

Die Chronik des Hugo von Flavigny mit markierten eingearbeiteten Korrekturvorschlägen (nach Lawo, Studien zu Hugo von Flavigny, Schriften der MGH 61, 2010)

Spätestens seit der von Mathias Lawo in den Schriften 61 geäußerten „Auffassung, daß die editorische Aufarbeitung der Chronik durch Georg Heinrich Pertz im achten Scriptorum-Band der Monumenta Germaniae Historica unbefriedigend ist; trotz ihrer unbestreitbaren Verdienste gaukelt sie dem Leser eine weitgehend lineare Entstehung des Chroniktextes vor, der in Wahrheit voller Nachträge, Änderungen und Brüche steckt[1]“, ist es notwendiger denn je, die Chronik des Hugo von Flavigny neu zu edieren.

In Ermangelung einer Neuedition soll bis zu deren Erscheinen der hier vorliegende, gegenüber der Edition in MGH SS 8 S. 288–503 bessere Text geboten werden. Die Besserungen rühren von der Einarbeitung der von Mathias Lawo in den Schriften 61 in Appendix 2 „Die Nachträge in Hugos Chronik (nebst Textkorrekturen)“ (S. 296–417) gebotenen Korrekturvorschläge, die graphisch sichtbar in den Editionstext aus MGH SS 8 eingefügt sind.

Um die Zitierfähigkeit aufrecht zu erhalten, wird der Text aus SS 8 seiten- und zeilengenau wiedergegeben, die Besserungen von Lawo werden in folgenden graphischen Varianten dargestellt:

1. Die Foliowechsel der Berliner Hs. werden wortgenau in geschweiften Klammern geboten.
2. Hinzufügungen, also Passagen, die in MGH SS 8 nicht enthalten sind, sind in roter Farbe hinzugefügt.
3. Entsprechend sind Streichungen, also Passagen, die in MGH SS 8 enthalten sind, jedoch laut Lawo nicht oder an anderer Stelle aufzunehmen sind, in roter Farbe durchgestrichen.
4. Nachträge, also Passagen, die Lawo nach paläographischem Befund als solche identifiziert hat, sind grau hinterlegt.
5. In dem vorliegenden Text wurden darüber hinaus gegenüber dem in MGH SS 8 gedruckten Text folgende offensichtliche Druckfehler beseitigt:
 - S. 318/11 tumultibns → tumultibus
 - S. 326/49 vindicarct → vindicaret
 - S. 346/36 sepulchrnm → sepulchrum
 - S. 392/28 ord ne → ordine
 - S. 410/6 episcoqum → episcopum
 - S. 428/7-8 epi-copos → epis-copos
 - S. 470/26 quoqne → quoque
 - S. 474/40 abbatibns → abbatibus
 - S. 488/51 celelebratur → celebratur
 - S. 501/38 qnia → quia

Die von Lawo vorgeschlagenen Besserungen wurden eingearbeitet durch Dr. Daniel Carlo Pangerl; der lateinische Text auf der Grundlage des in den dMGH gescannten Textes wurde anhand des Buches noch einmal nachkollationiert von Doris Bauernfeind.

Empfohlene Zitierweise mit Seiten und Zeilenangabe: Die Chronik des Hugo von Flavigny, herausgegeben von G.H. Pertz in MGH SS 8 mit Besserungen von Mathias Lawo nach MGH Schriften 61.

[1] CHRONICI LIBER PRIMUS

- [2] /{fol. 10r} Anno^a a mundi conditione 5198^b secundum Augustinum CCXXVIII^o, ab Urbe autem condita 752, anno 2. cicli decennovenalis,
 [3] indictione 4, concurrente 5 **tercie lineę bissextilis**, epacta 11, feria 1, luna 13, Iesus Christus filius Dei in Bethleem Iudae
 [4] nascitur, anno Cesaris Augusti 42 et Herodis regis Iudeorum 31, Carullo et Quintiliano consulibus. Anno a Christi
 [5] nativitate 3, Augusti 45, Herodes 34. regni sui anno, cum Christi nativitatem magorum indiciis cognovisset, universos
 [6] Bethleem parvulos iussit interfici, et ipse anno sequenti scatenibus toto corpore vermibus miserabiliter moritur **regni**
 [7] **sui anno 36.**
 [8] Anno ab inc. Dom. 15, a mundi conditione 5213, Augustus 76. etatis suae anno moritur;
 [9] cui succedens Tyberius regnavit a. 22. Huius a. 15. factum est verbum d(omini) super Iohannem
 [10] Zachariae filium in deserto, et dominus Iesus trigesimo etatis suae anno iam peracto, a. 15.
 [11] Tyberii baptizatur a Iohanne, sub altero Herode Iudeorum rege **Gaio cesare consule**, 8. Idus Ianuarii, quod fuit
 [12] 7. feria, indictione 3, luna 15, et ipse anno sequente capite truncatur.
 [13] Anno igitur a mundi conditione 5232, ab Urbe autem condita 784, concurrente 7. terciae
 [14] **lineae**, ab inc. Dom. 33. ipse Iesus Christus Dei filius pro salute mundi venit ad passionem,
 [15] a. 18. Tyberii Caesaris, 8. Kalendas Aprilis, 5. feria, luna 14, **Gaio Caesare quater et Nivio**
 [16] **Saturnino consulibus**, anno cicli decennovenalis 13, et typico pasca cum discipulis celebrato
 [17] traditur a suo discipulo Iudeis in nocte, et circa mane ducitur ad Pylatum, traditur militibus,
 [18] et flagellis cesus, sputis illitus, gestans purpureum vestimentum et coronam spineam in
 [19] capite, ducitur ad crucifigendum 7. Kalendas Aprilis, luna 15, et 6. feria ascendit crucem pro
 [20] mundi salute. Terre motus factus est in toto mundo, et solis facta est defectio, ita ut etiam stellae visae sint in
 [21] caelo, sexta hora, in nona parte Arietis. Resurrexit a mortuis 5. Kal. Aprilis, luna 17^c.
 [22] /{fol. 9*v} Pilatus per Volusianum Romam adductus, et cum eo Veronica sancta, quae fuerat per Chri-
 [23] stum a fluxu sanguinis sanata, dampnatus est a Tyberio ut omni tempore vitae suae non igne,
 [24] non aqua, nec igne cocto frueretur propter necem domini Iesu; et religatus exilio in Ama-
 [25] ria civitate Tusciae. Unde post revocatus a Nerone, iterum propter circumcisionem quam in
 [26] se exercuerat dampnatus interiit. Veronica vero locupletata facultatibus et divitiis, et imago
 [27] Domini quam ipsa depinxerat, et quam Tyberio allatam ipsa prosequuta erat, auro conclusa
 [28] est. Ipsa autem defuncta, Romae venerabiliter quiescit humata. Tyberius vero in visione
 [29] ymaginis Salvatoris sanus a plaga siringii²⁹ factus est.
 [30] /{fol. 10r} Anno **igitur d.** inc. 34. secundum Latinos, qui a Ianuario annum incipiunt, Paulus cum pergeret Damascum, a Christo
 [31] de celo vocatus est. Secundum Hebreos autem, qui a Martio anni sumunt initium, eodem anno passionis Domini un-
 [32] decimo mense 8. Kalend. Februarii^d.
 [33] Anno inc. Dom. 39. Gaius regnavit annis 4, mens. 10, diebus 8. His ergo mensibus si addamus sex, qui super-
 [34] fuerunt 56. ann(is) Octaviani, erunt menses 16. Ex quibus quatuor detractis annus integer remanet qui hoc in loco in-
 [35] serendus videtur.
 [36] Anno **d.** inc. Dom. 44. Pilatus manu sua perimitur.
 [37] Anno **d.** inc. Dom. 45. Claudius regnat a. 13. m. 7. d. 28. Addamus **itaque** his 7 mensibus 4 qui supra remanserunt, fiunt
 [38] 11 et 7 dies; dabis his 28 dies et erunt 37, id est annus et sex dies, qui his temporibus adnumerandus videtur.
 [39] Anno **ab** inc. Dom. 47. Iacobus frater Iohannis decollatur, Petrus in carcerem mittitur. Herodes ab angelo percu-
 [34] titur. Paulus et Barnabas a Spiritu segregantur in praedicationem euangelii.
 [41] Anno **ab** inc. **d.** 48. Paulus et Barnabas ascenderunt Hierosolymam, ut ipse scribit ad Galathas: Post annos inquit
 [42] 14 ascendi Hierosolymam. Recenseatur ergo numerus annorum. Scimus Petrum 25 annis Romae urbis episcopalem
 [43] tenuisse cathedram. Sequitur ergo, ut secundo anno Claudii eum Romam venisse credamus, qui erat a passione Domini
 [44] 15, quo anno et Paulus venit post annum passionis Domini 14, et hac supputatione invenimus Paulum eodem anno pas-
 [45] sionis Domini ad fidem venisse. 14 igitur et 25 ~~fiunt~~ **39 fiunt**, qui erat annus a passione Domini, quando Petrus et Paulus
 [46] passi sunt, quia 2. anno Neronis Paulus vincus missus est, et 11 annis Petro coniunctus pro fide decerta-
 [47] vit, et 12. cum eo passus est.
 [48] /{fol. 10v} Postquam igitur Deus et dominus noster Iesus Christus hominem, quem fecerat, morte

[Apparate!]

- [49] a) In pagina e latere adiecta 9^b haec leguntur: /{fol. 9*v} Anno 19. Octaviani Cesaris Lugdunum conditam invenimus secundum
 [50] Gregorium Turonensem. S. Austremonius Arvernorum primus episcopus. Urbicus. Legonus. S. Hildius. S.
 [51] Nepotianus. Artomius de Treveris. Venerandus. Rusticus. S. Naamatius. S. Eparchius. S. Sydonius.
 [52] **Lugd(unensis) Patiens.** S. Aprunculus, primo Ling(uonensis), tempore Chilperici I. S. Eufrasius, tempore Clodovei I. **Obiit**
 [53] 25^o anno episcopatus, qui et post obitum eius vixit 4 annis, et Apollinaris sex mensibus. S. Quintianus primo Ru-
 [54] tonae episcopus. S. Gallus qui a lue inguinaria populum suum oratione protexit, patruus sancti Gregorii Turonensis
 [55] episcopi, tempore Theodeberti. Cautinus I. anno Theodewandi regis. S. Genesisius, **fecit monasterium Magni**
 [56] **loci**, et Evodium praefecit abbatem. Felix. Garivaldus 20 diebus. S. Preiectus martyrizatus est anno dom. inc.
 [57] 580. anno regni Chilperici 10; praefuit non plenis annis 11. S. Avitus secundo anno Childeberti Iudeos convertit;
 [58] praefuit non plenis 15 annis. S. Bonitus **frater** eius sub Teoderico rege. Norbertus annis 15. Proculus.
 [59] b) vel secundum Aug. CC. XX. VII. 2. c) reliqua in margine paginae adscripta sunt. d) Tiberius ante obitum
 [60] suum 9. mense baptizatus et a plaga syringii curatus occubuit addit 2.
 [61] 29) fistulae?

[1] sua a morte liberavit aeterna, et captivitatem nostrae carnis, quam resuscitavit a mortuis,
 [2] invexit caelis, eodem anno pro confessione veritatis lapidatus protomartyr Stephanus occu-
 [3] buit, mense 5, tertia die mensis, quod est 4. Nonas Augusti, et dispersa est aeclesia fide-
 [4] lium, quae erat Hierosolimis, ut verbum salutis, quod missum erat Iudeis et respuerant,
 [5] gentes suscipere. Dum ergo apostoli et ipsorum sequaces discipuli quaquam possunt demi-
 [6] grant, Petrus³⁰ descendit Antiochiam, et per **bis** septenos^a annos Antiochenam fundavit et
 [7] rexit aeclesiam, ita ut cognominarentur primum Antiochiae christiani. Hinc secundo anno
 [8] Claudii, **Vincio et Cornelio, Asiatico et Silvano consulibus**, Romam venit, et qui post Chri-
 [9] stum et per Christum caput est corporis aeclesiae, Romanis arcibus vexillum intulit praedi-
 [10] cationis divinae. Ibi fundata aeclesia euangelium Christi Romanis annunciavit, et praedi-
 [11] cando praedicationemque signis confirmando 25 annis ipsius Urbis papatum tenuit. Miraba-
 [12] tur Roma, quod non didicerat, unitatem in Trinitate et Trinitatem in unitate venerari debere;
 [13] sed frequenti miraculorum attestazione ad ultimum didicit unice Trinitati corda et colla
 [14] submittere.
 [15] Destinaverat autem idem primus pastor et apostolus Petrus totius occidentis terras
 [16] vomere verbi proscindere, semina doctrinae sulcis mentium credere, ut posset manipulos
 [17] frugum centuplicato fenore in area Domini venientis reassignare, et eligens viros in fide
 [18] probatos, potentes in opere et sermone, patientes in tribulatione, longanimes in spe, erudi-
 [19] tos in omnibus quae fecit dominus Iesus, direxit urbi Metensium sanctum Clementem Roma-
 [20] nae rei publicae patritium, suum vero discipulum, et sanctum Mansuetum, inclita Scottorum progenie
 [21] generatum, fide et doctrina praecipuum, urbi Tullensium; Remis etiam direxit sanctos Sixtum atque Sini-
 [22] cium, Catalaunis sanctum Memmium, Treveris quoque, quae est metropolis et una de prima-
 [23] tibus Galliarum et ei vicinae Coloniae sanctos misit /{fol. 11r} Eucharium, Valerium atque Maternum.
 [24] Cum his et alii multi fuerunt, qui occidentales tenebras veri solis clarescente radio ab eodem
 [25] principe apostolorum missi dispulerunt, et nomen Christi quod necdum in locis illis splen-
 [26] duerat, fide et magnanimitate praediti, populo incredulo praedicaverunt. Ipse Romae verbum
 [27] Dei docebat, et murum infidelitatis impulsu aevangelii quatibat, turrimque confusionis et
 [28] idolatriae pia confessionis et credulitatis deiciebat ariete, ibi se opponens et continens obi-
 [29] cem, ubi violentior hostis incubuerat, cuius subvertere, Christo duce, nitebatur tyrannidem.
 [30] Ad tanti igitur pastoris solatium et praedicationis augmentum Paulus post multa via-
 [31] rum, laboris et inediae pericula vincit Romam mittitur anno Neronis caesaris secundo, ab
 [32] inc. Dom. 61, a passione 28, **indictione 4, Silvano et Paulino consulibus**, non quod Iudaei et
 [33] gentiles ita voluerint, sed quia Christus, ut alter esset alteri solatio, ita praeordinavit et vo-
 [34] luit. His tonitruum filiis quis repugnaret, quis obsisteret? Symon erat ille magus, qui solus
 [35] veritati repugnare videretur, cui si post triumphum apostolicum et suae deiectionis et inau-
 [36] ditae superbiae obprobrium respirare licuisset, sola illi sua vexatio, ne talia ulterius praesu-
 [37] meret, intellectum dedisset. Sed quia magus obiit et dampnatus in profundo putei abyssi, ut
 [38] Nero sperabat, non resurrexit, destitutum se idem Nero videns solatio tam fidelis amici, apo-
 [39] stolos Dei, hunc crucis supplicio, illum dampnavit sententia capitali 3. Kalendas Iulii, 5. feria,
 [40] luna 23, ab inc. a. 72, anno a passione d. 39, **Vespasiano septies et Tito sexies consulibus, Olim-
 [41] piade 212.**
 [42] Post Petrum ab ipso Petro consecratus aeclesiam regendam suscepit Clemens episcopus, ut ipse beatus Clemens
 [43] testatur de se in epistola Iacobo fratri Domini missa, dicens: Clementem, inquit, hunc vobis ordino episcopum, cui soli
 [44] **meae praedicationis et doctrinae cathedram trado, qui mihi ab initio usque ad finem comes in omnibus fuit, ac per hoc
 [45] veritatem totius meae^b agnovit.**
 [46] /{fol. 11v} Quid autem contra hoc sentiendum sit, quod sunt nonnulli qui conantur astruere, post
 [47] Petrum suscepisse Linum gubernacula Romanae ecclesiae et Lino Cletum successisse, videam-
 [48] us. Dicit Iohannes papa scribens universis episcopis per Galliam et Germaniam: Si Petrus
 [49] princeps apostolorum adiutores sibi ascivit Linum et Cletum, non tamen potestate pontificii
 [50] ligandi vel solvendi normam eis tradidit, sed successori suo Clementi, qui sedem apostolicam
 [51] post eum et potestatem pontificalem tradente sibi beato Petro tenere promeruit; Linus et Cletus
 [52] ministrabant exteriora, princeps autem apostolorum Petrus verbo et orationi insistebat. Et
 [53] post pauca: Linus et Cletus nichil umquam legimus egisse ex pontificali ministerio potestative,
 [54] sed quantum eis a beato Petro praecipiebatur, tantum agebant.

[Apparate!]

[55] a) septem corr. septenos c. b) doctrinae excidit.

[56] 30) Cf. Vitam SS. Eucharium Valerii Materni Acta SS. Ian. II, 918.

[1] Linus igitur, natione Italus regionis Tusciae, patre Erculano, ordinatus a Petro sedit Romae, ipso Petro vivente,
 [2] a. 11, m. 3, d. 12. Cletus etiam, natione Romanus de regione Vico Patricii, patre Emiliano, ordinatus ab ipso Petro,
 [3] ipso vivente sedit a. 12, m. 1, d. 11. Inter Cletum ergo et Clementem computantur dies 20.
 [4] Suscepit igitur, ut dictum est, sacerdotale officium Clemens tertius a Petro, eo vivente, natione Romanus, de
 [5] regione Celio monte, patre Fausto. Sedit annis 11, mensibus 2, diebus 2 a – anno dom. inc. 70, imperii
 [6] quoque Neronis 11, Vespasiano quinquies et Tito quater consulibus. Non fuit ex tunc
 [7] et nunc in omni Romanorum pontificum cathalogo, qui in vita sua viginti quinque annis
 [8] functus sacerdotio ipso annorum numero equiperaretur pontifici primo. Hic igitur beatus
 [9] pontifex Petri institutus regimine, cui semper adhererat et eius individuus comes fuerat,
 [10] postquam Symonis magi deliramenta cognoverat et spreverat, quod magister suus inceperat,
 [11] destinare scilicet orbi occiduo praedicatores veritatis idoneos, quatinus lux praedicationis gen-
 [12] tibus splenderet, ut perficeret, omnimodis procurabat. Hinc est quod sanctum Dionisium de-
 [13] stinavit Galliarum populis, qui praedicando et praedicationi miraculis fidem dando /{fol. 12r} Pari-
 [14] sius, Domino ducente, pervenit³¹, socios ei quam plures adhibuit, viros in lege divina exerci-
 [15] tatos, genere nobiles, sermone facundos, fide praecipuos, et gratia Dei plenos. Ex his fuit
 [16] sanctus Sanctinus, Meldensium et Virdunensium pastor primus, qui egregiae nobilitatis ortus
 [17] natalibus, cum praefato Galliarum apostolo fines petiit Galliae, futurus lucerna fulgens in
 [18] ecclesia, quae non occultaretur modio, sed luceret omnibus superimposita candelabro. Tra-
 [19] didit enim patrum memoria, eum unum fuisse de 72 discipulis, et in coena deputatum, ut
 [20] aquam lavandis pedibus et manibus discipulorum preberet et linteum pararet Salvatori.
 [21] Sanctus itaque Dyonisius ut venit Parisius, per diversas partes suos direxit socios ad
 [22] dolos diaboli destruendos et populos Domino acquirendos. Sanctinus igitur quia praeminebat
 [23] prudentia et pudicitia, a beatissimo Dyonisio aelectus, summum accepit sacerdotium, et conse-
 [24] cratus in episcopum, divinitus constituitur in lucem populis gentium.
 [25] Cui etiam ad solatium laboris et officii praefatus Dyonisius Antoninum dedit virum san-
 [26] ctum et bonum, in quo declaravit Deus ingens beati viri Sanctini meritum per egregiae et
 [27] insolitae operationis miraculum, ut patebit in posterum. Et quia decreverat Deus mirificare
 [28] sanctum suum, dirigitur a beato Dyonisio Carnotum cum praefato socio suo ad illuminandum
 [29] populum, qui sedebat in tenebris et umbra mortis, quia ei sol iustitiae non luxerat, neque
 [30] splenderat ei lux veritatis. Quo beatus hic perveniens, dolebat populum idolatriae esse dedi-
 [31] tum, et armatus fide sanctae Trinitatis, contempnens supervacuum sectam principum terrae
 [32] et minas eorum, praedicabat Iesum turbis incredulorum. Fundebatur praedicatione iuncta vir-
 [33] tutibus, et perlustratus gratia divina feroces gentilium mentes salutari mitescebat doctrina.
 [34] Factumque est cooperante ei divina clementia, ut Carnotenses viam Domini agnoscerent, et
 [35] lene iugum Domini subiectis voluntatum humeris ferre non detrectarent. Quod beatus Dyo-
 [36] nisius animadvertens, et gratiam virtutis divinae collaudans, ipsumque plurimum in opere
 [37] praedicationis /{fol. 12v} valere perpendens, Meldensium civibus pastorem et doctorem instituit.
 [38] Non quod iam tunc Meldenses viam veritatis agnoscerent, qui omnes tenebantur astricti la-
 [39] queis idolatriae, sed ut per fidelem servum suum dignaretur illis Dominus aperire portas
 [40] iustitiae, quas ingressi credendo ipsius divinitatem et humanitatem, confiterentur nomini eius,
 [41] quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia eius.
 [42] Beatus itaque Sanctinus paratus ad omnia pro Salvatoris nomine sustinenda, nec refor-
 [43] midans gentilium furentium minas et verbera, eandem urbem aggressus, quia in Domino erat
 [44] fiducia eius, instabat praedicationibus, rigabat mentes audientium aquis de ventre^b Iesu ma-
 [45] nantibus, et sic instans oportune, inportune, docebat eos Iovem despiciere, Saturnum,
 [46] Mercurium et Neptunum et omnia demonum non deorum portenta abicere, statuas con-
 [47] fringere, et quia in eis non aliqua divinitas, sed omnis inesset falsitas et ludificatio demo-
 [48] niaca, doctrinae evidentis indicio declarabat. Nec poterant gentes ad hec quidquam contradi-
 [49] cere, cum novitati verborum attestaretur magnitudo signorum, et nova faceret qui nova prae-
 [50] dicaret. Unde factum est, ut et ipsi susciperent verbum Domini, et pastorem doctoremque

[Apparate!]

[51] a) a. 9, m. 2, d. 10 in G. Pont. b) ita c. mente Labbe.

[52] 31) Narrationis magnam partem sibi delibavit ex
 [53] Hincmari epistola ad Karolum imperatorem a. 876
 [54] vel 877 data, quae integra exstat in Actis SS. Oct. V,
 [55] 586. In epistolam Hincmarus recepit vitam quan-
 [56] dam Sanctini, quam ipse iuvenis descripserat e qua-
 [57] termiunculis quos Wandelmarus abbas S. Sanctini
 [58] .. in loco sibi commisso valde contritos et quae in

[52] iis scripta fuerant pene deleta de vita et actibus
 [53] beati Sanctini reperit. Revera Hincmarum tales
 [54] litteras ad Karolum scripsisse disertis verbis probat
 [55] Flodoardus in Hist. Rem. III, 18; non audiendus
 [56] igitur est Calmet Hist. de Lorraine I, p. XXXII. qui
 [57] eas suppositas esse censet. K.

[1] suum beatum virum, quem aliquando exprobratione, irrisione et abiectioe dignum iudicave-
[2] rant, nunc venerarentur et excolerent, ipsius manibus gauderent baptismo ablui et crismate
[3] sancto inungi. Humiliabatur Gallicus cothurnus substratus sancti viri pedibus, et Gallorum
[4] cervicositas divinae dudum veritatis ignara ad baptismum et confessionem nominis Christi
[5] humiliata devote convolabat. Deiciebantur arae daemonum, et a novo adoptionis populo aec-
[6] clesia aedificatur, et a beato Sanctino in honore Dei consecratur.
[7] Domicianus tunc Romani imperii tenebat insignia, luxuriae deditus, avaritia anxius,
[8] opere crudelis, qui maiestatem imperialem nimia crudelitate polluerat. Qui velut leo inpastus
[9] sanctorum sanguinem sitiens, secundam post Neronem in christianos persecutionem excita-
[10] vit, et per 15 /{fol. 13r} annos, quibus Romanum imperium indebite tenuit, ita rem publicam attrivit, ut
[11] nullus illo crudelior in omni Romanorum imperatorum inveniatur numero. Ad comprobando
[12] erga deorum culturam suam sacrilegam devotionem 5. anno regni sui templum sine
[13] lignorum ammixtione construxit. quod Pantheon appellavit. Tanta elatus est superbia, ut
[14] deum Se et dominum appellari iusserit. Hic audiens famam beati Dyonisii in destruendis idolis et populis
[15] ad Christum convertendis, lyctores in Gallias misit, qui eum inventum et comprehensum aut idolis sacrificare cogere-
[16] rent, aut diversis suppliciis affectum occiderent. Quos ubi beatus Dyonisius fines Parisiorum appropinquare comperit, Sancti-
[17] num et Antoninum ad se accersiri mandavit, quibus praedicationis tradens officium, ammonuit ut in fide firmi persiste-
[18] rent, et ut quantotius Romam properantes, a praesule sedis apostolicae cooperatores verbi et doctores
[19] expeterent, quia in messe multa sationis dominicae operarii perpauca essent, qui semen verbi
[20] sulcis mentium crederent, praesertim cum et ipse iam ad gaudia Domini sui festinaret, et
[21] mercedem laboris et oneris a pio Domino sibi dari praeoptaret.
[22] Consummato igitur per martyrii palmam beato Dyonisio, a. ab inc. Dom. 97, a passione autem 64,
[23] aetatis autem eius anno circiter 90, imperii Domiciani caesaris ingruente anno 16, Sanctinus et Antoninus
[24] praeceptis magistri obtemperantes, cum persecutionis procella detonante predicando de loco
[25] ad locum cogere secedere, venerunt in fines Galliae Belgicae, et praeduce gratia divina,
[26] quocumque veniebant, Christi loquebantur magnalia. /{fol. 12v} Belgica^a autem Gallia pars est Galliae
[27] dicta a civitate quae Belgis dicitur, quae est Treveris³². Gallia vero a candore populi appel-
[28] lata est, gala^b enim lac dicitur. Montes enim et rigor coeli ab ea parte solis ardorem ex-
[29] cludunt. Hanc ab oriente Alpium iuga tuentur, ab occasu oceanus includit^c, a meridie
[30] praerupta Pyrenaei, a septemtrione Rheni fluente et Germania. Cuius initium Belgica, finis
[31] vero est Aquitania. <Est^d autem reg^e>io gleba uberi et pabulosa et ad usum animantium apta,
[32] ut ferunt qui situs terrarum descripserunt, fluminibus et fontibus irrigua, perfusa^e duobus magnis
[33] fluviis Rheno et Rhodano. Cisalpina autem Gallia est circa^e* Alpes, transalpina trans Alpes contra
[34] septemtrionem; Rhaetia^f iuxta Rhenum. Aquitania autem ab obliquis aquis Ligeri fluminis, qui eam
[35] pene in orbem cingit, est appellata³³. Gallos itaque natura feroces et^g aciores esse ingenio natura
[36] climatum facit. Sic Ethicus situm Galliae describens quatuor eius asserit esse provincias, Galliam Belgicam et
[37] Galliam Lugdunensem, Narbonensem quoque provinciam et Aquitaniam. Et Galliam quidem Belgicam dicit ab oriente
[38] habere limitem Rheni fluminis et h Germaniam, ab euro Alpes Penninas^h, a meridie provinciam Narbonensem, ab occasu
[39] Lugdunensem, a circio oceanum Britannicum, a^k septemtrione insulam Britannicam. Gallia vero Lugdunensis, ducta
[40] per longum et per angustum flexa, Aquitanicam provinciam semicingit; habet^l ab oriente Belgicam, a meridie partem
[41] provinciae Narbonensis, qua Arelas sita est, et mare Gallico Rhodani flumen accipitur. Narbonensis provinciam habet ab
[42] oriente Alpes Cotias, ab occidente Hispaniam, a circio Aquitaniam, a septemtrione Lugdunensem, ab aquilone Galliam
[43] Belgicam, aⁿ meridie mare Gallicum, quod est inter Sardiniam et insulas Baleares. Aquitania habet a circio oceanum
[44] qui Aquitanicus sinus dicitur; ab occasu Hispanias, a septemtrione et oriente Lugdunensem^o, ab euro et meridie Narbo-
[45] nensem provinciam contingit. Provincia autem iuxta papam Pelagium certa est quae habet decem
[46] vel^p undecim civitates et unum regem, et totidem minores potestates sub se, et unum metro-
[47] politanum, et suffraganeos decem vel undecim episcopos iudices; ad quorum iudicium omnes
[48] episcoporum et sacerdotum ac civitatum causae referantur. Post destructionem quoque Wan-
[49] dalicam, quae fere totum pessumdedit occidentis et orientis imperium, Leo papa provincias
[50] distribuit. Iuxta modernos vero Gallorum provinciae sunt 17. Prima sedes Galliarum Lugdunensis est
[51] cum tribus suis provinciis, 2) Rotomagensi, 3) Turonensi et 4) Senonensi, 5) Belgica prima quae est Treveris, 6) Bel-
[52] gica secunda, quae est Remis, 7) Germania prima, Magontiacum, 8) Germania secunda, Colonia, 9) Maxima Sequanorum,
[53] Vesontio, 10) Alpes Gratae^q, Darentasia, 11) Viennensis, 12) Narbonensis prima, 13) Narbonensis secunda, Aquen-
[54] sis, 14) Aquitania prima, Bituriges, 15) Aquitania secunda, Burdegala, 16) Alpes Maritimae, Ebredunum, 17) Novem Po-

[Apparate!]

[55] a) Belg iam deletum in codice. b) iam deletum. c) inclu iam deletum. d) Est autem reg deleta. e) perf deletum.

[56] e) citra Is. f) rhaet deletum. g) et deleta. h) deletum. i) addito A Apenninas corrigit auctor. k) deletum.

[57] l) h deletum. m) pro deletum. n) deletum. o) L deletum. p) vel deletum. q) i. e. Graiae.

[58] 32) q. e. T. desunt in Isidoro. 33) Quae hic et infra de Aquitania leguntur iisdem verbis apud He-

[59] rigerum Gest. epp. Leod. 41. M. G. SS. VII. inveniuntur. K.

[1] pulana, Auxia. In provintia igitur Belgicae primae /{fol. 13r} urbs erat posita in confinio Neustriae et Au-
[2] strasiae Vir dunum nomine, quam antiqui et etiam moderni urbem Clavorum consueverunt
[3] appellare. Ethymologiam autem nominis huius, quod est urbs Clavorum, ipsa nobis quae
[4] sola praeteritarum rerum habet scientiam signavit antiquitas, quod scilicet ob id ita sit ap-
[5] pellata, quia a lapidibus praemaximis ferro plumboque compactis et consertis ingenti cura et
[6] studio sit extracta. Cur autem vocata sit Verodunum, cum diutius in scripturis quesisset, hunc
[7] hoc solum nobis occurrere potuit, quod cum delectum militem per Gallias Iulius ageret, Ve-
[8] rolus quidam praedictam urbem obpugnatam in fedus recepit, a quo et nomen sumpsit, ut
[9] vocaretur Verodunum quasi Verolidunum, sicut et ab Augusto Edua vocata est Augustodu-
[10] num. Postea vero o littera mutata in e, dicta est Veredunum, ut testatur Fortunatus³⁴. Mo-
[11] derni vero a viridantibus pratis, vel quod quasi semper vireat, dicunt eam Vir dunum, quasi
[12] viride dunum. Has^a autem omnes coniectiones Aethicus in cosmographia excludens, in Itine-
[13] rario mundi vocat eam Virodunum, ob virorum fortium industriam longe lateque celebratam.
[14] Situs urbis ipsius ipsa sui positione delectabilis, quam praeterfluit Mosa fluvius ipsa sui ferti-
[15] litate et viridantium pratorum graminea planicie iocundus. Gens urbis ipsius effera, cultui
[16] demonum dedita, totius veritatis ignara. Nullus ad eam veritatis praeco venerat, cum urbes
[17] in circuitu positas /{fol. 13v} divinus iam splendor irradiasset.
[18] Ad hanc ergo urbem cum socio perveniens beatus Sanctinus, et videns omnes inhabi-
[19] tantes idolatriae deditos et absque Deo vero, humi prostratus precabatur Deum attentius, ut
[20] populo sedenti in regione umbrae mortis, lumen ostenderet veritatis. O oratio Deo grata et
[21] speciosa! speciosa inquam, facta est et suavis in conspectu gloriae summi Dei. Hec subvecta
[22] geminis alis, dilectionis Dei videlicet et proximi, libero volatu celos petiit et in conspectu Red-
[23] emptoris facta est ut thus miri odoris. An non facta est fumus boni odoris. cum de manu
[24] angeli tenentis thuribulum ascendat fumus aromatum, quae sunt orationes sanctorum? et in
[25] Apocalipsi viginti quatuor seniores stant in conspectu throni, tenentes phialas aureas plenas
[26] odoramentorum, quae sunt orationes sanctorum? Sed iam orationis huius fructus videamus.
[27] Iam ab oratione uterque surrexerat, cum ecce vident in una arbore, quae ramis opaca
[28] et altitudine procera, sed cultibus daemonum erat profanata, quia videlicet ibi gentiles rusti-
[29] cani Faunis et Satyris vota solvebant et sacra celebrabant, tres consedissee columbas, signifi-
[30] cantes utique divinae esse voluntatis ipso in loco trinum et unum Deum praedicari. De Dei
[31] ergo fidei misericordia, cuius tanta in futuros adoptionis filios praevidebant beneficia, ipsi in-
[32] timo cordis affectu multimodas egerunt gratias, et ut in servis suis glorificaretur prece posse-
[33] bant humillima.
[34] Locus igitur, in quo ad Deum praemissa fuit oratio, mons erat situs ad septentrionalem
[35] plagam urbis, qui in suo cacumine ex tunc gestat aecclesiam apostolorum Petri et Pauli no-
[36] mine et meritis ab ipso viro Dei dedicatam. Quae consecratio facta est anno incarnati Verbi
[37] 98, videlicet 13^o Domiciani caesaris anno, Traiano septies et Maximo consulibus. In qua
[38] etiam atrium benedixit, et cimiterium Vir dunensis aecclesiae esse constituit, ubi ipse donnus
[39] cum successoribus suis praesulibus sanctis, exceptis his, qui sibi dicatas aecclesias corporali
[40] illustrant praesentia, vel qui eas aedificaverunt, aut aedificatas quondam et suis temporibus
[41] dirutas reparaverunt, sedem habet requietionis. Quod qualiter de ipso eius sacratissimo cor-
[42] pore acciderit, cum videlicet proprii laboris in urbe Meldensi cursum consummaverit, sequens
[43] sermo suo in loco declarabit.
[44] Beatus itaque Sanctinus videns populum civitatis multum sed idolatriae /{fol. 14r} errore caecatam,
[45] previdens etiam in spiritu ostium magnum et evidens sibi apertum in Domino, deliberavit
[46] cum socio aliquantulum remorari in loco ipso. Non erat hoc transgredi praecepta magistri,
[47] si et istos lucrifacere, et mandata magistri sui fideliter posset adimplere. Ponens ergo spem
[48] suam in Domino, et se illi committens, corde contrito et humiliato progreditur ad populum,
[49] replicat Iesu Christi aevangelium. Mirantur in eo vilitatem habitus, dignitatem vultus, sermonis
[50] facundiam, miraculorum efficaciam; nec tamen possunt audire, quod debeant demonum cultus
[51] abicere, figuras deorum suorum aureas, argenteas, marmoreas, gypseas et ligneas confrin-
[52] gere, et aras subvertere. Quis referat quotiens ab illis cesus, quotiens iniuriatus, quotiens ab
[53] urbe semivivus proiectus sit? Solus hoc novit inspector internorum, qui quia fuit testis pe-
[54] narum et laborum factus est militis sui pius remunerator et largitor praemiorum. Augebatur
[55] tamen numerus credentium, et de die in diem meritis servorum suorum multiplicabatur aecce-

[Apparate!]

[56] a) Has – celebratam 2.

[57] 34) lib. III. c. 29.

[1] sia fidelium, error gentilium destruebatur, et fides sancta ubique docebatur, gratia baptismi
[2] condonabatur, et in credentes Spiritus sancti carismata multiplicabantur. Felix aecclesia
[3] tanti pastoris regimine digna; illustrabatur enim miraculis atque doctrinis. Omnibus omnia
[4] factus est, ut omnes lucrifaceret. Qui etsi iniuriatus est dum praedicaret Christum, libenter
[5] tolerabat illata sibi tormenta, obprobria et irrisiones malorum, ut quos persecutores patie-
[6] batur, filios faceret, et Deo redderet animas, quas diabolus conabatur auferre.
[7] Cumque iam Dei disponente clementia plures ex his, qui aliquando fuerant vasa irae in
[8] interitum, fierent vasa misericordiae per baptismi sacramentum, videns aecclesiam fidelium
[9] in eo esse, ut proficere iam ipsa per semetipsam posset, et timens ne si aliquanto diutius ibi
[10] remoraretur, iniunctae sibi obedientiae legatio cassaretur, confortatis in Domino fratribus. et
[11] suum reditum maturius promittens affuturum, valedicens eis, et commendans eos Domino,
[12] illis eum prosequentibus cum lacrimis, Romam profectus est. Et venientes in Italiam, Antoninus va-
[13] lida febre correptus est, in cuius /{fol. 14v} obsequiis beatus Sanctinus per aliquot dies immoratus, consilio et consensu eiusdem
[14] beati Antonini, ne praeceptio beati Dyonisii quacumque occasione impediretur, peragere ceptum iter disposuit. Et suf-
[15] ficienter exeniis et honestis linteis principi domus derelictis, petiit et per Deum obtestatus est, ut si Antoninus conva-
[16] lesceret, exinde illi habundantissime ministraret, si vero vita decederet, honestissime sepeliret: et sic iter, quod cepe-
[17] rat, peragere studuit.
[18] Et cum iam Sanctinus fines Romanorum contigit, Antoninus vita decessit. Quem princeps domus, retentis omnibus
[19] quae sibi commendata in eius obsequiis fuerant, catabuli sui in quo animalia eius iacebant axes levavit, et in fossam
[20] ubi stercore et urinae animalium defluebant eum proiecit, et desuper axes remisit. Quae omnia beatus Sanctinus, cum
[21] iam intrasset fines Romanorum, per Spiritum sanctum cognovit, et cum magna festinatione reversus ad domum in qua
[22] Antoninum iacentem dimiserat, flens et dolens pervenit, et principem domus interrogavit: Ubi est, inquit, Antoninus
[23] frater meus karissimus? Is autem fictis gemitibus ac suspiriis simulata mestitia: Mortuus est, inquit; quem de mihi a te
[24] commissis honestissime sepelivi. Cui Sanctinus. Mentiris, ait, fili diaboli; in sterquilinum proiecisti eum virum sanctum et
[25] iustum. Et nunc veni mecum ad catabuli locum, in quem proiecisti eum. Is autem timore percussus, non est ausus reniti,
[26] quin cum eo veniret ad locum ubi eum proiecerat. Et levantes inde axes, Sanctinus cum lacrimis voce magna clama-
[27] vit dicens: Antonine frater, in nomine domini nostri Iesu Christi pro cuius nomine et amore passus est gloriosus martyr
[28] Dyonisius, surge, et perficiamus simul obedientiam, quam isdem gloriosus pastor et magister noster communiter nobis prae-
[29] cepit. Et statim Antoninus stercore obvolutus surrexit. Quem beatus Sanctinus de catabuli fossa extraxit, et diligen-
[30] tissime lavit, et mundis ac honestis vestibus induit. Sicque offerentes Domino sacrificium laudis, cum tota mentis
[31] intentione et lacrimarum compunctione eucharistiae corporis et sanguinis Christi participati sunt. Et accipientes cibum
[32] confortati sunt. Et iter coeptum aggredientes, /{fol. 15r} Romam auxiliante Domino pervenerunt. Iamque beato Clemente martyrio
[33] coronato, in eadem sede post Anacletum^a quartum a beato Petro Euaristum consecratum pontificem invenerunt, cui per
[34] omnia, sicut beatus Dyonisius iusserat, actus et martyrii eius ordinem narraverunt.
[35] Libet hic aliquantisper immorari partibus prudentiae, quam patres nostri et praecipue
[36] moralis doctor Ambrosius defini^{vit} versari in veri cognitione, et scientiae plenioris cupidita-
[37] tem infundere. Prudentia quidem est Deum scire, Deum timere Deumque requirere. Haec
[38] est veri cognitio. Accedit et scientiae plenioris cupiditas, cuius est trimodum intelligentiae
[39] genus, ut si in dictis maiorum aliquid diversitatis inveneris, in veri investigatione verseris,
[40] ut sit tibi in his discendi et imitandi reverentia, non disputandi astutia. Nos igitur conside-
[41] rantes hoc in loco scriptorum dissonantiam, virtutis huius arcem teneamus, et non nostris
[42] fisi viribus, sed scripturae sacrae fulti auctoritatibus, cui veritas faveat, Christo Deo prae-
[43] duce videamus. Legimus in gestis, invenisse beatum Sanctinum in sede Romani pontificatus,
[44] cum venisset Romam ex praecepto beati Dyonisii, papam Anacletum, natione Grecum de
[45] Athenis, cui actus et martyrii eius gesta retulerit. Quod quam sit absurdum facile adverti-
[46] tur, si Romanorum pontificum successio et martyrii ipsius beati Dyonisii terminus inspicia-
[47] tur per indictiones et annos. Prefuit enim iuxta fidem hystoriarum beatus Petrus urbi Romanae a. 25, m. 2, d. 8,
[48] in quibus, ut superius relatam est, sub eo rexit aecclesiam Linus, annis 11, mensibus 3, diebus 12. Obiit 9. Kalend.
[49] Octobris. Cui mox successit Cletus, et sub Petro rexit aecclesiam annis 12, mense 1, diebus 11. Obiit 6. Kal. Mai.
[50] Ecce iam pontificatus Petri annus 23, menses 4 et dies 23. Quibus diebus si adiungantur
[51] item dies 20, qui interseruntur post obitum Cleti ante ordinationem Clementis, fiunt 43, i. e.
[52] mensis et dies 13, quorum dierum ultimo die consecratus est Clemens a Petro. Quod autem
[53] alibi scribitur Clemens idem rexisse aecclesiam annis 11, alibi vero annis 9, mensibus 2,
[54] diebus 2, utrumque verum esse non ambigitur, quia et sub Petro sedit anno 1, mensibus 8,
[55] diebus 25, quo numero anni 25 presulatus Petri, cum mensibus et diebus colliguntur exacti;
[56] et post Petri obitum annis 9, mensibus 2, diebus 2. /{fol. 15v} Sedit Anacletus annis 13^{cim.}, mensibus 10,
[57] diebus 7. Obiit 3. Idus Iulii, et cessavit episcopatus diebus 14. Sedit quoque Euaristus annis
[58] 9, menses 7, dies 2; igitur quando Petrus occubuit annus erat dom. incarn. 72^{us}, quibus
[59] iuncti 9 anni Clementis faciunt 81. His quoque additi Anacleti anni 14 fiunt 95, Euaristi
[60] quoque 9 fiunt 104. Duobus ergo mensibus Petri et diebus 8 additi 2 menses Clementis et

[Apparate!]

[61] a) q. a b. P. E. in loco raso 2.

[1] dies 2, menses etiam Anacleti 10 et dies 7, dies quoque 14 inter Anacletum et Euaristum,
[2] quibus episcopatus cessavit, nec non et Euaristi menses 7, dies 2, faciunt menses 19 et dies
[3] 33, et annus hic inseritur, et sic fiunt anni 105, menses 9, dies 33 usque ad obitum Euaristi,
[4] qui est 6. Kal. Novemb. Secundo autem Euaristi anno sanctus Dyonisius passus est, et sexto
[5] ab eius passione anno sanctus Sanctinus Romam venit, qui erat ab inc. Dom. 103. Iam ergo
[6] Anacletus obierat, iam etiam Euaristus ei successerat. Quomodo ergo invenit eum, qui iam
[7] obierat? Restat igitur, ut priori sententiae fides adhibeatur, quae veritate subnixae, non dubi-
[8] tatur, quod cum ita esse sanctorum scripturarum doceamur auctoritate, prudentiae virtute
[9] muniti et scientiae plenioris doctrinam nacti, teneamus verum, quod nos docuit, ad quod
[10] investigandum ipsa nos virtutum principalium prima animavit prudentia. Igitur redeamus:
[11] ad superiora, et quia annum quo secundum fidem hystoriarum Romam venerit tenemus,
[12] quem etiam sede Romana invenerit, ut pace omnium loquamur, paucis expediamus.
[13] Beatus Sanctinus dum occupatione itineris et praedicatione Viridunensis novellae plan-
[14] tationis et infirmitate socii sui retardaretur, Euaristum papam 9.^a iam anno pontificantem
[15] invenit, a quo etiam cum debito honore susceptus et loco maximae venerationis habitus,
[16] replicuit laboris assumpti causam magistri sui beati Dyonisii esse obedientiam, in consum-
[17] matione cursus eius Gallicanam aecclesiam magnam pati praedicatorum penuriam, se ob
[18] hoc missos advenisse, ut verbi ministros aliquos mitteret aecclesiae. Haec magistrum ultima
[19] sibi dedisse mandata, ut consummationis suae Romano pontifici innotesceret ordinem, et ut
[20] ipse, cuius erat ecclesiis providere, operarios dirigeret ad excolendam dominicae sationis
[21] agriculturam Unde cum beatus pontifex gratularetur in Domino et ad agenda quae peteba-
[22] tur se supra se votis omnibus extenderet, moramque in faciendo pati nesciret, decrevit
[23] tamen sanctum virum aliquandiu secum retinere ad consolationem sui et recreationem labo-
[24] ris et itineris. At ipse paucis diebus apud eum remoratus, inter grata mutuae confabulatio-
[25] nis solamina, quid etiam per eos divina egerit gratia, et quomodo novella Viridunensis fructi-
[26] ficaret aecclesia, humiliter referebat. Unde ille Deo ex intimo cordis affectu gratias agens,
[27] socios ei et cooperatores verbi tres viros probatae auctoritatis dedit, quorum nomina etsi
[28] non habemus in scriptis, quia tamen missi sint, non tacetur. Novimus tamen beatum Maurum
[29] presbyterum, qui ei successit in pontificatus ordine, ex eorum collegio et numero fuisse.
[30] Interea aecclesia fidelium, quae erat apud Viridunum, crescebat et confortabatur et
[31] doctorem suum devotis et ipsa devotione suspensis animis praestolabatur. Iam ad eos fama
[32] de resuscitatione defuncti pervenerat, quae res eos in fide Dei et amore magistri vehementius
[33] accenderat. Pius quoque pater, dum rememoratur suspensos ad suum reditum filiorum ani-
[34] mos, Meldensium scilicet et Viridunensium – sex enim anni iam pene evoluti erant a passione
[35] beati Dyonisii, et sextus ipse annus pontificatus beati Euaristi fuit octavus –, benedictione
[36] postulata et accepta, Meldim redire deliberat. Ne tamen /{fol. 16r} novos adoptionis filios, quos Christo
[37] per aquam baptismatis Viriduni regeneraverat, invisitatos praeteriret, illo quantotius iter acce-
[38] lerat, ut relictis ibi sociis, quos ab apostolica sede perceperat, ipse Meldim rediret, et suas
[39] oves, quibus pastor et rector institutus fuerat, regeret. Cumque Viriduni advenisset, a fratri-
[40] bus devote suscipitur, a civibus contra spem pastor eligitur, et ut eis praeesse dignaretur,
[41] magnates quique et vulgus promiscuum rogant et inpetrant. Gaudet pater de numero cen-
[42] tuplicato filiorum, letatur in devotione civium, et quod rogabatur implere non moratur.
[43] Preparatur aecclesia regenerandis novis fidelium populis, regenerantur plures manibus sancti
[44] antistitis lavachro salutari. Destruuntur templa demonum et delubra, deiciuntur idola, et
[45] quia prima non sufficiebat, nova edificatur aecclesia mira civium devotione et industria; qua
[46] accelerata praeparantur dedicationi necessaria, et a beato pontifice in honore Dei genitricis
[47] et Virginis consecratur a. dom. inc. 104, qui erat a passione beati Dyonisii 7, Gallo et Bra-
[48] dua consulibus, Olimpiade 220, et mater aecclesia in qua sit sedes episcopalis constituitur.
[49] His expletis, plebem monet et diligentius instruit documentis salutaribus, firmans eos
[50] benedictionibus, et sic Meldim regreditur; ubi praedicationi et sanctis operibus insistens, cum cognovisset
[51] imminere diem vocationis suae, litteras exortatorias et consolatorias direxit filiis Viridunensis
[52] aecclesiae, in quibus, quia prope esset vocatio eius, et quod amplius faciem eius non essent
[53] visuri praedixit, et ut Maurum presbyterum, virum in fide catholicum et doctissimum, sibi
[54] successorem eligerent monuit et praecepit. Illi primo viso nuncio cum litteris gaudebant, et

[Apparate!]

[55] a) VIII. iam anno in loco raso 2.

[1] consolabantur se mutuo in respectu paterno. Ubi vero de pastoris resolutione et sua desti-
 [2] tutione facta est mentio, fit statim clamor et luctus omnium. Vox erat una dolentium. Dole-
 [3] bant enim quia amittebant patrem karissimum, pastorem mitissimum, et vi doloris attrita
 [4] et depressa acie mentis cogitare vix poterant, quia mors ei via ad patriam, ubi finis laborum
 [5] et retributio praemiorum aeternorum: unde eis tanto melius opitulari et subvenire valeret,
 [6] quanto vicinius Deo, cui servierat, in quo speraverat, quem confessus fuerat, deposito cor-
 [7] poris onere adhereret. Fides quidem flere prohibebat, sed gemitum extorquebat affectus.
 [8] Illic ergo positus nos humillimos servos suos **hic** orantes exaudiat, aecclesiam inter mundi
 [9] turbines fluctuantem sibi commissam, suo /{fol. 16v} labore ad id quod est provectam, regat et prote-
 [10] gat, filiorumque preces et lacrimas Dei patris omnium conspectui offerat.
 [11] Legitur sane in antiquioribus eius gestis³⁵, quod cum Meldis redisset, tyrannum incre-
 [12] paverit, quod res ecclesiae diripuisset, et ob id illum ira praecipiti fervidum, gladio adauctum
 [13] beatum virum vitae transmisisset perpetuae. Apparet etiam nunc in ipso viri beatissimi ca-
 [14] pite, sicut relatum est ab his, qui viderunt, et ossa eius sanctissima contrectaverunt, sectio
 [15] gladii materialis ita, ut media pars capitis, ipsa videlicet pars anterior, in qua positae sunt
 [16] fenestrae oculorum, non habeatur cum reliquo corpore, et quasi gladio secta et divisa videat-
 [17] ur pars posterior ab anteriore. Qualiter ergo servum suum Deus ad se evocaverit, ipse
 [18] novit, qui eum praelegit ante saecularia tempora; nos credimus, quia etsi eius animam
 [19] gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen martyrii non amisit, quia totus vitae eius
 [20] excursus iugis fuit cum principe mundi conflictus.
 [21] Ascivit autem sibi Dominus hunc sanctum pontificem post multa laborum pericula, post
 [22] innumera bonorum operum exercitia, in urbe Meldensi, 5. Kal. Octobris, regnante terris prin-
 [23] cipe Traiano.
 [24] Quod si studiosus lector plenius cupit addiscere, advertat, quia 13^o anno imperii Neronis,
 [25] quo anno Petrus et Paulus gloriose occubuerunt, qui erat annus ab inc. Dom. 72, Vespasianus
 [26] a Nerone in Iudeam cum exercitu missus est. Mortuo autem Nerone **anno sequenti** ante-
 [27] quam Vespasianus Romam rediret, Galba, Otho et Vitellius regnaverunt anno 1 et mensibus
 [28] 6. Vespasianus ergo apud Iudeam imperator appellatus est, qui et Capitolium aedificavit;
 [29] ^acuius secundo anno Iudeorum regnum finitum est, **quum a prima aedificatione templi sub**
 [30] **Salamone usque ad ultimam eius ruinam sub ipso Vespasiano colligantur anni 1202. Regnavit**
 [31] **igitur Vespasianus a. 9, m. 11, d. 22. His 11 mensibus additi 7 Neronis fiunt 19, et his 22 diebus additi illius 28 fiunt**
 [32] **50 dies, i. e. annus et 7 menses et 20 dies, quia annus hoc in loco inseritur. Titus quoque regnavit a. 2, m. 2, Domi-**
 [33] **cianus a. 15, m. 5. His 5 addamus 7 menses Vespasiani, completur annus, qui hic inseritur. Post Domicianum**
 [34] **Nerva regnavit, a. 1, m. 4, d. 8. Sex igitur mensibus Othonis, Galbae et Vitellii si addiderimus Titi duos, Nervae 4,**
 [35] **completur annus, et hic inseritur. Post Nervam regnavit Traianus a. 19, m. 6, d. 15, cuius a. 2^o beatus Sancti-**
 [36] **nus migravit ad Dominum, anno ab inc. Dom. 105, m. 10, d. 18, Africano et Crispino con-**
 [37] **sulibus, a passione beati Dyonisii a. 8, pontificatum agente Romanae aecclesiae papa Eua-**
 [38] **risto a. 9, interposito tamen anno illo, qui de supputatione mensium procedit, ut numerus**
 [39] **annorum pontificalium perfecte servetur, et ab obitu beati Sanctini usque ad obitum Euaristi,**
 [40] **qui obiit 6. Kal. Novembris. annus integer et dies 17 computentur.**
 [41] Sepultus est sane condigno honore fidelium in ecclesia sancti Petri quam ipse a /{fol. 17r} fun-
 [42] damentis edificaverat, quae quidem a sancto Antonino^b, qui ei in episcopatu successerat
 [43] ampliata, atque in honore ipsius magistri sui dedicata est, ubi multis annis intra septa sepul-
 [44] cri thesaurus celestis delituit. Novissime divina revelatione repertum et elevatum mira ex-
 [45] ultatione civium et confluentium populorum, sacratissimum corpus eius ad propiciandum
 [46] Deum miseris mortalibus super altare in celesti propiciatorio ab episcopis honorifice repositum
 [47] est, ubi per succedentium annorum volumina ab excubitoribus diligenter servatum et hono-
 [48] rifice, permansit usque ad tempora Ludovici imperatoris, Lotarii aequae imperatoris filii, Deo
 [49] sanctum suum mirificante signis et prodigiis innumerabilibus. Post hec, quia sic Deus voluit,

Nachtrag {fol. 16v} Sub Traiano Zacharias Viennensis ecclesie episcopus martyrio coronatur. Nam primus Crescens, secundus Martinus, apostolorum discipuli, Viennę sederunt.

[Apparate!]

[50] a) Vespasiano VI. et Tito V. consulibus Iudea subvertitur in margine c. b) hic in margine legitur: Anno ab incarna-
 [51] tione Domini 167. Lucius rex Britanniae missa legatione a papa Euaristo et imperatoribus Romanis fidem Christi susce-
 [52] pit, cum omnibus regulis gentis suae.

[53] 35) Calmet Hist. de Lorraine I, p. XXXII. in mo-
 [54] nasterio S. Vitoni vitam Sanctini post a. 952. con-
 [55] scriptam se legisse testatur in codice saec. XII. in-
 [56] scripto: Incipit vita S. Sanctini primi pontificis urbis
 [57] Clavorum. Post gloriosam coelestis victoriae trium-

[53] phum etc. Quin hanc vitam Hugo ante oculos
 [54] habuerit, vix dubitari posse probat ipsius narratio
 [55] cum vitae compendio, quod Gallice dedit Calmetus,
 [56] collata. At non haec gesta, sed illa ab Hincmaro
 [57] conscripta antiquiora fuisse, nemo non videt. K.

- [1] translatum est, et Viriduni in ecclesia sancti Petri locatum, et in scrinio argenteo reconditum,
 [2] ubi meritis eius et precibus exuberant beneficia divina usque in hodiernum diem **prestante**
 [3] **Iesu Christi gratia cui est honor et gloria in secula seculorum amen.**
 [4] Rexit autem post eum Meldensem ecclesiam beatus Antoninus annis multis, et piis vir-
 [5] tutum operibus insignis migravit ad Dominum 2. Kalendas Octobris praestante Iesu Christi
 [6] gratia cui est honor et gloria in secula **seculorum** amen.
 [7] Domiciano igitur defuncto Nerva suscepit imperium anno 1 et mensibus 4; ~~sub~~ quo anno
 [8] Iohannes apostolus revocatur ab exilio.
 [9] Cui successit Traianus; sub quo Zacharias Viennensis ecclesiae episcopus martyrio coro-
 [10] natur. Nam primus Crescens, secundus Martinus apostolorum discipuli Viennae sederunt.
 [11] Regnavit Traianus a. 18. m. 6. d. 15. His 6 mensibus si addiderimus dies 28, qui supra
 [12] remanserunt, et 15 Traiani fiunt 43. Post Zachariam Verus Vienn(ensis) episcopus floruit.
 [13] Cuius regni a. 3^o assumptus est ipse beatus apostolus anno post passionem Domini 68^o, ind.
 [14] 14, epacta 6; et sexto eius anno migravit ad Dominum beatus Sanctinus, et suscepit eccle-
 [15] siam regendam Maurus presbiter, vir honestae vitae et per cuncta laudabilis. Traiano adversus
 [16] christianos persecutionem movente, Symeon Hierosolymorum episcopus crucifigitur, Ignatius bestiis traditur. Alexander
 [17] papa **natione Romanus de regione Caput Tauri** post administratum a. 11, m. 7, d. 2 pontificatum martyrio coronatur **sub Traiano 5. Non. Mai.** Hic
 constituit
 [18] aquam sparsionis cum sale benedici. Post eum sedit Xystus, natione Romanus, ex patre Pastore, de regione Via Lata, a. 10.
 [19] m. 2, d. 1. Hic constituit ut ministeria sacra non tangerentur nisi a ministris. Iustus Viennensis episcopus floruit³, **Fotinus Lugd(unensis)**
 [20] Anno quoque ab inc. Dom. 121. regnavit Adrianus, consobrinae Traiani filius. Hic 9^o imperii
 [21] sui anno persecutione laxata, pater patriae appellatur, et uxor eius augusta. Regnavit a. 21.
 [22] Thelesphorus, Grecus natione ex anachorita, a. 11, m. 3, d. 21. **Duxit^b illustre martyrium 4 non. Ian.** Hic constituit ut
 [23] 7 ebdomadis ante pascha ieiunium celebretur et /{fol. 17v} in nocte natalis Domini missae celebrentur et Gloria in excelsis Deo
 [24] caneretur. **Obiit 3. Idus Ianuar.^c** Cui successit Yginus natione Grecus ex phylosopho de Athenis, sedit a. 4, m. 3, d. 4.
 [25] Hic clerum composuit et distribuit gradus ecclesiasticos. **Obiit 3. Idus Ianuar.^d**
 [26] Anno ab inc. Dom. 142. Antoninus cognomento Pius cum filiis Aurelio et Lucio regnavit a. 22,
 [27] m. 4. Pius, natione Italus, ex patre Rufino, frater Pastoris, de civitate Aquileia, sedit post Yginum a. 19, m. 4, d. 3.
 [28] **Obiit 5. Idus Iulii^e.** Hic, angelo monente, precepit dominico die pascha celebrari. Inter Pium et Anicetum d. 29.
 [29] Anicetus, natione Syrus, pater Iohanne, de Vico **Umisa^f**, a. 11, m. 4, d. 3. **Obiit Kal. Mai.^g** Sub quo Policarpus Ro-
 [30] mam veniens, multos ab heretica labe Valentini et Cerdonis castigavit.
 [31] Anno ab inc. Dom. 164. Marcus Antoninus Verus cum fratre Aurelio Commodo regnavit **annis 19, mense 1.** **Fotinus**
 [32] **Lugdunensis et Iustus Viennensis martyrio coronantur^h.** Policarpus martyrio coronatur **Vero quater et Quadrato**
 [33] **Aproniano et Paulo consulibus sub Aniceto.** In Gallia quoque multi pro Christo occisi sunt. Anicetus
 [34] papa constituit ut clericus comam non nutriet. **Obiit 11. Kal. Iuniiⁱ.** Inter Anicetum et Sotherum d. 21. Sother,
 [35] natione Campanus, ex patre Concordio, de civitate Fundis, anno ab inc. Dom. 168, Marci Antonini Veri et
 [36] Aurelii Commodi 9. suscepit gubernacula Romanae ecclesiae, sedit a. 9, m. 7, d. 21. Hic constituit
 [37] ut nulla monacha pallam sacratam tangeret nec incensum in ecclesia poneret. **Obiit 10. Kal. Mai.^k** Inter Sotherum et
 [38] Eleutherum **sedit** d. 21. **Anno ab inc. Dom. 177.** Eleutherus, natione Grecus, pater Abundio, de oppido Nicopolis, **sedit** a. 15,
 [39] m. 3, d. 2. Hic constituit ut nulla esca a christianis repudiaretur quae rationabilis et humana est; ad quem missa
 [40] epistola Lucius Britanniae rex ut christianus efficeretur impetrat. **Obiit 7. Kal. Iunii^l.** Defuncto Commodo fratre
 [41] Antoninus Commodum filium suum consortem regni facit, qui regnavit post mortem patris annis 15. **Cuius^m tem-**
 [42] **porè Marcomannicum bellum Dei actum est providentia.** Nam cum insurrexissent in Roma-
 [43] nos gentes barbarae innumerabil(es) multitudo, id est Marcomanni, Quadi, Wandali, Sarmatae,
 [44] Suevi et omnis pene Germania, et in Quadorum usque fines progressus Romanus exer-
 [45] citus propter aquarum penuriam gravius sitis quam hostis sustineret periculum, ad invo-
 [46] cationem nominis Christi, quam subito milites magna fidei constantia fecerunt, tanta vis
 [47] pluviarum erupit, ut Romanos largissime refecerit et barbaros crebris fulminum ictibus ter-
 [48] ritos in fugam converterit. Quorum terga cedentes **Romani**, incruentam victoriam potenti Christi
 [49] **meruerunt** auxilio. Sub quo Hyrenaeus Lugdunensis episcopus claruit, et Dionysius Viennensis,
 [50] Post quem regnavit Helius Pertinax mensibus 6. Quo defuncto regnavit Severus anno ab
 [51] inc. Dom. 198. regnavit a. **10 et 8.** Victor, natione Afer, pater Felice, sedit a. 12, m. 2, d. 10. Hic constituit
 [52] sicut et Pius, ut pascha die dominico celebraretur a 14. luna primi mensis usque ad 21. eiusdem mensis. **Obiit 5. Kal. Aug.**
 [53] **Anno ab inc. Dom. 206.** Zepherinus, natione Romanus, pater Abundio, sedit a. 18, m. 6, d. 10. **Obiit 7. Kal. Sept.**
 [54] Anno ab inc. Dom. 216. Antoninus Caracalla regnavit a. 7. Post hunc Macrinus a. 1, et post cum Mar-
 [55] cus Aurelius imperator a. 4. Annoⁿ ab inc. Dom. 202, Severi a. 47 questione habita de observatione paschae Victor
 [56] Romanus papa, Narcissus Iherosol(imorum), Policrates Ephesiorum, Hyreneus Lugdunensium litteris ediderunt qualiter pasch^hae **Obiit 9 kal. Iun.**
 [57] esset observandum.

Nachtrag {fol. 17r} Passus est 3^o non. Aprilis sub Adriano

[Apparate!]

- [58] a) Iustus – floruit in margine. b) Duxit – Ian. in marg. c) Ob. 3. Id. Ian. in marg. d) Ob. 3. Id. Ian. in marg.
 [59] e) Ob. 5. Id. Iulii in marg. f) invisae corr. emisa c. g) Ob. Kal. Mai. in marg. h) Fotinus – coronantur in marg.
 [60] i) Ob. 11. Kal. Iulii in marg. k) Ob. 10. Kal. Mai. in marg. l) Ob. 7. Kal. Iunii in marg. m) Cuius – auxilio in
 [61] margine add. n) Anno – observandum in marg. add.

- [1] /{fol. 18r} Anno ab inc. Dom. 210. sub Severo martyrium beati Hyreini cum sociis actum est.
- [2] Anno ab inc. Dom. 224, 1^o anno Marci Aurelii, Calixtus, natione Romanus, patre Domicio, de urbe
- [3] Ravennatum, sedit a. 6, m. 2, d. 10. Coronatus est martyrio sub Alexandro 2. Idus Octobris, 3^o Alexandri anno. Cui
- [4] successit Urbanus, natione Campanus, patre Pontiano. Sedit a. 7, m. 10, d. 20; obiit 9. Kal. Iunii^a. Inter Urbanum et
- [5] Pontianum d. 30.. Pontianus, natione Romanus, patre Calpurnio, sedit a. 9, m. 5; d. 2. Pontianus^b sub Maximino 1 ann. fu-
- [6] stibus cesus occubuit 3. Kal. Nov. Defuncto Aurelio, anno dom. inc. 228. successit Alexander; regnavit
- [7] a. 13. Inter Pontianum et Antherum d. 10.
- [8] Anno^c imperii Alexandri 13^o, ab inc. Dom. 237. indictione 15, epacta 9, concurr. 6, se-
- [9] cundo anno pontificatus Pontiani papae celebratum est pascha primum sicut hactenus ser-
- [10] vatur a nobis. Nam usque ad id tempus observabatur in 14. luna secundum morem Iudeorum.
- [11] Anno ab inc. Dom. 241. ordinatus est 11. Kal. Decembris Antherus, natione Grecus, patre Ro-
- [12] mulo. Sedit menses 1, d(ies) 15; obiit^d 4. Non. Ianuar. Post Alexandrum Maximinus regnare orsus, persecutionem movit in
- [13] christianos, a quo Pontianus et Antherus martyrio coronantur; regnavitque Maximinus a. 3, et post eum Gordianus a. 6.
- [14] Sub^e Gordiano Florentius Viennensis episcopus claruit. Post quem regnavit Philippus cum filio Phylippo a. 7. Hic
- [15] primus omnium imperatorum christianus fuit, et 3. eius anno millesimus annus Romae urbis expletus est. Unde co-
- [16] ronata urbe cum sollempnizaret populus Romanus et sacrificia celebraret, imperator cum
- [17] filio et coevo sibi Pontio, nobili et ingenuo viro, occulte tamen christiano, procedebat ad
- [18] templum. Sed a beato Pontio revocatus et doctrinis ecclesiasticis imbutus, baptizatus est
- [19] cum filio. Qui beatus Pontius ob hoc quia Romanos imperatores Christo credere docuit,
- [20] martyrii coronam suscepit. Corpus eius translatum post longa tempora nunc condigne re-
- [21] quiescit et veneratur in monasterio quod Tomerias dicitur. Philippus^f imperator enim in die
- [22] paschae, id est in ipsius vigiliis, cum voluisset communicare misterii, a Fabiano papa qui
- [23] pontificatum susceperat anno dom. incarn. 241, non prius est permissus, nisi confiteretur
- [24] peccata sua et inter penitentes staret et per penitentiam culpas quae de eo plurime fereban-
- [25] tur dilueret. At ille quod a sacerdote fuerat imperatum libenter suscepit, divinum metum
- [26] et fidem religionis plenissimam rebus et operibus sibi inesse comprobans. Huius humilitas
- [27] tanto mordacius tumorem regum nostrorum impetit, quanto religiosius ille in tam rara et recent^g
- [28] christianitate disc^hiplinam ec^hclesiam^h st^hicam^h suscepit, quam^h isti in matura iam ecclesia^h et^h per^h orbem^h di-
- [29] latata nec audire consentiunt.
- [30] Anno inc. Dom. 257 Decius imperium assumpsit quod tenuit a. 1, m. 3. His^h 3 mensibus Decii adde
- [31] Antonini Pii 3, Marci Antonini 1, Helii Pertinacis 6, fit annus qui hic ponitur. Remanet m. 1 et d. 28 supranota-
- [32] ti. Anthero papa martyrio coronato, Fabianus succedens, natione Romanus, patre Fabio, sedit ann(os) 14 menses 11 d(ies). Inter
- [33] Antherum et Fabianum d. 13. Decius multa Sanctorum milia interfecit. Fabiano papa sub Decio martyrio
- [34] coronato 13. Kal. Feb(ruarii) et cessavit episcopatus d. 7.
- [35] Anno dom. inc. 254, quo tempore claruit Lupicinus Viennensis, succ(essit) Cornelius natione Romanus, patre
- [36] Romano. Sedit a. 5, d. 3. Coronatusⁱ est sub Decio. Hic rogatus a Lucina levavit corpora sanctorum apostolorum;
- [37] et Pauli quidem via Ostensi, ubi decollatus est, posuit 18. Kal. Octobris. Inter Cornelium et Lucium d. 35. Cuius
- [38] tempore surrexit heresis Novatianorum a quodam Novato qui ex<tra> ecclesiam ordinavit Novatianum
- [39] et <cum> Deus Cornelium intronizari voluisset, ab ecclesia recessit et heresim sui nominis statuit.
- [40] Praeerat tunc Carthagini Cyprianus martyr primas Affricae qui superfuit Cornelio usque ad tempora domni Xisti
- [41] papae, et coronatus est eodem die quo et Cornelius persecutione Valeriani martyrio. S. Lucius, Romanus, patre Porfirio,
- [42] sedit a. 3, m. 3, d. 3. Hic constituit ut 2 presbiteri et 3 diaconi episcopum in omni loco non desererent. Obiit 3.
- [43] Non. Martii, sepultus 8. Kal. Sept. Inter Lucium et Stephanum d. 25. Gallus cum filio Volusiano regnavit a. 2, m. 4.
- [44] Stephanus Romanus, patre Lobio, a. 6, m. 6, d. 2. Hic constituit ut sacerdotes et levitae vestes sacras in cotidiano usu
- [45] non haberent. Decollatus est sub Valeriano et Gallieno 4. Non. Aug., et cessavit episcopatus d. 22.
- [46] /{fol. 18v} Anno inc. Dom. 261. regnaverunt Valerianus et Galienus a. 15. Valerianus in christianos persequutione
- [47] commota statim^k a Sapore Persarum rege capitur et luminibus orbatus misera servitute consenescit, ita ut Sapor
- [48] equum ascendenti dorsum pro scabello pararet. Unde territus Galienus pacem ecclesiis reddidit.
- [49] Anno inc. Dom. 276. Claudius regnavit a. 1, m. 9. His^l 9 mensibus adde 4 Volusiani, fit annus qui hic
- [50] numeratur, et remanet m. 1. Cui successit Aurelianus a. 5, m. 5. Hic christianos persequitur. Sub hoc passus
- [51] est Benignus martyr cum sociis. Quo mortuo Tacitus regnat menses 6. His^m etiam adde 6 Aureliani, fit an-
- [52] nus, remanent 88 dies Floriani. His iunge 28 dies qui supra remanserunt, fiunt 108, id est menses 3 et 18 dies. Adde
- [53] superfluos 2 menses, fiunt m. 5 et d. 18. Et post eum Florianus dies 88; post quem regnavit Probus a. 5, m. 4.
- [54] Hisⁿ adde 6 Taciti et 5 supradictos, fit annus, remanent menses 3.
- [55] Anno ab inc. Dom. 263. Valeriani et Galieni a. 3, quo^o tempore Simplides episcopus Viennensis
- [56] claruit, Xystus, Grecus, ex phylosopho ordinatus 11. Kal. Aug. A. 1, m. 11, d. 5. Passus est sub Valeriano 8. Idus
- [57] August. Inter Xystum et Dionysium d. 5^p. Dionysius ex monacho, cuius generationem invenire non potui, sedit a. 6, m. 2,
- [58] d. 4. Regnavit Carus cum filiis Carino et Numeriano a. 2. Cui successit Diocletianus anno ab inc. Dom. 290; regna-

[Apparate!]

- [59] a) o. 9. K. I. in marg. b) Pontianus – Nov. in marg. c) Anno –Iudeorum in marg. d) o. 4. N. I. in marg.
- [60] e) Sub –claruit in marg. f) Philippus –comprobans in marg. g) ex coniectura suppletum. h) His –supranotati
- [61] in marg. i) Coronatus – Valeriani in marg. k) vox erasa. l) His –m. 1 in marg. m) His–d. 18
- [62] in marg. n) His –3 in marg. o) Quo –claruit in marg. p) XXXV corr. V codex.

[1] vit a. 20 cum Maximiano et Constantio, et post mortem Diocletiani Maximianus cum Severo, Galerio et Maximino.
 [2] Dionysius papa parrochias et dioceses constituit, et presbyteris ecclesias dedit. Cui successit Felix Romanus, patre
 [3] Constantio, sedit a. 4, m. 3, d. 1. Obiit 3. Kal. Iun. Constituit supra memorias martyrum missas celebrari. Euticianus
 [4] Tuscus, patre Marino, de civitate Lunis, sedit a. 1, m. 1, d. 1. Sub^a Aureliano hic martyrio coronatus 8. Kal. Aug. in
 [5] cimiterio Calixti sepelitur, qui etiam ipse 342 martyres manu sua sepelivit, et cessavit episcopatus dies 8. Constituit
 [6] super altare benedici fruges fabae et uvae. Gaius Dalmata, patre Gaio ex genere Diocletiani, a. 11, m. 4; d. 12.
 [7] Martyrio coronatus est 11. Kal. Mai.

Huius temporibus viguit sanctus Sebastianus. Inter Gaium et Mar-

[8] cellinum dies 11. Marcellinus. Hic sub persecutione Diocletiani ductus est, ut turificaret; quod et fecit et postea penitentia ductus pro fide Christi capite truncatus est 6 kal. Mai, et cessavit episcopatus ann. 7, ms. 6, d. 25 Romanus, patre Preiecto^b, a. 9, m. 4, d. 17. Inter Marcellinum et Marcellum dies 25.

[9] ann. 6 menses 6 d. 21. Hic in domo sancte Lucine, quam Deo consecraverat, in servicium animalium catabuli publici deputatus post plures annos indutus amictu cilicino emisit spiritum 17 kal. Febr. et cessavit episcopatus d. 20 Marcellus Romanus, patre Benedicto de Via Lata, a. 6, m. 7, d. 25.

Diocletianus imperator ad consortium imperii

[10] Maximianum ascivit, Valerium et Constantium cesares fecit. Hic adorari se iussit ut Deum. Constantius cesar iuxta
 [11] Lingonas 60 milia Alemannorum qui rebellaverant interfecit. Anno 18. regni Diocletiani persecutio nona cepit, et mense
 [12] Martio in diebus paschae quod fuit 5. Kal. Aprilis universae aecclisiae subversae sunt. Vicesimo autem, id est Ultimo
 [13] anno regni, qui erat tertius annus persecutionis ab inc. Dom. 310, Diocletianus et Maximianus Mediolani
 [14] purpuram deposuerunt. Diocletianus moritur. Maximianus apud Massiliam fugiens, dum genero suo insidias parat,
 [15] strangulatus interiit. Constantius cesar, Claudii imperatoris nepos ex filia, pater Constantini,
 [16] tertio /{fol. 19r} anno persecutionis obiit, vir summae civilitatis et mansuetudinis. Et Maximianus et Severus caesares facti
 [17] sunt e quibus. Maximianus supra sua christianorum persecutionibus accumulavit. Cepta semel persecutio efferbuit usque ad 7.
 [18] Constantini principis annum; ita ut infra unum mensem 17 milia martyrum passi inveniantur.
 [19] Anno ab inc. Dom. 310. Constantinus, Constantii ex Helena filius, in Britannia imperator creatus 5. Non. Mai, regnavit
 [20] a. 30, m. 10. His adde 3 menses qui supra remanserunt, fit annus, remanet mensis. Sub hoc S. Agriculus confes-
 [21] sor et episcopus Trevirensis claruit, cuius successor fuit S. Maximinus. Post Marcellum primo anno
 [22] Constantini Eusebius Grecus ex medico sedit Romae mensibus 7. Sub hoc inventa est 5 Non. Mai crux Domini. Obiit 5. Non. Oct., et
 [23] cessavit episcopatus dies 7. Inter Marcellum et Eusebium dies 20. Quarto anno persecutionis Maxentius, Herculi Maximi-
 [24] mianus filius, Romae augustus appellatus est. Contra quem pugnavit Constantinus 6. imperii sui anno,
 [25] et apud Romam interfecto eo, Urbem recepit. Helena, mater Constantini christianissima,
 [26] filium proficiscentem ad bellum prosequuta, de civitate Trevirorum cum multo comitatu
 [27] egressa, Bysontium venit, et in ecclesiola sancti Stephani in monte sita iuges fundens lacri-
 [28] mas et longa ducens ieiunia, pro salute filii [aures*] Deum et beatum Stephanum prece pulsabat
 [29] humillima. Et quia locus ille erat permodicus, votum vovit de reparatione et ampliatione novae
 [30] ecclesiae, quod et fecit dirigens cementarios et expensas ad edificationem basilicae condignas.
 [31] Constantinus imperator victoria potitus per vexillum sanctae Crucis celitus illi ostensum,
 [32] matrem suam misit Hierosolimis ad perquirendum lignum dominicum, quod etiam invenit
 [33] et sic secari fecit per medium, ut et crucem deferret ad filium, et crucem Hierosolymis re-
 [34] servaret, sapienti usa consilio, ut ubi fuerat membris dominicis aptata per supplicium, illic
 [35] glorificata veneretur a populis. Melchisedech Afer sedit Romae annis 4; quo^c tempore claruit Paschasius
 [36] Viennensis episcopus. Hic constituit ut nullus die dominico aut 5. feria ieiunaret. Obiit 3. Idus Decembris, et cessavit
 [37] episcopatus dies 16.
 [38] Anno dom. inc. 315. a Petro 34 Silvester Romanus, patre Rufino, sedit a. 22, m. 10, d. 11. Hic constituit crisma confici,
 [39] et baptizatum confirmari, dalmaticas precepit indui et sacrificium panno lineo involvi. Secundo igitur anno post-
 [40] quam Constantinus superato Maxentio tyranno, Maximiani Herculi filio, Urbem recepit, per-
 [41] sequutionis anno 10, per Silvestri papae predicationem ad fidem Christi conversus est, et
 [42] fecit Romae ubi baptizatus est basilicam beati Iohannis baptistae quae appellatur Constantiniana. Hoc^d est privi-
 [43] legium quo Silvester papa interventu Helenae augustae per Agriculum patriarcham Treviren-
 [44] sem ditavit ecclesiam, quod Volusianus archiepiscopus rescribi iussit⁴⁴. Sicut in gentilitate
 [45] propria virtute, sortire et nunc Treviri primas * super Gallos spiritualem et Germanos prio-
 [46] ratum, quem tibi prae omnibus harum gentium episcopis in primitivis christianae religionis
 [47] doctoribus, scilicet Euchario Valerio et Materno, per baculum suum caput ecclesiae Petrus
 [48] signavit * habendum, suam quodammodo minuens dignitatem, ut te participem faceret. Quem
 [49] ego Silvester servus eius successioneque indignus per patriarcham Agriculum renovans,
 [50] confirmo ad honorem dominae Helenae augustae eiusdem metropolis indigenae, quam ipsa
 [51] felix per apostolum Mathiam a Iudaea translatum ceterisque reliquiis Domini magnifice dita-
 [52] vit specialiterque provexit. Huius privilegii conscii nocivi emuli communionem dirimantur, quoniam
 [53] anathemate maculantur^e. E PR. quod Volusianus archiepiscopus rescribi iussit. Fecit et aliam beato Petro /{fol. 19v} in templo Apollinis, necnon et
 aliam beato Paulo, corpus
 [54] utriusque aere cyprico circumdans 5 pedes grosso. Fecit et basilicam in palatio Sororiano quae cognominatur Hierusalem, ubi de
 [55] ligno crucis Domini posuit. Basilicam etiam sanctae martyris Agnae ex rogatu filiae suae fecit, et baptisterium ibidem ubi
 [56] et baptizata est soror eius Constantia cum filia Augusta. Fecit et basilicam beato martyri Laurentio via Tyburtina in agro
 [57] Verano. Basilicam quoque via Lavicana inter duas lauros beatis martyribus Marcellino et Petro, et mausoleum ubi matrem
 [58] suam posuit in sarcophago purpureo. Basilicam quoque in civitate Ostia iuxta portum urbis Romae beatorum apostolorum
 [59] Petri et Pauli et sancti Iohannis baptistae. Item aliam sancti Iohannis baptistae in civitate Albanensi. Item aliam in

[Apparate!]

[60] a) Sub – 8 in margine. b) Piecto c. c) quo – episcopus in margine. d) Hoc – iussit in margine. e) Eì...Pì...Rì....

[61] quod Volusianus archiepiscopus rescribi iussit hic repetit c.

[62] 44) Cf. Gesta Treverorum c. 19.

[1] urbe Neapoli. Idem Constantinus Drepanam^a Bythinae civitatem in honore~~m~~ martyris Luciani ibi conditi instaurans
[2] ex vocabulo matris suae Helenopolim nuncupavit. Constituit templa paganorum claudi. Hic statuens urbem nominis
[3] sui in Trachia, Constantinopolim appellavit, quam et sedem imperii et totius Orientis caput esse voluit. Fecit etiam pri-
[4] vilegium sanctae Romanae ecclesiae quod constituit beato papae Silvestro et omnibus successoribus eius pontificibus usque
[5] in perpetuum, et optulit illud super corpus beati Petri apostoli. Quod hic inserere non pigebit. Est autem huiusmodi:
[6] In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Patris scilicet et Filii et Spiritus sancti. Imperator caesar Flavius Constan-
[7] tinus, in Christo Iesu una ex eadem Trinitate~~e~~ persona salvatore domino Deo nostro fidelis, mansuetus, maximus, bene-
[8] ficus, Alemannicus, Brittanicus, Hunicus, pius felix, victor et triumphator, semper augustus, sanctissimo ac beatissimo patri
[9] Silvestro urbis Romae episcopo et papae et omnibus eius successoribus qui in sede beati Petri apostoli sessuri sunt usque
[10] in fine seculi pontificibus necnon etiam omnibus reverentissimis et Deo amabilibus catholicis episcopis eidem~~que~~ sacrosanctae
[11] Romanae ecclesiae per hanc nostram imperialem constitutionem subiectis in universo orbe terrarum necnon et posteris
[12] eorum cunctis postfuturis temporibus constitutis, gratia pax gaudium longanimitas misericordia, a Deo patre omnipotente
[13] et Iesu Christo filio eius et Spiritu sancto in omnibus vobis. Quod equalis salvator et redemptor noster Iesus Christus,
[14] altissimi patris filius, per suos sanctos apostolos Petrum et Paulum interveniente patrono nostro Silvestro summo pontifice
[15] et universali papa /{fol. 20r} mirabiliter operari dignatus est, liquida enarratione per huius nostrae imperialis constitutionis paginam
[16] ad agnitionem omnium populorum in universo orbe terrarum studuit propagare nostra mansuelissima serenitas, primum quidem
[17] fidem nostram, quam a prelato exortatore nostro Silvestro universali papa et pontifice edocti sumus, intima cordis confes-
[18] sione ad instruendas omnium mentes proferentes et ita demum misericordia Dei super nos diffusam annunciantes. Nosse
[19] enim vos volumus, sicut per anteriorem nostram sacram pragmaticam iussionem significavimus, nos a culturis idolorum,
[20] simulacris mutis et manufactis, diabolicis compositionibus atque ab omnibus Satanae pompis recessisse, et ad integram
[21] christianorum fidem, quae est lux vera et vita perpetua, pervenisse, credentes iuxta id quod nos idem almificus summus
[22] pater et doctor noster Silvester instruxit, credere in Deum patrem omnipotentem, factorem celi et terrae visibilibus omnium
[23] et invisibilibus, et in Iesum Christum filium eius unicum, dominum nostrum per quem, creata sunt omnia, et in Spiritum sanctum
[24] dominum et vivificatorem universae creaturae. Nos Patrem et Filium et Spiritum sanctum confitemur, ita ut in Trinitate
[25] perfecta sit plenitudo divinitatis et unitas potestatis. Pater Deus, Filius Dem, Spiritus sanctus Deus, et tres unum sunt.
[26] Tres itaque personae, sed una potestas; nam semper Deus se edidit ex se quod semper erat gignenda ad secula verbum.
[27] Et quando eodem solo suae sapientiae verbo universam formavit creaturam, cum eo erat cuncta suo archano componens
[28] ministerio. Igitur perfectis celorum virtutibus et universis terrae materiis, pio sapientiae nutu ad imaginem et similitudinem
[29] suam primum de limo terrae fingens hominem, hunc in paradiso posuit voluptatis. Quem antiquus serpens et antiquus
[30] hostis invidens diabolus per amarissimum ligni vetiti gustum, exulem ab eisdem effecit gaudiis, eoque expulso non desinit
[31] sua venenosa multis modis protelare iacula, ut a via veritatis humanum abstrahens genas, idolorum culturae, creaturae
[32] videlicet et non creatori, deservire suadeat. Quatinus per hoc eos quos suis valuerit irretire insidiis, secum eterno afficiat
[33] concremandos supplicio. Sed Deus noster misertus plasmatis sui, dirigens sanctos suos prophetas, per quos lumen futurae
[34] vitae, adventum videlicet filii sui domini nostri Dei et salvatoris nostri Iesu Christi adnuncians, misit eundem unigenitum
[35] filium suum et sapientiae verbum. Qui descendens de celis propter nostram salutem, natus de /{fol. 20v} Spiritu sancto et Maria
[36] virgine, verbum caro factum est et habitavit in nobis, nec amisit quod fuerat, sed cepit esse quod non erat, perfectus Deus
[37] et homo; ut Deus perficiens mirabilia, ut homo humanas sustinens passiones. Ita verum hominem et verum Deum predi-
[38] cante patre nostro Silvestro summo pontifice intelligimus, ut verum Deum et verum hominem fuisse non abnegemus. Qui
[39] electis 12 apostolis miraculis coram eis et innumera populi multitudine coruscavit. Confitemur eundem Dominum nostrum
[40] Iesum Christum et implese legem et prophetas, passum, crucifixum, secundum scripturas tercia die a mortuis surrexisse,
[41] assumptum in celos, atque sedentem ad dexteram Patris, inde venturum iudicare vivos et mortuos; cuius imperii non erit
[42] finis. Haec est fides nostra orthodoxa a beatissimo Silvestro summo pontifice nobis prolata. Idcirco exortamur omnem
[43] populum et diversas gentium nationes hanc fidem tenere colere et predicare, et in sanctae Trinitatis nomine gratiam bap-
[44] tismi consequi, et dominum Iesum Christum salvatorem nostrum qui cum Patre et Spiritu sancto per infinita vivit et regnat
[45] secula, quem Silvester beatissimus pater noster universalis predicat pontifex, corde devoto adorare. Ipse enim dominus Deus
[46] noster misertus mihi peccatori, nostris suos sanctos apostolos ad visitandum nos et lumen sui splendoris infulsit nobis et
[47] abstractum a tenebris ad veram suam lucem et agnitionem sui nominis me pervenisse gratulamini. Nam cum dudum valida
[48] squaloris lepra totam mei corporis invasisset carnem, et multorum medicorum convenientium cura adhiberetur, nihil profuit
[49] ad salutem. Ad haec advenerunt sacerdotes Capitolii dicentes mihi debere fontem fieri in Capitolio, et compleri hunc inno-
[50] centum sanguine, et in eo calente lotum me posse mundari. Et secundum eorum dicta aggregatis pluribus innocentibus,
[51] dum vellent sacrilegi paganorum sacerdotes, eos mactari et ex eorum sanguine fontem repleri, cernens serenitas nostra
[52] lacrimas matrum eorum, ilico exorui facinus, misertusque earum, proprios illis restitui filios, datisque vehiculis et donis con-
[53] censis ad propria illas omnes gaudentes relaxavimus. Eadem igitur transacta die nocturno nobis facto silentio dum somni
[54] tempus advenisset, adsunt apostoli sancti Petrus et Paulus dicentes mihi: „Quia flagitiis posuisti terminum, et effusionem
[55] sanguinis innocentis orruisti, missi sumus a Christo domino nostro dare tibi sanitatis recuperande consilium. Audi igitur
[56] monita nostra, et fac quaecunque indicamus, tibi. /{fol. 21r} Silvester episcopus civitatis ad montem Seraptim fugiens persequutiones
[57] tuas, in cavernis cum suis clericis latebram fovet. Hunc cum ad te adduxeris, ipse tibi piscinam salutis ostendet, in qua
[58] dum te tertio merserit, omnis a te leprae valetudo diffugiet. Quod cum factum fuerit, hanc vicissitudinem tuo Salvatore
[59] compensa, ut omnes per totum orbem tuo iussu ecclesiae restaurentur. Te autem ipsum in hac parte purifica, ut relicta
[60] omni superstitione idolorum Deum vivum et verum, qui solus est Deus verus, adores et colas, ut ad eius voluntatem
[61] altingas.“ Exurgens autem a somno protinus iuxta id quod a sanctis apostolis admonitus sum peregi, advocatoque eodem
[62] precipuo et magnifico patre et illuminatore nostro Silvestro universali papa, omnia a sanctis apostolis precepta in verba
[63] dixi, percunctatusque sum eum, qui essent dii isti Petrus et Paulus. Ille vero non eos vere deos dictos ait, sed apostolos
[64] Salvatoris domini nostri Iesu Christi. Et rursus interrogare cepimus eundem beatissimum papam, utrum eorum imagines
[65] pictas haberet, ut ex pictura disceremus hos esse quos me revelatio docuerat. Tunc isdem venerabilis pater imagines
[66] eorundem apostolorum per diaconem suum exhiberi precepit. Quam dum aspicerem et eorum quos in somno videram figuratos
[67] in ipsis imaginibus aspexissem vultus, ingenti clamore coram omnibus satrapis meis confessus sum, eos esse quos in somno
[68] videram. Ad haec indixit haec beatissimus Silvester, idem pater noster, urbis Romae episcopus indixit nobis poenitentiae tempus intra palatium
[69] nostrum Lateranense in ieiunio et cilicio, ut omnia quae a nobis impie peracta atque iniuste disposita fuerant, vigiliis ieiuniis
[70] lacrimis et orationibus apud dominum nostrum Iesum Christum Salvatorem nobis donari impetremus. Deinde per manus

[Apparate!]

[71] a) depravan c.

[1] impositionem clericorum usque ad ipsum presulem veni, ibique abrenunciatus Satanae pompis et operibus eius et universis
[2] idolis manu factis, credere me dixi in Deum patrem omnipotentem factorem coeli et terrae, visibilium et invisibilium, et in
[3] Iesum Christum unicum dominum nostrum qui natus est de Spiritu sancto et Maria virgine, spontanea voluntate coram
[4] omni populo confessus sum. Benedictoque fonte illic me trina mersione unda salutis purificavit. Positoque me in fontis
[5] gremio, manum me de coelo contingentem propriis oculis vidi, de qua mundus exurgens, ab omni me leprae squalore mun-
[6] datum cognoscite. Levatoque me de venerabili fonte indutoque vestibus candidis septiformis Spiritus sancti in /{fol. 20v} consignatio-
[7] **tionem** adhibuit, beati crismatis unctione et sanctae crucis vexillo meam frontem linivit, dicens: „Signat te **Deus** sigillo
[8] fidei suae in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti in consignatione fidei“ cunctusque clerus respondit: „Amen.“ Et adie-
[9] cit presul „Pax tibi „. Primo itaque post perceptum sacri baptismatis mysterium et post curationem corporis mei a squa-
[10] lore leprae agnovi non esse alium Deum nisi Patrem et Filium et Spiritum sanctum, quem beatissimus **presul** Silvester pre-
[11] dicat, trinitatem in unitate, unitatem in trinitate. Nam omnes dii gentium quos hactenus colui demonia opera manu homi-
[12] num facta comprobantur. Etenim quantam potestatem idem Salvator apostolo suo Petro contulerit in coelo et in terra, luci-
[13] dissime nobis idem venerabilis pater edixit, dum fidelem eum in sua interrogatione inveniens dixit: „Tu es Petrus et
[14] super hanc petram edificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevalent adversus eam, et tibi dabo claves regni celo-
[15] rum, et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in celis, et quodcumque solveris super terram erit solutum et in
[16] celis.“ Mirum hoc est valde et gloriosum in terra ligare et solvere, et in celo ligatum et solutum esse. Et dum haec
[17] praedicante beatissimo Silvestro agnoscerem et beneficiis ipsius beati Petri integre me sanitati **comperi** restitutum, utile
[18] iudicavimus una cum omnibus nostris satrapis et universo senatu et cuncto populo Romanae gloriae et imperio subiacente,
[19] ut sicut in terris vicarius filii **Dei** videtur esse constitutus, ita etiam et pontifices qui ipsius principis apostolorum vices
[20] gerunt, principatus potestatem amplius quam terrena nostrae imperialis mansuetudo serenitatis habere videtur, concessam a
[21] nobis nostroque imperio obtineant, eligentes nobis ipsum principem apostolorum vel eius vicarios firmos apud Deum esse
[22] patronos. Et sicut est nostra terrena imperialis potentia eius sacrosanctam Romanam ecclesiam decrevimus Honorare et
[23] amplius quam nostrum imperium et terrenum regnum sedem sacratissimam beati Petri gloriose exaltare, tribuentes ei pote-
[24] statem et gloriae dignitatem atque vigorem et honorificentiam imperialem, atque decernentes sancimus, ut principatum opti-
[25] neat tam super 4 precipuas sedes, Antiochenam, Alexandrinam, Constantinopolitanam et Ierosolimitanam, quamque etiam
[26] super omnes **in** universo orbe terrarum Dei ecclesias. Et pontifex qui pro tempore ipsius sacrosanctae Romanae ecclesiae
[27] extiterit celsior et princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat, et eius iudicio quaeque ad cultum Dei et fidei chri-
[28] stianorum stabilitatem procuranda /{fol. 22r} fuerint, disponantur. Iustum quippe est, ut ibi lex sancta caput teneat principatus, ubi
[29] sanctarum legum institutor Salvator noster beatum Petrum apostolum apostolatus optinere precepit cathedram, ubi et crucis
[30] patibulum sustinens beatae mortis sumpsit poculum sui que magistri et domini imitator apparuit, et ibi gentes pro confes-
[31] sione Christi nominis colla flectant, ubi earum doctor Paulus extenso collo pro Christo martyrio est coronatus, illic usque
[32] in finem querant doctor em, ubi sanctum quiescit doctoris corpus, et ibi proni et humiliati celestis regis **Dei** salvatoris
[33] nostri Iesu Christi famulentur officio, ubi superbi terreni regis serviebant imperio. Interea nosse volumus omnem populum
[34] universarum gentium et nationum per totum orbem terrarum, construxisse nos intra palatium nostrum Lateranense eidem
[35] salvatori nostro domino deo Iesu Christo ecclesiam a fundamentis, et 12 nos sciatis de eius fundamentis secundum numerum
[36] 12 apostolorum cophinos terrae onustos propriis asportasse humeris; quam sacrosanctam ecclesiam caput et verticem
[37] omnium ecclesiarum in universo orbe terrarum dici coli et venerari et predicari sancimus, sicut per alia nostra imperialia
[38] decreta statuimus. Construximus etiam ecclesias beatorum Petri et Pauli principum apostolorum, quas auro et argento locu-
[39] pletavimus, ubi et sacratissima eorum corpora cum magno honore recondentes, thecas ipsorum ex electro, cui nulla fortitudo
[40] elementorum prevalet, construentes, crucem ex auro purissimo et gemmis preciosis per singulas eorum thecas posuimus et
[41] clavis aureis confiximus, quibus pro concinnatione luminarium praedia contulimus et rebus diversis eas ditavimus, et per
[42] nostram imperialium iussionum sacram tam in oriente et occidente quam in septentrionali et meridionali plaga, videlicet in
[43] Iudaea, Grecia, Asia, Tracia, Africa, Italia vel diversis insulis, nostram largitatem eis concessimus, ea prosum ratione
[44] ut per manus beatissimi patris nostri Silvestri pontificis successorumque eius omnia disponantur. Gaudeat itaque una nobis-
[45] cum omnis populus et gentium nationes in universo orbe terrarum, quos exortamur omnes, ut Deo et salvatori nostro Iesu
[46] Christo immensas una nobiscum gratias referatis, quoniam ipse Deus in celis desuper et in terra deorsum; qui nos per
[47] suos sanctos apostolos visitans sanctum baptismatis sacramentum percipere iussit, et corporis sanitate dignos effecit. Pro
[48] qua concedimus ipsis sanctis apostolis dominis meis, et per eos etiam beato Silvestro patri nostro summo pontifici et uni-
[49] versali urbis Romae papae, et omnibus eius successoribus pontificibus qui usque in fine /{fol. 22v} mundi in sede beati Petri erunt
[50] sessuri, atque de presenti contradimus palatium **imperii** nostri Lateranense, quod omnibus in toto orbe terrarum praefertur atque
[51] eminent palatii; deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque frigium necnon et supernumerales, videlicet
[52] torum quo imperiale assolet circumdari collum, verum et clamidem purpuream atque tunicam coccineam et omnia imperialia
[53] indumenta et omnem processionem imperialis culminis seu et dignitatem imperialium presidentium equitum; conferentes
[54] etiam et imperialia **scripta**, simul conta atque signa blanda et omnia diversa ornamenta imperialia et gloriam nostrae pote-
[55] statis. Viros etiam reverentissimos clericos diversi ordinis eidem sacrosanctae Romanae ecclesiae servientes illud culmen
[56] singularitatem potentiam et praecellentiam habere sancimus, cuius amplissimus noster senatus videtur gloria adornari id
[57] est patricos atque consules effici, necnon et ceteris dignitatibus imperialibus eos promulgantes decorari. Et sicut **ornatur**
[58] imperialis milicia, ita et clerum sanctae Romanae ecclesiae ornari decernimus, et quemadmodum imperialia officia diversa
[59] cubiculariorum ostiariorum et omnium excubitorum ornantur, ita et sanctam Romanam ecclesiam decorari volumus et ut am-
[60] plissime pontificali decore praefulgeat. Decernimus et hoc clericis eiusdem sanctae Romanae ecclesiae, ex lintheaminibus
[61] candidissimo decore eorum decorari equos et ita equitare, et sicut noster senatus calciamentis utitur cum udonibus, id
[62] est candido lintheamine, illustrari; ut sicut caelestia ita et terrena decorentur. Prae omnibus autem licentiam tribuentes ipsi
[63] sanctissimo patri nostro Silvestro, urbis Romae episcopo et papae, et omnibus qui post eum in successum perpetuis temporibus
[64] advenerint beatissimis pontificibus pro honore et gloria Christi **Dei** nostri in eadem magna Dei catholica et apostolica
[65] ecclesia ex nostris inclitis quem placatus proprio consilio clericare voluerit et in numero religiosorum clericorum dinumerare,
[66] nullo ex omnibus presumente superbe agere. Decrevimus itaque et hoc ut idem venerabilis pater noster Silvester summus
[67] pontifex vel omnes eius successores diadema, videlicet coronam ex capite nostro, quod illi concessimus, ex auro purissimo
[68] et gemmis preciosis uti debeant et in suo capite ad laudem Dei pro honore beati Petri gestare. Ipse vero beatus papa
[69] supra coronam clericatus, quam gerit ad gloriam beati Petri, omnino ipsa ex auro non est passus uti corona. Frigium
[70] vero candido nitore splendidum /{fol. 23r} resurrectionem dominicam designans, eius sacratissimo vertici manibus nostris imposuimus:
[71] statuentes eodem frigio omnes eius successores singulariter uti in processionibus ad imitationem imperii nostri. Unde ut
[72] non vilescat pontificalis apex, sed magis amplius quam terreni imperii dignitas et gloriae potentia decoretur, ecce tam

[1] palatium nostrum ut praelatum est, quamque Romae urbis et omnis Italiae seu occidentalium regionum provincias loca et
[2] civitates sepefato beatissimo pontifici universali papae patri nostro Silvestro contradentes atque relinquentes eius vel succes-
[3] sorum eius pontificum potestati et ditioni, firma imperiali censura per hanc nostram divinali sacram et pragmaticum con-
[4] stitutum decernimus disponendum, atque sub iure sanctae Romanae ecclesiae concedimus permanendum. Unde congruum
[5] perspeximus nostrum imperium et regni potestatem orientalibus transferri et transmutari regionibus et in Bizantiae provinciae
[6] in optimo loco nomini nostro civitatem edificari et nostrum illic constitui imperium, quoniam ubi principatus sacerdotum et chri-
[7] stianae religionis caput ab imperatore celesti constitutum est, iustum non est ut illic imperator terrenus habeat potestatem.
[8] Haec vero omnia quae per hanc nostram imperialem sacram et per alia divinalia decreta statuimus atque confirmamus,
[9] usque in finem mundi illibata et inconcussa permanenda decernimus. Unde coram Deo vivo qui nos regnare precepit et
[10] coram eius terribili iudicio obtestamur per hoc nostrum imperiale constitutum omnes successores nostros imperatores et
[11] cunctos optimates satrapas et amplissimum senatum et universum populum in toto orbe terrarum nunc et in posterum cun-
[12] ctis retro temporibus imperio nostro subiacentem, nulli eorum quoquo modo licere haec quae a nobis imperiali sanctione
[13] sacrosanctae Romanae ecclesiae vel omnibus eius pontificibus concessa sunt refragari aut confringere vel in quoquam con-
[14] vellere. Si quis autem, quod non credimus, in hoc temerator aut contemptor extiterit, eternis dampnationibus subiaceat in-
[15] nodatus, et sanctos Dei principes apostolorum Petri et Pauli sibi in presenti et in vita futura sentiat contrarios, et in inferno
[16] inferiori concrematus, cum diabolo et omnibus impiis deficiat. Huius vero imperialis nostri decreti paginam propriis mani-
[17] bus roborantes, super venerabile corpus beati Petri apostolorum principis posuimus, ibique eidem Dei apostolo spondimus,
[18] nos cuncta inviolabiliter custodire, et nostris successoribus imperatoribus in mandatis relinquimus, et beatissimo/ {fol. 23v} patri nostro
[19] Silvestro eiusque per eum cunctis successoribus, domino Deo et salvatore nostro Iesu Christo annuente, tradimus perrenniter
[20] atque feliciter possidendam. Amen. Divinitas vos conservet per multos annos, sanctissimi ac beatissimi patres. Datum Roma
[21] sub die 3. Kalendarum Aprilium, domino nostro Flavio Augusto quater et Gallicano viris clarissimis consulibus. Ambro-
[22] sius^a in libro de obitu Theodosii, Constantino licet in ultimis constituto baptismatis gratia omnia peccata di-
[23] miserit, tamen quod primus imperatorum credidit, et post se hereditatem fidei principibus dereliquit, magni meriti locum
[24] repperit.
[25] Anno^b post inc. Dom. 637. 6. synodus apud Arelatem 600 patrum, Marino eiusdem urbis episcopo, Claudio Viennensi.
[26] Nono igitur anno postquam Constantinus fidem Christi suscepit pestilens morbus Arrii
[27] in toto orbe diffusus est, a quo Arriana heresis. Ad cuius perfidiam destruendam apud urbem Nicaeam ab
[28] Alexandro 1036^o, anno ab inc. Dom. 324^o, 318 episcopi congregati sunt, preceptione papae Silvestri, ubi et
[29] ipse rex interfuit et hereticorum machinas omousii oppositione deleverunt. Congregavit^d etiam Silvester papa in
[30] urbe Roma concilium cum consilio augusti 13. Kal. Iulii 267 episcopos, et dampnavit iterum Calixtum, Arrium, Foti-
[31] num et Sabellium, et constituit ut presbiterum Arrianum resipiscentem non susciperent nisi episcopus loci designaret et
[32] crisma ab episcopo confici, et ut episcopi baptizatum consignent propter hereticos, et ut baptizatum puerum presbiter
[33] crismate liniat propter occasionem mortis, et ut nullus laicus crimen clerico audeat inferre. Hic sepultus est in cimiterio
[34] Priscillae pridie Kal. Ianuarii vere catholicus et confessor; et cessavit episcopatus diebus 15. Moritur Constantinus
[35] anno aetatis suae 65, imperii 30.
[36] Anno vero ab inc. Dom. 341. Constantius cum Constantino et Constante fratribus regn. a. 23, m. 5, d. 13.
[37] Anno ab inc. Dom. 338. Post Silvestrum praefuit Romanae ecclesiae Marcus, natione Romanus, patre Prisco, annis 2,
[38] m. 7, d. 20. Obiit 6. Non. Octobr.; c. e. d. 21. Cui successit Iulius Romanus, patre Rustico, a. 15, m. 2, d. 7. Obiit
[39] 2. Idus Aprilis; c. e. d. 25. Anno regni Constantii 13. Constans interficitur, post quem Constantius solus op-
[40] tinuit imperium. Eodem anno Romanae ecclesiae pontificatum suscepit Liberius, sedit a. 6, m. 3, d. 4. Dehinc
[41] impietas Arriana Constantii fulta presidio exiliis carceribus et variis afflictionum modis primo Athanasium, deinde omnes
[42] non suae partis episcopos persequuta est. Athanasius toto orbe fugiens a Maximino Trevirensis suscipitur. Liberius
[43] papa primo a Constantio pro fidei confessione exilio relegatur ubi fuit ann. 2, et substituitur cum eius consilio Felix
[44] vir catholicus et Arrianae hereseos adversarius. Hic fecit concilium 48 episcoporum, et deiecit Ursacium et Valentem
[45] presbyteros communicantes Constantio. Quem postea Valens et Ursacius, favente eis eodem Constantio Augusto Ar-
[46] riano, deiecerunt facto concilio cum hereticis, et Liberium ab ipsis depravatum et ad errorem suum conversum, Limenio
[47] et Catulino consulibus, de exilio Romam revocaverunt, et facta est persecutio in clero, ita ut multi martyrio corona-
[48] rentur Felix vero episcopus habitavit in praedio suo, ubi et in pace quievit 4. Kal. Aug. Liberius itaque consentiens
[49] Constantio Augusto Arriano, non tamen rebaptizatus est, sed assensum ei praebuit, et postea praefuit in parte annis 7.
[50] Omnes anni Felicis pape in ordine Liberii numerantur. Post Liberium cessavit episcopatus diebus 6. Suc-
[51] cessit Felix, natione Romanus, patre Anastasio; sedit a. 1, m. 3, d. 2. Hic declaravit Constantium Augustum hereticum
[52] et rebaptizatum ab Eusebio Nichomediense in villa Aquilone iuxta Nichomediam, et pro hoc capite truncatur 3. Idus
[53] Novembr., et cessavit episcopatus diebus 38. Sepultus est 17. Kal. Decembr.
[54] Constantius Gallum caesarem nepotem suum interfecit. Dehinc Iulianum caesarem fecit, et in Gallias direxit.
[55] Eusebius Vercellensis, Dionysius Mediolanensis, et Lucifer Caralitanus insignes habentur. Paulinus Trevirensis in Frigia
[56] exulans moritur, Constantio novies et Iuliano 2. consulibus Lucifer^f Caralitanus dum rigorem iustitiae erga lapsos non
[57] relaxat, a suorum communione descivit.
[58] Priscillianus Galliciensis episcopus heresim sui nominis condidit Gratiano 6. et Theodosio consulibus. Priscillianus
[59] in synodo Burdigalensi dampnandum se intelligens ad Maximum imperatorem fugit, ab Evodio prefecto pretorii gladio
[60] addictus est, Itacius et Ursacius episcopi Priscilliani accusatores ob necem eius communione privantur, Archadio 2. et
[61] Rufino consulibus. Florebat tunc temporis Nectarius Vienuensis episcopus.
[62] Hylarius Pictavensis cum apud Constantinopolim librum pro se Constantio porrexisset, de exilio Gallias rediit,
[63] omnesque pene totius orbis ecclesiae sub nomine pacis regis et Arrianorum consortio polluuntur.
[64] Constantius a. 20. regni sui Romam ingreditur, et 22. anno synodus apud Ariminum, / {fol. 24r} deinde apud Mediolanum facta
[65] est, in qua antiqua 318 episcoporum fides recitata est. Dehinc omnium episcoporum auctoritate heresis Arriana dampnata
[66] est. Moritur Constantius anno aetatis suae 45. Post quem Iulianus 35^{tus} ab Augusto regnavit a. 2, m. 8. His^h adde
[67] 6 qui remanserunt, fit ann^{<us>} remanent 2 m., d. 28. Magnentio apud Augustudunum arripiente imperium, Constans Hieron.

[Apparate!]

[68] a) Ambrosius – repperit in marg. b) Anno – Viennense in marg. c) CCCXXIII corr. CCCXVIII c. d) Con-

[69] gregavit – diebus 15. in marg. e) et–Felix in marg. f) Lucifer – Viennensis episcopus in marg. g) descivi-

[70] vit corr. deseruit c. h) His – finivit in marg.

[1] haut longe ab Hispania in Castro Helena interficitur, ob quam rein **conturbata** republica Veteranio Misae, Nepotianus Romae
[2] imperator factus est, Sergio et Nigriano consulibus. Nepotiani caput pilo Pisae urbem circumlatum, Vetranioni apud
[3] Naysum regium insigne detractum. Magnentius Misae superatus est post consulatum Sergii et Nigriani. Magnentius
[4] Lugduni in palatio se interfecit. Decentius frater eius, quem ad tuendas Gallias caesarem fecerat, Senonas laqueo vilam
[5] finivit. Hic ad idolorum cultum conversus christianos persequitur. Primo eius anno beatus Martinus miliciam
[6] deserens, a beato Hilario baptizatus, factus est Christi miles egregius. Iuliani blanda fuit persequu-
[7] tio, illiciens magis quam impellens, et multi voluntate propria corruerunt. Iulianus ergo in Persas profectus post victo-
[8] riam a contrariis hostibus separatus, a quodam de suis conto ilia perfossus interiit. Post quem sequenti die Iovinianus
[9] christianorum imperator efficitur, quem Iulianus apostata milicia privaverat, quia idolis sacrificare noluisset. Hic Atha-
[10] nasium revocavit. Laeta eius et honesta principia mors immatura corruptit, moritur 8. imperii mense.
[11] Anno ab incarnatione Domini 367. Valentinianus successit Ioviniano cum fratre Valente. Valens ab
[12] Eudoxio Nichomediae episcopo Arriano rebaptizatus christianos persequitur, regnavit annis undecim. Hyla-
[13] rius^a Pictavensis et Nectareus Viennensis moriuntur. Gratianus, Valentiniani filius, tercio Valentiniani et Valentis
[14] anno Ambianis imperator efficitur. Athanaricus, rex Gothorum, christianos persequitur et multos interficit, reliquos se-
[15] dibus propriis pulsos ad solum Romanum expellit. Anno Valentiniani et Valentis 2. Damasus post Felicem, patre Anto-
[16] nio, Romanae ecclesiae pontificatum suscepit anno ab inc. Dom. 379. Et cum eodem ordinatur **est** Ursinus, et facto
[17] concilio constitutus est Damasus in sede apostolica, et Ursinus factus est Neapolim episcopus. Sedit a. 18, **menses 3, d. 11.**
[18] Hunc Concordius et Addiscus vel Calistus diacones invidiose de adulterii crimine accusaverunt, quo tamen se purgante
[19] in synodo 244 episcoporum, ipsi dampnati et de ecclesia proiecti laqueum quem intenderant incurrerunt.
[20] Huius rogatu Hieronymus plurimum in Dei desudavit^b servicio constituit, ut psalmi die noctu-
[21] que in ecclesia canerentur. Et quia indifferenter canebantur ex praecepto ipsius Damasi, hoc
[22] beatus Hieronymus sic divisit, ut in fine psalmi Gloria Patri, Filio et Spiritui sancto ab omni-
[23] bus diceretur, addiditque postea sicut erat in **p.c.p.o** et reliqua, ad confutanda utique Arria-
[24] nae hereseos **commenta** nefandissima. Sexto^b decimo anno presulatus Damasi, anno 5. Gratiani
[25] et Valentiniani, secunda synodus Constantinopolitana. Obit Damasus papa pridie Idus Decembr., et ces-
[26] savit episcopatus dies 31.
[27] Temporibus igitur Tyberii caesaris gens quaedam egressa ab insula Scandinavia super Renum consedit. **hec**
[28] tempore Valentiniani ad Renum usque descendentes castra quae ibi posuerunt burgos^c vocaverunt et ob id acceperunt
[29] nomen Burgundiones, qui antea nec nominabantur, ibique nihil aliud presumebant nisi quantum precio ementes a Ger-
[30] manis stipendia accipiebant. Ubi cum duobus annis resedissent, per legatos invitati a Romanis et Gallis qui in Lugdu-
[31] nensium provincia Cisalpina Gallia **comata** residebant, ut tributa rei publicae renuere possent, ibi cum uxoribus /{fol. 24v} et liberis
[32] iussi sunt residere, et ibi remanserunt levato super se rege Gundiocho, qui fuit de genere Athanarici persequutoris regis
[33] Gothorum. Valentinianus 11. anno regni sui in Britannia vomitu^d oppressus est, vomitu sanguinis extinctus est. Successit
[34] Valens cum Gratiano et Valentiniano, filii fratris sui, regnavit^e annis 4, qui et legem dat ut monachi militarent, nolen-
[35] tes iussit interfici. Iustina^f autem, **superioris** Valentiniani **superioris** uxor, Valentinianum puerum ad here-
[36] sim Arrianorum declinare persuasit, erat enim et ipsa Arriana. Preceptis ergo impera-
[37] toris, Arrianis traduntur ecclesiae, et in Mediolanensi ecclesia^g Auxentius promovetur
[38] hereticus. Post cuius seram mortem Ambrosio episcopo divino nutu constituto, cum in eum regia dese-
[39] virent mandata, et una quo Arriani convenirent peteretur basilica nec impetraretur, popu-
[40] lusque civitatis observaret Ambrosium, ne vi raptus ab ecclesia exilio religaretur, sermonem
[41] habuit, quem de tradendis basilicis contra Auxentium praetitulavit, quem quia his nostris
[42] temporibus congruere scimus, huic opusculo adnectere curabimus. Tanta enim beatus Am-
[43] brosius, cum undique Iustinae Arrianae reginae et regis appeteretur insidiis, in ecclesia Dei
[44] laboravit et desudavit industria, ut per eum ad ultimum rectae fidei tota subderetur Italia.
[45] Gens igitur Hunorum diu inaccensis^h reclusa montibus, repentina rabie percita exarsit in Gothos, eosque sparsim con-
[46] turbatos ab antiquis sedibus pellit. Gothi **vero**, transito Danubio fugientes, a Valente sine armorum depositione sunt
[47] suscepti. Moxque per avariciam Maximi ducis fame ad rebellandum coacti, funduntur in Tracia, victoque Valentis exer-
[48] citu simul omnia caedibus incendiis rapinisque fuderunt. Ipse imperator, suis usque ad interneccionem cesis, cum sa-
[49] gitta saucius fugeret, et dolore nimio sepe equo laberetur, ad proximae villulae casellulam deportatus est. Quo inse-
[50] quentibus barbaris, incensa domo, sepultura caruit, **eundem habens locum et mortis et sepulcri, anno d. inc. 377.** – Gra-
[51] tianus **autem** cum fratre Valentiniano regnavit annis 6, a quo Theodosius electus in imperium, maximas illas Scithicas
[52] gentes, id est Alemannos, Hunos, Gothos, magnis multisque praeliis fudit. Cuius virtutem et concordiam non ferentes
[53] Arriani, post 40 annos ecclesias, quas vi tenerant, reliquerunt. Quo^h tempore Viennensem ecclesiam regebat Niceta,
[54] vir praeclarissimus, et Iustus Lugdunensem. Hic sub Paschatio nutritus et Claudii episcopi diaconus ad Lugdunensem
[55] ecclesiam regendam translatus est. Synodus 150 patrum congregatur in urbe regia sub Damaso papa et Gratiano prin-
[56] cipe contra Macedonium et Eudoxium. Inter Romanos et Gothos plura certamina conseruntur.
[57] Anno 3. regni Theodosii Athanaricus rex Gothorum se Theodosio tradit, et Constantinopolim veniens, magno a
[58] principe honore donatus, **et** 13. die interiit, et Alaricus successit, Merobauda 2 et Saturnino consulibus. Undecimo
[59] anno regni sui Romam ingressus cum filio Honorio, leges Romanorum integra emendatione correxerit.
[60] Maximus, vir strenuus et Augusto dignus nisi contra sacramenti fidem per tyrannidem emersissetⁱ, **eodem anno** in
[61] Britannia invitatus ab exercitu imperator creatus, in Galliam transiit, ibique Gratianum Augustum dolis circumven-

[Apparate!]

[62] a) Hylarius – d. 6. in marg. b) Sexto – dies 31. in marg. c) burgus corr. burgas c. d) o. e. in marg. e) r.

[63] a. 4. in marg. f) Iustina – Italia in marg. g) ecclesiae c. h) Quo – translatus est in marg. i) ever-

[64] sisset c.

[65] 45) Ambrosii epistola 21. ad Valentinianum. Sermo contra Auxentium II, 863.

[1] tum Lugduni interfecit. Unde^a Iheronimus: „Cruentae ait manus vestigia parietes tui Lugdune^b testantur.“ Fra-
[2] tremque eius Valentinianum Italia expulit, et Victorem filium suum cesarem instituit, qui eodem anno quo Maximus occisus
[3] est ab Arbogaste.
[4] Hunc^c ergo Maximum Ambrosius a communionis consortio segregavit, ammonens ut
[5] effusi sanguinis domini sui et quod est gravius innocentis penitentiam ageret. Sed cum ille
[6] penitentiam declinat superbus spiritu, non solum futuram sed et presentem salutem amisit.
[7] Contra quem Theodosius pugnavit, et eo interfecto, Valentinianum regno restituit, peractis a conditione mundi
[8] 5690 annis, qui apud Viennam anno sequenti scelere Arbogastis comitis interfectus est. Et de hoc Iheronimus:
[9] „Adolescens, inquit, Valentinianus et pene puer post fugam, post exilia, post recuperatum multo sanguine imperium,
[10] haut procul ab urbe fraternae^d mortis conscia necatus est, et cadaver exanime infamatum suspendio.“ Annis 11
[11] Theodosius viventibus Gratiano et Valentiniano Orientem rexit, post mortem eorum 6 annis regnavit. Ipsum^e
[12] quoque prefatus admirabilis doctor Ambrosius ab ingressu ecclesiae et a communione sacra-
[13] mentorum pro quibusdam excessibus prohibuit; quod ita clementissimus imperator gratanti
[14] animo suscepit ut publicam penitentiam non aborreret. Interfecto autem Valentiniano
[15] augustae memoriae in annis iuvenilibus, Eugenius suscepit imperium, qui quia de repetenda
[16] ara Victoriae se sacrilegio miscuit, Ambrosius munera eius sprexit et ab ecclesia eum et
[17] complices eius abiecit, neque postea faciem eius vidit. Qui eum suis omnibus a Theodosio est
[18] interfectus. Defunctus est Theodosius Mediolani 17. anno regni sui.
[19] Anno ab inc. Dom. 397. Siricius papa a Petro 40, patre Tyburtio, sedit annis 15. Hic precepit penitenti-
[20] bus in ultimo /{fol. 25r} viaticum non negari. Obiit 8. Kal. Mai, et cessavit episcopatus diebus 20. Cui post dies 90 successit
[21] Anastasius Romanus, patre Maximo. Hic constituit ut quotiescunque euangelium recitatur, sacerdotes non sedeant, sed
[22] stent curvi. De hoc Iheronimus in epistola ad Principiam ita loquitur: „Non multum tempus in
[23] medio successit in pontificatu vir insignis Anastasius, quem diu Roma habere non meruit, ne
[24] orbis caput sub tali episcopo truncaretur; immo idcirco raptus atque translatus est, ne simula-
[25] tam sententiam precibus suis flectere conaretur,“ aperte insinuans raptum eum ante irruptio-
[26] nem Urbis factam sub Alarico. Imperabat tunc Archadius cum fratre Honorio; cuius anno 7. facta est
[27] revelatio prothomartiris Stephani 5. Kalendar. Decembr., et 11. eius anno obiit S. Martinus
[28] 3. Idus Nov. feria 1, luna 15, anno aetatis suae 71, episcopatus 23. Regnavit Archadius annis 13, cui
[29] Honorius successit cum Theodosio minore; cuius tempore, anno ab inc. Dom. 433, 6^{to} Celestini papae anno, tertia syno-
[30] dus Ephesina 200 patrum contra Nestorium regiae urbis episcopum; et peractis tricennalibus suis obiit, et Theodosius cum
[31] Valentiniano successit. Ante 4. consulatus Theodosii annum Roma ab Alarico capitur. Anno 7. regni Theodosii Aetius
[32] dux utriusque militiae patricius appellatur, qui et Burgundiones qui rebellabant Romanis perdomuit, caesis 20 milibus
[33] de eorum exercitu et Gothorum qui eis auxilium praebebant 7 milibus. Wandalorum gens de vagina suae habitationis
[34] egressa Gallias invasit.
[35] Post Innocentium Romanae ecclesiae sedit Zosimus Grecus, patre Ebranno, a. 3, m. 3, d. 26. Obiit 8. Kal. Ian.;
[36] c. e. d. 11; et post eum Bonifacius Romanus, patre Iocundio presbitero, a. 3, m. 8, d. 7. Obiit 8. Kal. Oct.; c. e. d. 9.
[37] Hic sub contentione ordinatur eum Eulalio, et fuit dissensio in clero. Quamobrem Honorius imperator et augusta Pla-
[38] cidia cum filio Valentiniano Bonifacium assenserunt esse episcopum Urbis, Eulalium miserunt foras in Campaniam. Post
[39] quem anno ab inc. d. 428. Celestinus Romanus, patre Prisco, a. 8, m. 10, d. 17. Obiit 8. Idus Aprilis; c. e. d. 20. Hono-
[40] rius^f Constantium patricium apud Ravennam consortem fecit imperii, qui et Placidiam uxorem duxit sororem eius,
[41] ex qua genuit Valentinianum. Anastasius papa obiit 5. Kalend. Mai, et cess. e. d. 21. Successit Innocentius Albanus,
[42] patre Innocentio; sedit a. 15, m. 2, d. 21. Obiit 5. Kal. Augusti; cessavit episcopatus d. 22. Ab hoc ordinatus mit-
[43] titur ad Scottos in Christum credentes Palladius primus episcopus, anno ab inc. Dom. 431, anno imperii Theodosii
[44] minoris 8.
[45] Eudoxia Theodosii principis uxor Hierosolymam profecta Catenam qua Petrus apostolus a Nerone
[46] vinctus fuit in carcere a quodam Iudaeo suscepit et Romam eum multis aliis reliquiis attulit.
[47] Theodosius anno imperii sui 27. obiit, cui eodem anno Marcianus succ(essit) anno d. 449^g, et sumpta in coniugium sorore Theo-
[48] dosii regnat in partibus Orientis annis 7. Valentinianus et Placidia Romae morantur, vixque suos
[49] fines ab incursione barbararum gentium defendere et tueri praevalent. Temporibus^h Valen-
[50] tiniani et Placidiae matris eius vixit S. Germanus Autissiodorensis temporibus Zosimi
[51] et Bonifacii, Celestini papae et Xisti, Hilarii Arelatensis, presidente Lugdunensi ecclesie
[52] post Senatorem Eucherio pontifice, Ysichio Viennensi, et post eum Claudiano. Theodosio 13.
[53] et Valentiniano 2. consulibus Germanus Britanniam vincit. Gaysericus enim rex Wandalorum Siciliam vastavit, et terras
[54] omnes ad ius imperii pertinentes; nec potuit Valentinianus ab insectatione barbarorum ter-
[55] ram suam defendere. Post Celestinum sedit Romae Xystus papa Romanus, patre Xysto, a. 8, d. 14. Hic post
[56] annum et menses 8 incriminatur a quodam Basso. Quod audiens Valentinianus augustus, iussit concilium congregari,
[57] et facto conventu purgatur a 56 episcopis, et condempnatur Bassus a synodo, ita tamen ut ultimo die ei viaticum non
[58] negaretur intuitu humanitatis et misericordiae. Aetioⁱ et Valerio consulibus Xistus papa ordinatur totius orbis pace et
[59] consensu mirabili. Quo defuncto 40 diebus et amplius Romana ecclesia sine pastore fuit, mirabili pace et patientia pre-
[60] sentiam diaconi Leonis expectans, quem tunc Galliae detinebant componentem pacem inter Etium et Albinum, quasi

Nachtrag {fol. 24v} Tempore Archadii Mamertus Viennensis insignis habetur

[Apparate!]

- [61] a) Unde – testantur in marg. b) Lugduno c. c) Hunc – amisit in marg. d) Frnae c. e) Ipsum –
[62] interfectus in marg. f) Honorius – d. 22. in marg. g) a. D. 449. in marg. h) Temporibus – ivit in marg.
[63] i) Aelio – probaretur in marg.

[1] ideo abductus esset, ut electi meritum et eligentium iudicium probaretur. Valentinianus autem augustus cum Placidia
[2] matre augusta furore commoti Bassum proscrizione condempnaverunt, et omnia praedia facultatesque eius ecclesiae
[3] tradiderunt. Nutu vero divinitatis intra 3 menses moritur Bassus, cuius corpus Xystus papa cum linteaminibus et aro-
[4] matibus tractans et recondens, sepelivit ad S. Petrum in cubiculo parentum eius. Huius supplicationibus /{fol. 25v} Valentinianus
[5] augustus cum matre Placidia multa ornamenta optulit ad confessionem beati Petri, et semper Romanam ecclesiam pro-
[6] vexit et extulit.

[7] Anno ab inc. Dom. 445. Successit Leo anno ab inc. d. 445^o Tuscus, patre Quintiano. Sedit a. 21, m. 1, d. 28. Hic deprehendit duas
[8] hereses, et ob id misit ad fidelem principem Marcianum, et facta collacione cum eodem principe, convocati sunt episcopi
[9] secundo regni eius anno qui erat ab inc. Dom. 453, et factum est concilium in urbe Calcedona, et congre-
[10] gati sunt 256 sacerdotes et aliorum quorum cucurrit cyrographus 354, qui simul iuncti fiunt 600 sacerdotes cum papae
[11] Leonis cyrographo et Martiano augusto, et exposuerunt fidem catholicam et apostolicam duas naturas in Christo, Dei
[12] simul et hominis. In quo loco piissimus princeps una cum uxore Pulcheria deposita regia maiestate fidem suam expo-
[13] suerunt ante conspectum sacerdotum, et eam proprio cyrographo exponentes, postulaverunt sanctum concilium ut diri-
[14] geretur ad beatissimum papam Leonem. Ibi dampnati sunt Euthices, Nestorius et Dioscorus heretici. Hic beatus Leo
[15] misit multas epistolas de fide ad Martianum, ad Leonem augustum, ad Flavianum episcopum, quae habentur in archivis
[16] Romanae ecclesiae. Tempore^a Marciani et Valentiniani Ysichius Viennensis episcopus claruit post Mamertum, qui ro-
[17] gationes instituit, et diebus Ysichii Severus presbyter de India Viennam venit. Et Eucherius Lugdunensis clarus habetur.
[18] Igitur de vita et virtutibus beati patris nostri Pulchronii pauca loquuturi, superiora pertra-
[19] ctemus, et quam gravia quamque periculosa sacerdoti eius tempora fuerint, in eius laude ad
[20] aedificationem audientium breviter indagemus. Utque plenius illucescat rei veritas, dicamus
[21] ex historia Italarum Getarum et Romanorum seu etiam Wandalorum et Suevorum, quid de
[22] his temporibus recenseat antiquitas, quid Iheronimus in suis epistolis, quid postremo gentes
[23] et regna suis attestentur periculis et calamitatum miseriis.

[24] Sub Constantino enim principe qui monarchiam imperii solus optinuit et citra ullum ho-
[25] minum statuit templa paganorum claudi, ecclesia Dei iamdudum optata libertate potita dila-
[26] tari cepit et crescere; sed dum nimis sibi aggaudet in felicitate, germen viciorum luxurian-
[27] tium minus in se neglexit extirpare. Arrii^b namque perfidia statum pacis ecclesiasticae per-
[28] turbavit et ipsa perturbatione ita gratiam communionis catholicae pessumdedit, ut sub Con-
[29] stantio Constantini filio, dum per singula serperet, Arrianum se fere totus miraretur orbis.
[30] Sequuta sunt pestem illam, ut matrem, omnium genera criminum, quae ita universos prope-
[31] modum infecerunt, ut periculosiora tempora nemo viderit mortalium. Verum quia Deo nus-
[32] quam abest eruditionis causa, nusquam emendationis nostrae sollicitudo discedit, diversa di-
[33] versis temporibus et causis remedia providit, quibus attereretur maliciae seminarium et eli-
[34] minaretur. Ad hoc enim evellendum /{fol. 30r} ipsam ex eadem massa iniquitatis, Arrianae sevitiae prae-
[35] paravit tribulam, principes scilicet et pontifices Arriano coeno sordentes, per quos
[36] ecclesiam suam sub praefato Constantio, Iuliano et Valente persecutionibus crescere et
[37] dilatari, melius ei esse quam in pace luxuriari edocuit. Hinc paterno affectu filiis sub ver-
[38] bere ingemiscentibus, et auxilium de tribulatione poscentibus, pie misertus, sub Theo-
[39] dosio principe flagella temperavit, quando eius principis virtutem non ferentes Arriani,
[40] ecclesias quas per quadraginta annos vi tenuerant, reliquerunt. Quo respectu divinae
[41] pietatis exhilaratus populus christianus, dum rursus plus aequo nocivae indulgeret quieti,
[42] et ex habundanti et supereffluenti rerum copia propensius curat corpora, securitate de-
[43] ceptus est, et excusso a cervicibus suis iugo timoris dominici, praeceps ferebatur ad scelera,
[44] devia quaeque sectabatur et lubrica, rectoreque contempto in sordibus volutabatur luxu-
[45] riae, nec timuit, distentus saturitate et torpens ocio, inmergi cenulenta voragine horri-
[46] bilis et detestandae sodomiticae inmundiciae. Vidit Deus et doluit et ad iracundiam con-
[47] citatus est, exarsit ut ignis ira eius, quia provocaverunt eum quondam filii sui et filiae,
[48] nunc autem domus irritatricis et exasperatricis Samariae. Regebat per id temporis Ro-
[49] manam ecclesiam Innocentius, et per urbes Galliae et Germaniae pontifices amore
[50] Christi ferventes, fide doctrina et miraculis praecipui, praeerant aeclesiis. Perpaucae tamen
[51] erant quibus episcopi praeessent, multae enim pastoribus vacabant. Remorum metropolim sanctus
[52] regebat Nicasius; Linguonum urbi sanctus praeerat Desiderius; Crisopolitanam sedem fide et magnanimitate cum bonorum
[53] operum exercitio sanctus adornabat Antidius, et plures erant alii, ex tunc et nunc lucernae lucentes in domo Domini.
[54] Hii igitur licet assiduis monitionibus oves sibi creditas suaderent a via Dei non rece-
[55] dere, populus tamen retroactis temporibus faciente Arriana perfidia sine duce, sine rectore,
[56] absque monitore^c per se inmaturo potitus libertate, etsi verba Dei audiebat, divitiis et vo-
[57] luptatibus saeculi ut spinis suffocatus, fructus bonorum operum afferre fastidiebat. Unde
[58] et iratus Dominus omnem Galliam et pene totum Occidentem Wandalorum, Alanorum, Sue-
[59] vorum, Sarmatarum et Hunorum tradidit gladio feriendam^d. Sed^e querit hic fortasse ali-

[Apparate!]

[60] a) Tempore – habetur in marg. b) Arrii – evellendum in marg. c) moratore c. d) hic plurima erasa.

[61] e) haec – confuderunt in margine fol. 30 et 30’.

[1] quis, Unde haec Orta fuerit, vel unde nomen traxerit? Wandelicus quoque amnis est ab extremis fini-
[2] bus Galliae erumpens, iuxta quem eos habitasse et ex Wandalo fluvio sic dictum fuisse certissimum est. Lanius vero
[3] fluvius est ultra Danubium ab Alano dictus, sicut et Lemannus dictus ab Alemanno. Suevi vero dicti sunt a monte
[4] Suevo qui ab ortu initium Germaniae facit, cuius loca incoluerunt; quorum fuisse centum pagos et centum populos,
[5] multi prodiderunt. Est autem Suevia pars Germaniae. Germania vero gentes plurimas habuit ferocis animi et semper
[6] indomiti, varias an^{mis}^a, discolores armis, linguis dissonas, origine vocabulorum incertas, ut Tolosates, Ansivari, Qua-
[7] dimingi, Marcomanni, Bruteri, Camasi, Blangiantubantes, Tubantes, quorum immanitas barbarie in ipsis eciam vocabulis horrorem
[8] quendam significat. Iuxta Orosium autem in Germania, ubi Suevi habitant, sunt gentes 54. Europa habet ab
[9] oriente Alaniam, unde Alani: in medio Daciam, unde Dani; ubi et Gothia, unde Gothi; deinde Germaniam.
[10] Ab hac ergo populosa Germania, ut in Historia Italorum scriptum reperitur libro I. cap. 1, multae sepe
[11] gentes egressae sunt, eo quod tantos gignat populos, quantos alere vix sufficit, quae et partes Asiae et maxime Euro-
[12] pam sibi contiguam afflixerunt. Testantur hoc urbes erutae per Illiricum et Galliam; Gothi enim et Wandali et
[13] Rugi et Heruli atque Turulingi, necnon et aliae feroces nationes ab ea prodierunt, pari etiam modo et Winilorum^b,
[14] id est Langobardorum, gens a Germanis originem ducens, ab insula quae Scandinavia dicitur adventavit. Queri
[15] eciam potest, quid rerum fuerit, quod tot et tantae ferocitatis gentes in unum coaluerint,
[16] quae se invicem multoties diversis caedibus populabantur. Historia haec notissima est.
[17] Theodosius senior gentes has efferas et indomitas magnis praeliis fuderit, tamen post eius obitum ad i^{nau}^c dita eis^c scelera et
[18] praelia, insolens animavit ^{se} vitia. Hic curam infantum Archadii^d videlicet et Honorii^e et disciplinam palatii commi-
[19] serat viris p^{otis}simis, Rufino orientalis, Stiliconi occidentalis imperii; sed alius sibi, alius filio suo affectans regale
[20] fastigium, rem publicam turbavit. Nam post huius necem Wandalorum comes, ut Eucherium filium suum a puero chri-
[21] stianorum necem sitientem purpura indueret, totius humani generis sanguinem dedit, cum Alaricum et cunctam
[22] Gothorum gentem gentesque alias prefatas copiis et viribus intolerabiles Halanorum, Suevorum et Wandalorum ipso-
[23] que motu impulsorum Burgundionum, ad terrendam rem publicam ultro in arma sollicitans suscitavit, sperans quod
[24] barbarae gentes tam facile valerent comprimi quam commoveri. Quae ubi Honorio nunciata sunt, commoto exercitu
[25] occisus est Stilicho, occisus et Eucherius et pauci cum eis satellites, tantarum molitionum auctores. Veruntamen
[26] occiso illo qui fuit caput ^{et} causa malorum, refluuit iniquitatis seminarium. Nam ante biennium
[27] Romanae irruptionis quae facta est per Alaricum ex^{citae} per eundem Stiliconem, gentes prefatae Wandalorum, Ala-
[28] norum, Hunorum, Suevorum, Burgundionum et multarum gentium ut diximus... /{fol. 30v} ^multe ab eis subversae,
[29] aecclesiae, urbes exustae, populi trucidati et usque ad interneconem ^{exi}gentibus pec-
[30] catis inhabitantium pene totus redactus est Occidens, et ut referunt qui temporum ipsorum
[31] pericula conscripserunt, non fuit civitas aut castrum in Gallia, quod effugerit indignationem
[32] eorum. Turmis enim de se factis, fluvios Padum, Rhodanum, Rhenum, Ligerim, Sennam,
[33] Garonnam et ceteros intra^verunt, et navali praelio terrestrique urbes in ^{li}toribus positas
[34] irrumpentes, intolerabili audacia et crudelitate omnia pessum dedere. Qui enim per
[35] Rhenum ascenderunt, urbes super Rhenum positas c. m. destruxerunt, inde ad eas super
[36] fluvios in Rhenum descendentes positas se conferentes t. m. t. u. pari sorte prostraverunt. Qui
[37] vero per Rhodanum, Arelatum, Nemausum, Vivariam, Valentiam, Diam, Gratianopolim,
[38] Viennam, Lugdunum reliqu^{as}que et omnia vicina contriverunt; et qui per Padum ^aut Ligerim
[39] et Garonnam et Sequanam reliquosque fluvios, simul urbes et omnia sibi vicina consumpse-
[40] runt: et ita terra marique uno impetu, uno tempore, sub multis tamen regibus et ducibus
[41] universa simul confuderunt. Archadio^f 6. et Probo consulibus Wandali et Alani transeunt Renum, et 2. Kal.
[42] Ian. Galliam ingressi sunt, Honorio 8. et Theodosio 2. consulibus. Anno ab inc. Dom. 407, imperantibus Honorio et
[43] Theodosio minore, Stilicone et Auriliano consulibus, anno regni Honorii 14. et Theodosii 1, indictione quinta, de mari
[44] oceano ascendentes, quo pyraticam exercentes vagabantur, Gallias invadunt et Pyreneum usque perveniunt. Cuius
[45] obice ad tempus repulsae per provincias diffunduntur, et efferati mentis superbia, dum sibi nullam gentem
[46] putant resistere, grandia quaeque moliuntur, et sub rege Crosco terras omnes suae cogitant
[47] ditioni subicere. Rex^g autem eorum potentissimus et princeps Crosco fuit, superbia tumi-
[48] dus, opere crudelis. Clamat hoc universus pene Occidens, ruina ipsa urbium antiquarum,
[49] munitissimarum et praepotentum, quae quanto vicinorum sibi fluviorum propiori applaude-
[50] bant opportunitate, tanto graviores et crudeliores illos senserunt in sua contritione, ut iam
[51] ex parte impleri videretur illud propheticum: Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensa-
[52] tos. Quae enim fuerant aliquando incitamenta luxuriae, facta sunt eis fomenta ruinae, ut
[53] in quo gravius peccaverant, in eo severius punirentur. Ad augendam ferocitatem animi eius
[54] accessit et mater impia, felle amaritudinis et rabie furoris viperei amaricata, dirumque virus
[55] efflans et impietatis sibilos emittens ait filio: Si te, fili, magnificare et nomen tuum dilatare novamque rem.
[56] volueris facere, quod alii edificaverunt, tu destrue; populos quos superaveris, interfice; in christianos gladium tuum
[57] exere, ut qui faciem non viderint nomen tuum timeant. Quibus incitamentis tyrannus nimio furore
[58] succensus, Rhenum apud Mogunciam transiens, eandem urbem cum populo vastavit. Inde Trevirorum Urbem
[59] aggressus, exterminium civitatis et christianorum siciebat sanguinem. Treverici vero in arenario

[Apparate!]

[60] a) amicis c. b) Winilorum corr. Windorum c. c) eis corr. eas c. d) Archadius corr. Archadii c. e) ex con-

[61] iectura addidi. f) Archadio – Theodosio 2. consulibus in marg. g) Rex–punirentur in marg.

[1] civitatis quem munierant liberati sunt. Plures dehinc Austrasiarum civitates vallans innumerabilis eorum exer-
[2] citus post destructas urbes et eversa castra Mettim obsidione circumdat, murorum firmita-
[3] tem crebro pulsat ariete, sed nisi praepedirent scelera et crimina habitatorum terrae, non
[4] timisset ruinam civitas beati prothomartyris Stephani illustrata sanguine, et Auctoris epi-
[5] scopi munita intercessione. Eis itaque parum proficientibus diutina obsidione urbemque
[6] relinquentibus, cum duodecimo ab urbe miliario castra posuissent, murus nutu divino corruens
[7] Wandalis patefecit ingressum. Depraedata igitur urbe et conflagrata incendio, excepto sancti
[8] Stephani oratorio, egressi sunt barbari, Auctorem episcopum et captivos plurimos ducen-
[9] tes; quem mox miraculo divino perterriti, cum omnibus suae civitatis captivis et praeda
[10] innumerabili abire sinunt, satis verentes ne pro tanti viri contumelia celeste eos confla-
[11] graret incendium. Sic vir sanctus dum pro ovibus mori desiderat, captivitate sua capti-
[12] vorum solvit vincula. Interea castra illorum, iunctis sibi Hunis qui per Rhenum Mosam
[13] fluvium **ascenderant?** Virdunum adveniunt, urbem obsidione circumdant, in proximo colle
[14] ex adverso civitatis castrum collocant, **inde** frequentibus eruptionibus oppidanos perturbant.
[15] Villas omnes in circuitu positas edax flamma consumpsit, edificia omnia ruina contrivit,
[16] nulli est indultum aetati; senes et iuvenes, parvos et magnos matres cum liberis, dominos
[17] cum familia, omnia tulit gladius. Barbari vero diutius attemptata considerata et inspecta
[18] urbis firmitate et civium se suaque defendentium magnanimitate, cum diffiderent sua eam
[19] posse virtute capi, quae cingebatur muro indissolubili, compactis et consertis lapidibus
[20] plumbo ferroque, et iam in hoc essent ut ad alia se conferrent, urbem capiunt et diruunt.
[21] Croscus vero universas Galliarum urbes pervolans, alias delevit, alias concremavit, et chri-
[22] stianae legis fautores pravis et inauditis persecutionibus quatiens, quosdam variis protraxit
[23] penis, quosdam citato secuit ictu bipennis. Nullus enim erat in barbaris modus vesaniae,
[24] nullus indulgentiae locus, sed erat semper ad caedendum continua manus.
[25] Temporis huius mentionem faciens Iheronimus^a in epistola **sua** quam scripsit ad Age-
[26] rochiam de monogamia, sic ait: „Presentium miseriarum pauca percurram: quod rari huc usque residemus,
[27] non nostri meriti sed Domini est misericordiae. Innumerabiles et ferocissimae nationes universas Gallias occuparunt.
[28] Quicquid inter Alpes et Pyreneum est, quod oceano Rhenoque includitur, Quadus, Wandalus, Sarmata, Alani, Geppi-
[29] des, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemanni, et o lugenda res publica! hostes Pannonii vastaverunt. Etenim Assur
[30] venit cum illis. Magonciacus nobilis quondam civitas capta atque subversa, et in aecclesia multa milia hominum truci-
[31] data, Vangiones longa obsidione deleti, Remorum urbs praepotens, Ambiani, Atrebatae, extremique hominum Morini,
[32] Tornacus, Argentoracus translatae in Germaniam, Aquitaniae, Novempobulana^b; Lugdunensis quoque et Narbonensis
[33] provinciae; praeter paucas urbes cuncta populata sunt, quas et ipsas foris gladius, intus vastat timor. Non possum
[34] absque lacrimis Tolosae facere mentionem, quae ut hucusque non rueret, sancti Exuperii merita prestiterunt. Ipsae
[35] Hispaniae **iam**que periturae contremiscunt, recordantes irruptionis Cymbricae, et quod alii semel passi sunt, ipsae sem-
[36] per timore patiuntur.“
[37] Croscus itaque Galliam Lugdunensium pervagans cum Arelatum obsideret, captus a Mario praeside et catenis vin-
[38] ctus per urbes quas vastaverat ad improperium reductus, post multa tormenta impiam vitam misero finivit obitu.
[39] Regnavit autem post eum super Wandalos Fredebal^dus. Hunc Constantius patricius, quem Hono-
[40] rius apud Ravennam consortem fecerat imperii **qui** et Placidiam sororem suam ei dederat, ex qua genuit Valentinia-
[41] num, ingeniose cepit et Honorio direxit; cui successit Gundericus. Wandalis ergo **{fol. 30*r}** per Gallias debacchan-
[42] tibus, apud Britannias Gratianus tyrannus creatur et occiditur, et Constantinus ex infima militia propter solam spem
[43] nominis sine merito virtutis eligitur. Qui mox in Gallias transiens, et a barbaris incertis federibus saepe delusus,
[44] cum vellet in Hyspaniam iudices mittere, et Pyrenei claustris militum custodia munitis repelleretur, Constantem
[45] filium suum ex monacho caesarem factum cum quibusdam barbaris in foedus receptis et ad militiam allectis qui
[46] Honoriaci dicebantur illo misit. Et interfectis illis qui Pyrenei alpes privato praesidio tutabantur, his barbaris quasi
[47] pro praemio victoriae in Palaestinis campis praedandi licentia data, dehinc supradicti montis remota rusticanorum
[48] fidei et utili custodia cura est permissa. Qui praeda imbuti et habundantia illecti quo magis scelus impunitum
[49] foret et magis eis praedari liceret, prodita Pyrenei custodia, claustrisque apertis, gentes que per Gallias vagaban-
[50] tur introducunt et Hyspaniarum provinciis^c inmittunt, eisque ipsi adiunguntur atque post graves rerum hominumque
[51] vastationes distributa ibidem possessione constitierunt, ubi multos christianorum Gundericus interfecit.
[52] Iheronimus de statu temporis scribens ad Helyodorum: „Horret, ait, animus temporum nostrorum ruinas
[53] prosequi. Viginti et eo amplius anni sunt, quod inter Constantinopolim et Alpes Iulias cotidie Romanus sanguis fun-
[54] ditur. Scithiam, Trachiam, Macedoniam, Thessaliam, Dardaniam, Daciam, Epyros, Dalmatiam cunctasque Pannonias
[55] Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Huni, Wandali, Marcomanni vastant, trahunt, rapiunt. Capti episcopi, interfecti
[56] presbyteri, subversae aecclesiae, martyrum effossae reliquiae.“ Gundericus igitur cum aecclesiis Dei insidias intenderet,
[57] anno regni sui 14. iudicio Dei percussus interiit, cui frater suus Gysiricus succedit. Hic cum Wandalis et omni
[58] eorum familia de Hyspania ad Affricam mare vadando^d transivit, quod fertur ibi **7** milia passus latum
[59] esse. Inventa autem sunt Wandalarum qui transierunt octoginta milia fuisse. Quanta tunc contra aecclesias
[60] Dei acta **sint** qui nosse desiderat, legat Gesta Wandalicae persecutionis. Tunc maxima et

[Apparate!]

[61] a) Iheronimus – monogamia in marg. b) Novempopulana corr. Novempobulana c. c) provincias corr. provinciis c.

[62] d) nadando corr. vadando c.

[1] antiqua illa Carthago a Wandalis capta et inarata est. Tunc quoque Augustinus doctor, cum civitas
[2] eius obsideretur a Wandalis, tertio obsidionis mense decubuit febribus et migravit ad Dominum anno dominicae
[3] incarnationis 430. Defuncto autem Gyserico anno regni sui 37, mense 3, Honorius successit crudelior illo,
[4] et ei post annos 7 et, menses 5 Gunthamundus successit. Hic catholicos ab exilio revocavit; cui post annos 12 Tra-
[5] samundus successit. Initia ergo dolorum fuere a tempore Honorii et Theodosii minoris, quando
[6] tot tantisque perturbationibus attrita est Gallia, immo totus Occidens ob populi peccan-
[7] tis insolentiam, permittente Dei potentia ut praevaleret barbarorum saevitia, ut quae
[8] paulo ante gloriabatur de caede multarum gentium sua deiectarum victoria, uno terribili
[9] inmenso et horrifico barbarorum impetu conculcata fieret praeda hostium atque ludibrium.
[10] Duravitque haec vastitas incumbentibus ecclesiae catholicae Wandalis Arriana pravitate
[11] foedatis annis 100 a tempore Honorii et Theodosii minoris usque ad tempora Iustini im-
[12] peratoris, qui Anastasio successit, a tempore scilicet Guntherici regis Arriani usque ad
[13] Chilpericum regem eorum, qui et Gylimer dictus est, in quo defecit regnum ipsorum.
[14] Sed nec Roma immunis fuit ab hac et simili vastatione. Alaricus enim Gothorum rex, Athanarici suc-
[15] cessor, Romam trementem obsedit, turbavit, irrupit, anno ab Urbe condita 1164, ab inc. Dom. 412, et cum ubique cae-
[16] des ageretur, omnibus indultum est qui ad apostolorum limina confugerunt. Accidit quoque ut beatus Innocentius eius-
[17] dem urbis episcopus, tanquam iustus Loth subtractus a Sodomis, apud Ravennam positus, peccatoris populi non videret
[18] excidium. De hoc Iheronimus in epistola ad Principiam de vita Marcellae, cum fecisset mentio-
[19] nem hereticae vesaniae adversum ecclesiam catholicam intantum furentis, ut nec sibi /{fol. 30*v} nec ali-
[20] cui bonorum parceret, in processu epistolae huius quoque irruptionis meminit in haec verba:
[21] „Dum haec, inquit, aguntur, terribilis in Occidente affertur rumor, obsideri Romam et auro salutem civium redimi
[22] spoliatosque rursus circumdari, ut post substantiam vitam quoque amitterent.“ Et post pauca: „Capitur urbs quae
[23] cepit totum cepit orbem, immo fame perit antequam gladio, ut vix pauci vix qui caperentur inventi sint. Ad nefandos cibos
[24] erupit esurientium rabies et sua invicem membra laniant, dum mater non parit lactanti infantiae, et recipit utero
[25] quem paulo ante effuderat.“
[26] Si quis igitur requirat, haec divinae animadversionis iusta severitas quam ob rem in
[27] christianum populum sic accensa desaevit, agnoscat quia iudicia Dei occulta quidem et in-
[28] comprehensibilia, nunquam tamen iniusta. Quae igitur nobis sunt occulta, quia iuxta psalmi-
[29] stam Iudicia tua abyssus multa, veneremur iusta. Igitur evolutis plurimis annis ubi pax eccle-
[30] siis Dei reddita est, rarescentibus bellorum tumultibus, pauci qui remanserant christiani divi-
[31] nam ultionem iuste in se exercitam videntes, et propitiationi eius gratias agentes, exequendis
[32] mandatis Dei promptiori subdebantur animo. Et quia multae ecclesiae vacabant, episcopis
[33] quibusdam gladio peremptis, quibusdam sorte humana praeventis, et in loco eorum aliis non
[34] subrogatis, congregati in unum pauci qui remanserant sacerdotes, consilium de magnis
[35] rebus inierunt, et quomodo paci catholicae consulerent inter se tractare ceperunt. Eo tempore
[36] per Constantium patricium Romanis Gothicisque federatis, Constantinus caesar interficitur Arelato, filius eius ex monacho
[37] caesar Vienna. Post quos Iovinus et Sebastianus pari temeritate rem publicam [te] invadentes, pari sorte perierunt.
[38] /{fol. 31r} Viridunensis itaque ecclesia tunc temporis tot sibi adversis succedentibus pastore vi-
[39] duata, longo rerum infortunio pressa et oppressa iacebat, et pontificem longo iam tempore
[40] destituta ecclesiae cathedra pia sedulitate requirebat. Et merito. Per trecentos enim qua-
[41] draginta et eo amplius^a annos, ab obitu scilicet beati Sanctini usque ad tempus illud, tres
[42] tantummodo episcopos in ea urbe fuisse, Maurum videlicet Salvinum et Aratorem, priorum
[43] patrum⁴⁶ signavit antiquitas. Utrum ibi pluriores episcopi fuerint, quorum nomina et actus
[44] oblivio deleverit vel scriptorum raritas neglexerit aut etiam fervor persecutionis episcopos
[45] substituere vetuerit, nos ignoramus, quia nec usquam invenire valuimus; maxime cum etiam
[46] horum trium sanctorum praefatorum corpora^b quonam sepulta fuissent, vel quo fine ad
[47] Deum migrassent, iuniores et moderni hodieque nescirent, nisi beato Agerico qui post
[48] longa tempora, videlicet post successiones quinque pontificum, ipse sextus eis successerat,
[49] tam preciosa simbola revelatione nocturna per angelorum officium dignatio declarasset
[50] divina. Narraverunt autem de beato Mauro^c posteris, illi qui interfuere translationi quae a
[51] beato Agerico tunc temporis facta est, et posteriores scriptis ad nostram usque notitiam
[52] transmiserunt, beatum Maurum diversis suppliciorum generibus affectum veritati testimo-
[53] nium prohibuisse, et pro fide Christi martirio occubuisse, sicut et ipsi in defuncto videre, et
[54] necdum soluto corpore sancti piis osculis dulcia vulnera contrectavere. Sed fortasse dicat
[55] aliquis: Quare ergo beatus Agericus et temporis illius fideles memoriam illius sub nomine

[Apparate!]

[56] a) Fuerat initio: et 3 annos usque ad hunc praesentem de quo loquitur annum. Quibus verbis praeter annos usque ad

[57] litura deletis eadem manu et eodem atramento superscripta sunt ea quae in textu posuimus. b nomina corr. corpora

[58] cod. c) de b. M. in marg.

[59] 46) Bercarii scilicet in Gestis episcoporum Viridunensium.

[1] et honore martyris celebrari non instituerant, quae hodieque sub nomine confessoris vene-
 [2] ratur? Quisquis ista obponit, respondeat et ipse: Quare beatus Gregorius papa Romanus
 [3] memoriam praedecessorum suorum pontificum Romanorum martyrio coronatorum in eccle-
 [4] sia sicut hodieque canitur instituens, nobilitavit eos nomine confessorum et non potius mar-
 [5] tyrum, quos utique scimus pro Christo gravissimis tormentis afflictos^a praemia vitae sanguine
 [6] redemisse? Nos pro modulo ingenioli id respondemus: Quia tantae tunc in ecclesia erat
 [7] gloriae, quemlibet doctorum in verbo doctrinae desudare et sibi commissis verbo et facto
 [8] invigilare populosque erroneos et absque Deo vero ad viam veritatis convertere et tali-
 [9] bus officiis /{fol. 31v} mercari gaudia vitae, quantae ad ictum securis vel imminentis gladii caput incli-
 [10] nare collumque extendere; cum ad martyrii gloriam capessendam quilibet de populo, cuius
 [11] cor Deo illustrando praeparasset, quiret sufficere, ad proscindenda vero vomere verbi
 [12] corda incredulorum et eroganda semina divinatorum dogmatum, ad exerendas varietates am-
 [13] monitionum digne et discrete pro qualitate et capacitate^b audientium, in tam rara christia-
 [14] nitate perpauci invenirentur quibus committi posset sacerdotale officium. Quid enim tercius
 [15] a Petro Clemens? nonne maris gurgitibus immersus complevit martyrium? Quid Marcellus?
 [16] nonne in domo Lucinae matronae quam Deo dicaverat, stratis plancis ad animalia catabuli
 [17] publici ibidem ad eorum custodiam deputatus vitam finivit? Quae maior nominis christiani
 [18] iniuria, quam Dei summum sacerdotem et ecclesiae sanctae rectorem mutorum animalium
 [19] dici vel esse custodem? Itaque hi, ut taceamus interim de pluribus, per martyrii coronam ad
 [20] aeternam pervenere felicitatem; et tamen cum eorum memoria in missae celebritate recolitur,
 [21] sacerdotii dignitas honoratur. Neque hoc dicentes aequales profiteamur confessores mar-
 [22] tyribus, quorum constantia Christi est in sua passione sequuta vestigia; sed tunc in primordio
 [23] nascentis ecclesiae cum sevitia furentis adversarii multos nobis faceret veritatis martyres,
 [24] perrari inveniebantur ecclesiarum magistri et doctores. Nunc quia iam in mundo viget chri-
 [25] stianitatis titulus, et pace ecclesiae Dei reddita hostium adversantium contritus est impetus,
 [26] sacerdotumque puritate innocentis vitae Deo adherentium diuturnitate pacis crevit nume-
 [27] rositas, adeo ut plures ecclesiae quae multorum pontificum beatorum irradiantur titulo, vix
 [28] unius martyris fulciantur patrociniis: fit ut quidam e vulgo quod habent quasi fastidiant,
 [29] quod non habent desiderant, et martyres omni quidem honore dignos iudicent, ut iustum est,
 [30] sacerdotes vero Domini quos habent patronos, minori cultu venerentur et honorent. Quo-
 [31] rum animas etsi gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen non amisere martyrii,
 [32] dum carnis illecebras et hostis invisibilis machinamenta, fidei spei et /{fol. 32r} caritatis invictae supe-
 [33] ravere constantia. Sed docendus est populus, non sequendus. Honorentur martyres ut nobi-
 [34] lissimi divini praelii bellatores et christiani nominis propugnatores, honorentur et confesso-
 [35] res ut fidelium animarum rectores et doctores, et eorum singulis in locis propensius honore-
 [36] tur sacerdotium, per quos salutis sumpsimus exordium. Verum de his ista sufficiant. Nunc
 [37] quid de beato Pulchronio, quem Virdunensis civitas eo tempore meruit habere rectorem, in
 [38] scripturis invenerimus vel fidelium veraci relatu didicerimus, Christi domini protegentis et
 [39] edocentis nos adiutorio brevis et lucida prosequatur oratio^c.
 [40] /{fol. 26ra} Igitur⁴⁷ imperantibus Honorio et Theodosio iuniore, qui Valentinianum, Constantii et Pla-
 [41] cidiae filium, consortem fecit imperii fecit^d, natus est in urbe Trecassina beatus Pulchronius chri-
 [42] stianis parentibus ex familia aecclesiae. Nativitatis vero eius primordia caelestibus auspiciis
 [43] divina insignivit clementia. Revelatum est enim parentibus eius ante longa conceptionis ipsius
 [44] tempora, quod talem habituri essent filium qui esset sanctae Dei ecclesiae lucerna lucens ante
 [45] Dominum, et in tempore oportuno fieret iracundiae Dei reconciliatio et furoris eius placatio.
 [46] Erant autem parentes eius religiosi et gratia inter suos nominatissimi, fide pleni, elemosinis
 [47] dediti, domus suae curam habentes, familiam pie iusteque regentes, in mandatis et iustifica-
 [48] tionibus Dei incedentes, pauperum et peregrinorum officiosi susceptores, ecclesiarum studiosi
 [49] amatores, quibus merito quantum ad humanum modum praestitum sit, ut tantum ac talem
 [50] haberent filium. Natus igitur puer sacramentis caelestibus iniciatus est, et in baptisate
 [51] Pulchronius nominatus est sive Policronius. Θ Magnum praesagium nominis, quod si in Greco
 [52] resolvere velis, interpretatum^e sonat civitas temporis. Et quid hoc Signatur vocabulo, nisi

[Apparate!]

[53] a) affectos corr. afflictos cod. b) et cap. superscr. c) In marg. adscribitur: Verte quattuor folia retro et lege,
 [54] quibus verbis remittimur ad folia 26. 27. 28. 29. quae postea ab Hugone inserta sunt inter folia 25 et 30. d) fecerunt
 [55] corr. fecit c. e) interpretatam c.

[56] 47) Sequentia exceptit auctor ex Vita S. Pulchronii iam deperdita.

[1] quod puer hic sanctus hoc **esset** futurus in opere quod signabatur ex nomine? Nam si **referas**
[2] ad tempus vitae eius, cum bella cuncta perderent, civitas temporis illius factus est, cum ad
[3] tuitionem et munimentum omnium Deo adherere volentium praedestinatus est; civitas tem-
[4] poris factus est, cum ad /{fol. 26rb} colligendas et conservandas credentium animas pontifex constitutus
[5] est. Consideremus **tamen** et altiori mysterio vim vocabuli huius. Cum enim **haberet** directos
[6] pedes ad euangelizandam pacem, et dum staret pede immoto in atriis Hierusalem, quae edifica-
[7] tur ut civitas.) civitas **civitatis** temporis aeterni factus est, **quia** et participatio eius in id ipsum
[8] est, ubi ascenderunt tribus Domini ad confitendum nomini Domini. Ergo et civitas temporis
[9] est et **iam** civitas civitatis **temporis non** transitorii sed aeterni, **civitatis utique** non quae edifi-
[10] catur lapidibus insensibilibus sed vivis; in qua lapis qui ab edificantibus reprobatus est angu-
[11] laris missus est, qui abscisus est de monte sine manibus praecedentium et implevit univer-
[12] sum orbem terrarum. Intueamur itaque edificacionem huius civitatis temporis, et ut digne
[13] videre mereamur, edificatorem eius Spiritum sanctum invocemus, ut ponat verbum in ore
[14] nostro et in corde nostro, quatinus sit os nostrum in corde nostro, ut digna loqui valeamus.
[15] Ablactatus igitur est, et decursa balbutientis infantiae ebdomada litteris traditus, prima
[16] **eorum** temptabat addiscere rudimenta. Quarum elementis brevi datis memoriae, festinabat
[17] iam ad altiora conscendere. Datus **ergo** vacationi sapientiae, hauriebat fontes doctrinae, tardus
[18] eloquio, **licet** clarus ingenio, **quoniam**^a non qui multae eloquentiae **is** etiam multae est sapien-
[19] tiae, quia eloquentiae aura parum quidem auditum mulcendo delectat, simul vero ut desinit
[20] sonus loquentis, et profectus desinit audientis. Ideo et **iam** puer strenuus ad perfectiora totis
[21] tendens viribus, illi studebat sapientiae, non quae in verbis volat, sed quae in virtutibus constat.
[22] Intellectus enim bonus est omnibus qui faciunt eum, non qui loquuntur et praedicant eum.
[23] /{fol. 26va} Iam vero puericiae annis ad similitudinem patriarchae Iacob domi simpliciter exactis,
[24] cum iam ingrederetur nutantis adolescentiae bivium, positus in conversacione scolari, non
[25] vel aetatis vel coaequalium illecebris cedens prodidit pudicitiam, sed tamquam sibi a Domino
[26] commissum servavit integrum signaculum castitatis. Erat tunc temporis in eadem urbe Treconum beatus
[27] Lupus, morum probitate celebris, sanctitatis dote insignis, pietate laudabilis, patientia mirabilis, sapientia conspicuus,
[28] caritate diffusus, spe longanimis, fide praedicabilis, gravitate venerabilis, per zelum iustitiae **erga delinquentes** erectus,
[29] per compassionem proximus, in adversis patientissimus, in prosperis cautus, in quo omnis laus secure canitur. Hic in
[30] **seculo**^b annis 7 cum uxore sua Piminiola, sancti Hylarii Arelatensis archiepiscopi sorore, conversatus, Lirinense coeno-
[31] **bium** expetiit, unde raptus ad pontificium, eandem gravitatem morum, eandem humilitatis et vilitatis sectabatur **con-**
[32] **continentiam**, locato sibi in prospectu urbis^c monasterio, ubi cum his qui secum aderant divinis intendebat theoriis.
[33] Huic beatus Pulchronius **in monasterio** erudiendus a parentibus traditus, magistri cepit
[34] imitator existere, et quae eum facere videbat ad eadem se modis quibus **poterat** infor-
[35] mare. Erat ei in vultu alacritas, in sermone gravitas, in obediendo sagacitas, in obse-
[36] quendo humilitas, in deferendo sedulitas, verecundia in vultu, reverentia in incessu, dul-
[37] cedo in voce, constantia in actione. Diligebatur ab omnibus, laudabatur a cunctis, honoraba-
[38] tur ab universis. Quem si quis esset qui non amaret, se potius **illum** non amando improba-
[39] ret. Erat^d **ei** quoque **ei** studium timorem Dei habere, seniores venerari, castitatem tueri, hu-
[40] **militatem non aspernari, verecundiam diligere et clementiam, quae sunt ornamento minori**
[41] **aetati**. Erudiebatur iam tunc profecto divinitatis occulto iudicio, ne quid deesset apostolico
[42] pontifici mox futuro. Erat quippe ex mundis animalibus, illis scilicet qui et ruminare norunt
[43] et verbum Dei ad memoriam revocare, quique etiam divinis sacrificiis et altaribus apti sunt.
[44] Circumcidebat in se omne, quidquid illud est, quod neque cibus neque sacrificiis aptum est,
[45] quod humanae naturae vicio in homine operitur et tegitur. Armabatur ad patientiam mortis,
[46] et prima /{fol. 26vb} eius aetas **iam** meditabatur martyrium. Attenuabat corpus tenerum ieiuniis, et fre-
[47] quenti inedia incendia carnis edomabat, sciens quod non indigeret flamma copiosiore mate-
[48] ria, nec insolens bestia abundantioribus cibus ut insolentior fieret, cum sufficeret corpori ma-
[49] licia sua. Legebat assidue, psallebat frequenter, ut semper eum inveniret diabolus occupatum,
[50] qui ociosos appetit, occupatos refugit. Si quid vero hostis astutia subrepsisset adolescentulo,
[51] requirebat baptismum lacrimarum; ibi sine dubio igni baptizabatur. O adolescentulum seni-
[52] bus praefendum! O discipulum cuius imitatores ipsi desiderabant fieri sacerdotes! Laetaba-
[53] tur beatus Lupus de profectu discipuli, gaudebant et parentes de industria et proposito filii,
[54] quod esset perspicax in scripturis, rationabilis in fide, cursum suum ad statutas lineas manda-
[55] torum Dei refranans et temperans, et quod gravissimum est in illa aetate, neque ad dextram
[56] neque ad sinistram declinans, sed via regia **fortiter** incedens.

[Apparate!]

[57] a) quam corr. quum c. b) Hi.. inscla c. c) orbis corr. urbis c. d) Erat – aetati in marg.

[1] Erant autem eius condiscipuli sub institutione praefati patris Severus, postea Trevirorum
[2] sanctus episcopus, Albinus quoque Cathalaunensis et sanctus Emilianus, sanctus quoque
[3] Aventinus, postea Trecorum episcopus, cum aliis quam pluribus qui omnes gratia Dei innu-
[4] meris claruere miraculis, ut ex meritis discipulorum daretur intelligi, quanta sanctitatis ma-
[5] gister eorum fuerit qui tales in via Dei^a discipulos informaverit. Beata nimium et Deo
[6] nostro grata societas, in qua erat videre tranquillitates animorum, mansuetudinis /{fol. 27ra} studium,
[7] moderationis gratiam, honestatis curam, et considerationem decoris, inter quas virtutes
[8] prima sibi fundamentum in eis verecundia posuerat. Sed quia ut aequalium cohabitatio dul-
[9] cior, ita et senum tutior est, beati viri Lupi individui adherebant contubernio, qui magisterio
[10] quodam et doctrina vitae colorabat mores adolescentum et velut murice probitatis inficiebat.
[11] Quod quidem maxima vir Deo plenus adimplebat gratia, cum videret alacribus illos animis^b
[12] patris instituta sequi, quos nec ab incepto gravioris propositi deterrebat rigor, cum iuvenilis
[13] alacritas ad ea semper convertatur studia quae arbitratur plausibilia. Inter hos itaque con-
[14] tribules^c suos beatus Pulchronius meritorum radiabat lampade. Honestatis fulgebat decore,
[15] omnimodis satagens, ut de se unusquisque et maxime vir optimus bona sentiret, quapropter
[16] et omnibus bonis debitam exhibebat reverentiam. Cavebat motus animi iuvenilis, se ipsum ob-
[17] servans et circumspiciens, et prorumpentes in se appetitus quadam vi animi coercens atque
[18] refraenans, ne appetitus rationem vel praecurreret vel desereret, ne praecurrendo perturba-
[19] ret eam atque excluderet, et deserendo destitueret. Et ita singularum actionum modos ser-
[20] vans, ordinem quoque et constantiam dictorum suorum et operum moderationemque custo-
[21] diens, decoro illi intendebat, quod /{fol. 27rb} generale esse et speciale attestatur moralis doctor Ambro-
[22] sius in libro de Officiis, ita inquit: „Est decorum, ait, quod praeeminet; cuius divisio gemina
[23] est. Nam est decorum quasi generale, quod per universitatem funditur honestatis, et quasi in
[24] toto spectatur corpore. Est etiam speciale, quod in aliqua corporis eminent parte. Generale
[25] est, si quis universitatem honestatis in omni actu suo habeat concinentem, ut sibi omnis vita
[26] eius consentiat nec in ulla re discrepet. Speciale vero est, si aliquem actum^d in suis habet
[27] virtutibus^e praeeminentem.“ His igitur virtutum insigniis ornabatur adolescens spectabilis.
[28] Provexerat quoque eum morum speciositas, et ecclesiastico mancipatum officio ordinisque
[29] divini ampliatus ministerio divina sublimare parabat pietas. Cum vero iam emensa ado-
[30] lescentiae semita in robur emigrasset virile, Dei cepit iam ferventior servitus insudare, et in
[31] dies robustior de virtute in virtutem proficere, et ea quae retro sunt obliviscens, in ea quoque
[32] quae in antea sunt se superextendens, desiderabat Christo carnis mortificatione conspeli, ut
[33] mereretur per ipsum ad gloriam Patris in virtute Spiritus per bonorum exercitia operum con-
[34] resuscitari. Sic in carne vivens non secundum carnem militabat, praecavens et observans ut
[35] neque peccando, neque positus in suspitione peccati, fieret offendiculum fratribus aut scan-
[36] dalum. Intellexerat enim ex euangelio, quam gravis sit, /{fol. 27va} a Domino scandalizanti unum ex
[37] minimis constituta animadversio. Erat in corde eius fixa illa Domini sententia: Qui se hu-
[38] miliat exaltabitur, unde et humiliari studebat in terris, ut a Domino exaltari mereretur in
[39] coelis. Sed nec potuit abscondi lucerna delitescens sub modio, verum ad effugandas errorum
[40] tenebras atque ad illuminationem multorum imposita est candelabro. Cum enim conplacuit
[41] ei qui electos ad eternitatem vocat, vocatos iustificat, iustificatos remunerat, ut exaltaret ser-
[42] vum suum habentem fiduciam in se, inspiravit cordi beati antistitis Lupi, ut ad solatium labo-
[43] ris et ministerii sui ad ordinem eum promoveret sacerdotii. Electus itaque communi voto et
[44] laude cleri et populi, presbiterii honorem accepit et moribus adornavit. Erat namque potens
[45] in verbo et doctrina, et potestate ipsa cum apostolo utebatur in edificationem, non in destructio-
[46] nem, ut edificarentur correcti peccatores ad penitentiam, quibus iam videbatur imminere de-
[47] structio per culpam. Orabat pro peccatis populi, et cum nullum laederet, omnibus prodesse
[48] cupiebat; sciens sacerdotis vel ministri esse prodesse si fieri potest omnibus, obesse nemini.
[49] Implebatur iam in eo illa nominis sui ethimologia; et quod praenuntiatum erat ex nomine,
[50] sonabat iam in actione. Civitas enim erat temporis utique gravissimi et periculosissimi, in
[51] quo praeliorum fremitibus totus fere quatiebatur orbis. Erat et refugium pauperum, tutor
[52] orphanorum, defensor viduarum et pupillorum, oppressorum consolator, /{fol. 27vb} et omnium ad se
[53] confugientium piissimus susceptor et auxiliator. O civitas inexpugnabilis, protectio incom-
[54] parabilis, defensio invincibilis, sedes Dei vivi propiciatorium altissimi, in qua regnat sapientia et

[Apparate!]

[55] a) Domini corr. Dei c. b) alacres illorum animos corr. ut in textu. c) contubernales suprascripto ribi c. d) ali-

[56] quam virtutem corr. aliquem actum c. e) actibus corr. virtutibus c.

[1] dictat leges iustitia, quam fortitudo inhabitat, regit prudentia, disponit temperantia, in qua
 [2] fulget Dei imago, quae viciorum imagines obliterat! Suscipe et nos humillimos dilectores
 [3] tuos et in defensione tua protege.
 [4] Cum igitur tantis bonorum operum praeconiis beatus efferretur Pulchronius, fieretque
 [5] iam in propatulo omnibus sanctimonia eius, ad pontificatum petebatur Virdunensis urbis,
 [6] quae, ut diximus, tantis erat attrita calamitatibus, gravata malis, ut perpauca in ea inveni-
 [7] rentur qui divinis deservirent cultibus. Causas calamitatis supra exposuimus. Verum cum id
 [8] ab eo optineri non posset, ut votis petentium daret assensum, ad beatum Lupum civium qui
 [9] erant residui spes tota convertitur, et ut subveniat miserae civitati, iam fere desolatae, iam
 [10] destituta, lacrimosis ingeminatur questibus. Accessit et vicinorum sacerdotum supplicatio sus-
 [11] pirantium et iam sibi applaudentium de futuri collegae solatio. Nec poterat vir sanctissimus
 [12] tantis consacerdotum et plebis devotae reniti petitionibus, cum sciret dominicum esse prece-
 [13] ptum: Diliges proximum tuum sicut te ipsum, et quod iubetur fidelis anima non sua quae-
 [14] rere, sed quae Ihesu Christi sunt. Cessit itaque, et devotum discipulum /{fol. 28ra} devotis civibus assigna-
 [15] vit pastorem et episcopum. Diem illam sanctorum gaudiorum celebritate solempnem,
 [16] piorum animorum alacritate iocundam, beati viri electione et promotione celebri bea-
 [17] tificatam, Virdunensis amplexata est ecclesia, et usque in hodiernum diem assidua diei
 [18] illius sentit beneficia. Gaudet celum et exultat terra, quia in hoc concurrunt divinae dis-
 [19] pensationis omne mysterium, ut qui hactenus fuerant vasa iniquitatis ad interitum, con-
 [20] versi ad penitentiam per beatum virum fierent vasa iustitiae in sanctificationem. Conse-
 [21] cratus ergo in pontificem mira omnium devotione et gratia, studuit pietatis augere opera,
 [22] qui pontificali auctus erat infula. Suscepit nomen et habitum sacerdotis, studebatque et Dei
 [23] summi esse sacerdos et sacrificium. Exhibebat enim se ipsum hostiam vivam, sanctam, placen-
 [24] tem Deo, immolans ei sacrificium laudis et spiritum contribulatum, quod solum sacrificium
 [25] ceteris omnibus abiectis et despectis Deus expetit. Studebat etiam profectus sui exemplo in-
 [26] vitare et illicere ceteros ad virtutem praecipue per humilitatis a Deo nobis traditam formam.
 [27] Assueverat quoque longa et assidua meditatione sursum semper respicere et carnis materiam
 [28] deprimentem, frenis arctioribus sublevare. Sciebat speciale esse officium sacerdotis mediatorem
 [29] populi effici apud Deum, ideo et praeesse recusaverat illis, quibus se purgatorem esse scire
 [30] metuebat. Versa autem erat tunc in amaritudinem /{fol. 28rb} vitis quondam laeta palmitibus, vitis tota
 [31] fructifera, et diadema decoris et corona gloriationis in confusionem et ignominiam, quia Ar-
 [32] riana fece totus iam pene sordebat Occidens, quae^a ubicumque incubuit foeda semper crimi-
 [33] num vestigia habuit. Et licet Gallia Belgica fidem Petri semper imitata, profanas vocum novi-
 [34] tates et scismatum errores aborrerit, viciis tamen, quae quiete et ocio aluntur, tunc nimium
 [35] fraena laxaverat. Redarguebat vero errantes pius pastor lenitate et mansuetudine patris, se-
 [36] veritate et auctoritate pontificis, sciens Heli pro filiorum iniquitate dampnatum, quod minus
 [37] severa animadversione delinquentes eos corripuerat. Querebat etiam cum Iheremia aquam
 [38] capiti suo et oculis suis fontem lacrimarum, ut digne posset deflare maliciam eorum qui pec-
 [39] caverant et non egerant penitentiam ab immundiciis et iniquitatibus suis. In ipsis enim reliquiis
 [40] captivitatis et destructionis Wandalicae cum esset adhuc recens eius memoria, vigeat tamen
 [41] adhuc Arrianae iniquitatis seminarium. Flebat vir beatissimus peccata populi, praedicabat
 [42] curationem, suadebat penitentiae compunctionem, ut resipiscentes converterentur ad Domi-
 [43] num, quoniam bonus est, et in seculum misericordia eius. Docebat cum apostolo fornicacionem
 [44] fugere, quoniam qui fornicatur in corpus suum peccat, et quia in corpore subdito peccatis non
 [45] habitat sapientia. Nec poterat inanis esse et sine fructu tanti predicatoris assertio, quin immo
 [46] sensit urbs Virdunica et usque in hodiernum diem agnoscit, quantum sibi prestitum fuerit
 [47] in tali pontifice, cuius vita populi erat firmamentum, cuius doctrina medicamentum erat ani-
 [48] marum, correptio morum, eradicatio viciorum.
 [49] /{fol. 28va} Inter haec itaque pia divini famulatus exercitia cepit servum suum Deus mundo multis
 [50] manifestare miraculis, ut agnosceretur ab omnibus, quod grata esset spiritibus angelicis con-
 [51] versatio eius. Caecis namque visum, claudis gressum, surdis praestabat auditum, et omnia cor-
 [52] porum incommoda verbi virtute fugabat. Super daemones quoque tantam consequutus erat a
 [53] Domino potestatem, et, ut legitur in vita beatissimi Lupi, tanta in eo vigeat gratia curatio-
 [54] num, ut solo iussu daemones ab obsessis fugaret corporibus, et ad primum vocis eius impe-
 [55] rium omnis eorum tenebrosa potestas evanesceret, et vigor omnibus membris refunderetur.

[Apparate!]

[56] a) quae – laxaverat in marg.

[1] Testatur hoc et alius quidam praefati beati Lupi scripto virtutes replicans et discipulorum eius
[2] memoriam faciens, qui huius quoque beati patris nostri meminit in haec verba: „Horum, inquit,
[3] unus fuit sanctus Polochronius, urbis Clavorum episcopus, cuius vitam sanctitate plenam, munere virtutum insignem,
[4] miraculorum patratio ostendit, quibus claruit plus quam credibile sit.“ Nam miseris, quos dira vexabat condi-
[5] cio furoris, ut astringerentur ferreis hominum catenis, precibus suis impetrabat a Do-
[6] mino remissionem furoris, ut solo eius iussu et daemones pellerentur cum armis suis viru-
[7] lentis, et larvarum lemorumque carerent fantasiis. Nec solum in talibus, sed et in diversis
[8] fulsit horum similibus, quae libellus de vita eius scriptus plenius elucidat scire volentibus.
[9] Haec^a sunt sanctitatis beati viri testimonia, quae ubique et tunc in vita sua et nunc post obi-
[10] tum eius celebrat, veneratur et praedicat sancta Dei ecclesia. O virum omni laude dig-
[11] nissimum, omni devotionis amore colendum! O dignum Spiritus sancti templum dignum, ieiuniis so-
[12] brium, vigiliis cautum, orationibus mundatum, castitate cluentissimum! O civitatem muni-
[13] tam adversus insidias diaboli, sanctuarium Dei, propiciatorium coelestis oraculi, turrim
[14] David quae edificata est cum propugnaculis, in qua milia clypeorum dependent omnis arma-
[15] tura fortium! Non sunt in ea loca humentia, nulla ibi calami umbra, in qua accubet draconis
[16] mollicies veteriosa. O virginitatis domicilium, pietatis sacrarium! Talis nimirum minister
[17] decebat sanctam Domini matrem, talis pontifex sanctam eius digne adornabat aecclesiam,
[18] regebat familiam, et in tempore erogabat conservis dominici tritici mensuram. Quem merito
[19] Viridunensis ecclesiae fatemur apostolum, sic tamen ut primo pastori nostro beato Sanctino
[20] praerogativam honoris debiti non minuamus. Agrum namque dominicum sanctus Sanctinus
[21] digne excoluit, nullo adhuc maligni cultoris aratro maculatum, nec praeventione pessimi
[22] seminis occupatum, et viam inusitatam et rudem nullisque antea vestigiis proculcatam
[23] assiduitate commeandi fecit attritam et levigatam. Verum cum postea agrum ipsum tum
[24] persecutionis violentia, tum colonorum penuria urticae et vepres cooperuissent, et super
[25] semen fidei et veritatis inimicus homo seminasset zizania, id est malam doctrinam et per-
[26] versa dogmata, beato Polochronio quodammodo duplicatus est labor, cui prius conceptas
[27] corde maliciae /{fol. 29ra} formas necesse fuit extrudere et exturbare et noxia quaeque evellere et eradi-
[28] care, tum deinde semen rectae fidei denuo sulcis mentium credere, et quasi nil esset factum
[29] totum a principio renovare. Quam multae enim fuerant species depravationis, tam multas
[30] oportuit esse et restitutionis. Sed horum omnium scientia et disciplina ab ipso ei scientiae
[31] Domino tradita est, a quo ad animarum instituendarum curam ante secularia tempora prae-
[32] electus est. Et hoc dicentes beati patris Sanctini debiti honoris et devotionis auctoritatem non
[33] minuimus, quin potius ampliamus, cui ad cumulum devotionis et laudis hoc praestitum sit, ut
[34] talis ei successor accederet, qui ab integritate fidei eius non discreparet, et doctrinae praedi-
[35] cationisque eius non segnis exequutor existeret. Amplectimur enim eum totis medullis ossuum,
[36] ut decet patrem et karissimum dominum, per quem hoc optinere meruimus, ut talis nobis
[37] datus sit pontifex, qui potest et animabus mederi et corporibus. Ad eius enim gloriam spectat
[38] quod Viridunensis ecclesia in fide sancta fructificat. Gratia namque ecclesiae laus doctoris est.
[39] Honoramus etiam non verbo tantum sed affectibus cordium beatum Pulchronium, quia et ut
[40] digne honoretur a nobis dignius ipse promeruit, qui clavum navis ecclesiasticae, quam pecca-
[41] torum sordibus sentinosam purgavit, inter mundana pericula fortiter rexit, et nunc usque
[42] regere precibus et auxilio non destitit, nec Deo propicio desinet. Sed iam ad narrationis or-
[43] dinem redeamus.
[44] Tantis vir Domini virtutum clarus insigniis, ita in se omnium provocaverat affectum, ut
[45] a regibus et principibus, divitibus quoque et mediocribus, devotione nimia veneraretur. Erat
[46] enim verecundus /{fol. 29rb} in visu, in motu, in gestu, in incessu, ut habitum mentis in interioris homi-
[47] nis statu cerneret. Incessus eius gravis erat, motus purus et simplex, gestus qui non dedece-
[48] ret, visus pudicus et pius, sermo mitis et placidus, benivolentiae et gratiae plenus de doctrina
[49] fidei, de magisterio vitae, de disciplina morum, de confessione peccatorum, de confusione
[50] iniquorum, de gloria vitae aeternae, de spe retributionis aeternae.
[51] Quanto autem decore Dei templa adornaverit, cum eius hoc semper studium fuerit, ut
[52] aula Dei congruo ornatu niteret, ex ipso cultu mentis eius, ubi sedem sibi sapientia locaverat,
[53] advertere possumus. Neque enim tantum nunc in ecclesia locum optinisset, nisi eam dum
[54] advixit competenti nitore adornasset. Filiorum cura propensior ei erat, ut ambularent in san-
[55] ctitate cordis et iustitia, ut penitentiam de peccatis agerent et de futuris se custodirent, ut

[Apparate!]

[56] a) Haec – ecclesia in marg.

[1] digne Deo placerent et innocentiae vias graderentur, ut spe ad superna erigerentur. Clericos
[2] ut membra sua diligebat, et vitae eis pabula ne in via deficerent, tendendo ad Christum devo-
[3] tus administrabat; erga omnes misericors, erga omnes fraterno distentus affectu; talis circa
[4] discipulos, velut **si** nutrix foveat parvulos suos. Deferebantur autem ad eum ex diversis mundi
[5] partibus claudi, caeci, aridi, lunatici et quotquot oppressi tenebantur multimodo morborum
[6] genere, quorum sicut et species discernere perdifficile est, ita etiam nomina scire; quorum
[7] turba innumerabilis diebus ac noctibus excubabat ante domum episcopi, quos omnes precibus
[8] eius curabat medica manus Dei. Discedebant alii sanati, alii veniebant sanandi. Eorum autem
[9] qui vexabantur a spiritibus inmundis, quorum quam plures adducebantur vulgante fama san-
[10] ctitatis eius insignia, dolendum erat videre oculos cruentos, dentes frendentes, collum intortum,
[11] linguam aliena loquentem, manus catenis vinctas, labia tremula, vocem multiplicem, /{fol. 29va} intus
[12] hostem saevientem, foris miserum suimet impotentem. Quae tamen rabies ad unum viri Dei
[13] imperium dicto citius abscedebat, et uno eodemque momento salus accedebat indulta. Bea-
[14] tum dicebant omnes populum tanti pontificis regimine protectum, et plebes urbium vicina-
[15] rum de sociis sancti viri, de discipulis scilicet beati Lupi, sibi praeoptabant dari episcopum.
[16] Trevirensis autem metropolis cum non haberet pontificem, sanctum suscepit Severum, exi-
[17] miae sanctitatis virum, verbo et doctrina clarissimum, qui cum beato Germano Autissiodorensi,
[18] quia beatus Lupus senio excusabatur, missus est Brittannicam insulam secundo a Pelagiana
[19] heresi verbi virtute revocare. Cathalaunensis vero civitas sanctum elegit Albinum, quem ho-
[20] dieque letatur habere patronum.
[21] Dum⁴⁸ ergo tantorum virorum praedicatione et industria Gallicana floreret ecclesia, anno
[22] ab incarn. Dom. 450, Marciani principis qui successerat Theodosio iuniori anno primo, inva-
[23] luit persecutio et rabies Hunnorum, Valentiniano^a septies et Abiano consulibus. Computantur
[24] autem a Wandalica irruptione usque ad annum illum, quo sub regibus Bleda et Attila Huno-
[25] rum per Gallias diffusus est exercitus, secundum fidem hystoriarum anni 45 hoc modo. Anno
[26] enim principatus Honorii 14^{mo} Wandalorum rabies efferbuit, et Honorius postea regnavit 16
[27] annis; post quem Theodosius iunior regnavit annis 27, et successit ei Marcianus imperator,
[28] cuius primo imperii anno Huni Gallias occuparunt. [Legimus autem in Ge-
[29] tarum^{a*}] /{fol. 29*r} historia referri, quia, dum Romae emula a Constantino conderetur civitas, sub Ariarico et Adrico regi-
[30] bus 40 Gothorum milia in solatium eidem principi provenisse^b. Post quorum discessum cum a Geberich Gotthorum rege
[31] Wisirmar Wandalorum rex impeteretur, ut refert Deuxippus historiographus, qui dicit eos ab oceano ad nostrum limitem
[32] vix in anni spacium pervenisse prae nimia terrarum immensitate, cum essent commorantes Wandali in locis, ubi nunc Ge-
[33] pidiae habitant, ad litus amnis Marisiae victi a Geberich et prostrati, patriam illam linquentes, Pannoniam a Constantino
[34] petierunt, ubi per 60 et eo amplius annos decretis imperatorum famulati sunt, inde post a Stilicone magistro militum et pa-
[35] tricio evocati Gallias occuparunt, ubi non a Deo fixas sedes habuerunt. Et post aliquanta eciam haec subdit^c:
[36] Post non longi temporis spatium, Hermanarico qui Geberic successerat rege, Hunorum gens, Balamir regnante
[37] in eos, omni ferocitate atrocior, exarsit in Gothos Ostrogothas, id est orientales. Quod videntes Visigothae, legatos
[38] ad Valentem Valentiniani senioris fratrem miserunt, promittentes, si Traciae vel Moesiae illis daret, se christianos futu-
[39] ros. A quo Arriana perfidia, qua ipse detinebatur, imbuti, eandem perfidiam quasi pro generis propinquitate Ostro-
[40] gothis et Gepidis Wisigothę tradiderunt, et ipsi Danubio transmeato, Daciam Mesiam et Tracias permissu insederunt.
[41] Cumque post totas septentrionales partes usque Danubium tenere vellent, ab eodem Valente bello appetiti et victores facti,
[42] imperatorem saucium, cum in proximam casam refugisset, imposito igne concremaverunt, regnante in Gothos post Ermana-
[43] ricum Frigiderno, cui successit Athanaricus et ei Alaricus. Verum ubi Theodosius cum Graciano rerum summa potitus
[44] est, pace cum eis facta, benigne eos habuit; sed filiis eorum aliter cum eis agentibus, cum invaderent Italiam, Alarico
[45] rege, Stilicone et Arliano consulibus, data est eis Gallia, ut defenderent eam a Wandalis, contra quos apud Pollen-
[46] tiam in dolo Stilicone pugnante, iratus Alaricus Romam rediit, invasit, depraedavit, et per Campaniam et Siciliam ad
[47] Affricam transiens moritur, in Barinto amne sepultus. Cui Athaulfus succedens iterato Romam et Italiam privatis et
[48] publicis spoliavit divitiis, et sumpta in uxore Placidia sorore Honorii, et Italia dimissa pro consanguinitate, Gallias
[49] appetiit, quae a Wandalis Crosco duce, Alanis quoque et Burgundionibus graviter infestabantur. Nam tunc Wandali,
[50] metu Gothorum relicta Pannonia, Galliis incubabant, ibi certas sedes temptantes figere. Quod malum pro sui enor-
[51] mitate omnibus patet satis superque. Attamen ante faciem eius fugientes in Hispania se recluserunt, ubi a Gothis
[52] caesi sunt. Cum ergo Wallia, quartus ab Alarico, successisset, et Wandali, Hierio et Ardabure consulibus, iterum Galliam
[53] infestarent, moto contra eos exercitu ad Affricam eos migrare compulit sub rege Gisirico. Wallia quoque decedente
[54] in regno Galliae et Hispaniae Theodoritus successit, contra quem Etius patricius, pace rupta, in Gallos movit exercitum,
[55] auxiliatoribus Hunis, quorum erant reges Bleda et Attila, Theodosio iunior imperante, Theodosio et Fiesto con-
[56] sulibus, et datis utrimque dextris discessum est, et post haec Attila, fratre interfecto, omni Hunorum populo sibi subiecto,
[57] ad totius mundi principatum anhelare cepit. Ex his Iornandis^{c*} historiographi dictis liquido colligitur,
[58] prius Wandalorum, post Hunorum inundatione Occidentis imperium concussum esse.
[59] /{fol. 29*v} Adam plasmatio Dei vivi genuit Seth, Seth genuit Enos, Enos Caynam, Cayna genuit Mahaleel, Mahaleel quoque genuit
[60] Iareth, Iareth^d Enoch, Enoch Matusalam, Matusalam Lamech, Lamech genuit Noe, Noe genuit Iafeth qui dilatavit termi-

[Apparate!]

[61] a) Valentiniano – consulibus in marg. a*) Haec supplenda videntur. b) provenisse corr. praevenisse c. c) subdet c. (?)

[62] c*) Iordanis corr. Iornandis c. d) Iareth corr. Iareth c.

[63] 48) Sequentia usque ad finem folii 29* Hugo de suo Vitae inseruit.

[1] nos suos in Europa, Sem in Asia, Cham in Affrica. Iafeth genuit Iohan, Iohan Iobath, Iobath Bath, Bath quoque
 [2] genuit Hisrau, Hisrau Esraa, Esraa Râ, Râ genuit Abyr, Abyr Ooth, Ooth Ethech, Ethech Aurthact, Aurthact Ecthac-
 [3] tus, Ecthactus quoque genuit Mayr, Mayr Semion, Semion Boib, Boib Thoy, Thoy Ogomuin, Ogomuin Fetuir, Fetuyr
 [4] Alanum*, qui primus venit ad Europam cum tribus filiis suis, Ysichion, Armenon, Neugio; Ysichion genuit filios 4,
 [5] Francum a quo Franci, Romanum a quo Romani, Alamannum a quo Alamanni, Britonem a quo Brittones. Armenon 5
 [6] genuit filios, Gothum a quo Gothi, Walagothum a quo Walagothi, Cibidum a quo Cibidi, Burgundum a quo Burgundi,
 [7] Langobardum a quo Langobardi. Neugio 4 habuit filios, Bogarum a quo Bogari, Wandalum a quo Wandali, Saxonem a
 [8] quo Saxones, Taringum a quo Taringi; et ab Alano patre dicti sunt Alani. Heae gentes per totam Europam divisae sunt.
 [9] /{fol. 29va} Cum itaque Wandali a Galliis recessissent, et rumor exisset Hunos in Galliam velle pro-
 [10] rumpere, Gallicanarum urbium populi qui erant residui, diffidentes viribus suis se illis posse
 [11] resistere quorum barbaries iam eos potenter terruerat, munitissima expetierunt loca, quibus
 [12] se tutari posse credebant /{fol. 29vb} adversus tremenda discursantium hostium molimina. Et plurimi
 [13] quidem colles natura munitos occupavere, turribus et machinis ceteris et bellicis instrumen-
 [14] tis se praemunientes, quae hostibus formidini, suis vero essent fortitudini; quidam vero urbes
 [15] nulla naturali virtute munitas vallo et murorum firmitate, interrupta sarciendo, diruta re-
 [16] staurando, inexpugnabiles reddidere. Sacerdotes vero cum clericis ad orationum confugie-
 [17] runt auxilia, et precibus continuis pulsabant aures domini Salvatoris, ut propiciaretur populo
 [18] suo inebriato nec vino neque sicera sed a fortitudine plagae quam ei invexerat. Tantus
 [19] enimvero timor ingruentium hostium omnes occupaverat, ut cuncta mortem ipsam intentare
 [20] viderentur. Omnia enim perturbaverat inimicus, ut nichil videretur melius quam fugere e
 [21] medio et latere. Caeca erant omnia, vastitas et contritio, calamitas et gladius cuncta reple-

[22] *) Hoc potissimum loco generationes populorum, quales in codicibus inde ab ineunte nono saeculo legi, sistere pla-
 [23] cet; sunt autem haec:

[24] 1. Cod. regius Paris. Nro. 609. saec. IX. ineuntis. Qui fuerunt qui gentes genuerunt? Resp. Tres
 [25] fratres, Ermenus, Ingus, Etscius. Ermenus genuit Gotos, Wandalos^a, Gebeteos et Saxones.
 [26] Ingus genuit Burgundiones, Toringos, Longibardos et Bawarios. Sciut genuit Romanos, Brit-
 [27] tones, Francos et Alamannos.
 [28] 2. Cod. Sangallensis Nro. 732. 4^o mbr. saec. IX. exeuntis seu X. fol. 142. Adam cum esset 130 an-
 [29] norum, genuit Seth et sic 6 aetates usque fol. 154: et inde domnus Karolus solus regnum su-
 [30] scepit et Deo protegente gubernat usque in presentem anuum feliciter, qui est annus regni
 [31] eius 43, imperii autem 10. Sunt anni totius summe ab origine mundi usque in presentem
 [32] annum 4762. INCIPIT GENERATIO REGUM. PRIMUS REX ROMANORUM ANALEU: Analeus
 [33] genuit Papulo; Papulus genuit Egegius; Egegius genuit Egegius; Egegius genuit Fadiru, et
 [34] ipsum Romani perdidit. TRES fuerunt fratres unde sunt gentes, Erminus, Inguo et Istio
 [35] frater eorum; Erminus genuit Gothos, Walagotus, Wandalus, Gepedes et Saxones. Haec sunt
 [36] gentes 5. Inguo frater eorum genuit Burgundiones, Loringus, Langobardus, Baioarius. Haec
 [37] sunt gentes 4. Istio frater eorum genuit Romanos, Brictones, Francus, Alamannus. Haec
 [38] sunt gentes 4.
 [39] 3. Cod. regius Paris. Nro. 4628 A saeculi X. et Ottobonianus 3081. saec. XV. ITEM DE REGIBUS
 [40] ROMANORUM. Primus rex Romanorum Allanius dictus est. Allanius genuit Pabolus, Pabolus
 [41] Egetium, Egetius genuit Egegius, Egegius genuit Siagrius, per quem Romani regnum per-
 [42] diderunt.
 [43] Tres fuerunt qui dicti sunt. Primus Ermenius, secundus Ingo, tertius Escio. Inde adcre-
 [44] verunt gentes 13. Primus Ermenius genuit Gothos, Walagothos, Wandalos, Gippedios et Saxo-
 [45] nes. Ingo genuit Burgundiones, Thoringos, Langobardos et Baoweros. Escio genuit Romanos,
 [46] Brittones, Francos et Alamannos.
 [47] 4. C. musei Britannici inter Harleianos Nro. 3859. Nennius saec. XI. Primus homo venit ad Euro-
 [48] pam de genere Iafeth Alanus cum tribus filiis suis, quorum nomina sunt Hessitio, Armeno,
 [49] Negue. Hissitio autem habuit filios quattuor. Hi sunt Francus, Romanus, Britto, Albanus. Arme-
 [50] non autem habuit quinque filios, Gothus, Valagothus, Gebidus, Burgondus^b, Langobardus.
 [51] Neugo autem habuit tres filios, Wandalus, Saxo, Boguarus. – Ab Hisionem autem orte sunt
 [52] quattuor gentes, Franci, Latini, Albani et Britti. Ab Armenone autem quinque, Gothi,
 [53] Walagothi, Gebidi, Burgondi, Langobardi. A Neugio vero quattuor, Boguarii, Vandali, Saxones
 [54] et Taringi. Istae autem gentes subdivisae sunt per totam Europam.
 [55] 5. Ex codice monasterii Cavensis Legum Langobardorum saeculi XI. ineuntis. Mulus rex tres filios
 [56] habuit, quorum nomina haec sunt: Armen, Tingus, Ostius. Singuli genuerunt quaternas gene-
 [57] rationes; Armen genuit Gothos, Guandalos, Brigidos, Saxones; Tingus genuit Tuscos et Lango-
 [58] bardos, Burgundiones, Baioarios; Hostius genuit Romanos, Brittones, Francos et Alamannos.
 [59] 6. Cod. Vatic. Nro. 5001. anni c. 1300. fol. 140: Tres fuerunt fratres, ex quibus gentes 13.
 [60] Primus Ermenius genuit Butes, Gualangutos, Guandalos, Gepidos, Saxones; Ingo genuit
 [61] Burgundiones, Turingos, Langobardos, Baioeros; Escio Romanos, Brictones, Francos, Ala-
 [62] mannos.

[Apparate!]

[63] a) cod. V::: ndalos. b) burgandus. longobardus corr. burgondus. langobardus; ita et infra.

[1] verat. Obstupescere posset humana infirmitas, quomodo sub tantis christianae fidei doctori-
 [2] bus, pontificibus scilicet sacris quibus se Gallicana tunc temporis certatim munierat ecclesia,
 [3] tanta sustinuerit pericula conculcationes et obprobria, nisi crederet iudicia Domini incompre-
 [4] hensibilia, quorum multam abyssum **ut est** investigare **hominem** velle desipere est. Et utique
 [5] invenitur in scripturis, quoties ecclesiae Dei violentior incubuit hostis antiqui furor, totiens **ei**
 [6] Domini insuperabiles providisse castrorum spiritualium duces, qui et diaboli machinamentis
 [7] **potenter** resisterent, et populo Dei laboranti cornu salutis erigerent. Quod ideo actum est
 [8] dispensacione divina, ut et probati manifesti fierent et infidelitate detersa veritas magis ac
 [9] magis splenderet in lucem ipsam. /{fol. 32r} **Dum ergo hoc timore** omnis nutaret Belgica, beatus
 [10] Pulchronius propter peccata populi inhabitantis praevidens et praenosens maximam Galliae
 [11] **partem** eversum iri, holocausta medullata cum adipe agnorum et arietum offerebat pro ovi-
 [12] bus sibi commissis, ne forte Deum labiis honorarent, et corde longe posito manibus irrita-
 [13] rent, fidemque verbotenus profitentes actionibus abnegarent Suadebat flammis peccatorum
 [14] elemosinis redimere, et crimina **illa** quibus tunc **adhuc** fere tota premebatur Gallia, de satu-
 [15] ritate ventris securitate et ocio pululantia, confessione et penitentia digna abstergere, **di-**
 [16] **cens**^a, quia qui accusatur testimonio conscientiae, frustra Dei oculos sub umbra et foliis niti-
 [17] tur effugere. Accedebant et miracula iuncta praedicationibus, quae per servum suum Deus
 [18] operari dignabatur, ut quibus sola non sufficiebat praedicationis, terrentur miraculo, immo
 [19] ad cognoscendam suam maliciam, et reprimendam atque delendam invitarentur. Sed quid
 [20] non audet impunita nequitia? Nihil erat quod peccantes ab immanitate scelerum posset com-
 [21] pescere. donec veniens gladius vindex irae caelestis omnes percuteret sententia irrevocabili.
 [22] Attila^b enim, ut diximus, rex Hunorum quingentorum milium numero confusus exercitus, patre genitus Munzucco,
 [23] vir in concussione natus in mundo, terrarum omnium metus, mirabili sorte cuncta terrebat, formidabili de se opinione
 [24] vulgata. Erat namque superbus incessu, oculis **vagantibus**, ut elati potentia ipso quoque motu^c corporis appare**ret**. Bel-
 [25] lorum amator, ipse manu temperans, consilio validus; supplicanti^{um} exorabilis, propicius in fide^m semel receptis, forma
 [26] brevis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, **seminaso**, tener colore, originis suae signa referens. Qui quam-
 [27] vis **hu<ius>** esset naturae, ut semper magna praesumeret, addebat tamen ei confidentiam gladius Martis inventus, apud
 [28] Schitarum reges semper habitus, per quem arbitrabatur se orbis principem constitutum et potestatem sibi concessam
 [29] bellorum homo subtilis. Antequam bella gereret, arte pugnabat. Unde et omnium civitatum et regnorum sitibat domi-
 [30] nium. Aderat cum eo et Walamer Ostrogothorum rex et Ardaricus Gepidarum, quos propter sagacitatem suam super
 [31] ceteros regulos Attila diligebat; cetera turba regum diversarumque nationum duces **et** satellites Attilae nutibus deservie-
 [32] bant. Ipse rex omnium regum super omnes **et** pro omnibus sollicitus erat; more turbinis inundantis omnia devastans et
 [33] conterens. Quod sua miseria satis didicit Gallia. Inaudita namque ante se potentia solus Schitica et Germanica regna
 [34] tenuit et utraque Romani orbis imperia terruit civitatibus captis; et ne reliqua disperderentur, annum vectigal accepit:
 [35] **ut Iornandis historiographus refert.** In ovile ergo dominicum lupis irruentibus, Hunis scilicet
 [36] in populo **Dei** debacchantibus, innumerabilis eorum exercitus urbes invadit primae **Bel-**
 [37] **gicae**^d, populos qui Wandalorum manus evaserant, et vix adhuc respirare valebant. clamantes de profundo miseriarum: Hos fame, illos premit ferro; illos neci, istos addicit captivitati.
 [38] Miserabilis et prorsus miseranda conditio, videre plebes omni destitutas munimine, omni
 [39] frustratas solamine, in quarum viscera recenti adhuc memoria Wandalicæ persecutionis
 [40] rabies efferbuerat, has nunc tremere sub iugo Hunorum, pallere ora ieiunio, in omni crude-
 [41] lium dominorum emori servitio, puellas, virginesque sacras, si quae remanserant, **matro-**
 [42] **nas**^e et ingenua quaeque nobilia^{que} corpora lupanari sterna ludibrio; quibus optabilius
 [43] fuerat ferro perimi quam tam ignominiosae servituti subici. /{fol. 32v} Capti episcopi ludibrio fuere
 [44] beluis, interfecti presbiteri et diversorum officia clericorum? subversae ecclesiae, ad altaria
 [45] Christi stabulati equi. O si possemus in speculam mentis ascendere et tantarum miseriarum
 [46] genera inspicere, videremus gentes gentibus et regnis regna collisa, alios torqueri, alios
 [47] necari, alios fluctibus obrui, alios ad servitutem trahi. Ubique luctus, ubique gemitus, et
 [48] plurima mortis imago. Quot monasteria capta, quanta fluviorum aquae humano cruore
 [49] mutatae, vastatae urbes et tracti greges captivorum! Peccatis populi facientibus fortes erant
 [50] barbari, viciis christianorum^f Hunorum superabat exercitus; offensus erat Deus, et accensus
 [51] furor eius^g. Execatatum enim erat cor filiorum hominum, et praeter paucos senes omnes in
 [52] captivitate et obsidione generati non desiderabant quam non noverant libertatem^h.
 [53] Videbat **inter haec** pontifex sanctus quod dolebat; populus **iam** quod merebatur agno-
 [54] scebat. Nullum erat consilium, nulla evadendi spes, nullum nisi de Dei pietate refugium.
 [55] Hortabatur filios saltem in die ultionis resipiscere, crimina quae prius neglexerant, immi-
 [56]

[Apparate!]

[57] a) superscriptum. b) Attila – histor. refert in margine postea addidit Hugo; non erant in Vita Pulchronii. r) nutu

[58] corr. motu cod. d) Gallie corr. Belgicae c. e) matr. – corpora in marg. f) eius corr. christianorum c. g) et

[59] a. f. e. in rasura. h) Post haec sex vel septem voces erasae, quarum quarta fuit turba.

[1] nente iam cervicibus mucrone confiteri et plangere, ut possent iram Dei iam praesentem
[2] iam incumbentem in mansuetudinem vertere, ut gladius foris devastans, intus pavore depri-
[3] mens, dum perveniret usque ad divisionem animae et corporis, fieret per patientiam susti-
[4] nentibus placatio furoris Altissimi, ne renatos lavachro salutari mors secunda possideret, et
[5] de dampnatione corporis et animae inimicus exultaret. Sic omnes documentis salutaribus in-
[6] formans et sacerdotali benedictione confirmans, incitabat universos ad coronam martyrii, ut
[7] per penitentiam unⁱti et quodam modo incorporati divinae voluntati, mererentur fieri holocau-
[8] stum regis aeterni, purgati camino tribulationis. Munierant^a autem et ipsi civitatis loca
[9] oportuna, accessu difficilia, defensionⁱ idonea, et eo se probus quisque et potens viribus con-
[10] tulit ad frustranda hostium molimina, imitati Machabeorum virtutem, qui dum simili coar-
[11] tarentur angustia, res illis fuit pro anima, gladius pro tuitione et tutela, studium pro vita
[12] tuenda, labor omnis ne simili ut dudum prosternerentur ignavia^b. Nec erat perdifficile Hu-
[13] nos furoris caedisve suae vesaniam longe lateque extendere; quam ob rem et populus ad
[14] vocem sacerdotis salubria monentis dum didicisset procul respicere proximum bonum esse,
[15] vias^c vitae quas fastidivit per innocentiam, tenebat iam per penitentiam. Opperiebatur an-
[16] helo spiritu dependentem cervici mucronem, et gratissimum erat eis sic emori, dum reformi-
[17] dabant omni ferro graviorem barbaricae dominationis et direptionis captivitatem. Advenerat
[18] iam dies tubae et clangoris, strepitus et ululationis. Diffunditur hostilis acies, fiunt christia-
[19] norum caedes, fluunt sanguinis flumina hostili crudelitate profusa non bestiarum sed homi-
[20] num cruore manantia. Senum qui reliqui erant^d nemo miserebatur, iuvenes, qui reperti sunt, absque respectu
[21] trucidabantur. Matribus et virginibus nichil pudoris, nichil verecundiae servatum est; pueris
[22] et infantibus misertum non est. Pervenit gladius usque ad animam. Cum ante oculos re-
[23] duco, quod factum est, quod cl^am[>]ant <h>y^ostorie, pra^e doloris amaritudine vox ipsa concluditur, quia in tanta plebis
[24] Dei vastatione meret mens, cor cruciatur et spiritus anxiat. Miserere Domine populo tuo,
[25] funiculo hereditatis tuae! ne deseras partem tuam nec des eam in conculcationem gentium.
[26] Numerum igitur peremptorum sola Dei scientia colligit, quia civitatibus castellisque
[27] Wandalica nuper crudelitate dirutis atque expositis, vix ullus erat receptui locus, vix ullus
[28] fugae patebat aditus. Si qui vero se in abditis silvarum occuluissent, pallebant marcentia
[29] ossa ieiunio, praesertim cum et ibi non deesset qui latentes investigaret, inventos traheret,
[30] tractos prosterneret. Sic maxima pars Galliarum hostium praeda efficitur, civitates aliquae
[31] pene^e absque habitatore redduntur: qui evasere, in abditis montium, in cavernis petrarum
[32] vitam trahunt potius quam deducunt. /{fol. 33r} Adeo in nece populi peccantis ira desevebat Altissimi.
[33] Plures^f tamen sacerdotum cum plebibus sibi commissis in munitionibus ad quae confugerant
[34] quasque attentius praemuni^overant except^{<is>} plebeis^{f*} quibuslibet divina protectione et humana
[35] defensione liberati sunt. Hac itaque tempestate beatus Lupus evidentissima dedit suae sancti-
[36] tatis signa, qui, ut in ymno eius canitur, dum bella cuncta perderent, orando Treca muniit.
[37] In omnibus autem locis quae ab eis vastata sunt, si quid inventum est opum, praeda fuit;
[38] reliqua consumpsit incendium aut redemit vectigal annuum. Quid^g vero per singulas urbes
[39] et loca egerint. singulis urbibus et locis sua vexatio satis superque est testimonio. Nos bre-
[40] viter quis eorum finis audacie finis fuerit videamus, et sic ad enarrandum beati viri obitum re-
[41] flectamus articulum.
[42] Post multam igitur effusionem sanguinis sanctorum Aurelianis perveniunt. Regebat^h eo
[43] tempore Aurelianorum urbem sanctus Anianus, sextus urbis eiusdem episcopus, qui post
[44] sanctum Evurtium, qui tempore Constantini principis et papae Silvestri Definiano successit,
[45] cathedram susceperat.
[46] Et cumⁱ Etius patricius qui sub Marciano principe Gallias regebat comperisset, Singibanum^k Wandalorum re-
[47] gem, qui in ea morabatur et partibus Etii favebat, Aurelianorum velle tradere civitatem, ut dictum est, cui^l sanctus Anianus epi-
[48] scopus praecerat, ut dictum est, misit ad Theodoricum regem Wisigothorum, petens auxilium contra Hunos, quibus si
[49] praevaluissent, mediam partem Galliae Gothis daret. Quod et Theodoricus annuit. Alios quoque mittens nuncios ad Attilam
[50] regem Hunorum, auxilium petivit contra Gothos qui Galliam conabantur invadere; quibus si praevaluissent, mediam
[51] partem Galliae Hunis daret. Quod cum et Attila annuisset, utrimque Gothi et Huni pro parte Galliae gravi confligunt
[52] certamine. Caesa sunt eo praelio Wisigothorum ducenta milia cum rege Theodorico, Hunorum vero centum quinquag-
[53]inta milia, exceptis^m 90 milibus Gepidarum et Francorum, qui inter se ante congressionem publicam mutuis cecidere
[54] vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunorum parte pugnantibus nocturno occursu. Sic orationibus beati
[55] Aniani et industria Aetii patricii civitas Aurelianis liberata est. Huni vero cum Ostrogothis in Mauriacensi resident

[Apparate!]

[56] a) Munierant – gentium in marg. atramento alio. b) Post haec atramentum mutatur. c) vias et fastidivit in rasura.

[57] d) q. r. e. postea additum; ad latus legitur eptis. e) superscriptum. f) Plures –lib. sunt in marg. f*) ex..ple-

[58] bous c.? g) Quid–articulum in marg. h) Regebat–susceperat in marg. i) in rasura. k) S. W. r. q. in ea m.

[59] et p. E. f. superscripta. l) c. s. A. e. p. in rasura; ut d. e. superscripta. m) exceptis – occursu in margine.

[1] campania. Thorsimundus **autem** qui patri in regnum successerat, collecto Wisigothorum omni exercitu patrem ulcisci
[2] desiderans, cum Hunis Mauriaco campo confligit. Tribus diebus continu^e pugnatum est, **Sangibano**^a semper in medio
[3] **posito ne ad Attilam deflecteret**, et innumerabilis multitudo corrui. Etius **vero** consilio strenuus noctu veniens ad At-
[4] tilam dixit: Optaveram ut tua virtute regionem hanc a Wisigothorum infestatione potuissem eripere; quod fieri nequaquam
[5] potest. Hac enim nocte Theodoricus Thorsimodi frater cum maxima Gvthorum gente advenit, **quam** praeliando vincere non
[6] poteris, et utinam evadere possis. Tunc Attila dedit Ecio decem milia solidorum, ut eius auxilio et virtute Pannoniam
[7] redire posset. Ipsa etiam nocte Etius ad Thorsimundum pergens, causam consimilem de adventu maximae multitudinis
[8] Hunorum a Pannoniis confinxit, adiciens, debere illum vereri, ne dum remoratur, frater eius Theodericus regnum ei sub-
[9] riperet. Similiterque susceptis ab eo decem milibus solidorum auxilium spondet contra Hunos, et sic clam Wisigoth^h
[10] recedunt. His **igitur** fugientibus, Hunis quoque altera ex parte recedentibus, Etius iunctis sibi Francis suos post tergum
[11] Hunorum direxit. Quos usque Toringiam persequutus est, et sic eius virtute et ingenio Gallia ab hostibus liberatur.
[12] /{fol. 33v} Cum igitur haec factio Thorsimodo et Gothis perlata fuisset et illi promissam Galliae partem requirerent, urbiculus
[13] aureus **quingentarum librarum**^b gemmis ornatus compositionis causa eis ab Etio transmittitur, qui usque hodie in the-
[14] sauris Gothorum pro ornatu reservatur.
[15] /{fol. 33r} Narrat^c Getarum historia, Theodoritum Wisigotharum regem a Valentiniano iuniore qui regnavit in par-
[16] tibus Occidentis ad**versus** hostes Pannonios incitatum, quatuor filiis domi dimissis cum **Thorismundo** et Theoderico ad
[17] praelium processisse; Etium e contra tanta cura et **providentia** processisse obviam Attalae, ut infinit^o **agmini** non impar
[18] occurreret. Bellum atrox, multiplex, immane, pertinax, cui simile null^a narrat antiquitas, ut rivulus humili ripa prae-
[19] labens sanguine nimio torrentis more inundaret. Quo Theodericus, dum suos circuiret adhortans, equo deiectus et suo-
[20] rum pedibus conculcatus vitam finivit. Quo facto Wisigothi divisi ab Alanis invasis Hunis pene Attilam trucidassent,
[21] nisi eo suos intra septa castrorum recludente nox praelium diremisset, quod circa nonam diei horam ceptum erat; ubi
[22] tamen obsidione clauderetur, nisi obstitissent sagittarii quibus se certatim munierat. At Thorismundus curatis exequiis
[23] dum patrem ulcisci desiderat, Etium quid ageret consulit. Qui metuens ne Hunis funditus peremptis a Wisigothis
[24] Romanum premeretur imperium, praebet consilium, ut ad patrias sedes rediret regnumque arriperet, ne germani eius
[25] paternis opibus praereptis regnum invaderent, et graviter cum suis quam cum extraneis pugnaret. Hoc responso ac-
[26] cepto **rediit** ad Gallias. Qua discessione Attila cognita, ad oppressionem Romanorum intendit et Aquileiensem obsedit
[27] urbem, quae est metropolis Venetiarum. Thorismundus in campis Catalaunicis, ubi et pugnaverat, regia maiestate sub-
[28] vectus Tholosam ingreditur. Attila Aquileia capta et crudeliter diruta et vastata, per reliquas Venetum civitates deba-
[29] chatur. Mediolanum subvertitur, Ticinum **deicitur**, vicina loca alliduntur, et totam pene Italiam demolitur. Romam
[30] dum intendit peraccedere et a suis removetur exemplo Allarici regis, quod ille post fractam Romam non diu supervixe-
[31] rit, Leo papa per se ad eum accessit, a quo delentus ultra Danubium pacta pace discessit, graviora se Italiae illatu-
[32] rum mala denuncians, nisi sibi Honoria Valentiniani germana Placidiae filia cum portione opum regalium sibi mittere-
[33] tur; quod ab Honoria **ei** requisitum erat. Et dum Alanos ultra Ligerim consistentes sibi temptat subigere, a Wisigo-
[34] this quorum intendebat exterminio, Alanis opem ferentibus fugatus recessit inglorius. /{fol. 33v} Thorismundus ergo Hunis de-
[35] victis pace suorum composita obiit, **et** Theodericus frater successit. Qui Reciarium Suevorum regem **in** Hispaniam inva-
[36] dentem auxiliariis Gundioco et Chilperico regibus Burgundionum usque ad interneccionem prostravit, eo perempto; cui
[37] Recismundus sub Gothorum dominio successit. Et Theodericus occubuit, Eurico fratre ei succedente, qui Arelatum et
[38] Massiliam propriae subdidit dicioni. Vixit autem usque ad tempus Theodemiri regis Ostrogotharum,
[39] Gothis^d eis omnino subiectis et Attilae imperio parentibus. Nec aliter aliqua gens Scithica ab Hunorum imperio dirimi
[40] potuit, nisi in commune optata cunctis nationibus Attilae mors praevenisset. Quae tam vilis fuit, ut vita mirabilis.
[41] Nam dum post innumerabiles uxores puellam sibi sociasset et in nuptiis hilaritate nimia resolutus vino somnoque gra-
[42] vatus esset resupinusque iaceret, sanguis qui **ei solito** de naribus fluebat, dum consuetis meatibus impeditur itinere
[43] ferali faucibus illapsus dormientem extinxit. De quo id accessit mirabile, quod Marciano principi Orientis de tam
[44] feroci hoste sollicito divinitas adsistens arcum Attilae fractum eadem nocte ostendit, ut Priscus historicus refert. Nece
[45] aulem eius comperta, in mediis campis et intra tentoria serica cadavere locato spectaculum mirabile exhibetur. Nam de
[46] tota Hunorum gente lecti equites locum quo erat positus ambientes, facta eius cantu funereo prosequabantur, ingentem
[47] comessionem celebrantes luctumque funereum mixto gaudio explicantes. Cadaver autem loculo inclusum primum auro,
[48] secundum argento, tertium ferro **pre**muniant, quod ferro gentes edomuerit, in auro vero et argento ornatum utriusque
[49] rei publicae acceperit. Adduntur arma hostium cedibus adquisita **falerique** vario gemmarum fulgore **precioso**, diversi
[50] quoque generis insignia quibus aliquod decus colitur. Et ut tot tantisque divitiis humana cupiditas arceretur, huic operi
[51] deputatos detestabili mercede trucidarunt, sepelientes scilicet ut esset mors momentanea sepelientibus cum sepulto.
[52] Locus **autem** sepulturae eius fluvius immanissimus ab alveo suo in septuaginta rivis **detorsus**.
[53] Et ubi totus fluvii inundabat impetus, ibi sepulturae est traditus, et obstructis rivis fluvius
[54] alveo suo est redditus.
[55] Igitur Gallia ab infestatione Hunorum ita quidem tunc temporis liberata est. **Pauci**
[56] etiam qui remanserant christiani divinam ultionem iuste in se exer^{it}am videntes et propi-
[57] tiationi eius **animo** gratias agentes, exequendis mandatis Dei promptiori subdebantur animo.
[58] Etius quoque patricius, magna occidentalis rei publicae salus et regis Attilae terror, a Valentiniano **manu propria fraude**
[59] perimitur. Qui postea a duobus Etii familiarissimis **dolo Maximi** interfectus est anno imperii sui 30, **anno 4. Marciani**.
[60] Cui succedens Maximus **tyrannus** relictam Valentiniani sibi duxit uxorem, et quarto mense tumultu militari occiditur,
[61] succedit^{que} Avitus, a Gallicano exercitu primo Tolosa a Gothis, dehinc apud Arelatum augustus appellatus. Qui tertio
[62] anno imperio et vita caruit, et Marcianus monarchiam optinuit. Quo mortuo anno ab incarnatione Domini
[63] 457, Maiorianus in Italia et Constantinopolim Leo augusti appellantur. Anno igitur^e ab incarnatione Do-
[64] mini 455. antequam Avitus imperator fieret, Gaysericus Wandalorum rex sollicitatus a relicta Valentiniani **et**, Romam
[65] ingreditur, ditatusque opibus Romanorum **Affricam** redit, Valentiniani uxorem et duas filias et Etii patritii filium Gau-
[66] dentium secum habens. Regnavit Gaysericus a. 37, m. 3, et eo mortuo successit Honoricus.

[Apparate!]

[67] a) S. s. in m. p. ne ad A. d. in margine. b) q. l. superscripta. c) Narrat-inglorius in margine folii anteceden-

[68] tis leguntur adiecto signo Ø. Sed ea huc pertinere, docent verba Verte folium in signo Ø quae post reservatur superscripta

[69] habentur. d) Gothis – est redditus in marg. e) Post haec tria fere vocabula erasa,

[1] /{fol. 33*r} Igitur^a mortuo Attila, dum successores eius cuncti imperare cupiunt, omnes simul imperium perdiderunt. Arda-
[2] ricus enim Gebidarum rex famosissimus contra filios Attilae primus insurgit, et bellum commissum est in Pannonia
[3] concurrentibus gentibus variis, quibus Attila dominatus fuerat, Gothis, Gebidis, Suevis, Hunis, Alanis, Erulis, quorum
[4] triginta milia Ardarici gladius interemit; reliqui fugantur. In^b eo praelio Elac maior filius Attilae occiditur, reliqui
[5] fugantur iuxta litus Pontici maris, ubi prius Gotthorum sedes fuere. Gepidae victores Daciae fines occupaverunt, Gothi
[6] Pannonias, Huni Illiricum, Alani Schitiam inferiorem. Erma iunior Attilae filius extremum minoris Scithiae sedem sibi
[7] accepit, et h. Marciano imperante.
[8] /{fol. 33v} Beatus itaque Pulcronius, urbis Clavorum episcopus, cursu vitae consummato discessit
[9] 2. Kal. Mai. et migravit ad Dominum. Corpus eius in ecclesia sancti Amantii nomine ho-
[10] nore dicata sepultum est: licet a multis astipuletur, timore hostium sepultum eum iuxta
[11] viam publicam, quia in ipsis bellorum tumultibus raptus sit, ne videret exterminium civitatis
[12] et populi, et postea rarescentibus bellis super eum edificata sit ecclesia a viris timoratis.
[13] Unde postea evolutis aliquot annis nutu divino levatum sit sacratissimum corpus eius, et in
[14] ecclesia sancti Petri ut sanctum decuit honorifice reconditum. Successit ei /{fol. 34r} sanctus Possessor,
[15] de quo certum habemus, quia placuit Deo et inventus est iustus. Obiit et ipse mense Decem-
[16] brio, die primo, et in ecclesia sancti Petri sepultus^c. De sancta eorum memoria hoc in pa-
[17] trum scriptis invenimus, quod eorum merita Deo fuerint grata, et inter cives sanctorum ipsi fuerint annumerati.
[18] Celebratur dies translationis annuatim celebri memoria 4. Nonas Maii.
[19] Ostrogothorum^d autem rex post Walamerem Theodemir fuit, et post eum filius eius Theodericus fuit rex poten-
[20] tissimus. Qui annorum septem pacis obses Marciano redditur et Constantinopolim ad Leonem ducitur. Quo tempore
[21] Gothi Hunos usque ad interneccionem sternunt, Scirorum gentem deleverunt. Quo praelio Walamir occubuit, et a
[22] Teodemiro fratre eius Suevi, Sarmatae, Gepidae et Alani vastantur et subiciuntur, et a Leone imperatore filius ei
[23] redditur. Theodemir fratrem suum Widimer ad Italiam dirigit, ubi ille defungitur heredem sui nominis filium relinquens, qui
[24] magnis muneribus a Glicerio imperatore susceptis ad Gallias venit et iunctus Wisigothis Gallias suo iure defendit, quae
[25] a vicinis gentibus premebantur. Theodemir autem Pannoniam invadit et Thessalonicam, et ab Ylario patricio muneri-
[26] bus sumptis loca quae incolerent accipiunt sicque quiescunt. Theodemir obiit, Theodericum relinquens heredem, ut
[27] dictum est, Zenone imperante. A quo Theodericus invitatus et consul factus et in filium adoptatus, missus est Romani
[28] ad liberandum eam a tyrannide regis Thorcilingorum et Rugorum: quam et tercio ingressus sui in Italiam anno opti-
[29] nuit, et regio coronatus est diademate, Alarico super Wisigothos regnante, Sigismundo in Burgundia, qui et eius filiam
[30] habebat, Clodoveo in Francia, Ermenfrido in Toringia, Trasamundo super Wandalos. De Alarico natus est Amalaricus.
[31] Qui cum regnaret in Gallia et Hispania, a Francis apud Barcinonam peremptus, regnum cum vila amisit. Post quem in
[32] Wisigothis Theudis regnans, Agili regnum reliquit, contra quem Athanagildus cum Liberio patricio Romanorum insur-
[33] rexit. Super Ostrogothas vero et in Italia post Theodericum Athalaricus filius filii eius regnavit, cui successit Theodatus.
[34] Quo deiecto Witigis rex creatur, in quo finitum est regnum Gothorum et cessit Romano imperio.
[35] /{fol. 34r} Redeamus iam ad successiones imperatorum et pontificum Romanorum. Maiorianus
[36] quinto anno regni sui contra Wandalos procinctum faciens interficitur Romae contra Wandalos profectum faciens, et Rome Antimus im-
[37] perator efficitur, anno 7. Leonis imperatoris. /{fol. 33*v} Antimus e imperator a Recimero genero suo bello intestino
[38] peremptus, regnum reliquit Avito. Qui ultro recedens Placentiae episcopus factus, regnum liquit Oibrio. Et hic spa-
[39] donum ensibus occubuit. Et Glicerius apud Ravennam caesar factus, a Marcellini sororis filio Nepote vix anno exacto
[40] episcopus ordinatur in portu Romano. Et Nepus fugiens Orestem, qui filium suum Augustulum apud Ravennam impera-
[41] torem creaverat, apud Dalmatias defecit. Cui successit Augustulus, quem ab augustali dignitate Odoacer Herulorum
[42] rex deiecit et imperium obtinuit; et sic augustalis illa sublimitas, quae ab Octaviano cepta est, apud Romam deperiit,
[43] anno ab incarnatione Domini 475, imperii vero 522, ab urbe condita 709, imperii vero 522.
[44] /{fol. 34r} Anno ab i. D. 466. Hilarius sedit Romae a. 6, m. 3, d. 10. Cui successit Simplicius, sedit a. 15, m. 1, d. 4.
[45] Sub huius episcopatus venit relatio de Grecia ab Achacio Constantinopolitano episcopo, affirmans Petrum Alexandrinum
[46] episcopum Euthichianistam hereticum factum. Tunc Simplicius dampnavit Petrum Alexandrinum, eo quod Acatius in-
[47] numera crimina de eo affirmabat, reservato tempore penitentiae. Obiit ergo Simplicius et sepultus est in ecclesia beati
[48] Petri 6. Non. Marci, et cessavit episcopatus dies 6.
[49] /{fol. 33*v} Post captam igitur Romam regnum Gothorum bifaria divisione partitum est, et qui in Italia remanserunt, ditioni
[50] se imperii tradiderunt; reliqui Tolosam Aquitaniae civitatem sibi statuentes sedem. Elegerunt Adulfum regem, qui et
[51] Placidiam duxit uxorem, ut dictum est. Quo septimo anno occiso, Vallia successit, et ei Theodoritus, et Theodorito
[52] Thorsimodus, Thorsimodo quoque Theodericus, et ei Euricus frater eius. Qui Hispanias Galliasque et totam Bur-
[53] gundiam sibi subdens 19 anno regni sui Arelato obiit. Cui successit Alaricus contra quem Clodoveus pugnavit. /{fol. 34r} Gothi
[54] ergo, qui terram Italiae possederunt, et se ditioni imperii Leonis tradiderunt, cum ab Odoacro rege Herulorum et vici-
[55] nis gentibus assidue vastarentur, per legatos Leonem imperatorem postulaverunt, ut Theodericum eis institueret patri-
[56] cium, qui adversariis eorum resisteret. Quod imperator Leo clementer annuens, cum consilio senatus Romam Theode-
[57] ricum direxit, qui a Romanis et Gothis patriciatus honore gloriose susceptus est. Hic ex genere Macedonum fuit.
[58] Idacius enim patricius et Eugenia uxor eius cum essent absque liberis, et haberent in ministerio creditarios pueros,
[59] Theodorum et Liliam Macedones, unde parvuli fuerant advecti, copulaverunt eos invicem. Eugenia iussit puellae, ut in
[60] nocte qua iungerentur quicquid vidisset in somnio sibi referret. Vidit ergo puella somnium, quod arbor de ea exiliens
[61] tam excelsus esset ut nubes penetraret. Quod cum viro narrasset, dicit ad eam: Cum steteris in conspectu dominae
[62] tuae, dices ei, vidisse te hac nocte equum et equam nimiae pulcritudinis, quos sequebatur equus parvulus, ambulantes
[63] in medio dominorum tuorum. Eugenia hoc audiens viro suo nunciat, et putantes liberum futurum, statim utrosque

[Apparate!]

[64] a) Hinc incipiunt varia additamenta, quae parva membranae lacinia inserta continentur, valde difficilia diiudicatu, quoniam
[65] nulla fere argumenti ducis concinnitate et signa appicta interdum evanuerunt. Accurate quantum potui signa secutus
[66] sum et ubique indicavi. URLICHS. b) In – fuere in scedula assuta. c) Huc videntur pertinere verba in superiore
[67] margine atramento eodem verum tenuibus ductibus appicta: Severus... fuco 4. anno occubuit. d) Ostrog. – imperio
[68] in marg. e) Antimus–Domini 596. in scedula assuta.

[1] liberos esse iusserunt, et rebus plurimis ditaverunt. Peperit ergo Lilia filium nomine Theodericum, quem Idacius et
[2] Eugenia, quia esset decorus prudens et fortis et longus, sibi adoptaverunt in filium. Post quorum mortem praecepto
[3] Leonis imperatoris militare iussus, duodecim annis militiam gerens tantae fortitudinis et ingenii praelia gessit, ut ab
[4] omnibus diligeretur. Postremo senatores palatii tanto invidiae dolore eum persecuti sunt, ut inquirerent qualiter iussu
[5] imperatoris interiret. Tholomeus autem quidam de senatoribus cum eo amicitiam iniit, quam usque in diem obitus
[6] custodivit. Susceptus ergo /{fol. 34v} a Romanis et Gothis cum Odoacro qui Romam optinuerat et Herulis plura praelia gessit.
[7] Die igitur quadam inito praelio Theodericus cum Gothis, fugiens Ravennam ingressus est. Ubi Liliam matrem suam
[8] inveniens, ab ea correptus cum inproperio. quod non esset ubi fugeret nisi ut iterum ingrederetur uterum de quo natus
[9] esset, nimium confusus, cum paucis iterum obviam exivit Odoacro et Herulis. Quos dispersos inveniens, cum paucis
[10] eos superat, **pro**sequutusque Odoacrum vinctum cum uxore et liberis interfecit, gentemque et regnum Herulorum delevit.
[11] /{fol. 33*v} Postquam vero Wandali ad Affricam transierunt, Galiciam Suevi sortiti sunt, et rex eorum **Er**miricus regnavit
[12] a. 32, et post eum Recila a. 8, cui Recianus filius successit, et catholicus factus regnavit **ann. 9**. Quo interfecto Maldra,
[13] Frumarius et Reccimundus reges constituuntur. Multis itaque Suevorum regibus in Arriana perfidia permanentibus, tan-
[14] dem regnum Theodorus accepit, qui statim Suevos catholicae fidei reddidit. Cui **Mi**ro successit et regnavit **ann. 13**.
[15] Huic **El**ioricus successit, quem Audeca sumpta tyrannide regno privavit et monachum fecit. Contra **hunc quoque** Leovigildus
[16] Gotthorum rex pugnavit et captum totondit et presbyterum fecit, et sic regnum Suevorum in Gothos transfertur, quod
[17] manserat a. 177. Regnum vero Gotthorum postea duravit a. 380. Leovigildo, regi Hispaniae qui Alarico successit,
[18] Richaredus rex successit, fratre eius Herminigildo martyrio a patre coronato. Hic Richaredus secrete baptizatus, omnes
[19] Gothos Toletum adunatos ad fidem catholicam reduxit, anno ab incarnatione Domini 596.
[20] /{fol. 34v} Tempore a Leonis Ylarius Arelatensis et Claudianus Viennensis clari habentur. **P**yminiola, soror Sancti Yla-
[21] rii Arelatensis, uxor fuit sancti Lupi Trecassinensis, cuius discipulus fuit sanctus Pulchronius
[22] **V**irdunensis. Septem autem simul fuere annis.
[23] Tempore igitur Odoacris regis sedit Romae Felix natione Romanus, patre Felice presbitero, a. 8, m. 11, d. 18.
[24] Fuit usque ad tempora Theoderici. Sub hoc iterum venit relatio de Grecia, Petrum Alexandrinum revocatum ab Acatio
[25] Constantinopolitano, et facto concilio Felix papa dampnavit Acatium cum Petro. Leo **ergo** imperator exactis in imperio
[26] 17 annis obiit anno ab inc. Dom. 474. Successit alter Leo et eodem anno defunctus est. Tunc Zenon imperator effi-
[27] citur, **quod tenuit a. 16**. Sub quo corpus Barnabae apostoli repperitur. Ab hoc relatio venit ut penitens rediret Aca-
[28] tium. Tunc papa Felix misit duos episcopos **Mesenum et Vitalem**, ut si invenirent complicem Petri Acatium dampna-
[29] rent eos. Qui corrupti pecunia non fecerunt iuxta praeceptum apostolicae sedis. Eodem tempore facta synodo invenit
[30] iudicium, ambos episcopos corruptos pecunia, et eiecti sunt a communione. Hic sepultus est in basilica beati Pauli, et
[31] cessavit episcopatus dies 5. Post eum Gelasius natione Afer, patre Valerio, sedit a. 4, m. 8, d. 9. Hic fuit amator
[32] cleri et pauperum et liberavit a periculo et fame urbem. Huius temporibus Manichei in urbe inventi exilio deportati
[33] sunt, et Codices eorum incendio concremati. Hic revocavit Mesenum ad communionem sub satisfactione, et purgatus
[34] receptus est. Hic dampnavit in perpetuum Acatium et Petrum nisi resipiscerent. Obiit 11. Kal. Dec. Fecit tractatus
[35] et hymnos.
[36] Post Zenonem imperavit Anastasius anno **ab incarnatione Domini 490**. annis 27, qui quia catholicos inse-
[37] quutus est favens heresi Euthicetis, fulmine interiit. **Trasamundus^b** Wandalorum rex catholicas ecclesias clausit et 220
[38] episcopos Sardiniam misit. Regnavit a. 27, m. 4. Cui successit Ildiris Honorici filius.
[39] Anastasius papa **natione Romanus** sedit Romae a. 1, m. 11, d. 24. Ab huius communionem subtraxerunt se multi
[40] eo quod sine consilio ecclesiae catholicae communicasset cuidam diacono Thessalonicensi nomine Fotino, qui communi-
[41] cabat Acatio. Et cum vellet **a decessoribus suis dampnatum** occulte revocare Acatium, non potuit, quia divino iudicio
[42] percussus interiit. Suscessit Symmachus 53. a Petro natione Sardus, patre Fortunato, sedit a. 15, m. 7, d. 27. Fuit
[43] tempore Anastasii et Theoderici. Constituit ut die dominico et sanctorum nataliciis canatur Gloria in excelsis. Hic
[44] **inter multa ecclesiarum opera omnibus episcopis per Affricam et Sardiniam exilio religatis omni anno necessaria**
[45] **ministrabat**.
[46] Anno ab inc. Dom. 509. obiit sanctus Benedictus, et in Monte Cassino per **151** annos
[47] iacuit, et post corpus eius in Galliam translatum est anno 660. Tempore Anastasii claruit
[48] **Avitus**.
[49] Hic et Laurentius sub intentione ordinati sunt uno die, et confirmatus est Symmachus, et ordinavit sub intuitu
[50] misericordiae Laurentium episcopum in Nucerna civitate. Post annos 4 zelo ducti quidam de clero et senatu incrimi-
[51] naverunt Symmachum, et facta sunt mala peiora prioribus. /{fol. 35r} Quidam vero de senatu quasi consultius agentes, miserunt
[52] ad Theodericum regem, ut eis destinaret qui ordinaretur apostolicus depositis illis utrisque. Qui contra sacros canones
[53] misit eis Petrum, Altinae civitatis episcopum. Symmachus vero congregans universalem synodum 125 episcoporum, prius
[54] purgavit se de crimine quod de eo ferebatur, deinde tam ipse quam omnes dampnaverunt Petrum a rege missum ut in-
[55] vasorem sedis apostolicae, et Laurentium similiter qui seditiosis assentiens videbatur se ad papatum in-
[56] gerere. Ipse vero in Domino confortatus usque ad diem dormitionis suae permansit aposto-
[57] licus. Audiant qui favorem terreni principis divinae voluntati anteponunt, et intelligant **istam**
[58] **dampnationis sententiam usque ad se dirivari et pertingere, quae a beato Symmacho papa et**
[59] **aliis 125 episcopis in Petrum et Laurentium legitur processisse. Discant hic saltim^c hi, qui**
[60] **apostolicam sedem invaserunt et Romanae ecclesiae praeiudicium fecerunt, qui favorem ter-**
[61] **reni principis divinae auctoritati anteponunt, secundum tam evidens exemplum, dampnationi**
[62] **suae ipsi esse obnoxii; nec malint cum impiis in circuitu ambulare, aut vertiginem capitis sui**
[63] **quae in propatulo est defendere, quam errorem suum simpliciter confiteri et doctrinam**
[64] **suscipere.**
[65] **Zenon^d et Anastasius imperatores Euthichianistae, hi leguntur prius sibi sanctam **eatho-****
[66] **licam** ecclesiam subdidisse, ita ut catholicos episcopos exilio religarent et apostolica traditione

[Apparate!]

[67] a) Tempore – annis in marg. b) Trasam. – filius in marg. c) saltim–anteponunt in marg. d) Sequentia in marg.

[1] postposita sibi consentaneos in eorum sedibus subrogarent. Nam ante horum tempor<a> legun-
[2] tur quidem heretici imperatores catholicos episcopos multismodis vexasse, electioni vero aut
[3] promotioni cuiuslibet pontificis nusquam leguntur se miscuisse. Siquidem sub eisdem Euthi-
[4] chianistis imperatoribus et Constantinopoli et reliquis urbibus legitur innumerabilis fidelium
[5] multitudo cleri et populi pseudoepiscopos eorum nullatenus suscipere voluisse, quia constabat
[6] eos absque sui electione in Dei contemptum et sui erroris augmentum a praefatis principibus
[7] promotos fuisse. Ut enim tradit Anastasius, sanctae Romanae ecclesiae bibliothecarius, in
[8] chronica Theophanis et Georgii Dei cultorum, quam ipse de Greco in Latinum transtulit:
[9] „Vicesimo imperii Anastasii anno, Iohanne Niocetae Alexandrino episcopo heretico mortuo Dioscorus iunior praelatus est
[10] episcopus Alexandriae. Qui cum manus impositionem accepisset, recesserunt multitudines rusticorum dicentes, quia nisi
[11] sicut sancti canones continent fiat episcopus, non recipietur. Principes enim intronizaverunt eum. Dioscorus autem
[12] venit ad Sanctum Marcum, et venientes clerici induerunt eum secundo et iterum eum consecraverunt. Et ita veniens ad
[13] Sanctum Iohannem perfecit collectam. Cum autem esset illic Theodosius filius Calliopii augustalis et Achacius magister
[14] militum, turbae turbatae ceperunt iniuriis afficere filium augustalis, eo quod laudaret imperatorem Anastasium, et insi-
[15] lientes quidam a sede depulerunt eum et interfecerunt. At vero Achacius magister militum quotquot capere potuit
[16] interfecit. Quod audiens imperator iratus est. Porro Dioscorus mitigavit eum. Cumque Constantinopolim venisset
[17] apud imperatorem pro Alexandrinis intercessurus, ab orthodoxis publice conviciis appetebatur. Quam ob rem et ipse
[18] cum ob homicidium intercessisset, cum festinatione recessit.“ Ecce quibus primis auctoribus seculi principes
[19] suos pontifices nituntur Dei ecclesiae promovere. Sequuntur autem horum hereticorum
[20] exempla quidam Grecorum imperatores regni sui urbibus suos episcopos imponentes, Roma-
[21] nae vero urbi in hoc pepercerunt. Decretum tamen electionis a clero et senatu susceptum sibi
[22] mitti statuerunt. priusquam futurus pontifex consecratur. Quod cum legatur sepius directum
[23] fuisse, nusquam tamen legitur eos Romanorum electionem mutasse aut reprobasse. Hoc
[24] tamen quia Deo erat contrarium, ut ecclesia pontifice careret, usque dum qui decretum
[25] ferebat iret et rediret, penitus respuerunt sequentes imperatores, religione praestantes, quod
[26] liquido cognoscere possumus in praeceptis Constantini principis ad Benedic<tum> 2 episcopum et
[27] clerum et populum Romanum. Itaque qui attendit alios Grecorum imperatores decretum sibi
[28] mitti voluisse, attendat eos nunquam <Rom>ana<m> electionem mutasse, attendat etiam posteros eorum, quia hoc Deo contrarium erat, penitus
[29] respuisse>.^a

[29] Post Anastasium Iustinus senior accepit imperium anno ab inc. Dom. 517; regnavit an-
[30] n. 8. Ormisda Campanus sedit Romae anno ab inc. Dom. 511^o; sedit a. 8, d. 14, patre Iusto de Frisnone. Hic con-
[31] stituit clerum et psalmos erudit. Post hunc Iohannes Tuscus, patre Constantio, a. 2, m. 8, d. 15. Hic Constan-
[32] tinopolim veniens ad portam quae vocatur Aurea, in conspectu omnium roganti caeco lumen reddidit. Qui cum re-
[33] disset et Ravennam venisset, Theodericus eum cum comitibus carceris afflictione peremit, invidia ductus quod catholicae
[34] pietatis defensor Iustinus honorifice eum suscepisset; quo etiam anno Symmachum et Boetium patritios occiderat, et
[35] ipse 99. post hoc facinus die morte subita sequenti periit anno. Episcopi de exilio, quo per Affricam et Sardiniam
[36] tenebantur, revertuntur post annos 74 hereticae profanationis. Iulianus Viennensis ecclesiae episcopus claruit. Childer-
[37] ricus enim, qui et Ildiris, Honorici filius ex Eudochia captiva Valentiniani filia ortus, post Trasamundum Wanda-
[38] lorum regnum optinuit. Hic pro sacramento quo erat astrictus, ne, quamdiu regnum teneret episcopos ab exilio ne
[39] revocaret, antequam regnum acciperet, catholicos sacerdotes quos Trasamundus dampnaverat, ab exilio revocavit. Quem
[40] Gilimer sumpta tyrannide regno privavit, qui et Childemeris dictus est et regnum optinuit. Iustinus non multo
[41] post bellum in Persas movens, cum Calcedonem pertransisset, morbo periit, et Iustinianus in regnum elevatur. Qui
[42] cum regem Persarum oppressum vinctum teneret, honorifice eum in cathedra sedere iussit, querens ab eo civitates et
[43] provincias rei publicae. Cumque ille diceret: Non dabo, et Iustinianus econtra verbo rustico responderet: Denras, ob
[44] hoc illo in loco civitas fundata nomen accepit Denras. Receptis ergo provinciis et civitatibus plurimis, permisit eum
[45] in Persas regnum recipere, et cum magno triumpho reversus est Constantinopolim. Qui cum unico amore diligeret
[46] Belsarium, instituit eum patricium in illis partibus Affricae quae a Wandalis non fuerat occupata. Senatus autem zelo
[47] ductus suggestit de eo imperatori quod deiectionem eius meditaretur, ut ipse in regnum sublimaretur; et ob id zelum
[48] ducens adversus Belsarium, iubet eum Wandalos expugnare, a quibus multae militum legiones sepe fuerant trucidatae.
[49] /{fol. 35v} Belsarius timens Wandalos, adhortante Antonina uxore sua christiana, votum vovit Deo se futurum christianum, si
[50] possent Wandalos superare. Wandalis super litus maris castra metantur, Belsarius econtra terrestri praelio et Antonina
[51] navali procedere parant. Cum iam prope conflictum essent, Antonina cum suis egressa, omnes mulieres et liberos
[52] Wandalorum delevit, nec animal ex illis vivere permisit. Quod ubi Childemer audivit, retrorsum ad castra rediens,
[53] destructa phalanga praelii a Belsario et Antonina, terra marique vallatus cum suis omnibus ad internecionem cesus est.
[54] Qui fugiens cum duodecim tantum Wandalis in castro tuto se recepit, ubi coartatus petebat Belsarium, ne ligatum eum
[55] imperatori praesentaret. Quo promittente non se eum ferro, non ligno, non corrigia, non ere ligandum, Childemeris
[56] se reddidit. Quem Belsarius catena argentea constrinxit, sociosque eius interfecit, ipsumque Iustiniano praesentavit;
[57] quem ille in palatio suo habitare iussit, sed sputis et opprobriis graviter obpremebatur. Petensque imperatorem ait:
[58] Habitatores ait palatii tui sputis et opprobriis opprimunt me; quorum ego si iuberis duodecim et ego unus cum equo quem
[59] habui ante conspectum gloriae tuae armati accederemus ad praelium, cognosceres, cui ex nobis utilitas sit aut ignavia.
[60] Quod cum Iustinianus duodecim militibus iussisset, ille dum eos aggreditur fugam fingens, omnes singulatim interfecit.
[61] Post hec iussu imperatoris eunuchus factus, in provincias vicinas contra Persas patricius ordinatur, et sic regnum Wan-
[62] dalorum finitum est anno ingressionis eorum in Hispaniam 97, quod manserat a. 113. Senatus iterum Belsarium Iusti-
[63] niano facit odiosum. Quam ob rem ab honore patriciatus deponitur. Iterum quendam Florianum in imperio nituntur
[64] sublimare et Iustinianum deicere. Qui petens Belsarium ut se adjuvaret, nuncios misit ad eum. Et ille fingens se

[Apparate!]

[65] a) Hic quaedam discerni nequeunt. b) et – 113. in marg.

[1] Florianum adorare vallatus pueris suis Florianum gladio percussit et omnes inimicos suos qui erant cum eo, coronam-
[2] que auferens **de** capite Floriani imposuit capiti Iustiniani, reddens ei **bona pro** malis.
[3] /{fol. 35v} **A. 525.** Iustinianus imperator **anno 525** Iustini maioris nepos regnavit a. 36. Quo defuncto **h**
[4] Constantinopolim Iustinus a. 563. ambivit imperium, vir iniquus et /{fol. 36r} cupidus.
[5] Tempore^a Iustini Pantagathus Viennensis quinque annis, cui successit Ysi**ch**ius. /{fol. 35v} Tempore^b Iustiniani imperatoris
[6] Dominus Viennensis episcopus floruit.
[7] Teodericus igitur Gothorum rex, de quo supra retulimus, cum tempore Leonis imperatoris renuisset sub**di**
[8] ditioni imperii, **25** annis cum magna felicitate regnavit. **Fi**unt omnes anni quibus regnavit in Italia 32 anni,
[9] a finibus Pannoniae usque ad Rodanum fluvium, a Tyrreno mari usque ad Alpes Penninas et Yseram fluvium. 14. anno
[10] regni sui basilicam sancti Iuliani Brivatae columnis mirificis ornatam extruxit. Civitates omnes
[11] quas regebat miro opere restaurare et munire sollertissime fecit. Palatium splendidissimum Papiae quae Ticinum co-
[12] gnominatur, Ravennae quoque et Veronae fabricare iussit. Cuius filiam Sigismundus Burgundionum rex habuit uxorem.
[13] Post^c quem suscepit regnum Athalaricus filius filiae eius et ei Theodatus. Quo deiecto Vitiges rex creatur, et hic a
[14] Iustiniano per Belsarium victus optinetur, et Constantinopolim ductus patricius creatur. Sic regnum Gotthorum post
[15] a. 2300. Romano**rum** cessit imperio.
[16] /{fol. 35*r} Amator^d episcopus Silverio papae: A quibusdam, pater dilectissime, audivimus vos a sede sancti Petri iniuste pul-
[17] sum et exilio dampnatum. Quod nimis grave ferentes misimus vobis argenti libras 30 ad vestram vestrorumque sustenta-
[18] tionem. Silverius papa Amatori episcopo: **Ante** omnia patritia mihi infesta erat, quod non restituebam Antemium dudum patri-
[19] archam Constantinopolitanum, quem Agapitus praedecessor meus meritis suis donavit. Urgente **eius** iussione exierunt falsi
[20] testes, dicentes adversum me crimina quorum numquam particeps fui. Sed dum multi in illa accusatione persisterent,
[21] timuit Wilisarius patritius noster, et mandavit me ad se venire pacifice pro quibusdam ecclesiasticis dispositionibus in pa-
[22] lacium principis, et ad primum et secundum velum retinuit omnem clerum et populum qui mecum veniebat, et nullum per-
[23] misit introire nisi me solum et Vigilium **d<iaconum>** nostrum. Me vero vi retentum et ante praedictam patriciam deductum miserunt
[24] quo modo sustentor in exilium, pane tribulationis et aqua angustiae. **Ego t<amen>** propterea **non** dimisi nec dimitto officium meum,
[25] sed cum episcopis quos congregare potui, eos qui talia erga me egerunt anathematizavi, et una cum illis apostolica**rum** et
[26] synodali auctoritate statui, nullum umquam decipiendum, sicut deceptus sum, et si aliquis deinceps ullum episcoporum ita
[27] deciperet, anthem<a> **maranatha** fieret in conspectu Dei et sanctorum angelorum. Silverius Vigilio: Quia contra iura canonica
[28] temporibus Bonifacii papae ipso vivente successor eius designari conabar, nisi tibi amplissimi senatus obviasset iustitia,
[29] tunc providentia pastoralis tua debuerant execranda iam **a<uspi>**cia detruncari. Sed dum parvum vulnus in te neglectum est,
[30] insanabilis adcrevit apostamia, quae nisi ferro altius abscidatur, fomentorum non poterit sentire medicinam. Quippe nequis-
[31] simi spiritus audacia ambitionis frenesi**am** concipiens in illius apostolici medici cui animas ligandi solvendique potestas con-
[32] cessa est versari contumeliam, novumque scelus erroris niteris rursus inducere, et in morem Symonis cuius te discipulum
[33] ostendis, data pecunia meque repulso, qui favente Domino tribus iam emensis temporibus ei praesideo, tempore meo niteris
[34] invadere. Habe ergo cum his qui **tibi con<sen>**ciunt plenae dampnationis sententiam, sublaturumque tibi nomen et munus ministerii
[35] sacerdotalis agnosce, Spiritus sancti iudicio et apostolica a **nobis** auctoritate dampnatus. Sic enim decet fidem sancto-
[36] rum patrum in ecclesia servare catholica, ut quod habuit amittat, qui improba temeritate quod non accepit assumpserit.
[37] /{fol. 35*r} Iustinianus 3. imperii anno promulgavit, ne militarent nisi catholici soli, dans hereticis inducias **menses 3 us<que>**
[38] sent ad conversionem. Hunc adiit Agapitus papa pro quibusdam rogaturus, sed sentiens eum Euthicelam factum, cum
[39] eum argueret, et ille graves ei minas intentaret, ait papa: Ego ad Iustinianum christianissimum venire desideravi, sed
[40] Diocletianum inveni. At ille videns eius constantiam inconcussam et inadulatam, ad catholicam fidem cum multis regres-
[41] sus est. Anthimum quoque regiae urbis episcopum praefatae hereseos defensorem publice **convictum** <commu>nione privavit, et non
[42] multo post in eadem urbe defunctus est; cui successit Silverius. Belisarius post hec Carthaginem cepit, cum 95 annos
[43] Wandali **l<ocum>**^f tenuissent, et omne Wandalorum regnum et stirpem delevit. Silverius itaque cum rogaretur ut Anthimum
[44] restitueret, noluit. Ob hoc a Belisario nolente captus ex praecepto Theodoraе augustae in Pontia insula exulans obiit.
[45] /{fol. 35*v} Nomina pontificum Lugdunensium ab inicio: Photinus martyr. Hyreneus martyr. Za-
[46] charias. Helius. Faustinus. Verus. Iulius. Tolomeus. Vocius. Maximus. Tretradius.
[47] Verissimus; hic interfuit Sardicensi synodo 4. Sanctus Iustus. Sanctus Alpinus. Marti-
[48] nus. Sanctus Antiochus. Elpidius. Senator. Sanctus Eucherius. Salonius. Sanctus
[49] Veranus. Sanctus Paciens. Sanctus Lupicinus, tempore Wandalicae persecutionis. Ru-
[50] stitius. Stephanus. Viventius. Sanctus Lupus, tempore Sigismundi et Clodovei, Lycon-
[51] cius. Sanctus Sacerdos, tempore Childeberti. Sanctus Nicetius, tempore Childeberti eius-
[52] dem. Sanctus Priscus; hic auctor synodorum 219 22. et 24. extitit. Sanctus Etherius; huic
[53] scrib. beatus papa Gregorius. Secundinus. Arigius. Tetricus. Gandericus. Viventius.
[54] Sanctus Aonemundus martir. Sanctus Genesis. Sanctus Lamdebertus; **qui Clippiaco in palatio regali sanctum Ansbertum**
[55] **Rotomagensem consecravit antistitem.** Huius tempore obiit
[56] sanctus Bonitius et Lugduni est sepultus, ~~qui Clippiaco in palatio regali sanctum Ansbertum~~
[56] **Rotomagensem consecravit antistitem.** Sanctus Gudinus. **Eoaldus**^e. Hic est Fulcoaldus
[57] episcopus, qui corpus sancti Boniti^f Arvernensibus reddidit. Madalbertus. Ado. Eldoynus.
[58] Leidradus tempore Karoli Magni; hic restauravit Lugdunensem aecclesiam post destructionem
[59] Wandalicam. Agobardus doctrina clarus tempore Ludovici Pii. Amolo, cuius tempore, ut
[60] idem ipse testatur, et Egilmarus Viennensis, Bartolomeus quoque Narbonensis, Stephanus
[61] Belgicensis, Alteus Eduensis, Odolmannus Mattiscensis, in epistola missa Rodulfo Byturic(ensi)
[62] archiepiscopo et omnibus episcopis Aquitaniae Novempopulanae et Narbonensis primae, per
[63] 300 fere annos Lugdunensis **ec**clesia **que** primatum aecclesiarum in Gallia ab ipsis temporibus
[64] apostolorum optinet^g, vices Romanorum pontificum pro suae sanctitatis merito optinuit. Re-

[Apparate!]

[65] a) Tempore – Ysielnus in marg. b) Tempore – floruit in marg. c) Post – imperio in marg. d) Sequentia omnia

[66] usque ad finem catalogi pontificum Lugdunensium in folio assuto. e) fulc deletum. f) vox deleta. g) optinet legi videtur.

[1] migius tempore Karoli Calvi. Sanctus Aurelianus legatus Romanae sedis; post quem fuit
[2] Agri^mus Linguonensis qui non habetur in numero. Aluvala. Bernardus. An^sterius. Re-
[3] migius. Anschericus. Wido. Amblardus. Borchardus senex. Borchardus iuvenis. San-
[4] ctus Odelricus. Halinardus. Sanctus Gebuinus. Hugo^a.
[5] /{fol. 36v} Langobardorum igitur gens priusquam hoc nomine vocaretur egressa de Scatanavia quae est **inter** Danubium et
[6] mare oceanum, Danubium transmeavit. Cum a Hunis interrogati fuissent, quae gens terminos eorum ausa fuisset **in-**
[7] **trare** et eis bellum conarentur intrare, illi mulieres **suas** praeceperunt comam capitis ad maxillas et mentum religare, ut
[8] habitum virorum similarent, ut ipsa sua multitudine hostes terrerentur, eo quod mulierum comae ad instar barbae valde
[9] longae esse viderentur; et exclamaverunt omnes: Haec est gens Langobardorum. Et ita bellum ineunt, Hunos superant,
[10] partem Pannoniae invadunt. Narsis ergo patricius cum esset eunuchus, et Sophia uxor Iustini imperatoris apparatus
[11] muliebrem ex auro factum ei misisset, ut filaret et pensa lanarios et non populum regeret, ille iratus respondit:
[12] Filabo filum de quo Iustinus et uxor eius ad caput venire non poterunt. Hic^b Totilam Gothorum regem occidit, sed
[13] accusatus per invidiam a Romanis recessit Neapolim Campaniae. Et Langobardos a Pannoniis invitans in Italiam cum
[14] rege Alboino introduxit, qui Glodesindam filiam Clotharii regis **fili** Clodovei magni duxit uxorem, Qua^c defuncta aliam
[15] duxit uxorem cuius matrem occiderat, a qua et ipse veneno periit. Hic invasit ut dictum est Italiam, [et] obsedit Ro-
[16] mam <et> vastavit... Langobardi ergo elevato^d rege super se Clyp nomine irruentes Galliis, Amatium patricium perimunt
[17] et multas strages faciunt, pro quo Mummolus patriciatum assumpsit.
[18] His ergo diebus apud Constantinopolim cum amentia quam incurerat mortuo Iustino 17. anno regni sui, Tybe-
[19] rius qui cum Sophia uxore Iustini regnum regebat, invasit imperium **quod** et tenuit a. 6, m. 10, d. 8. Qui et largissimus in
[20] elemosinis fuit. Sophia adversus Tyberium insidias parans, Iustinianum Iustini nepotem in regnum voluit sublimare.
[21] Quod cernens Tyberius, expoliata eam thesauris et segregatis ab ea pueris, in custodia iussit retrudi. Iustinianum
[22] obiurgatum multo postmodum amore dilexit.
[23] Post Iohannem papam quem Teodericus rex carceris afflictione peremit, Felix natione Samnius, patre Castorio,
[24] sedit a. 4, m. 2, d. 13. Post eum Bonifacius Romanus, patre Praeieto de Celio monte, a. 2, m. 4, d. 6. Iohannes^e,
[25] qui et Martirius, post Bonifacium sedit annis 2, m. 4, d. 6, obiit 6. Kal. Iun. et cessavit episcopatus diebus 5. Et
[26] successit ei Agapitus Romanus, patre Gordiano presbitero, m. 11, d. 19. Inter Agapitum et Silverium d. 29. Silverius
[27] Campanus, patre Ormisda, episcopo Romae a. 1, m. 5, d. 11. Anno ab inc. Dom. 538. indictione 1. Vigilius Ro-
[28] manus, patre Iohanne consule, a. 17, m. 6, d. 26. Anno^f praesulatus papae Vigili 14, indictione 14,
[29] anno ab inc. Dom. 551^o. quinta synodus Constantinopolitana. Anno Iustiniani Iustini maioris ne-
[30] potis 26. Vigilius a Iustiniano in exilium truditur; revocatus cum Romam reverteretur, in Sicilia civitate Syracusana calculi
[31] dolore moritur. Pelagius Romanus, patre Iohanne vicariano, a. 11, m. 10, d. 18. Hic ordinatus a duobus episcopis
[32] et uno presbitero. Inter Pelagium et Iohannem d. 26. Iohannes Romanus, patre Anastasio, a. 12, m. 10; d. 26. Hic
[33] restauravit cimiteria martyrum et constituit per dominicas oblationes et luminaria. Benedictus Romanus, patre Bonifacio,
[34] a. 4, in. 1, d. 28. Inter eum et Pelagium d. 5.
[35] Anno ab inc. Dom. 582. Mauritius imperator successit Tyberio, regnavit a. 21. Post Be-
[36] nedictum sedit Romae Pelagius Romanus, patre Unigildo, a. 10, m. 2, d. 10. Eo **tempore** /{fol. 36v} tantę fuerunt pluviae, ut videre-
[37] tur diluvium redisse. Tanta clades quantam nullus meminit a seculo fuisse, qua etiam Pelagius papa **interiit** et Gre-
[38] gorius doctor electione cleri et populi pontificatum Romanae suscepit ecclesiae, anno imperii
[39] Mauricii 10, ab incarnatione Domini anno 591^o, indictione 10, epacta 22, concurrente 8^o. natus
[40] Romanus, patre Gordiano, sedit a. 13, m. 6, d. 10. Hic fecit ut missa caneretur supra corpus beati Petri apostoli.
[41] Anno pontificatus 4, indictione 13. congregata synodo 24 episcoporum **ad corpus** beati Petri apostoli de necessariis ecclesiae tracta-
[42] vit. Hic missis Britanniam Augustino, Mellito, Iohanne et aliis pluribus monachis ad Christum Anglos convertit.
[43] **Tempore^g Leovigildi <Na>matus Viennensis episcopus floruit, qui eodem anno quo Iustinus amens factus est, obiit.**
[44] Hermenigildus Levigildi Gothorum regis filius ob fidei catholicae confessionem regni privatus infulus a patre
[45] Arriano et carceri iniectus, ipsa dominicae resurrectionis nocte securi in capite percussus, regnum caeleste rex et mar-
[46] tyr intravit. Cuius frater Recharedus rex Gothorum prius secretius baptizatus est, et post omnes Gotthos qui tunc Ar-
[47] riani erant Toletum adunari iussit **quinto** anno pontificatus Gregorii, et praesentari sibi omnes sectae Arrianae libros,
[48] quos et **concremari** fecit, et omnes Gothos baptizari mandavit.
[49] Philippus quoque Viennensis episcopus vixit, cui successit Euanthius vir sanctus, qui cum sancto Prisco Lugdu-
[50] nensi et Artemio Senonico et Remigio Bituricensi et aliis sanctis episcopis, Siagrius quoque Eduensi, 20 capitula robo-
[51] ravit; cui successit Verus, cuius diaconus fuit sanctus Desiderius Eduensis, et ei successit Domnolus in redimendis
[52] captivis strenuus, eique successit Etherius tempore Eraclii imperatoris.
[53] Eo anno uxor Ainulfi imperatoris Persarum virum suum relinquens cum quattuor pueris et totidem puellis, ad
[54] sanctum Iohannem Constantinopolitanum episcopum veniens dixit, se unam esse de populo, et baptizata est, quam sus-
[55] cepit de lavacro sancto uxor Mauricii imperatoris. Quae cum sepius per legatos repeteretur et uxor eius esse nescire-
[56] tur, augusta videns eam pulcherrimam et suspicata ne ipsa esset quae querebatur, ostendit eam legatis. Quam illi **viden-**
[57] **tes**, et agnoscentes nullum ab ea responsum audire potuerunt nisi prius baptizarentur. Illi animo volenti gratiam bap-
[58] tismi acceperunt. Quibus illa **h.** dedit responsum, non se ad virum redituram, nisi ille primo baptismi perciperet gra-
[59] tiam. Quod cum imperatori Persarum nunciatum fuisset, legationem misit ad Mauricium imperatorem, ut sanctus Iohan-
[60] nes veniret Antiochiam, a quo baptismum salutis acciperet. Quod et Mauricius fieri iussit cum infinito apparatu. Ibi
[61] baptizatus est imperator Persarum cum sexaginta milibus virorum, et a sancto Gregorio Antiocheno de fonte susceptus.
[62] Petiit autem ab imperatore Mauricio episcopos cum clero sufficienti, quod et ille concessit, et sic summa celeritate omnis
[63] Persida Christo domino credidit. Eodem tempore anno ab inc. dom. 598. inventa est tunica Domini inconsutilis in
[64] civitate Zafath, et a Gregorio Antiocheno et Thoma Iherosolimitano et Iohanne Constantinopolitano cum aliis multis epi-
[65] scopis facto triduo ieiunio levata cum arca marmorea, ita levi facta ac si de ligno fuisset, ordine pedestri Hierosoli-
[66] mam cum devotione sanctissima perducta, et in loco ubi crux Domini adoratur cum triumpho posita.
[67] **Tempore^h Mauricii imperatoris, pontificatum Romanae ecclesiae agente papa Gregorio**

[Apparate!]

[68] a) aliis manibus alamentove subiiciuntur: **Parvus** Ioscerandus **parvus**. Humbaldus, ~~Vizeliacensis abbas~~. Rainaldus **Vizeliacensis abbas**. Falco. Pe-
[69] trus. Amedeus obiit in itinere [itere c] Iherosolimitano. Hunbertus qui superest adhuc, v. supra p. 282. b) Hic – Cam-
[70] paniae in marg. c) Qua – vastavit in marg. d) e. r. s. s. C. n. superscr. e) Ioh. – quinque in marg. f) Anno
[71] – moritur in marg. g) Tempore – obiit in marg. h) Tempore – archiepiscopo in marg.

[1] a. 9. constructio cenobii Flaviniacensis in castro praenominato facta est a domno Widrado,
 [2] et Magoaldus abbas ordinatus est, anno ab inc. Dom. 601, indictione 5. /{fol. 37r} Anno primo Theode-
 [3] rici regis, qui erat ab inc. Dom. 606, Focae vero imperatoris 3, idem domnus Theodericus
 [4] testamentum domni Widradi de castro seu coenobio Flaviniacensi sigillo suo confirmavit
 [5] factum, et corroboravit apud Sinemurum, secundo post transitum sancti Gregorii anno,
 [6] primo scilicet papatus Saviniani, praesidente Lugdunensi aeclesiae Secundino archiepiscopo.
 [7] /{fol. 36v} Anno ab inc. Dom. 602.^a Focas dux et patricius rei publicae victor a Persis rediens, Mauricium imperato-
 [8] rem interfecit, et imperium assumpsit; regnavit annos 8.^c Eo anno Etherius Lugdunensis archiepis-
 [9] copus obiit, in cuius loco substituitur Secundinus. Anno Focae 2, indictione 9, /{fol. 37r} epacta 26, con-
 [10] currente 4, ab inc. Dom. 605.^d beatus Gregorius migravit ad Dominum, regnantibus in Fran-
 [11] cia Theoderico et Theodeberto fratribus. Successit ei in episcopatu Romanae ecclesiae post d. 22 Savinia-
 [12] nus Tuscus, patre Bono de civitate Blera, sedit a. 1, m. 5, d. 8. Hic addidit luminaria in ecclesia beati Petri. Post
 [13] eum sedit Bonifacius III. Romanus, patre Iohanne^e, m. 8, d. 22. Hic rogavit imperatorem ut statueret Romanam eccle-
 [14] siam caput esse omnium ecclesiarum, quia Constantinopolitanam se primam scribebat. Bonifacius III. de civitate Valeria
 [15] natione Marsorum, patre Iohanne medico, sedit a. 6, m. 8, d. 13. De hoc legitur in ecclesiastica hystoria,
 [16] quod impetravit a Foca donari ecclesiae Christi templum Romae quod Pantheon vocabatur^g, cuius <...> papatus.^h anno
 [17] Focas obiit. Cum enim Heraclius patricius esset universarum Affricae provinciarum, et Focas imperium nequissime
 [18] regeret, et modo amentiae thesauros in mare proiceret, dicens se Neptuno munera dare, senatores cernentes quod vellet
 [19] imperium per stultitiam destruere, factione Heraclii Focatem apprehensum manibus et pedibus truncatis, lapide ad collum
 [20] ligato, in mare proiecerunt, et Heraclius consensu senatus sublimatur in regnum anno 607ⁱ. Cum infestatione Persarum
 [21] multae imperii provinciae vastatae fuissent temporibus Mauricii et Focatis imperatorum, temporibus eius Persae Calche-
 [22] dona civitate vastata Constantinopolim quoque sedem imperii destruere moliebantur, multasque^k Romanorum provincias
 [23] et ipsam Ierosolimam invadunt, et destruentes ecclesias et sancta profanantes inter reliqua ornamenta etiam vexillum
 [24] sanctae crucis abducunt. Contra quos Heraclius aciem dirigit, et ipsi duo exercitus principes singulari certamine omni-
 [25] bus ex utraque parte eventum rei expectantibus congregiuntur, Heraclius victor caput Persae praecidit, et totum Per-
 [26] sarum exercitum ad sedes proprias regredi compulit. Post hec evectu navale Persidam ingreditur, tribusque circiter
 [27] annis Persida vastata, suae eam ditioni subiecit, lignumque dominicum reportavit. Postmodum Persas rebel-
 [28] lantes iterato superat et sibi subiecit. Qui cum esset pulcherrimus aspectu, fortissimus viribus, pugnator egregius, litteris
 [29] etiam apprime eruditus, cernens in syderum signis a circumcisis gentibus imperium devastandum, direxit nuncios ad Da-
 [30] gobertum regem Francorum, petens ut omnes Iudeos regni sui baptizari praeciperet, quod et ipse decreto fieri statuit per
 [31] omnes provincias imperii.
 [32] Anno^l imperii Heraclii imperii 8. natus est Mahamet, qui cum esset infantulus, defu<ncto> patre
 [33] et matre, adhesit <cuidam> viduae quae et nutrieba<t eum>. Cumque adolevisset cepit per scholas christiano-
 [34] rum ire et auditori<is eorum> interesse, et quae ibi audiebat, domi hominibus gentis suae referebat.
 [35] At illi mirabantur tantam in eo sapientiam, cum audirent ab eo quae <numquam> audierant. Die igitur
 [36] quadam cum reverteretur ab audi<toris>, obvium habuit diabolum habentem os aureum, et di-
 [37] centem se esse Gabrielem archangelum missum a Deo ad ipsum, ut praedicaret genti suae
 [38] quae audierat et sciebat. Tunc cepit praedicare Mahamet, ut derelinquerent idola manu facta
 [39] et adorarent creatorem qui fecit quae sunt. Cumque plures adhererent illi et ut prophetam
 [40] eum haberent, congregatis qui secum erant arma sumpsit, et ut rex et propheta quos poterat
 [41] sibi subiciebat, et regnavit in Damasco, et caput regni eius Babylonia civitas fuit.
 [42] Agarenorum igitur gens circumcisa, qui et Sarraceni dicuntur, egressa a latere montis Caucasi super mare Cas-
 [43] pium, cum in nimiam multitudinem coaluissent, tandem arma sumentes, provinciis Heraclii imperatoris vastandis irruunt,
 [44] contra quos Heraclius direxit exercitum. Sed Sarraceni milites superant, eosque gladio graviter trucidant, ita ut 150
 [45] milia militum interficerent. Spolia eorum Heraclio offerunt, quae ille recipere noluit, cupiens super Sarracenos vindi-
 [46] care, et mittens legationem, portas quas Alexander Macedo super mare Caspium aereas fieri et serrare praeceperat, pro-
 [47] pter inundationem gentium saevissimarum, /{fol. 37v} quae ultra Caucasi montis culmina habitabant, easdem portas aperire praece-
 [48] pit, indeque centum milia pugnatorum auro locatos contra Sarracenos mittit ad praelium. Cumque non procul a se
 [49] invicem castra metarentur, utriusque exercitus ut mane facto confligerent, eadem nocte Dei virtute exercitus Eraclii per-
 [50] cutitur, quinquaginta enim eorum milia in stratis suis mortui sunt. Quo facto terrii milites ad propria sunt reversi.
 [51] Sarraceni, ut ceperant; provincias devastant. Cum iam Hierosolimis propinquassent, Heraclius videns, quod non posset
 [52] eis resistere, nimio amaritudinis merore adreptus, ad ultimum infelix Euthicetis heresim sectans et Christi cultum relin-
 [53] quens, habens uxorem filiam sororis suae, post annum regni sui 27. crudeliter vitam finivit. Heraclonus^m cum
 [54] matre sua Martyna regnavit annis 2, cui successit Constantinus frater Heraclii mensibus 6,
 [55] anno dominicae incarnationis 634, pontific(ante) Honorio, indictione 7 et ei successit in regnum
 [56] sub tenera aetate et consilio Constantinus filius eius, qui et Constans, cuius tempore res publica a Sarracenis
 [57] nimium vastatur. Duravit hec vastitas per annos 47 usque ad tempora Constantini superius nomi-
 [58] nati. Tunc est Hierosolima capta et ceterae eversae civitates, Aegyptus superior et inferior
 [59] revaditur, Alexandria capitur et predatur, Affrica tota vastatur, Asia et Europa quatiuntur,

[Apparate!]

- [60] a) Sic e corr. litteris quibusdam erasis. c) superscr. atram. paulo nigriore. d) Haec ultimo verba atram. magis nigro
 [61] suprascr. e) Quaedam hic erasa sunt. g) Lacuna septem fere vocab. in rasura. h) Unum vocab. erasum videtur.
 [62] i) Numeri suprascr. k) multasque – abducunt in marg. l) Anno – civitas fuit in marg. m) Her. – ind. 7. in
 [63] marg. duabus codicis exarata.

- [1] et omnia regna mari contigua pervagantur. Constantinopolis tantum cum Traciana provincia
[2] et paucis insulis et Romana provincia ditioni imperii remanserunt.
[3] <Hono>rius papa Apellinarista <fact>us est.^a
[4] Anno^b inc. Dom. 651, 11. Kal. Mai. ordinatio domni Widradi abbatis, cum locum Flavinia-
[5] censem 48 annis Magoaldus abbas rexisset.
[6] Anno ab inc. Dom. 665, papa Vitaliano, adventus Benedicti in Gallias, et sequen<ti a>nno obiit
[7] sanctus Amandus Tungrorum episcopus. cui successit sanctus Remacius anno imperii Con-
[8] stantini 22, et ei Theodardus, et Theodardo sanctus Lambertus.
[9] Bonefacio igitur papae post dies 25 successit Deusdedit Romanus, patre Stephano subdiacono, sedit a. 3, d. 23.
[10] Post quem mense 1, d. 16 exactis sedit Bonifacius V. Campanus de Neapoli patre Iohanne, a. 5. Hic constituit ut nullus de ecclesia
[11] traheretur. Successit post dies 13 Honorius Campanus, patre Petronio consule, sedit a. 12, m. 11, d. 18. Hic exortum
[12] apud Scoltos errorem de observatione paschae 14. Iun. per epistolam redarguit. Severinus quoque Romanus post mensem et dies 18 sedit ms. 2 d. 4,
cui post menses 4 et dies 24 successit Iohannes natione Dalmata,
[13] patre Venantio, sedit a. 1, m. 8, d. 18. Hic per Istriam et Dalmatiam multas pecunias misit ad redemptionem captivo-
[14] rura. Hic cum adhuc electus esset pro pascha et pro heresi Pelagiana Scottos redarguit. Theodorus Grecus, patre Theo-
[15] doro episcopo de civitate Hierusalem post ms. 1 et d. 13 sedit a. 6, m. 5, d. 18. Hic condemnavit Pyrrum regiae civitatis
[16] episcopum, qui cum Cyro Alexandriae et Sergio praedecessore suo acephalorum heresim instauraverat. Venit enim ad eum
[17] ficta ut post apparuit poenitentia et obtulit eidem papę libellum poenitentiae; sed domum reversus ad vomitum rediit,
[18] quam ob rem praesente clero et populo Romano vinculo anathematis, ut praediximus, innodatus est. Post Theo-
[19] dorum Martinus de Tudertina Tusciae sedit a. 6, ms. 1, d. 26. Constantinus igitur deceptus a Paulo regiae civi-
[20] tatis episcopo sicut et Eraclius proavus eius a Sergio, librum composuit adversus fidem catholicam. Unde Mar-
[21] tinus papa congregata Romae synodo 110 episcoporum dampnavit sub anathemate praefatos Cyrum, Sergium, Pyrrum
[22] et Paulum hereticos. Pro qua re missus ab imperatore Theodorus exarchus tulit Martinum de ecclesia Constantiniana,
[23] et perduxit eum Constantinopolim. /{fol. 38r} Qui post religatus Cersonam, ibidem vitam finivit, multis virtutum signis in eodem
[24] loco usque hodie refulgens.
[25] Anno dom, incarn. 645, indictione <3> Martinus papatum su<scepit> Facta est hec synodus anno dom,
[26] inc. 650, indictione 8, anno imperii Constantini 9, qui imperavit postea a. 19 et mortuus est anno ~~648~~ inc. d.
[27] 669, indictione 12.
[28] Eugenius Romanus, patre Rufiniano, sedit a. 2, m. 9, d. 23, cui post mensem et dies 28 successit Vitalianus Sig-
[29] nensis provinciae Campanae, patre Anastasio, sedit a. 14, m. 6. Hic regulam ecclesiasticam et vigorem ut mos est
[30] omnino servavit. Quo nuper ordinato Constantinus misit beato Petro euangelia aurea gemmis albis ornata mirae magni-
[31] tudinis. Vitalianus misit Britanniam plurimos divini verbi praedicatores, qui ecclesias Anglorum multa divini verbi fruge
[32] fecundarunt. Constantinus imperator Sarracenorum tributarius factus tribus annis et amplius
[33] unoquoque die mille solidos auri erariis Sarracenorum reddebat. Tandem aliquando resum-
[34] ptis viribus tributa denegavit, et ipse post plurimas et inauditas depraedationes provinciis factas, occisus in bal-
[35] neo periit; regnavit a. 28. Nec multo post Vitalianus regna celestia petivit, cui post ms. 2 et d. 13 successit Adeo-
[36] datus Romanus ex monachis, patre Iobiano, sedit a. 4, m. 2, d. 5. Post m. 4 et d. 15 Donus Romanus, patre Mau-
[37] ricio, sedit a. 1, m. 5, d. 10. Huic post m. 2 et d. 15 successit Agatho Sicula anno ab incarnatione Domini
[38] 666, ind. 9, sedit a. 2, m. 6, d. 4.
[39] Anno igitur ab incarnatione Domini 670, indictione 13, epacta.. concurrente.. Constantinus
[40] filius Constantini superioris regnare orsus, regnavit a. 17. Agatho papa rogatu Constantini misit in regiam urbem legates
[41] suos pro adunatione facienda sanctarum Dei ecclesiarum. Qui benignissime a Constantino suscepti, iussi sunt colloquio
[42] pacifici de fide vera perquirere. Residentibus ergo 150 episcopis, praesidente Georgio Constantinopolitano et Machario
[43] Antiocheno, facto conflictu, Georgius correptus est, Macharius cum suis sequacibus dampnatus est, tantaque gratia legatos
[44] pacis catholicae comitata est, ut Iohannes Portuensis episcopus unus ex eis dominica octava paschae missas publicas in
[45] ecclesia sanctae Sophiae coram principe et patriarcha celebraret. Hec est sexta synodus universalis Constantinopoli cele-
[46] brata et Grece conscripta, tempore papae Agathonis, tertio^c papatus eius anno, exequente principe Constantino
[47] et residente intra palatium suum, regni eius anno 13^d, ab incarnatione Domini 668, indictione 11, simulque
[48] legatis apostolicae sedis et episcopis 150 residentibus. Prima enim synodus apud Niceam 318 patrum contra Arrium
[49] tempore Silvestri papae Romani, Macharii Hierosolimitani, Alexandri Alexandrini, sub Constantino
[50] principe. Secunda Constantinopoli 150 patrum contra Macedoniam et Eudoxium qui Spiritum sanctum Deum
[51] esse negabant tempore Damasi papae, Cyrilli Hierosolimitani, Noctarii Constantinopolitani sub
[52] Theodosio seniore, et Gratiani principis. Tercia in Epheso 200 patrum contra Nestorium regiae urbis episcopum
[53] duas personas in Christum asserentem, sub Theodosio iuniore et papa Celestino, tempore Iuvenalis Con-
[54] stantinopolitani, Cyrilli Alexandrini. Quarta in Calcedone 630 patrum sub Leone papa et Martiano principe,
[55] tempore Iuvenalis Hierosolimitani et An<atolii> Constantinopolitanum contra Euthicem Constantini abbatem, verbi
[56] Dei et carnis unam naturam pronunciantem esse pronunciantem. Quinta Constantinopoli contra Theodorum et omnes he-
[57] reticos, tempore Vigilii papae, sub Iustiniano principe. /{fol. 38v} Sexta haec de qua supra diximus.
[58] Quo^d in tempore Sindulfus Viennensis claruit, cui successit Hecdicus magnae religionis, et vixit usque ad ulti-
[59] mum tempus Iustiniani, sub quo et obiit; cui succedens Cadoldus duravit usque ad tempora Teoderici regis; cui successit
[60] Dodolenus, et ei Bobolinus tempore Iohannis qui Sergio papae successit, eique successit Georgius magnae virtutis
[61] episcopus.
[62] Romanam igitur sedem post Agathonem suscepit Leo II. Sicula, patre Paulo, interpositis inter Agathonem et ordi-
[63] nationem eius a. 1, m. 6, d. 6, sedit m. 7, d. 17, cui post m. 11 et d. 22 successit Benedictus II. iunior natione Ro-
[64] manus m. 10, d. 12. Hic suscepit iussiones clementissimi principis Constantini ad clerum et populum Romanum, ut qui
[65] electus fuerit in pontificatu Romano e vestigio consecraretur, nec expectaretur ulterius assensus et iussio imperatoris.
[66] Post eum interpositis duobus mensibus, diebus 15, sedit Iohannes V. Syrus de provincia Antiochiae, patre Cyriaco, anno
[67] 1, et ei post m. 2, d. 18 successit Chonon, patre Tracesco, educatus apud Siciliam, sedit m. 11.

[Apparate!]

- [68] a) an: Honorius papa S. Apollinaris basilicam orsus est? b) Haec in margine leguntur. c) Quae litteris diductis ex-
[69] pressimus hoc loco, auctor postea supplendo superscripsit; apud Bedam non leguntur. d) Quo – episcopus in marg.

- [1] **<Ab i>ncarn.**^a Dom. a. 688, imperii **<Iusti>niani** a. 3, indictione 1, **<susce>pit** pontificatum Romanae
[2] ecclesiae Sergius.
- [3] Post quem Sergius Syrus Antiochiae regione oriundus, patre Tyberio in Panormo Siciliae, sedit a. 13, m. 7, d. 23.
[4] Constituit Agnus Dei cantari a clero et populo et letanias in ypapanti Domini. Hic invenit **Domino revelante** in sacrario
[5] beati Petri capsam argenteam, et in ea crucem auream gemmis ornatam, in qua **sub 4 petalis** erat recondita portio
[6] ligni salutaris, quae **extunc** die exaltationis eius in basilica Salvatoris ab omni veneratur et osculatur populo. Hic or-
[7] dinavit sanctum Willibrordum **cognomento Clementem** Fresionum genti episcopum, **anno dominicae incarnationis**
[8] **696**, quem misit illuc cum sociis Pippinus maior domus, postquam Frisiam devicit et ducem Ratbodum fugavit.
[9] Tertio Iustiniani anno cepit **<d(omi)>nari** Pippinus, et **retenuit** maioratum domus annis 20 sub
[10] Iustiniano. Leone et Tyberio, item Iustiniano, Theodosio et Leone, cuius regni anno 6. obiit;
[11] successit Karolus Martellus et obiit 7. Constantini anno.
- [12] Anno ab inc. Dom. 678, indictione 2, epacta nulla, concurrente 5, Iustinianus minor filius Con-
[13] stantini regnare orsus regnavit annis 10. Hic papam Sergium rapi iussit de ecclesia et Constantinopolim deportari, quia
[14] erraticae suae synodo quam fecerat in urbe regia favere et subscribere noluit. Sed praevenit militia Ravennatae urbis
[15] vicinarumque partium iussa regis, et missos eius expulit ab urbe Roma. Iustinianus ob culpam perfidiae regno privatus;
[16] exul in Pontum secedit; post quem imperavit Leo annis 3, contra quem pugnavit Tyberius et de regno eiectum tempore
[17] quo ipse regnavit in custodia tenuit in eadem civitate. Post Sergium Iohannes **VI.** natione Grecus, interpositis m. 1,
[18] d. 13, Romanam rexit ecclesiam **a. 3, m. 2, d. 12**, cuius tempore cum Gisulfus dux Langobardorum Campaniam igne,
[19] gladio et captivitate vastaret, et non esset qui ei resisteret, ipse papa missis ad eum sacerdotibus et clericis cum dona-
[20] riiis plurimis universos captivos redemit, et hostes domum redire fecit. Successit ei Iohannes **VII.** natione Grecus, patre
[21] Platonio, sedit a. 2, m. 7, d. 17, **qui inter multa opera illustria fecit oratorium sanctę Dei genitricis Marię intra oratorium beati Petri. Et post menses 2**
[22] sedit **Sisinnius** Syrus patre Iohanne **d. 20, et interpositis a-7, diebus 27.**
- [23] Eo^b tempore gens Sarracenorum in loco qui Septem dicitur ex Affrica transfretrantes Hispaniam invaserunt, et
[24] post 10 annos cum uxoribus et filiis Aquitaniam ingressi, Carolo cum Eudone Aquitaniae principe super eos irruente,
[25] **300 et 70** milia a Francis perempta sunt, ex Francis vero mille quingenti tantum ceciderunt. Eudo quoque irruens super eos
[26] pari modo multos interemit, et fugientes Sarraceni cum nimio exercitu Constantinopolim triennio obsederunt.
[27] Iustinianus igitur quem superius regno privatum diximus, auxilio Terbelli Vulgarorum regis regnum
[28] recipiens 6 annis tenuit, et occidit eos patricios qui se expulerant, et Leonem qui locum eius usurpaverat, et successo-
[29] rem Leonis Tyberium qui eo de regno eiectum in custodia tenuerat. Gallicum vero patriarcham erutis oculis misit
[30] Romam, et dedit episcopatum Cyro qui erat abbas in Ponto et eum exulem aluerat. Hic Constantinum papam ad se
[31] venire praeciens honorifice suscepit, ita ut die dominica missas eum sibi iubens facere, communionem de manu eius
[32] susciperet, et in terra prostratus pro suis peccatis eum intercedere rogans, cuncta ecclesiae privilegia renovaret. Qui
[33] cum exercitum in Pontum mitteret /{fol. 39r} ad comprehendendum Philippicum quem ibi religaverat prohibente papa, conversus
[34] exercitus Philippicum fecit imperatorem, reversusque cum eo Constantinopolim, pugnavit contra Iustinianum, et victo eo
[35] atque occiso regnum suscepit, quod tenuit a. 1 et m. 6.
- [36] Quo^c in tempore Deodatus Viennensis episcopus florebat vir magnae parsimoniae, cui successit Blidrannus, et ei
[37] successit **Eoldus** episcopus qui et Viennensem ecclesiam rebus auxit; fuit enim affinis regibus Francorum. Successit ei
[38] **Bobolinus**, et huic **Austrobertus** vir strenuus et nobilis.
- [39] **Hic eiecit Cyrum de pontificatu eumque ad gubernandum abbatis iure monasterium suum Pontum redire precepit.** Hic Constantino papae litteras
[40] pravi dogmatis misit, quas ille iudicio apostolicae sedis respuit, statuitque populus
[41] Romanus, ne heretici imperatoris nomen aut cartas aut figuram solidi susciperet. Unde nec eius effigies in ecclesia
[42] introducta est, nec nomen ad missarum solemnia recitatum. In tempore eius Anastasius regnavit annis 3, et Philippicum
[43] captum oculis privavit nec occidit. Hic Constantino papae litteras misit, quibus se fautorem catholicae fidei, et sanctae
[44] 6. synodi praedicatorum esse docuit. Post Constantinum Gregorius **II.** Romanus **a Petro 91**, patre Marcello sedit, a. 16, m.
[45] 9 d. 12. Constituit ut in quadragesima 5. feria ieiunium fieret, quod antea non fiebat, et missarum celebritates. Eius ad-
[46] monitione Liutbrandus rex Langobardorum donationem patrimonii Alpium quam Hereberechtus rex fecerat et ille repe-
[47] tierat, secundo confirmavit. Tunc plurimas Scotticae gentis provincias Echbertus vir sanctus de gente Anglorum ad
[48] canonicam paschae observantiam pia praedicatione convertit anno ab inc. Dom. 717.
- [49] Theodosius igitur electus in imperatorem **a. 708**. Anastasium apud Niceam gravi praelio vicit, et dato sibi sacra-
[50] mento clericum fieri et presbiterum fecit ordinari. Regnavit a. 1, et cum esset catholicus, in regia urbe imaginem illam
[51] in qua sanctae 6. synodus erant depictae et a Philippico fuerant deiectae, pristino in loco erexit. Post eum imperavit
[52] Leo **anno 709**, annis 26.
- [53] Hic^d sanctorum imagines deposit^{as} **et** incendit, et Romano pontifici si suam vellet habere gratiam mandavit. Quod
[54] pontifex contempsit. Omnesque talibus iussis uno animo restiterunt, et nisi eos pontifex ipse videlicet Gregorius **III.**
[55] prohibuisset, imperatorem super se constituissent. Quem tamen postea papa deposuit. Germanus Constantinopolitanus
[56] patriarcha errori imperatoris non consentiens, a sede pulsus est. Sarraceni cum magno exercitu Constantinopolim ve-
[57] nientes, triennio civitatem obsident, sed civibus multa instantia ad Deum **recurrantibus** plurimi eorum fame, frigore,
[58] pestilentia perierunt, et sic pertesi obsidionem relinquunt. Inde Vulgarorum gentem pecierunt, a quibus victi naves suas
[59] repetierunt. Sed cum alta peterent, ingruente tempestate submersi sunt. **Intra^e** Constantinopolim vero trecenta milia
[60] **hominum pestilentia perierunt.** Liutbrandus audiens quod Sarraceni loca illa fedarent, ubi ossa sancti Augustini olim
[61] propter barbaros translata et honorifice condita fuerant, misit, et dato magno pretio, Ticinum ea cum honore debito
[62] transtulit. Gregorius **III.** Syrus, patre Iohanne, sedit a. 10, m. 8, d. 25. Hic^f removit Romam et Italiam et omnia tam
[63] rei publicae quam ecclesiasticae iura in Hesperiiis partibus ab obedientia Leonis et imperii sub eo constituti. Sed et
[64] Iohannes, non papa aut episcopus, sed monachus et presbiter Damascenus et doctor optimus, eundem Leonem cum
[65] Orientis episcopis anathematizavit, scriptum **<est>** in Romana historia **<in>** libro XXIII. Obiit Leo anno ab incarnatione
[66] Domini 735.
- [67] Post^g Leonem suscepit imperium Constantinus impius anno ab inc. Dom. 736, cuius regni anno...^h Stephanus
[68] papa Franciam venit; regnavit autem a. 34; et successit Leo filius eius anno ab inc. Dom. 770; regnavit a. 5, d. 6
[69] minus, et successit Hyrene cum filio Constantino decem annorumⁱ uxor Constantini superioris, a. 775. indict. 13.^k Anno
[70] **eorum 8^o 7^a.** synodus facta est apud Niceam indictione prima, sub Adriano papa. Constantinus factione matris suae per-

[Apparate!]

[69] a) Inc. – Sergius in marg. b) Eo – obsederunt in marg. c) Quo – nobilis in marg. d) Hic – pulsus est in

[70] marg. e) Intus – perierunt in marg. f) Hic – 735 in marg. g) Post – successit Leo in marg. h) rasura, in

[71] cuius initio distinguitur P. i) d. a. superscripta. k) post haec quinque fere vocabula erasa.

[1] emptus est, suscepit imperium ipsa a. 791^o, et successit ei Nicephorus a. 795, et ei successit Michael a. 804, et ei
[2] successit Leo.
[3] Obiit Gregorius papa 4. Kalendas Decembr. indictione 3, die 10, cessavit episcopatus d. 8. Et post eum Zacha-
[4] rias Grecus anno ab inc. d. 642^o, patre Polichronio, a. 10, m. 3, d. 14. Hunc missa legatione Pippinus
[5] maior domus in regno Francorum interrogat de regibus Francorum ex antiqua Mervingiorum stirpe descendendum,
[6] qui reges quidem dicebantur, sed tota regni potestas apud maiorem domus habebatur, excepto quod cartae et pri-
[7] vilegia regis nomine scribebantur, et qui rex dicebatur in Martis campum plaustro vectus trahentibus bobus atque in
[8] eminenti sedens, semel in anno a populo visus, publica dona solemniter sibi oblata suscipiebat, stante ante eum maiore domus, et
[9] quae deinceps eo anno agenda erant populis annunciante, et sic rege domum redeunte cetera regni negocia maior domus
[10] administrabat. Orat ergo decerni sibi, quis eorum rex iuste debeat dici et esse, is qui domi securus sedebat, an ille
[11] qui curam regni et omnes molestias sustinebat. Zacharias ex auctoritate apostolica mandat populo Francorum, ut Pippi-
[12] nus, qui potestate regia utebatur, nominis quoque dignitate frueretur. Ita Hildericus ultimus rex de stirpe Mervingiorum
[13] depositus et in monasterium trusus est. Pippinus vero in civitate Suessionum a sancto Bonifacio archiepiscopo in regem
[14] unctus regni est honore sublimatus.
[15] /{fol. 39r} Obiit^a Zacharias papa Idus Martii, indictione quinta.
[16] /{fol. 39v} Defuncto^b autem in Christo beatissimo papa Zacharia Romani elegerunt Stephanum quendam presbiterum, et con-
[17] secratus est papa. Qui cum die tertio a somno surgens causas familiares disponderet, subita egritudine percussus obmu-
[18] tuit, et die sequenti mortuus est.
[19] Anno ab inc. Dom. 752, indictione 5, concurrente 1, epacta 6. Stephanus Romanus, patre Constan-
[20] tino, sedit Romae a. 5, d. 29. Hic propter infestationem Aistulfi regis Langobardorum ad Pippinum venit in Francia,
[21] et constituit eum Romanae ecclesiae defensorem et principem, et consecravit eum regem.
[22] Ex tunc ablata est Roma a subiectione imperii Grecorum. Quia ergo iam Deo donante ad id
[23] locorum devenimus, ut de Francorum regibus prosequendum videatur, repetamus paululum
[24] superiora, et quibus temporibus in Francorum terra reges regnare ceperint, quive fuerint, vel
[25] unde processerint, patrum dicta sequentes breviter dilucidemus.
[26] Priamus^c primus rex Francorum. Frigus^c. Francio^c. Turchot^c. Deinde^c fuere sub ducibus usque^c ad Marcomi-
[27] rem <re>gem^c tempore Theodosii. Marcomirus^c genuit Faramundum. Clodio^c filius eius. Merovingus^c filius. Childericus^c
[28] tempore Mauricii. Clodoveus^c rex octavus a Priamo.
[29] Anno ab inc. Dom. 446, indictione 14, epacta 9, concurrente 1, pontificatus domni Leo-
[30] nis magni papae anno 2, in Francorum terra reges regnare ceperunt, et primus eorum nomine
[31] Clodio regnavit a. 20. Deinde Childericus filius Merovei, expulso Egidio duce Romanorum de regno atque inter-
[32]fecto regnum invadit anno ab inc. Dom. 466, et regnavit a. 24, qui genuit filium ex Basina Toringorum regina no-
[33]mine Clodoveum, virum bellicosissimum et potentissimum, in primis gentilem, postea christianum. Childerico ergo
[34] defuncto Clodoveus successit⁴⁹. Anno 5. regni eius Syagrius, Aegidii Romanorum ducis filius, apud civitatem Suessio-
[35]nicam sedem habebat, super quem Clodoveus irruit. At ille elisum cernens exercitum suum, ad Alaricum Gothorum
[36] regem cursu veloci Tolosa^m perlabitur. Sed Alaricus acceptis regis nunciis cum intentione minarum, ut Gothorum mos
[37] est pavere, Syagrium vinctum legatis tradidit. Quem Clodoveus custodiae mancipari mandavit, regnoque eius accepto eum
[38] clam gladio feriri iussit. Remorum tunc ecclesiam beatus regebat Remigius, qui factus est a Deo populo iam fere
[39] desperato in tempore iracundiae reconciliatio. Post vindictam enim scelerum, quae facta est a Domino caede Galliarum,
[40] Wandalorum primo, deinde Hunorum prosequente crudelitate, misericordiam caeli distillaverunt, dum ad mitigandum furo-
[41]rem Altissimi Remigium mundo pontificem protulerunt.
[42] Gundebaudus tunc regnabat in Burgundia Gundiochi regis filius, qui fuit de genere Athanarici persecutoris cuius supra meminimus.
[43] Habuit Gundiochus et alios filios, Godegisilum, Chilpericum et Godemarum. Gundebaudus Chilpericum fratrem suum
[44] interfecit gladio, uxorem eius ligato ad collum lapide aquis immersit, duos eorum filios gladio trucidavit, duas filias
[45] exilio condemnavit. Harum senior Sedeleuba se Domino mutata veste dicavit, iunior Crothildis nominabatur. Haec
[46] quaesita est a Clodoveo rege Francorum, ut sibi eam traderet Gundebaudus patruus eius. Quod cum ille negare non
[47] auderet, venientes Franci acceperunt eam a Gundebaudis /{fol. 40r} et eum multis thesauris ad Clodoveum dirigunt. Consilio
[48] autem Aredii sui reminiscens Gundebaudus mali quod fecerat, quia videlicet patrem, matrem et fratres Chrotildae inter-
[49]fecisset, et timens, ne si Crothildis praevaleret, mortem parentum vindicaret, post eam misit exercitum qui baster-
[50]nam et thesauros retentant; puella levata in equum a Francis ad Clodoveum dirigitur, quam regali assumens honore in
[51] matrimonium perfecto dilexit amore. Habebat iam tunc Clodoveus filium de concubina, nomine Theodericum, qui regnavit
[52] post eum annis viginti tribus. Habuit et alios tres filios ex Crothilde Clodomerem, Childebertum et Clotarium, qui post
[53] eum regnaverunt. Defuncto autem Gundebaudis, regnum Burgundiae Sigismundus filius eius obtinuit, habuitque uxorem
[54] filiam Theoderici regis Italiae. Qua mortua, aliam duxit, et prioris coniugis filium novercae insidiis iussit interfici. Nam
[55] sopitum vino filium dormire post meridiem iussit; cui dormienti orarium sub collo positum est, et sub mento ligatum,
[56] et sic trahentibus ad se invicem pueris duobus sugillatus est. Sed iam sero poenitens super cadaver exanime ruit flens
[57] amarissime, et in monasterio sanctorum Agaunensium, quod ipse miro opere a fundamentis construxerat, per dies mul-
[58]tos veniam petens, et psallentium chorum instituens, Lugdunum rediit, ultione divina e vestigio subsequente. Huius
[59] filiam Theodericus Clodovei filius uxorem accepit.
[60] Crothildis ergo regina, cum esset christianissima, et Clodoveus fanaticis uteretur legibus, monereturque frequentius
[61] ab ea, ut idola vana negligeret, et Deum verum agnosceret, in cuius manu est cor regum et omnium dispositio pote-
[62]statum, acquiescere noluit, donec bello contra Alamannos suscepto, compulsus confiteri necessitate, quod prius negaverat
[63] voluntate. Cum enim exercitus eius ad interuersionem usque caederetur, invocato nomine Iesu filii Dei, quem praedi-
[64]cabat Crothildis, victoriam obtinuit. Quod cum domi veniens uxori narrasset, illa clam accersito beato Remigio Remo-
[65]rum archiepiscopo suadet, ut regi verbum salutis insinuet. Quod cum faceret – erat enim egregiae scientiae, et rhetoricis

[Apparate!]

[66] a) Obiit – ind. 5. in marg. b) Defuncto – mortuus est in marg. c) Priamus – octavus a primo in marg. atra-
[67]mento eodem quo textus. Initia linearum Pr, Fri, Fr, Tur, Dein, us, duc, Ma, Clo, Me, Chi, Cl abscisa.

[68] 49) Textum foliorum 31–40 debemus viro cl. D. Ulrichs professori regio Gryphiensi, qui ea D. Thoma
[69] Phillipps Bar. benignissime favente hoc anno in bibliotheca Mediomontana exscripsit.

[1] adprime imbutus studiis – divina praeduce gratia rex credidit, et cum exercitu baptizalus est 15. anno regni sui, Albino
[2] V. C. consule, anno ab incarn. deum. a. 502.

[3] Burgundiones tunc Arianorum sectam tenentes habitabant circa Ararim et circa Rhodanum, qui fluunt iuxta urbem
[4] Lugdunensem, quibus praeerant Gundebaudus et Godegisilus fratres. Godegisilum Gundebaudus interfecit, et ipse cum
[5] moneretur a sancto Avito Viennensi archiepiscopo, ut confiteretur Christum filium Dei et Spiritum sanctum aequalem
[6] Patri – erat enim Arianus – clam ut chrismaretur expetiit. Sed illo adhortante, ne formidaret rex seditionem populi,
[7] neque erubesceret in saecula regnantem in saeculo confiteri, ipse hac ratione confusus usque ad vitae exitum in sua
[8] insania perduravit; cui ut prenunciatum est Sigismundus successit. /{fol. 40v} Clodoveus itaque cum esset annis strenuus et in fide sancta no-
[9] minatissimus, et videret Gothos, quorum erat princeps et rex Alaricus, et dominatio eorum ultra Ligerim, Ar-
[10] riana peste et perversitate corruptos, velletque, ut superatis eis cum divino auxilio terra redigeretur ditioni suae,
[11] commotum exercitum Pictavis, ubi rex Alaricus morabatur, direxit. E contrario Alaricus cum suis decimo ab urbe mil-
[12] liario obviam venit adversariis, et confligentibus eis in Campania Voglanense victoriam Clodoveus de Arrianis obtinuit.
[13] Alaricum cum plurima Gothorum manu interfecit, regnumque eius a mare Tyrrheno et Ligere fluvio usque ad montes
[14] Pyrenaeos et mare oceanum occupavit, thesaurosque eius a Tolosa auferens, secum Parisius advexit. Per idem tempus
[15] ab Anastasio imperatore codicillos pro consulatu accepit, et coronam auream et tunicam blatteam, ex qua die consul et
[16] augustus est appellatus. Cum ergo moraretur Parisius, et cogitaret adiungere ditioni suae regnum Sigeberti propinqui
[17] sui, cuius regni sedes Colonia civitas erat, quem etiam in bello contra Alaricum adiutorem fidelem habuerat, dolose egit
[18] missis nunciis ad Theodericum ipsius filium Sigeberti filium, qui pro patre, quia pater contra Alamannos pugnans percussus in
[19] geniculo claudicabat, bello praefato interfuerat, ut filius patrem in tentorio meridie dormientem, quasi regnum ipsius
[20] possessurus, immissis persecutoribus interficeret. Cum ergo quasi gratulabundus de morte patris nuncios Clodoveo mit-
[21] teret, ut ad se fideles suos dirigeret, qui de thesauris patris, quod placeret oculis eius afferrent, Clodoveus iterum dolose
[22] egit, ut dum ille venientibus nunciis patris thesauros ostendit, dum inclinis arcellulae manum, ut cuncta scrutetur, immittit,
[23] unus bipennem cerebro eius illideret. Et sic quae in patrem egerat, is recepit. Quod audiens Clodoveus ad eundem
[24] locum venit, et quasi qui esset innoxius a sanguine parentum suorum, populo satisfacit, et in regem constitutus est.
[25] Quod quarundam civitatum habitatores indigne ferentes, contra eum si fuisset possibile nisi sunt rebellare. Inter quos cives
[26] Viridunensis oppidi defectionem atque duellionem contra eum dicuntur meditati. Clodoveus post haec Tararicum regem
[27] et filium eius, propinquos suos dolis circumventos cepit, victos totondit, et patrem quidem presbyterum, filium vero dia-
[28] conem ordinari fecit. Sed sentiens quod sibi caesariem ad crescendum niterentur laxare, utrosque iussit capite plecti,
[29] regnumque eorum cum thesauris et populis adquisivit.

[30] Audita autem defectione Viridunensium, et ratus non esse procrastinandum in talibus, viribus undecumque coactis,
[31] cum valida manu militari ad eandem urbem venit, iniuriae gratia ulciscendae. Cuius muros corona militum obambit,
[32] aggeres struit, /{fol. 41r} aspera complanat, et quaeque urbi capiendae commoda ordinat, portis custodias admovet, et ne quis tute
[33] exeat, magno studiosoque conamine prohibet. Quo in tempore Firminus episcopus eiusdem civitatis, mirae sanctitatis vir,
[34] diem clausit ultimum. Hic Tullensi territorio ortus, et civitati Viridunensium post sanctum Pos-
[35] sessorem pastor constitutus, quanta sanctitatis fuerit, quam sollicitas excubias supra gregem
[36] sibi creditum cura pervigili exercuerit, quam pius in subditos, quam terribilis erga reprobos
[37] fuerit, testantur miracula, quae ad sepulcrum eius saepenumero videntur ostensa. Invenitur etiam
[38] scriptum in gestis, quod eius instinctu populus Viridunensis disciverit. Quod facile persuaderi debet, quia tamte auctoritatis et <...> etsi primo non
refugit sub rege christianissimo, dum beati Remigii sequator ambularet in manu Domini sine querela, <ut> sternerentur hostes e<ius in> facie
eius, quia ambu<labat> recto corde coram Deo et <non erant> placita in oculis eius noxia et criminali<a>. Lapsus est, ut parent<es> dolo interficeret,
quorum neu<trum> reliquit, in quo esset spes reg<ni>, ut non nisi de suo semine <...> regnaret. Aversus est, ne communicaret pecca<tis> alienis memorans
illud papa Innocentii: N<egli>gere, cum possis deturb<are> perversos, nichil est ali<ud> quam fovere, nec caret scr<upulo> societatis occulte, qui
<mani>festo facinori desini<t ob>viare. Item: Error, cu<i non> resistitur, approbatur, <et> veritas, cum minime <de>fensatur, opprimitur. Item illud
Clementis pa<pae>: Certissimum est, quod ne<que> amicitia neque propin<qui>tas generis neque regn<i> sublimitas homini debet esse preciosior veritate.
Item illud Leonis: Qui alios ab errore non revocat, se ipsum errare demonstrat. Obiit autem mense

[39] Decembrio, die secundo, anno quantum colligere possumus ab inc. Dom. 504. imperante Ana-
[40] stasio anno 14, tertio conversionis Clodovei anno, Citho V. C. consule. pontificatum Romanę ecclesię
[41] agente beato papa Symmacho; et soluta obsidione sepultum est corpus eius sacratissimum ad
[42] dexteram altaris beati Petri apostolorum principis, ubi per multa tempora delituit thesaurus
[43] hic delectabilis, a tempore scilicet Clodovei usque ad tempus Othonis Magni. Verum ad rem
[44] redeamus.

[45] Obsessi igitur, cum, ut diximus, clausi tenerentur viribusque diffiderent, et mortuo episcopo nullus putaretur aptus
[46] reperiri, qui preces populi convenienter allegaret coram principe ira fervente, omnes in unam coiere sententiam, ut san-
[47] ctum virum Euspicium, qui sub titulo presbyteratus in eadem urbe degebat, ad principem mitterent miserorum civium
[48] preces allegantem, et eius misericordiam deprecantem. <V>ir autem Deo misericordiaeque plenus suorum civium postu-
[49] lata non renuit, sed in eo confidens, qui dixit discipulis suis: Cum steteritis ante reges et principes, nolite cogitare qualiter
[50] aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini; ad principem, ut petebatur, ire disposuit. Cumque se
[51] humiliter coram rege terrae prostravisset, ab eo reverenter surgere, et causam adventus sui dicere est iussus. Tum ille
[52] ad eum his fertur verbis usus verbis: Nobilissime, inquit, omnium et piissime regum, pene universo pervulgata tua bonitas est sae-
[53] culo, per quam bonitatem tuam te obsecro, ut patienter me audias meorum civium preces allegantem et tuam misericordiam
[54] deprecantem. Emersit quidem inter nos quorundam improbitas hominum, quae et multorum maculavit imperitiam et iuvenum sus-
[55] tulit stultam proterviam. Et quidem tua digni sumus animadversione, nec diffitemur: sed obsecro propter Deum Interim subtra-
[56] hantur culpae debita supplicia, et porrigatur immeritis clementia. Nec abhorret a victoria tua nostra persuasio, quia cum Victor sis
[57] hominum, passionis quoque propriae fortior eris triumphator, si malueris patientiae vires exereere, quam sanguine civium tuum foedare
[58] triumphum. His rex auditis, et vi dictorum gravitateque viri perspecta, coepit rigor animi eius mansueferi et amari-
[59] tudo fellis dulcorari, Dei utique nutu id agente, cuius fortitudini immania cedunt, et dura fatiscunt. Denique tactus
[60] divino nutu rex adeo est affectus, ut petitioni eius assensum praeberet, et veniam civibus quamvis ingratis tribueret, /{fol. 41v} ut im-
[61] pleatur de eo illud Sapientis: Hanc quoque, inquit, vidi sub sole sapientiam, et probavi maximam: Civitas parva, et pauci
[62] in ea viri; venit contra eam rex magnus, et vallavit eam, extruxitque munitiones per gyrum, et perfecta est obsidio. In-
[63] ventusque est in ea vir pauper et sapiens, et liberavit urbem sapientia sua. Igitur viro Dei ordinante et regis manum regis
[64] tenente, repagula portarum reduci iussa sunt et portae aperiri. Sed et clerus precedere est ordinatus, regem cum laudi-
[65] bus et Deo dignis cantilenis suscepturus, per que et Deo suae liberationis sue offerret tripudium, et principi sedulitatis
[66] suae devolum monstraret obsequium. Rex itaque postquam ira refrigerata per famulum eius se sensit ab immani ereptum
[67] piaculo, gratias in ecclesia Deo reddidit, et civibus principali indulgentia data, ad curanda iuxta morem epulis regalibus
[68] corpora sese convertit, quibus biduo indulgens, et recreatum exercitum post laborem itidem, ad alia paria negotia curanda
[69] ducere volens, tertia demum die sanctum Euspicium suis aspectibus praesentari iussit, et ut urbi, cuius subventor extiterat,
[70] quamque ab imminente excidio eripuerat, pastoralis sollicitudine praesesset admonuit et admonendo petivit. At vir Dei

Nachtrag{fol. 40r} Anno 6 regni Gundibaldi <regis> Burgundionum Hylarius et Qui<eta>, coniunx eius, filio suo Iohanni fecerunt de Reomaus predi<um> ad monasterium construend<um> et idem monasterium subdide<r(unt)> Patientio, Linguonensi episcopo, et ecclesie Linguonensi datis in ce<nsum> quoque anno duabus sol<idatis> et duabus tabulis argenteis et stilo argenteo. Clodoveus primo ann<o> christianitatis sue preceptum fecit eidem Iohanni de prefato cenobio

[1] non immemor verborum, quibus dicitur: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam,
[2] oblatum honorem vel potius onus sacerdotii humiliter recusavit, immo praescius brevitatis vitae suae, quae post modicum
[3] terminanda erat, ut ei alter succederet, cedere libuit. Tunc rex evocata protinus in unum fidelium multi-
[4] tudine, ut de constituendo pastore sententiam in medium proferrent praecepit. Noverat enim
[5] quod iuxta decretum Leonis magni papae nulla ratio sinebat, ut inter episcopos haberentur,
[6] qui nec a clericis essent electi, nec a plebibus expetiti, nec a comprovincialibus episcopis cum
[7] metropolitani iudicio consecrati. Noverat etiam, quoniam licet praesideret seculari dignitate
[8] rerum tamen praesulibus divinarum, ut scribit beatus Gelasius papa, devotus deberet colla
[9] submittere atque ab eis causas suae salutis expetere inque submittendis celestibus sacra-
[10] mentis eisque ut competit disponendis subdi se debere cognoscebat religionis ordine magis
[11] quam praesesse. Volebat quoque parere decreto praefati Leonis Magni, in quo ait scribens
[12] Rustico Narbonensi archiepiscopo inter cetera: Cum de summi sacerdotis electione tractabitur,
[13] ille omnibus praeponatur, quem cleri plebisque consensus unanimiter postulaverit Nullus autem
[14] invitis et non petentibus detur, ne civitas episcopum non optatum aut contempnat aut oderit, et
[15] fiat minus religiosa cui non licuerit habere quem voluit. Celestinus quoque in decretis suis: Nul-
[16] lus ait invitis detur episcopus; cleri, plebis et ordinis desiderium requiratur.
[17] /{fol. 42r} Clodoveus itaque Ranacharium regem, cuius regni sedes erat Cameracus civitas, parentem suum, dolo manu propria
[18] interfecit, et fratrem eius Richarium. Dederat autem traditoribus eius ornamenta quaedam, non aurea; sed aerea et de-
[19] aurata. Post mortem vero domini sui cognoscunt proditores aurum, quod a rege acceperant, non verum, sed adulte-
[20] rium, et cum hoc regi dixissent, respondisse fertur rex: Merito tale aurum accipit, qui dominum suum ad mortem pro-
[21] pria voluntate perducit. Tertius igitur frater eorum, propinquus et ipse Clodovei, apud Cynomannicam civitatem iussu
[22] ipsius interfectus est. Quibus mortuis omne regnum eorum et thesauros accepit, interfectisque et aliis multis regibus,
[23] et proximis parentibus suis, quos suspectos habebat ut ei regnum auferrent, regnum suum per totas Gallias dilatavit.
[24] Obiit apud Parisiorum urbem anno dom. inc. 518, regni sui anno 30, aetatis 45, sepultusque est in basilica sanctorum
[25] apostolorum quam construxerat. Praesidebat tunc Romanae ecclesiae Hormisda papa, Iustinus Anastasii successor impe-
[26] rabat in re publica.
[27] Regnum igitur Clodovei quatuor eius filii aequa inter se lance dividunt, Theodericus, Clodomeris, Childebertus et
[28] Clotharius. Sedes regni Theoderici Mettis civitas fuit, Clodomeris Aurelianis, Childeberti Parisius, Clotharii Suessionis.
[29] Habebat iam tunc Theodericus filium, Theodebertum nomine, elegantem et utilem, et filiam, quam accepit uxorem
[30] Amalaricus rex Hispaniae Alarici filius, qui apud Barcinonam a Francis occisus est. Inter Theodericum et Childeber-
[31] tum contentio magna semper fuit, quae multas urbes afflixit. Fuit enim Theodericus ingeniosus et callidus, postmodum
[32] vero cum fratre foedus iniit, et dato sacramento, ut nullus contra alium moveretur, obsides ab invicem acceperunt.
[33] Sed orto iterum inter reges scandalo, obsides dati filii senatorum servitio publico sunt addicti. Nam quicumque eos
[34] custodiendos acceperant, servos sibi fecerunt. Tempore Clotharii et Childeberti sanctus Avitus et sanctus Carile<fus>
[35] ab Arvernensis de monasterio Menate egressi, Miciacense coenobium, quod sanctus Maximinus, frater sancti Vitoni, funda-
[36] verat, expetierunt, et ei se subdiderunt.
[37] Crotildis vero regina post mortem viri sui monebat filios, mortem patris et matris et fratrum ulcisci. Quam ob
[38] causam illi Burgundias appetunt, Sigismundum Gundebaudi filium et Godemarem proelio vincunt. Clodomeris Sigismun-
[39] dum, dum ad monasterium sanctorum Agaunensium fugeret captum, cum uxore et liberis interfecit. Godomaris terga
[40] vertens latuit, et resumptis viribus regnum Burgundiae tenuit. Avitus vero abbas monasterii Aurelianensis praedixit
[41] Clodomeri, quod Sigismundo fecerat, identidem ipsum esse passurum. Cumque Vesperontia Franci cum Burgundionibus
[42] bellum inissent, Clodomeris capite truncatur est, deceptus ab auxiliis Theodorici regis Italiae, cuius filiam Sigismundus
[43] uxorem habuit: qua etiam defuncta, aliam, ut praetaxavimus, duxit. /{fol. 42v} Cumque Crotildis filios Clodomeris unico affectu
[44] diligeret, invidia ductus Childebertus Clotharium ad necem puerorum incitavit. Cumque Parisius convenissent quasi pue-
[45] ros in regno patris sublimaturi, Clotharius dolose susceptis eis a matre, Theodaldum et Guntharium occidit, tertius
[46] Clodoaldus in clericum tunditur: ad cuius sepulcrum virtutes fiunt. Theodericus ad direptionem Arvernensis territorii
[47] festinans, Sigivaldum cum omni familia illic commigrare praecepit, qui plura mala peregit, et ipse postea male perit.
[48] Tale autem excidium regioni eidem rex praefatus intulit, ut neque minoribus natu neque ma-
[49] ioribus quidquam proprii relictum sit, praeter terram solam, quam barbari secum ferre non
[50] poterant. Eduam quoque obsedit, et omnino depraedatus est.
[51] Beato igitur Vitono in gaudio Domini assumpto, et pro fidelitate paucorum et lucro supra
[52] multa et perpetua bona constituto⁵⁰, Desideratus successit in episcopalem curam multa vigi-
[53] lantia multa egentem, sollicitudinum angoribus circumseptam. Theodericus enim cum esset perti-
[54] nacis et mali animi et pro dissensione inter se et fratrem suum multas, ut praediximus, urbes
[55] afflixisset. et Desideratus ipse post multa sibi illata damna, exilia, aerumnas, iniurias, iam ad libertatem Domino
[56] iubente redisset, et apud Virdunum, ut diximus, episcopatus fungeretur officio, fuerat enim in saeculo nobilissimus, ha-
[57] bens uxorem et filium, nomine Syagrium. Sed a Syrivaldo quodam apud praefatum regem incusatus, non solum spolia-
[58] tus rebus, verum etiam fuerat suppliciis affectus, cum tonsuratus postmodum et electione cleri et populi Vir-
[59] dunensi fuisset praelatus ecclesiae, Theodericus perpetuas retinens erga eum retinens inimicitias,
[60] quia non consentiret pravis eius operibus, civitatem cum habitatoribus vehementer attri-
[61] vit. Supervenit insuper divino iudicio fames valida invalido civitatis populo, qua at-
[62] tenuati in afflictione nimia erant positi. Et cum ipse de rebus suis per Theodericum remansisset extra-

[Apparate!]

[63] 50) Brevem Vitoni vitam ex antiquissimo codice Traiectensi dedit Surius Act. SS. t. VII. p. 820. Miracula

[64] auctore Rudolfo abbate S. Vitoni exstant Mabillon Act. SS. saec. VI. p. 565.

[1] neus, nec haberet ex proprio, qualiter indigentes et destitutos cives suos consolaretur, dolebat et tristabatur.
 [2] Defuncto autem Theoderico anno regni sui 23, **anno** ab incarnatione Domini 541, cum Theodebertus filius eius regnum
 [3] suscepisset, et contra voluntatem Childeberti et Clotarii in regno a suis leudibus esset stabilitus atque firmatus, et post-
 [4] modum a Childeberto maximis muneribus muneratus, in filium esset adoptatus, magnum se et praecipuum in omni boni-
 [5] late ostendit. Erat enim regnum cum iustitia regens, sacerdotes venerans, ecclesias munerans, pauperes relevans, et
 [6] multa multis beneficia pia et dulcissima voluntate accommodans, tributa etiam, quae ab ecclesiis in Arverno sitis fisco
 [7] reddebantur, clementer indulisit. Habebat uxorem Deuteriam, et filiam iam adultam; sed Deuteria timens, ne se relicta,
 [8] filiam sibi rex in coniugium assumeret, in basterna eam positam indomitis bobus coniunctis apud Viridunum de ponte
 [9] praecipitavit, quae in ipso flumine spiritum reddidit. Desideratus itaque bonitatem et clementiam Theodeberti regis erga
 [10] omnes cernens, cum iam populus dilaberetur, et civitas quasi in solitudinem redigeretur, ad re-
 [11] gem se contulit, miseriam populi lacrymabilem deploravit, petitione benigna animum regium
 [12] inflexit, ut de thesauris suis miserans calamitati obstaret, famem cohiberet, populum pereun-
 [13] tem retineret, et commodata per gratiam periculo superato cum gratia Dei hominumque
 [14] susciperet. Acceperat enim a Theodaldo Italiae rege, Theoderici successore, cum patruo suo Childeberto quinquaginta
 [15] aureorum milia pro compositione mortis filiae sororis Clodovei, quae fuerat copulata praefato Theoderico in matrimo-
 [16] nio/{fol. 43r} et eo defuncto contra natales suos servo nupserat, et quia mater indignata moto contra eam exercitu servum per-
 [17] emerat, filiamque ad domum reducerat, illa irata venenum in calice, quo mater erat communicatura, posuit – erant enim
 [18] Arriana detenti perfidia –, quo hausto mox mater mortua est, et ob hoc indignati Itali, ea abiecta, praedictum Theodal-
 [19] dum regem constituerunt, a quo succenso vehementer balneo inclusa, inter diros vapores pavimento corruens, mortua est.
 [20] Quamobrem et Theodebertus Italiam pervasit, sed quia exercitus eius diversis febribus vexabatur, ducem cum parte ex-
 [21] ercitus ibi dimisit, qui omnem Italiam ditioni eius subdidit atque Siciliam, et thesauros innumerabiles ei direxit. Magna
 [22] enim felicitas regis in his omnibus fuit, quia timuit Deum, et sacerdotes et ecclesias eius venerabatur. Audita
 [23] igitur petitione Viridunensis episcopi, **annuit** rex ~~annuit~~, motus ad misericordiam, et septem milia solidorum ei tradens,
 [24] conditionem adscripsit, ut eo tenore partiretur indigentibus, quatenus hoc auxilio victo
 [25] famis dominio, sua sibi cum gratia redderentur ex numero. Quae pontifex accipiens per ci-
 [26] ves suos erogavit, unde et negotiatores facti usque hodie clari habentur. Cumque hoc solatio docti in
 [27] melius experimento periculi mediocritatis optimae scientia profecissent, et procul respi-
 [28] cere proximum bonum esse didicissent, pecuniam alacriter recollegerunt, et episcopo magnae
 [29] gratiae mediatore regi cum votivis gratiarum praeconiis obtulerunt. Rex ut advertit suble-
 [30] vationem, vidit laetae devotionis magnanimitatem, et colligens regium et pecuniae dominantem
 [31] animum indulisit eis, ad praepotentem cumulum boni nominis, et ad memoriam laudabilem
 [32] tunc praesentis et futurae generationis. Syagrius autem, Desiderati episcopi filius, post mortem Theoderici
 [33] reminiscens iniuriarum patris, quas passus est a Theodorico instigante et accusante Syriwaldo, sumptis comitibus venit
 [34] ad villam proprietatis eius in Divionensi territorio sitam, cuius nomen Floriacus, et mane facto, cum esset nebula con-
 [35] densa, domum ingressi, unum amicorum eius interfecerunt, putantes ipsum esse Syriwaldum. Sed cum cognovissent
 [36] ipsum non fuisse, iterato domum circumdantes, effosso pariete interfecerunt eum. Actum est hoc post mortem Desiderati
 [37] episcopi.
 [38] Verum ut ad superiora redeamus, et misericordiam Dei uberem erga suam imaginem
 [39] subtilius indagemus, providentia divina dispositum habens de fonte misericordiae aecclesiae
 [40] Viridunensi succurrere, et supradictis innumerabilibus calamitatum infortuniis periclitanti ma-
 [41] num auxilii subrogare, die et tempore quo voluit, de altissimo ac serenissimo bonitatis suae
 [42] consilio, hanc viam novae salutis invenit, ut angelum sanctum mitteret de excelso caelorum
 [43] habitaculo, qui parentibus futuram ex misericordia unius pueri nativitatem denuntiaret, ter-
 [44] minum quo id fieri deberet indiceret, nomen quo censeretur aptaret. Nimirum propter
 [45] nimiam dilectionem, qua suam in homine diligebat imaginem, condoluit miseris mortalibus
 [46] grave iugum a primo patre portantibus, et generali misericordia populum hunc, quem spe-
 [47] cialiter peccata obtriverant, restauravit. Tetigit prius, et conturbavit, /{fol. 43v} ac paterno verbere
 [48] livorem inflixit, postea respiciens mirabili remedio percuravit. Venit ergo consilii divini lega-
 [49] tus, protulit imperium, promulgavit edictum, et praelecti pueri parentes alloquens miseran-
 [50] dis civibus cornu salutis erexit. Post triennium, inquit, expectatio dilata probabitur, filius ipse
 [51] Agericus vocabitur. Indicium est potioris ac superexcellens apud Deum privilegii a Deo titu-
 [52] lum nominis cuilibet vel poni vel mutari. Magnum igitur donum, magna gratiae dignatio,
 [53] magna fiducia promissorum. Non potest immutari, quod de tribunali Regis aeterni caelesti
 [54] legato euangelizante dictatur. Agericus, inquit, vocabitur. Abusivum nomen, nec scripturarum
 [55] paginis haerens, sed quanto ignotius apud homines, tanto dignius divinitati, et quanto acce-
 [56] ptius Deo, tanto commodius homini. Nulli profecto potest esse ambiguum, quod nunc quoque
 [57] oblita sui non sit lingua caelorum, et quod scriptura caelestis in perpetuum teneat, quod cae-
 [58] lum in terra descripsit. Ergo terra non reprobet, quod caelum probat. Nascitur igitur infans
 [59] post triennium; longa parentum expectatio porrigitur in effectum, fit gratus in croceis, in cu-
 [60] nabulis dulcis. Transgreditur ebdomadam infantiae succrescens ad officium linguae; fit puer
 [61] incremento, puer innocentia, naturam tenellam indole praelucida perornabat; angelus quippe,

Nachtrag {fol. 42v} **Odo pater Ri^schendis mater Odinus frater Roberti**

Nachtrag {fol. 43r} **Regnante Theodeberto rege**

[1] qui eum praenunciaverat, praesto ei ad custodiam semper erat. Datur puerulus vacationi
 [2] sapientiae, iungitur contubernio scolasticorum, haurit Fontes sophiae, inundantia semper
 [3] ubera sugit, voluptates internas et karismata meliora sedulus emulatur. Doctor enim inte-
 [4] rior, qui eum imbuerat, cum aetatis successu indicia virtutum eius clara monstrabat, **qui et**
 [5] praescitus ante uterum, sanctificatus in utero, sanctimoniam et magnificentiam in sanctifica-
 [6] tione Dei augebat. Amabatur ab omnibus, invidias et detractiones omnium gratiae perroran-
 [7] tis sublimitate vincebat. Transivit in eadem urbe Vir dunensium proficiens ad perfectam usque
 [8] incrementorum aetatem, virtutem virtuti adiciens. et stigmata passionis Iesu in corpore suo
 [9] portans, currebat per viam mandatorum Dei cum gaudio inenarrabili. Iam enim triginta an-
 [10] nos habens, in ipsa civitate Vir dunensi ductus est ad ecclesiam sancti Petri et **tonso capite**
 [11] **Christo dicatus est**, florebatque in atriis domus Dei ut palma, et ut cedrus in Libano totam
 [12] domum bonis odoribus respergebat. Provexerat eum morum speciositas, et in gradu levitico
 [13] famulabatur antistiti, cum ecce clerus et populus ad honorem sacerdotii promovere eum ex-
 [14] petentes ad eandem eum aecclesiam perduxerunt, et cum gaudio et praeconiis gratiae inibi
 [15] ordinari fecerunt. Omnes autem quasi ex uno ore cantabant: Exaltavi electum de plebe mea:
 [16] oleo sancto meo unxi eum, quia a Christo domino erat /{fol. 44r} electus, **et** oleo spiritualis gratiae
 [17] esset fovendus. Contigit interea Desideratum nomine officio cum vita defungi, et successo-
 [18] rem idoneum cathedra ecclesiae viduata requirebat Non multum quod aderat queritur, nec
 [19] diu sententia melior ignorantiae nocte differtur. Omnes in unum coeunt, omnes uni in ele-
 [20] ctione incumbunt, omnes ordinari ad pontificatus infulas Agericum deposcunt. Temptat unus
 [21] resistere plurimis, multum se excusando laborat, sed roborante Deo praevaluit sententia cleri
 [22] et populi. Deus enim ad munimen urbis invalidae reparandum, ad cornu salutis contra ma-
 [23] litiam erigendum, cooperabatur in populo. Tribus enim post tonsuram peractis annis, a plebe Vir-
 [24] dunensium rapitur et in ecclesia maiori sanctae Dei genitricis perducitur, et ab episcopis epi-
 [25] scopus consecratur. Suscepit ad regendas oves Domini pastorem virgam, et non tyrannum
 [26] se ovibus exhibuit, sed ex veritate pastorem. Non patiebatur, ut terra sua contra se clamaret,
 [27] et cum ea sulci eius deflerent, sed impiger instabat culturae Dei, ut opere redderet, quod no-
 [28] mine fatebatur. Habebat fidelem ante oculos advocatum dominum Iesum Christum iu-
 [29] stum, eique se suosque supplicatione assidua committebat. Holocausta medullata of-
 [30] ferebat pro ovibus, ne forte labiis honorarent Deum, et corde longe posito manibus irritarent,
 [31] fidemque verbo tenus profitentes actionibus abnegarent. Circumspectus semper leonem insi-
 [32] dantem orationibus allidebat, flammam temptationum elemosinis redimebat, virtutum apothec-
 [33] as humilitatis arce servabat. Terrebat hostes praedicationibus, vitia occulta proferebat in
 [34] lucem, et tela mortifera inimici doctrinae potentis acumine perfringebat, semperque se ipso
 [35] robustior per Iesum regem et sacerdotem magnum undique triumphabat. Nimirum vitabat
 [36] et perhorrebat aliquatenus committere, unde testimonio conscientiae accusatus sub umbra et
 [37] foliis cogereffugere. Semper pavidus, semper sollicitus, dum curam debitam susceptis
 [38] ovibus impendebat, victo hoste, et liber vitiis servitio iustitiae se hilariter mancipabat. Lo-
 [39] quebatur sepius et litteris et verbis cum praecone suo angelo sancto, consilioque ipsius gesta
 [40] preciosa Domino fidelis athletha mittebat, talenta sibi data saepius numerabat, ne forte plus
 [41] accipiens minus in lucro redderet et sero penitens obnoxius tenebris, pauper et nudus vinculis
 [42] traderetur. Fecit etiam signa, quae cum possint cum reprobis haberi communia, ille proba-
 [43] biliter simplici oculo, lucido corpore fecit, ovium suarum et totius mundi necessitate compul-
 [44] sus. Iusto enim et sancto Deo populo exasperanti irato, elementis pro eo contra insensatos
 [45] pugnantibus recesserunt nubes, aer incanduit, terra exaruit, viror herbarum emarcuit, aqua
 [46] fontium venas dereliquit. Sicque secedentibus /{fol. 44v} elementis mundus desolatus elanguit. Vitiosi-
 [47] tas enim usu nutrita, nisi duro molliatur verberare, ad notitiam sui redire durescit. Unde factum
 [48] est, ut tribus annis subtracta benedictione pluviarum, celum super eos extenderetur ut fer-
 [49] rum. Pertulerunt primum annum expectantes, secundum desperantes, in tertio defecerunt.
 [50] Cumque inter se nullum invenissent consilium, tandem praevaricatores ad corda quodam-
 [51] modo oblita redeunt, concurrunt ad pontificem, pastorem inelamant, ut propitiaret Deum
 [52] peccatis iratum, removeret vindictam, impetraret veniam, et arescentes terras colonis mo-
 [53] rientibus reformaret. Flexit sanctum generalis necessitas, et commune periculum communi
 [54] oratione tolli consuluit. Itaque triduanum ieiunium indixit, letanias per ecclesias Dei fieri,
 [55] cruces ad misericordie Dei memoriam ferri, ut qui passus est pro peccatoribus Chri-
 [56] stus propiciaretur eis sanctorum intercessionibus. Indixit hoc et iussit, et primus quod iusse-

[1] rat fecit. Egrediuntur indifferenter excalciati, cinere et cilicio obvolvuntur, inclamant misera-
[2] tionem sanctorum, propiciationem Dei, tundunt pectora, lacrimas fundunt, ne Deus iudicia
[3] faciens in operibus manuum suarum comprehenderet peccatores. Igitur prima letaniarum
[4] die pastor ipse cum ovibus gradiens, in praesentia concurrentium oculos convertit ad caelum,
[5] in corde suo quiescentem commovit ad misericordiam Deum, et subito nubibus densis obum-
[6] brato aere fluxerunt aquae. Sicque per triduum illud defluentibus pluviis terra vigorem, her-
[7] bae virorem, Fontes fluorem, arbores vitam et mundus plenam recepit abundantiam. Nec
[8] latuit homines, viderunt et ammirati sunt, quanta de pastore sancto apud Deum cura extitit.
[9] Nam cum sub nudo aere graderetur, omnesque aquis descendantibus perfunderentur, ipsi
[10] Deus in pluvia umbraculum fecit. Hac et illac, ubi est, iussa aqua cecidit, ipsum ab aqua
[11] tangi prohibuit, qui omnia quaecumque voluit fecit.

[12] Cum ergo iuxta consuetudinem pastorem limina ecclesiae **principalis** sanctae Mariae
[13] tereret, quidam Iohannes nomine membris solutus, nervis aridus, mortuus viribus, anima
[14] subsistente, linguae tantum officio praevalens, vocibus, quas enervis habebat, episcopum ex-
[15] oravit, dicens: Obsecro, sancte Dei, ut habeas in me misericordiam. Cui sacerdos flexus quo-
[16] dammodo et cum infirmo infirmatus respondit: Quid tibi vis faciam? Ad hec languidus: Ut
[17] miserearis mei, ait. Tunc sacerdos in Deo ditissimus pauca de loculis protulit, et infirmo de
[18] plenitudine boni cordis exhibuit. Nam carnis sustentaculum tribuens, dedit simul corporis soli-
[19] damentum. Aridus quoque cum fide Christi suscepit dona sacerdotis, et cum eodem munere
[20] meruit sanitatem recipere. His et huiusmodi indicibus clarificante Deo servum suum, cepit ma-
[21] nifestum esse omnibus, quod sanctus Agericus Christi esset alumnus. Tanta quippe virtutum
[22] copia de illo exibat, ut si quis infirmus eulogias de /{fol. 45r} manu eius susciperet, protinus sanitatem
[23] reciperet. Cum ergo praefatae basilicae calcaret limina, et ex more studiis spiritalibus ope-
[24] ram daret, piissimam benignitatem quam gerebat in mente, ostendit **in miraculi magnitudine**.
[25] **In ipso enim ingressu** mulierculam, Theresindem nomine, obviam habuit, quae baculo re-
[26] gente caeco viam queritabat errore, et ducem sequebatur animum oculorum desolatione.
[27] Qui statim simplici sanctae crucis medicamine tenebras quindecim annorum effugavit, et lu-
[28] cem diu absentem luce fidei resplendens protinus reparavit. Radiavit virtus per crucem, ra-
[29] diavit et per pontificem. In pontifice regnabat pietas, in cruce potestas. Nec pietas quid
[30] quam profecisset, nisi in fide crucis praevaluisset. Potestas enim tanta fuit in cruce, ut non
[31] solum feminae vultum illustraret orbatum, sed lucem indeficientem per totum effunderet
[32] mundum. Postquam enim lux mundi pependit in cruce, mundi climata resplenduerunt non
[33] sequente nocte. Nox diaboli regnum perdidit, dies crucis optinuit principatum. Hinc est quod
[34] sanctus episcopus tantum praevaluit, quia lucem per fidem crucis et dilectionem in corde
[35] nutrit. Signum crucis super oculos orbatae feminae posuit, quia Spiritus sanctus in digito
[36] per virtutem crucis fuit. Quid plura? Gaudet mulier, miratur solem, tenebras execratur, ve-
[37] neratur medicum, adorat Deum in rerum diversitate mirabilem, quae confusionem prius tan-
[38] tummodo noverat et noctem. Ita Deus per verum Israelitam illuminavit hanc feminam,
[39] populumque admirantem excitavit ad laudem et gloriam suam.

[40] Alio tempore cum vidisset misericordiae amator, pietatis cultor, sollicitus ovium pastor
[41] quandam puellam, Childuidem nomine, a spiritu maligno raptam atque pervasam, condolens
[42] miseriae, memorque officii, ascendit protinus ex adverso, opposuit se murum furenti inimico,
[43] et ostendens se unum de illis canibus, de quibus dicitur: Lingua canum tuorum ex inimicis ab
[44] ipso, miserae medicalem linguam auxilii, hosti et pervasori dentes exeruit imperantis zeli, et
[45] latrans voce dominica, quae mitis et paciens non clamavit, neque audita est in platea, per-
[46] terruit semper tumidam nequitiam, et imaginem Dei, quae ancillabatur violenter non Domino,
[47] reddidit liberam. Postquam enim dixit: Praecipio tibi, spiritus immunde, ut ex eas ab ea, et
[48] amplius non introeas in eam, ille percussus virtute omnipotentiae, proiectus est in tetram
[49] abyssum sedis suae, in ignea spuma quam puella evomebat ostendens, quo camino, quo cli-
[50] bano clandestino miseram possidebat adurens. Illa mansuefacta seque ipsam cognoscens las-
[51] sabunda subsedit, et perdita crassantis interius inimici armatura mitis, et omnibus facta mira-
[52] culo, amplius se ipsa pavitando miratur. Habere se incipit, quae habebatur, et paulisper spi-
[53] ritu purgata extraneo spiritum naturae recolligit. Remittit servus Dei de servitio maligno
[54] liberatam; et legitimo domino universorum, quod servus mendax et ab inicio homicida abstu-
[55] lerat, servire praecepit. O Deus potentissime, victoriosissime, misericordissime, reddant tibi

[1] servi tui potentes, quod habent abs te victoriosi ~~et~~ misericordes, teque et omnia semper
[2] habebunt,
[3] Hactenus sequuti sumus Dominum quasi per terram gradientem, describentes, prout
[4] datum est⁵¹, sanctum suum famulum in caducis corporibus pietatis et misericordiae opera
[5] exercentem: iam nunc nos /{fol. 45v} elevare cogit spiritus vivificans volubilem rotam scripturae et spi-
[6] rituale miraculum penna corporea et visibili denotare. Beatus enim Agericus apostoli praeceptum in
[7] corde servans, et opere complens, dicentis: Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite, contigit ut iaceret in tem-
[8] pesto cuiusdam noctis memor Domini in stratu suo, et se secreto suavi ac dulci voluptate meditationibus castis igne-
[9] scens, ipsius quoque corporis pondus spiritus levitate excedens, subito lumen, quod ante ipsum ardebat, extinctum est,
[10] et remansit pervigil ac sobrius, non visu, non auditu; non ullo sensuum quinque carnalium obstaculo impeditus. Cum-
[11] que totus secum, totum se Deo extenderet, et anima sancta corpore gravi pressa in Deum se speculando dilataret, ascen-
[12] dente eo ad superna ex desiderio, familia ad eum superna descendit, et multitudo angelorum domus eius sanctitudinem
[13] penetravit et perlustravit. Refulgebat cella accubitalis sanctorum angelorum splendoribus, et quot ministri gloriae, tot
[14] lumina gloriarum; canebant ymnos cum concivi et contubernali suo, et inenarrabiles Deo deorum glorioso in sanctis
[15] armonias resonabant. Hauriebat ille ac degustabat suavitatem vase fragilis corporis amplioem, nec munera Dei super-
[16] undantia caro infirma comprehendere vel continere valebat. Laudabatur ab angelis sanctis gratia Dei et misericordia in
[17] sanctos eius et respectus in electos illius. Cumque tot gaudia in conspectu episcopi chorea coelestis exhiberet, ad per-
[18] fectum supplendumque totius sanctae ecclesiae praesidium, sanctos antecessores suos episcopos Maurum, Salvinum, Ara-
[19] torem, ille sanctorum senatus revelavit, quorum erant in suo collegio animae, corpora vero terrae credita in ignorantia
[20] celabantur. Haec munera, haec tam preciosa symbola caelestes concives hospiti suo et concivi in munificentia relique-
[21] runt, qui multis ante eum annis Viridunensem aecclesiam rexerunt, et coniuncti Deo coniuncti quoque fuere sepulcro.
[22] Igitur post visitationem tam mirabilem, cum lux et angeli coelo se recepissent, illi qui cubiculo simul inerant, tanto
[23] attoniti miraculo pene exanimis sunt redditi stupore divino. Quibus sanctus Dei fortissima increpatione prohibuit, ne
[24] ulli hominum haec dicendo publicarent, quamdiu ipse in huius vitae curriculo permaneret. Levata sunt ergo
[25] sanctorum corpora auro obrizo preciosiora, et in ecclesia, ubi sedem habuerant requietionis,
[26] sancti Petri apostoli nomine a beato Sanctino consecrata honorabiliter et sanctissime ab ipso
[27] viro Dei pridie Nonas Septembris sunt ordinata, et dies translationis et revelationis eorum
[28] per succedentia tempora celebritatis annuae est honore insignita. Quorum merita ad sepul-
[29] cra illorum ostendunt frequentia miracula. Nos ergo eo iam meliore via suscepto, iam ad
[30] patriam felicitatis aeternae perducto, secure de tam gloriosa visitatione ad laudem Dei et
[31] praeconium servi sui fidelis fideliter et devota humilitate place~~ret~~ aliquantulum declamare.
[32] Denique ille placens et adhaerens Deo in regione vivorum nobis exemplum reliquit, auxilium
[33] impendit in regione mortuorum, ut et nos nostra ad normam iustitiae informemus opera, et
[34] de iustis operibus proferamus verba. Orabat sine intermissione, ut impleret /{fol. 46r} praecepta Do-
[35] mini dicentis: Oportet semper orare, et non deficere. Quomodo autem non deficiens orabat?
[36] Quia Dominum sanctis precibus sanctisque operibus benedicebat, quemadmodum David de se
[37] ipso dicebat: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Et Tobias
[38] ad filium: Omni, inquit, tempore benedic Deum, et reliqua. Sicut enim malis operibus fidem
[39] negamus, sic econtra bonis operibus astruimus; et bene Deum orat, qui prece aut bono opere
[40] proximum edificat. Quia autem, sicut illi pastores euangelici supra gregem vigilabant, ita
[41] iste orationibus Deo acceptis custodiae commissorum instabat, ideo meruit ab angelis visitari,
[42] et mortalis adhuc luce celestium perfrui. Et sicut illi gloriam in excelsis Deo, et pacem bonae
[43] voluntatis hominibus annunciabant, ita isti Deum in suo sancto pontifice glorificabant. Quo-
[44] modo etiam illi ad salutem mundi designaverunt nativitatem Christi, ita isti ad salutem aeccle-
[45] siae sanctorum corpora monstraverunt. Igitur ab angelis, ab animabus sanctis, a nobis etiam
[46] in corpore minimis decantetur gloria regi seculorum immortalis, invisibili, qui est benedictus
[47] in secula. Haec ad gloriam Dei et commonitionem audientium dixisse sufficiat, hinc redea-
[48] mus ad causam.
[49] Anno 157. post transitum sancti Martini sanctus Eufronius Eduensis episcopus Turoni-
[50] cam sed~~em~~ suscepit regnante Clothario, qui defuncto Ariberto, in sedem eius Sigebertum induxit.
[51] Theodeberto igitur rege ad superna demigrante, Theodebaldus filius eius successit, valde iniquus et mali ingenii,
[52] qui obiit 7. anno regni sui. Regnum eius Clotharius accepit. Childebertus quoque Parisius obiit: et sic Clotharius mo-
[53] narchiam optinuit. Hic Clotharius sororem suam Ansberto in matrimonium iunxit, qui et genuit Arnoldum, Arnoldus
[54] Arnulfum episcopum Mettensem, Arnulfus Anchisem qui et Ansegisus, Ansegisus Pippinum, Pippinus Carolum.
[55] Eo tempore Clotharius filium suum Chrannum contra se rebellantem, et res novas molientem, cum prius captus
[56] fuisset et ligatus, iussit igne comburi. Post hec Clotharius pro peccatis suis ad limina sancti Martini properavit, unde
[57] rediens Compendio villa obiit anno ab inc. Dom. 569, aetatis suae anno 95, anno regni sui 51; regnum eius quatuor

[Apparate!]

[58] 51) Duplicem Agerici vitam, breviorum unam et
[59] antiquiorem illam, amplioem alteram se ante ocu-
[60] los habuisse testantur Bollandistae Act. SS. Sept.
[61] t. II, 222. Amplioem secutum esse Hugonem, pa-

[58] tet ex loco quodam vitae brevioris, qui l. l. legitur.
[59] Ex hoc fonte alteram illam vitam fluxisse Hugonis
[60] narratione probatur. K.

[1] filii eius inter se dividerunt. Chilpericus regnum patris optinuit sedem habens Suessionis; sub^a quo⁵² passus est sanctus
[2] Praeiectus martyr et pontifex Arvernorum interfectus a suis civibus in <pa>tib<u>lo, anno ab inc. Dom. 580. et successit sanctus Avitus,
[3] et praefuit non plenis 15 annis⁵³, et ei sanctus Bonitus primo anno Teoderici successit. Aribertus regnum Childeberti,
[4] sedem habens Parisius: Guntrannus regnum Clodomeris sedem habens Aurelianus: Sigebertus regnum Theodorici, sedem
[5] habens Meltim. Huni Gallias appetierunt, quos Sigebertus vicit, fugavit, et post cum eis pacem iniit. Chilpericus in-
[6] terim Remorum civitatem et alias urbes de regno Sigeberti invasit, unde bellum civile inter eos fuit. Sigebertus vero
[7] Suessionem obpugnat, Theodebertum Chilperici filium capit, et exilio religat, ipsum superat, et urbes recipit. Post an-
[8] num filium ei reddit, et pacem firmat. Guntrannus in Burgundia regnans fuit vir bonus et elemosinis deditus. Sige-
[9] bertus vero videns, quod Aribertus et Guntrannus viles uxores acciperent, Brunam, quae et Brunichildis dicitur, filiam
[10] Athanagildi regis Hispaniae, uxorem accepit, cuius consilio multa mala et sanguinis effusio in Francia facta sunt. Chil-
[11] pericus quoque sororem eius Gachilissindam uxorem duxit, relinquens Fredegundem et alias uxores, quas habebat, quam
[12] postea fracto iuramento, quod habuerat ad Gothos, ne eam de regno deponeret, sugillare fecit, et sic Fredegundem rece-
[13] pit, quae postmodum crudelissimam vitam digna morte finivit. Hic Nerone peior et Herode, ecclesias Dei vastavit, et
[14] multos sanctorum interfecit; descriptiones gravissimas in toto regno suo fecit, quas cum ferri per omne regnum pre-
[15] cepisset, qui ferebat, a Lemovicinis interceptus, peremptus est, et descriptiones combustae. Ab hoc etiam peremptus
[16] est Hector Massiliae patricius, cum ab eo sanctus Praeiectus iniuste ad regem ipsum delatus esset, et causam delati probare,
[17] ut dixerat, nequivisset.
[18] Anno ab inc. Dom. 566. Sigebertus regnare coepit, et regnavit annis quatuordecim; Guntramnus quoque Langobar-
[19] dos regno suo irruentes tanta caede perdomuit, ut ex omni exercitu illorum quadraginta tantum Italiam redirent. /{fol. 46v} Post
[20] haec Chilpericus et Sigebertus consilium ineunt, ut Guntramnum interficiant, et regnum eius accipiant Sed Dei
[21] voluntate mutato consilio Sigebertus super Chilpericum irruit, qui fugit Tornacum, et ille Parisius venit, ubi correptus
[22] a sancto Germano Parisiacense, ut desisteret fratrem persequi, audire noluit. Cui episcopus ait: Scriptum est Qui parat
[23] fratri suo foveam, prior incidet in eam. Veniens autem Victuriaco, omnes Neustrasios in deditionem recepit, et ibi dolo
[24] interfectus est a duobus pueris, qui etiam deprehensi interfecti sunt, et sic Chilpericus regnum recepit. Obiit autem
[25] Sigebertus anno regni sui 13, aetate quadragenaria, et regnabat Childebertus filius eius pro eo anno ab inc. d. 582^o, indictione 15.
[26] Brunichildis Parisius sub custodia cum filio Childeberto detinebatur; sed puer in pera per fenestram demittitur, et
[27] Mettim a Gundebaudo duce in regno patris sublimatur. Brunichildis vero iussu Chilperici Rotomagum exilio damnatur
[28] anno primo regni Childeberti. Eo anno transiit sanctus Germanus Parisiorum episcopus, et Regnamundus successit et
[29] Chilpericus itaque filium suum Meroveum Pictavis cum exercitu direxit, qui relicta ordinatione patris, adiuncto sibi Gun-
[30] tramno Bosone duce, Rotomagum petiit, et Brunichildem in coniugium accepit. Quod audiens Chilpericus Rotomagum
[31] venit, et post paucos dies, assumpto Meroveo, Suessionis rediit, et non multo post propter coniunctionem Brunichildis
[32] suspectum habens spoliatum <ar>mis custodiae mancipavit. Qui dum in custodia detineretur, tonsoratus est, mutataque
[33] veste presbyter ordinatur, et fugiens ecclesiam petiit sancti Martini apud urbem Turonicam, ubi haec gesta sunt. La-
[34] tuit in eadem basilica per duos menses, et post haec ad Brunichildem rediit, sed ab Austrasiis receptus non est. Cum
[35] ergo in Remensi Campania latitaret, dolose captus ab Atrebatensibus, et timens ne patri redderetur, socium monuit ut
[36] irrueret super eum. Quo facto adveniente rege, mortuus inventus est.
[37] His diebus apud Constantinopolim cum amentia mortuo Iustino, Tiberius imperator factus est largus in eleemosy-
[38] nis. Quinto anno Childeberti magna christianorum persecutio in Hispaniis facta est. Dysentericus quoque morbus
[39] Gallias praecoccupavit, quo ingravescente, Chilpericus adultos iam tres filios uno anno perdidit; quartus qui superfuit,
[40] nomine Clodoveus, carceri mancipatur, et factione matris cultro a patre perimitur. Childebertus rex sororem suam Herminigildo,
[41] Wisigothorum regis filio, tradidit, cuius hortatu et Leandri Hispalensis episcopi praedicatione ad fidem Christi conversus est.
[42] Post Tiberium Mauricius accepit imperium, a quo Childebertus quinquaginta milia solidos auri accepit, ut Langobardos Italia
[43] pelleret. Intravit ergo Italiam, et omnes ditioni eius se subdiderunt, cum quibus et amicitiam firmavit, et gloriose inde reversus est.
[44] Cum ergo placitum et conventum multorum Viriduni habere debuisset, et beatum hunc Age-
[45] ricum, de quo agitur; dilectionis et venerationis amplexibus honoraret, eum opsoniis necessa-
[46] riis gravari non patiens, removit servitii necessitatem, et placitum transtulit ad Mettensem
[47] civitatem. Cumque consequenti tempore per urbem fecisset transitum, et a sancto pontifice
[48] benigna esset susceptus dulcedine, humanitas quoque hospitalis ei exhiberetur cum omni cura
[49] et sollicitudine, in ipso fervore regiae servitutis accedens ad eum economus rerum suarum
[50] universalis; Etsi alia, inquit, Domine, providendo abundamus, vinum ut maiestati regiae decet,
[51] exhibere non possumus, quia praeter vas medium, quod tonna vulgariter dicitur, nichil habemus.
[52] Tunc vir Dei in re corporea angustiat, sed corde in Domino dilatatus: Noli, ait, desperatione
[53] languescere, sed affer mihi de eodem liquore: potens est Deus tristitiam parvitas nostrae in
[54] gaudium abunde /{fol. 47r} dantiae commutare. Dixit, et allato sibi vino paululum sorbuit, et ad celos ocu-
[55] los sublevans: Domine, inquit, oro ut fiat istius vini amplificatio. Cumque ipsius praecepto
[56] refudisset illud in vase supradicto, cepit vinum copiose ministrari, cepit copiose affluere, et
[57] quanto amplius vacuabatur ad libitum bibentium efferendo, tanto magis augebatur Creatoris
[58] iussu et virtute redundando. Poterat namque istud Omnipotens, qui de aqua vinum fecerat in
[59] Chana Galileae, poterat et de vino vinum facere sincera servi petentis et indubia fide. Quid
[60] plura? Biberunt ut Galli, nec erat mensura in erogando. Multis diebus vas illud vinarium co-
[61] nati sunt vacuare, et quodammodo vina infundere videbantur, dum effusioni instarent. Cre-

Regebat tunc Re-
mensem ecclesiam
Egidius episco-
pus.

[Apparate!]

[62] a) sub – Teoderici successit in margine additur.

[63] 52) Duplex vita S. Praeiecti testis est, eum Childe-
[64] rico rege interfectum esse circa a. 674, ut docet
[65] Mabillon Act. SS. sec. 2. Act. SS. Ianuar. t. II, 630.

[63] 53) Ter quinis fere amplius annis munere functus
[64] est. Avitus in vita S. Boniti Act. SS. Ianuar. t. I,
[65] 1071.

[1] scebat modica benedictio multis vorantibus, et Deo imperante modum naturae superabat. Ad
 [2] ultimum finito servitio, nec imminuto vino, rex miraculo stupefactus, episcopo humiliatus,
 [3] Deum in ipso veneratus, regiam ostendit largitatem, et qui virtutis vinum biberat, vineas et
 [4] possessiones ex amore et devotione episcopi ecclesiae optulit, quas et usque hodie privilegio
 [5] et deinceps auctoritate stabili possedit. Sane virtutis vinum per praesulem sanctum a Deo
 [6] virtutum regi et comitibus propinatum corda devota populi adeo tunc temporis laetificavit, ut
 [7] in loco, quo copia ex benedictione profluxerat, altare construerent, quatinus huiusmodi signo
 [8] saecula Ventura noscerent, cuius meriti excellentia beatus Agericus apud Deum in gloria
 [9] aeterna fulgeret. Quidam etiam valde nobilis, cum pro suis sceleribus a rege vita privari
 [10] debuisset p<recibus>, et preeibus beati antistitis salvatus est: unde dedit ille Viridunensi ecclesiae alo-
 [11] dium suum et scripto roboravit.
 [12] /{fol. 46v} Guntramnus^a Boso dux cum exosus reginae haberetur, coepit per episcopos et proceres discurrere; et veniam de-
 [13] precari. Nam cum esset Childebertus iuvenis, reginam conviciis et impropriis lacessebat, unde et a rege iussus est
 [14] persequi; qui cum se cerneret in discrimine positum, Viridunum petiit, propsus putans per beatum Agericum, qui pater regis
 [15] erat ex lavacro, se posse salvari, pro quo episcopus intercessurus ad regem properat. Quod cum rex negare nequiret,
 [16] ait: Veniat et datis fideiussoribus in praesentia patrum meorum exequatur iudicium. Adductus ergo et armis nudatus et coram
 [17] rege prostratus a terra iussus est surgere, et sancto sacerdoti usque ad praesentiam Guntramni est commissus. Post haec
 [18] Childebertus cum matre, sorore et coniuge in occursum patrum festinat. Quibus coniunctis praesentatur et Guntramnus
 [19] Boso absque ullius defensione, quia sic convenerat sanctus episcopus: episcopus vero remansit. Sed cum ille pro diversis
 [20] facilitatibus culpabilis iudicaretur, ad mansionem episcopi confugit. Quo cum eum interfectores insequerentur, et ille a
 [21] viro sancto avelli se non pateretur, nuntii etiam ad regem missi ab episcopo ad regem missi intercessores abbates et clerici non audi-
 [22] rentur, iussu Guntramni iniectus est ignis domui illi, ut si episcopus egredi nollet, /{fol. 47r} pariter concremaretur, Quod au-
 [23] dientes clerici, vi effracto ostio sacerdotem eiciunt. Miser autem ille, cum se videret flammis urgeri, domumque egredi
 [24] tentaret, susceptus ab hostibus interfectus est; quod multum sacerdos doluit. Cum autem quidam de regni primoribus
 [25] de morte regum, patrum scilicet et nepotis, tractassent, et deprehensi interficerentur, quidam eorum Bertefredus nomine
 [26] ad urbem Viridunensium confugit. Quo insequentibus adversariis, domum ecclesiae, in qua erat episcopus, in quam et
 [27] ille confugerat, exercitu vallant, et ascendentes supra lectum, tegulis et materiis tecti illidentes interfecerunt illum cum
 [28] tribus pueris. Multum ex hoc doluit sanctus episcopus, quod non solum eum defensare non potuit, verum etiam locum
 [29] quo orare consueverat, ubi et pignora sanctorum multa aggregaverat, humano sanguine pollui vidit. Multa ei Chil-
 [30] debertus munera misit, ut a moerore revocaret, et consolari non potuit. Verum diuturnae amaritudinis moerore gra-
 [31] viter aegrotare coepit, praesertim cum et Guntramni filios secum retinens quotidie fleret illos sibi soli relictos orphanos.
 [32] Transibat aliquando hic sanctus per civitatem Laudunensium, et ecce obviam sibi fuit
 [33] quidam manicis strictus et compedibus, cui tortore praeunte carcer aperiebatur obscurus.
 [34] Ibat, sed magis impellebatur infelix vagitibus plateas implens, et lacrimis omnes quos offen-
 [35] debat ad auxilium ululatu et gemitu provocabat. Talis est peccatorum redditio: sera semper
 [36] poenitentia tormento suscipitur, et illecebrae voluptatum asperis et amaribus exitibus puniuntur.
 [37] Cumque miserabilis misericordem aspiceret virum, petivit, ut potuit, sibi refugium, et ut ei
 [38] impenderet orationis suffragium. Audivit misericordia, et pontifex tactus dolore et compas-
 [39] sione intrinsecus, convenit tortorem multa prece supplicii postulatione, ut flecteretur et pro-
 [40] pitaretur misero indulgentiae lenitate. Abnegavit, et reppulit, nec eum aliquatenus audire
 [41] consentit. Illius flagitia et facinora animum iudicis infrenabant, ne flecteretur misericordia.
 [42] Petiit secundo et tertio, repulsus est; triplicavit precem, et auditus non est. Quid faceret pie-
 [43] tas? Quo se verteret? Homo hominem neque cogere neque precari valebat, et pietas nichilominus incresebat. Itaque conversus ad Dominum porrexit vota in caelum; cucurrit ad mi-
 [44] sericordiae fontem sepius expertum, orans, ut misero esset in auxilium et solveret iussio
 [45] invisibilis et omnipotens, quod despexerat iudex superbus et insolens.
 [46] Audiit Omnipotens, subitoque /{fol. 47v} ligamina solvit;
 [47] Vincla cadunt, et nemo patet qui vincula solvat,
 [48] Nulla manus, vis nulla, Dei nisi iussio summi.
 [49] Cumque hoc iudex obstupefactus aspiceret, confusus et timore correptus, corruit ad pedes
 [50] sancti, inobedientiae compede vinctus, petens iam et implorans sibi veniam, quam noluerat
 [51] impendere proximo postulanti. Indulget vincto per culpam, soluto per veniam tantum gra-
 [52] tiam postulans, qua solvatur. Ita Deus operatus in servum, illum reatu, illum indulgentia liberavit.
 [53] Haec pauca divinae virtutis miracula per virum sanctum nobis monstrata, nos pro mo-
 [54] dulo nostro litteris indicibus posteris ad notitiam salutis annotavimus, et digitum Dei, per
 [55] quem oppressa Egyptus, per quem eiectus est inimicus, per quem mensura fidei, per quem
 [56] divisio carismatum est divinatorum, in his operatum adoramus. Exteriora, quia sunt visibilia,
 [57] quasi faciem huius patris nostri pulchram decoramque pingentes, et coloribus verborum igno-
 [58] bilium informantes. Sed si cum sudoribus et labore vix pervenimus ad ostium, id est ad com-

Nachtrag {fol. 46v} <Anno> 163 <a tran>situ sancti Martini, <2^o a>nno Sigiberti, <Greg>orius Turonensis <d>iac(onus) vigeat, <cum l>ues invaluit. <12^o> anno Sigiberti <episcopus> factus est, quo <eti>am anno sanctus <Magne>ricus obiit. <Erat> autem annus inc. d. 590, ind. 10, quando <v>aluit.

[Apparate!]

[60] a) Guntramnus – orphanos in margine fol. 46' et 47.

[1] prehensionem exteriorum, quid de interioribus faciemus? Quomodo clausa et abscondita
[2] penetrabimus? Nimirum ipse Dei servus in hoc maxime et sollicite servivit Deo, quia vocem
[3] eius medullitus obaudivit, quam euangelio promulgante percepit. Tu, inquit, cum oraveris,
[4] intra in cubiculum et clauso ostio ora Patrem tuum. Quid igitur mirum, si archana eius nequi-
[5] mus agnoscere, qui extra ostium compellimur excubare? Nimirum detrimenti causam depu-
[6] tabat, si vel amicus secreta sua cognosceret. Legerat Ezechiam regem in hoc sibi Deum pla-
[7] cabilem improvide offendisse, quod nunciis Babilonis thesauros suos et aromatum cellas in-
[8] ventus et reprehensus est ostendisse. Timebat et sollicitus invigilabat, ne si hostis insidians,
[9] hostiaria segniter soporata, domum eius irrumperet, somno mortis obrutus negligentia de-
[10] periret. Quapropter servabat cor suum omni custodia, et templum sanctum Dei in se illesum
[11] illibatumque conservans, et permundans, variis bonorum operum floribus adornabat. Con-
[12] currebat enim populus, et civitas tota cotidie confluebat, ut de sanctuario Dei per ipsum ora-
[13] cula salutis, sicut antiquus populus per Moysen, et vitae responsa perciperent. Sacerdos ipse
[14] summus tam pro se quam pro commissis hostias Deo sepius immolabat, et legem Dei ad
[15] faciendum eam de cathedra aecclesiae perdocebat. Ita vestibus Aaron pretiosis et sanctis spi-
[16] rituali lege perfungens, domini Christi vicarius se ipsum hostiam sanctam Deo placentem of-
[17] ferebat pro populi salute, in acquisitione laudis aeternae. Hunc talem tam gloriae singularis
[18] heredem Deus ipse reddebat, qui eum et antequam nasceretur praelegerat, quicum per se
[19] per ministros claros domus suae, et cum eo omni tempore erat, et frequentibus concursibus
[20] visitabat. Hos fascas, haec insignia urbis aeternae, hanc civicam coronam Ierusalem super-
[21] nae, /{fol. 48r} quomodo potest filius hominis vermibus apprehendere? Quod si dicas et ipse filius hominis
[22] et ipse vermibus, verum utique dicis, sed miracula per filium Dei et hominis specialiter **facta in**
[23] **amicis superexcellunt**, nec **sunt** applicanda servilibus et Aadae paupertati. Dicam interim, dicam
[24] de me, quia pressus sarcinulis corruptionis avitae, nec radicem caritatis eius coelo fixam
[25] conabor attingere, nec dignum me fatebor corrigiam calciamenti eius solvere. Sequar
[26] tamen eius praeconando vestigia, si qua Deus illuminato suo fuerit dignus ostendere.
[27] Cum ergo vir Dei inenarrabilibus et supradictis dies suos virtutibus omni studio repletet,
[28] et lucrum bonum de talentis sibi commissis bono Domino fideliter congregaret, hospitalitatis
[29] officium iuxta apostoli praeceptum sollicitus exhiberet, contigit semel sibi clericum Fortunatum
[30] nomine supervenisse. Cum enim esset idem Fortunatus in Italia, in urbe scilicet Ravenna, et nimium oculorum
[31] dolorem pateretur, venit ad quoddam monasterium in eadem urbe intra muros in honore sanctorum Ioannis et Pauli, in
[32] qua etiam^a altarium beati Martini constructum^a honore, propinquam^a habebat fenestram in qua a lucerna erat constituta^a,
[33] comitante secum Felice^a Tarvisiae urbis episcopo^a, qui parimodo oculorum dolorem^a patiebatur; et visum est illis, ut de
[34] oleo lampadis ante altare ardentis oculos suos linirent sub nomine sancti Martini. Quod ut fecit, protinus meritis ipsius
[35] oculorum **uterque** salutem recepit. Qui flagrans desiderio visendi sepulchrum sancti Martini, de Italia venit in Galliam,
[36] et fuit iter illius per Viridunum. Quem episcopus, cui lex canonica iubet omnes suscipere, benigne
[37] suscepit, humane servavit, et viscera super eum totius sanctitatis et pietatis pro consuetudine
[38] sua bona patefecit. At ille remunerationem cogitans pro servitute suscepta, cum voto expleto
[39] **Pictavim rediens ibi habitaret, consecratus in presbiterum, et post in eiusdem urbis episcopum, et** esset doctus arte
[40] grammatica, composuit **ibi** carmen in laude ipsius hexametris compositum et pentametris versibus, quos hic subiungere
[41] operae precium duximus. Ita ergo carmen id dicitur:
[42] „Urbs Viriduna, brevi quamvis claudaris in orbe,
[43] Pontificis meritis amplificata places.
[44] Maior in angusto praefulget gratia gyro,
[45] Agerice, tuus, quam magis auxit honor.
[46] Plurima magnarum fudisti semina laudum,
[47] Quae matura opere fertilitate metes.
[48] Tempore praesenti victum largiris egenis,
[49] Unde futura dies centuplicabit opes.
[50] Dogmatis archani reseras penetralia pastor:
[51] Non solum dapibus, pascis et ore greges.
[52] Templata vetusta novas, preciosius et nova condis,
[53] Culcior est Domini te famulante domus.
[54] Egregios fontes sacri baptismatis explēs,
[55] Tam pia divino fonte repletus agis.
[56] Candida sincero radiat hec aula sereno:
[57] Et si sol fugiat, hic manet arcta dies.
[58] Ad nova templa avide concurrunt undique plebes,
[59] Et tribuis populis plus in amore Deum.
[60] Te solamen inops meruit, te nudus amictum.
[61] Et solus cunctis potus et esca manes.

[Apparate!]

[62] a) etiam alta, construc, uam, n qua, ituta, lice, episcopo, dolorem deleta.

[1] Felix, qui meritis aeternae lucis amator,
 [2] Tempore tam modico non moritura paras.
 [3] Phebus ut elatum suspendit in ethera cursum,
 [4] Purus et igniferum spargit ubique iubar:
 [5] /{fol. 48v} Effusis radiis totum sibi vendicat orbem,
 [6] Montes, plana replens, ima vel alta tenet.
 [7] Sic praesul splendore animi cum sole choruscas,
 [8] Ille suis radiis fulget, et ipse tuis
 [9] Agerice sacer, cuius sermone colente
 [10] Ecclesiae segetes fertilitate placent,
 [11] Terrenis sterilis rebus, fecunde supernis,
 [12] Cuncta caduca negans, dives iture polis.
 [13] Illecebris mundus, mundi lasciva repellens,
 [14] Nil cui subripuit carnis amarus amor.
 [15] Lubrica culpa perit, neque mors de crimine gaudet,
 [16] Cum tua delictis libera membra vides.
 [17] In templis habitando piis sic purus haberis,
 [18] Ut tua corda pater sint pia templa Dei.
 [19] Eligit in tali se Christus vase recondi;
 [20] Quam sibi purgavit, possidet ipse domum.
 [21] Non dolus in labiis, non sunt fera nubila mentis,
 [22] Sinceris animis vernat in ore dies.
 [23] Doctiloquum flumen salienti fonte refundis,
 [24] Et sensus steriles voce rigante foves.
 [25] Ardua coelorum pandis misteria terris,
 [26] Per quem plus Dominum scit, timet, orat, amat.
 [27] Dogmate divino praesul facunde triumphans,
 [28] Das pastor monitis ne premat error oves.
 [29] Deliciis reficis, quas celum, arva, unda ministrat,
 [30] Et saciat populos hinc cibus, inde fides.
 [31] Sumit pauper opem, tristis spem, nudus amictum,
 [32] Omnia quidquid habes omnibus esse facis.
 [33] Hic tibi longa salus maneat, licet inde futura:
 [34] Atque diu pastor pro grege vota feras.“
 [35] Cum igitur prolongatum vitae huius incolatum mortem delectabiliter expectans diu pa-
 [36] tientissime pertulisset, et pondus impositum diei et aestus spe salutari infatigabiliter depor-
 [37] tasset, et lacrimas quoque crescentis cotidie desiderii panes bonae ac letae consolationis ha-
 [38] buisset, videns inimicos suos victoria vitiorum scabellum pedum suorum, gaudebat anima
 [39] eius in Domino, et exultabat spiritus eius in Deo salutari suo. Vincula terrenae molis gravi-
 [40] ter tolerabat, et quanto viribus corporis destituebatur, tanto magis libertatem promissam
 [41] amplius sitiebat cum apostolo dicens: Cupio dissolvi, et esse cum Christo multo magis melius.
 [42] Quod per speculum in enigmate iam senex ac lassabundus tenebat, hoc videre ardebat per
 [43] speciem. Bonus autem Dominus messis differebat succisionem, quia oportunitatem noverat et
 [44] disponebat maturitatem. Viderat eum et adiuverat in hac hieme aspera perniciousiter desudasse,
 [45] ventos temptationum, pruinas tribulationum, adustiones voluptatum superasse, et providus
 [46] sanctarum virtutum agricola fructum multiplicem terrae bonae differebat succidere, plenitu-
 [47] dinem eius accumulans in patientia. Appropinquavit igitur vespera mortis, et gaudens, ac
 [48] praeteritorum quodammodo immemor, in anteriora se extendebat praeparatae pausationis
 [49] denarium a patre familias repositum pactae ac diu expectatae mercedis. Non fefellit eum
 [50] spei ancora omnibus firma periculis, et veritas /{fol. 49r} de promissionis umbraculo processit in lucem.
 [51] Tactus enim digladiabili sorte naturae, et sciens sibi discidium corporis et animae superve-
 [52] nire, confidens in Deo, qui potest et animam et corpus perdere et salvare, convocari iussit
 [53] omnes ecclesiae suae filios et in ecclesia meliores, et consueta salutis documenta repli-
 [54] cans, seque illis commendans, ad ultimum ait futura pronuntians: Sabbato venturo, filii ka-
 [55] rissimi, magnam scitote futuram serenitatem coeli. Serenissimus enim sabbati Dominus mihi
 [56] servo suo fideli dabit sabbatum requietionis; et pertesum labore sex dierum huius seculi, in
 [57] septima sine vespera omni labore liberum transportabit. Terrae igitur matri, quod suum est
 [58] reddite; nam Deus, vita mea, recipiet, quod inspiravit in faciem meam spiraculum vitae. Vos
 [59] etiam obsecro, fratres, et nunc pro vobis sollicitus, ut numquam a memoria vestra recedat;
 [60] qui semper et ubique vobiscum est, Dominus. Dicebat haec aliaque similia, et quasi ad pascha
 [61] superventurum se praeparans, sordes et contagia circumstantium atque lugentium sacra et
 [62] multimoda ammonitione eluebat; nunc de his quae relinquebat, castigando retrahens, nunc
 [63] ad ea ad quae transmigrabat, instigando impellens. Venit quod praedixerat sabbatum, et
 [64] ecce repente in cella ubi eger recumbebat, auditur frequentia, audiuntur voces, quas lingua

[1] edicere nec vox potest resonare mortalium. Cesserunt lacrimae, stupor et extasis omnes
[2] invasit, miraculo et terrore omnes tenere silentium. Audiebantur carmina sexuum diversi-
[3] tate diversa, nec qui essent cantores, corpulentia tenebrosa et fragilis videre praevalerat.
[4] Hoc tripudio, hac simphonia laetitiae inter supernorum civium exultationes, inter manus
[5] sanctorum angelorum dulcissimi pontificis anima de corruptibili carcere exempta, veluti
[6] nivea columba cunctis videntibus evolavit, quorum Deus oculos, ut videre mererentur, ape-
[7] ruit. Ibi felix et beata anima illud unum quod in euangelio Salvator docet necessarium, ab
[8] eodem Domino perenniter et feliciter recipit. **Obiit autem pro illis, ut supra diximus, causis amaritudinis**
[9] **felle adgravatus, maxime inedia consumptus.** Curatum est sane corpus eius sacratissimum pia filiorum
[10] diligentia, et iuxta patris ultima praecepta terrae mandatum in aeclesia sancti Andreae et
[11] beati Martini nomine consecrata. Ubi meritis eius et precibus exuberant divina beneficia,
[12] cunctosque Dei medetur pietas. Requievit autem mense Decembrio, die primo, qui erat dies
[13] sabbati. Annunciatus est ab angelo anno ab inc. Dom. 518, natus post triennium a. 521,
[14] ordinatus in pontificem anno aetatis suae 33. ab inc. Dom. 554^o, **indictione 3**, regni Theode-
[15] berti a. 13, post quintam synodum Constantinopolitanam **anno 3**, pontificatum agente Romanae
[16] ecclesiae papa Vigilio, imperante Iustiniano minore a. 28, Iustiniani maioris nepote. Vixit
[17] in episcopatu **ann. 48**, decessit aetatis suae a. 81, ab inc. Dom. 602, **indictione 6^a**, qui erat
[18] **annus Guntramni 33**, papatus domni Gregorii papae a. 12. **Butiovaldus quidam abbas episcopatum am-**
[19] **biens, quia esset superbus, nichil optinuit. Caramerum referendarium cum consensu civium regalis assensit auctoritas**
[20] **fieri sacerdotem.** /{fol. 49v} Post eum extitit.....^a Ermenfridus, de quibus nullam aliam habemus memoriam, nisi quod
[21] in ordine episcoporum episcopi sunt reperti. Verum de his nunc ista sufficiant.
[22] Chilpericus itaque, Nerone peior et Herode, post multa mala, bella, caedes et descriptiones novas et gravissimas,
[23] quas in omni regno suo fecit, dum de venatione apud villam Calensem iuxta Parisium iam subobscura nocte rediret,
[24] dum de equo susciperetur, et unam manum super pueri scapulam teneret, adveniens quidam, nomine Falco, missus a Bru-
[25] nichilde, cultro eum sub ascella percussit, et iterato ictu spiritum eius fudit. Hic multas regiones devastavit, episcopos
[26] execrabatur, testamenta ecclesiarum multa dirupit, nullum unquam dilexit, a nemine dilectus est. Cum spiritum exhalasset,
[27] solus derelictus est. Hunc Madelulfus Silvanectensis episcopus noctu sepelivit. Obiit a. 588, anno **ab inc. d. 589^o** Childeberti
[28] filii Sigeberti.
[29] Anno igitur ab inc. Dom. 593. regnante Guntramno, anno regni sui 25. ipse domnus Guntramnus rex ecclesiam
[30] in suburbio Cabilonensi in honore sancti Marcelli aedificavit, quam rebus plurimis ditavit, et congregans synodum
[31] quadraginta episcoporum, monachos inibi esse decrevit ad instar monasterii Agaunensis. Cumque ei perlatum fuisset,
[32] quod frater suus Chilpericus interfectus fuisset, abiit Parisius, baptizatum filium Chilperici, nomine Clotharium, ipse de
[33] fonte suscepit, et in regno patris **restituit**.
[34] Anno 26. regni eius filius nascitur Childeberto Theodebertus, et anno sequenti Theodericus. Guntramnus Chil-
[35] debertum adoptavit in filium, quia filios non habebat. Ipso anno gens Persarum credidit Christo, et baptizatus est im-
[36] perator Parsarum a sancto Iohanne Constantinopolitano cum 60 milibus eorum.
[37] Anno 30. regni eius qui erat ab inc. Dom. 598. inventa est tunica domini nostri Iesu Christi inconsutilis, et a
[38] Gregorio Antiocheno, Thoma Hierosolymitano, Iohanne Constantinopolitano, et aliis multis de Zafath civitate cum arca
[39] marmorea levata, ordine pedestri Hierosolymam perlata est, et in loco ubi crux **Domini** adoratur, cum triumpho posita.
[40] Guntramnus, postquam 33 annis regnum Burgundiae tenuit, moritur 5. Kal. Aprilis, sepultus est Cabiloni.
[41] Regnum eius Childebertus assumpsit, quod annos quatuor tenuit, et mortuus est **in adolescentia**, anno regni sui 17,
[42] **aetatis 25**, ab inc. Dom. 605. Filii eius regnum susceperunt Theodebertus Austrasiorum, sedem habens Mettis; Theo-
[43] dericus regnum Guntramni in Burgundia, sedem habens Aurelianis. Hi duo reges contra Clotharium Chilperici filium
[44] arma movent, ubi Clotharius opprimitur, et qua potest conditione pacem facit.
[45] Anno regni **<...>** Theoderici, qui erat ab inc. Dom. **annus 602**, Phocas dux et patricius rei publicae Mauricium im-
[46] peratorem interfecit et imperium assumpsit. Theoderico nascuntur /{fol. 50r} filii Sigebertus et Childebertus. Brunichildis et
[47] Prothadius maior domus Theodericum adversus fratrem commovent; quamobrem Protadius ab exercitu Theoderici peri-
[48] mitur; et fratres pacantur. Theodericus consilio Brunichildis aviae suae sanctum Desiderium Viennensem archiepisco-
[49] pum exilio damnavit, et reductum de exilio lapidare fecit. Sanctum quoque Columbanum de regno suo exturbavit, quem
[50] Clotarius Chilperici filius suscepit. Erat enim amator sapientiae. Iterum lis inter fratres Brunichildis agitur con-
[51] silio, et collecto exercitu Tullensi conflagunt campania. Victor Theodericus Theodebertum usque Coloniam insequitur,
[52] ubi Theodebertus redintegrato exercitu bellum movet. Tanta ibi strages facta est, ut cadavera **occisorum** non habe-
[53] rent, quo ruerent prae multitudine occisorum. A Tulbiaco usque Coloniam prostratus exercitus terram operuit. Theo-
[54] dericus victor fratrem persequitur, et suorum proditione captum aviae Brunichildi dirigit; quem illa in clericum toton-
[55] dit et post paululum interfecit.
[56] **Regnante Theodeberto rege sanctus Geiericus, rex Aquitaniae ultimus, iustis pollens moribus, a Deo caecitate**
[57] **percussus, revelatione angelica Mettis venit, cui praeerat sanctus Arnulfus propinquus eius; et illuminatus a sancto**
[58] **Stephano minore** domum sancti Petri construxit, et tempore Dagoberti, sancto Arnulfo eremum petente, ibidem pontifex subbro-
[59] gatus **19** annis praefuit, decessit 13. Kalendas Octobris, sepultus in coenobio sancti Symphoriani. Tempore Theoderici
[60] et Brunichildis sanctus Lupus Senonensis vixit, nepos Austreni Aurelianensis et Aunarii Autissiodorensis episcoporum.
[61] Anno itaque 16. regni sui, qui erat ab inc. Dom. 615, Theodericus volens super Clotharium irruere, Mettis pro-
[62] fluvio ventris interiit. Brunichildis Sigebertum filium eius in loco patris substituit. Clotharius vero fines regni qui
[63] suae ditioni debebantur conatur recipere, cui Sigebertus occurrit, quem Clotharius suorum proditione captum peremit,
[64] et quinque fratres eius cum Brunichilde cepit. Pueros separatim peremit, Brunichildem indomitorum equorum caudis
[65] irretitam miserabili morte damnavit **anno ab inc. dom. 623**. quae et sepulta est Eduae.
[66] Clotharius trium regnorum monarchiam obtinuit a. 28. regni sui, sicut ei beatus Columbanus praedixerat, et a. 38.

[Apparate!]

[67] a) locus erasus et vacuus in c. tertia pars lineae.

- [1] regni sui Dagobertum filium consortem regni facit. Anno vero 42. regni eius inter Clotharium et filium suum gravis
[2] orta est contentio, eo quod Clotharius cuncta quae ad regnum Austrasiorum pertinebant, sibi **vellet** retinere. Quam-
[3] obrem electi sunt duodecim iudices ex Francis, inter quos fuit sanctus Arnulfus Meltensium episcopus, quorum con-
[4] silio pater pacificatur cum filio. Superiori vero anno, cum iam Dagobertus Austrasiorum regnum **strenue** regeret, qui-
[5] dam vir, **nobilis** Haroaldus⁵⁴, eius offensam incurrit, pro quo intercessores facti sunt **dominus** Arnulfus et Pippinus
[6] maior domus, sed non multo post Treveris interfectus est.
- [7] Anno **igitur ab inc. d.** 630. Clotarius moritur, et Dagobertus monarchiam obtinuit a. 15. Hic patre orbatus, Austrasiis, quos re-
[8] gebat, iubet exercitum promovere, missos dirigens in Burgundia, et caeteris regni partibus, ut **in** suum **regimen** elige-
[9] rent. Cumque Remis venisset, omnes se ei tradiderunt. Aribertus frater eius nitebatur **si** posset regnum assumere, sed
[10] eius voluntas pro simplicitate parum sortita est effectum. Dagobertus vero cum obtinuisset regnum, /{fol. 50v} sapienti usus con-
[11] silio partem regni fratri concessit Tolosam, Caturcinam, Agenensem, Petragoricum et Sanctonicum, et quod ab his
[12] versus Pyreneos montes excluditur; et regnabat Aribertus in Provincia et Aquitania, et post tres annos totam Vasconiam
[13] superans sibi sub**di**dit.
- [14] Anno d. **inc. [d.] 581.** obiit sanctus Germanus Parisiacensis et **a-** 630. sub Dagoberto vixit sanctus Paulus Virdu-
[15] nensis frater eius. Qui si, ut scribitur, ita est, sexaginta et eo amplius annis **vixit** post eum **vixit**. Nati
[16] sunt **autem** in pago Eduensi, vico Lausia, et in manso nativitatis eorum non canis, non avis prae-
[17] dam rapere praevallet, quae non statim intereat; quod experimento probatum est. Qui locus
[18] usque hodie ecclesiolam retinet sancti Germani nomine et virtute insignem.
- [19] Huius Dagoberti tempore post Ermenfridum episcopum Virdu-
[20] nensem tractus est de monasterio Theolegio sanctus
[21] Paulus, qui fuit frater sancti Germani Parisiacensis ecclesiae episcopi, et in Virdu-
[22] nensi ecclesia episcopus consecratus;
[23] cuius memoria aeterna est. Hic monasticam vitam ducens cum in pistrino fratrum habuisset obedientiam, et timeret
[24] ne hora statuta fratres panem habere potuissent, eiecto igne de clibano ipse intus **egressus**, cum cuculla sua clibanum
[25] purgavit, et panem illic ad coquendum ordinavit, sanusque foras egressus panem sanctum fratribus in refectorio tem-
[26] pore statuto distribuit. Cum ergo esset episcopus ordinatus, nepos Dagoberti regis Grimo diaconus, qui et Adelgisus
[27] dictus est, cum fuisset a sancto Paulo ab infantia reverenter educatus, pro amore ipsius antistitis suam proprietatem,
[28] id est Theolegium monasterium, sanctae Mariae in Virdu-
[29] no suo scripto et multorum fidelium scriptis tradidit robor-
[30] **vit**, et ut Virdu-
[31] nensis ecclesia ipsum monasterium in sempiternum haberet, omni auctoritate firmavit. Victui vero fra-
[32] trum **idem** Grimo Frasnidum villam pro sua pietate delegavit. Sanctus etiam Paulus Basonis villare de suis redditibus com-
[33] paravit. Privilegium canonicis ipsius ecclesiae de antiquioribus villis fecit, et sua aliorumque episcoporum auctoritate
[34] ipsum sub divina attestazione roboravit. Hic in episcopatu positus, multa miracula operatus est, et post suum excessum
[35] positus in basilica sancti Saturnini, omnibus cum fide poscentibus multa sanitatum beneficia largitus est. Caecos nam-
[36] que illuminavit, surdis auditum dedit, claudis gressum prae-
[37] buit, aegrotos a variis infirmitatibus liberavit. Et quid plura?
[38] Ecclesiam sibi commissam rebus temporalibus dilata-
[39] vit, bonorum operum floribus adornavit, et **Deus** omnipotens
[40] animam eius cum sanctis in aeterna gloria gaudere facit. Requievit autem mense Februario, die 9. Post hunc extitit
[41] Gisloaldus episcopus, Gerebertus^a.
- [42] Dagobertus igitur anno regni sui 6. Burgundiam ingressus est, et tanto timore pontifices et omnes Burgundiae
[43] proceres in eius adventu concussi sunt, ut omnibus mirandus esset pro iustitia quam faciebat. Venit ergo Lingonas,
[44] inde Divionem, et Latonae residens multis diebus /{fol. 51r} tantam iustitiam faciebat, ut nullus ante eum veniret, qui rediret non
[45] accepta iustitia. De Latona Cabilonum **ivit**, post Augustodunum, inde Autissiodorum, dehinc Senonas, inde Parisios
[46] venit amore iustitiae faciendae, ut nec somnum oculis caperet, nec cibo satiaretur. Anno 7. regni sui nascitur ei filius,
[47] nomine Sigebertus, quem de lavacro suscepit Aribertus frater eius, et ipse Aribertus anno sequenti mortuus est, cui
[48] erat filius **parvulus** Chilpericus, qui non multo post defunctus, fertur factione Dagoberti fuisse interfectus.
- [49] Anno 10. regni Dagoberti Winidi Toringiam devastabant. Qui cum fortiter instarent, Dagobertus Mettis venit, et
[50] consilio pontificum et procerum Sigebertum filium suum regem constituit, sedemque Mettis habere constituit, et Cuni-
[51] bertum Coloniensem praesulem et Ansegisum ducem, qui et Anschisus, instituit gubernare palatium. Hic Ansegisus
[52] genuit Pippinum, Pippinus Carolum. Thesaurum quod sufficeret, filio tradidit, et condigne eum in culmine regni subli-
[53] mavit, et quod ei largitus fuerat, praecepto roboravit. Illi regnum Austrasiorum et fines regni Francorum utiliter defen-
[54] dunt. **Undecimo**^b anno Clodovei filii Dagoberti Magoaldus **1** abbas Flaviniacensis obiit, et do-
[55] **mnus** Widradus ordinatur abbas 11. Kal. Mai. Praefuit annis 12.
- [56] Anno 12. regni Dagoberti natus est ei filius, nomine Clodoveus, cui Neustriam et Burgundiam post suum disces-
[57] sum pater contulit, regnum vero Austrasiorum Sigeberto. Dagobertus igitur 13. anno regni sui Wascones fortiter supe-
[58] ravit, et anno sequenti Brittones et Wascones datis sacramentis ei subduntur. Obit anno inc. Dom. 641. **ind. 14**,
[59] regni sui anno 20. sepultus est in ecclesia sancti Dionysii Parisius, quam tantis thesauris ditavit, ita ut miraretur, qui
[60] videret. Successit **anno dominice inc. 633**⁹ patri in regimine Clodoveus, cuius regni anno 2. **Ab inc. d. <645>** Martin^{us} papa pontificatum
[61] Romanae urbis suscepit.
- [62] Clodoveus corpus beati Dionysii discooperiens, minus religiose **licet et cupide** os brachii fregit et rapuit, confestimque stupe-
[63] factus in amentiam incidit, et post 2 annos vitam cum regno finivit. Habuitque tres filios Clotharium, Theodericum
[64] et Childericum, quos genuit ex Baltilde regina. Ega custos palatii et tutor regni condigne gubernabat palatium et
[65] regnum. Anno tertio regni Clodovei Ega moritur et maior domus Erchinoaldus efficitur, vir patiens, et omni bonitate
[66] plenus, amator pacis et iustitiae. Pippinus quoque defuncto patre Auchise maior domus in regno Sigeberti cum
[67] Cuniberto pontifice strenue gubernabat regnum Austrasiorum, et ab omnibus amabatur. Hic partem thesaurorum Dago-
[68] berti, quae compete-
[69] bat Sigiberto, Compendio villa suscepit, et Mettis deportavit. Post haec Sigebertus obiit. Regnum
[70] eius suscepit Dagobertus filius eius. Quem Pippinus et Grimoaldus Pippini filius minus idoneum ad regni curam
[71] **per**videntes in clericum detonderi fecerunt. Balthildis missis militibus Dalfinum Lugdunensem episcopum interfecit
[72] **anno 662^o inc. d.**, a **<quo>** **tonsuram a<ccepit>** **eonseeratus est sanetus Wilfredus** Eboriacensis episcopus, qui primus **in** **Fresiam** praedicavit ante
[73] **sanctum**
- [74] **Willebrordum.** Clodoveus quoque exactis in regni administratione 17 annis obiit in primevo flore iuventutis, relictis
[75] tribus filiis cum Baltilde regina. Eius^c archicapellanus fuit sanctus Genesius abbas, qui postmodum Lugdunensi
[76] ecclesiae archiepiscopus datus **est**. Hic ante reginam defunctus, in ipso eius obitu cum magna ei luce cum angelis et
[77] archangelis apparuit, et ad mansionem eam perpetuae pacis perduxit. Post quem praefuit Lugdunensi me-

[Apparate!]

[69] a) Quae sequebantur abrasa sunt. b) in margine. c) in margine.

[70] 54) lege Chrodoaldus. Fred. c. 52.

- [1] tropoli sanctus Landebertus abbas Fontanellensis ecclesiae, a quo consecratus est sanctus
- [2] Ansbertus Rotomagensis episcopus anno dom. inc. 678. indictione 5, anno regni Theoderici 9.
- [3] Annus dom. inc. 682. Agathonis papae secundus, Theoderici Balthildis filii 13.
- [4] Clotharius maior natu regnum patris Neustriae et Burgundiae obtinuit, Childericus regnum Austrasiorum et
- [5] Germaniae suscepit anno dominice inc. Domini 658. indictione prima et regnavit Clotharius
- [6] annis 4, et obiit anno dominic. incarn. 662. indictione quinta. Quo mortuo contentio inter prin-
- [7] cipes agitabatur de regno. /{fol. 51v} Ebroinus maior domus Theoderico favebat, sanctus Leodegarius, Eduensium episcopus, et
- [8] ceteri quibus erat mens sanior, Childerico favebant. Praevaluit melior sententia, et Childericus rex Francorum constituitur,
- [9] eo quod strenue regeret regnum Austrasiorum. Refert aliquis scriptorum quod Theodericus primo sublimatus sit in
- [10] regno Francorum, et Ebroinus maior domus substitutus, sed propter malitiam et crudelitatem sint expulsi, et substitutus
- [11] sit Childericus. Leodegarius igitur sub Childerico bene et utiliter disponebat regni moderamina, ita ut quidquid adver-
- [12] sus leges maiorum, quorum vita laudabilis fuit, contrarium repererat, ad pristinum statum corrigeret. Obiit^a dominus
- [13] Widradus abbas 5. Nonas Octobris, et successit ei anno dom. inc. 663. Gayroinus episcopus;
- [14] cuius tempore contulit⁵⁵ <Pipp>inus eidem aeccliesiae Glennonem cum appendiciis. Hic in expeditione
- [15] imperatoris obiit pridie Nonas Iulii. Tempore etiam eius dedit Baio sancto Preiecto Pullinia-
- [16] cum cum aeccliesia, Magniacum, Pruiniacum, et uxor eius Puteolos, Optemariacum, Cleria-
- [17] cum, anno 7. Childerici⁵⁶.
- [18] His diebus Eduensem ecclesiam praefatus regebat Leodegarius, Viridunensem Gereber-
- [19] tus, de quo iam memoriam fecimus, Traiectensem sanctus Theodardus. in aula regis Childerici
- [20] sanctus erat Lambertus, iuvenis bonae indolis, qui post sanctum Theodardum consensu magnatorum et procerum Tra-
- [21] iectensem suscepit episcopatum. Dum igitur strenue et sagaciter Childericus regni disposeret moderamina, crescente
- [22] inter principes discordia diaboli maligni suadente invidia, interficitur princeps ipse inclytus, anno ab inc. Dom. 670.
- [23] indictione 13, exactis in regni administratione 22 annis, et germanus eius Theodericus succedit. In diebus illis tanta
- [24] fuit tribulatio in ecclesia, Ebroini faciente nequitia, ut videatur crudelitate vincere Neroniana et Deciana tempora.
- [25] Tunc interfectus est sanctus Leodegarius cum Gerino fratre ab ipso Ebroino principe, sanctus Lambertus a Dodone
- [26] comite. Ebroinus crudelitate frendens, ab Ermenfrido Franco interfectus est. Erat tunc temporis vir ab ipso Ebroino
- [27] oculis privatus in insula quae Barbara dicitur, cum nocturno tempore ad ripam Araris orandi gratia sederet, audivit
- [28] navigantium impetum et contra impetum <flu>minis magna vi insur<gen>tium. Qui interrogans, quo navigium illud tenderet, audivit: Ebroinus est,
- [29] quem ad Vulcaniam ollam
- [30] deferimus, ibi enim facti sui poenas tuet.
- [31] Iam tunc deficientibus a pristino vigore regibus, regni cura administrabatur per maiores domus, qui maiores dicebantur. Mortuo ergo
- [32] Theoderico ab inc. Dom. anno 692^o, indictione quinta, Clodoveus filius eius succedens regn(avit) anno 1. Inter duces et primates
- [33] regni Pippinus praeminebat, et maxima pars regni in manu eius erat. Clodoveo quoque defuncto Childebertus succe-
- [34] dens regnavit ann. 14. Post quem Viridunensem ecclesiam Berthalamius episcopus rexit, qui studio suo et industria ecclesiae sibi
- [35] commissae adquisivit praedia quamplurima. Quo defuncto succ(essit) Abbo episcopus.
- [36] Childeberto quoque rege, qui cognominatus est Iustus, de medio facto anno ab inc. d. 711, Dagobertus filius eius adhuc puer anno d. inc. 712
- [37] succ(essit)
- [38] adhuc puer anno ab inc. dom. 712^o. et regnavit annis 5, et mortuus est a. 715. cui successit Daniel clericus, qui et Chil-
- [39] pericus, regnavitque ann. plus quinque.
- [40] Anno, qui erat ab inc. Dom. 710. natus est in Viridunensi urbe dominus Madeveus ex familia ecclesiae.
- [41] Pippinus mortuus est anno ab inc. Dom. 713 in mense Decembrio, et Grimoaldus filius eius mortuus est et Karolus Tudites
- [42] successit in loco patris. In diebus illis Franci mutua se caede sternunt, et Theodaldum Grimoaldi filium persequendo
- [43] fugant, electo Rainfredo in principatu maioris domus, de cuius manu per multa bella Karolus eundem principatum
- [44] sustulit, et mortuus est Ragenfredus anno d. 731. Anno quoque ab inc. d. 717^o. obiit in Attiniaco villa Daniel, qui et Chilpericus, et
- [45] Noviommo sepultus, et succ(essit) ei Theodericus Dagoberti iunioris filius. Quo mortuo anno ab inc. d. 725^o. successit Clotharius, et
- [46] /{fol. 52r} Clothario Childebertus, et Childeberto Childericus, in quo defecit generatio regis Clodovei, quae usque tunc regnaverat.
- [47] Karolus ergo ab ergastulo quo tenebatur divina miseratione ereptus, 27 annis, quibus principatum obtinuit sub prae-
- [48] fatis regibus, bellum, cum primo cum paucis bis terque congressus primo esset, abiit, tandem in Vinciaco 13. Kal. Aprilis contra Rain-
- [49] fredum Francorum principem a. 717. tertio sui principatus sui anno; unde victor factus, una tantum id est Andegavis
- [50] civitate ei concessa ad habitandum, Francorum totam gentem ipse regens, vastavit Saxoniam, Bavariam, intravit in Provin-
- [51] ciam usque Massiliam, invasit Wasconiam, vastavit Frisiam, contrivit Alemanniam. Qui propterea Tuditis appellatus
- [52] est quod est malleus fabri, quia sicut malleo universa tunduntur ferramenta, ita ipse contrivit omnia regna sibi vicina.
- [53] Pugnavit etiam cum Saracenis non longe a Narbona, et maxima caede prostravit. Quibus iterum Provinciam irrum-
- [54] pentibus, cum Arelatum cepissent, Carolus sibi adiuncto Luitprando Longobardorum rege, de illis cos regionibus effu-
- [55] gavit. Eo tempore floruit vita vel actibus Petrus Ticinensis episcopus, virginitatis gloria decoratus, qui ab Ariperto quon-
- [56] dam rege apud Spoletum ex<ilio> fuerat relegatus. Misit autem Carolus Pippinum filium suum Luitprando praefato regi, ut eius
- [57] capillum incideret. Qui c<esa>riem eius incidens pater ei factus est, multisque ditatum muneribus genitori remisit et Leone
- [58] imperante temporibus papae Gregorii papae 3, hortatu eius Petronace duce quondam Brexia<no> monasterium sancti Benedicti in Cassino re-
- [59] stauratum est, e<volutis> iam fere 110 annis a destructione eius, cui etiam Zacharias papa plura contulit, inter quae
- [60] regulam, quam sanctus Benedictus manu sua scripsit, concessit.
- [61] Tunc praeerat Viridunensi ecclesiae Peppo episcopus, et in illa seditione, quam diximus fuisse inter Raimfredum
- [62] Francorum principem et Karolum Tuditem, ipse favit partibus Caroli, et ob id optinuit pretio cum Carolo et quodam
- [63] nobili vasallo eius Calmontem villam cum omnibus appendiciis. Postquam vero Deus Karolo solidavit Francorum
- [64] regnum, addidit et alia quam plurima, ut ostendit chartarum notitia. Et hoc ergo defuncto Volchisus episcopus factus
- [65] est, et post eum Agroinus episcopus, qui perpaucis annis ipsi praefuere ecclesiae.
- [66] Anno ab inc. Dom. 741. Karolus mortuus est, et filii eius Karlomannus et Pippinus susceperunt regni gubernacula; sed Karlomannus septimo post patris obitum anno ab inc. Dom. anno 747. relicta cura regni Pippino fratri, Romam perrexit et in monte Serapti monachus habitationem instituit. Postea non ferens molestias crebro se visitantium, ad

[Apparate!]

[67] a) in margine.

[68] 55) Pippinus maiordomus; cf. Labbei Bibl. nov. I, 269. 56) die dominico ante med. mensem Maii; ibid.

[1] sanctum Benedictum in monte Cassini commigravit. Tunc regebat Romanam ecclesiam Zacharias papa, qui succes-
 [2] sit Gregorio III. anno ab inc. d. 742, et rexit ipsam, ecclesiam a. 10, m. 3, d. 14. Hic accepta legatione a Pippino per Utgardum
 [3] Vitzeburgensem episcopum, et Fulradum ipsius Pippini capellanum, de inutilitate regum ex antiqua Merovingorum
 [4] stirpe descendendum, ut superius praelibavimus, mandat populo Francorum, ut Pippinus, qui potestate regia utebatur,
 [5] nominis quoque dignitate frueretur. Ita Childericus rex ultimus de ipsa stirpe depositus, et in monasterium trusus, et
 [6] Pippinus in regem electus, et consecratus est a Bonifacio Moguntiae episcopo, Suessionis in villa, a. 752. Sed et Ste-
 [7] phanus, qui Zachariae successerat, propter infestationem Aistulfi regis Langobardorum 14. die mensis Octobris Roma
 [8] egressus, indictione 7, papatus sui a. 2, anno ab inc. Dom. 754^o. ad Pipinum venit in Francia, et constituit eum Romanae
 [9] ecclesiae defensorem et principem, et confirmavit unctione sancta eum in regem, et unxit duos filios eius Carlomanum et
 [10] Carolum. Ex tunc ablata est Roma a subiectione imperii Graecorum. Anno^a inc. d. 755. post Gayro-
 [11] num episcopum Flaviniacensis aecclesiae abbatem Manasses ordinatur abbas tempore Pippini
 [12] quondam maioris domus, tunc autem regis Francorum.

[13] Anno igitur ab incarnatione humanati verbi 753. suscepit praesulatum Viridunensis
 [14] ecclesiae dominus Madelveus. Hic in eadem urbe christianis et inclitis parentibus est editus.
 [15] Qui statim renatus ex aqua et spiritu in septem baptismatis gradibus, septem comprehendit
 [16] dona paracliti Spiritus. Accepit deinde carnes agni immaculati cum sanguine, candidatus
 [17] virginitatis veste, decoratus immortalitatis lampade. Ardebat ea tempestate omnis /{fol. 52v} Belgica
 [18] cotidiana bellorum instantia. Nam regalis dignitas, quae a Meroveo rege sumpserat initia, in Hildericum regem
 [19] qui iussu Stephani Romani pontificis detonsus et in monasterium trusus est, porrecta, illo in tempore nullius vigoris
 [20] erat, nec quicquam in se praeter inane regis vocabulum praeferebat. Opes quippe et redituum affluentia, regni ad-
 [21] ministratio seu omnia, quae vel domi vel foris agenda ac disponenda erant, penes praefectos palatii, qui maiores domus
 [22] dicebantur, manebant. Qua praefectorum licentia crevit morum insolentia, adolevit dominorum
 [23] crudelis potentia, nec defuit invidia, quae pessumdedit regnorum iura. Inflatum unus ad-
 [24] versus alium, invadit quisque nomen regium. Hac crescente discordia urbes depopulantur,
 [25] ecclesiae incenduntur, ministeria divina detrahuntur, monasteria virorum deiciuntur, puella-
 [26] rum deluduntur, et cuncta vastantur; fuitque eo tempore non minor in aecclesiis gemitus,
 [27] quam Decianis Diocletianisque temporibus. Quo turbine Viridunensis civitas exagitata
 [28] defuncto Agroino episcopo diebus multis mansit vacua, pastore viduata.

[29] His diebus ablactatus almus puer Madelveus, religiosus viris traditus est litteris imbuen-
 [30] dus, quarum elementis brevi datis memoriae, dedit operam intelligere praecepta artis gram-
 [31] maticae, per quae vera agnoscere, vicia quiret vitare. Post haec tribunal ascendit rethoricae.
 [32] Sed quia rethor est traditor eloquentiae, eloquentia vero sine sapientia nimium obest ple-
 [33] rumque, prodest numquam, omissa exercitatione dicendi, in rectissimis atque honestissimis
 [34] studiis rationis omnem suam consumpsit operam, studium rectae rationis ad divina, studium
 [35] honesti officii referens ad humana. Hinc res omnes, quae in dictis et factis et in toto mundo
 [36] aguntur, decem esse intelligens, quae praedicamenta dicuntur, argumentorum fucos et sillo-
 [37] gismorum perplexiones sagaci animo discrevit, et in eis aciem sui docilis sensus ad unguem
 [38] exacuit. Intrat ex hoc quadrivium, ubi cubos arithmeticae, sonos musicae, modos geome-
 [39] triae, radios astronomiae perspicaci percipiens mente, ad perfectionem duplicis thesis, id
 [40] est theoricae pervenit et practicae.

[41] Puerilibus igitur annis, ut patriarcha Iacob, simpliciter domi transactis, pulsabat adole-
 [42] scentiae fores proficiens, et placens tam Deo quam hominibus. Sane post flores rethoricos
 [43] ac angues sillogismicos, scripturae divinae ingreditur campos, ubi audiens ab apostolo:
 [44] Omnis qui castę vivit, /{fol. 53r} templum est Spiritus sancti. Item in Apocalipsi: Qui cum mulieribus non
 [45] sunt coinquinati, hii sequuntur agnum quocumque ierit, statim primevam suam etatulam
 [46] Christo domino consecravit; illi toto animo placere ac servire gestiens, qui est pars et here-
 [47] ditas eius, cogitansque vias suas, convertit pedes suos in testimonia Iesu, querens videre
 [48] bona Domini in terra viventium. Adeptus tandem clericatus honorem, accepit a Domino
 [49] benedictionem, et misericordiam a Deo salutarem. Cotidiano siquidem propectu ibat de
 [50] virtute in virtutem, latam et spatiosam viam quae ducit ad mortem horrens, artam et angu-
 [51] stam qua itur ad astra sequens, confixit timore Dei carnes suas, mortificans membra sua
 [52] cum viciis et concupiscentiis, spiritu ambulans, desideria carnis non perficiens, misericor-
 [53] diae operibus studens, vigiliis et ieiuniis corpus affligens, orationi insistens, meditationi in-
 [54] serviens, aures ab auditione mala coercens, oculos a vanitate avertens, odor bonus Deo in
 [55] omni loco esse satagens, os suum a multiloquio vel vaniloquio custodiens, manus ab omni
 [56] munere excutiens, consilium opusque suum ad Deum semper convertens, in omni actu suo
 [57] Dei, non suam gloriam querens.

[Apparate!]

[58] a) in margine.

[1] Vivebat studiis adolescens iustus in istis,
[2] Ordinibus sacris respondens moribus aptis.
[3] Post hec ad maiora conscendens, presbiterii honorem electus accepit, iustificatus opti-
[4] nuit. Constituitur itaque unanimi assensu et electione omnium, rector et abba ecclesiae sancti
[5] Vitoni, quam et studio spiritualis exercitii et rebus temporalibus melioratam, exemplo et
[6] doctrina ad divini famulatus amorem accendit. Fuit enim humilitate praecipuus, caritate
[7] diffusus, prudentia mirabilis, sobrietate laudabilis, iustitia insignis, fortitudine spectabilis; et
[8] licet cunctos dignitate praecelleret, erat tamen obedientia cunctis subditus, patientia proba-
[9] tus, forma factus gregi ex animo, ut in eo subditus quisque agnosceret, quam sibi vivendi
[10] normam assumeret. Haec de eo fama ubique ferebat, hic rumor omnium in ore continuus
[11] erat j Madelvei pietas eiusque probitas lustrabat patrias, replebat plateas, edes pulsabat pa-
[12] latinas. His praecurrentibus muniis cunctorum votis in pontificatu eligitur Vir dunensis urbis.
[13] Quod licet timore Dei plenus omni conamine reiecerit, totoque adnisu recusaverit, multorum
[14] tamen sententia Dei gratia praecedente praevaluit, ac una cleri populique concordia episco-
[15] porum iudicio dignus in chathedra pontificali exaltatur, benedictione firmatur, unctione sa-
[16] cratur. Regebat tunc Romanam aecclesiam Stephanus secundus, Francis vero principabatur
[17] Pippinus Caroli Tuditis filius, ex maiore domus et praefecto palatii rex constitutus, a quo Chro-
[18] degandus abba, vir egregius et omnibus efferendus praeconiis, in palatio praefati Caroli nutritus, eiusque referendarius,
[19] ab ipso /{fol. 53v} et Francis omnibus electus Romam missus est, ut praelibatum Stephanum papam ad Gallias, ut cunctorum vota
[20] anhelabant, evocaret; quod et fecit, a quo etiam in pontificem Mettensis aecclesiae, astante rege et
[21] populo, consecratus, pallium promeruit cum nomine archiepiscopi. Quod etiam quibusdam
[22] Mettensis aecclesiae praesulibus aliquoties concessum fuisse legitur, pro multimoda vastatione
[23] Trevirensis matris aecclesiae, quae licet primatum petitione Helenae reginae a beatae memo-
[24] riae papa Silvestro per corpus Mathiae apostoli et per baculum beati Petri acceperit, quod et
[25] ab antiquo possidebat, quia ubi ante adventum Domini in capite provinciarum primates erant
[26] legum secularium, ad quos confugiebant pro oppressionibus vel iniustitiis qui ad aulam im-
[27] peratorum confugere non poterant vel quibus permissum non erat, ipsis in locis apostoli et
[28] beatus papa Clemens, ut refert beatus successor eius papa Anacletus, patriarchas vel prima-
[29] tes, qui unam formam tenent licet diversa sint nomina, legis divinae poni et esse iusserunt;
[30] tamen ita multoties peccatis exigentibus attrita fuit, ut ea vacante Mettensium praesules
[31] metropolitani fungerentur officio et dignitate. Tullensibus quoque praerat Godo venerandus
[32] episcopus, qui immunitatem civitatis et recuperationem chartarum igne consumptarum apud
[33] praefatum regem Pippinum suae adquisivit aecclesiae.
[34] Inter hos beatus Madelveus virtutum radiabat decore, et dignitatem pontificalem bono-
[35] rum operum adornabat nitore. Quod officium, quamvis rudis acceperit tempore, aptus ac-
[36] cessit assueta bonitatis ubertate. Instabat praedicationibus, firmabat plebem benedictionibus,
[37] incitabat ad meliora sacris exortationibus. Quod docebat verbis, monstrabat exemplis. Erat
[38] tunc civitas ipsa insectatione barbarica bellis attrita, obsidionibus fatigata, calamitatibus re-
[39] pleta. Tempora Dei in ea polluta, sanctuaria exusta, ministeria violata, officia diurna vel
[40] nocturna neglecta. Clerici alii fugati, quidam necati, qui remanserant multa paupertate ad-
[41] dicti, plus propriis seu terrenis quam celestibus studebant negotiis. Hoc respectu vir Domini
[42] amaro cum esset animo, posuit spem suam in Domino clamans illi spiritu humiliato: Omnia
[43] quae fecisti nobis, Domine, in vero iudicio fecisti; quia peccavimus tibi et mandatis tuis non obe-
[44] divimus. Cui mox Dominus: Invoca me, inquit, in die tribulationis, eruam te et honorificabis
[45] me. At ille humili prece: Deus meus, misericordia mea, tu es refugium meum a tribulatione
[46] quae circumdedit me, exultatio mea, erue me a circulantibus me angustiis et filiorum neces-
[47] sitatibus. Nec mora, consolatio ex ore veritatis affuit: Primum, inquiens, querite regnum Dei
[48] et iustitiam eius, et omnia adicientur vobis. Tunc ille gratulabundus: /{fol. 54r} Auditui meo, ait, Domine,
[49] dabis gaudium et letitiam, et exultabunt ossa humiliata. Gressu ergo celeri aecclesiam intravit,
[50] clerum populumque advocavit. iudicia Dei vera innotuit, crimina vel peccata alterutrum
[51] confiteri monuit, fructus dignos penitentiae facere suasit, aecclesiam frequentare, orationibus
[52] cum lacrimis incumbere, laudes Dei cum silentio et reverentia audire, elemosinas pro posse
[53] libenter dare, hospitalitatem sine murmuratione servare, discordantes ante solis occasum
[54] ad pacem redire, pacem falsam non dare, gehennam timere, vitam aeternam sperare prae-
[55] cepit et docuit. Clericos deinde regulariter vivere, septies in die laudes Deo dicere, et noctu
[56] ad confitendum illi surgere aecclesiastica sanctione instituit, victumque illis cotidianum de
[57] propriis, prout potuit, ordinavit.

[1] Curiam interea adiit, Pippino, qui ex auctoritate Stephani papae ex praefecto palatii
[2] rex^a constitutus fuerat, vastitatem urbis calamitatemque plebis quam regendam susceperat
[3] innotuit, auxiliumque ab eo ex regali **traditione vel largitione**^b quaesivit et optinuit. Collatione siquidem fide-
[4] lium quaedam praedia suscepit, Wasnaum scilicet seu Warnunci curtem, Ramisbatium etiam, aliaque quamplurima,
[5] quae cartis manu propria inseruit, quas regis anulus roboravit et aeclesia Viridunensis ex
[6] tunc non amisit. Civibus praeterea regis munificentia non defuit, clerum laetificavit, eccle-
[7] siam ornavit, remuneratum pontificem gaudenti populi^c repraesentavit^d. /{fol. 57r} Multa autem erant,
[8] quae eum erga ipsam aeccliam diligendam promovendam et ampliandam accendere debe-
[9] bant, videlicet Pepponis episcopi in Karolum Tuditem patrem suum amor profusus, gratuita
[10] fidelitas et in tempore seditionis contra Raimfredum Francorum principem, **ipsius** Karoli
[11] aemulum, indivisa laboris et periculi subeundi dualitas, pro quo etiam idem Peppo multa per-
[12] pessus est adversa. Sed quiddam eum specialius ad dilectionem redintegrationem et commu-
[13] nem tuitionem omnium ecclesiarum impulit, quod non ab re videtur **in laudem huius patris**
[14] **nostri** huic opusculo innectere, ad comprimendum tumorem regum et principum terrae, et
[15] **ut evidentius agnoscat, quae fuerit causa desolationis Trevirensis et Viridunensis ecclesiae.**
[16] Qui **igitur** hystorias legerunt et veterum scripta rimantur, **huius** Karoli Tuditis actus et praelia noverunt, qui ideo
[17] Tudites appellatus est, quod est malleus fabri, quia sicut malleo universa tunduntur ferramenta, ita ipse contrivit omnia
[18] regna sibi vicina. Per 27 **enim** annos quibus principatum optinuit sub regibus Dagoberto iuniore, Chilperico, Theode-
[19] rico, Clotario, Childeberto et Hilderico⁵⁷, postquam de manu Raimfredi maioris domus in regno Francorum per multa
[20] bella eundem principatum sustulit, tanta clade omnia regna sibi vicina, id est Saxoniam, Bawariam, Provintiam usque
[21] Massiliam, Wasconiam Frigiam **quoque** contrivit et Alemanniam, ut multae ecclesiae usque in hodiernum diem
[22] desolationem sui factam sub eo lugeant, et tribulationis ipsius calamitatem obliterare in se
[23] nulla vetustate praevalent. /{fol. 57v} Tanta enim profusione thesaurum totius erarii publici dilapida-
[24] tus est, tanta dedit militibus, quos soldarios⁵⁸ vocari mos optinuit, qui ex omnibus mundi
[25] partibus causa questus ad eum concurrebant, quorum genus infestum et improbum tempore
[26] eius sumpsit initium, ut non ei suffecerit thesaurus regni, non depraedatio urbium, non mul-
[27] timodae vastationes regnorum exterorum, non expoliatio aeccliarum et monasteriorum, non
[28] tributa provinciarum. Ausus est etiam ubi hec defecerunt, terras aeccliarum diripere, et
[29] eas commilitonibus illis contradere. Postremo non est reveritus ipsos episcopatus laicis
[30] dare, fautoribus videlicet suis et consentaneis, adeo ut archiepiscopatus Trevirensis et Re-
[31] mensis **Milo** quidam tonsura clericus, moribus habitu et actu **inreligiosus laycus, multo**
[32] **tempore pessundans obtineret**, Viennensem quoque et multos alios episcopatus per terras
[33] diversas, ut hystoriae referunt, possiderent laici, et per manum laicam investiti. Si qui erant
[34] episcopi, aut ei omnino favebant, aut res aeccliarum diripiebantur, aut certe illis obeunti-
[35] bus in locum illorum neophytus quilibet, vel quos canonicae sanctiones non recipiunt, sub-
[36] stituebantur. Ab hac autem direptione civitas illa quantulumcumque immunis erat, quae ei
[37] favebat vel quae ei aditorium praebebat; cui **enim** innitebatur, illam per se suosque a se
[38] suisque tuebatur. Hinc est, quod inter innumeras quas attriverat, Viridunensem **tempore**
[39] **Pepponis episcopi** praediis auxit, quia Peppo isdem, ut superius relatum est, in tempore
[40] dissensionis et partibus eius favit et familiariter illi servivit. **Verumtamen illo defuncto, quid**
[41] **aliae patiebantur, eadem quoque experta est.** In tantum autem vastitate praefata Treviren-
[42] sis metropolis afflicta fuit, ut pro multimoda eius calamitate et conculcatione vacante ea
[43] Mediomatricae civitatis praesules postmodum fungerentur **archiepiscopi** dignitate et nomine.
[44] Vastata quoque et dissipata Lugdunensi et Viennensi provincia, aliquot annis sine episcopis utraque fuit aecclia. **Wilia-**
[45] **rius enim Viennensis, qui Austroberto successerat, videns Viennensem aeccliam indecenter humiliari ob cladem Sara-**
[46] **cenorum Septimaniae et Viennensi et Lugdunensi provintiis imminentium, laycis sacrilege et barbare res sacras obtinen-**
[47] **tibus, relicto episcopatu monasterium Agaunense expetiit, ubi et vitam venerabilem duxit, et hoc in tempore Stephani**
[48] **papae qui Zachariae successerat. Rexit autem post eum Viennensem ecclesiam Bertericus, cui successit Proculus.**
[49] Defuncto itaque eo et **Parisi** sepulto, et principatum maioratus domus Pippino,
[50] fratre spiritualia terrenis praeferente, solo adepto, postmodum etiam studio suo et Romani
[51] pontificis assensu, **ut dictum est**, in regem elevato, Deus pius multis **eum** sibi obligatum
[52] beneficiis volens et minis terrere, ut disceret sperare in Deo, non praesumere de se, et ut
[53] succedentibus prosperis recordaretur domini Dei sui, nec vellet imitari patrem, quem con-
[54] stabat aeccliarum sitisse confusionem, posito eo apud Aurelianorum urbem, quid erga Ka-

[Apparate!]

[55] a) ex p. rex p. c. b) traditione superscr. vel largitione c. c) ita c. d) /{fol. 54r} **Verte III folia et quod hic deest re-**
[56] **quire sub hoc sign<o c>.**

[57] 57) Neque Childebertus, neque Childericus Caroli tempore Francorum reges fuerunt. 58) a Germa-
[58] nico sold, stipendium.

[1] rolum ageretur, quae ei merces tantorum laborum recompensaretur, ostendit, non ad de-
 [2] functi, ut veremur, refrigerium, sed ad aedificationem viventium. Erat in eadem urbe episco-
 [3] pus **Eucherius**⁵⁹, vitae honestate laudabilis, morum probitate spectabilis, cui celebranti mis-
 [4] sarum sollempnia ipso die paschae dum sederet in throno pontificali, et subrepsisset ei cogi-
 [5] tatio, quantos labores pro tuitione et ampliacione **regni** Karolus sustinisset, quanta praelia
 [6] praeliatus **esset**, quomodo post tanta pericula pace potitus esset, et in pace vitam finisset,
 [7] cuius nunc filius regni honore donatus esset, dum tacita cogitatione felicem diceret tam pro-
 [8] speris successibus virum, hac ei cogitatione fluctuanti somnus paulisper allusit, et raptus in
 [9] excessu mentis angelicoque ductu ad tribunal Iudicis ductus, in /{fol. 58r} conventu illo caelesti dulce-
 [10] dinem melodiae spiritualis audivit, et ad tantam visionis magnitudinem herebat stupens.
 [11] Cogitabat autem et ibi, si inter illos distinctos beatorum spirituum cetus dominum totius
 [12] Franciae et patrem regis **Karolum** videre posset, cum tacitis eius cogitationibus respondens
 [13] qui praesidebat, ad locum ubi Karolus servabatur, duci eum praecepit. Ductus itaque est in
 [14] infernum, ubi dum miserorum animas continuato et inedicibili infinito quoque cruciatu tabi-
 [15] das, squalentes, et nimio horrore sordentes miraretur, dum penarum genera paveret, dum
 [16] ad terrificos sonitus fletus et stridoris dentium suum iam quasi oblitus esset Karolum, vidit
 [17] eum in tormentis positum quasi in medio ignis rotari, et nunc **quidem** igne torreri, nunc stri-
 [18] dere frigore glaciali, nunc de igne ascendentem in glacie versari, nunc vero ab aquis erutum
 [19] ignitos vapores repetere. Miserabilis rerum facies! Ille qui paulo ante imperabat Franciae,
 [20] qui dominus dicebatur terrae, qui victor urbium, superator gentium, conquisitor regnorum,
 [21] ut suam ampliaret potestatem totum tribulaverat orbem,
 [22] Uritur en flammis, quas stringere non valet amnis.
 [23] Stringitur et glacie, nequeunt quam solvere flammae.
 [24] Cum **haec** ergo **hec** secum tacitus miraretur, et quid rerum esset anxius secum volveret, ductor
 [25] ille **suus** herentem eum videns: Ecce, inquit, cogitatus tui: ecce de quo anxiabaris in domo
 [26] Domini. Vide quid valeat seculi potentatus, aspice quid possit, quid portendat, ad quid tendat
 [27] mundi principatus. Ecce Karolus princeps,
 [28] Francia quo tumuit, cui semper subdita mansit,
 [29] Qui nova iura dedit, qui sua cuique tulit,
 [30] Torretur flammis, aeternus ei manet ignis,
 [31] quia postposuit Dominum, nec abhorruit confusionem aecclesiarum. Nuncia haec Pippino regi
 [32] filio eius, ut discat non superbire, nec sperare in incerto diviciarum, sed in domino Deo, qui
 [33] potest et animam et corpus mittere in gehennam. Quod si tibi non crediderit, die illi, ut vadat
 [34] Parisius, aperiatque sepulcrum eius, intueatur ossa patris, et ex eo quod invenerit fidem faciet
 [35] verbis tuis. Dixerat hec, et sacerdos ductu angelico in se reversus obstupuit. Laudansque
 [36] Deum et magnificans iudicia eius incomprehensibilia et investigabiles vias eius, missarum
 [37] sollempnia explevit, dehinc regi et optimatibus, quae viderat et audierat, quomodo ad haec
 [38] videnda et audienda cogitationibus suis adductus sit, enarravit. Pro eo quoque haec visa
 [39] asseruit, ut ei prodesse inciperet pena patris, et disceret non blasphemare^a, nec rapinas con-
 [40] cupiscere, nec in iniquitate sperare, et licet affluerent ei divitiae, non eis studeret cor appo-
 [41] nere, quia potestas Dei est et Domino misericordia, ut reddat unicuique iuxta opera sua.
 [42] Pippinus itaque his auditis Deo magis ac magis coepit devotus existere, sacerdotes venerari,
 [43] aecclesias honorare, et in quibus Deum a patre suo didicerat offensum fuisse, ab his se stu-
 [44] debat toto nisu custodire. Ut autem venit Parisium, sepulchrum eius, de quo manabat odor
 [45] sulphureus fumo mixtus, aperiri praecepit, /{fol. 58v} praesentibus episcopis et optimatibus suis. Quod
 [46] ubi apertum est, vident ignem et fumum tenebrosum et foetidum, reliquias absumpti corpo-
 [47] ris, sepulchrum quoque ita fumo et igne nigrefactum, ut patenter daretur intelligi veram
 [48] fuisse visionem sacerdotis, gravi illum apud inferos poena **esse** multatum, cuius corpus in
 [49] sepulchro tanti novitate miraculi ita fuisset igne sulphureo consumptum. Grandis hinc obor-
 [50] tus est terror regi et populo, grandis adolevit omnibus erga Christum et sacerdotes eius de-
 [51] votio, pia erat omnibus circa monasteria et aecclesias restaurandas contentio. Hinc est, quod
 [52] in tempore eius tot inveniuntur pontifices amore Christi ferventes, qui optata pace potiti, et
 [53] regis amicitiam nacti, aecclesiis restaurandis invigilabant, fovendis curandisque animabus

[Apparate!]

[54] a) blasphemare c.

[55] 59) De sequentibus cf. epistolam episcoporum ad Hludovicum regem ann. 858. Sirmond. Concil. Gall.

[56] III, 117.

[1] operam dabant, quia de tanta oppressione, qua premebantur ecclesiae per maiores domus,
 [2] pacem et quietem se aliquantulam optinuisse gaudebant. Diligebat enim affectu devotissimo
 [3] omnes Domini sacerdotes, et illis promptiori subdebatur humilitatis obsequio, quos vidisset
 [4] per officia pietatis proximiores Deo. Inter quos beatum Madelveum tanto propensiori coluit
 [5] devotionis affectu, quanto eum cultiori mentis nobilitate Christo Deo adherere cognovit, or-
 [6] natum moribus. bonum doctorem, phim, rationabilem, habentem filios in omni bonitate sibi
 [7] subditos, paratum omnibus reddere rationem de ea, quae in nobis est, spe. /{fol. 58*r} Licet autem in
 [8] restauratione aecclesiarum hac de causa aliquando studiose desudaverit, tamen tanta erat
 [9] mali moles, tanta cupiditatis rabies, ut usque ad Karoli Magni tempora malicie huius dura-
 [10] verit pernicies veteriosa, dum quod male quisque et indebite usurpaverat, peius retinere
 [11] satagebat. Unde cum clamores aecclesiarum ad sedem referrentur apostolicam, et ab ea re-
 [12] quirent iustitiam, Adrianus pontifex Karolum Magnum ante corpus beati Petri conveniens,
 [13] ut omnia corrigerentur, optinuit. Unde omnibus archiepiscopis et episcopis Galliae misit
 [14] epistolam quam hic ponere decrevimus, considerantes magnam in ea Gallicanarum aecclesia-
 [15] rum auctoritatem contineri⁶⁰: Adrianus episcopus servus servorum Dei, Bertherio Viennensi
 [16] episcopo salutem. Dilectus et illustris ac religiosus filius noster, Carolus rex et patricius Roma-
 [17] norum, Romam venit, et pascha Domini apud Sanctum Petrum nobiscum egit, ubi inter alia
 [18] monuimus eum de metropolitanorum honore, et de civitatibus quae laicis hominibus traditae
 [19] erant; et quia episcopalis dignitas fere per octoginta annos a Francis esset conculcata. Cum
 [20] haec et his similia gloriosus rex audisset, promisit ante corpus beati Petri apostoli, quod omnia
 [21] ad emendationem nostram venirent. Unde placuit nobis, ut omnibus archiepiscopis et episcopis
 [22] auctoritatem litterarum nostrarum mitteremus, ut sicut antiquis privilegiis singulae metropo-
 [23] litanae urbes fundatae sunt, ita maneant, ut habeat unaquaeque metropolis civitates sibi sub-
 [24] ditas, quas beatus Leo et alii predecessores et successores ipsius post Calchidonensem sinodum
 [25] singulis metropolitanis distinxit. Nec propterea ulla metropolis praeiudicium patiatur, si alicui
 [26] suffraganeorum aut nos aut praedecessor noster rogantibus piis Francorum ducibus pallium
 [27] largiti sumus. Nec debet aecclesia ullum dampnum sui ordinis inde sustinere, si per 60 aut 70
 [28] aut 80 et eo amplius annos incuria quorumcumque praesulum et vastatione barbarorum digni-
 [29] tatem antiquam et Romanorum antistitum firmitate roboratam perdidit et amisit, quando innu-
 [30] meris paene annis illa spiritu Dei disponente usa fuerit Auctoritate igitur beati Petri apostolo-
 [31] rum principis singulis metropolitanis antiquo more potestatem suam reddidimus, et filium no-
 [32] strum gloriosum et inclitum regem Karolum ante corpus beati Petri inde rogavimus, ut anti-
 [33] quam dignitatem omnes metropolitani haberent. Ideo hanc epistolam auctoritatis nostrae
 [34] omnibus misimus, quam ut et tu haberes volumus, ut et tu cognosceres ecclesiae tuae suum
 [35] privilegium, quod a tempore beati papae Leonis habuit. integre esse reformatum. Data Kal.
 [36] Ianuarii, imperante piissimo augusto Constantino anno decimo; et a Deo coronato piissimo
 [37] rege Karolo anno primo patritiatus eius.
 [38] /{fol. 58v} Haec igitur nos ad commonitionem audientium de pace ecclesiarum Dei sub Pippino et
 [39] Karolo restituta dixisse sufficiat. Neque enim id additum operi huic in laude patris nostri
 [40] fidelibus fastidiosum speramus, in quo etsi sermo nichil conferat gratie, series tamen verita-
 [41] tis^b quodam compendio^a veritatis expressa plurimum instructionis conferat^a.
 [42] /{fol. 54r} Igitur sacerdos eximius episcopium pastoralis sollicitudine circuiens, aecclesias, in quibus
 [43] non erant locis, extruxit, dirutas vel inveteratas restauravit, ministeria divina ordinavit
 [44] plebes salutari doctrina edocens, et episcopali benedictione sacrique crismatis unctione con-
 [45] firmans. Ipsam autem aecclesiam beati Vitoni, cui ante perceptam pontificatus gratiam pastor
 [46] et rector institutus fuerat, tanta semper dilectione coluit et provexit, ut curam eius etiam
 [47] sumpto episcopatu non dimitteret, quin potius omni eam conamine et divinis famulatibus
 [48] illustrem reddidit, praediis quoque et aecclesiasticis utensilibus ampliavit, ob praedecessorum
 [49] suorum ibidem quiescentium beatam memoriam, a quibus nec corpore nec spiritu volebat
 [50] disiungi, sed in loco requiei eorum optabat consepeliri. Dedit ergo eidem aecclesiae de suo
 [51] proprio Raherei curtem⁶¹ cum appenditiis pro tumulatione sui corporis, et aha perplura, ut
 [52] ostendit chartarum notitia. Quidam etiam Sartio nomine ad extrema veniens, et in atrio
 [53] praefatae aecclesiae se sepeliri deposcens, testamento facto ipsam aecclesiam de rebus suis,

[Apparate!]

[54] a) /{fol. 58v} Revertere ac posteriora et quod dimisisti repete c. in marg.

[55] 60) Mansi T. XII. p. 847. 61) Riecourt.

[1] quas possidebat in pago Viridunense, in loco qui dicitur Êx, propter fluvium eiusdem nomi-
 [2] nis ibidem decurrentem⁶², heredem instituit, ut exinde sanctus Vitonus et hic pater noster
 [3] /{fol. 54v} beatus Madelveus episcopus et abba, custodesque sancti corporis heredes essent perpetui.
 [4] Cuius exemplum sequutus et beati patris huius amore ductus Grimbertus, possessor et ipse
 [5] fundi ipsius et hereditarii iuris particeps, quidquid in eodem loco possidebat, basilicae sancti
 [6] Vitoni condonavit in mansis, campis, olcis⁶³, pratis, pascuis, concisis, silvis, aquis aquarum-
 [7] que exitibus et decursibus. Qui exinde postmodum precaria facta, res ipsas a beato viro
 [8] iure beneficiario recepit, denominato censu viginti librarum olei singulis annis in festivitate
 [9] sancti Vitoni ad luminaria aecclesiae eius, in qua preciosus idem confessor requiescit, prae-
 [10] scripto etiam spacio, quo sanctus ea deberet meliorata recipere. Quod testamentum preca-
 [11] riae beatus pontifex et abba auctoritate sua firmavit anno tertio regni Karlomanni qui fuit
 [12] frater Karoli Magni, die Kalend. Iulii anno ab inc. Dom. 770. indictione 8. Ceterum Aquita-
 [13] nia sanctitatis eius accepit magnalia, illius sepe gressibus lustrata, lacrimis rigata, doctrinis
 [14] roborata, et miraculis glorificata. Res quippe, quas Viridunensis aecclesia antiquitus in ipsa regione possedit,
 [15] frequenter visitabat, et vitas seu miracula praedecessorum suorum pontificum secum ferebat, ut per illorum merita res
 [16] illas liberius possideret, vel pagensibus dominatio carior, subiectio esset humilior. Fuerunt autem res istae: abbatia
 [17] sancti Amantii in Rotenia urbe⁶⁴ cum appendiciis, fiscus etiam regius Maderniacus, et alius Puliniacus nomine,
 [18] donati servitorum sancti Petri et sancti Vitoni usibus ipsius beati Amantii largitione⁶⁵.
 [19] /{fol. 54r} Anno vero ordinationis suae 13. qui erat inc. Dom. annus 765. delata sunt ab urbe Roma per
 [20] venerabilem Grodegandum Mettensem archiepiscopum corpora sanctorum Gorgonii, Naboris
 [21] et Nazarii, a successore Stephani Paulo papa sibi concessa nono papatus sui anno, et sequenti
 [22] anno uterque decessit a seculo indictione quinta, et Grodegandus in monasterio, quod Gorzia
 [23] dicitur, quod ipse construxerat, tumulatus veneratur, ubi postea positum est corpus sancti
 [24] Gorgonii anno post obitum eius quarto, videlicet anno ab inc. Dom. 769, regnantibus iam
 [25] post Pippinum filiis eius Karlomanno et Carolo.
 [26] /{fol. 54v} Dum igitur multiplici virtutum flagraret desiderio, incidit ei cogitatio ad sepulcrum vitae
 [27] principis Iherosolimam pergere peregrinando. Festinavit itaque implere voluntaria exhibi-
 [28] tione, quod mente concepit divina inspiratione. Dumque in administratione itineris neces-
 [29] saria queque praevidentur, principalis aecclesia peccatis exigentibus igne apprehenditur ac
 [30] sevientem incendio succenditur.
 [31] Turbantur plebes, tolluntur ad ethera voces,
 [32] Unus in urbe dolor, communis civibus horror.
 [33] Tunc mens Madelvei in diversa rapitur, spiritus anxiatur, corque turbatur. Tandem in se
 [34] reversus, illiusque memor proverbii: Non est magnus magnum putans quod ruunt ligna et
 [35] lapides, et moriuntur mortales: temporale dampnum patienter tulit, ac statim in meliorem
 [36] statum reparare fabricam iussit. Conventione porro facta cum artificibus, deputatisque custo-
 [37] dibus, et ordinatis necessariis sumptibus, suadet, precatur imperatque opus inchoare matu-
 [38] rius, accelerare attentius, explere diligentius.
 [39] His ita collatis datur alternatio votis.
 [40] Preparantur sumptus ac vehicula tanto itineri necessaria, eliguntur comites amore Christi
 [41] ferventes, /{fol. 55r} in prosperis humiles, in adversis fortes. Favor metropolitani queritur, assensus
 [42] comprovincialium episcoporum petitur, nec negatur. Tristantur tanti^a comparis absentia,
 [43] letantur de eius iustitia, precantur illi adesse Christi praesentiam, non defore Spiritus sancti
 [44] gratiam. Benedictionem rogant rogati, salutant salutati. Eorum demum consilio ordinatur
 [45] ecclesia, commendatur plebs commissa. Sic accepta benedictione et data, exit novus hospes
 [46] in cordis letitia.
 [47] Fulcitur cuneis, quos nectit amor pietatis:
 [48] Fletus ora rigant, singultus pectora quassant.
 [49] Flet pius, ipse gregem prospectans flere sequentem,
 [50] Compulit, ut redeant; illi ferventius instant,
 [51] Ora manusque pedes stringunt, mulcentque gementes;
 [52] Ingeminatur: Ave, Salve, Felixque valet.

[Apparate!]

[53] a) ita codex.

[54] 62) Axona ut videtur. 63) olca, germ. esch, terrae
 [55] portio arabilis fossis vel sepibus inclusa. 64) Rho-
 [56] dez. 65) Anno 952. demum Berengarius episco-

[54] pus Viridunensis Vitonianis bona quaedam S. Amantii
 [55] Charta donavit, quam ipse Hugo infra in textum
 [56] recepit.

[1] Vixque post haec multis precibus elapsus eorum manibus, iterum firmat eos benedictionibus,
[2] monens et deprecans sollicitius divinis invigilare cultibus, ac animarum salutem querere pro-
[3] pensius. Sic tandem eos commendans Domino, graditur aggere publico, fretus Dei auxilio.
[4] Itaque emensa nativa Gallia post aspera ac devia Alpium itinera exceperit eum Italia, deducens
[5] Romam ad apostolorum limina; ubi per diversa martyrum cimiteria querens orationum iuva-
[6] mina, pernoctavit vigiliarum instantia, frequentius beati Petri revisens oratoria. Presidebat
[7] eo tempore Romanae ecclesiae Adrianus, vir apostolicus, cui nunciatus est Madelveus sacra-
[8] tissimus peregrinus. Benigne est ab eo susceptus, benignius diebus multis retentus, benignis-
[9] sime probata eius voluntate cum apostolica benedictione dimissus. Pretergressa ergo Nur-
[10] siae provincia, suscepit novum hospitem Campania, quem exinde amplexa est in Gargano
[11] archangeli aeclesia. Cuius pre foribus aliquantis excubans noctibus, confortatur angelicis
[12] consolationibus, exhilaratur divinis revelationibus. Prestolabatur eum gaudens Appulia, vul-
[13] gante fama eius sanctitatis insignia; quem ut vidit, mirata proclamavit cum psalmista: Sicut
[14] audivimus ita et vidimus. Post diversa autem locorum diverticula pontica⁶⁶ ingreditur littora.
[15] Hinc turbidi imminent fluctus, procellosi occurrunt spiritus. Suscipiunt Madelveum pontifi-
[16] cem peregrinum vita religiosum, innocentia gloriosum. Dat naulum navigio, credens se ma-
[17] ris periculo, pastus caelesti sacrificio. Protelatur navigatio multorum dierum curriculo. In-
[18] stat sacerdos praedicationibus, informat nautas doctrinis salutaribus. Continuis ieiunat die-
[19] bus, vigiliis pernoctat et orationibus. Cum vero die quadam assuetum nautae concinerent
[20] celeuma, garrulitateque perstreperent nautica, tempestas oritur repentina. Navis autem
[21] mediis iactabatur fluctibus, suisque solvebatur compagibus. Turbatis cunctorum animis, ab-
[22] lata spe salutis, sola suberat formido mortis. Tunc praesul beatissimus, non sorte detectus
[23] velut Ionas fugitivus, /{fol. 55v} sed sanctitate conspicuus, ceu probatus Domini servus, voce omnium
[24] rogatus pulsat caelum singultibus, vocat Christum gemitibus. Ilico caelum eius patuit preci-
[25] bus, et oratio ad supernos pervenit auditus. Nec mora, aeris serenitas marisque redit tran-
[26] quillitas ac animorum iocunditas. Inde Bizanteum letantes tenuerunt portum. Constantino-
[27] politanum in illis diebus regebat imperium Constantinus cum Hyrene matre, in rebus bellicis
[28] strenuus, in cultibus divinis devotissimus. Hic accipiens iustum advenisse Madelveum, que-
[29] rere, et suis conspectibus praesentare praecepit inventum. A quo multa audiens utilia suae
[30] que saluti proficua, ut pro se Dei misericordiam orare dignaretur prece quesivit humillima,
[31] preciosaque ei offerens exenia, quae ille contempsit omnia, optatae viae dimisit eum cum
[32] reverentia. Quem Grecia excipiens peregrinum, mirata est intra suos phylosophum, extra
[33] suos theosophum. Erat quippe vere sapiens, potens in verbo et doctrina. De ore eius pro-
[34] cedebat mel, dulcedo mellis lingua eius, favus distillans labia eius, ex dulcedine sermonis
[35] praebens cunctis incendium amoris. Descendit interea Ephesum orare ad Iohannis theologi
[36] sepulchrum, ubi effudit multarum flumina precum, circumferens In principio erat verbum,
[37] recolens et edocens Verbum caro factum. Inde pervenit Ioppen, diversis viae periculis per-
[38] quirens tunicas et vestes et elemosinas Dorcadis, stupensque cum Petro linteum quatuor initiis
[39] de caelo summissum, iussus in eo mactare quadrupedia et reptilia terrae in mortificatione
[40] viciorum, ac manducare, fructus dignos poenitentiae faciendo. Apprehendens post hec Hie-
[41] rosolimam diu desideratam, et iam concupiscenti animo oblatam, introivit in tabernacula
[42] eius, omnem locum sanctum fide et amore frequentans, qui est super omnia Deum in eis
[43] adorans, sepulcrum Iesu Nazareni crucifixi lacrimarum imbre die cotidie rigans, Christum-
[44] que resurgentem a morte glorificans et adorans. Nunciatur interea patriarchae Eusebio,
[45] qui tempore illo sanctam gubernabat aeclesiam Syon, Madelvei reverentissimi erga Chri-
[46] stum devotio, circa loca sancta diurna frequentatio, iugis pernoctatio, carnis propriae mace-
[47] ratio. Hic igitur his auditis moram pati nesciens in querendo, inventum amplectitur con-
[48] tinuo, miratus in eo vultum angelicum, sermonem modestum, mitem gressum, habitum
[49] reverendum. Post hec introduxit eum in domum matris suae et in cubiculum genitricis suae,
[50] et dedit ei poculum ex vino condito, et mustum malorum granatorum. Cumque eum retinere
[51] cogitaret diebus vitae suae omnibus, revelatione est divina ammonitus, ne propriis intentus
[52] aliorum invideret utilitatibus, neu vellet habere peregrinum, quem suspirabant filii patrem
[53] euangelicum. /{fol. 56r} Hoc tonitruo percussus, dixit ad eum tremebundus: Voluntatis meae fuit, frater
[54] mi, te a me umquam nolle separari; sed quia Deo nequimus reniti, revertere, dilecte mi, egre-

[Apparate!]

[55] 66) i. e. marina.

[1] dere et abi post vestigia gregum; pasce hedos tuos iuxta tabernacula pastorum, cape nobis
[2] vulpes parvulas, quae demoliuntur vineas. Sub umbra illius quem desiderasti sede, qui intro-
[3] duxit te in cellam vinariam, ordinavit in te caritatem, fulciens te floribus, stipans te malis,
[4] ac veniat dilectus tuus in ortum suum, et comedat fructum pomorum suorum; leva eius sub
[5] Capite tuo. et dextera eius amplectetur te. His dictis multorum pretiosas sanctorum reliquias efferens
[6] cum calice cristallino opere mirifico sculpto ei optulit, dicens: Accipe, o care meus, hoc mutui amoris
[7] pignus. Annuat Christus dominus his ac reliquis sanctis intervenientibus, ut iterum nos vide-
[8] amus **cu**m gaudio in coelestibus. Tandem ora manus oculosque alterutrum exosculantes,
[9] bona prosperaque sibi imprecantes, ab invicem divisi sunt flentes. Madelveus itaque sepul-
[10] chrum Domini locumque ascensionis, ubi steterunt pedes eius, iterum iterumque revisens ac
[11] deosculans, nativum solum revisere deliberavit gaudens et exultans, Deum in adiutorium
[12] suum intendere petens et exorans. Inde longo ac vario labore itineris redditus est finibus
[13] patriis. Receptit alunnum leta tellus Gallica, occurrit pastori leta plebs Virdunica: Laetentur
[14] caeli et exultet terra, vox consonat urbana vel rusticana. Fluunt lacrimae gaudio plenae, ma-
[15] dent laetitia genae, coronatur civitas, plateas replet hylaritas, aecclesias iocunditas. Pontifex
[16] egregius Dei auxilio fultus, sanctorum reliquiis honustus, intrat aecclesiam devotus, orat Do-
[17] minum corpore terrae prostratus. Consurgens episcopalem ascendit thronum, salutatur clerum
[18] ac populum dans omnibus pacis osculum, adiungens benedictionis signaculum.
[19] Quisque sua repetit, sacraria praesul adivit,
[20] Pignera deposuit, post hec sua tecta subivit.
[21] Singula perquirat, si pax, si vita salubris;
[22] Omnia quae voluit fore prospera protinus audit,
[23] Ore Deo grates persolvit, pectore laudes.
[24] Postera die lustrata nova **e** aecclesiae fabrica, laudata artificum industria, remunerata custo-
[25] dum diligentia, ordinat tempus vel diem consecrationi habilem, cunctis religione venerabi-
[26] lem. Quae ubi illuxit, praesul cum sacris ordinibus aecclesiastico ritu omnibus exterius inte-
[27] riusque rite peractis, reliquias Iherosolimitanas in principali absida locis congruis venerabili-
[28] ter collocavit. Quae vero in antiquiori fuere aecclesia, in parte altaris dextra in cripta subterranea decenter com-
[29] posuit. Erat autem hic praesul beatissimus studio castitatis mundus, abstinentiae robore vali-
[30] dus, doctrinae dapibus refertus, patientiae longanimitate humilis, /{fol. 56v} auctoritatis fortitudine
[31] erectus, pietatis gratia benignus, iustitiae severitate districtus. Qui pastorali sollicitudine
[32] gregi sibi credito invigilans, alios caelestis doctrinae verbis erudit, multos religiosae vitae
[33] exemplis roboravit, plurimos quoque ab omni infirmitatum molestia curavit, quosdam etiam
[34] a demoniacis spiritibus liberavit, omnibusque exemplar et speculum totius sanctitatis se prae-
[35] buit. Imminente vero resolutionis suae tempore, cum cognovisset revelatione divina se mun-
[36] danis liberandum tumultibus, in aecclesia in qua adoleverat cotidiano virtutum propectu, cui
[37] primo pastor et rector institutus, de qua etiam ad pontificium promotus fuit, sepulturae suae
[38] locum delegit. Licet enim omnium aecclesiarum insudaret utilitatibus, hanc tamen prae
[39] omnibus locis sacris post primam, quae sedes est episcopalis, coluit, ampli **e**avit, et provexit.
[40] Quod etiam omnes praedecessores eius fecisse novimus, utpote qui exceptis perpauca
[41] omnes in ea sedem habent requietionis. Accepit hoc privilegii donum aecclesia ipsa a beato
[42] patre debito cum honore nominando Sanctino, suo fundatore primoque christianae religionis
[43] et nominis apud ipsam urbem doctore, ut post matrem aecclesiam ipsa esset caput omnium
[44] Virdunensis diocesis aecclesiarum, a qua et mater **a**ecclesia ipsa subsistendi accepisset initium:
[45] quae etiam est ab antiquo ab ipsis **scilicet** nascentis aecclesiae primordiis cimeterium episco-
[46] porum et reliquorum fidelium christianorum. Quod privilegium ita permansit et permanet
[47] incon vulsum, ut in ea **fere** omnes **eiusdem** urbis pontifices legantur divinis aptati servitiis,
[48] tonsorati, nutriti, edocti, consecrati, excepta ipsa inunctione pontificalis dignitatis, quam con-
[49] stat esse matris aecclesiae, et frequentius, qui in ea functi sunt abbatis officio, pro virtutum
[50] studio intronizati sint in solio episcopali. Et merito veneratur ab omnibus locus ille, merito
[51] expetitur, merito diligitur, quem apex tantae dignitatis attollit, quia etsi eis, qui illo oraturi
[52] conveniunt, qui Deo inibi famulantur, qui corpora sua ob sanctorum patrocina illic tumulari
[53] precantur, desunt bona acquisita per meritum, sufficere possunt, quae a loci fundatore
[54] sancto Sanctino, a sanctis inibi quiescentibus praestabuntur, tamen prout fides petentium
[55] merebitur. Attestatur huic nostrae astipulationi domni Bertarii memorabilis antiquitas, qui
[56] sanctorum Virdunensium pontificum acta replicans, basilicae quoque huius meminit in haec

[1] verba: Basilica, inquam, in qua praedicti episcopi requiescunt, est in honore sancti Petri constructa, et habet multo-

[2] rum episcoporum sepulchra, et propter hoc mullum a fidelibus veneranda.

[3] Huic igitur loco beatus Madelveus anno vitae suae penultimo, dono Teuthardi^a adquisivit

[4] res quasdam sitas in Virdunensi pago, loco qui dicitur Offelini curtis, et in fine /{fol. 57r} Bettiniaca,

[5] in fine quoque Vid^delinse, quas idem Teuthardus a genitore suo Gunthero sibi relictas iure

[6] possidebat hereditario in terris, mansis, campis, pratis, pascuis, silvis, aquis aquarumque

[7] decursibus, et basilicam sancti Martini in ipsa villa Bettiniaca⁶⁷ constructam, quae omnia,

[8] sicut habebat et possidebat, sancto Vitono et huic patri nostro idem contulit perpetualiter

[9] possidenda anno inc. Dorn. 775. indictione 14, regnante Karolo Magno anno regni eius 8, die

[10] 5. Idus Novembris, in ipsa scilicet sollempnitate sancti patris nostri Vitoni.

[11] Diligebatur autem ab omnibus totius regni primoribus, et ab ipso praecellentissimo rege

[12] Karolo, quia et congruum erat, ut quem Deus perfuderat gratia, ab omnibus amaretur.

[13] Studebat omnibus per omnia placere. non eo modo, quo placent hominibus, quorum Deus

[14] dissipabit ossa, ut repleantur confusione ab indignatione eius, sed illo quo omnibus per

[15] omnia placebat apostolus, non querens quod sibi esset utile, sed quod multis, ut salvi

[16] fierent. Ideo bona conscientia dicere poterat auditoribus suis cum eodem apostolo: Imitato-

[17] res mei estote, sicut et ego Christi, qui utique volebat sine offensione esse aecclesiae Dei, ita

[18] scilicet temperandam docens conversationem, ne quis in ea scandalum pateretur^b.

[19] /{fol. 58v} Sed quid nos in laude eius temptamus, quod non sufficimus explicare? Ipse enim laus

[20] eius est, qui in sanctis suis laudabilis est. Quo ergo nos ducit oratio? Quid moras innecti-

[21] mus? Quid felicem eius e mundo transitum replicare tricamus? Adsit ipse nobis propitius, ut

[22] digna fari valeamus, aspiret cordi nostro meritis eius sanctus spiritus sanetus et nostris infundatur

[23] visceribus. Dicamus itaque, quod dederit ipse de quo loquimur, et quomodo de mundo ad

[24] Christum, cui devotus servierat, migraverit. breviter indagemus. Advenerat iam tempus

[25] resolutionis eius, et beatus ipse ad quemdam episcopii fundum transierat causa consecran-

[26] darum aecclesiarum, ubi tactus digladiabili sorte naturae, acri coepit fatigari dolore. O bea-

[27] tum, o vere felicem, qui sciens imminere transitus sui diem, fatiscentes artus spiritui servire

[28] cogebat bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si in tam pio, tam cele-

[29] bri Dei servitio expenderet, quod reliquum erat attriti corporis virium. Fecerat itaque votis

[30] satis. Consecravit namque vici illius aecclesias, et consecratio ipsa viget usque in hodiernum

[31] diem. Tanta enim erat tunc et nunc est auctoritas viri sancti, ut nullus episcoporum quam-

[32] vis sanctus, quamvis iustus, consecrationem ipsam reiterare vel inmutare audeat, sed peren-

[33] nis est apud cunctos tunc facta dedicatio, et erit perpetualiter. Tota igitur urbe, immo tota

[34] regione astante et ad verbum oris eius pendente, sermonem fecit omnibus de ipso festo

[35] aecclesiae, et quia praesentialiter ibidem sanctus sanctorum advenerit, cunctis adnuntiavit,

[36] atque ne consecratio reiteraretur prohibuit. Tandem omnibus valedixit, suumque exitum

[37] maturius affuturum praedixit. O quantus in voce hac luctus omnium, quae suspiria iuvenum,

[38] quanti gemitus dolentium! Et quis non fleret, ubi tantus vir suum a saeculo nunciabat ex-

[39] cessum? Quis se cohiberet a lacrimis, ubi constans erat destitutio omnium in absentia tanti

[40] patris? Igitur consueta salutis documenta replicans seque illis commendans, omnibus bene-

[41] dixit, et ut domini Dei memorarentur ammonuit, et sic expleto officio domum rediens, lan-

[42] guore ingravescente acrius cepit anxari. Dehinc relatus ad aecclesiam, exitus sui praestola-

[43] batur horam gaudens, et verba vitae omnibus annuncians. Plena erat ecclesia lacrimarum,

[44] plena gemituum, plena plangentium et dolentium. Solus ipse gaudebat, qui quo vocabatur

[45] agnoscebat, et vocationem suam precibus commendabat. Cum clamarent omnes: Cui nos

[46] pater deseris? Cui tuas oves desolatas relinquis? ipse omnium miserabatur, omnibus compa-

[47] tiebatur, omnes a lacrimis temperare docebat et sibi ad requiem festinanti<...>bat eundum^c. Nec

[48] multo post venit hora sancto optabilis, grata spiritibus angelicis, mesta filiis, et servum

[49] suum post diutina praeliorum exercitia Christus invitabat ad praemia. Presentibus ergo

[50] aecclesiae suae filiis, post dulcia vitae monita, post ultima consolationis affamina viatico cae-

[51] lesti pastus, pace data omnibus in bona confessione spiritum Deo tradens, patribus suis est

[52] appositus, adeptus optimam partem, quae non auferetur ab eo, quia in pace f. ę. l. e.

[53] & i. s. h. e.

[Apparate!]

[54] a) geuehardi corr. teuthardi c. b) /{fol. 57r} Verte II folia et require sequentia sub hoc signo 7 cod. c) us eundum vel talia

[55] quaedam absca sunt in c.

[56] 67) Bettinville.

[1] /{fol. 59r} Fuit autem beatus Madelveus a tempore Pippini, qui Ansegiso ortus Karolum Tuditem
[2] genuit, qui pater Pippini, ex quo Karolus Magnus est genitus, extitit, cuius usque ad tempora
[3] hic iustus vixit vita sobria, iuventute casta, complens cursum vitae praesentis in senectute
[4] bona. Senectutem autem ipsam dicimus, quae ab anno hominis quinquagesimo in septuage-
[5] simum septimum porrigitur, quando iam a statu suo minorari et infirmari virtus humana
[6] incipit, quia et aetas ipsa quae a 77^o anno in occasum protenditur, **senium et** decrepita voca-
[7] tur; quando hoc quoque quod superest, languor et horror habet^a. Quod ideo dicitur, ne
[8] simplex lector audiens beatum virum in senectute bona cursum consummasse, estimet eum
[9] usque ad ultimam senectutem venisse: cum constet unum quemque exacto spacio temporis
[10] praestituti hora praefinita in oculis Domini defunctum cursum complese, nec interest
[11] utrum **quis** in senectute aut in iuventute seu in infantia debitum expleverit, quin minus et
[12] de ipso dicatur: Cursum consummavit Obiit autem terra plorante, caelo plaudente, in proxi-
[13] mo episcopii fundo, **quid** dicitur Novavilla, 4. Non. Octobris, anno aetatis suae 66, in ipso
[14] inicio albescentis senectutis, exuens corruptibilem carnis tunicam, induens deificam immor-
[15] talitatis stolam. Hoc accepto elogio civitas tota turbatur, populus omnis merore afficitur.
[16] Nec mora, omnis aetas, uterque sexus indiscrete corpori obviam ruunt, lacrimarum imbres
[17] fundunt, plangoribus aera tundunt. Nec defuere exequiis beati corporis caelestes exequia-
[18] rum ministri, qui beatum funus, dum suo ambiunt apparatu, odorem dulcissimum sua prae-
[19] sentia exhibuerunt, ut palam cunctis daretur intelligi, advenisse illic ipsum **quoque** auctorem
[20] suavitatis. Et revera. Ipsa enim clemens affuit divinitas, consolans lugentium lacrimas,
[21] notificans, quae in defuncto pietas, quanta simplicitas, quae cordis fuerit puritas. Statim
[22] namque ut coelo spiritum reddidit, duae columbae candidiores nive ab ethere cunctis viden-
[23] tibus lapsae super crucem quae ante corpus erat sederunt, et per omnes exequiarum moras,
[24] usquequo sepulturae traditum est, manserunt, sicque intuentibus illis, iterum poli secreta
[25] petierunt. Cum tanta ergo caelestis exercitus frequentia curatum est corpus patris pia filio-
[26] rum diligentia, et sic cum omni veneratione dignissima delatum ad aecclesiam beati Petri
[27] apostolorum **principis piis** filiorum humeris, quae sita **<est>** ad septentrionalem plagam urbis, in qua
[28] preciosus Domini confessor Vitonus cum multis praedecessoribus seu successoribus suis re-
[29] quiescit praesulibus sanctis; ubi officio sollempniter ex more celebrato, occurrentibus vicina-
[30] rum urbium episcopis terrae est mandatum cum gloria. Felix aecclesia tanti patris humatione
[31] digna. Felix locus tanti thesauri largitione ditatus! Beatum dixerim populum, tanti pastoris
[32] regimine sublimatum, benedictione protectum, miraculis iocundatum. Etenim si gloria aeccle-
[33] siae laus doctoris est, quanta erant, immo quanta sunt huius aecclesiae gloriae, cuius docto-
[34] rem tanta Deus omnipotens approbabat laude? Ecce ad exequias eius celestes excubabant
[35] ministri, ut agnosceretur in terris quanta hunc **Deus** gloria donasset in coelis.

[36] /{fol. 59v} Beata plane exequiarum funera, talium testium visitatione digna. Et quid est columbas
[37] de coelo venisse, funeri obsequium et solatium praebuisse, iterum cunctis videntibus celi
[38] secreta petisse, nisi Christum in specie alitis innocuae fidelibus populis de morte patris moe-
[39] rentibus suam**que** destitutionem lugentibus patenter ostendere voluisse, illum, cuius funus
[40] erat, in innocentia et simplicitate vixisse, sine felle amaritudinis vitam piam, timoratam, cir-
[41] cumspectam, sollicitam, societatis sanctorum avidam, ab omni malitiae nevo immunem exe-
[42] gisse, et consortia sanctorum in gloria curiae caelestis pia devotione meruisse? Accedant
[43] adhuc et potiora miracula, glorificetur Deus in sanctis suis, qui est mirabilis in operibus suis
[44] Humato enim patris corpore, ut ostenderetur in caelis semper vivere ad ostendenda prae-
[45] clara eius merita, fiebant ad sepulcrum eius divina miracula. Et quia pia Dei clementia illum
[46] a puero ab omni inquinamento carnis abluit, mentemque eius castificans ab illusionem diabo-
[47] lica potenter defendit, isque sibi mundo corde et casto corpore servivit, eius post obitum
[48] evidentius manifestavit. Ut enim ipsius mens inviolata libidine, ita caro mansit incorrupta
[49] putredine. Siquidem cum sepulcrum eius cotidianis virtutum floreret prodigiis et crebris
[50] populorum frequentaretur excubiis, erat tamen situm negligentius quam poscit debitae vene-
[51] rationis cultus. Quare dignum duxit tunc temporis episcopus clerusque omnis et populus

[Apparate!]

[52] a) Auctor haec inseruit et postea iterum delevit: /{fol. 59r} Infantia enim septem annis finitur, 14 pueritia. Sequens adolescentia
[53] duabus constat ebdomadis propter intellectum et actionem **<qui>** duo nondum erant in p**<ueris>**. Et porrigitur haec aetas a 15^o
[54] anno in 28^{um}. Succedens iuventus tribus constat ebdomadis propter intellectum et actionem et corporis virtutem, quae
[55] a 29^o incipiens, 49^o consummatur. Senectus vero quattuor ebdomadis completur, propter accidentem in illis tribus
[56] animi et corporis gravitatem; incipit 50^o anno, 77^o terminatur. Senectus autem vergens a iuventute in senium que
[57] decrepita vocatur vitam ultimam anhelans.

[1] illud mutare decentius. Presidebat eo tempore Viridunensi ecclesiae Berhardus episcopus, vir
[2] catholicus et religiosus et in fide sancta nominatissimus, imperante Lothario Ludovici pii
[3] filio, cuius regnum fuit Italia cum urbe Roma et parte Franciae quam Mosa et Rhenus inter
[4] se dividunt. Quod cum, uti deliberaverant animo, certarent effosso implere sarcophago,
[5] subito illis inestimabilis ostensa est visio. Nam ablato sepulchri cooperculo, vident cadaver
[6] ante 40 annos defunctum velut viventem hominem soporatum, candore liliorum vel rubore
[7] rosarum perfusum, nulla macula nec aliquo mortis signo fedatum. Quo viso miraculo, odore-
[8] que perfusi suavissimo, ceperunt flere prae gaudio, levantesque corpus sanctum cum reveren-
[9] tia et iubilo, in praeparato transponunt mausoleo, ubi extunc operatur divinitas, cunctosque
[10] Dei medetur pietas. Sopitur omnis ibi infirmitas, fugatur caecitas, erigitur curvitas, roborat-
[11] tur debilitas, omnibus redditur sanitas.
[12] Habet iam beatus Vitonus in caelis socium et concivem, quem habuit aliquando in terris
[13] alumnum et devotum successorem. Coniunctus est sanctis in gloria, quibus devotus servivit
[14] in hac vita laboriosa. Queramus et nos eum patronum et tutorem, et cum reliquis sanctis
[15] pium apud Deum intercessorem, quem meruimus habere doctorem et veritatis praeconem.
[16] Illic ergo positus nos hic orantes exaudiat tueatur et protegat, et quos habet in terris sup-
[17] plices veneratores, optineat suos in celis fore concives.
[18] /{fol. 60r} Si ergo huius beati viri ductus amore diligens lector studiosius cupit addiscere, quo in
[19] tempore natus quove sit ad episcopatum promotus, quot annis ante episcopatum vel quot
[20] in episcopatu vixerit, et quo hominem exuerit, teneat cronicam memorialis eius, et sic per
[21] succedentium sibi regum et Romanorum pontificum tempora quod querit inveniet. Rela-
[22] tum est superius, quod ante ordinationem eius per multa dierum curricula absque pastore
[23] fuerit plebs Viridunica. Non enim sinebat praefectorum, qui et maiores domus dicebantur,
[24] improba licentia aeclesias uti libertate propria, cum ipsas quoque urbes nimium attriverit,
[25] maxime tamen Viridunum, quae sita in confinio Neustriae et Austrasiae, utrobique incursioni
[26] diripientium patuit et rapinae. Duravit hec vastitas per annos quam plures, a tempore scilicet
[27] Theoderici et principis Ebroini, quorum bestialis et non humana saevitia maculavit regnum
[28] Francorum sanguine procerum et magnatorum usque ad secundum Pippini regis annum,
[29] quo constitutus est a Stephano papa rex Francorum, sicut et praedecessor eius Zacharias con-
[30] stituerat, qui fuit annus ab inc. Dom. **Perpendat autem solle<rs> lectoris industria ann<um>, qui inscribitur 753, ann<um> <papa>tus Stephani 1,**
regni quoque Pipini 2 fu<isse>. Tunc primum discussa caligine horribilis turbinis,
[31] nova lux oriri visa est Galliarum populis, et plebes, quae carebant pastore, suum quaeque
[32] certatim rapere; quo anno inthronizatus est hic beatus auctoritate Stephani papae et Pip-
[33] pini principis laude. Dum ergo referat cronica, quod fuerit a tempore Pippini qui Ansegiso
[34] ortus Karolum Tuditem genuit, usque ad Karoli tempora, teneamus annum **ab inc. dem. 710^{um382}**.
[35] quo beatus hic natus est indictione 13, et sic computarido ascendentes habebimus **annos ipsos an-**
[36] **nos 5**, quibus **postea** Pippinus supervixit, annos **etiam** 27. quibus Karolus optinuit principatum post
[37] patrem, sex etiam quibus filii eius Karlomannus et Pippinus post eum dominati sunt commu-
[38] niter, quatuor quoque quibus ante unctionem solus principatum optinuit, ipsum etiam annum,
[39] quo in regem **elevatus est**, et sic summam numeri colligentes inveniemus quod 47^o. aetatis
[40] suae anno consecratus sit electione superna, eo scilicet anno, quo Pippinus rex constitutus a
[41] **papa est**. Hinc iterum enumeratis a. 15 quibus **postea** Pippinus solus regnavit, et 8 annis
[42] regni Karoli, quia in nono hic beatus hominem exuit, cum obsideret Karolus Tharovisam
[43] **Italiae urbem**, inveniemus quod 24^o. pontificatus sui anno per^a perituris celestia et aeterna com-
[44] mutans, in proximo episcopii fundo, qui dicitur Novavilla, ad Deum migraverit, 4. Nonas
[45] Octobris, aetatis suae a. 68, indictione 15, epacta 28, anno pontificatus Adriani papae⁶⁸ sexto,
[46] ab inc. Dom. a. 777, Constantini et Irenes temporibus, anno regni eorum sexto, uno ante
[47] **septimam synodum anno**. Ergo felix Madelvei ortus, felicior vitae cursus, felicissimus fuit
[48] occasus, praestante Iesu Christi gratia cui est honor et gloria in seculorum secula Amen.
[49] /{fol. 60v} Anno igitur ab inc. Dom. 754. Pippinus rex intravit Langobardiam, et Stephanus papa reversus est Romam. Anno
[50] quoque ab inc. Dom. 760. perrexit Wasconiam, et anno sequenti cum filiis Karlo et Karlomanno Aquitaniam et Bitu-
[51] ricas cepit. Anno 762. iterum ivit Aquitaniam et conquisivit Lemovicis civitatem. **<Cum>que septima vice illo isset per**
[52] **Viennam transiens, Berterico ex fami<lia> ecclesiae episcopatum Viennensem dedit**. Post haec anno ab inc. Dom. 768.
[53] obiit 8. Kal. Octobris, et eodem anno, die videlicet sequenti, uncti sunt in reges Karlus et Karlomannus. Franci ita
[54] diviserunt, ut Karolus partem, quam pater Pippinus tenuerat, oblineret, Karlomannus vero **eam** partem, quam proavus eo-
[55] rum Karlomannus habuerat, susciperet.

[Apparate!]

[56] a) ita c.

[57] 68) Adrianus inde ab a. 772, Constantinus et Irene ab a. 780. sederunt, synodus Nicaena anno 787. ce-

[58] lebrata est.

[1] Anno ab inc. Dom. 755. indictione 8. post Gayroinum episcopum, qui in expeditione im-
 [2] peratoris obiit, domnus Manasses ordinatur abbas in Flaviniaco dono imperatoris Pippini.
 [3] Hic corpus beati Preiecti martyris a Volovico delatum aecclesiae suae intulit 8. Idus Novem-
 [4] bris. Hic etiam cellam primus Corbiniaci instituere volens ab imperatore Karlomanno obti-
 [5] nuit, nec tamen fecit. Obiit a. 787, Non. Novembris, 33. anno suae ordinationis. /{fol. 59v} Successit
 [6] Adalbertus. /{fol. 60v} Karolus Magnus contulit Deo et sancto Petro sanctoque Preiecto et abbati Ma-
 [7] nassae, ut nullus hominum Flaviniacensis aecclesiae in omni regno suo teloneum daret in
 [8] civitatibus, mercatis, vicis, villis, pontibus, portibus, non de rodatico, barganatico, pulvera-
 [9] tico, mutatico, rivatico^a, salutatico, laudatico, travatico^b et de hoc quod homines ad dorsa
 [10] portare solent, quidquid ad ius fisci pertinebat indulsit, et de omnibus terris monachorum
 [11] in toto imperio suo teloneum omne eis concessit 5. Non. Maii a. 7. regni sui⁶⁹.
 [12] Karlomannus igitur post administratum communiter quadriennio regnum decessit a. 771. pridie Kal. Decembris;
 [13] Carolus solus regnum optinuit. Anno regni sui secundo, dum adhuc frater viveret, bellum Aquilanicum a patre in-
 [14] choatum, sed nondum finitum, tanta felicitate consummavit, ut omnem ~~et~~ Aquilauiam et Wasconiam sibi retineret et
 [15] sibi subiceret. Igitur post Stephanum^c Paulus sedit Romae annis 10, die 1; obiit anno dom. inc. 767; post quem
 [16] Stephanus annis 3, mensibus 10, diebus 28. Cui succedens Adrianus, sub quo habita est a quinque
 [17] patriarchis apud Nicaeam synodus 350 patrum temporibus Constantini et Hyrenae matris ~~<eius>~~
 [18] anno imperii eorum 7 ~~<in>d. 1 ab inc d. 778 <an>no~~, regni Karoli Magni 10⁹, ~~ab inc. Dom. 778~~; sedit annis 24, men-
 [19] sibus 3, diebus 17. Obiit anno dom. inc. 796. et successit Leo.
 [20] Compositis itaque Karolus rebus in Aquitania, et socio iam defuncto, precibus Adriani pontificis Romani bellum
 [21] contra Langobardos cepit. Anno 772. Karolus intravit Italiam, et suscepit bellum quod a patre suo, Stephano papa
 [22] supplicante, fuerat susceptum. Quidam autem de primoribus Francorum adeo voluntati eius renisi sunt, ut se regem
 [23] deserturos et domum redituros libere pronunciarent. Coeptum tamen est. Karolus igitur Desiderium Langobardorum
 [24] regem paucorum dierum obsidione compulit, et obsides dare, et erepta Romanis restituere, atque ut non repeterentur
 [25] sacramento firmare. Papia autem tradita est anno ab inc. d. 774, septimo anno regni Karoli. Finis igitur belli fuit sub-
 [26] acta Italia, et Desiderius perpetuo exilio deputatus in Francia, filius eius Adalgisus pulsus Italia, et res a Langobardis
 [27] ereptae Adriano papae restituae. Karolus ergo Langobardia subiecta et sacramento firmata cum praefecisset omni Ita-
 [28] liae Pippinum filium suum /{fol. 61r} anno ipso, qui erat, ut dictum est, ab inc. Dom. 776, repetivit bellum contra Saxones rebel-
 [29] lantes.
 [30] /{fol. 60v} Anno ergo ab inc. Dom. 776. qui erat regni Karoli 9, obiit Madelveus episcopus, et cum ob-
 [31] sideret exercitus Karoli in Tharavisa Italiae civitate Stabilinum socerum Chrotgaudi, qui con-
 [32] tra Karolum rebellaverat, et propter hoc Karolo Italiam ingresso in bello occisus erat: erat
 [33] in eadem civitate Petrus vir Italicus, a quo tradita est civitas, et ob hoc de Vir dunensi epi-
 [34] scopatu honoratus est. /{fol. 61r} Quo in tempore praeerat ecclesiae sancti Vitoni abbatis nomine et
 [35] officio Fretmodo diaconus et abbas, qui post sanctum Madelveum locum ipsum regendum
 [36] suscepit et temporibus ipsius Fretmodi, hoc est 14. anno regni Karoli qui erat ab incarna-
 [37] tione Domini a. 781, dedit quidam vir nobilis Betto canonicus sancto ~~<Vitonio>~~ et famulantibus eius
 [38] pro anima sua et pro anima Amlingi germani sui in ipso cymiterio sepulti res proprietatis
 [39] suae quas habebat in pago Vir dunensi^d, loco qui dicitur Gailanae curtis super fluvium Agira,
 [40] id est ecclesiam in honore sancti Christophori, cum omnibus quae ad ipsam villam pertinere
 [41] videbantur, sicut in charta continetur et postmodum. Postmodum interventu^d Petri episcopi idem Fretmodo
 [42] fecit praestariam de Raherei curte et ad eam pertinentibus eidem Bettoni abbati, qui ~~<preerat>~~
 [43] sancto Petro et sancto Vitono, qui et ~~<pse dedit>~~ ~~prefatam~~ Gailani curtem cum appendiciis, et post mortem
 [44] eius melioratas curias illas sanctus possedit V<i>dinus.
 [45] Tunc fuit episcopatus Vir dunensis per 12 annos vacuus, sed quidam servus Dei Amalbertus nomine, iuxta morem
 [46] temporis illius factus corepiscopus, regebat ipsam aecclesiam, et in quodam oratorio sub honore omnium apostolorum
 [47] quasi solitariam vitam ducebat. Et tunc perdidit ipsa aecclesia quaedam, quae sibi collata aliquando possederat, et hoc
 [48] in tempore Karoli Magni. Licet enim Petrus praefatus vir Italicus pro traditione Tharovisae de ipso episcopatu fuisset
 [49] ab eo honoratus, quia tamen semper suspecti sunt traditores, in episcopatu per tempus prae-
 [50] scriptum receptus non est. Tamen ne verbum regis esset inane et vacuum, post praescriptum
 [51] annorum spacium concessum est illi civitatem ingredi et episcopatu potiri anno ab inc. Dom.
 [52] 788.^e fuitque per 25 annos et passus est multa adversa. Certe etiam infidelitatem imperatoris obiecerunt illi,
 [53] et ob id per 12 annos non fuit ausus imperatorem videre. Sed postea a filiis ecclesiae ipsius coram principe recte
 [54] purgatus, adiit illius praesentiam, et in diebus eius ecclesia sibi non solum non adquisivit, sed et perdidit plurima.
 [55] Difficile enim est, ut ait Leo papa in decr<etis>, ut bono <peragantur> exitu, quae malis sunt inchoata principiis. Probat hec
 [56] ruina sua Vir dunensis civitas, quae turrium murorumque^f solidissimo ambitu, utpote lapide,
 [57] plumbo ferroque conserto munita, unde et nomen sortita est, ut vocaretur urbs Clavorum,
 [58] pro tuenda Italicis huius instabilitate et experta infidelitate a Carolo destructa, nunc ingentis

Nachtrag {fol. 60v} ~~<Obiit S>~~tephanus 5 kal. Mai <ind.>10

[Apparate!]

[59] a) riu deletum. b) tra deletum. c) [obiit] Stephanus V. Kal. Mai [ind.] X. in marg. d) vox fere tota periit.

[60] e) lineola ultima periit. f) vocem excisam supplevi.

[61] 69) Bouquet V, 732.

[1] tantum 1.....^a praefert indicia et vix aliqua antiquae illius firmitatis retinet **m<onumenta>**^b, edo-
[2] cens omnes suo tali infortunio, quae Dei sunt a Deo esse querenda. Sensit etiam res insen-
[3] sibilis perniciem tanti infortunii, ut non minor hic nisi quia praemeditatus accederet hostis,
[4] quam dudum Vandalica pestis. Et merito; nam ab ipsis fidei rudimentis usque ad tempus
[5] illud semper in Dei nomine pontificis valuit electio cleri et populi, et si in quibusdam princi-
[6] pes leguntur favorem et consensum praestitisse, nusquam tamen feruntur electionem vetuisse
[7] pontificis ordinandi, aut factam inmutasse. Sepultus est in ecclesia sanctae Mariae ante
[8] altare sancti Petri. A vastatione autem urbis Viridunicae, quae facta est a Vandalis usque ad
[9] desolationem eius factam sub Karolo colliguntur anni fere 380. De quadris autem lapidibus
[10] dirutae civitatis Aquisgrani capella exstructa est.
[11] Post cuius mortem elegerunt sibi clerus et populus episcopum de regis palatio anno 815 Anstrannum, cantorem
[12] ipsius, virum strenuum, cuius industria Bracenses negociatores eiusdem ecclesiae ditioni redacti sunt. Et hic superfuit
[13] annis 5. Requievit autem anno ab inc. Dom. 819. et sepultus in basilica sancti Petri apostoli
[14] cum praedecessoribus suis.
[15] Susceptum ergo **bellum** a Karolo **bellum** contra Saxones per 33 annos maiore dampno Saxonum quam Francorum gestum
[16] est. Videntes Saxones **quia** resistere non poterant, pacem petentes, baptizata est multitudo eorum. Anno ergo ab inc.
[17] Dom. 780. venit Karolus **in** Saxoniam **in** loco qui vocatur Patrisbronna, et ibi habuit placitum magnum, et ibi conve-
[18] nerunt Saxones ad baptismum, ditione a rege posita, ut Franci et Saxones unus essent populus. Duobus itaque praeliis
[19] ita contriti sunt Saxones, ut ulterius neque regem provocarent, neque venienti resistere auderent. Plures tamen nobi-
[20] les eo bello consumpti sunt.
[21] Anno 788. Hispaniam aggressus sibi subdidit, et Britanniam. Per quadraginta enim et septem annos, quibus
[22] regnavit, ita ampliavit Francorum regnum, ut cum esset antea magnum et forte, duplum illi addiderit. Colebat prae
[23] omnibus sacris locis aecclesiam sancti Petri apud Romam, cui etiam multa contulit in auro et argento. Ad hoc semper
[24] laboravit, ut urbs Romana suo labore veteri polleret auctoritate; quam cum tanto amore diligeret, quater tantum in
[25] omni tempore regiminis sui illo ivit. **Nunciato sibi Adriani Romani pontificis obitu ita flevit, ac si fratrem karissimum**
[26] **amisisset.**
[27] **/{fol. 60*r} Domnus Manasses corpus sancti Preiecti martyris a Volovico delatum Flaviniacensi in-**
[28] **tulit aecclesiae, quam in honore sancti Petri et eiusdem martyris fundaverat. Exceptio eius**
[29] **8. Idus Novembris celebratur. Hic obtinuit apud Karlomannum⁷⁰, ut in Corbiniaco villa**
[30] **cenobiolum construeret. Obiit 33. anno ordinationis suae, Non. Novembris; cui successit**
[31] **Adalbertus vir venerandus anno 21. Karoli, et 5. anno ordinationis suae decessit, et ei**
[32] **successit Zacho, et quarto anno moritur, et huic Alchuinus succedens 7. anno obiit, et**
[33] **sic 35. anno imperii Karoli domnus Apollinaris ordinatur abbas dono imperatoris. Hic etiam**
[34] **abbatiam Divionensem et Reomensem rexit, et ecclesias easdem possessionibus auxit, san-**
[35] **ctorum reliquiis honestavit, praecipue tamen Flaviniacensem provexit et auxit. Interfuit concilio Aquisgrani habito 4. anno Ludovici eiusdem. Obiit**
pridie
[36] **Kal. Aprilis a. 12. imperii Ludovici. Interfuit concilio Aquisgrani habito 4. anno Ludovici**
[37] **eiusdem.** Et post 2 annos succesit Vigilius abbas, a. 14^o Ludovici. **/{fol. 60*v} Viennensem tunc temporis eccle-**
[38] **siam Ursus, Lugdunensem Ado regebat. Post Adonem Hilduinus nepos eius Lugdunensem ecclesiam paululum non epi-**
[39] **scopus tenuit, et abscedens Lirinis monachus factus est. Post quem Lugdunensem aecclesiam Leidradus suscepit honori**
[40] **rei publicae utilis; Viennensem vero Vulferi Bavarius rexit a. 11, cui successit Bernardus. Leidradus vero in initio im-**
[41] **perii Ludovici imperatoris Suessionense monasterium petiit, et in loco eius Agobardus substituitur eiusdem ecclesiae**
[42] **corepiscopus, consentiente imperatore et omni Gallicanorum episcoporum synodo. Quod quidem defendere volentes,**
[43] **dixerunt eum a tribus episcopis in sede Lugdunensi iubente Leidrado fuisse ordinatum. Hic igitur Agobardus et Ber-**
[44] **nardus Viennensis apud Ludovicum accusati, desertis ecclesiis, in Italiam ad Clotharium se contulerunt; sed agentibus**
[45] **piis imperatoribus, uterque sedem suam recepit. Et post paucos annos Agobardus apud Sanctonas in expeditione regia**
[46] **defungitur. Bernardus quoque obiit, et Agylmarus substituitur. Amolo quoque Lugdunensem episcopatum suscepit,**
[47] **cuius auctoritas et amor Karoli erga eum multum valuit sancto papae Leoni, ut ipse **Leo** testatur in epistola ad eum**
[48] **missa.**
[49] **/{fol. 61v} Successerat post Adrianum in pontificatu Romano Leo anno ab incarnatione Domini 796, qui sedit in eadem**
[50] **sede annis 22, mensibus 5, diebus 15. Hunc Romani letania maiore captum multis affectum iniuriis, erutis oculis,**
[51] **lingua amputata, anno dom, incarn. 799. fidem regis implorare compulerunt. Missus enim in custodia, per murum**
[52] **noctu aufugit ad ecclesiam sancti Petri; inde a Francis Spoletum deductus, ac demum ad Palabronnam honorifice a**
[53] **rege susceptus, et cum honore Romam est remissus. Hec fuit causa ultimi adventus Karoli Romam ad reparandum**
[54] **aecclesiae statum, ubi totum hiemis tempus exegit, quo in tempore imperatoris et augusti nomen assumpsit a. 799. ind.**
[55] **8, quod primis multum quidem aversatus est. Tum habita questione de eis, qui Leonem papam ita inhoneste tractave-**
[56] **rant, et deponendo contumeliaverant, ut reos maiestatis capite plectendos iussit. Pro quibus pius pontifex intercessit,**
[57] **et rex eis vitam et membra perdonavit; in exilium tamen sunt missi.**
[58] Anno ab inc. Dom. 803. imperator legationem Romam misit de inquirenda veritate, si, ut ferebatur, sanguis Christi
[59] in Mantua fuisset inventus. Qua de causa Leo in Franciam venit, quem imperator Remorum civitate susceptum, nata-
[60] lem Domini cum eo celebrem duxit, et donatum maximis muneribus per Bavariam ire volentem deduci fecit usque
[61] Ravennam.

[Apparate!]

[62] a) munitionis? b) vestigia?

[63] 70) Est Charta Karoli regis data anno regni 8. sine die et loco. Plancher histoire de Bourgogne T. I.

[64] preuves p. 5.

- [1] Anno ab inc. Dom. 806. delata sunt corpora et ossa sancti Cipriani a Carthagine cum reliquiis Scillitanorum mar-
 [2] tyrum, Sperati et sociorum eius, et Lugduni in ecclesia sancti Iohannis baptistae posita.
- [3] Anno ab inc. Dom. 810. Pippinus Italiae rex defungitur, in cuius regno Karolus filium eius Bernardum nepotem
 [4] suum substituit, et regem appellari constituit.
- [5] Anno ab inc. Dom. 813. quidam de primoribus Romanorum conspiraverunt in interitum Leonis papae, qui com-
 [6] prehensi iussu illius interfecti sunt. Exacto vero papatus sui anno 21^o cum graviter aegrotaret, Romani collecta manu
 [7] omnia praedia, quae in singulis civitatum territoriis noviter construxerat, primo diripiunt, deinde concremant. Quos
 [8] prohibuit ab incepto Bernardus Italiae rex, et eodem anno obiit papa Leo.
- [9] Extremo vitae suae tempore congregatis omnium Francorum primoribus, Hludovicum filium suum consortem regni
 [10] et imperialis nominis fecit heredem, imposito capiti eius diademate. Quo in tempore Herilandus suscepit Viridunensem
 [11] episcopatum, vir multum simplex et ultra modum infirmus; et hic expletis in episcopatu annis 7, obiit Aquis, et relatus
 [12] inde, sepultus est iuxta Anstrannum in basilica sancti Vitoni. Karolus quoque decessit anno ab inc. Dom. 815, etatis suae
 [13] a. 72, regni 47, 5. Kal. Februarii, et est sepultus Aquisgrani palatio in aeclesia, quam ipse aedificaverat. Successit
 [14] Ludovicus cognomento Pius, et per annos 25 magno moderamine rexit Imperium, et hostibus fortiter resistens poten-
 [15] ter eos terruit.
- [16] ~~Anno 816. obiit~~ <Deces>sit Leo papa ab inc. d. anno 816^o, et succedens Stephanus <ipso> anno obiit, cui successit Paschalis.
- [17] Anno 817. Ludovicus concilium habuit de abbatibus et monachis, ubi interfuit Apollina-
 [18] ris abba Flaviniacensis, et obiit 826.
- [19] Anno ipsius domni Ludovici 8, ab incarn. Dom. 823. natus est ei filius Karolus in Franconofurth palatio novo,
 [20] et ibi ordinatus est pridie Idus Iunii Drogo Karoli Magni filius, et datus est ei episcopatus Metensis, et Humberto
 [21] praecentori palatii episcopium Meldense traditum est. Qui invenit in ipsa aeclesia quaterniunculos de vita sancti
 [22] Sanctini, sed valde contritos. Eodem Anno ab inc. d. 823 in territorio Tullensi, in villa Commarciaco, puella sabbato sancto post acceptam
 [23] communionem ieiunare coepit, et tres annos absque omnis perceptione cibi et potus pereceptione permanens, a. 826. iterum mandu-
 [24] care coepit. Habuit Ludovicus et alios tres filios, Lotharium, Ludovicum et Pippinum, et ex alia uxore iuniorem, quem
 [25] diximus Carolum.
- [26] <A>nno ab inc. d. 824. Paschalis papa obiit, et Eugenius successit, et tribus annis administrato pontificatu Romano, Valentino
 [27] sedem reliquit, qui eodem mense obiit, et Gregorius IV. successit. Sedit a. 19. Huius tempore, ut in Gestis Fran-
 [28] corum legitur, Ludovicus in Elisatiam profectus occurrentibus ibi filiis suis cum praefato Gregorio Romano pontifice,
 [29] iudicio episcoporum arma deposuit et ad penitentiam agendam aliquanto tempore privatus et inclusus victitavit.
- [30] Anno ab inc. d. 838. cum omnis potestas Francorum Pii Ludovici studio vacaret otio, quidam tantam boni spem^a non fe-
 [31] rentes, uxorem imperatoris ab eius latere in Aquitaniam sub custodia dirigunt. A rege quoque universus populus
 [32] deficiens ad filios eius se transtulit: ipse custodiae traditus est, uxor eius itidem custodiae mancipata est; sed nutu Dei
 [33] post tot^b adversa prospera succedunt. Populi ad penitentiam^c convertuntur, ipsum in pristino <honore> revocantes sublimant,
 [34] filii <pro com>missis veniam flagilant, matrem reducant. Clothario iam imperatori ut extra^d Italiam nisi patre iubente
 [35] non procederet^e principes imperant. Quod divina^f pietate et gratia factum est quia ipse^g imperator in sequentibus
 [36] iudicio episcoporum ad penitentiam reconciliatus est. Fuit autem hec deiectio^h maxima ex parte facta pro multimoda
 [37] fornicatione Iudith uxoris eius.
- [38] Anno 839. Lotharius relicta Francia Italiam petit. Ebbo Remorum archiepiscopus deponitur, et multi alii
 [39] exilio dampnantur, quia in deiectionem imperatoris conspiraverant. Defuncto autem Herilando antistite, abiit pars cleri
 [40] et plebis Viridunice ad Hludovicum imperatorem anno dom. inc. 827, et pelierunt sibi dari sibi domnum Hildinum de
 [41] Alemannia, virum bonum et sanctum, qui in episcopatu suo multas aeclesias construxit, et multa bona operatus est.
 [42] Ludovicus igitur regnum suum inter filios suos dividens, Lothario qui erat maior natu tradidit imperium et regnum
 [43] Italiae, et partem Franciae quam Mosa et Renus inter se dividunt, et partem Burgundiae; Ludovico tradidit Bawariam,
 [44] Saxoniam, et regna quae Karolus subegerat; Pippino Aquitaniam, Wasconiam et terram sibi subiectam usque in Hispa-
 [45] niam; Karolus minimus natu, qui Calvus est dictus, adeptus est Franciam, Burgundiam, Neustriam. Unde indignati
 [46] sunt fratres, quia nolebant eum sibi aequari, vel quia melior pars regni ei collata fuisset. Unde post patris obitum
 [47] grave inter eos ortum est bellum, /{fol. 62r} et tamen statuta patris immutare non valuerunt. Ad extremum etiam Aquitaniam
 [48] Karolus optinuit. Pippino enim ante patrem defuncto, filius Pippinus remansit, qui quia ad regnum gubernandum minus
 [49] fuit utilis, ad Karolum se principes contulerunt, et regnavit Karolus Calvus annis 10<...> Anno ab inc. d. 839. corpus sancti
 [50] Bartholomei Beneventum delatum est. Obiit Apollinaris abbas Flaviniacensis pridie Kalend. Aprilis,
 [51] duodecimo anno Ludovici, et post duos annos Vigilius successit annis 14, et post eum Are-
 [52] waldus subrogatus est anno 25. ipsius Ludovici.
- [53] Obiit autem Ludovicus 12. Kalend. Iulii anno ab inc. Dom. 840, imperii sui anno 25. Corpus
 [54] eius a Drogone fratre Metim delatum et in ecclesia sancti Arnulfi positum est. Successit Lotharius in regno.
- [55] Anno ab inc. Dom. 841. fuit apud Fontanidum bellum gravissimum inter fratres filios Ludovici, et non sine
 [56] magno suorum dispendio Karolus et Ludovicus vicerunt. Eodem anno Agobardus Lugdunensis episcopus obiit, et illud
 [57] memorabile opus, quod stetit a tempore Traiani imperatoris et Forum vetus appellabatur, Lugduni corruit. Dum ergo
 [58] quisque sibi consulit, et ne alter sibi praeferatur cavet, unitum Francorum regnum foeda sectione sciderunt, et exteris
 [59] nationibus occasionem rebellandi contulerunt. Ingruentibus enim Normannis, Danis et Brittonibus, fiunt christianorum
 [60] strages, depraedationes, vastationes, incensiones. Hac de causa pacificantur inter se reges, et quia armis non possunt,
 [61] pecuniis se redimunt. Eodem anno, qui erat ab inc. Dom. 842ⁱ, Normanni, id est aquilonares populi, vastaverunt
 [62] Rotomagum, anno 1. Lotharii et Karoli.
- [63] Anno ab inc. d. 844^o. mortuo Gregorio Sergius papa s<uccessit>, et 3 annos administrato sacerdotio Leoni III. dereliquit anno <846^o>, et
 [64] post annos <9> successit Benedictus III. annis 2, et Nicholas I. Qui exactis in sacerdotio 10 annis Adriano cathe-
 [65] dram reliquit anno ab inc. Dom. 869^o.
- [66] Lotharius igitur maior natu optinens Imperium, contentus fuit ea parte regni qua^h supra diximus, cum urbe
 [67] Roma et Italia. Indictio 15. fuit annus Lotharii imperatoris in Italia 33, in Francia 13. Habuit filium Ludovicum qui
 [68] in vita patris Romae a Sergio papa coronatus et imperator appellatus est. Regebat tunc Viridunensem aeclesiam praefatus

[Apparate!]

- [69] a) bonis supplevi. b) p. t. a. supplevi. c) peniten supplevi. d) ut extra deleta. e) proceder deletum. f) divin
 [70] deletum. g) supplevi. h) deiectio deletum. i) corrige DCCCXLI.

[1] domnus Hildinus episcopus, vir per omnia laudabilis. Sed hic post bellum in Fontanido actum magno odio habitus a Lothario
 [2] imperatore, anno ab inc. Dom. 851. obiit in ista civitate cum magno dolore et tristitia Idus Ianuarii, exactis in episcopatu
 [3] 24 annis, et sepultus in cripta sancti Vitoni **<quam> rexit ann. 13.** Post cuius excessum ordinatus est in ipsa aeclesia donnus Hatto, et pro
 [4] praedicto imperatoris odio invenit tunicam sanctae Mariae per multa scissam et disruptam, id est res praefatae aecclisae
 [5] nimium subtractas et alienatas. Pro quarum alienatione et suorum afflictione toto nisu erexit se contra inimicos aecclisae,
 [6] donec miserante Deo ad pristinum statum omnia reduceret et redintegraret. Insuper etiam optinuit apud Lotharium
 [7] **iuniorem regem** villas et praedia quamplurima, ut demonstrat cartarum notitia. Erat enim intentio eius et labor
 [8] nimius, ut aecclisae sibi commissa exaltaretur et pace frueretur. Quod et fecit diebus vitae Lotharii iunioris. Hic
 [9] accepit partem reliquiarum sanctorum confessorum pariterque pontificum Mauri, Salvini, Aratoris, quorum corpora sancto
 [10] Agerico revelata, et ab eodem fuerant honorabiliter et sanctissime ordinata in eadem aecclisae ubi primo fuerant tumu-
 [11] lata, sancti Petri apostoli nomine consecrata, **sed a domno Hildino in nova sancti Medardi aecclisae erant translata,** et
 [12] reposuit in monasterio quod Theologium dicitur, aecclisae suae subiectum. Brachium vero sancti Mauri in aecclisae
 [13] quam ipse in castello novo, quod nunc Hattonis castrum ab auctoris nomine vocatur⁷¹, construxe-
 [14] rat, /{fol. 62v} sub altari recondidit ad salutem et praesidium posterorum. Lothario ergo **iuniore rege filio Lotharii** diem obeunte
 [15] anno ab inc. Dom. 874. in mense Augusto, etiam iste obiit Kalend. Ianuarii, et est sepultus in basilica sancti Vitoni,
 [16] in cripta iuxta corpus domni Hildini episcopi, exactis in episcopatu 23 annis. Ipse etiam inchoavit novam ecclesiam
 [17] sanctae Mariae, et magna ex parte construxit.

[18] Eo tempore praesidebat Metensi aecclisae Adventius pontifex, Viridunensi Hatto, Lugdu-
 [19] nensi Remigius. Hic Adoni Viennensi episcopo, Romanae ecclesiae vicario, et Nicholao papae
 [20] pro eisdem episcopis Treverensi et Coloniensi⁷² depositis litteras misit. Clerus quoque Co-
 [21] loniensi eidem itidem misit litteras, quae habentur in catalogo. Sed cum a multis **per** labo-
 [22] raretur diverso modo **cum** timore regis tum amore illorum, nullatenus persuaderi papa po-
 [23] **tu erunt**, ut restaurarentur. Defuncto autem beato Nicholao cum imperante Ludovico successisset
 [24] Adrianus, et litteras misisset Galliarum episcopis, ut non alios ordinarent episcopos nisi qui-
 [25] bus praefatus imperator episcopatum concederet, et ordinari mandaret, non consenserunt
 [26] venerabiles episcopi, sed pariter congregati litteris factis communiter suggererunt papae,
 [27] se decreta sanctorum patrum fideliter observare velle et secundum scita canonum episcopos
 [28] consecratos; quarum textus in cathalogo **sanctarum** scripturarum habetur. /{fol. 62*r} Scripsit et aliam
 [29] epistolam Gerardo duci et Rofrido comiti et omnibus Galliarum comitibus, ut nullius homi-
 [30] nis favore vel gratia permetterent alios viros ecclesiastici ordinis in episcopus totius Galliae
 [31] et Burgundiae consecrare episcopos, nisi quos Ludovicus imperator iuberet; cui satis lucu-
 [32] lenter et honeste obviaverunt praefati venerabiles Galliarum episcopi, litteras illas per verba
 [33] singula discutientes, et quod sanctorum patrum decretis consona non esse~~nt~~ humiliter sug-
 [34] gerentes, inque **eius** responsionis extremitate epistolam papae Nicholai praedecessoris sui
 [35] interserentes, quam ad quendam episcopum Galliae misit, inter cetera de ordinibus sacris
 [36] pie et lucidissime exprimens in haec verba: Illud autem, frater karissime, ridiculosum sonuit,
 [37] quod apicum tuorum gerulum nobis commendans, hunc presbyterum esse Gerardi illustris co-
 [38] mitis perhibuisti. Verum quid hoc scribens prudentia tua dicere voluerit, vel quid super huius
 [39] cemedi verbo intellexeris, fateor nos ignoramus. Numquid Gerardus comes illum presbyterum
 [40] consecravit? Numquid de ipsius est diocesi? Ubi hoc legisti? Ubi hoc didicisti? Nisi quia pres-
 [41] biteri non specialiter ecclesiae **cu**tatis aut ecclesiae possessionis, aut martirii aut monasterii
 [42] secundum sacras scripturas ordinantur, sei in domibus laicorum constituuntur, et cum secu-
 [43] laribus adeo conversantur, ut iam non Dei nec ecclesiae cuiuslibet, sed illius comitis et illius
 [44] ducis esse dicantur; ita ut impletum sit quod per prophetam dicitur: „Et erit sicut populus, sic
 [45] sacerdos“ Quod fortasse unum est eorum. Quae cum in nomine Domini convenerimus unani-
 [46] miter in id ipsum, oportebit decentius emendari et tamquam venenatum elleborum amputari.
 [47] Et post pauca hoc addiderunt: Quid putamus, si beatissimus papa Nicolaus in diebus suis au-
 [48] disset, **et** in litteris quasi ab apostolica sede confictis. quod layci comites non permetterent in
 [49] civitatibus episcopos ordinari, nisi quos secularis potestas e latere suo misisset. Quid inde scri-
 [50] beret? Quo dolore moveretur? Quosve gemitus daret, cum perspiceret sacratissimum ordinem
 [51] tam illicite tractari et ad tantum nefas prosilire quemquam ausum, ut de sede apostolica tam
 [52] inconvenientia et extra usum aecclisasticum omnino scriberet. Tales tunc in Gallia erant
 [53] episcopi.

[54] /{fol. 62r} Anno ab inc. Dom. 855. Lotharius divisit Imperium filiis suis, Ludovico Italiam, quem et imperatorem appellavit;
 [55] Lothario regnum quod suo nomine vocabatur, et Carolo regnum Provinciae, atque dispositis regni negotiis, in mona-
 [56] sterio quod Prumia dicitur monachus factus, diem clausit ultimum ipso anno 3. Kal. Octobris.
 [57] Anno **ab <inc. d.>** 856. indict. 4. Lotharius Teutbergam duxit uxorem.
 [58] Anno **a <b inc. d.>** 858. Karolus rex Provinciae moritur, et de regno eius inter Lotharium et patruum eius Karolum filium
 [59] Ludovici facta est contentio, et Lotharius Humberto **d<uci>** ducatum **dedit** inter Iurum et mo<ntem> Iovis **dedit**, quia sororem eius
 [60] habebat.

[Apparate!]

[61] 71) Hattonchatel a dextra Mosae haud procul ab oppido S. Mihel. 72) cf. Annales Hincmari, Ful-

[62] denses, et Reginonem.

- [1] Anno ab inc. Dom. 860. Britones Franciam invadunt, contra quos Carolus pugnavit, et Brittanniam intrans, turpi-
- [2] ter victus aufugit.
- [3] Anno ab inc. Dom. 862. rex Brittonum nutu Dei percussus est, et anno sequenti Brittones ei subduntur.
- [4] Anno ab inc. Dom. 866. Rollo Normanniam intravit, et postmodum baptizatus Robertus
- [5] in baptisate dictus est.
- [6] /{fol. 62v} Anno **igitur ab inc. d.** 868^o. ind. 1. Lotharii regis tempore facta est in terra Francorum et Galliae et
- [7] Burgundiae fames valida, et mortalitas hominum, et pestis animalium. Quae sic iusto Dei
- [8] iudicio in populum deseivit, ut multi patriam deserere et ad terras alias cogerentur demi-
- [9] grare, adeo ut multae urbes Franciae raro incolerentur habitatore.
- [10] /{fol. 62*r} Anno ab inc. Dom. 864. translatum est corpus sanctae Reginae virginis et martiris de
- [11] Alesia civitate apud Flaviniacum castrum seu cenobium, praesidente loco eidem, cuius erat
- [12] iuris civitas praefata, Aigilo abbate, postmodum Senonum archiepiscopo regnante Carolo
- [13] Calvo. Hic est Aigil abbas Flaviniacensis, qui cellam Corbiniaci instituit, et duodecim ibidem
- [14] monachos posuit⁷³, annis ex quo Flaviniacensis aeclesia ipsum Corbiniacum optinuit ducentis
- [15] quinquaginta octo. /{fol. 62*v} Post Vigilium a. 839. ind. 2. Adrevaldus successit, et Marianus a. 1.
- [16] Caroli viguit. Vulfaldus in a. 8, Warinus comes⁷⁴ et sub eo Sarulus decanus in a. 10, Got-
- [17] serus in a. 15. obiit **et** Hugo successit. Sanctus Eygil in a. 24. ind. 11. a. 863. transtulit
- [18] corpus sanctae Reginae. Geylo successit in a. 26. ab inc. D(omini) anno 866. in episcopatum Linguo-
- [19] nensem promotus, et ei Sigardus a. 870, 30. Karoli successit; inde Wilfad<us> Ludovici II. impe-
- [20] ratoris sororius a. 880.⁷⁵ ind. 13, anno Karlomanni principis secundo consecrationem eccle-
- [21] siae Flaviniacensis a Iohanne papa et 18 episcopis facere optinuit, et in anno eodem 880.
- [22] ind. 13. cartam inter abbatem et vasallos eius et monacos fecit⁷⁶. Adalgarius abbatiam a
- [23] Carolo Simplicie⁷⁷ optinuit, et quia res ecclesiae pervasit, Romam evocatus, Trenorcii obiit
- [24] a. 893⁷⁸. Est etiam Walo episcopus a Silvestro papa excommunicatus propter invasionem eius-
- [25] dem ecclesiae, sicut in litteris Aquini ante Walonem electi episcopi invenitur. **Anno** 856.
- [26] Adalgarius episcopus fit: praefuit a. 33. In quo spatio imperium per multos divisum et scissum est. Boso
- [27] regnum Provinciae, Wido imperium, Odo Franciae regnum sub Carolo Simplicie, Rodulfus Iurense, Carolus iunior im-
- [28] perium. Anno translationis sanctae Reginae primo obiit Salocho Dolensis episcopus Flavinia-
- [29] censis monachus, cuius corpus post 200 annos incorruptum repertum est.
- [30] /{fol. 62v} Post Lotharium igitur iuniorum Karolus frater⁷⁹ eius cognomento Calvus, **rex Francie et Burg<undie>** imperium adeptus est, sed
- [31] Ludovicus **Italiae rex** alter frater monarchiam regni cupiens invadere, iterum contra Karolum bellum excitat, et Nor-
- [32] mannos aliasque gentes contra eum evocat, quas Karolus superat, et fratrem de finibus suis expulsat.
- [33] /{fol. 62v} Anno **ab inc. d.** 876 <ind.>9 concilium habuit Karolus in Ticinensi palatio, cui interfuit Berhardus Virdu-
- [34] nensis episcopus. Dampnati et depositi sunt Edatius... ricensis, Agelmarus Arvernensis,
- [35] <Argri>mus Linguonensis⁸⁰. Hic <confe>c(it) privilegium ecclesiae Flaviniacensi. Sub Nicholao I.
- [36] papa habita est cum quinque patriarchis synodus octava 150 patrum apud Constantinopo-
- [37] lim, Basilio Magno imperatore petente et praesente.

[Apparate!]

- [38] 73) Probatur ipsa constitutionis tabula apud Mabil-
- [39] lon Act. SS. saec. IV, 2. p. 240 scripta anno 864.
- [40] sequenti die post humationem corporis S. Reginae
- [41] martyris 11. Kal. April. In eodem enim loco in
- [42] Avalinse seu Nivernense comitatu apud Ammondas
- [43] sito Manassis abbas, ut testatur tabula, monasterium
- [44] construere volebat. Reginae translationem descripsit
- [45] auctor anonymus apud Mabillon l. I. Eidem Eigilo
- [46] Isaac episcopus Lingonensis altaria nonnulla in qui-
- [47] busdam pagi Attoriensis ecclesiis die sabbati mensis
- [48] Oct. a. 865, anno regni Karoli 25. (mense Octobri
- [49] a. 865. iam currebat a. regni 26.) contulit. Ibid. K.
- [50] 74) Regnante Warino illustri comite Karolus Cal-
- [51] vus monasterii Flaviniacensis immunitatem con-
- [52] firmavit 7. Kal. Iul. a. regni 10. ind. 12. Oseni-
- [53] viliae. Bouq. VIII, 500. K. 75) Iohannem VIII. pa-
- [54] pam anno 878. in Gallia commoratum esse constat.
- [55] Ipse in epist. 97, Mansi T. XVII. p. 84, scribit:
- [56] Aduvardum presbyterum qui nobis in monasterio
- [57] Flaviniaco ministravit, cuius homines scutellam ar-
- [58] genteam sancti Petri, nescio utrum consensu illius
- [59] annon, furati sunt, pro sacrilegio furti excommunica-
- [60] mus. K. 76) Signa chronologica Hugo minus accu-
- [38] rate reddidisse videtur. Exstant litterae Iohannis VIII.
- [39] papae datae 4. Kal. Iun. ind. 10. imperante domno
- [40] Karolo a. 2, quibus Flaviniacum Adalgario Eduensi
- [41] episcopo et successoribus eius in perpetuum con-
- [42] ceditur et fratrum bona confirmantur. Mansi. K.
- [43] 77) immo Calvo, ut litterae docent Karoli impera-
- [44] toris datae 7. Kal. Mart. ind. 10. anno regni 37.
- [45] et anno imperii 26. (anno 877.) Bouquet T. VIII.
- [46] p. 657 confirmatur in synodo Ravennatica 6. Kal.
- [47] Dec. 877. Plancher. T. I. pr. p. 11. K. 78) Adal-
- [48] garium anno 895. adhuc inter vivos fuisse proba-
- [49] ret donatio quaedam Ardradi data 4. Non. Februar,
- [50] a. regni 3. Karoli Simplicis, Labbe I, 271, nisi in
- [51] actis synodi Cabillonensis, Mansi T. XVII. p. 310,
- [52] legeretur, Kal. Mai. a. 897. ind. 12. convenisse epi-
- [53] scopos quaestionem institutos in Gisfridum mo-
- [54] nachum Flaviniacensem, qui quod Adalgarium veneno
- [55] sustulisset accusabatur. K. 79) patruus. 80) Achar-
- [56] dus episcopus tabula data 6. Id. April, regnante
- [57] Lothario rege ann. 12. (867.) Flaviniaco altare S.
- [58] Martini in Chidiviaco villa cedi iussit. Labbe I, 270.
- [59] K. – Sed nomen hoc, aequae ac sedes Edacii, latet.

[1] Imperator ergo Karolus cognomento Calvus anno dom. inc. 878^o. ind. 11. vita functus est pridie Nonas Octobris
[2] et Hermentrudis regina in finibus Lugdunensium, et sepultus Nantoade in monasterio sanctorum Petri et Pauli; sed
[3] monitione angelica translatus Parisius ad Sanctum Dionysium regaliter tumulatur. Successit patri Ludovicus, qui regna-
[4] vit 4 annis; et ei successit Ludovicus Karoli nepos, vix biennio regio nomine functus. Hic tanta cede Danos perdo-
[5] mui, ut vix superesset qui renuntiare potuisset. Adriano papae Ioannes VIII. successit anno Dom. 882 ind. 15. Hic ad
[6] Ludovicum venit in Franciam 1^o papatus sui anno, et cum eo loquutus est. Hic Ludovicus 2. ~~anno~~ regni anno obiit anno 882^o. Karolus, qui Simplex
[7] dictus est, in cunis orbatu patre remansit. Ob id Franci anno 888. indict. 6. Odonem, Roberti Andegavorum comitis
[8] filium, quia Normanni imminabant, tutorem regni et pueri elegerunt, et licet reluctantem, sub Karolo constituerunt
[9] regem. Hic quoad vixit hostes fortiter pressit, et Karolo, postquam adolevit, patienter sua regna restituit, a quo et
[10] parte regni donatus est. Remigius Lugdunensis 49. episcopus, et Ado Viennensis miserunt literas
[11] praefato papae Iohanni pro simonia et quia per manum laicam quilibet indigni ad episcopatum
[12] promovebantur. Huic Iohanni ann. Christi 880 Marinus successit, et Adrianus sedit anno 1.
[13] Successit^a et ei Stephanus a. 885. ind. 3. Hic propter temeritatem Frotharii Burdigalensis
[14] episcopi litteris missis Aureliano^b Lugdunensi archiepiscopo praecepit, ut sumpto uno vel
[15] duobus ex eadem provincia episcopis ad eandem ecclesiam^c euntes pontificem consecrarent;
[16] si ex episcopis provinciae iam dictae neminem possent habere, ipsi fisci sua auctoritate epi-
[17] scopum consecrarent. Stephano successit Formosus qui Silvester II. Hic Augrimum^d Linguo-
[18] nensem restauravit, qui defuncto Aureliano^e Lugdunensi in loco eius substitutus <est. Idem> Formosus
[19] vices suas Barnoino Viennensi commisit^f, qui fuit frater Bosonis regis. Formosus papa Walo-
[20] nem Eduensem episcopatum sibi vendicantem excommunicavit, quem ordinaverat Argri-
[21] mus Lugdunensis a Stephano papa depositus, set a Formoso restauratus, cum non haberet
[22] pallium nec restitutam sibi dignitatem; qua posset episcopum consecrare? et eum contradiceret
[23] consecrationi Teutboldus episcopus ex parte papae. Excommunicatus est autem propter
[24] ecclesiam sancti Petri Flaviniacensis quam invaserat. Excommunicatus est et Richardus dux,
[25] et Manasses et Ingelbertus pro invasione aecclesiarum et maxime Eduensium usque ad satis-
[26] factionem. Invenitur hoc in litteris Aquini ante Walonem petiti et electi Eduensis episcopi.
[27] Et Tedaldus 16. Kal. Septembris dom. inc. 856 anno, ind. 4; cui successit Isaae 880. ind. 13;
[28] et ei Geylo successit de abbatia Flaviniacensi promotus in episcopum Linguonensem anno
[29] dom. inc. 880. ind. 13^g. et ei Teutaldus^h et ei Augrimus. Warnerus obiit 908. <Ann>o ab inc. d. 879.
[30] ind. 12. suscepit regnum Provinciae ad Viennam Boso idibus Octobris. post... lum; cui
[31] successit Ludovicus filius eius 891, adhuc iuvenis, auctoritate papae Stephani sub tutoribus
[32] Richardo duce et regina.
[33] In partibus igitur Bavariae et Saxoniae et Italiae que imperatoris Ludovici Pii filius Ludovicus, et Lotharius Lotharii
[34] imperatoris filius tenebant. Post obitum eorum filii ipsius Ludovici regnaverunt. Nam Lotharius iunior rex obiit sine
[35] filiis. Ludovici igitur tempore anno ab inc. Dom. 875. ind. 8. post excessum donni Hattonis domnus et sanctissimus
[36] vir Berhardus acclamatione cleri et populi factus est episcopus Viridunensis, cuius intentio et studium sanctissimum
[37] fuit inceptam basilicam ad perfectum usque perducere. Quod et fecit Deo miserante. Signa grandia et honorabilia et
[38] minora valde bona ibi esse constituit, pontificalia vestimenta, et ornamenta aecclesiastica quamplurima, et feretrum ubi
[39] sunt reliquiae sanctorum, aecclesiae suae contulit. Canonicos suos canonicè vivere fecit, villanis presbyteris viam iusti-
[40] tiae viriliter ostendit, et pueros in divinis et humanis libris per se et per alios cum summa caritate instruxit. Obit in
[41] Theolegio monasterio, ubi et corpus eius conditum est pridie Kalend. Ianuarias. Fuit in episcopatu decem annis.
[42] Obit igitur Ludovicus iustus et sanctus imperator, Lotharii imperatoris senioris filius et frater iunioris Lotharii, 4. Idus
[43] Aprilis anno ab inc. Dom. 878. Karlomannus filius eius successit, cuius fuere fratres Ludovicus et Karolus; regnavit
[44] annis 5; obiit Non. Decembris anno 884, quo anno Normanni Burgundiam invaserunt. Karolus, cognomento Calvus,
[45] obitu fratris audito, Italiam intravit, sed a Karlomanno nepote territus fugit, et eodem anno, ut praediximus, vita deces-
[46] sit. Karlomannus obiit Nonis Decembris anno 884, et sequenti Karolus imperator efficitur. /{fol. 63r} et hoc post annum unum
[47] defuncto, alius Karolus Simplex Imperium assumpsit, qui regnavit 29 annis. Ludovicus - obiit 3 non. Octobris - autem huius Karlomanni frater rex
[48] Saxonum constitutus, adhuc eodem fratre vivente Bavariam intravit. Anno ab inc. Dom. 881. Non. Aug. pugnavit Lu-
[49] dovicus filius Ludovici regis contra paganos et contrivitⁱ eos; regnavit autem ann. 3. His duobus fratribus, Ludovico
[50] scilicet et Karlomanno, intra quinquennium defunctis, ad iuniorem Karolum rerum summa pervenit, qui consecratus est
[51] a Iohanne papa imperator. Annus d. inc. 885. indictione 4. annus fuit imperatoris Karoli in Italia 5, in orientali Francia 4, in
[52] Gallia 1. Temporibus igitur Ludovici Germanici regis Dado suscepit episcopatum Viriduniae urbis, anno ab inc. Dom.
[53] 885, cum quo optinuit plurima. Quo mortuo Karolus, ut diximus, monarchiam adeptus est. Dado episcopus
[54] Viridunensis ante episcopatum praefuit abbatiae sancti Vitoni, quam etiam sumpto episcopatu
[55] non omisit; qui adquisivit ecclesiae illi plurima, cuius ecclesiae canonicus Bertharius in eius-
[56] dem ecclesiae requiescit cimiterio. Anno inc. verbi 887. Normanni pagani Flaviniacum ca-
[57] strum seu coenobium ingressi, occiderunt monachos cum famulis 8^k numero, et manserunt
[58] dies 14^l, a 3. Idus Ianuarii usque 8. Kal. Februarii.
[59] In diebus igitur pontificatus domni Dadonis, cum eius bono studio et inclita fama per 35 annos multa aecclesiae
[60] sibi commissae provenerint prospera, cum 36. anno principalis aecclesia peccatis exigentibus igne consumpta, libri et

Nachtrag {fol. 62v} <...> ind. <...> fuit annus <...re>gis filii Lotharii imperatoris

[Apparate!]

- [61] a) deest c. b) relia suppletum. c) m c. d) Augr. supplevi ex Serie abbatum. e) ita ex Serie restitui;
[62] reparavit in c. legi videtur. f) ommisit deletum. g) numerus excidit. h) Teut excidit. i) ita suppleo.
[63] k) V::: c. l) ita suppleo; in codice nonnisi V apparere videtur.

[1] memoriae sanctorum patrum maxima ex parte eidem essent traditae, Bertharius presbiter, ne sanctorum patrum Virdu-
[2] nensium pontificum sacrosancta memoria et venerabile studium et operatio sancta penitus oblivioni traderetur, quae de
[3] sanctis eorum actibus legerat, breviato sermone comprehendit, praesentibus gratum, posteris utile. Karolus ergo Italiae
[4] et Saxoniae adeptus Imperium, postquam Normannos, qui Parisius 7 annorum obsidione attriverant, sibi subdidit,
[5] obiit anno ab inc. ~~Dom.~~ 888. ind. 6. pridie Nonas Octobris, anno imperii sui 4. Post quem ac-
[6] cepit Arnulfus nepos illius regnum anno ab inc. Dom. 888. ind. 6, eodem scilicet anno, filius Karolomanni filii Ludo-
[7] vici imperatoris iusti et sancti.

[8] Iterum in Francorum regno Normanni insurgunt, et anno ab inc. Dom. 891. ~~ind.~~ 9. hoc anno suscepit regn<um> Provincie Ludovicus et regnavit
ann. 37 cui successit Rodulfus Gallias, Hispanias, Italiam,

[9] Franciam et totum christianorum vastant regnum. Civitates Parisius, Belvacus, Carnotis et Meldis et relique non secus
[10] undique civitates diripiuntur, vastantur et evertuntur, corpora sanctorum infra muros recipiuntur timore hostium.
[11] Corpus sancti Benigni, Divionensis ecclesiae patroni, Linguonis fertur. Sanctus Sanctinus Meldis in ecclesia
[12] maiore positus a Viridunensibus maximo pretio Viriduni relatus iam erat superioris fugae^a
[13] tempore, a. 866. Normanni Gallias pervagantur, Hispanias adeunt, Rodanum intrant fluvium, Italiam populantur,
[14] et totum christianorum pessundatur regnum. Interea congregati Franciae principes consilium de magnis rebus ineunt,
[15] et ut praediximus Odonem licet reluctantem sub Carolo constituunt regem. Indict. 10. fuit annus primus imperii Wido-
[16] nis augusti, qui per Geilonem Linguonensem episcopum constitutus rex, cum audisset Odonem regem factum, cum
[17] Berengario rege Italiae multa bella gessit, et victor reveniens imperator creatus est. Eodem anno apud^b Tullum et circa
[18] Alpes ultra Iurum Rodulfus rex factus est 92. anno. Anno igitur ab inc. Dom. 893. ind. 11. Odone regnante in Fran-
[19] cia, Arnulfo in Italia et Saxonia, Karolus iam juvenis Francorum repetit scepra, et memoratus Arnulfus imperii invasit
[20] monarchiam, Romam cum assensu Formosi papae capiens, a quo in imperatorem promotus est. Tunc primum a Franco-
[21] rum regibus ad extraneos translatum est Imperium, principibus regni parvi pendentibus Karolum ob tardum mentis
[22] ingenium. Zendebolcus in praesentia patris sui Odonis regis rex ab Arnulfo constitutus, cui Arnulfus regnum Lotharii
[23] dedit, qui postea filium eius occidit~~ur~~, et ipse obiit anno 901. Odone ergo anno regni sui 12, ab inc. Dom. 899. defuncto,
[24] reciprocate Normanorum et Danorum emergunt fluctus; Ungari ab aquilone, Saraceni a meridie et finibus Hispaniae
[25] prorumpentes in interitum confligunt Galliae. Per omnia sevit gladius, cuncta dantur incendio, sanctorum loca tradun-
[26] tur exterminio. Eo anno Burgundia vastata est a Normannis; quibus occurrens Richardus /{fol. 63v} dux iustitarius bello eos
[27] fudit; et retro redire coegit. Iterum apud Carnotum socio Roberto duce, Odonis regis fratre, idem Richardus cum
[28] Normannis dimicavit, et immanem eorum multitudinem occidit. Habuit tres filios, Rodulfum, qui fuit rex Francorum,
[29] Bosonem, qui Galliae superioris quae Comata dicitur, id est Burgundiae, accepit regnum, tertium Hugonem Capito, qui
[30] fuit dux inferioris Burgundiae.

[31] Anno ab inc. Dom. 904. fuit bellum inter Conradum ducem et Adalbertum, in quo Con-
[32] radus cecidit, et anno sequenti Adalbertus capite plectitur. Formoso successerunt Bonifa-
[33] cius, Stephanus Romanus, Theodorus, Iohannes IX.

[34] Anno ab inc. d. 910. constructio monasterii Cluniacensis, et 918 obiit Willelmus dux constructor
[35] illius.

[36] Anno inc. d. 913. Walo Eduensis episcopus obiit, qui praefuit annis 20 sub Carolo Simplice;
[37] et Herveus successit.

[38] Anno ab inc. d. 919. cecidit Remis grando mirabilis ovum gallinae superans magnitudine, latitu-
[39] dine medium palmae. Anno sequenti mel in spicis inventum est et flores in arboribus matu-
[40] ris iam frugibus.

[41] Anno ab inc. Dom. 917. Rodulfus rex constitutus est, et 21. regni sui anno ab Ungris id
[42] est Sarracenis interfectus est, et Ebbo dux castrum Dolensis: et invasit regnum Hugo dux, ca-
[43] piens in vinculis Karolum Rodulfi filium; et regnavit usque ad annum dom. inc. 981.

[44] Eodem etiam anno qui erat ab inc. Dom. 920. obiit Rollo Normannorum princeps, et
[45] Willelmus filius eius successit, qui dolo occisus est anno 943, et Richardus filius eius successit.

[46] Exorta ergo discordia inter Karolum et regni principes, fiunt lites et bella, rapinae et incendia, et innumera undi-
[47] que seviunt mala. Tandem rex facti penitens principes ad concordiam commonet, pacemque exoptatam cum eis firmat.
[48] Richardus igitur, qui ab exequutione iustitiae cognomen acceperat, quamdiu vixit, Carolo regi semper fidelis extitit; quo
[49] mortuo anno ab inc. d. 922, Odone quoque rege defuncto, Kalend. Ianuarii praedictus Robertus frater eius sperans et cupiens
[50] eam partem regni, quam ipse tenuerat, quia ei a Carolo Simplice, qui totius regni erat dominus, non reddebatur, palam
[51] invasit tyrannidem, et a quibusdam episcopis diademate regio se coronari et sceptro regni insigniri partim blandiciis, par-
[52] tim minis extorsit, sed nequaquam huius praesumptionis letos exitus habuit.

[53] Anno vero ab inc. Dom. 900 Arnulfus imperator obiit, et Ludovicus filius eius successit. Hic
[54] duodecim annis administrato imperio obiit, et Conrado filio Conradi ducis regni scepra reli-
[55] quit anno ab inc. Dom. 911. Hic etiam regnavit annis novem, et Henricus primus successit
[56] magnus imperator anno ab inc. d. 920. Eo anno inter Hilduinum episcopum et Richarium abbatem de episcopatu Tun-
[57] grensi habita est contentio, siquidem rex illum episcopatum Richario dedit, quia Hilduinus, cui illud prius dederat, a se
[58] descivit. Herimannus vero Coloniensis archiepiscopus, eligente clero et favente populo, necnon et Gisleberto, quem plu-
[59] rimi Lotharienses relicto Carolo principem ordinaverant, Hilduinum ibi ordinavit episcopum, cum Carolus ipsum episco-
[60] patum, etiam Lothariensibus iam ad se reversis cum Gisleberto duce, Richario abbati consentiret, quamobrem utrique
[61] Romam profecti sunt. Anno ab inc. d. 921. habita est synodus apud Trosleium, cui praesedit Heriveus Remorum archiepiscopus,
[62] ubi et Carolus interfuit; qui inde digressus in regnum Lotharii abiit, et facta pactione cum Henrico principe Transre-
[63] nensi Laudunum rediit, postmodum vero pacem cum eo firmavit. Normanni fidem Christi susceperunt cogente Roberto
[64] comite; hoc etiam anno Richardus iustitarius obiit.

[Apparate!]

[65] a) f::: c. b) apud deletum.

- [1] Anno sequenti regnum Lothariense ob persecutionem Gisleberti et Ottonis rapinis, sacrilegiis, incendiis, etiam
[2] tempore quadragesimae, vastatur. Richarius, qui Romara profectus fuerat propter episcopium Tungrense, reversus est
[3] ordinatus a Iohanne papa IX. episcopus, Hilduino ab ipso papa excommunicato. Drogo Tullensis episcopus obiit; Gauzli-
[4] nus successit, qui etiam ordinatus est 16. Kal. Aprilis. Quo etiam anno consecratus /{fol. 64r} in regem Robertus, ut praedixi-
[5] mus, palam invasit tyrannidem. Heriveus Remorum archiepiscopus die tertia post consecrationem Roberti obiit sexto
[6] Nonas Iulii, antequam 22. sui episcopatus expleret annum; cui successit Seulfus tunc archidiaconus. Robertus filium
[7] suum Hugonem in regnum Lotharii mittit. Qui acceptis obsidibus a quibusdam Lothariensibus, ad patrem remeavit.
[8] Obsederat enim Karolus Capraemortem castrum Gisleberti, ad quod liberandum praedictus Hugo missus est, quo com-
[9] perto, Karolus obsidionem reliquit.
- [10] Anno iuc. Dom. 922. apud Cameracum visi sunt tres soles in celo quasi apparere, vel sol tres orbes a se invicem
[11] distantes habere, duo quoque spicula et duo stipites visi sunt sibi propinquantes donec sunt cooperti; et terremotus factus.
[12] Iohanni VIII. papae successerunt Benedictus, Leo, Christoforus, Sergius, Anastasius. Lando, Iohannes X.
- [13] Anno ab inc. Dom. 923. indictione 11. Robertus profectus in regnum Lothariense cum Heinrico pactum iniit, et
[14] datis utrimque muneribus discessum est; ubi etiam quidam Lothariensium obsides Roberto dederunt, et inducias accepe-
[15] runt. Carolus vero cum suis Lothariensibus inducias infringentibus Mosam transiens, sub urbe Suessionica, ubi Rober-
[16] tum sedere compererat abiit, et in crastinum die dominica, hora sexta iam praeterita, Francis proelium non sperantibus,
[17] plurimis quoque prandentibus, Axonam transiit, et super Robertum irruit. At ille armatis eis quos secum habebat, con-
[18] tra processit, commissoque praelio multis utrimque cadentibus, Robertus quoque lanceis perfossus cecidit. Hi tamen
[19] qui erant cum Roberto, Hugo scilicet filius eius, et Heribertus comes Vermandensis, cum caeteris victoria potiti, Carolum
[20] cum Lothariensibus in fugam verterunt; sed ob mortem regis sui persequi destiterunt, campum obtinuerunt; spolia a ru-
[21] sticanis direpta sunt. Lotharienses relicto intra regnum Franciae Carolo, revertuntur ad sua, qui multis legationibus
[22] Herbertum comitem et Seulfum archiepiscopum, ut ad se revertantur, exorat. Quod illi renuentes, pro Rodulfo Richardi
[23] iustitiarum filio in Burgundiam transmiserunt, qui ocyus cum multa suorum manu illis occurrit, et Carolo trans Mosam
[24] refugiente, ipse rex apud urbem Suessionicam constitutus est, et Boso frater eius rex Galliae superioris quae Comata
[25] dicitur constitutus est, id est Burgundiae superioris, et Hugo Capito dux Burgundiae inferioris. Socii vero defectionis
[26] interitu Roberti nequaquam terri, perfidiae suae non deseruere contumaciam, quin potius Herbertus infando scelere
[27] traditionis dominum suum regemque totius Franciae Carolum dolo captum vinculisque irretitum, Parrone direxit tene-
[28] broso carceris domicilio recludendum. Et quia regni Status sine principe agebatur in incertum, maxime cum Hugoni
[29] Roberti filio, qui post probis actibus Magni nomen promeruit, puerilis obsisteret aetas quominus regias assumeret infulas,
[30] et Herberti cunctos moveret odium, maxime quos humanitatis respectu ad misericordiam aerumna principis permovebat,
[31] tandem, ut praefati sumus, Rodulfus regendae praeficitur Franciae, et sic regnum Francorum ad extraneos transfertur.
[32] Qui adeptus regni solium, et in malefactoribus fuit ultor severus, et in coercendis hostibus regnoque tuendo sagacissimus.
[33] Eius in diebus Danorum et Normannorum iterum adveniunt phalanges, et non solum Franciam, sed et totam percurrere
[34] Burgundiam. Contra quos Rodulfus sumptis armis ita protervos eorum compescuit impetus, ut usque nunc Gallias ab
[35] eorum incursione faciat manere quietas. Tunc delatum est corpus sancti Benigni martyris infra muros castrum Divionensis,
[36] et ibi servatum in ecclesia sancti Vincentii. /{fol. 64v} Illis itaque rebus intentus Rodulfus legatos habuit Lothariensium se et sua
[37] illi subdentium. Iuxta Mosam ergo obviantibus illi Lothariensibus, suscipiuntur a Wigerio Meltensium praesule, et
[38] uxor eius Emma, regis Roberti filia, interim a Seulfo consecratur regina. Rodulfus a Lothariensibus quibusdam obsidibus
[39] acceptis revertitur. Eo anno Dado Viridunensium episcopus obiit exactis in episcopatu 38 annis. et inter se-
[40] pulcra praedecessorum suorum episcoporum in ecclesia sancti Vitoni condignam sepulturam
[41] meruit. Episcopatus Viridunensis Hugoni a Rodulfo rege conceditur, quique presbiter Remis a Seulfo archiepiscopo
[42] consecratur.
- [43] Anno ab inc. d. 924. indictione 12. Hungari ductu regis Berengarii, quem Langobardi repulerant, Italiam depopulantur,
[44] Papiam quoque urbem populosissimam et opulentissimam igne succendunt, ubi opes periire innumerae, ecclesiae qua-
[45] draginta quatuor igne succensae, urbis ipsius episcopus cum Vercellensi, qui secum erat, igne fumoque necatus est,
[46] alque ex illa pene innumerabili multitudine ducenti tantum superfuisse memorantur, qui ex reliquiis urbis incensae, quas
[47] inter cineres legerant, modios octo dederunt Hungaris, vitam et muros civitatis vacuae redimentes. Quibus expletis, per
[48] abrupta gradientes ad Alpium iuga perveniunt. Rodulfus vero Cisalpiniae Galliae rex, et Hugo rex Viennensis inter an-
[49] gustias collium Alpinorum eos concluderunt, unde inopinato loco per devia evadentes, Gothiam impetunt. Quos sequuti
[50] praedicti duces, sternunt quos invenerunt. Interea Berengarius a suis perimitur, Normanni cum Francis pactum ineunt,
[51] data pacto pacis terra Cynemannensi et Baiocensi, Hungari vero peste et capitem inflatione ac dysenteria cuncti paene
[52] interierunt.
- [53] Anno sequenti Seulfus Remorum archiepiscopus obiit Remorum archiepiscopus, exactis in episcopatu annis tribus, diebus quinque. Rollo
[54] Normanorum Rotomagensium princeps Francia depraedata pacem fregit, contra quem Franci castrum Augum capiunt.
[55] Heinrico quoque cuncti se Lotharienses committunt, et ipse Bernuino Dadonis episcopi nepoti episcopium Viridu-
[56] nense concedit, qui et expulso Hugone, cui Rodulfus illud dederat, ibidem ordinatur episcopus anno ab inc. d. 925. indictione 13.
[57] Abhinc Viridunum et aliae civitates a regno Francorum defecerunt. Hugo vero presbyter Viriduno pul-
[58] sus, anno sequenti mortuus est; quo etiam anno timore Hungarorum corpus sancti Remigii et aliorum pignora sanctorum
[59] Remis delata sunt. Hugo filius Bertae rex Italiae constituitur, expulso Cisalpiniae Galliae rege Rodulfo regni invasore,
[60] qui ante quadriennium electus ab eis fuerat abiecto rege Berengario et anno ab inc. d. 928. indictione prima annus primus regis
[61] Hugonis ipsius extitit. Hugo quoque Magnus, Roberti regis filius, filiam Eduardi regis Anglorum, sororem coniugis Ca-
[62] roli, duxit uxorem.
- [63] Anno ab inc. d. 927. pestis quasi febris et tussis mixta mortalitate in cunctas Germaniae Galliaeque gentes grassatur,
[64] qua percussus Widricus Mettensis antistes defungitur, et evocati ad colloquium Heinrici trans Rhenum Herber-
[65] tus comes et Hugo Magnus Roberti filius, pace firmata, muneribus Heinrici honorant, et honorantur ab illo. Ibi
[66] Heinricus contempla electione civium, episcopium Mettensis urbis cuidam Dei servo Dei, ut ferebatur, dedit cognomento
[67] Bennoni. Heribertus Carolum de custodia eiecit, secumque usque ad Sanctum Quintinum deduxit. Mettis et per Galliam
[68] timore Hungarorum fugae agitantur, scilicet per Franciam et Lotharingiam. Anno sequenti Rodulfus audita restitutione
[69] Caroli cum hostili manu de Burgundia in Franciam venit praedando et loca /{fol. 65r} quaedam incendendo; cui Hugo Roberti
[70] filius obviam ire parat, et venientes super Isaram inter Rodulfum regem et Herbertum comitem Sequester et medius fuit.
[71] Heribertus vero datis obsidibus usque ad denominatum placitum Remis cum Carolo venit, indeque litteras Iohannis papae
[72] mittit de restitutione et honore Caroli, ut sibi sub interminatione excommunicationis mandaverat. Reversus autem mis-

[1] sus nunciavit ipsum papam Iohannem a Widone fratre Hugonis regis propter similtates quasdam inter eos exortas retru-
 [2] sum **fuisse** in carcerem. Post haec Herbertus se **Rodulfo** committit, reducto iterum sub custodia Carolo, et cum illo
 [3] proficiscitur obviam Hugoni regi Italiae. Benno **vero** Mettensis episcopus insidiis appetitus, eviratus et luminibus privatus est.
 [4] Rodulfus autem rex **Remis veniens** pacera fecit cum Carolo, reddens illi Attiniacum, et muneribus honorans illum.
 [5] Anno **igitur ab inc. d. 929^o** Johannes **X** papa **X** in custodia defungitur. Succedit Iohannes **XI**. Carolus quoque apud Paronnam
 [6] obiit, qui animara, non corpus custodia exemit. Hic dum viveret, Simplex dictus est ob benignitatem animi, nunc
 [7] sanctus recte polest vocari, quoniam iniuste ab infidelibus suis et periuris longo carceris squalore afflictus, trans-
 [8] missus est vitae perpetuae. Hic reliquit filium **Ludovicum Ultramarinum** ex Eadgiva Anglorum regis filia susceptum,
 [9] qui metuens involvi calamitatis patriae procellis, ad Anglos Saxones maternae affinitatis gratia se contulit. Herbertus et
 [10] Hugo comites contra Bosonem, Rodulfi regis fratrem, proficiscuntur, quamobrem Boso Heinrico pacem iurare compellitur, **quem anno ab inc. d. >**
931 dimisit et Catalaunicum castrum cepit, subvertit et exussit; quam ob rem bella in terra
 [11] Adalbero Mettensem episcopatum adipiscitur, Bennoni abbatia quadam concessa sustentationis tenore. Viae Alpium tunc
 [12] **sunt a** Sarracenis obsessae, a quibus multi Romam ire volentes impediti revertuntur. Post hoc Boso frater, regis Henrico
 [13] relicto, ad Rodulfum **vadit**.
 [14] Anno **ab inc. d. 933**. Bernuinus Viridunensis episcopus, et Boso frater regis, rex Galliae quae Comata dicitur, incendiis inter
 [15] se depraedationibusque bacchantur, quamobrem urbs ipsa multum fuit afflicta.
 [16] Anno sequenti Vienna Rodulfo regi traditur, et Willelmus Normannorum princeps ei subditur, et Hugo rex Italiae
 [17] Romam obsidet. Fulbertus Cameracensium ordinatur episcopus ab **Altardo** Remorum archiepiscopo.
 [18] Anno sequenti igne^e in caelo acies visae sunt discurrere, et quasi serpens igneus, et quaedam iacula ferri pridie
 [19] Idus Octobris mane ante lucis exortum. Mox subsequuta est pestis diversis humana corpora afficiens morbis; qua pesti-
 [20] lentia percussus quidam diaconus Viridunensis, nomine Adelmarus, languore depressus, spiritum amisit; sed antequam
 [21] imponeretur feretro, reversus ita surrexit validus, ut videretur sibi **nihil** aegritudinis se fuisse perpessum, qui se di-
 [22] versa suppliciorum vel refrigerii loca vidisse testatus est, seque ipsum loco **peniali** deputatum, Dei vero /{fol. 65v} genitricis et beati
 [23] Martini precibus ad agendam poenitentiam vitae praesenti redditum. Quamobrem huius exemplo provocati
 [24] quidam canonicorum sanctae Mariae saeculum deseruere, et quia in eadem civitate congre-
 [25] gatio monachorum nulla erat⁸³ – in ecclesia enim sancti Petri et sancti Vitoni clerici deservie-
 [26] bant –, Tullum petiere, et in monasterio sancti Apri mutato habitu saeculum deserere et Chri-
 [27] sto **Deo** incorporari, ut menbra fidelia capiti, studuere. Quae res maximo erat moerori
 [28] pontifici, canonicis quoque residuis et proceribus populi, quia optarent eos potius in eodem
 [29] militare episcopio, quam ad aliud demigrare. Bonis tamen et laudabilibus eorum studiis et
 [30] exemplis religio regulae monachorum, et fervor ordinis in eodem coenobio et in quibusdam
 [31] aliis per regnum Lothariense reparatur. Interea **emense anno** Boso frater regis cum Heinrico pacatur, et
 [32] ab eo receptus est. Rodulfus quoque rex Franciae et Rodulfus rex Iurensis cum eo amicitiam paciscuntur. Boso vero
 [33] in expeditione **obsidionis** castrum Sancti Quintini moritur, et Remis ad Sanctum Remigium sepelitur. Hungari per Bur-
 [34] gundiam diffunduntur, **praedisque**, incendiis et caedibus, non diu tamen, debacchati; comperto Rodulfi regis adventu, in Ita-
 [35] liam transmeant /{fol. 64v} Herveo episcopo decedente, Romundus sub Rodulfo rege substituitur qui Colti-
 [36] censem abbatiam⁸⁴ destruens, Colticas castrum edificavit, et Curensis similiter, Petrae per-
 [37] tusum extruxit, et filiis et filiabus suis bona aecclesiarum et castra quae fecerat dedit⁸⁵. Hic
 [38] **post multa mala patrata a sancto Georgio flagellatus interiit**.
 [39] /{fol. 65v} Anno ab incarn. Dom. 936. rex Rodulfus absque liberis defungitur, nam Ludovicus filius eius, quem habuit
 [40] ex Emma regina, ante **obitum** patris **obitum** est defunctus. Hugo **Magnus** comes trans mare mittit pro accersiendo ad regni
 [41] apicem Ludovico Caroli filio, quem rex Alstannus avunculus ipsius accepto iureiurando a Francorum legatis Franciam
 [42] cum quibusdam episcopis et aliis fidelibus suis dirigit. Cui obviam profectus **est** Hugo cum Francorum proceribus. In
 [43] ipsis littoreis arenis apud Bononiam se illi committunt, ut erat utrinque pactum. Inde Laudunum deductus ac regali
 [44] benedictione ditatus, ungitur et coronatur ab Artaldo Remensi archiepiscopo, praesentibus regni primoribus **cum** episcopis
 [45] viginti et amplius. Mox Burgundiam adeunt, et urbem Linguonum, quam Hugo Capito, frater regis Rodulfi, ceperat, ob-
 [46] sident; fugientibusque custodibus, sine bello eam recipiunt, acceptisque obsidibus ab episcopis et primatibus Burgundiae
 [47] Parisius redeunt. Hugo Magnus cum Hugone Capito Richardi filio, partita inter se Burgundia, pacem faciunt. **Post**
 [48] **Hugonem Capito** Gislebertus ducatum obtinuit. Ludovico igitur regni administrationem **ius** dominationis exercere cu-
 [49] pienti, nimium **ih** laboriosa fuit, tam sui a Tetbaldo Carnotensium comite captione, quam post regni recuperationem
 [50] vario instabilis fortunae proventu. Heinrico igitur magno imperatore sub iisdem diebus obeunte, contentio inter filios
 [51] eius de regno agitur. Othoni tamen natu maiori rerum summa obvenit. Iohanne quoque papa Alberici patricii fratre
 [52] defuncto, Leo **V**. succedit, /{fol. 66r} **et** Hugo rex Italiae a Roma recedit, **pace facta cum Alberico patricio**.
 [53] Anno ab inc. Dom. 937. Ludovicus rex ab Hugonis se procuratione separat. Eo anno caeli pars ardere visa, et
 [54] ab eadem parte Hungarorum persecutio insequuta est, qua villae et agri depopulati, domus basilicaeque conflagratae,
 [55] captivorum abducta multitudo. Nonnullas tamen ecclesias ignibus applicitis succendere nequiverunt, In ecclesia sancti
 [56] Basoli cum quidam Hungarorum ascendere super altare nitens ar^e manum applicuisset, manus eius adhaesit lapidi, nec
 [57] omnino quivit avelli, donec ceteris saxum circa manum ipsam incidentibus partem ipsam lapidis in omnium admiratione
 [58] perferre cogere ethnicus. Quidam presbyter captus ab eis et vinculis alligatus, revelatione divina est liberatus. Qui
 [59] postquam patriam domumque repetiit, retulit in eadem captivitate fuisse monachum quendam, Hucbaldum nomine, Orba-
 [60] censis coenobii, quem multoties ethnici trucidare voluerunt, et carnem eius incidere non **potuerunt**. Nudum ergo eum
 [61] in medio positum sagittis appetiere, nec saltem cutem valuerunt rumpere. Resiliebant ab eius corpore sagittae, quasi ab
 [62] adamante repulsae, nec signum aliquod apparebat in cute. Gladio eum cum omni conatu nisi sunt percutere, et nihilo-
 [63] minus caro intemerata permansit. Rodulfus **igitur** Iurensis Cisalpin^e Gallie **id est Burgundie** rex obiit; Conradus succedit. Hugo quoque
 [64] Roberti filius sororem Othonis, regis Heinrici filiam, sortitur uxorem. **Anno 2^o Ludovici huius <anno>**, filii Caroli Simplicis, ordi-
Nachtrag {fol. 66r} Anno ab inc. d. 938 obiit Heinricus magnus imperator

[Apparate!]

[65] 83) cf. Gesta epp. Viridun. Contin. c. 2. et Iohan-
 [66] nis Gorziensis vita cap. 21. 23 sqq. SS. Tom. IV.
 [67] 84) Couches. 85) Romundum episcopum languore
 [68] detentum saecularibus, qui bona monasterii diripe-

[65] rent, resistere non potuisse, auctor est Walterius
 [66] Eduensis in tabula, qua bona ab Amadeo Flavinia-
 [67] censi abbate recuperata confirmat anno 15. Roberti
 [68] regis. Mabillon Ann. Bened. s. IV. p. 644. K.

- [1] natus est dominus Fulcherius abbas Flaviniacensis, qui etiam rexit Divionens(em) <ecclesiam> quindecim annis. Hic octavo anno
[2] regiminis Hierosolimam profectus est, et reliquiis pretiosis reversus ditavit ecclesiam suam.
[3] Obiit quarto Kalendas Maii, cui successit Milo Magabrensis, et privilegium a papa optinuit.
[4] Anno ab inc. d. 939. Bernuinus Viridunensis episcopus obiit; et Lotharienses Othonem regem suum deserunt, et Ludovico
[5] se committere parant, qui eos recipere distulit ob amicitiam pactam inter se et Othonem. Iterum quoque proce-
[6] res regni, Gislebertus dux et comites quamplures, ad eum veniunt, et se illi committunt. Episcopi vero Othonem non
[7] deseruere, quoniam eorum secum detinebat obsidatum. Qui Rheno transmissio regnum Lothariense perlustrat, et incendiis
[8] praedisque quaedam loca devastat. Eo autem trans Rhenum regresso, Ludovicus Viridunensem petit pagum, et quibusdam
[9] episcopis et primoribus receptis, revertitur. Gislebertus dux trans Rhenum praedatum profectus, dum regreditur, insequen-
[10] tibus se adversariis, in Renum cum equo insilivit, et enecatus ultra reperiri non potuit. Relictam eius, Othonis regis
[11] sororem, Ludovicus accepit uxorem. Ducatum Otho accepit. Otho vero cunctos ad se redire coegit Lotharienses, et
[12] sequenti anno Conradum Burgundiae regem dolo cepit, reliquosque primates sibi pacificavit.
[13] Anno igitur ab inc. d. 940 ind. 13^a intronizatus est in pontificatu Viridunensis urbis in partibus Sa-
[14] xoniae ex magnatum ortus prosapia dominus Berengarius, et
[15] Factus apostolici consors et compar honoris,
[16] Laude cleri et populi
[17] Duxit apostolicam factis et nomine vitam.
[18] Erat enim corpore castus, mente devotus, affabilis alloquio, clarus consilio, prudentia praedi-
[19] tus, temperantia discretus, interna fortitudine firmus, censura iustitiae stabilis, longanimitate
[20] assiduus, patientia robustus, humilitate mansuetus, erga delinquentes per compassionem so-
[21] cius, per zelum rectitudinis erectus. /{fol. 66v} Apparebat in verbis eius inconcussa et inadulta mensis constantia,
[22] resplendebant in actibus et moribus eius virtutum insignia,
[23] Omnibus hospitii perlargum praebuit usum,
[24] Nemo est exceptus, perpessus nemo repulsam.
[25] Christum totis visceribus diligens, et caritatis internae visceribus affluens, pro pauperibus
[26] semper erat sollicitus, et quia sicut Martha Christo corporalia subministrare nequibat, in ege-
[27] nis illum cotidie reficiebat. Sermo eius sale conditus, quo pondere brevis et rarus, eo pru-
[28] denti suavitate habebatur preciosus. Diligebat sincera et unanimi dilectionis affectu inter alia
[29] membra Christi domnum Fulbertum Cameracensem episcopum, cum quo iuge sibi semper
[30] fuit studium, veritatis adversarios toto nisu impugnare, ut in sequentibus quilibet potest ad-
[31] vertere. /{fol. 66r} Fuit autem tempore Ottonis, de quo dictum est, quod ad triumphum ecclesiae coepit Olto crescere, cui suc-
[32] cessit secundus Otto ad Imperium, ut floreret saeculum.
[33] /{fol. 66v} Anno enim ipso ordinationis suae fomes iniquitatis Hugo Magnus cum quibusdam Franciae et Burgundiae episcopis et
[34] primoribus regni Remorum obsidet urbem; qua obtenta sexto obsidionis die Artaldum episcopum a procuratione et po-
[35] testate episcopii iuramento se compulit abdicare, concessa ei abbatia sancti Basoli et Avennaco monasterio, et sic relicto
[36] filio Heriberti Hugone iam pridem Remis ad episcopatum electo, ad obsidionem Lauduni properat. Ludovico vero a
[37] Burgundia redeunte, et assumpto secum Artaldo episcopo, transito Axona fluvio Laudunum tendente, Hugo cum suis
[38] relicta obsidione, Othoni regi obviam proficiscuntur, et ei se committunt. Qui Heinrico fratri suo regnum Lothariense
[39] committens, cum diversarum gentium multitudine Ludovicum in Burgundiam proficiscentem prosequitur, habens secum
[40] Conradum, Rodulfi regis Iurensis id est Burgundie filium, quem dudum dolo captum secum retinebat, et obsidibus a quibusdam acceptis
[41] ad sua revertitur.
[42] Anno ab inc. Dom. 941. Remensis dioeceseos episcopi convenientes apud Suessionem in ecclesia sanctorum Cri-
[43] spini et Crispiniani tractant de statu Remensis episcopii, conquirentibus clericis atque nobilibus laicis diu pastore sedem
[44] ipsam vacare, et definierunt quoniam Artaldus episcopus iuraverat, quod numquam de ipso episcopatu se intermit-
[45] teret, ad ipsius gubernationem reverti non deberet, et ut Hugo Heriberti filius, qui prius ad ipsum episcopatum fuerat
[46] clero populoque petente evocatus, ordinaretur episcopus. Et sic Remos adeuntes episcopi Hugonem pontificem conse-
[47] crant. Quod quia canonicis institutis et sanctorum patrum aversabatur decretis, penitus abhorruit Viridunensis Berengarii nobilis constantia et constans
nobilitas satisque cavet ab illa die et deinceps ab eorum conciliis, ne communicaret peccatis alienis. Sane, quos poterat, ab ilius pseudoepiscopi societate et
communionem subtrahebat, adeo ut canonicos Montis Falconis, quia essent sub sua ditione - de parrochia tamen Remensi-, vi quadam niteretur prohibere ab
ipsius Hugonis et fautorum eius subiectione. Sed plures filii desertę quam liberę Canonici enim predicti Montis Falconis, oppressione ipsius Viridunensis
episcopi ut asserebant praegravati, coenobium suum de-
[48] serunt, et Remis corpus sancti Baldrici patroni sui deferunt. Artoldus igitur omnibus perditis quae habebat, datis sacramentis
[49] Hugoni episcopo et Heriberto, prout ab eo quaesierunt, redditisque sibi abbatibus sancti Basoli et Avennaco cum villa
[50] Vindenissa, pacem fecit cum eis, et ad Sanctum Basolum habitaturus devenit.
[51] Non multo post, anno ab inc. Dom. 942, legatus Stephani papae, nomine Damasus, episcopus Romae ob hanc
[52] legationem peragenda ordinatus, litteras apostolicae sedis attulit principibus Francorum, ut reciperent regem suum Ludo-
[53] vicum. Quod si neglexissent, et eum amplius hostiliter gladio /{fol. 67r} persequi voluissent, excommunicationis interminatus est ultio-
[54] nem. Legati etiam Remensis ecclesiae Romam missi redierunt eadem referentes, ut ante natalem Domini rex ab eis
[55] reciperetur sub comminatione anathematis, qui et pallium Hugoni a sede apostolica detulerunt. Ludovicus igitur obviam
[56] profectus Othoni regi, amicitiam firmant. Otho quoque Hugonem Magnum regi conciliat. Hoc anno dominus Odo abba
[57] venerabilis multorum monasteriorum restaurator, cum multum laborasset pro componenda pace inter Hugonem regem Ita-
[58] liae et Albericum Romanorum patricium, obiit Turonis, sepultusque est ad sanctum Martinum, et successit ei Heimardus
[59] vir venerandus. Tunc fuit fames magna per Franciam et Burgundiam.
[60] Anno ab inc. Dom. 943. Willelmus Rollonis filius d<olo> occisus est, et Richardus primus successit, qui et Normanniam
[61] dono regis Ludovici obtinuit. Hugo M(agnus) cum Normannis ad paganismum reverti volentibus congregatur, et eo anno
[62] ducatus Franciae a Ludovico ei redditur ei. Anno sequenti Heribertus obiit. Filii eius, mediantibus Othone duce Lo-
[63] thariensium et Adalberone episcopo Mettensi et Hugone duce, a Ludovico recipiuntur. Hugo eo tenore ab eo susce-
[64] ptus est, ut ei aliud episcopium provideretur, Artaldo Remense redderetur. Post haec Otho dux Lothariensium obiit, et
[65] Conradus ducatum obtinuit.
[66] Anno vero ab inc. d. 946. Marinus papa decessit. et Agapitus successit: anno autem praeterito Ludovicus igitur et Remo-

[1] rum obsederat urbem, et acceptis obsidibus a Hugone de reddenda ratione, de quibus interrogaretur, ab obsidione reces-
[2] serat. Inde Rodomum profectus, dolo captus est a fidelibus suis et sub custodia detentus. Hugo quoque Italiae a suis
[3] regno pulsus est; cui successit Lotharius filius eius. Hugone vero Magno de regis ereptione laborante, datis obsidibus
[4] dimittitur, et susceptus ab eo Tetbaudo committitur Carnotensium comiti, et post annum regno restitutus. Ludo-
[5] vicus et Otto simul iuncti Remorum urbem obsidione circundant, et Hugone episcopo tertio obsidionis die cum suis
[6] egresso, Robertus Treverensis et Fridericus Mogunciacensis Artaldum, quia sic sedis Romanae auctoritas promulgaverat,
[7] in sede^m restituunt.

[8] Anno sequenti utrique reges Aquis pascha celebrant. Synodus denunciata circa medium mensis Novembris Virdunis
[9] est habita, praesidente Roberto Trevirensi cum Artaldo Remensi, Berengario Virdunensi, Odalrico Aquensi,
[10] Adalberone Mettensi, Gosleno Tullensi, Hildebaudo Transrhenensi, Israele Brittone, praesente Brunone abbate fratre
[11] regis Othonis, Agenoldo et Odilone, cum aliis quibusdam veneraⁿdis abbatibus. Synodus autem haec ob hoc
[12] Virduni denunciata fuit, ut sic saltim interesset conventui episcoporum praefatus Virdunen-
[13] sis Berengarius, cuius tanta esset auctoritas, ut improbari videretur, quod constantissimae
[14] nobilitatis eius autentica praesentia non roboraretur. Ad quam Hugo evocatus missis ad eum deducen-
[15] dum episcopis Adalberone et Gosleno, venire noluit. Universa vero synodus Artaldo Remense adiudicavit episcopium, et
[16] iterum indicitur synodus idibus Ianuarii, quae die statuta celebrata est in ecclesia sancti Petri ante prospectum castrum
[17] Mosomi a domno Roberto ceterisque Trevirensis dioeceseos episcopis et quibusdam Remensis. Ad quam veniens Hugo
[18] noluit ingredi, sed litteras misit sub nomine Agapeti papae per clericum suum, qui eas Roma detulerat, hoc tantum con-
[19] tinentes, ut ei Remense redderetur episcopium. Quia vero Robertus Trevirensis, deferente Frederico Mogonciacense
[20] /{fol. 67v} coram regibus et episcopis Galliae et Germaniae mandatum legationis apostolicae susceperat, et partem iussionis iam
[21] expleverat, communi decreto sancitum est, ut quod regulariter coeplum fuerat, canonice pertractaretur. Sicque recitato
[22] capituli <sententiam> diffinitum 19. Carthaginensis concilii de accusato et accusatore, secundum ipsius capituli sententiam diffinitum est, ut Ar-
[23] taldo Remensem tenente parrochiam Hugo a communionem et regimine abstineret, donec ad anniversariam synodum Kalen-
[24] dis Augusti se purgaturus occurreret. Quod capitulum in charta descriptum, et ei missum est, adiuncta definitione.

[25] Quam postera die retransmittens, mandavit se nequaquam obediturum. Interea proclamationis litterae a domno Artaldo
[26] diriguntur ad sedem Romanam. Domnus igitur Agapitus papa vicarium suum Marinum episcopum mittit ad Othonem
[27] regem propter aggregandam generalem synodum. Litterae quoque ipsius speciatim missae sunt quibusdam Galliae et
[28] Germaniae episcopis, ut convenirent ad eandem synodum.

[29] Aggregata est ergo praedicta synodus in Eugulehen palatio regali in ecclesia beati Remigii, 7. Idus Iunii, anno ab inc. d. 948^o
[30] indictione 6, tertio papatus domni Agapeti anno, regni regis Othonis 13, Ludovici quoque 13. causa maximarum dissen-
[31] sionum inter Ludovicum regem et Hugonem principem, inter Artaldum quoque Remensem archiepiscopum et Hugonem
[32] illicite substitutum episcopum, quae perturbaverant omne regnum Francorum. Ad hanc synodum convenerunt triginta
[33] duo episcopi Galliae et Germaniae, quos dignum iudicavimus subterannotare: Robertus Trevirensis, Artaldus Remensis,
[34] Fridericus Mogonciacensis, Wigfredus Coloniensis, Adalachus Hammaburgensis, Hildeboldus Mimegarnorvuredensis, Gos-
[35] lenus Tullensis, Adalbero Mettensis, Berengarius Virdunensis, Fulbertus Cameracensis, Rodulfus Laudunensis, Richoo
[36] Warmacensis, Reiboldus Spirensis, Poppo Witsiburgensis, Chonradus Constantiensis, Odelricus Augustensis, Tethardus
[37] Hildinehemensis, Bernardus Alfurstedensis, Dudo Poderbrunnensis, Farabertus Tungrensis, Lioptacus Ribunensis, Michael
[38] Radisponensis, Doddo Osnebruggensis, Everis Misdensis, Baldricus Traiectensis, Heroldus Saleburgensis, Adalbertus Baz-
[39] soensis, Starchannus Eistenensis, Dorath Sleowicensis, Wichardus Basiliensis, /{fol. 68r} Liesdao Ripuensis. Residentibus igitur his
[40] praesulibus in praedicta ecclesia post praemissas preces secundum consuetudinem celebrandi concilii, et post lectiones
[41] sacrae auctoritatis, ingressis gloriosis regibus Othone et Ludovico et simul residentibus, post allocutionem Marini sedis
[42] apostolicae legali, surgens rex Ludovicus a latere et consessu domni Othonis regis, proclamationis suae querimoniam
[43] propalavit coram legato ceterisque consendentibus episcopis referens, qualiter accersitus sit a transmarinis regionibus per
[44] legales Hugonis et principum Franciae ad accipiendum paternae haereditatis regnum, et cunctorum votis et acclamatio-
[45] nibus consecratus ad apicem regalis moderaminis oblinendum, postea vero sit a praefato Hugone dolis appetitus, et
[46] comprehensus, et per annum integrum sub custodia detentus. De quibus omnibus malis si quis obiceret, quod sui faci-
[47] noris causa ista omnia perpessus esset, inde se iuxta synodale iudicium et regis Othonis praeceptionem purgaret, aut
[48] certamine singulari defenderet. Post haec Artaldus Remensis dixit causam litis inter ipsum et Hugonem illicite sibi sub-
[49] stitutum episcopum. Ingressus itaque quidam Hugonis clericus attulit litteras, asserens sibi eas datas ab ipso vicario Ro-
[50] mae, in quibus scriptum erat, quod cuncti Remensis dioeceseos episcopi pro restauratione Hugonis easdem litteras Romae
[51] direxerant. Quod mox refutarunt Artaldus Remensis et Fulbertus Cameracensis et Rodulfus, qui in eisdem litteris no-
[52] minabantur, astruentes, quod eas nunquam antea audierint vel viderint, neque in earum delegatione assensum praebue-
[53] rint. Postquam ergo delator idem publice confutatus est, secundum iudicium canonum diaconatus quo fungebatur offi-
[54] cio multatus, a conspectu synodi abscessit reprobatus. Artaldo igitur praesuli Remense episcopium adiudicatum est iuxta
[55] canonum instituta et sanctorum patrum decreta. Secunda sessionis die suggestione Roberti Trevirensis et Berengarii
[56] Virdunensis in Hugonem Remensis sedis invasorem synodale peractum est iudicium. Nam secundum sanctorum insti-
[57] tuta canonum et decreta patrum beatorum Sixti, Alexandri, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Caelestini, Leonis, Symmachi et
[58] caeterorum excommunicaverunt et a gremio matris ecclesiae repulerunt eum, donec ad poenitentiam et dignam veniret
[59] satisfactionem. Caeteris diebus synodi tractatum est de incestis coniugiis et ecclesiis quae dabantur, immo vendebantur
[60] presbyteris in partibus Germaniae, et dabantur laicis illicite, et prohibitum ac statutum ne id omnino praesumeretur ab
[61] aliquo. Tractatum est et de aliis multis ecclesiae utilitatibus.

[62] Interea rex Otho rogatus a Ludovico Conradum ducem cum Lothariensibus in eius mittit auxilium, et dum con-
[63] gregatur exercitus, Artaldus moratur cum Trevirensi, rex Ludovicus cum duce, Rodulfus Laudunensis cum Alberone
[64] Mettensi. Exercitus Lothariensium Mosomum capit, et munitionem quae dicitur Mons acutus ante Laudunum capit.

[65] Porro episcopi Lotharienses Laudunum veniunt, Hugonem ex parte /{fol. 68v} Marini vocant, et sic ad sua redeunt. Hugo vero
[66] princeps Suessionicam urbem oppugnat, matrem ecclesiam cum parte civitatis succendit, in Remensi territorio villas cum
[67] hominibus succendit, et multa mala agit. Pro quibus et aliis malis, et quia vocatus ad emendationem venire noluit, a Ma-
[68] rino et aliis episcopis Franciae et Roberto Trevirensi sequenti synodo excommunicatur apud Treviros. Caeterorum
[69] vero episcoporum Lothariensium vel Germanorum nullus ibi afluit. Quibus expletis Marinus vadit Saxoniam ad conse-
[70] crationem Vuldensis monasterii, et sic Romam revertitur.

[71] Anno sequenti domnus Agapetus papa Romae concilium habuit, in quo confirmavit ea, quae in praefata synodo acta

[1] sunt. Post haec Ludovicus et Hugo pacantur ad invicem, mediantibus atque sequestris Conrado duce, Hugone Nigro,
 [2] Adalberone et Fulberto episcopis. Otho quoque rex Wenedos et Hungaros sibi subdit. Berengarius quidam princeps
 [3] Italiae veneno, ut ferunt, necato Lothario rege regis Hugonis filio, rex efficitur Italiae. Porro rex Otho Papiam cepit.
 [4] Cum enim iret in Italiam, Berengario praefato in eius adventu fugiente, rex eamdem urbem ingreditur, et uxorem Lotharii
 [5] regis defuncti, sororem Conradi regis Iurensis, coniugem accepit Adheleidam. Sopita igitur aliquantulum perver-
 [6] sorum insolentia, donnus Berengarius commissis sibi ovibus exemplar et speculum totius
 [7] religionis et sanctitatis factus, studebat in se primum et sic in subditos noxia et superflua
 [8] resecare, depravata corrigere, sancta honesta et utilia appetere. Preferebat semper hone-
 [9] stum utili; nullo terrore, nullo metu, nulla adulatione a vero deflectendum putabat. Non re-
 [10] fugiebat exilium, quia noverat sapienti patriam mundum non esse; non timebat egestatem,
 [11] quia nichil sapienti deesse sciebat, et cui totus mundus locus sit divitiarum. Laudabat virum,
 [12] qui auro moveri nesciret, contemptum haberet divitiarum, qui velut ex arce quadam despice-
 [13] ret hominum cupiditates, et cum propheta in laudibus illius exclamabat: Quis est, inquires,
 [14] et laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Admirandum dicebat, qui divitias sper-
 [15] neret, quas plerique salutis propriae praetulerunt. Declinabat avaritiam, et omni studio inten-
 [16] debat ne quid faceret adversus iustitiam, sed in omnibus operibus custodiret eam. Redargue-
 [17] bat delinquentes. nullius in iudicio personam accipiebat, gratia aberat, causarum merita de-
 [18] cernebant, gravissimum iudicans pauperem innocentem arguere, divitem excusare reum cul-
 [19] pae. In causa Dei, ubi communionis periculum noverat. etiam dissimulare peccatum dicebat
 [20] non leve; commendabat omni sedulitate existimationem suam, ut obstrueretur os omnium
 [21] iniqua loqui volentium. Spectabatur ab omnibus admiratione sapientiae et amore iustitiae,
 [22] prudentiam habens vocis testimonio reos confutare et convincere, iustitiam quoque nocentes
 [23] supplicio dare, innocentes subducere. Ad omnia habundabat animi eius directa simplicitas,
 [24] vincebat in omnibus operibus eius utilitatem honestas, non honestatem utilitas. Nichil in eo
 [25] arte elicium, nichil erat fraude compositum, quod careret merito simplicitatis. /{fol. 69r} Servabat
 [26] quam maxime naturaliter insitam sibi regulam iustitiae non declinare a vero, vas suum in
 [27] sanctitate possidere, honestatem opibus honoribus dignitatibus praeferre; nichil in se esse
 [28] patiebatur simulatum et fictum, quod licet in principio vernaret, in processu dissiparetur ut
 [29] flosculus et solveretur, quin potius verum et sincerum quod alta radice fundaretur. Sic per
 [30] exercitia boni operis formam dabat subditis ad felicitatem tendere sempiternae quietis. Anno
 [31] igitur episcopatus sui duodecimo.. ab incarnatione Domini 951, indict...^a, videns filios suos
 [32] ut terram fecundam sincero tritici grano seminatam, et puriorem et uberiorem messem pro-
 [33] mittentem, multiplicatum reddere quod acceperant, et dolens quosdam eorum perfectioris
 [34] vitae desiderio et altioris propositi amore ferventissimo ad vicinas dioceses commigrare et
 [35] monasticum ordinem, quia in ipsa Viridunensi urbe non inveniebatur, alibi expetere, commu-
 [36] nicato cleri procerumque consilio in sepefata aecclesia sanctorum apostolorum Petri et Pauli
 [37] honore dedicata, ubi preciosus Domini confessor Vitorius cum suis quiescit et veneratur prae-
 [38] decessoribus et successoribus, monachorum delegit turmulam aggregare, qui et propensius
 [39] divinis deservirent cultibus et omnibus Christo adherere volentibus formam darent humilitatis
 [40] et patientiae, ut vel sic non cogerentur ad alia secedere qui haberent paratum prae oculis
 [41] specimen religionis. Et factum est divina cooperante gratia et sui sacerdotis cordis intima
 [42] perlustrante, ut desiderium sanctum, quod diutina meditatione conceptum dilatione creverat,
 [43] felix consequeretur et celer effectus, et desiderii sui quot testes, tot inveniret cooperatores et
 [44] adiutores. Expulsis ergo clericis monachos introduxit, quibus et ex sua proprietate et de
 [45] rebus matris aecclesiae annuos proventus redituum et victus vestitusque necessaria praeordi-
 [46] navit, et congrua officinarum habitacula praeparavit, magistros operis conducendo et expensas
 [47]tribuendo, ut inveniret animae suae requiem post laborem in atriis Hierusalem, quae ut civitas
 [48] edificatur, et participatio eius in id ipsum. Abbatem quoque eis instituit Humbertum. de ceno-
 [49] bio sancti Apri virum religiosum, ut in charta manu eius signata invenitur, quam etiam hic
 [50] subnectere operae precium iudicavimus. Est autem huiusmodi:
 [51] Noverit omnium catholicorum tam praesentium quam futurorum industria, quod ego B.
 [52] sanctae Viridunensis ecclesiae nomine non merito episcopus, anno meae ordinationis duodecimo,
 [53] memor nostrae ecclesiae fratrum, quorum maxima pars dominica verba sepius sequebatur di-
 [54] centia: „Vendite, quae possidetis, et date elemosinam, et habebitis thesaurum in caelo, et sequi-
 [55] mini me „, fugientes terrena et amantes caelestia, nostrae congregationis locum deserere, et mo-
 [56] nachicam vitam sumentes, cenobia extra nostram parochiam temptabant adire; ne in postmo-

[Apparate!]

[57] a) numerus IX. deest in c.

[1] dum nostra ecclesia de proprio thesauro suo pateretur dampnum, favente seniore nostro /{fol. 69v} glorio-
[2] sissimo rege Othone, ac Conrado Lotharii regni duce magnifico, congregatisque nostrae eccle-
[3] siae fidelibus clericis et laicis pari voto atque communi consultu decrevimus in nostro episcopio
[4] quoddam monasterium Deo annuente stabilire, in quo nostrae ecclesiae fratres activam vitam
[5] , fugientes, contemplativae vitae solatium futuris temporibus valerent invenire. Tunc communi
[6] consilio evocavimus domnum Humbertum religiosum abbatem, qui ab ipsis infantiae rudimentis
[7] in nostra ecclesia fuerat educatus. et praebenda nostrae canonicae perfruitus, nostri etiam epi-
[8] scopii baptizatus atque parroechianus, donec infra scriptum aliorum fratrum sequutus exem-
[9] plum, pro eterna retributione monachicam vitam sumpsit, ac communi cleri et plebis concordia
[10] et eorum nostrorum canonicorum, qui tum temporis monachicam aliorum nitebantur accipere
[11] vitam, concessimus ei quoddam monasterium ad construendam congregationem monachorum
[12] in honore sancti Petri apostolorum principis stabilitum. in quo requiescunt corpora sanctorum
[13] confessorum atque episcoporum Vitoni, Pulcronii, Possessoris, Firmini atque Madelvei, cum
[14] omnibus rebus ad eandem abbatiam pertinentibus. Aspiciunt ad **istud** monasterium iuxta Scan-
[15] tiam mansa sex et dimidium, molendina quatuor cum banno ipsius villae, quod hactenus tenui-
[16] mus et pro Dei amore loco ex toto concessimus 3 iustitiamque latronum qui in bannum incide-
[17] rint vel sanguinis qui effusus fuerit, sive vicedominarium, placitum, et cursum aquae, seu corre-
[18] ptionem omnium mensurarum, exceptis alodiis quae homines tenent ad placitum generale respi-
[19] cientes, et publicae viae transitum; ad Ballonis curtem mansa sex; ad Frasnidum mansa qua-
[20] tuor; ad Crucem ecclesiam unam; ad Castonis curtem ecclesiam unam; ad Novam villam aeccle-
[21] siam unam cum duabus capellis suis et cum una ecclesia in Marculfi villa sita ad praefatam
[22] Novae villae abbatiam pertinente; in eadem Marculfi curte mansa tria cum silvis et pratis, et ad
[23] Novam villam mansa quatuor cum silvis et pratis ad eandem aeccliam pertinentibus et pictura
[24] vineae una et molendino uno super Elnam fluviolum sito; et ad villam Parridum nominatam
[25] ecclesiam unam cum mansis sexdecim inter Cosantiam et **Limiam** sitis et molendino uno et
[26] silva et pratis; et ad Harbodi villam in Vapra ecclesiam unam et mansa duo et quartarium
[27] unum; et ad Liniacum quartam partem unius ecclesiae et mansum unum et quartarii tres et
[28] molendinum dimidium cum silva et pratis; et in Barrensi comitatu mansa duo in villa Villare
[29] nominata. Dedimus praeterea ex parte nostrae ecclesiae de abbacia sancti Amantii mansa de-
[30] cem cum sedilibus ad eandem mansa pertinentibus, et ad Flaviniacum piscatoriam totam et
[31] alteram piscatoriam ad Tiliacum pertinentem, et decimam illorum arietum qui nostrae ecclesiae
[32] persolvuntur ex Bracensi centenaria, et decimam foratici nostrae civitatis de vino; ecclesiam
[33] quoque in Amonzeia villa sitam, et Flaviniacam villam cum ecclesia una et piscatoria /{fol. 70r} et mo-
[34] lendinis et silvis et pratis omnibus et omnibus adiacentiis ad eandem villam pertinentibus; ad
[35] quam villam aspiciunt mansa viginti sex; et ad villam Marleiam prope Mettis civitatem sitam
[36] ecclesiam unam in honore sancti Briccii constructam. Simili etiam modo delegavimus eidem
[37] monasterio ad praeparandum hospitale aeccliam sancti Petri in suburbio Viridunensis castris
[38] sitam cum mansis quinque et prato uno et omnibus utriusque sexus ad eandem ecclesiam per-
[39] tinentibus; in Piet villa ecclesiam unam; in Donnaus aeccliam unam; in Morvilla unam; in
[40] Marva unam. Hec omnia pro salute animae nostrae nostrorumque peccatorum absolutione
[41] tradidimus loco, et firma auctoritate et ratione nostra confirmamus, corroboramus atque sta-
[42] bilimus, successorumque nostrorum paternam largitatem flagitamus, ut erga praefatum locum
[43] pium animum semper habentes, quae pro redemptione animarum fecimus rata esse sinant, quae
[44] dedimus non minuant, insuper de suis addere studeant, ita conservantes nostra, sicuti et sua
[45] queque perenniter manere voluerint decreta. Si quis vero, vel pontifex, vel princeps diabolico
[46] spiritu incitatus, hec aliquomodo subtrahere vel dissipare voluerit, nostro imprimis anathemate
[47] percussus centumque maledictionibus involutus, Datan quoque et Abiron socius factus iram Dei
[48] omnipotentis incurrat, atque eternis mancipatus incendiis inexpiabiles apud inferos penas luat.
[49] Ut autem hec nostrae auctoritatis traditio firmiorem vigorem optineat. nostrorum fidelium ma-
[50] nibus praesentialiter corroborari decrevimus.
[51] Anno inc. Dom. 952, indictione 10; conc. 4; epacta 22. hec carta confirmata, corroborata
[52] atque conscripta est, [praesidente ^a Romanae ecclesiae papa Adriano anno sexto,] regnante
[53] Othone imperatore Augusto anno regni sui in Italia primo, in Francia 16, episcopatus vero
[54] nostri anno **in Italia primo, in Francia 16 regni sui** duodecimo. Ego Berengarius praesul indignus subscripsi. Sign. Humberti abbatis,
[55] Uodonis abbatis, Berardi abbatis, Bernerii praepositi. Alardi praepositi, ceterorumque clerico-

[Apparate!]

[56] a) p. R. e. p. A. a. VI. inserta.

[1] rum et monachorum huic chartae devote faventium et nobilium laicorum Godefridi comitis,
[2] Givardi, Adelardi et ceterorum.
[3] Ipso anno a Conrado duce quidam Viridunensium honoribus privantur.
[4] Anno ab inc. Dom. 952. Otho rex Berengarium regem Italiae et totam sibi subiecit Italiam. Sequenti anno Con-
[5] radum **ducem** a ducatu Lothariensium remov(it), Mogontiam, ubi se Conradus receperat, obsedit, et cepit, et Conradus
[6] Mettim se recepit. Orta est autem discordia haec inter Ottonem et principes eius, quia promittebat regnum filio ex
[7] moderna coniuge nato, quod antequam Italiam pergeret filio suo Liutulfo delegaverat, et primates suos illi iurare fece-
[8] rat. Qui Liutulfus, cum ob hoc multa mala egisset, mortuus est anno 957. Pacificavit autem sibi rex Conra-
[9] dum ducem.
[10] /{fol. 70v} Anno **ab inc. d.** 953. Vigfridus Coloniensis episcopus obiit, et Bruno frater regis Ottonis successit, cui Otto regnum Lotha-
[11] riense commisit.
[12] Anno ab inc. Dom. 955^a. obiit Ludovicus rex Francorum, et Agapitus papa obiit, Octavianusque successit, et
[13] bellum inter Ottonem et Ungros in quo victi sunt Ungri 4. Idus Augusti anni sequentis, in quo bello Conradus dux
[14] obiit iam cum eo pacificatus. Ludovicus itaque praefatus rex Francorum eodem anno moriens, duos dimisit liberos Lo-
[15] tharium et Carolum, quos genuit ei Gerberga soror Ottonis imperatoris. Karolus, qui Iuvenis dictus est, privatus senuit,
[16] in hereditatem omnem Lotharius successit. Hic Malthildem sororem suam despondit Conrado regi
[17] Burgundiae, et in dotem dedit ei Lugdunum, quae sita est in termino regni Burgundiae, et
[18] erat tunc temporis iuris regni Francorum. De hac Matilde genitus est Rodulfus rex Bur-
[19] gundiae, qui post patrem suum Conradum suscepit Burgundiae regnum, Berta etiam quam
[20] accepit Odo Tetbaldi^b Carnotensis filius, ex qua genuit Odonem, qui apud Barrum obiit;
[21] Tetbaldus enim Carnotensis, cuius cognomen fuit Tricator, qui Willelmum Normannorum
[22] dolo interfecit, ex sorore Heriberti Trecorum comitis genuit hunc Odonem qui Bertam acce-
[23] pit, ex qua natus est Odo qui apud Barrum obiit; et de eadem Mathilde genita est Gisla,
[24] quam Conradus imperator postmodum duxit uxorem, de qua genuit tertium Henricum im-
[25] peratorem, quem⁸⁶ Rodulfus rex, cuius fuit uxor Ermengardis, quia erat absque liberis, ut
[26] nepotem suum, heredem regni Burgundiae instituit, et sic in dominationem imperatorum
[27] transiit Burgundiae regnum.
[28] Anno itaque ab inc. Dom. 956. Hugo Magnus obiit, et ducatum Franciae Hugo filius eius optinuit. Robertus quo-
[29] que Trevirensis episcopus obiit pestilentia, et^c Fulbertus Cameracensis, et Hairicus succ(essit). Otho post hec Sar-
[30] matas bello vicit.
[31] Anno vero 961. Otho puerulus in regem elevatus est, et Otto pater eius anno sequenti Romam veniens, impera-
[32] tor ab Octaviano papa constitutus est. Eodem anno obiit Artaldus Remensis episcopus, et celebrata est synodus in pago
[33] Meldensi super Maternam fluvium, ubi ordinatus est Wigfredus Viridunensis episcopus, vivente adhuc
[34] domno Berengero Viridunensi episcopo et sedem episcopatus tenente. Ordinatus est autem
[35] ab eis absque conscientia metropolitani, eo quod domno Berengero inimicarentur, quod con-
[36] ciliis eorum interesse nollet et quaedam eorum facta inprobaret; unde nacta occasione^m cum
[37] incumberet eis ordinatio Remensis aecclisae, cuius erant suffraganei, ordinarunt et hunc,
[38] ut haberent eum conciliorum suorum consortem et operis participem, quasi qui illum^d qui
[39] praesidebat pro nullo haberent, quem sibi in nullo videbant adclinem. Abiectus est etiam ibi Hugo
[40] Remensis pervasor a Romana synodo excommunicatus, et Odelricus inthronizatus a Widone Suessionensi, Roricone
[41] Laudunensi, Gibuino Catalaunensi, Wigfredo Viridunensi, Aistulfo Noviomensi. Octavianus autem papa, cum de inreligio-
[42] sitate culparetur, a. 962. Romain exiit, et in locum eius Iohannes XII. substitutus est. Verum Othone imperatore a
[43] Roma regresso, Octavianum Romani receperunt, qui non multo post defunctus est. Iohannes vero cum imperatore
[44] Papiam venit. Interim Romani Benedictum elegerunt, qui electioni Iohannis consenserat et ei semper subditus fuerat.
[45] Sed Otto Romam reversus Iohannem iudicio synodali in sede restituit, Benedictum vero, quia patris cubile ascen-
[46] derat, depositum in Saxoniam secum duxit. Hic fecit privilegium aecclisae sancti Vitoni de omni-
[47] bus rebus ad eam pertinentibus iuste concessis et concedendis petitione domni Beren-
[48] gerii episcopi, et aecclisiam ipsam sive monasterium confirmavit Viridunensi aecclisae, sta-
[49] tuens atque promulgans, ut filii ecclesiae Viridunensis qui seculum deserere voluissent in
[50] eo monasticum habitum susciperent, nec ad externa monasteria demigrarent. Quod et ipse
[51] domnus Berengerius adimplere studuit, dum reiecta praelationis sarcina, ut iustus iustifica-
[52] retur adhuc, monasticum habitum suscepit in eodem coenobio, serviens Deo in incorruptione
[53] modesti et quieti spiritus, et nichilominus invigilans salutem commissarum sibi animarum pro
[54] votis populorum, qui nolebant alteri in vita eius subesse, eo quod strenuo munirentur pa-
[55] store, qui quanto Deo approximabat, tanto strenuitatis et benignae puritatis suae certis-
[56] sima dabat indicia. Quid autem intercesserit, quod pontifex tantae auctoritatis et gratiae
[57] monasticae se regulae manciperit, cuius vita sanctitatis erat speculum, lumen animorum,
[58] decus piorum, terror reproborum, quia ad id locorum devenimus, patrum dicta sequentes

[Apparate!]

[59] a) DCCCCLIII corr. DCCCCLV. b) ita c. c) et F. C. inserta. d) c. allum.

[60] 86) Henricum II. heredem instituit.

[1] paucis explicabimus. Familiare erat viro beato nocturnalem sinaxim vigiliarum et orationum
 [2] praevenire instantia, quatinus sacrificio contriti et humiliati spiritus, superni inspectoris
 [3] oculos super se et super commissum sibi gregem intendere cotidiana provocaret votorum in-
 [4] dustria. Cui operi dum se una nocte accingeret, et uno tantum contentus comite, qui lucer-
 [5] nae ei famulabatur officio, aecclesiam principalem /{fol. 71r} sanctae Mariae ingrederetur, dum pede-
 [6] temptim gradiens nullum illic esse putaret in quem offenderet, cum omnia silerent, et etiam
 [7] si qui occulti oratores ibi essent adventui suo eos cedere crederet, in ipso chori ingressu,
 [8] dum sibi minus cavet, offendit in clericum, nomine Bernerium, praepositum eiusdem aeccle-
 [9] siae, qui tunc forte solo prostratus matutinarium beatae Virginis decantabat cursum, et ut
 [10] post patuit totus ad altiora penna devotionis subreptus, in matris Domini se extendebat lau-
 [11] dibus. Quem pontifex solo herentem sibi adsurrexisse non videns, pede percussit, et ut cede-
 [12] ret, vereor non sine aliqua animi stomacatione, ammonuit. At ille iussis paruit, et secederis
 [13] in partem, intendebat bis quae ceperat. Verum matutinali decurso officio, ubi praesul fessos
 [14] stratis indidit artus, adest beata Dei genitrix beatis dextra levaque comitata virginibus Agne
 [15] atque Tecla, eo habitu atque decenti apparatu, quo agnosci posset ab omnibus mater et
 [16] sponsa Regis omnium, salus et dulcedo fidelium. Cumque lecto ipsius astitisset, et iacentis
 [17] animus ad tantae visionis novitatem stupens hereret, ab eadem regina virginum blande est
 [18] requisitus, cur clericum suum sibi devotum, secum loquentem, ad se totum suspensum, pede
 [19] percusserit, et de loco, quo ei astabat, demigrare coegerit, devotionemque eius, qua secum
 [20] totus aderat, impedierit. Quo silente et vultum matris misericordiae conscientia trepida
 [21] respicere formidante, sed tamen de eius misericordia non desperante, ait singulare misero-
 [22] rum confugium, spes et consolatio humilium: Bene quidem michi servisti, bene in aecclesia
 [23] mea laborasti, sed nunc ut homo errasti, et melius est, ut nunc errati penam suscipias, ubi
 [24] pena omnis finis est obnoxia, quam in futuro, ubi pena crescit, et spiritus hominis de die in
 [25] diem renovatur ad penam. Pes **ergo**, quo peccasti, penas luat, ut agnoscant omnes in te, quia
 [26] diligentes me diligo, et memoriam mei facientibus patrocinari non desisto. His dictis beatam
 [27] virginem Teclam ammonuit, ut virga, quam ferebat, pedem eius quo clericum percusserat
 [28] cederet. Visum est pontifici, sensitque se caesum, quia et confestim pes eius aruit, ex quo
 [29] omnibus diebus vitae suae claudicavit. O stupenda matris Domini pietas, quae pontificem
 [30] suum sibi fideliter servientem et laudavit, quia fideliter sibi serviret, et tamen peccatum eius
 [31] quo in conservo, licet quantum ad gradum sacerdotii inferiori, peccaverat inpunitum dimit-
 [32] tere noluit: hoc demonstrans indicio, se iuxta esse clamantibus ad se, et vindictam eorum, si
 [33] lesi fuerint, etiam in domesticos paratam ulcisci. Claudicavit itaque episcopus. quia motus
 [34] est ad iniuriam proximi pes eius, et effusi sunt gressus eius. Sed didicit in ipsa sua infirmi-
 [35] tate gressus rectos facere, ubi, quod arrogantia deliquerat, studuit humilitate corrigere. Mane
 [36] etenim facto, cum fidem verbis faceret poena temporalis, in conventu aecclesiae clericum
 [37] quem leserat requisivit, errati culpam agnovit, confessus est, et quod patiebatur, cur patere-
 [38] tur, palam protestatus est. Cepit iam uterque de correptione unius proficere, ut quod uni
 [39] oberat, ambobus prodesset, et exemplo eorum omnibus. Nam paucis admodum interpositis
 [40] diebus monasterium petiit episcopus, et humilitatis vestitus amictu serviebat pauperibus,
 [41] pauper et ipse spiritu. Non tamen deseruit curam episcopii, quam, ut non desereret, exegit
 [42] amor cleri et populi, quin potius tantum augebantur in eo lucra virtutum, quanto ferventiori
 [43] proposito adherebat Domino virtutum. /{fol. 71v} Memoratus vero clericus, urbis ipsius praepositus, in
 [44] amore beatae Virginis permanens, et obsequiis eius iugiter inherens, in aecclesia eius devo-
 [45] tus perstitit, monasterium sancti Petri pro loci ipsius nobilitate multo amore diligens, et in-
 [46] numera dona auri atque argenti, palliorum atque librorum conferens. Dedit etiam aecclesiae
 [47] eidem ea quae possidebat in Exio in vineis, campis, aquis aquarumque exitibus et decursi-
 [48] bus, unde et pro suae sanctitatis merito defunctus in eadem aecclesia inter sepulcra episco-
 [49] porum condignam meruit sepulturam 15. Kalendas Maii.
 [50] Lotharius igitur rex Francorum quintus a Karolo Calvo germanum habuit fratrem iuniorem se Karolum, uxorem
 [51] autem Emmam, Lotharii regis Italiae et Adheleidis post imperatricis filiam, ex qua suscepit filium Ludovicum, qui ad-
 [52] huc puer Blanciam duxit uxorem. Habuit et filium alterum ex quadam nobili puella Arnulfum, qui primus natus est,
 [53] postmodum Remensem archiepiscopum. Karolum fraternalis uxoris protervitas compulit et inopia rei familiaris patrios
 [54] fines relinquere et Ottoni Saxonum imperatori se dedere. Mortuo Lotario, Ludovicus filius successit, et in primevo
 [55] flore iuventutis obiit; in quo defecit generatio regum ex **stirpe** Karoli Magni, et successit ex alia **stirpe** Hugo rex.
 [56] Quod graviter ferens Arnulfus clericus, Lotharii frater, ut diximus, patruum Karolum in Franciam reduxit, et Laudu-
 [57] num cepit et retinuit. Adalbero vero Laudunensis episcopus a custodia qua tenebatur fugiens, ad Hugonem venit, et
 [58] ei Arnulfum conciliavit; cui rex defuncto Remensi archiepiscopo archiepiscopium contulit, ut sibi Karolum conciliaret.

[1] Ille dum faciliores aditus querit, quibus Karolum regi conciliet, civitatem ei tradit, unde ab eodem Hugone periurus
[2] et traditor publice conclamatur. Nec multo post ab Adalberone Laudunensi, cui se credebat, captus, ipse et Carolus
[3] Hugoni redduntur. Arnulfus proposito sibi, ut se periurum sponte confiteatur, alioquin oculis privaretur, periurum se
[4] clamat et veniam petit; atque ita mox deponitur, et in loco eius Gerbertus diaconus eius substituitur, primo puer in
[5] monasterio sancti Gyraldi nutritus, sed pro morum insolentia expulsus, postmodum et de archiepi-
[6] scopatu pulsus, ad Othonem imperatorem se contulit. Karolus vero privatus senuit, et Arnul-
[7] fus episcopatum recepit. Soror eius Malthildis fuit Rodulfi regis Burgundiae mater, et eius
[8] filia, quam Conradus imperator, tertii Ottonis filius, uxorem duxit, Gisla dicta est, mater
[9] Heinrici tertii imperatoris. Berta quoque eius filia mater Odonis qui apud Bar obiit^a,
[10] /{fol. 72v} Anno **ab inc. d. 968.** obiit Romundus Eduorum episcopus.
[11] /{fol. 72r} Iohannes episcopus, servus servorum Dei, Berengero fratri nostro Viridunensis ecclesiae
[12] episcopo, cum omnibus sibi a Deo commissis bravium aeternae remunerationis. Convenit apo-
[13] stolico moderamini pia religione pollentibus benivola caritate favere, et poscentium animis ala-
[14] cri devotione assensum praebere. Ex hoc enim potissimum praemium lucri a conditore omnium
[15] Domino promerebimur, si venerabilia sanctorum loca oportune ordinata ad meliorem fuerint
[16] statum nostra auctoritate perducta. Igitur quoniam te, karissime frater, inter caetera sanctae
[17] conversationis exercitia comperimus quoddam monasterium in tuo episcopio iuxta civitatem
[18] Viriduni in aeclesia beati Petri pro amore Dei construxisse, in quo requiescunt corpora sancto-
[19] rum confessorum atque praefatae ecclesiae sanctae Mariae quondam episcoporum, Vitoni, Pul-
[20] chronii, Possessoris atque Firmini, et de rebus tuae aecclisae provida consideratione sublevasse,
[21] ut si quando filii tuae ecclesiae divino compuncti amore terrena despicientes ad contempla-
[22] tivae vitae perfectionem confugere desiderarent, ne a tua aecclisae penitus dissociati viderentur,
[23] in monasterio, quod membrum est eiusdem ecclesiae, solatii refugium sub habitu religionis sibi
[24] invenirent et Deo quietam tranquillitatem inibi famulentur; noverit omnium fidelium tam praesen-
[25] tium quam et futurorum industria, nos idem monasterium tua ordinatione constructum, cum
[26] omnibus rebus, regalibus praeceptis tuo consulto sibi sancitis, in aeternum velle permanere in-
[27] convulsum scilicet: Scanciam cum suis pertinentiis, abbatiam sancti Amantii et quidquid ad
[28] eam pertinet, Novam villam cum suis locis, Amantionis curtem quantum ad eam pertinent,
[29] Parridum cum suis adiacentiis, Harbodi villam cum suis pertinentiis, Castonis curtis ecclesiam
[30] cum his quae ad eam pertinent, aecclisiam de Marleio cum suis adiacentiis, aecclisiam de
[31] Marculfi curte cum suis adiacentiis, aecclisiam de Amonzei villa cum suis adiacentiis, cum ter-
[32] ris, vineis, molendinis, cum servis et ancillis, abbatiam sancti Petri et ecclesiam de Maroa,
[33] ad Liniacum quidquid ad illum locum pertinet, ad Novam villam in Barrensi comitatu quid-
[34] quid ad eum locum pertinet. Haec vero omnia praedicta loca cum suis omnibus generaliter et
[35] specialiter pertinentiis, et quidquid Deo opitulante voto fidelium huic monasterio concessum
[36] fuerit in futuro tempore, per hoc nostrum apostolicum privilegium perenniter firmamus tam
[37] vobis quam vestris successoribus, et insuper hoc nostrae auctoritatis privilegio esse corroboratum
[38] volumus, quatinus eadem Viridunensis aecclisae, quae hactenus de filiis ab ipsis infanciae
[39] rudimentis in gremio suo expositis, dum ad externa monasteria confugiebant, fraudabatur, ab-
[40] hinc et deinceps in membro sibi subiecto consilio sui episcopi atque providentia gloriosi abbatis
[41] Humberti de eorum sancta conversatione sublimata glorietur. Si qua autem temerario ausu
[42] magna parvave persona, cuiuscumque ordinis aut potestatis, contra hanc nostram apostolicam
[43] praeceptionem ire temptaverit, sciat se auctoritate beati Petri apostolorum principis excommu-
[44] nicatum, atque anathematis vinculo esse innodatum, et a regno Dei alienum, cum omnibusque
[45] impiis aeterno incendio atque supplicio condempnatum. /{fol. 72v} Qui vero observator extiterit huius
[46] nostri praecepti, gratiam atque misericordiam vitamque aeternam a misericordissimo domino
[47] Deo nostro consequi mereatur. Scriptum per manum Leonis scriniarii sanctae sedis aposto-
[48] licae in mense Ianuario per indictionem 14. Datum 5. Idus Ianuarii per manum Marini epi-
[49] scopi et sanctae sedis apostolicae bibliothecarii, anno Deo propicio pontificatus domni Iohannis
[50] summi pontificis et universales XII. papae in sacratissima sede beati Petri apostoli decimo,
[51] primo in mense, indictione 14; **anno ab inc. Dom. 971.** Haec autem sunt addita, immo quae-
[52] dam reddita praefato monasterio post acceptum hoc privilegium: Ecclesia de Bocconis
[53] monte, ecclesia de Donnaus cum molendino, ecclesia de Mauri villa, ad Rivaldi mansum
[54] mansi quatuor, ad Raherei curtem et Gislei curtem et Novam villam mansi triginta cum
[55] ecclesia et capella, vineae in Arnoldi villa quas dederunt Richuara ductrix, Adelardus,
[56] Amalricus, Albertus, Warnerus, Gyrolfus, Lambertus canonicus, ad Florinehingas mansus

[Apparate!]

[57] a) hinc octo lineae erasae.

[1] unus cum vineis. ad Sanctum Iulianum mansus dimidius cum vinea, ad Flabasium mansi tres.
 [2] in Soliaco ecclesia, ad Buslani villam ecclesia.
 [3] Anno secundo post datum hoc privilegium, qui erat ab inc. Dom. 972. Otho Magnus
 [4] imperator obiit, 10. imperii sui anno, et Otho Rufus successit. Humbertus etiam abbas obiit
 [5] 2. Nonas Decembris, et Adilmarus in locum eius substitutus est. Successit itaque, ut diximus,
 [6] Othoni primo secundus Otho, qui et Rufus, de quo dictum est proverbium, quia successit
 [7] Otto secundus ad Imperium, ut floreret saeculum. Vixit autem domnus Berengarius usque
 [8] ad tempus Ottonis tertii, et defunctus 2. Idus Augusti, infra aeccliam tumulatus est cum
 [9] honore in ingressu claustrum, quod constat eum et quesisse et praecepisse. Regebat tunc tem-
 [10] poris Burgundiae regnum Rodulfus, Conradi filius, cuius sororem Gislam Conradus impera-
 [11] tor, qui et Cono, duxit uxorem. In Lugdunensi aeccliam promotus erat ad episcopatum Burchardus, Rodulfi
 [12] regis frater, Conradi ex concubina filius, a quo ordinatus est Bruno Lingonensis episcopus, a. dom. inc. 981. ind. nona.
 [13] Hic episcopatum Lugdunensem in infantia adeptus est.
 [14] Anno igitur dom. inc. 983. Otto Rufus secundus, cum 12 annos regnasset, moriens Romae, a suis relatus est, et
 [15] Aquisgrani sepultus; cui successit tercius Otto 12 annorum, qui a cunabulis sumpsit sceptrum Romanorum, sub cuius
 [16] regimine salus fuit mundo et gloria. Tempore huius praefuit Viridunensi ecclesiae Wigfridus episcopus. Hic quadam
 [17] die urbem egressus, venit ad villam fratrum quae Wandersal(is) dicitur, ubi a comite Sigifrido captus et absolutus, de
 [18] pecunia quam pro emendatione suscepit ita aeccliam sanctae Mariae coronis ornavit, ut si manu primam tangeres,
 [19] omnes usque ad novissimam moverentur. Hic praedecessoris sui domni Berengerii imitator factus, in suburbio Virdu-
 [20] nensi cenobium aedificavit, et aggregata monachorum turma, corpus illuc sancti Pauli episcopi levatum de loco, quo
 [21] iacebat, in feretro argenteo recondidit, victumque fratribus, qui in loco eodem Deo deservirent, ex redditibus episcopii
 [22] providit. Hic etiam inter cetera bona Ravandi mansum sancto Firmino contulit. /{fol. 73r} Defuncto autem 2. Kalend. Septemb.
 [23] Wigfrido^a Viridunensi episcopo et in monasterio quod ipse construxerat tumulato, Hugo substitutus est. Hic ingressus
 [24] civitatem, unde viveret, inquisivit: Lotharius enim rex Francorum, quia erat res publica sub iuvene principe Romanorum,
 [25] defuncto Wigfrido episcopo, Viridunum obsedit anno ab inc. Dom. 986, sed minime cepit; omnia tamen circa urbem
 [26] vastavit; contra quem egressi ad bellum et superati, plures ex eis capti sunt, pro quorum liberatione, ut dicitur, Got-
 [27] bertus claves urbis regi detulit. Ob hanc itaque causam cum invenisset Hugo expensas episcopii exterminatas, notatis
 [28] villarum redditibus mox reversus est. Quo egresso susceperunt absque regio dono Adalberonem, Beatricis Olivum matris
 [29] ducis Theoderici, qui aliquantulum moratus in civitate, defuncto Mettensi episcopo, illo se contulit, isto relicto. Huic
 [30] successit Adalbero, filius comitis Godefridi, avus ducis Godefridi, qui accepta uxore Bonifacii, postea factus est marchio.
 [31] Is Salernum eodem anno benedictionis suae curationis gratia profectus, reversus in Italia obiit 14. Kal. Mai, et rela-
 [32] tum corpus eius Viriduni sepultum est. Vixit in episcopatu tribus senis annis, et successit Heimo anno 988.
 [33] /{fol. 72v} In initio itaque regni Ottonis III. papa obiit, in cuius locum Otto alium ordinari praecepit, quem Iohannes Cre-
 [34] scentius de nobilibus Romanorum deiecit, et alium substituit. Sed Otto reversus, illum deiecit(it) abscessis manibus eius
 [35] et auribus et oculis erutis, et occiso Crescentio, Gerbertum papam ordinari praecepit. Hic in cenobio sancti Geraldii
 [36] apud Aureliacum nutritus fuit, grammaticaque est eruditus, et ab abbate loci Borrello citerioris Hispaniae duci com-
 [37] missus, ut in artibus erudiretur, ab eo Hattoni cuidam episcopo traditus est instruendus, apud quem plurimum in ma-
 [38] thesi studuit. Verum praedicto duce cum episcopo Romam eunte, idem cum eis profectus, et papae factus notissimus,
 [39] ab eo Ottoni regi est intimatus, et cum Adalberone Remensi episcopo Remis venit. Quo tempore Otricus apud Saxo-
 [40] nes insignis habebatur. Post annum Remensis Adalbero Romain cum Gerberto petebat, et Ticini augustum cum Otrico
 [41] reperit, a quo magnifice susceptus, ductusque per Padum classe Ravennam, et quia anno superiore Otricus Gerberti se
 [42] reprehensorem in quadam figura cum multiplici diversarum rerum distributione monstraverat, iussu augusti omnes
 [43] palatii sapientes intra palatium collecti sunt, archiepiscopus quoque cum Adsone abbate Dervensi et scolasticorum
 [44] numerus non parvus; et cepta disputatione, cum iam pene totum diem consumpsissent, augusti nutu finis impositus est.
 [45] Ibi Gerbertus ab augusto egregie donatus, Remis cum archiepiscopo reversus est, et post a Hugone Hugonis Magni
 [46] filio, rege Francorum, qui Ludovico successerat ex alia stirpe, deiecto Arnulfo pontifice, in Remensem archiepiscopum
 [47] se quibusdam praestigiis promoveri fecit. /{fol. 73r} Verum aliquanto tempore exacto, ubi sensit quod Arnulfus
 [48] sedem episcopii sibi praeripere et populum ad se reducere nitebatur, noctu fugiens ad Otho-
 [49] nem ivit; a quo non multo post in Ravennensem archiepiscopum quibusdam se praestigiis
 [50] promoveri fecit. Inde postmodum papa constitutus est et Silvester dictus est. Obiit autem
 [51] anno 999. et Gregorius V. successit⁸⁸.
 [52] Anno igitur ab inc. Dom. 988. imago Domini in cruce posita in monasterio apostolorum Aurelianis ploravit,
 [53] omnibus admirantibus, quid hoc portenderet signum. In eadem civitate una noctium lupo adveniens, aeccliam ingres-
 [54] sus matutinis horis restem signi ore arripuit, et agitans illud insonuit, quem vix ab aeccliam expellere potuerunt.
 [55] Sequenti anno tota civitas igne consumpta est cum aeccliam, sed Arnulfus venerabilis episcopus inventa pecunia in
 [56] fundamentis aeccliam sanctae Crucis, eadem aeccliam in melius reparavit.
 [57] Anno igitur 991. sanctus Odilo venit ad conversionem Gluniaci, et 4. anno sanctus Maiolus obiit. Ea tempestate
 [58] Roma maxima ex parte igne combusta est. Templum etiam sancti Petri accensum est, et iam trabes ferro et lamminis
 [59] ereis coopertae ardebant, cum omnis plebs Romana ad sepulchrum apostoli concurrens, ubi humana nichil praevale-
 [60] bant auxilia, divinum et apostolicum expetebat suffragium, et statim ignis, qui iam trabes lambebat, extinctus est. Eo
 [61] quoque tempore obierunt Odo comes Turonorum, Heribertus Meldorum et Treorum, Willelmus Pictavorum, Manasses
 [62] episcopus Treorum, Gislebertus Parisiorum, Gebuinus Catalaunorum.
 [63] Anno ab inc. Dom. 995. suscepit regimen Cluniacensis ecclesiae sanctus Odilo.
 [64] /{fol. 73r} Mortuis igitur Lothario et Ludovico Francorum regibus, Hugo rex, ut diximus, constitutus est, cuius fratres

Nachtrag {fol. 72v} Anno inc. d. 925 ind. 13^a suscepit regnum Hugo rex

[Apparate!]

[65] a) require in alia pagina sub hoc signo usque ad successit ei Heimo c. Nos ordinem ita indicatum restituimus.

[66] 88) minime; sed eo anno Gregorio V. Sylvester II. successit.

[1] fuerunt Otto dux Burgundiae et Heinricus. Verum Ottone in adolescentia mortuo absque liberis, Heinricus suc-
 [2] cessit; cuius filius fuit Odo Belnensis, et privignus eius Willelmus advena, Rainaldi comitis
 [3] pater. Post Heinricum Heinricus, Roberti regis ex Constantia filius, ducatum optinuit,
 [4] et ei regi factus Robertus Vetulus successit, frater eius, et Roberto Hugo dux postea mona-
 [5] chus, Heinrici filii ipsius Roberti filius; ~~quo~~ Hugone **quoque** defuncto, Robertus filius eius suc-
 [6] cessit, et Constantiam duxit uxorem, cognatam Hugonis Autisiodorensis episcopi, comitis Cabilonensis. Anno ab inc.
 [7] 996. obiit Heinricus dux apud Poliacum super Ararim, et Richardus Normannorum dux obiit. Sequenti quoque anno
 [8] Robertus rex ducens secum Richardum **II. iuniorem** Normannorum comitem cum triginta milibus Normannorum, Bur-
 [9] gundiam, quia a se defecerat, vastavit, et tandem optinuit. Quo tempore facta est fames valida quinquennio in toto orbe
 [10] Romano. Eo etiam tempore praeerat ecclesiae Divionensi abbatis officio eximius pater Willel-
 [11] mus, cuius gesta qui scire voluerit, in libro vitae eius a Rodulfo monacho edito legere potest.

[12] LIBER SECUNDUS. ^a

[13] Anno ab inc. Dom. 1002. obiit Otto III. **iuvenis** imperator, **exactis in regno 19 annis**, et
 [14] **Heinricus 2** successit. Quo anno circa solis occubitus draco per aera ferri visus est, et igneae
 [15] in coelo acies visae, et luna in plenilunio post initium quadragesimae a medio noctis usque
 [16] ad ortum diei in sanguinem versa, et sol circa meridiem in duas partes divisus est.
 [17] Sequenti anno Iohannes papa XIII. obiit, et Benedictus successit.
 [18] /{fol. 73r} Anno **ab inc. dom.** 1010. obiit Heldricus abbas Flaviniacensis, 19. Kal. Ianuarii, et suc-
 [19] cessit domnus Amadeus. Hic, abbatia dimissa, Cluniacum ivit, et post reversus Colticensem
 [20] cellam adquisivit⁸⁹, et Sinemurensis et Bellilocensem et Corbiniacum recuperavit⁹⁰. Sar-
 [21] matiae castrum cepit, Passavant destruxit, 19 aecclesiarum altaria cum decimis et paratis
 [22] optinuit⁹¹.
 [23] Defuncto quoque Adelmaro abbate monasterii sancti Vitoni 5. Kal. Ian., Adelardus sub-
 [24] stitutus est. Et hoc defuncto 13. Kal. Ian., Ermenricus successit, qui in quantum valuit, locum
 [25] ampliavit. Hoc etiam ad superna transvecto, 6. Kal. Septemb. Rohardus successit, et Ro-
 [26] hardo Lambertus. Post quem raptus est de coenobio sancti Felicis Mettensis domnus Finge-
 [27] nius Scottorum progenie oriundus **et** quia locus idem per manum laicam aliquantulum negle-
 [28] ctus erat, ad restaurandum eum ibidem abbas est ordinatus. Cuius adventum peregrinatio-
 [29] nem et conversionem qui plenius nosse desiderat, in vita Teoderici eximii Mettensis episcopi
 [30] scire potest⁹². Et hoc quoque defuncto, cum iam post Adalberonem Virdunensem episcopa-
 [31] tum Heimo sortitus esset, domnus Richardus locum illum regendum suscepit. Cuius vitam
 [32] mores et actus, nobilitatem generis, initium conversionis, studium religionis et perseveran-
 [33] tiam perfectionis humilitas nostra sensu licet tenui et sermone rustico describere gliscit; quia
 [34] si quid sumus, cum nichil simus, totum post Deum et sanctos eius ascribendum est meritis
 [35] ipsius. Unde invocandus est nobis spiritualium distributor karismatum Spiritus sanctus, ut
 [36] beatitudinem eius suo quidem sensu, nostro ore enunciet, ut laudetur in operibus suis, et ap-
 [37] pareat mirabilis in sanctis suis.
 [38] 1. ^b Extitit igitur nobilissima Francorum stirpe progenitus, patre ^c, matre vero...^{c. 93},
 [39] et ab ipsis infantiae rudimentis litteris liberalibus in aecclesia sanctae Mariae Remensis insti-
 [40] tutus. Quae aecclesia tanto tunc vernabat religionis decore, tot personarum nobilium et reli-
 [41] giosarum, quas ipsa in se educaverat, sibi adplaudebatur honesta numerositate et decenti hone-
 [42] state, ut religione ipsa praemineret omnibus aecclesiis Belgicae, formaque esset omnibus
 [43] honeste vivendi recteque conversandi in castitate, in scientia, in disciplina, in correptione
 [44] morum, in exhibitioe bonorum operum. Probat hoc domni et vere sancti Constantii canonici
 [45] **eiusdem** aecclesiae pia constans et fidelis constantia, itemque alterius Constantii imitanda et
 [46] recolenda in pauperes laudabilis rerum suarum profusio et totius patrimonii dispersio. Quo-
 [47] rum alterum ipsa sua commendat religio et opera misericordiae, alterum adeo pauperum

[Apparate!]

[48] a) titulus deest in codice. b) numeri capitum habentur in codice. c) locus vacat.

[49] 89) Ab Helmuino episcopo Eduensi anno 30. regni
 [50] Roberti regis, teste charta. Mabillon. ann. Bened.
 [51] IV, 652. K. 90) Ab eodem Helmuino diplomate
 [52] scripto anno inc. 1034. anno Henrici regis 5. Ma-
 [53] billon l. I. p. 659. K. 91) Duae exstant donationum
 [54] chartae Amadeo datae, Roberti regis una 3. Kal.
 [55] Mart. a. 1018, Mabillon annal. Bened. IV, 238. Ra-

[49] ginaldi comitis altera a. 1037, Labbe I, 270. K.
 [50] 92) Laudat hanc vitam auctor vitae Richardi ap.
 [51] Mabill. Act. SS. saec. VI, 1. Cfr. quoque Monum.
 [52] Germ. SS. IV, p. 696. K. 93) Patri erat Walteri,
 [53] matri Theodradae nomen, ut testatur auctor vitae
 [54] Richardi ap. Mabillon Act. SS. saec. VI, 1. K.

[1] praedicat miseratio, ut ipsi soli inventi sint, qui tanti viri dum deflent obitum praedicant me-
[2] ritum, et dum funus illius grata sedulitate officiosi procurant, dum ad missae solempnia quae
[3] possunt pro requie eius munuscula offerunt, dum omnes insimul circa corpus aggregati suam
[4] deflent desolationem, et suam in tanti elemosinarii ingeminantes conqueruntur destitutionem,
[5] , eius nimirum vitam miris laudibus extollunt, et siquid humanae naturae vitio in eo corruptum
[6] est, id suis lacrimis tegunt et operiunt. Ideo autem horum constantiam ad exemplum fide-
[7] lium hic inseruimus, ut agnoscat qui legerit, tot et tales viros in palestra sanctae Remensis
[8] aecclesiae nec sine magistris desudasse, nec sic solos evasisse carnea molis carcerem, ut
[9] non reliquerint aliquos sui propositi testes et cooperatores, qui eorum et vestigia imitati et
[10] fidei virtutem sint amplexati.

[11] 2. In hac ergo aecclesia religiosae indolis puer Richardus litteris traditus imbuendus,
[12] brevi singula percucurrit, quae magistrorum sollertia percurrenda signavit. Cepit iam altiora
[13] meditari, et quae a magistris non didicerat, vivacitate et perspicacia docilis ingenii attente
[14] rimari, ut agnosceretur ab omnibus magni eum futurum esse praeconii, quem sic commenda-
[15] bat acumen intellectus, secretorum et mysticorum capax, cooperante et praecedente gratia
[16] Dei. Transivit itaque in eadem urbe proficiens usque ad perfectam incrementorum aetatem,
[17] et /{fol. 74r} qui erat acer ingenio, statuit sibimetipsi normam vivendi, recidens in se noxia, quae in
[18] aliis solerti vigilantia reprehendebat. Probat hoc religiosa vitae eius conversatio, et conti-
[19] nuata malorum redargutio, qua tantum abundabat animi eius directa simplicitas, ut pro zelo
[20] Dei et emulatione iustitiae praecentoris **et archidiaconi** ei officium committeretur, et magi-
[21] sterio eius dispositio Remensis aecclesiae traderetur. Cui officio quam strenue, quam pru-
[22] denter, quam sollerter invigilaverit, ne nimii fortasse laudando inveniamur, silere decrevimus,
[23] maxime cum et silentium ipsum laus eius sit, quia si totam substantiam nostram in laudibus
[24] eius superextenderemus, minus esset quod diceremus ad id quod dicendum esset. Iubilat
[25] **ergo** in laudibus eius Remensis aecclesia, quia et ipsa eius devotio, qua in ea fideliter labora-
[26] vit, laus eius est. Utebatur potestate sibi tradita in aedificationem, non in destructionem, ha-
[27] bens libertatem vocis iudicio suo confutare reos et convincere, nulliusque personam in iudicio
[28] accipere. Quibus rebus ita cognitus erat omnibus, ut absens etiam pro sui reverentia et in-
[29] flexa constantia a cunctis timeretur, et pariter omnes senes cum iunioribus Richardi inadula-
[30] tam gravitatis censuram reverebantur. **Erat enim vere religiosus, orationibus continuis va-**
[31] **cans.** Cui etiam moris erat psalterium ex ordine quoque die dicere, et primos quidem quin-
[32] quagenos psalmos stando manibus ad terram deflexis dicebat, quinquagenos erectus. quinquagenos prostratus toto corpore, set suspensus. Articulis pedum manuumve sustentatus perora-
[33] bat Solebat etiam ante crucem orationes cotidianas dicere, quarum hec erant omnium
[34] **versuum incia, Adoro te, Christe, crucem ascendentem, et benedico te. Quas cum die una multa**
[35] **perorasset instantia, surgens ab oratione, et crucifixum cum lacrimis aspiciens, audivit vocem**
[36] **dicentem sibi: Tu me in terris benedixisti, et ego benedico te. Et elevata dextera, qui erat in**
[37] **forma crucis benedixit eum. Qua dulcedine compunctus, gratias egit sacerdoti summo, et**
[38] **cepit iam tanto artius perfectiora meditari, quanto gratiosiore circa se agnoscebat dulcedi-**
[39] **nem miserentis Dei. Hoc nos Rodomi positi a viris religiosis audivimus, qui et ipsi se fate-**
[40] **bantur audisse a Hugone cognomine Grammatico, viro strenuo et religioso, Rotomagensis**
[41] **aecclesiae archidiacono, qui Remis in aecclesia sanctae Mariae praesens adfuit, quando hec**
[42] **gesta sunt.**

[43] 3. Verum cum in dies fervore religiosi propositi ad altiora penna devotionis sustollere-
[44] tur, et contemptores mundi suimetipsius abnegatores miraretur, Deumque in figura crucis
[45] positum veneraretur, sequaces suos ad se invitantem et dicentem: Qui mihi ministrat, me se-
[46] quatur, rememorans quia parum esset ministrare Domino, in quo nulla esset perfectio, nisi et
[47] sequeretur eum, delegit Deo firmiter adherere, quoniam bonus est, et beati qui sperant in
[48] eum. Cepit igitur larga manu quae circa se erant dispensare pauperibus, et licet a primis
[49] annis compassionis in eo opera claruerint, tamen quo amplius miseria seculi **et fallax eius**
[50] **gratia contempnebatur, eo magis instabat misericordiae operibus, ut nudus Christum sequi,**
[51] **et pauper pauperem imitari valeret, qui propter nos minoratus paululum ab angelis de pau-**
[52] **peribus nasci et in praesepio reclinari voluit, ut esset piorum cibaria iumentorum. Ubi vero**
[53] **cuncta distracta sunt, nec desideria dilatione consopita, quin potius augmentata, quia sancta**
[54] **erant, et cogitationum immdantium, quas perfectioni studens fidelis anima patitur, violento**
[55] **impetu sedato, ad portum quietis appulsus fixit anchoram spei, quia deliberaverat iam ut iret,**
[56]

[1] cepit iterum anxari quo iret, quem sibi locum stationis eligeret; ubi plantatus, in interna
 [2] cordis amenitate viridesceret. Volebat enim hoc quod dictum est patri credulitatis nostrae
 [3] Abrahæ: Exi de terra tua, et de cognatione tua, ad litteram implere, sed considerabat non
 [4] sine fructu fore, si inter suos positus, factusque eis forma vitæ honestæ, praeberet eis exem-
 [5] plum sequendi Christum, adipiscendo religionis propositum. Considerabat rursus difficillimum
 [6] esse inter notos et affines gravioris propositi intentionem apprehendere, ubi aliquando certa
 [7] est via periculi, incerta salutis, cum retrahit hominem iam Deo proximantem amor propin-
 [8] quorum, et reverberat aciem vultus eius, qua Deus intuendus esset, caritas carnis, et multi-
 [9] modae punctiones seculi, quas non adeo graves sentit qui oportunitatem sentiendi vitat et
 [10] refugit. Inter has et alias multiplices repugnantium sibi invicem carnis et spiritus delibera-
 [11] tiones affuit adiutorium Omnipotentis, et famulo suo desudanti in palestra gloriosi certaminis
 [12] solatium praebeuit cuiusdam fidelis sui, qui sub clamide mundanae dignitatis absconditum ge-
 [13] rebat probatissimum militem Christi. /{fol. 74v} Fredericus nomen erat viro, generosa satis eius et alta
 [14] propago. Comitatus honore vigebat, et quod maximum est, comitatum mentis indole peror-
 [15] nabat. Pater eius Godefridus erat, vir probitate gratia et divitiis et honoribus inter magnates
 [16] regni nominatissimus. Habebat et alios filios, Adalberonem Vir dunensem quem diximus epi-
 [17] scopum, Herimannum^a quoque comitum nobilissimum, Godefridum quoque et Gozelonem
 [18] duces. Herimannus, qui et Hezelo, Mathildem duxit uxorem, ex qua genuit duos filios, bonae
 [19] spei arbores, Gregorium et Godefridum, et filiam Odiliam, quae fuit abbatissa ancillarum Dei
 [20] in monasterio sanctae Odiliae. Habuit et alium ex concubina filium nomine Godefridum.
 [21] Godefridus vero dux in divitiis et gloria absque liberis consenuit. Gozelo autem dux Godefri-
 [22] dum filium, qui accepta uxore Bonefacii postea factus est marchio, heredem reliquit. Hac
 [23] ergo generosa stirpe creatus domnus Fridericus, in sublimitate honorum positus, mensurarum
 [24] suarum limites attendebat, ne in praecipitio^b pedem poneret: ideo bonum intentionis suae
 [25] finem adeptus est, qui extra fines suos vagatus non est. Hostibus terribilis, amore iustitiae
 [26] spectabilis. Pauperibus largus, dapsilis in donis; in parcendo pius, in ulciscendo severus. Qui
 [27] etsi palacium frequentabat, in sterquilinio tamen cum beato Iob sedebat: quia si qua illicite
 [28] gerebat, ea ad mentis oculos penitendo reducebat. Sedebat in sterquilinio, quia cum ante se
 [29] peccatorum stercora cernebat, si quid elationis in animo surrexisset, inclinabat. Et quanto se
 [30] pulverem et cinerem cum Deo loquens estimabat, tanto celsius usque ad honorem divinae
 [31] colloquutionis ascendebat. Hinc est, quod ita vere humiliatus est, ut ad alta virtutum surgere
 [32] veraciter posset. Agit enim hoc pia Dei miseratio erga electos suos, ut quanto se infra se
 [33] ipsos despiciunt, tanto sublimius ad amorem Dei subrigantur, et eo magis videant claritatem
 [34] Dei, quo eos magis, ne de se magna sentiant, reprimit virtus verae humilitatis.

[35] 4. Cum itaque ad conditoris sui desiderium totus diutina meditatione incalesceret, et
 [36] iam aperte mundi lenocinia despiciere et Deo tota intentione adherere cuperet, videretque
 [37] homo in saeculo constitutus pernecessarium sibi fore, ut hoc suum desiderium cuilibet reli-
 [38] giosorum propalaret, cuius relevaretur consilio et orationibus firmaretur, visum est ei, divina
 [39] utique faciente clementia, ut virum religione nominatissimum, Richardum videlicet, de quo
 [40] impraesentiarum agitur, expeteret, et ei tamquam sibi alteri se ipsum crederet, cum eo ar-
 [41] chana cordis sui participaret, illum esse consiliarium qui nichil haberet fallax, nichil simula-
 [42] tum, nichil corruptae pacis amicum. Venit ergo, et dum unius voluntas aperitur, amborum
 [43] desiderium revelatur, et ut perficiatur alterna confirmatione roboratur. Decretum est igitur
 [44] communi voto, et ex sententia utrimque deliberatum est, ut pauper quilibet locus eligeretur,
 [45] in quo honor Dei et rigor regulæ conservaretur, ubi novi christianae paupertatis amatores
 [46] exerceri, et sic demum alios in spiritualis tyrociniis exercitio instruere possent. Delectus ita-
 [47] que locus Vir dunum civitas fuit, et in ea monasterium apostolorum Petri et Pauli et sancti
 [48] confessoris Christi Vitoni, quod et ab antiquo fundatum, et sanctorum patrociniis gloriosum,
 [49] et religionis erat ordine insignitum. Erant enim in eo boni viri et religiosi, licet perpauca.
 [50] sub disciplina abbatis Fingenii, a Scottorum partibus oriundi, qui illo causa religionis conve-
 [51] nerant. Huc sane cum se conferre destinavissent, /{fol. 75r} ad hoc tamen exploraturi convenerunt, ut
 [52] opinioni minus creduli oculis attenderent, si eo se coenobio recluderent. Erat in eadem urbe
 [53] et aliud monasterium a Wigfrido episcopo constructum, in quo eis videbatur melius eos in-
 [54] gredi debere pro loci oportunitate; quia illud prius coenobium loci angustia et situs asperitas
 [55] minus commendabat, licet rigor ordinis in illo melius servaretur. Estimationi vero suae mi-

[Apparate!]

[56] a) Hezelonem superscriptum. b) pcipio c.

[1] nus fidem dantes, Cluniacense coenobium pari voto expetere decreverunt, quod et religione
[2] praecipuum, et divitiis opulentissimum esse videbatur, ut a domno Odilone abbate consilium
[3] quererent, et optento adquiescerent, aut certe, si sancto viro sanius videretur, ibidem sub eo
[4] remanerent. Ierunt ergo. Sed sanctus vir prophetiae spiritu plenus, caritatisque virtute re-
[5] fertus, viros egregios et in Christi amore ferventes **gratanter susceptos** ad solum proprium
[6] remisit, inculcans eis et praeciens, ut in monasterio, quod primum delegerant, et ubi se
[7] devoverant, vota sua Deo redderent, maxime cum ibi vigeret fervor ordinis; adiciens posse
[8] per eos fieri in processu temporis, ut habitacula servorum Dei nunc modica postmodum cre-
[9] scerent, et fieret eorum industria locus ipse insignis, qui nunc videbatur angustus et de-
[10] spicabilis.

[11] 5. Intueri plane libet flammam caritatis in corde beati Odilonis, quae per beatum Iob
[12] lex Dei multiplex dicitur, quia cuius mentem plene ceperit, hanc ad innumera opera multi-
[13] formiter accendit. Hac enim actum est, ut vir beatus ea quae sibi ab altero fieri expectaret,
[14] eadem cogitaret alteri facienda. Hac etiam actum est, ut proximum ut se ipsum diligeret, ut
[15] bona quae valeret proximis impenderet, et implendo non tumeret. Hac nichilominus fit, ut
[16] quo se vir sanctus in solo Dei et proximi amore dilataret, eo quidquid a rectitudine discrepat
[17] ignoraret. Hac quoque actum est, ut ceteros tamquam se diligens, per hoc quod rectum in
[18] aliis conspexit, quasi de augmento proprii provectus hilaresceret. Quis namque praelatorum
[19] hoc nunc faceret, quod virum sanctissimum tunc constat fecisse? Quis tot et tales viros fama
[20] ubique celebratos, si ad se declinare contingeret, ad alia loca demigrare moneret, et non eos
[21] potius sibi favore, gratia, vel precibus, seu qualibet arte retinere temptaret? Quod etsi non
[22] posset, tamen eos invitus, et non sponte a se dimitteret, dolens quasi quos numquam habue-
[23] rat dimitteret. Quantos nunc in ecclesia Dei praelatos aspicimus, qui provectum alterius
[24] videntes suum non esse, fastidiunt? Quibus omnibus beatum Odilonem praeferendum merito
[25] censemus, ad cuius gloriam spectat, si quid per eos quos nobis attribuit, aecclesia cui attributi
[26] sunt^a, in ordine et religione fructificat. Redierunt ergo novi monasticae religionis tyrones
[27] Viridunum, et provoluti genibus patris monasterii aditum precabantur. Quos cum senior cer-
[28] neret, et viros virtutis ad toleranda obprobria conculcationes et verbera minus idoneos et
[29] delicatos putaret, paupertatemque loci cum illorum metiretur divitiis, egre adsensum prebe-
[30] bat, quia mentes eorum in divino amore roboratas non noverat, quas si novisset, nec mo-
[31] mento introitum illorum distulisset. Cessit tandem, et petentibus assensum praebens ingres-
[32] sum annuit, quia voluntas Dei fuit, ut cito eis occurreret quod volebant. Sociati itaque con-
[33] gregationi monasterii, facti sunt omnibus forma patientiae et humilitatis, ut liquido cognosce-
[34] retur a cunctis praeventos eos esse gratia conditoris Dei. Protectionis enim divinae gratia
[35] perlustrati, maiori satis ardore diligere caelestem patriam coeperunt, quam prius in terrena
[36] dilectione flagrabant. Deus namque^b, cuius vera hereditas lux est, et defectus luminis eius-
[37] dem nullus est, ita eos sua dilectione inlustraverat, ita eos visione sua reficiens repleverat,
[38] ut novae spei spiritu mentes eorum afflatae, semetipsas quales in vetusta cogitatione fue-
[39] rant obliviscerentur, ut nichil / {fol. 75v} iam eis nisi quae aeterna sunt placerent, et despectis transi-
[40] toriis, sola quae permanent requirerent. Quia vero venerabilis Richardus absque permissu
[41] et licentia archiepiscopi Remensis monasticum habitum susceperat, conquerebatur episcopus
[42] canonicum suae aecclesiae ab ea inordinate recessisse. Quamobrem eum conabatur repetere.
[43] Quod ubi ad aures Fingenii abbatis pervenit, evocato eo, rem ordine pandit Ille, patre con-
[44] solato, Remensi archiepiscopo cartulam misit hec continentem: Si spiritu ducimini, non estis
[45] sub lege. Quam ille suscipiens, et vim verbi diligentius intendens, merito ait: Abiit qui spi-
[46] ritu Dei ductus est, et ideo a nobis repetendus non est. Sic confutata repetentium eum ca-
[47] lumpnia est, immo magis ad imitandum eum accensa multorum devotio est. Regebat tunc
[48] aecclesiam Arnulfus Lotharii regis, qui quintus a Karolo Calvo fuit, filius, qui Traditor cogno-
[49] minatus est ob id, quia civitatem patruo suo Karolo reddidit, cum doleret regnum alienae
[50] stirpi datum et suae praereptum.

[51] 6. Procedente igitur tempore, domno Fingenio abbate ad superna evecto 8. Idus Octo-
[52] bris, et in monasterio sancti Felicis tumultato. cum de electione substituendi abbatis ageretur
[53] in praesentia Heimonis episcopi, et ut in talibus assolet diversi diversa sentirent, et varia
[54] **quorumdam** haberetur electio. ad interrogationem pontificis repente puerorum voce electus
[55] domnus Richardus consona omnium voce laudatur, episcopo in laudes Dei erumpente et di-

[Apparate!]

[56] a) s c. b) enamque c.

[1] cente: Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem, domine Deus. Et utique iusta pontifi-
 [2] cis enuntiatio, quia ore infantium et lactentium facta electio, laus Dei erat et glorificatio, qua
 [3] erat laudandus et glorificandus in fideli suo. Confirmata sane electione, et scripto roborata,
 [4] deducitur ab episcopo novus Iacob in cordis laetitia, et benedictione data more solempni,
 [5] praelatus est custodiae gregis Domini. Aderat iam tempus ut impleretur prophetia beati viri
 [6] Odilonis, quod per eum et domnum Fredericum locus antea permodicus insigniretur, ut et
 [7] ipse beatus Odilo de profectu illorum tamquam de suo gratularetur. Suscepta itaque praela-
 [8] tionis sarcina, studuit elationem et iactantiam cavere. Sciebat enim, oportere sibi prodesse
 [9] fratribus magis quam praeesse. Cui tantam Deus contulit gratiam, ut a regibus et principi-
 [10] bus, a divitibus et mediocribus miro diligeretur affectu; quia et congruum erat, ut quem Deus
 [11] perfuderat gratia, ab omnibus amaretur. Ordinatus vero est per manum domni Heimonis
 [12] Vir dunensis episcopi anno ab inc. Dom. 1004, cum iam post Ottonem III. secundo iam anno
 [13] principaretur Heinricus consanguineus eius, qui 9. regni sui anno imperator creatus est.
 [14] Huius ergo principis curiam pro quibusdam negociis domnus et pater Richardus adire com-
 [15] pulsus, venerabilem Fredericum secum duxit, qui et de imperiali sanguine procreatus et prin-
 [16] cipibus regni erat notissimus; ut quod per se posse diffidebat, illius optineret gratia, cui ali-
 [17] quando, dum esset in seculo, tota parebat curia. Verum dispositis sedibus, et residentibus
 [18] pontificibus et abbatibus, astantibus etiam regni primatibus, cum longe inferius resideret pater
 [19] mitissimus, et memorabilis eius monachus, ut regis et principum consanguineus, inter primos
 [20] palatinis consiliis interesset eminentiorique loco sederet, ratus non sibi fore utile, si patri cui
 [21] suberat praemineret sessionis ordine, rem fecit memorabilem et imitandam posteris. Sur-
 [22] gens namque a latere principis, et suppedaneum suum ipse ferens, abbatem suum petivit, et
 [23] posito ad pedes eius suppedaneo, in eo ipse resedit, dans omnibus monachis cunctis postmo-
 [24] dum futuris seculorum seculis formam verae humilitatis, et quod vere exaltatur qui sponte
 [25] pro Deo humiliatur. Hoc ergo eius factum omnibus fuit miraculo, et laudi datum est, quod
 [26] non pro laude hominum, sed pro divino famulitio et paterna reverentia celebratum est. Nam
 [27] regalis magnificentia humilitatem nobilitatis illius amplexata, Christumque in famulo suo de-
 [28] vote venerata, cum eum ad se invitasset, et ille a pedibus patris avelli nollet, rex altiori in-
 [29] genio viri prudentiam admiratus, abbatem ad se evocatum e latere suo sedere fecit, atque
 [30] post eum domni Frederici sedem sisti praecepit. Sic familiaritatem regis et principum ad-
 [31] eptus domnus abbas Richardus, in brevi, sapientia, consilio, astu, prudentia et honesta con-
 [32] versatione cunctis manifestatus est, ut in negociis curialibus disponendis nullus illo utilior,
 [33] nullus prudentior, nullus validior aut acceptior iudicaretur. Probat hoc principalis erga eum
 [34] liberalitas, /{fol. 76r} qua pro amore eius Vir dunense, cui praeerat, dilexit coenobium, ut dona ei ingen-
 [35] tia in auro et argento, in palliis et sacratis conferret vestibus, et totum se adeo in amore eius
 [36] transfunderet, ut miraretur qui videret.

[37] 7. Optentis igitur, pro quibus abierat, abba religiosus ad monasterium suum reversus
 [38] est, cepitque velle fieri tanto propinquior Deo, quanto per gratiam eius regi et principibus,
 [39] pontificibus et quibusque praepotentibus erat acceptior. Coepit enim totum se sollicitius divi-
 [40] nis mancipare cultibus, dominicis die noctuque invigilare laudibus, commissos sibi religiosis
 [41] assuescere moribus; ita ut per totam Neustriam et Austrasiam, Franciam atque Burgundiam
 [42] diffunderetur sonus sanctitatis eius, fieretque omnibus in propatulo sanctimonia eius. Fiebat
 [43] ad eum grandis undecumque concursus; alii eius se subdebant magisterio, postposito mundi
 [44] fallentis lenocinio; alii filios suos ei offerebant erudiendos, ut videretur iam monasterium eius
 [45] monasteriis Nitriae⁹⁴ vel Aegypti conferendum, pro numerositate fidelium illo confluentium,
 [46] qui velut apes ad alvearia undique avolabant, diversis virtutum speciebus onusti mentes, ut
 [47] illae mellis et cerae indiscretas cruribus et pedibus subveunt qualitates. O quales et quanti
 [48] viri eius claruerunt magisterio! quam preciosa et devota Deo commissa ei congregatio,
 [49] doctrinis eius irradiata, et exercitio artioris propositi ad unguem informata! Probant hoc Gal-
 [50] liae et Germaniae pontifices duces et comites, amore Christi ferventes, qui ex monasterio et
 [51] discipulatu eius monasteriis quos habebant aut patres praeficiebant, sub tuitione tamen eius
 [52] et disciplina, aut si patres inde habere nequibant, quos de suis patres facere deligebant, Vir-
 [53] duni primo probandos instituendos et morigerandos dirigebant, Ex quibus nos, licet iunio-
 [54] res et moderni, plures religiosos et in omni theoria probatissimos vidimus viros, angelica
 [55] facie et habitu reverendos: ut ex institutione discipulorum patesceret, quantae religionis gra-

[56] 94) pagus supra Memphim situs.

[1] vitatis et perfectionis eorum magister fuisset, cuius eruditionis decus in discipulorum clarebat
[2] moribus. Crescente sane numero discipulorum, crescebat census honorum. Clarebat ubique
[3] nomen Richardi, sanctitas eius ubique praedicabatur, et nomen Dei per eum clarificabatur.
[4] Videns autem aecclesiae suae vetustissima et pene iam diruta sartatecta, delegit eis deiectis
[5] ampliora iacere fundamenta, et in meliorem statum et nobiliorem novam compilare basili-
[6] cam, quod et brevi actum est. Turre enim ecclesiae ipsius domnus Fredericus ex suo fecit,
[7] et cellarium et refectorium fratrum. Dormitorium vero cum deiectum restrueretur, et neces-
[8] saria domus pararetur, nec posset nova parari nisi vetus mundaretur, accersitis quorum esset
[9] operis et studii id explere, cum aliqui illorum, ut assolent, erubescerent, et manus apponere
[10] in subvehendo quod mundabatur subterfugerent, vir humilitatis et gratiae Fredericus vere
[11] monachus, terrae fossor accessit, et quod effossum est onere facto exportavit. Quis iam simi-
[12] lia facere erubesceret, cum videret Fredericum comitis filium, fratrem duorum ducum,
[13] imperatoris consanguineum, et fecisse et non erubuisse? Fecit et huic simile opus in tur-
[14] rium exstructione. Cum enim iam in altum structura porrigeretur, et strumentum illud
[15] quod avis⁹⁵ nominatur, subvectione caementi aptatum, perpauci essent qui ferrent, bis qui
[16] huic officio erant deputati alias, **ut credimus**, occupatis, videns vir beatae memoriae quem-
[17] dam de nobilioribus astantem, ut sumeret ligneum illud instrumentum, et caementum collo,
[18] ut moris est, subveheret ammonuit. Qui cum erubesceret, et suis id natalibus incongruum
[19] adstrueret, /{fol. 76v} vir mitissimus cervice subposita quod rogabat primus implevit. Ac deinde por-
[20] recto iuveni instrumento eodem, suo docuit exemplo, ut disceret facere quod fecerat comes
[21] comitis filius, nec erubesceret si ei improbaretur factum, quod constaret ab ipso quondam
[22] comite primitus actitatum. Sedebat **autem** quadam die idem vir memorabilis in coquina fra-
[23] trum, et operis quippiam exercebat, scutellas abluens et vasa alia mundans; cum ecce ad
[24] ostium quoquinae Godefridus dux frater eius adveniens aditum precabatur. Cui cum aperuis-
[25] set unus ministrorum qui forte aderat, videns dux fratrem suum operi cepto insistentem, **ca-**
[26] **pitate** inclinato et alludens ad nomen comitis: Non deceret, ait, comitem talia facere, non **enim**
[27] sibi conveniunt nomina et actus, nobilitas generis et exhibitio operis. Cumque egrederetur, ille
[28] egredientem subsequutus, nacta oportunitate loquendi, sic ait fratri: Optime, ait, prosequutus
[29] es, o dux, quia tanta est dignitas huius officii, et tantus est cui inpenditur, beatus scilicet Petrus
[30] **apostolus**, et sanctus confessor Vitonus, quod nec meae congruit parvitati, ut praesumam ad
[31] hoc eis exhibendum quasi pro nobilitate generis mei; nec tanta est humilitas mea, ut merear ab
[32] eis in illorum qui hoc officio digni habentur consortio deputari. Tanta erat tunc abiectio et
[33] suimet despectio in anima illius fidelis, ut eius humilitas praedicaretur, et miraculo esset cun-
[34] ctis qui noverant nobilitatem generis eius. Nam cum sederet quadam vice privatus, et ne-
[35] cesse esset ei calceos extrahere, quidam de fratribus, quem ipse **senem** vidi et a quo puerulus
[36] ista audivi, Iohannes nomine, procumbens cum vellet ei pro caritate servire, obstupescens et
[37] quadam religiosa obstinatione obsequium eius recipere nolens, prohibuit eum dicens: Quid
[38] mihi prodest, frater, honores seculi reliquisse, si a fratribus obsequium, quod habuissem in se-
[39] culo, cum non sit necesse, accipio? Qui ad hoc veni ut serviam, servitium quod non expedit quo-
[40] modo accipiam? Ita dicens, fratris repressit animum, dans omnibus maximum patientiae et
[41] humilitatis et vilitatis appetendae documentum. Hec in transcurso, pro innotescenda omnibus
[42] beatae mentis abiectio, dictum sit; nunc ad ordinem rei flectamus articulum.

[43] 8. Edificata igitur nova aecclesia maiori ambitu et elegantiori opere, necessarium fuit ut
[44] corpora quorundam sanctorum pontificum transmutari debuissent. Tunc corpus sancti Ma-
[45] delvei incorruptum repertum est, et in cripta sanctae Mariae sub altari in vase marmoreo
[46] decenter repositum. Tunc etiam facta est translatio duorum episcoporum Hildini et Hattonis
[47] Nonas Maii, et ad dexteram crucis monasterii, ad dexteram scilicet altaris sancti Iohannis
[48] baptistae positae sunt eorum reliquiae. Corpus autem domni Berengerii episcopi et mona-
[49] chi in ingressu claustrum tamen infra monasterium repertum, incorruptum inventum est, ex-
[50] cepto pede qui in vita eius aruit; et casula cum sandaliis ab eius corpore abstracta est, et in
[51] thesauris aecclesiae cum reliquiis reposita. Corpus vero eius sanctissimum superius versus
[52] cancellos chori transmutatum est, casula nova et sandaliis honeste procuratum, et e regione
[53] sepulcri altare sancti Firmini, quod ipsius tempore ab eo inventum est, positum. At vero
[54] corpus domni Dadonis episcopi e regione duorum supradictorum pontificum, ad laevam sci-
[55] licet crucis monasterii, ad sinistram partem altaris sancti Martini, honorifice reconditum est.

[56] 95) hodieque Gallis oiseau.

[1] Reliquorum vero episcoporum corpora infra chorum continentur, et desuper tabulatum de
 [2] lapidibus sectis et quadratis factum est. Attamen quinque episcoporum corpora subtus pulpi-
 [3] tum, quo euangelium recitatur, contineri a multis audivimus, quorum tamen nomina non
 [4] tenemus. /{fol. 77r} Pulpitum autem aere crebris tusionibus in laminas tabulasque producto, et deau-
 [5] rato, factum esse constat satis accurate et eleganter, et per 12 tabulas 12 prophetarum ima-
 [6] gines, 12 apostolorum formas subvehentium, sculptorio et polimito⁹⁶ opere exaratae sunt. Et
 [7] hec quidem ad occidentalem partem, ad dorsum scilicet stantium et canentium, positae sunt.
 [8] At vero ad septentrionalem 4 fluviorum species de paradiso emanantium, in 4 partibus emi-
 [9] nent. In gyrum autem, quo euangelii recitator stans obumbratur, Abrahae offerentis filium,
 [10] Abel agnum, Isaac benedicentis, et Iacob supplantantis, et Tobiae sepelientis, et David manu-
 [11] fortis imagines agnoscuntur, simili opere compilatae. In facie autem dominus Iesus in throno
 [12] maiestatis residens, et Virgo mater, et baptista Iohannes cum 4 euangelistis apparet. Porro
 [13] dextra leuaque Domini angeli et archangeli cum Cherubin et Seraphin Redemptori obsequium
 [14] exhibent. Instrumentum vero illud quod paratum est receptui textus euangelii, Iohannes euan-
 [15] gelista in similitudine aquilae volantis adornat. In ora autem et summitate operis versibus
 [16] exametris auro digestis patris Richardi devotio summa notatur. Propiciatorium sane sancto-
 [17] rum exornant corpora, quorum meritis floret aecclesia. Et in medio quidem alto satis et pro-
 [18] ninenti cyborio sanctus quiescit Vitonus redimitus frontem auro purissimo et gemmis pretio-
 [19] sissimis, quibus concluditur maiestas Dei incircumscripita et incomprehensibilis, habens ad
 [20] dexteram beati Petri, et ad levam eiusdem beati Vitoni auro prominentes imagines opere
 [21] factas caelatorio, quas ambiunt columnae^a ex electro purissimo cum basibus argenteis arte
 [22] fusili et anaglifo productae. Ipsum quoque cyborium dominicae resurrectionis, apparitionis
 [23] et admirabilis ascensionis opere caelatorio protensis adornatur insigniis, habens ante se altare
 [24] sacratum in honore sancti Vitoni et omnium confessorum: ad levam autem altare sacratum
 [25] in honore sancti Pulcronii et omnium martyrum, habens et ipsum suum cyborium, quo con-
 [26] tinetur corpus eiusdem beati Pulcronii, auro et argento decoratum: porro ad dexteram altare
 [27] in honore sancti Possessoris habetur, et omnium virginum, cum cyborio, quo corpus eius
 [28] continetur, simili opere adornatum. Altare vero maius in honore sancti Petri apostolorum
 [29] principis sacratum est ob privilegium aecclesiae ipsius, quae priscis temporibus in honore
 [30] ipsius apostoli et facta et consecrata est. Ante hoc tabula habetur aurea, auro mundo et pu-
 [31] rissimo et gemmis preciosissimis densissime conserta, opere mirifico et arte celatoria facta,
 [32] praeferens imaginem Domini signum crucis tenentis et super aspidem et basiliscum ambulan-
 [33] tis, et dextra leuaque imagines apostolorum Petri et Pauli eiusdem operis et metalli. Ad quo-
 [34] rum vestigia procumbentes cerneret imagines domni patris Richardi, et Mathildis digne me-
 [35] morabilis, supplices manus tendentes, et quasi ut grata hec eorum habeatur oblatio, alterius
 [36] censu, alterius studio facta, supplicantes. Factum est et altare gestatorium ex auro purissimo
 [37] interius mire fabrefactum opere consimili, studio et largitione domni Herimanni comitis, in
 [38] modum tabularum consertum et compactum, quod cum aperitur, et altare est, et tabulae ape-
 [39] riuntur, quibus si moram adhibeas, quod est instrumentum Moysi et Aaron imaginibus glo-
 [40] riosum, figuram dominicae crucis exprimit. Habet hoc a quattuor cardinibus quattuor euan-
 [41] gelistarum, hominis, leonis, tauri, et aquilae species ex argento opere fusili, praefatum altare
 [42] portantium, et se invicem versis vultibus respicientium. Super ipsum vero altare brachium
 [43] sancti Pantaleonis ponitur pallio serico involutum, et ligno inclusum, argento et auro deco-
 [44] ratum, quod attulit cum corpore eiusdem a Nichomedia Coloniensis episcopus^{96*}, optentum dono
 [45] Constantinopolitani imperatoris, quando pro eius filia Ottoni II. in matrimonio /{fol. 77v} iungenda iussu
 [46] eiusdem Ottonis ad eundem imperatorem legatus missus est, cum episcopis duobus, ducibus
 [47] et comitibus. Et cum optentis, pro quibus ierat, licentiam redeundi accepisset, et imperator
 [48] ei sociisque eius munera plura optulisset, et accipere renuissent, corpus sancti Pantaleonis
 [49] ab eo archiepiscopus petiit, et optinuit, et reversus Coloniā detulit, Fuerat autem cum eo
 [50] in expeditione ipsa quidam eius consanguineus, dominus castri de Commarceio⁹⁷, et multa
 [51] prece obtinuit ab eo brachium corporis sancti Pantaleonis, quod et in aecclesia praefati castri
 [52] reposuit, Evolutis postmodum aliquot annis, obsessum est castrum ipsum, et eversum atque
 [53] succensum. Cumque flamma tectis aecclesiae illaberetur, et victricibus globis interiora aec-
 [54] clesiae lamberet, dolens sacerdos de combustione sanctarum reliquiarum, cuidam armatorum

[Apparate!]

[55] a) ita c.

[56] 96) multicolore. 96*) Gero. 97) Commercy.

[1] ut aecclesiam ingrederetur et desuper altari reliquias tolleret, significavit. Qui mox ingressus,
[2] reliquias tulit et reposuit; et cum ibi adesset abbas R., brachium sancti praesente presbitero
[3] marca argenti ei vendidit; quod dominus ipse cum sciret pro certo martyris esse reliquias,
[4] Virduni gaudens attulit, et paratum argento et auro diebus festis super altare ponitur. Fecit
[5] et alia plura ornamenta, libros ęuangeliorum auro et argento paratos, cruces ex auro puris-
[6] simo 3, ventilabra argentea 2, librum epistolarum 1 argento paratum, missale 1, collectarium
[7] 1 similiter argento paratos. Dedit et Heinricus imperator calicem 1 aureum **premaximum**
[8] cum gemmis preciosissimis et patena eiusdem metalli, et scutellam 1 de berillo, et pixidem
[9] 1 de onichino, in qua servaretur corpus dominicum dependens super altare: praeterea innu-
[10] mera dona auri et argenti et praediorum sacrarumque vestium, et philacteria aurea et ar-
[11] gentea et cristallina cum sanctorum reliquiis, capsam 1 auream insignitam reliquiis 12 apo-
[12] stolorum, et cornua 2 eburnea idemtidem reliquiis conferta. Fecit etiam memorabilis pater
[13] Richardus coronas 2 ex argento et auro, et tertiam parvulam, ubi dependerent signorum re-
[14] stes. Adverada quoque comitissa dedit sancto Petro casulam viridem cum aurifrisio, et multi
[15] multa dederunt, quae enumerare longissimum est. Unde et in brevi factus est locus ille insignis.
[16] Eius namque exemplo provocata progenies domni Frederici seculo renunciavit, et adherens disci-
[17] pulatui praefati patris praedia sua et patrimonia aecclesiae dedit. Godefridus comes **pater** Borra-
[18] cum dedit, inde relato filio suo ab Italia Adalberone episcopo, cum eum parentes eius in aecclesia S.
[19] Vitoni sepeliri mandassent, et contra eorum voluntatem in aecclesia S. Mariae sepultus fuisset, pro
[20] requie animae illius dederunt S. Vitono Forbacum⁹⁷. At vero Herimannus, **qui et Hezelo**, filium
[21] suum Gregorium in annis puerilibus Deo obtulit, et omnem devotionem suam ad eundem
[22] locum vertit. Dedit enim S. Petro et S. Vitono Haslud cum aecclesia, in Fesseca unam ec-
[23] clesiam, in Rotgericorte 12 mansos, in Ermefredegehen unam aecclesiam. De bis factum est
[24] post mortem eius concambium, et dedit pro bis comes Balduinus Flandrensis Bonvillare cum
[25] dimidia ecclesia, Hevenges similiter cum dimidia, in Vitereio vineas cum quadam parte aec-
[26] clesiae, in Harvia 30 mansos cum familia magna. Sine isto tamen concambio tradidit adhuc
[27] praefatae aecclesiae Monnau et aecclesiam cum silva spaciosa. Fontagiam quoque cum fami-
[28] lia et vinea optima. Dedit etiam pro anima filii Godefridi ex concubina nati, **in claustro tu-**
[29] **mulati, non tamen iuxta fratres et patrem.** duas aecclesias, quarum una dicitur Ham, alia
[30] Gengeavia.
[31] 9. Fecit et vestes sacratas in aecclesia preciosissimas. Et cum aecclesiam ipsam prae
[32] cunctis mortalibus suis ditasset **donis** et possessionibus, ad ultimum semetipsum Deo optulit,
[33] et monachus factus est, ut in aeternum cum Christo regnaret. Mathildis autem, uxor eius
[34] digne memorabilis, bonis pollens virtutibus et misericordiae studens operibus, in claustro
[35] ipsius monasterii defuncta venerabiliter quiescit humata. Cuius ad caput filia eorum Odilia
[36] virgo sacratissima locum habet sepulchri. /{fol. 78r} De hac sermo extitit, et nos a senioribus audivimus,
[37] quod egressa a finibus Bavariae venerit Virdunum 4. feria ante sanctum diem paschae, volens
[38] cum patre et matre et fratribus diem paschae celebrare. Quam cum vir Domini Richardus in-
[39] tuitus fuisset, **inter blanda consolationis alloquia**, an aliquid infirmitatis pateretur interrogavit.
[40] Qua respondente, sanam se esse, et nullius egritudinis molestiam se sentire; ille prophetiae
[41] spiritu plenus, praevidens imminere tempus vocationis eius: Vale, ait, filia, vere salutis aeter-
[42] nae filia. Nam er as hac in hora assumeris in gloria; et recipies a Deo pro bene gestis
[43] praemia sempiterna. Elegit enim te Deus sociam esse sanctarum virginum, quia iocundum ei
[44] in corde tuo virginitatis praeparasti habitaculum. Obstupuit ad hanc vocem pii patris ancilla
[45] Dei, et quia virum Dei credidit non posse mentiri, verbis eius credula cepit de fine suo tra-
[46] ctare, excessus suos pertractare, et suffragium consolationis et orationis ab eo expetere. At
[47] ille caput sanctum super pectus suum reclinans, et quasi iam per incorruptionem corporis et
[48] spiritus alterata esset eam demulcens, confortabat spiritum eius in Domino, proponens bea-
[49] tam eam fore, quam certum erat ad nuptias agni festinare Post hec eam reficere iussit, om-
[50] nibus mirantibus quomodo eam sanam et vegetam in crastino morituram predixerit. In cra-
[51] stinum autem liquore sancti olei ab eo inuncta, cum nullam **gravedinem** pateretur, mandato
[52] pauperum cum eo interfuit, et in eodem quo laverat pedes **pauperum** loco virum beatum in-
[53] tuita: Hec, ait, requies mea in saeculum seculi, hic expectabo diem Domini. Ad missarum ita-
[54] que sollempnia ivit, et cum communicasset vivificis mysteriis, dolore aliquantulum pulsata ad
[55] 97) Forbach.

[1] cellam rediit, et adveniente viro Dei cum fratribus, exitum suum orationibus muniri petiit, et
[2] sic inter manus eius in cinere et cilicio se reclinans, inter verba orationis laeta spiritum effla-
[3] vit. Et recedente beata anima, tanta illic emanavit flagrantia^a odoris, ut nulli dubium foret
[4] venisse illic auctorem suavitatis. Curatum sane est corpus eius pia religiosorum instantia, et
[5] usque in diem tertium in aecclesia pia servatum sollicitudine et industria; et sic sabbato san-
[6] cto terrae mandatum cum gloria. In hoc monasterio domnus Liethardus comes de Marceio
[7] ad conversionem veniens Bailodium contulit, et multis annis in sancto vivens proposito, tan-
[8] dem Cathalaunis, quo eum oboedientia miserat, defunctus et sepultus est, et demum Virduni
[9] relatus in claustro tumulatus est. Godefridus dux Gozelonis frater ibidem sepultus, 20 man-
[10] sos in Beurunes dedit, et sua suppellectile locum admodum ampliavit. Dodo etiam de Comitibus
[11] Castro iuxta Teodericum comitem ibidem in ingressu monasterii quiescit. Ludovicus quoque
[12] comes et monachus. Hildradus comes Richardum filium suum post episcopum beato patri
[13] baptizandum offerens, Baronis curtem sancto Vitono dedit, et defunctus in galilea⁹⁸ tumulari
[14] meruit. Non est autem facile referre, quot de diversis partibus Franciae Neustriae et Austra-
[15] siae, spretis mundanae vanitatis illecebris, sub disciplina et magisterio patris Richardi mona-
[16] sticae se subdebant religioni. Ita namque in eius amore se transfuderant reges pontifices et
[17] potentes, ut summo eum venerarentur affectu, et patrem eum dicerent patriae ob paternum
[18] eius erga omnes affectum, quo cunctos fovebat et relevabat. Erat enim pius in vultu, reve-
[19] rendus incessu, severus circa reprobos, dulcis erga benivolos, forma honestus, actione com-
[20] positus, praefrens semper honestum utili, qui nullo terrore, nulla adulatione a vero flecte-
[21] retur, in observatione regulae ferventissimus, in corrigendis viciis prudentissimus, in casti-
[22] tate cluentissimus, in exhibitione bonorum operum perfectissimus.
[23] 10. Baldricus igitur Leodiensis episcopus⁹⁹ cum beatum virum unice diligeret, coenobium
[24] Lobiense divitiis opulentissimum ei tradidit regendum, ut industria eius religionis in eo refor-
[25] maret propositum, quod videbatur a pristino rigore inmutatum. Cuius exemplo delectabili
[26] provocatus, cum videret religiosam eius conversationem in bonis et sanctis moribus, et incre-
[27] mentum religionis et monasticae perfectionis in coenobio eodem excrescere gaudens miraretur,
[28] cepit iam maiora meditari, et in suburbio Leodiensi in honore Laurentii martyris mona-
[29] sterium edificari constituit. Evocato ergo ad se eodem abbate, desiderium suum ei aperuit, et
[30] ut desiderii eius cooperatore accederet monuit, et obtestatus est adiciens multum perfectioni
[31] eius posse proficere, si eius studio et industria domus Dei extrueretur, / {fol. 78v} in quo laus et gloria
[32] Dei devote die noctuque celebraretur. Adquievit vir Domini, et congregatis artificibus, dele-
[33] gatisque necessariis sumptibus, Christo domino adiuvante, et beato Laurentio cooperante,
[34] opus inchoatum agiliter perficitur et dedicatur, et fratres, qui Deo cotidianis deservirent, ex
[35] monasterio sancti Vitoni adducuntur; quibus loco praepositi praeficitur domnus Stephanus,
[36] qui in praefato cenobio cellerarii officio fungebatur. Tactus simili bonae devotionis desiderio
[37] domnus Rotgerius Catalaunicae civitatis episcopus, industria et labore eiusdem patris Richardi
[38] in suburbio Catalaunensi in honore sancti Petri monasterium a fundamentis construxit, et a
[39] monasterio sepefato fratres cum libris et ornamentis necessariis, qui inibi deservirent, dedu-
[40] xit, et in vita sua ipse per se utraque rexit monasteria. De quo hoc fertur mirabile, quia cum
[41] turres ecclesiae sancti Laurentii in altum iam porrectae, et usque ad cacumen elevatae, post-
[42] modum reclines viderentur, et in ruina eorum^b certa esset deiectio aecclesiae, vir Dei adve-
[43] niens, dolorem fratrum, quem ex tedio deiciendae et iterum reparandae turris habebant, blande
[44] consolatus est; et nocturno tempore aecclesiam ingressus, cum diutius in oratione pernoctas-
[45] set, ianuis patefactis egressus est, et iterum orationi incumbens cum surrexisset, signum cru-
[46] cis edidit, et confestim turres, quae reclines videbantur, dato maximo strepitu in sese resi-
[47] lientes subsederunt: et ut cernentibus patet, ita in se resilierunt, ut cunctis palam daretur in-
[48] telligi, angelico id factum esse ministerio. Tantus autem resilientis in se structurae crepitus
[49] factus est, ut fratres monasterii tantorum sacramentorum ignari a lectis cum maximo timore
[50] exurgerent, putantes in ruina turrium quam verebantur deiectam esse partem aecclesiae.
[51] Quos vir Domini ad consuetudinarium matutinorum officium invitans, ipse cum eis interfuit,
[52] et mane facta beneficia Domini oculis videnda monstravit, atque ad amorem eos tanti bene-
[53] ficii largitoris mirifice animavit. Huius miraculi testis est tota Leodiensium civitas, et patres
[54] qui viderunt narraverunt ea filiis, et filii filiorum filiis, ut cognosceret generatio altera. Tem-

[Apparate!]

[55] a) ita c. b) ita c.

[56] 98) area, nostris gallerie. 99) Wolbodo; cf. Ann. Laubienses. SS. IV, 18. Gesta epp. Camer. I. 3. c. 15. SS. VII, 470.

[1] poribus illis principabatur Francis Robertus, qui Constantiam duxit uxorem. Hic ter beato
[2] patri nostro abbatiam sancti Petri Corbeiacensis regendam contradidit, ut eius institutione et
[3] vigore servaretur in eo regula patris Benedicti, et rigor reformaretur monasticae institutio-
[4] nis. Balduinus vero Flandrensis abbatias ei quamplures tradidit, abbatiam scilicet sancti Petri
[5] Gandensis, abbatiam sancti Amandi, abbatiam sancti Bertini, abbatiam sancti Richarii et ab-
[6] batiam sancti Iudoci. Rexit et alia quamplurima cenobia, Bretuliensem, Humulariensem, san-
[7] cti Quintini de Monte, sancti Wandregisili, sancti Huberti, sancti Remacli, Malmundariensem,
[8] Waltiodoreensem, Belliloci, **sancti Urbani**, sancti Vincentii Mettensis insulae, et alia perplura
[9] quae non occurrunt memoriae, quas omnes in meliorem reparavit statum, et melioratis ab-
[10] bates de suis quos elegit instituit. Cenobium vero Belliloci, sancti Petri Catalaunensis, sancti
[11] Urbani^a ipse in vita sua rexit. Preerat tunc Cameracensi aeclesiae et Atrebatensi Gerardus
[12] venerabilis episcopus. Hic aeclesiam sancti Vedasti in suburbio Atrebatensi sitam, de maxi-
[13] mis divitiis ad maximam redactam penuriam, **anno ab incarnatione Domini 1008** huic patri
[14] nostro, quem unice diligebat, assignavit; in qua vir Domini tanta egit et passus est, ut si sin-
[15] gula scriberentur, et lectori **ut vereor** tedium et audientibus generarent fastidium; sed de
[16] multis pauca dicenda sunt, et fortasse utilius proderunt. Dicamus itaque quid rerum interces-
[17] serit, ut ad inopiam redigeretur locus tantarum divitiarum. Non autem visa, sed a senioribus
[18] audita referimus.

[19] 11. Quidam servientium sancti Vedasti in tantam eruperat proterviam^b, in tantam excre-
[20] verat insolentiam, quia aliquanto necessarius erat aeclesiae, ut infra atrium monasterii do-
[21] mum sibi constitueret magnae altitudinis et fortitudinis quasi pro tuitione loci. Sed nacta
[22] oportunitate **contumaciae exereendę**, secularitatis in monasterio superabundantis **desidia pro-**
[23] **vocatus**, propugnacula erexit, infirmiora munivit, et non iam pro loco, sed contra locum et
[24] Deum rebellare nisus est, bona aeclesiae diripiendo, vernaculos et ancillulas sibimet aggre-
[25] gando, /{fol. 79r} canum turbam, histrionum et scurrarum ineptam congeriem deducendo, nec eos ab
[26] ingressu claustrum arcendo: cum potius ipse in eo obsequentium stipatus cuneis assidue sede-
[27] ret, et habitacula servorum Dei actibus illicitis prophanaret. Ubi vero vir Dei coenobium
[28] ipsum regendum suscepit, et a fratribus, quibus erat mens sanior, susceptus est, non est pas-
[29] sus tantam domus Dei videre desolationem; quin immo ad eius omnimodis se superextendit
[30] erectionem. Cogitavit tamen si posset liberti illius emollire mentis duriciam, et verborum
[31] dulcedine^c lenire proterviam, ut cessaret ab oppressione et conculcatione aeclesiae, cui pro
[32] debito et iure naturae debebat potius subesse quam praeesse. Sed servum malum non fran-
[33] gunt verba sed verbera, sicut dicit Sapientia, quoniam qui mentis est **durae** suscipiet vulnera.
[34] Et licet verba sapientis sint tanquam clavi in altum defixi, tamen non audit stultus verba
[35] prudentiae, quia non dicebat ea quae versabantur in corde eius. Impletum enim erat illud
[36] veridicum Salomonis proverbium: Qui nutrit servum delicate, sentiet illum contumacem. Quid
[37] faceret, quo se verteret anxia mens viri Dei? Cilicio itaque obvolvitur, cinere aspergitur, et
[38] in excubias commissi gregis pervigiles noctes ducens, Deum precabatur attentius, ut ab op-
[39] pressionem inimici et membrorum eius tueretur aeclesiam suam, misereretur parvulis, et pro-
[40] tegeret a scandalo; se **ipsum** quoque, **quem eis praeposuerat**. talem faceret, ut subditis eum et
[41] matrem pietas, et patrem exiberet disciplina, ut esset in eo et iuste consulens misericordia,
[42] et pie seviens disciplina. Nacta igitur temporis oportunitate populum conveniens, cum pauca
[43] pro re et tempore contra superbiam disseruisset, **et** de sectando religionis proposito nichilo-
[44] minus quedam perorasset, ubi vidit deflexos ad se animos populi, munitionem quam patieba-
[45] tur infestam adivit, et ea funditus destructa, illum, qui contra iustitiam tumidus superbiebat,
[46] captum in elemosina sancti Vedasti sedere et de elemosina vivere instituit, sicque locum ab
[47] **ei^{us}** et obsequentium eius inopportunitate eripuit. Cepit ergo tanto ferventior studiis religiosi-
[48] sistere, et deductis a Viriduno fratribus in spiritualis exercitii tyrocinio probatis curam loci
[49] commisit, inter quos erat Rothardus a Leodio sapientia et religione nominatissimus, quanto
[50] noverat et sibi qui praeerat et eis qui suberant expedire. Verum quia vita eius casta et san-
[51] cta moribus inhabitantium aversabatur, durumque eis videbatur quod in mente veteri coge-
[52] bantur nova meditari, ex rebellionem audacia sumpta, conati sunt quidam eorum de eius morte
[53] tractare.

[54] 12. Imminente itaque quadragesimali tempore, quia hec erat monasterii regula, ut in

[Apparate!]

[55] a) aliqua erasa. b) propterviam c. c) dulcenede c.

[1] illis diebus artiori se quisque mactaret continentia, cum ad hoc propensiori cura et ferventiori
[2] compellerentur, tectus in corde livor cepit altius serpere, et ad perficiendum quod anhelave-
[3] rant in dies mentem excruciatam permovere. Quid multis inmoramur? Venit sacratissimus
[4] dies coenae dominicae, et quae erat pacis et concordiae, reconciliationis et misericordiae,
[5] haec factiosis convenit dies proditoris et malitiae perpetranda. Deliberatum est enim apud
[6] illos, ut eo die perexpleto, cum post ministerii salutaris expletionem vir beatus fessa corporis
[7] membra quieti laxaret, cum omnes dormirent, ab eis gladiis perimeretur. O praesumptio
[8] temeraria! o impudens audacia! Quis furor post immolatam illam agni paschalis victimam
[9] ea die vel nocte quemquam quamvis nocentissimum morti adiudicavit? Nec latuit virum bea-
[10] tum feralis illa malorum deliberatio. Audiit namque quod ea nocte ab impiis perimendus
[11] esset, nec timuit. Timor enim Domini castus, qui permanet in seculum seculi, a mente eius
[12] timorem mortis exclusit, quia noverat quod nemini super eum potestas daretur, nisi quantum
[13] a Domino permetteretur. Totum ergo se committens Domino, ivit cubitum, caput habens re-
[14] tectum, paratus, si Deus vellet, ad excipiendum iugulum. Cum ecce ante matutinum tempus,
[15] omnibus post laborem quiescentibus, duo illi, quorum erat operis **et voluntatis** patrem iugu-
[16] lare, surgentes clanculo dormitorium egrediuntur; et accincti gladiis, cum de perpetrando
[17] scelere se mutuo devotantes contestarentur, ad hoc ultimum devenerunt, ut unus illorum pe-
[18] detemptim singula dormitorii lecta circumiret, ne aliquis superesset qui vigilaret, a quo depre-
[19] hendi verebantur. Quod ubi factum est, et ille est reversus ad socium, captata oportunitate
[20] maliciae perpetranda, /{fol. 79v} simul patris Richardi cubile adeunt videntque virum capite relecto
[21] soporatum. Cumque unus audacior in scelere armatam in illum vibrasset dexteram, brachio
[22] obrigescente divinam erga se sensit clementiam, ne perderet patrem, qui multos ad aeternam
[23] transmissurus erat hereditatem. Stabat exerta^a dextra, inpos ad feriendum, nec inpos ad gla-
[24] dium reponendum. O admirabile Dei praeconium! mira patientia, pietas praedicanda! Poterat
[25] Iesus noster suos illos palestrites a peccati voluntate avertere, poterat, mox ut cogitata ad
[26] effectum perducere temptaverunt, morte multare. Sed sustinuit in multa patientia filios irae,
[27] ut faceret filios misericordiae. Invasit ergo miserum illum timor cum febre, et recessit a lecto
[28] patris, quem protegebat gratia Omnipotentis. Nec multo post signo dato ventum est ad aec-
[29] clesiam, et ille quem remordebat conscientia, inter alios nocturnali sinaxi interfuit, quan-
[30] quam tremens, quanquam infirmus, quanquam mordacis conscientiae stimulis aggravatus.
[31] Ubi vero ventum est ad tenebras, miser ille, dum Kyrie eleyson cum versibus cantaretur, corde
[32] compunctus genibus patris advolutus est, clamans et ipse patri: Domine miserere, scilicet ut
[33] sui misereretur, sicut Deum sibi misereri precabatur. Obstupuit vir sanctus ad tactum fratris
[34] vestigiis eius procumbentis, et quid esset prorsus ignorabat Suscepto tamen eo et in partem
[35] declinato, orationem complevit, et dato lumine ceteris ad strata regredientibus, aliquos de
[36] fratribus secum retinuit; secedensque in locum congruum, data oportunitate loquendi, tre-
[37] mentem fratrem et plorantem, totoque corpore terrae prostrato capite terram ferientem,
[38] quid pateretur requisivit. Ille gemitu interrumpente: Peccavi, inquit, in celum pater et coram
[39] te, qui nolebam dici et esse filius tuus, factus sum persecutor tuus. Et proferens gladium de
[40] sub cuculla: Ecce, inquit, quem extendi nocte hac ad feriendum te, sed Iesus tuus protexit te.
[41] Volui quidem perdere te, sed protector tuus Dominus defendit te. Exemi gladium in te, sed cuius
[42] est virtus et Imperium, gladium continuit, et te a morte, me ab interitu animae et ab homicidio
[43] salvavit. Parce ergo mihi. quia converti paratus sum et tuis monitis adquiescere regularibus-
[44] que subdi institutis; tantum dona mihi quod deliqui in te, et ora Deum pro me. Non erat hoc
[45] grave beato viro, donare peccantibus in se, qui ad proprias iniurias erat patientissimus. Toto
[46] ergo corpore prostrato, gratias egit protectori suo Deo, inde fratri benigne indulisit quidquid
[47] in se deliquerat, plurimum eum consolatus, inculcans ut confiteretur Domino peccata sua;
[48] **dicens** peccatum aliquando esse peccatum, et penam peccati, quae omnia vitare quiret, qui
[49] confessioni operam daret. Pauca ergo pro tempore loquutus, fratrem consolatum dimisit,
[50] dans in mandatis, ut mane facto ad se rediret, et quae sibi imperarentur faceret, et ita discessum
[51] est. Pater Richardus Oratorium petiit, et quod superfuit noctis in laudibus Creatoris exegit.
[52] Die facto, prima dicta, consuetudinario officio expleto, ubi tempus opportunum datum est, pa-
[53] trem filius requisivit, et data confessione, penitentiaque accepta, alacer et sospes ab eo reces-
[54] sit, dicens, multum sibi prodesse, quod hac eum occasione Dominus sibi asciverit. Hic extunc

[Apparate!]

[55] a) exerta corrigit L. exera c.

[1] patris Richardi fuit filius dulcissimus et comes individuus, hic consiliorum particeps, quia erat
 [2] nobilibus ortus natalibus et litteris adprime eruditus, et videbat in eo penitentiam cum vere-
 [3] cundia. In capitulum ubi ventum est, publicam penitentiam egit cum socio corde contrito et
 [4] humiliato, et fratres glorificaverunt Deum, qui avertit peccatum hoc ab eis; et iam in maiori
 [5] veneratione sanctum Dei habere ceperunt, quem Deo karissimum, mortis inpavidum, sui con-
 [6] temptorem, iniuriae donatorem, et ob id Deum defensorem et tutorem habere sciebant. Iam
 [7] autem si quis esset, qui viro Dei aliquando infestus fuisset, surgebat in medio, et confitebatur
 [8] quidquid illud esset, satis verens ne etiam circa se deserviret indignatio divina. Precabantur
 [9] itaque omnes pariter sibi indulgeri, quia eum non ut decuisset patrem et dominum tractave-
 [10] rant, /{fol. 80r} et facta est ruina duorum sui ipsius et multorum in spiritu resurrectio. Igitur vir Dei
 [11] generali omnibus indulgentia data, tanta^a in posterum ab omnibus caritate dilectus est, ut
 [12] merito diceretur: Haec mutatio dexteræ Excelsi.

[13] **13** Ordinata itaque dehinc **aeclesia** personis et necessariis sumptibus, Viridunum rediit,
 [14] praedictum fratrem secum deducens, quia intelligebat eum utile vas futurum in domo Do-
 [15] mini. Nec eum spes fefellit. Cepit enim totus alteratus perfectiora meditari, amare hone-
 [16] statem, diligere ordinem, omnes sibi praeponere, se omnibus postponere, et si quid est quod
 [17] virum honestum deceat, ad id modis se omnibus informare. Quamobrem diligebatur a viro
 [18] Dei, et cotidiana monitione ad meliora sectanda incitabatur. Leduinus nomen erat viro.
 [19] Hic est ille Leduinus, qui postmodum iussu et obedientia praedicti patris sub eo sancti Ve-
 [20] dasti annis multis rexit aeclesiam. Verum hoc in patre nostro memorabile videtur, quod
 [21] tanto eum affectu dilexit, quem de morte sua tractasse cognoverat. In quo consideranda
 [22] est pietas eius et patientia invincibilis, quae vicem ledentibus rependere non novit, qua in-
 [23] tantum abundabat animi eius directa simplicitas, ut quem passus fuerat inimicum, eum sibi
 [24] crederet fidum amicum. O mens vere plena Deo, simplicitas sine simulatione, caritas sine
 [25] emulatione! Sed sufficiant interim ista, festinandum nobis est ad reliqua. Non enim omnes
 [26] eius virtutes animi describere possumus. Supersedendum aliquibus est, ut ad potiora suffi-
 [27] ciamus. Et nunc quidem de beneficentia dicamus quod possumus, quia non omnia possumus,
 [28] qua ita sibi filiorum animos obligaverat, ut in memor iniuriae, memor gratiae diceretur.
 [29] Considerabat enim singulorum affectus, necessitates, oportunitates, et ita quibusque mirabili
 [30] verborum et vultus gratia occurrebat adiciens verba bona rebus bonis. et praedicatione be-
 [31] nigna et humana se ipse commendans, ut pluris estimaretur animus eius, quam illud quid-
 [32] quid esset quod querebatur. Quemadmodum enim in egris oportunitas cibi salutaris est, et
 [33] aqua tempestive **elata** remedii locum optinet, ita beneficia eius, quamvis levia, quia praesto
 [34] erant, quia occurrebant voluntati, gratiam preciosi, sed lenti et diu cogitati muneris vince-
 [35] bant. Gratissima enim erant quia parata, quia facilia, **quia** occurrentia, ubi nulla erat mora
 [36] nisi in accipientis verecundia. Noverat enim Optimum esse antecedere cuiusque desiderium
 [37] **et** proximum sequi; illud vero melius, occupare antequam rogaretur. Nam cum homini
 [38] probo, ut ait Seneca in libro de Beneficiis, ad rogandum os concurrat, et suffundatur rubor,
 [39] qui hoc tormentum remittit multiplicat munus. Nulla enim res carius constat, quam quae
 [40] precibus empta est. Hinc sanctus Benedictus de dandis necessariis agens: Consideret, inquit,
 [41] **abbas** infirmitates indigentium, non malam voluntatem invidentium. Qui considerandas infir-
 [42] mitates praecipit, occurrendum docet precibus, divinandam cuiusque necessitatem, ut ro-
 [43] gandi necessitas auferatur. Ceterum **et hoc in patre nostro beneficentiae partes adiuvat,**
 [44] **quia** si quis ei de secretis animae, de internis mentis motibus confitebatur, tanta ei inerat
 [45] mentis benignitas, tanta dulcedo, tanta compassio, ut qui solus advenerat, ut se proderet,
 [46] alterum **se** illum esse crederet **cui confitebatur**, cui non inmerito tamquam alteri sibi animum
 [47] suum applicaret, et se ipsum crederet. Occurrebat namque voluntati eius, et ita ei confor-
 [48] mabatur, cum dolente dolens, cum tribulato spiritum et ipse contribulatum adhibens, ut
 [49] unam animam duobus inesse corporibus, dum alterum se stupet **is qui advenerat**, miraretur.
 [50] Quae res gratissima est mediocribus, utillima pusillis, qui eo utuntur affectu, quo vident sibi
 [51] adclines, quibus loquuntur seu confitentur.

[52] **14** Iam vero in capitolio⁹⁹ si quis sermonem eius audisset, totus tremebat, totus estuabat,
 [53] totus ad reprehendendum se acutissimum stimulum compunctionis adhibebat, ac si prae ocu-
 [54] lis videret parata gehennae incendia, suppliciorum dispertita omnimoda genera, donec pro-
 [55] cederet consolatio ab ore sermocinantis, fieret dulcedo mellis lingua eius, favus distillans

[Apparate!]

[56] a) tamta c.

[57] 99) i. e. capitulo.

[1] labia eius! /{fol. 80v} Non enim dissimulabat peccata delinquentium, immo cum de viciis sermo esset,
 [2] ita eorum proprie spurcitas inmundiciam et foetorem verbis exprimebat, ut qui audiret mi-
 [3] rareretur, et abhorrens talibus implicari omnino detestaretur. Erat in eo iuste consulens mise-
 [4] ricordia et pie seviens disciplina. Ut enim ait in *Moralibus* mitissimus doctor Gregorius,
 [5] misericordia vel disciplina multum destituitur, si una sine altera teneatur. Affectus patrem,
 [6] pietas matrem, reverentia timoris dominum, disciplina exhibebat magistrum, quod totum de
 [7] beneficentiae fonte procedebat. Nolebat enim consumi munus suum, qui semper paratus
 [8] erat ad donum; ideo in dando beneficio corporali seu spirituali sensu communi et rationa-
 [9] bili tempus, locum, personas observabat, quia et momentis quaedam grata et ingrata
 [10] sunt. Ingratum est beneficium, quod diu inter dantis manus hesit, quod quis egre dimisit,
 [11] quod sic dare visus est, quasi sibi eriperet. Ideo vir beatus cum aliquid ab eo a filiis quere-
 [12] retur corporalis aut spiritualis necessitatis, non dubitavit, ne proximus esset a negante, et
 [13] nullam referret gratiam, sciens nichil esse tam amarum quam diu pendere, cum equiori
 [14] animo feratur a quibusdam praecidi spem suam quam trahi. Quod autem donum tam dulce
 [15] homini, quam iuvare consilio, participare laboribus, communicare doloribus, relevare estuan-
 [16] tem animum, gaudere cum gaudente, flere cum flente? His donis, his beneficiis filiorum in
 [17] se deflexerat gratiam, ut iniuriam eius suam arbitrarentur, laetitiam eius suam crederent,
 [18] cuius tanta erat benignitas, ut veniente eo, si quid in congregatione qualibet morari licuisset,
 [19] cum egrederetur, nullus esset qui non se iuvatum et relevatum, sustentatum et confortatum
 [20] letabundus gloriaretur. Iam vero liberalitatem in eo laudari necesse non est, cuius non mi-
 [21] nima portio est, in omni negotio considerare, quomodo quidque aut dicatur aut fiat. Nam
 [22] procedens ex liberalitate omnis benignitas properat, et proprium est libenter facientis cito
 [23] facere. Qui enim tarde et diem de die protrahens profuit, non ex animo fecit; ita duas res
 [24] maximas perdidit, tempus et argumentum amicae voluntatis; quia tarde velle nolentis est.
 [25] Aliquando vero in tedium adductus animus, incipit odisse beneficium dum expectat. Quod
 [26] autem maius beneficium quam mortuis referre gratiam, et requiei eorum providere et con-
 [27] sulere, quorum acceperis elemosinam? Summa haec liberalitas est, memorari eorum qui se
 [28] tibi dum adviverent commiserunt, quorum vivis laboribus, quorum sanguine pascaris; qui
 [29] fiduciam suam post Deum in te ponentes, per manus tuas Deo feneraverunt, dum sua tibi
 [30] pro eius amore largiti sunt. Non defuit gratia haec patri nostro, immo in omnibus monaste-
 [31] riis, quae regebat, mox ut potuit iure perenni constituit, ut in calendario singulorum fra-
 [32] trum et benefactorum aecclesiae, qui seculo excesserant, divisis paginis nomina, anniversaria
 [33] quaque die in capitulo recitarentur, diligentius annotato, quid quisque contulisset aecclesiae,
 [34] ut dum eorum beneficia fratres praesentialiter recolere annotatione diligentissima, reca-
 [35] lesceret in eis eorum memoria, et tanto gratius memorarentur illorum, quanto acceptior
 [36] fieret repraesentatio benefactorum illorum. Quod ut acceptius fieret, sermonem inde habuit
 [37] coram fratribus, quem exceptum calendario eidem, cui hec inscribebantur, praescribi insti-
 [38] tuit, in quo dulcedinem eius et pietatem, caritatem atque misericordiam, qui diligenter ad-
 [39] vertit, perpendere potest. Quanto vero affectu et studio memoriam defunctorum eorumdem,
 [40] id est officium quod vigilias dicimus, et missae celebrationem agi instituerit, noverunt qui
 [41] hoc facere consueverunt. Per omnia circa memoriam defunctorum benignissimus extitit.
 [42] Sciebat enim, quia nichil in fructum pervenit, quod non a primo usque ad extremum aequalis
 [43] cultura prosequitur. Ideo commissorum sibi et in vita et in morte sollicitudinem pia seduli-
 [44] tate est operatus. Quid autem de fortitudine et temperantia dicemus, quibus adeo regebat
 [45] animus eius, ut innata sibi viderentur? Nam cum fortitudo sine temperantia iniquitatis sit
 [46] materia, ita in eo unum condiebatur ex altero, ut alterum sine altero videri et velle discer-
 [47] nere omnino foret impossibile. Iustitia vero cum prudentia privatum sibi domicilium in eius
 [48] pectore collocaverat, quibus utilis ad omnia pietas non deerat scientiae discretionem munita.
 [49] Nulla est autem scientia, si utilitatem pietatis dehabeat, quia qui bona cognita exequi negli-
 [50] git, sese ad iudicium artius stringit. Haec quia vir Dei noverat, singularum sibi virtutum
 [51] proprietates adquisierat, quibus munitus mundi fallentis lenocinia superabat. Verum ad nar-
 [52] rationis ordinem revertamur.
 [53] Anno ab inc. Dom. 1011. Romam venerabilis pater Richardus ivit, et Benedicto papae in
 [54] amicitiiis iunctus familiarissimus ei extitit. Eodem quoque anno cum esset iam nominatus vir
 [55] in monasterio sancti Vedasti cui praeerat rectoris officio, revelationes factae sunt ei in eodem

[1] cenobio, quarum textum idem ipse misit omnibus aecclesiae filiis, quas etiam placuit hic
[2] annotari.

[3] /{fol. 81r} Electis^a ecclesiae Dei orthodoxis et unitis unitati corporis in Christi capite membris Ri-
[4] chardus Dei favente gratia licet indignus abbas, ista legentibus perpetuae salutis gaudia.
[5] <ca>tholicę veritate edocti et totius euangelicae fidei auctoritate in Christo fundati, pa-
[6] terna erga vos quodammodo iunctus sollicitudine, vestram fratres dilectissimi exemplari
[7] rei divinitus gestae commonefacio caritatem, quam ad commonitionis vestrae solatium
[8] per quemdam fratrum nostrorum per sex horarum spacia spiritu velut mentis excessu ra-
[9] ptam nobis voluisse fieri manifestam, divinam conicere possumus gratiam. Quae licet spiri-
[10] tualibus nos repugnare nequiciis multimodis scripturarum divinarum occultis et ipsa vix subti-
[11] lissima mentis acie contrectandis semper instruat documentis, nos tamen ex assiduitate torpen-
[12] tes, corporeaeque impatientis naturae remissiones aditum munitionis nostrę quasi ex securitate hosti
[13] ex adverso insidiantis patefacientes, manifesta per hanc visionem Dei miseratione, ad internam
[14] mentis nostrae et discussionis reducimur subtilitatem, prout quisque nostrum subtilissimae men-
[15] tis et discretionis oculo transfigurata comparataque huic visionis sententiae prophetarum, apo-
[16] stolorum, euangelistarum quoque invictissima discretionem hoc in se ad utilitatem suam veritatis
[17] transformare studuerit attestacione. Cunctis etiam liquet, quod sine detrimento iusticię silentii tegimine non
[18] velatur, quod divinae miserationis ostentatione in salutem nostram manifestatur. Narrare vero
[19] opera Domini cum sit honorificum, ea silentio subprimi perniciosum. Quid namque tam salu-
[20] berrimum atque utilimum, quam divinae largitatis donum, quod habet quispiam singulare, cum
[21] aliis participando faciat illud esse commune: quod cum fit, illa Salvatoris iussio impletur qua dicitur:
[22] „Quod dico vobis in tenebris“ et reliqua. Cuius nos iussionis vim perpendentes, et toto mentis
[23] annisu illam complere orantes, quod in tenebris et in aure, id est in occulto, audivimus, ob mul-
[24] torum utilitatem in medium proferimus. Sane nemo autemet, hic aliquid falsitatis esse permix-
[25] tum, aut a veritate aliquatenus credat alienum, quoniam sicut audivimus et vidimus, absque men-
[26] daciai fuco fideli narratione perstrinximus. Nunc igitur ad narrationem rei gestae stilum verta-
[27] mus. Debita religionis reverentia paschalia nobis 50 dierum exequentibus sollempnia, cum in
[28] hoc cenobio quod est Atrebatensium, situm in urbe, pretiosissimi confessoris Christi Vedasti cultu
[29] dicatum honorifico, cui ipse monachicae continentiae instituendis disciplinis Deo auctore deser-
[30] vio, hec divinitus accidit visio. Quidam fratrum nostrorum debilitate corporis praeventus,
[31] lecto est aegritudinis occupatus. Sicque duobus transactis diebus, in ipso tercii diei noctis per-
[32] ventum est articulo, cum dolore anxietatis suae nimio hoc visus est exigi funditus migrare de
[33] seculo. Quod fratres vigiles inibi deputati videntes, me concite adesse signo faciunt, duorumque
[34] fratrum iunctus obsequio, quam primum affui, et mox exposito lecto quia spiritus exitus sui se-
[35] paratione colluctabatur; psalmodiae litanisque insistens omnem adesse feci congregationem.
[36] Quibus expletis, funebribus intenti exequiis ut a circumstantibus, quia spiritum funditus exalasset
[37] vix summa poterat diligentia inquiri, dicendo: „Subvenite, sancti Dei,“ exitum eius et Deo commen-
[38] dare cepi. Cum interim tam subitis^b turbatus, me corpori defuncti applicui, manuque mea eius
[39] ori pectori vitalibusque subtilissima indagacione admota, spiritum velut tenuissimi ac subtilis-
[40] simi aeris flatum inesse praesensi, et remissa commendaticia oratione, quidnam futurum esset
[41] cepimus expectare. Cum post velut unius horae spacium tenuissimo et vix sensibili singultu pa-
[42] riter et anhelitu cepere labia tremere, deindeque inconditum quasi suspiria gementis et dolentis
[43] lingua summotenus emittere sonitum, subindeque discretum; velut vagitus infantum verba for-
[44] mare volentum. Sicque est eo usque perventum, ut recta ad nostrum formaret verba auditum.
[45] Sed quaeso intendite, quia linguam commovebat tantum, cum in reliquis corporis membris, ca-
[46] pite dico, oculis et manibus, coxis et pedibus nullus omnino ac si ligno vitae inesset spiritus,
[47] quod praesens fratrum et frequens indubitanter testabatur attactus. Sed visa inibi et colloquuta
[48] nostro auditui verba sola lingua formabat, quae in se postmodum reversus a nullo sub celo ho-
[49] minum sciri putabat. Cui assistens notarius, inpressis eadem signabat litteris, quae et ipse cor-
[50] poreo postmodum usus colloquio, non alia atque alia testabatur a se visa et colloquuta esse in
[51] caelo. Quę cum in subsequentibus lector audieris, ne quid eorum ambigi posse credideris,
[52] vehementius emortuum corpus humana formare posse verba miraberis, quam si et utriusque
[53] testamenti verissima assertio credi compellit, ab eo ut refert visum esse non dubitaveris. Egre-
[54] dienti a corpore animae malignorum spintuum tres ipsa sua visione terribiles astiterunt; cui

[Apparate!]

[55] a) Fol. 81–83. inserta eadem manu, atramento pallido scripta minutissimis litterarum ductibus, quorum non pauci fere eva-

[56] nuerunt. Singulae paginae continent inter 67 et 75 lineas. Ita V. Cl. URLICHS, cui apographum foliorum 81–83 debemus.

[57] b) fuitne subitus? U. Fortasse motibus aut tale quid excidit.

[1] quasi horrifico impulsu insultantes, dicebant se habituros hunc tormentis infernalibus crucian-
 [2] dum, suarum illi attestationem inferentes culparum: cultellum scilicet cuiusdam fratris nostri
 [3] parvulum quem oblivione et negligentia dudum perdiderat, cuius quamlibet minima videatur
 [4] culpa, nec priori confessa nec venia fuerat absoluta. Affuit etiam pacis et lucis Michael angelus,
 [5] hostilis invasionis tutor serenissimus. Quibus utrimque conventis, in momento infernalibus asti-
 [6] tere claustris. Ubi ignis maximus quantitatem magnitudinis omnino excedens, locis illis crucian-
 [7] dis animabus erat deputatus, nigras adeo et fetentes emittens flammam, in quo traditor Domini
 [8] Iudas catena undique strictus, maioribus in die iudicii tormentis servatur cruciandus. Quibus
 [9] anima se deputatam sperans, nimio praesentis mortis tormentorum terrore constricta, misereri
 [10] sibi Deum sanctosque apostolos Petrum et Paulum, Iohannem quoque baptistam et magnum
 [11] confessorem Christi cui deserviebat Vedastum, frequenti et lugubri voce iterabat. Illis vero infe-
 [12] rentibus veram priori sui distulisse confessionem, ut eum dampnarent testificabant. Tandem
 [13] miseratione Dei praevenita et angelica confinitate confisa, spiritibus discussa immundis, soli ab-
 [14] inde amplioribus procedunt perscrutandis, et ecce subito discreto alteri generi tormentorum con-
 [15] sistunt in loco, ubi erat hiatus inferioris inferni, in modum putei latae et profundissimae inmen-
 [16] sitatis, qui velut nubes glomerantur in imbribus, fumiferas eructuante camino revomebat flam-
 [17] mas. Super hunc velut rupe in praecipitio constituta, ille vero verso vultu in altera, rogat ut
 [18] introspiciat. Cuius nimio timore iussionibus parens introspexit, et inibi torqueri Albertum Na-
 [19] mucensium comitatu praefectum¹, quem ex nostris multi noverunt, recognovit. Quae cum illic
 [20] propriae perditionis nimium dubia tremere, sublata ab angelo, venerunt non longo adeo inter-
 [21] stitio ad aquam sicut ex nimis et fetentibus pruinis colligi poterat frigidam, circa quam velut
 [22] medii corporis profunditate imersi maxima residebat multitudo hominum, licet aliquantulum
 [23] boni, tamen quia de seculo exierunt impuri, usque in futurum iudicium penalibus undis frigoris
 [24] et fetoris venialibus sunt diluendi peccatis. Deinde venerunt ad aliam, quae ferventibus undis et
 [25] ebullientibus innumerabiles visuolvebat lugentium strepitus. Quorum tortores, equorum, canum
 [26] omniumque fere repentium similitudinem praeferebant, quoniam gravioris culpa fuerunt, homi-
 [27] cidii, fornicationis, adulterii, sacrilegii, eorum miserabili interitu, impudendo gaudebant vocis
 [28] et corporis gestu. His angelico ductu transcursis, exierunt in pulcherrimi prati florum diversi-
 [29] tate vernantis tantaeque magnitudinis planiciem: ut si aequato omni orbe terrarum sub unius
 [30] hominis visu colligi posset, huic comparari non posset. Locus hic quadam sui parte refrigerio,
 [31] quadam vero diversis tormentorum et flammarum ignibus distinctus erat; ita ut qui levioribus
 [32] pressi, velut aurum igne purgati, seorsum secedant refrigerandi. In hoc refrigerii loco Notke-
 [33] rum² recognovit episcopum. In tormentis vero quemdam alium intercepto nomine recognovit epi-
 [34] scopum, qui a collo catena ligatus in dorso, linguam qua populo praedicare debuit, forcipibus
 [35] igneis tortores eius nitebantur extrahere /{fol. 81v} **astans** draco ore. naribus auribus-
 [36] que flammam in faciem mortiferas **infundens** ecclesie presbiteros **Evrardum** et **Ramboldum**, fra-
 [37] trem etiam suum puerulum nomine Petrum, sororem ex eius conspexit^a aduri latere; sororem-
 [38] que **ex uno conspexit** aliam toto quoad vixit corpore contractam, seorsum iam cessisse liberam; laicum quoque,
 [39] cuiusdam fratris nostri qui inibi adstabat patrem, de quo, quia vitam novimus, minime dubita-
 [40] mus, multosque alios quos memoria notos, sed multimoda praesens ratio fecit esse ignotos. Ab-
 [41] hinc lector queso diligenter intende, quia mox ut **exiit** ab immundis spiritibus, et visis tormento-
 [42] rum periculis hec anima est liberata, ductorisque sui serenissima ut est familiaritate quam dul-
 [43] ceter recreata, quomodo maioribus amplioribusque aucta et **intenta** desiderii inquirendi et per-
 [44] scrutandi aliqua quae comminisci ab ea poterant, et quomodo ipsa sua importunitate quam
 [45] sepissime dicendo: „O domine sancte Michael, pie pater, dic mihi!“ semper extorserit, quae in
 [46] reliquum scripta audire poteris; et quia singulis angeli responsionibus anxiam hoc^b iterum iterum-
 [47] que suis vexabat inquisitionibus, clamando: „O domine sancte Michael, dic mihi adhuc!“ sub
 [48] interrogatione animae et angeli responsione cum omni diligentia assidente inibi ut supra diximus
 [49] notario, quod restat curabimus scribere, non permixta nec mutata a nobis latinitate, nec verbo,
 [50] sed omnia quae ipsi alternatim sermocinabant, eadem hec nobis in terra positus per linguam
 [51] emortui corporis resonabat Spiritus sanctus; et cum impressum quarumlibet litterarum inveneris
 [52] signum, animae interrogantis in te transfer affectum, ut angelicum facilius possis intelligere re-
 [53] sponsum: Anima. „O sancte Michael, dimitte me ire ad fratres meos, et dicam illis omnia.“
 [54] Angelus. „Non dimittam te, veni sequere me. Fide.“ Anima. „O domine, quam pulchras

[Apparate!]

[55] a) ex.. c1...sp... c. b) fuitne hec?

[56] 1) obiit c. a. 1010; cf. Mon. SS. VII. p. 439. 1. 7. 48. p. 440. 1. 14. p. 473. 1. 5. 2) obiit a. 1008.

[1] mansiones; dic mihi, quis debet in eas habitare. O quam pulcram mansionem. O sancte Mi-
[2] chael, dic mihi.“ Angelus. „Anima, non potes scire. Ista bona est.“ Anima. „O domine
[3] sancte Michael, dic mihi quae est ista altera mansio. Dic mihi quis debeat hic habitare.“ An-
[4] gelus. „Fredericus³.“ Anima. „O domine, parvum refrigerium est in ista mansione.“ An-
[5] gelus. „Adhuc non est rectum.“ Anima. „Video domine, pulcra est mansio. si perfecta fuis-
[6] set. O domnus abbas, multa mirabilia ostendit Dominus per te. Magnus Fredericus, fortis et
[7] laudabilis. O domine, non permittas me hic stare, dimitte me ire ad fratres meos, et dicam illis
[8] omnia quaecumque vidi.“ Angelus. „Non. Non est in mea potestate, sed in Salvatore.“
[9] Anima. „O domine, quam longa via est ubi est paradusus?“ Angelus. „Eamus, sequere
[10] me.“ Anima. „Sequar te. O domine, dic mihi quid est?“ Angelus. „Unus paradusus est „
[11] Anima. „O Adam, quare credidisti uxori tuae? O Eva, quare decepisti virum tuum? O maligne
[12] serpens Leviathan, quare seduxisti mulierem? O sancte Petre, sancte Paule, sancte Iohannes,
[13] magnus sanctus Vedastus, misericordiam. O pia Maria, sancta et gloriosa Maria, miserere. O
[14] domine, dimitte me.“ Angelus. „Anima, non dimittam te, sede, sede, sede.“ Anima.
[15] „Quare non dimittis me?“ Angelus. „Non dimittam te, nisi veniemus ad Salvatorem.“
[16] Angelus. „Veni eamus.“ Anima. „O domine sancte Michael, dic mihi quae est ista altera
[17] mansio?“ Angelus. „Alter paradusus est.“ Anima. „O domine, quis est iste homo?“
[18] Angelus. „Duo sunt Elias et Enoc.“ Anima. „O domine, quid faciunt hic?“ Angelus.
[19] „Expectant iudicium Dei.“ Anima. „O domine, quid facient tunc?“ Angelus. „Erunt ibi
[20] quousque veniat Anticristus.“ Anima. „Quando veniet Anticristus, o domine, quid facient
[21] tunc?“ Angelus. „Tunc surgent illi.“ Anima. „Ubi pergent?“ Angelus. „Ad secula
[22] terrena.“ Anima. „O domine, quis est ille Antichristus?“ Angelus. „Magnus diabolus
[23] est, ipse dicet: Ego sum Christus; Helyas dicet non, et Enoch similiter.“ Anima. „O sancte
[24] Michael, quid facient tunc? dic mihi.“ Angelus. „Dico tibi. Salvatoris testes erunt, et dicent
[25] eius testimonium, et testimonium eorum verum est.“ Anima. „O omnes gentes non credatis
[26] illi; credite mihi, quia Salvator est in celo; qui hoc non credit, vitam aeternam non habebit. O
[27] omnes gentes non credatis isti seductori; non habebit potestatem. O Antichriste, quare seducis
[28] gentes? Verba tua non sunt vera. O sancte Michael, quid facient tunc?“ Angelus. „Dico
[29] tibi, testimonium prophetabunt quia Salvator veniet; qui hoc credit, salvus erit. Dico tibi, multi
[30] credent per Helyam et Enoch.“ Anima. „O sancte Michael, quid facient tunc?“ Ange-
[31] lus. „Dico tibi; prophetabunt omnia vera usque ad mortem.“ Anima. „Qua morte erunt
[32] morituri?“ Angelus. „Interfecti erunt pro Dei amore.“ Anima. „O domine sancte Mi-
[33] chael, dic mihi, quid faciemus tunc?“ Angelus. „O anima, cessa.“ Anima. „O domine
[34] sancte Michael, pie pater, dic mihi“ Angelus. „Tunc ardebit omnis terra“ Anima.
[35] „Quid faciemus tunc, domine? dic mihi.“ Angelus. „Tunc veniet Salvator.“ Anima. „Pie
[36] domine, quid faciemus tunc?“ Angelus. „Tunc venient Matheus, Marcus, Lucas et Iohannes.
[37] Illi dicent: Ossa arida, surgite; audite verbum Domini. Tunc veniemus coram Salvatore; tunc
[38] erit mundus novus et terra nova.“ Anima. „O domine sancte Michael pie pater, quid facie-
[39] mus tunc?“ Angelus. „Dico tibi.“ Anima. „Dic mihi, in qua forma veniemus.“ An-
[40] gelus. „O anima, cessa, satis audisti prophetas. Omnis plebs habebit formam triginta annorum,
[41] simul tam pueri, iuvenes, adolescentes quam senes.“ Anima. „O domine, quid faciemus tunc?“
[42] Angelus. „Tunc habebitis novam carnem. Tunc veniemus coram Domino omnes angeli et arch-
[43] angeli, tunc duodecim apostoli.“ Anima. „Quid facient illi?“ Angelus. „Illi sedebunt
[44] super sedes duodecim, et iudicabunt duodecim tribus Israel.“ Anima. „O domine sancte Mi-
[45] chael pie pater, quid faciemus tunc? Dic mihi.“ Angelus. „Omnia opera omnis plebs habe-
[46] bit in manu sua.“ Anima. „O domine, quando veniet Salvator?“ Angelus. „Adhuc non
[47] venit“ Anima. „O domine, quando veniet, quid faciemus tunc?“ Angelus. „Tunc veniet
[48] sanctus Petrus princeps apostolorum, et dicet: O fratres sedete omnes gentes. Tunc veniet mag-
[49] nus Iesus salvator et redemptor.“ Anima. „O domine, quam magnam angustiam videbimus
[50] tunc? Domine, dic mihi, quid faciemus tunc.“ Angelus. „Dico tibi, tunc veniet ille in cruce
[51] praeparatus.“ Anima. „O domine, dic mihi, quid faciemus tunc?“ Angelus. „Dico tibi,
[52] tunc dicet Salvator: O omnes gentes, angeli, archangeli, apostoli, o omnes gentes, videte dolores
[53] meos; palpate et videte; videte passionem meam, manus meas; sicut fui in cruce propter vos,
[54] sic sum coram vobis. O omnes gentes, non aurum et argentum propter vos dedi, nec ullum ho-

[Apparate!]

[55] 3) praepositus S. Vedasti et comes Viridunensis, de quo Hugo plura refert; v. supra p. 370 sqq.

[1] minem, sed corpus meum. O omnes gentes, ego amavi vos, tradidi corpus meum propter vos,
[2] videte dolores meos.“ Anima. „O domine, quid respondebimus tunc?“ Angelus. „Omnia
[3] opera vestra respondebunt propter vos.“ Anima. „O domine, quid postea?“ Angelus.
[4] „Tunc sedebunt apostoli ad dexteram et omnes angeli.“ Anima. „O domine sancte Michael,
[5] dic mihi, quid faciemus tunc?“ Angelus. „Bene.“ Anima. „O domine, quid faciemus
[6] tunc?“ Angelus. „Anima, quare non cessas?“ Anima. „O domine pie sancte Michael,
[7] dic mihi.“ Angelus. „Scis verum, verum potes scire, quia Petrus primus loquutus est.“
[8] Anima. „Domine, quid faciet sanctus Petrus?“ Angelus. „Ille iudicabit primus, secundus
[9] Paulus, tercius Iohannes baptista; tunc omnes apostoli; tunc iudicabunt sancti heremitae -, tunc
[10] perfecti monachi“ Anima. „O domine, quid tunc iudicabunt?“ Angelus. „Boni episcopi
[11] tunc reddent rationem de omni pecore suo.“ Anima. „O domine, quid tunc?“ Angelus.
[12] „Tunc venient boni presbiteri, tunc iudicabunt illi.“ Anima. „O domine, quid faciemus tunc?“
[13] Angelus. „Tunc venient boni layci, et iudicabunt omnia bona. Illi vero qui sunt agricolae, multa
[14] bona, omnia bona laboraverunt, omnia bona receperunt.“ Anima. „O domine, quid facie-
[15] mus tunc?“ Angelus. „Tunc venient mulieres“ Anima. „O domine s. m., quid
[16] faciemus tunc?“ Angelus. „Dico tibi. Ille qui dixit: Vade mulier, iam noli peccare ne d.
[17] t. a. c., iudicabit illas.“ Anima. „O domine, misericordiam, quid facie-
[18] mus tunc?“ Angelus. „Dico tibi. Tunc dicet rex Salvator omnia bona his qui sunt ad dex-
[19] teram, et omnia mala his qui sunt ad sinistram. Tunc erit rex magnus et fortis, omnis plebs
[20] humiliata. Tunc dicet Salvator: Omnes gentes, amavi vos; volui ut vos ad me veniretis, vos
[21] nolulistis“ Anima. „O domine, quid tunc dicent illi, qui bona fecerunt?“ Angelus. „Dico
[22] tibi, tunc respondebunt iusti: Domine, quando te vidimus? Nunquam te vidimus; nec te vidimus
[23] nec minimos tuos. Tunc dicet Salvator: Quando fecistis uni de minimis istis, mihi fecistis.“
[24] Anima. „O domine, quid faciemus tunc?“ Angelus. „Iusti bene, bene iusti. Tunc dicet
[25] rex: Venite, b. p. m. p. r. q. u. p. a. o. m.
[26] Tunc erit gloria magna super eos“ Anima. „Post, domine, quid facient illi ad sini-
[27] stram?“ Angelus. „O anima, cessa“ Anima. „O domine sancte Michael, dic mihi.“
[28] Angelus. „Dico tibi. Ibunt in supplicium aeternum.“ Anima. „O sancte Michael, dic mihi,
[29] ubi pergunt illae? Quod si erit illis ultra aliqua remissio?“ Angelus. „O anima, dico tibi.
[30] Indulgentia Dei succurret illis, et angeli Dei facient raptum super illos. Omnes sancti interce-
[31] dent ad Deum pro illis.“ Anima. „O domine, si omnes liberati erunt?“ Angelus. „Pos-
[32] sumus succurrere illis. Paucum est.“ Anima. /{fol. 82r} „O domine sancte Michael, dic mihi, qui fa-
[33] cient raptum?“ Angelus. „Dico tibi
[34] et duodecim apostoli facient raptum, et omnes angeli.“
[35] Anima. „O domine sancte Michael, Anima.
[36] „O domine, qui liberati non fuerint, quid facient illi?“ Angelus. „Certe malum.“ Anima.
[37] „O domine.. tunc quid facient ^a?“ Angelus. „O anima, quare non cessas? Vis audire quid
[38] facient? Dominus Deus reddet illis secundum opera sua retributionem. Postquam dicet Dominus Deus ^b: Dis-
[39] cedit maledicti in ignem aeternum, reddite opera vestra angelis vestris quibus servistis! non
[40] erit ultra ulla misericordia. Ibi erit luctuosa et tenebrosa mansio. Tunc veniet Salvator „
[41] Anima. „O domine, quid faciet dominus Deus?“ Angelus. „O anima, quare non cessas?“
[42] Anima^c. „O domine, dic mihi, quid faciemus tunc?“ Angelus. „Dico tibi. Tunc dicet Salva-
[43] tor: Venite a. <m.> o. qui labor. et hon. e. et e. r. v. d. d. qui
[44] sequuti estis me s. s. s. <d.> i. d. t. is. Modo
[45] venite ad me -, ego do vobis gaudia aeterna, in quibus permanebitis.“ Anima. „O
[46] domine, quid facient, qui illam vocem audiunt?“ Angelus. „Dico tibi. Letabuntur sine
[47] fine“ Anima. „O domine sancte Michael, quid faciemus tunc?“ Angelus. „O anima,
[48] quare non cessas?“ Anima. „O domine sancte Michael, adhuc dic mihi.“ Angelus. „Se-
[49] quere me.“ Anima. „O sancte Michael, ubi debeo sequi te?“ Angelus. „Ego dico tibi.
[50] Adhuc ostendo tibi magna bona, magnum paradisum. Vide.“ Anima. „O sancte Michael,
[51] o domine, quam pulcra est ista mansio! Quid est hoc, domine?“ Angelus. „Non dico tibi
[52] modo; sed vide alterum.“ Anima. „Video, domine, quia pulcra est ista mansio, quia pul-
[53] cher paradisus. Dic mihi, domine, quid est hoc?“ Angelus. „Hoc est refrigerium iustarum
[54] animarum. Tercium non potes videre.“ Anima. „O domine sancte Michael, misericor-
[55] diam.“ Angelus. „Dico tibi, non videbis tercium, donec veniat dies iudicii Domini.“ Anima.

[Apparate!]

[56] a) vox evanuit. b) vox evanuit. c) vox deest.

[1] „O domine, quid faciemus?“ Angelus. „Modo ibimus ad infernum“ Anima. „O do-
 [2] mine, quid ibi faciemus?“ Angelus. „Ostendam tibi tormenta“ Anima. „O domine,
 [3] ne permittas me intrare.“ Angelus. „Dico tibi, non est homo in terra, qui non debeat vi-
 [4] dere. Sequere me. Fide.“ Anima. „O domine, quid sunt **hec**?“ Angelus. „Mansiones
 [5] ubi habitant diaboli.“ Anima. „O domine, quid faciemus?“ Angelus. „Sequere me.
 [6] Modo veniemus ad magnam et fortem aquam. Anima. „O domine, quare non dimittis me?“
 [7] Angelus. „Veni et ostendam tibi. Vide.“ Anima. „O domine, quid faciunt hic?“ Ange-
 [8] lus. „**Dico tibi** ibi sedebunt infirmi usque in diem iudicii.“ Anima. „O domine, quales infirmi?“
 [9] Angelus. „Qui satis excusationem non habent de peccatis suis, illi sedebunt super rivulum
 [10] istum.“ Anima. „O domine, quid faciemus?“ Angelus. „Veni, ostendam tibi. Vide.“
 [11] Anima. „O domine, quid est hoc?“ Angelus. „Haec sunt tormenta; ibi sedebunt impuri,
 [12] ut ibi peniteant super rivulum istum usque in diem iudicii Dei.“ Anima. „O domine, magna
 [13] sunt ista tormenta. Quid faciemus?“ Angelus. „Veni, ostendam tibi. Sequere me. Vide
 [14] ignem magnum.“ Anima. „O domine, quis est ille?“ Angelus. „Vide Iudam, qui tra-
 [15] didit Deum.“ Anima. „O Iuda, quare vendidisti corpus et sanguinem domini nostri Iesu
 [16] Christi? Quare tradidisti dominum tuum? Quare fecisti hoc?“ Angelus. „Multa mala fecit,
 [17] propterea recipiet omnia mala. Vides istos homines? Ille fuit dives, modo est pauper.“ Anima.
 [18] „O domine, quid ^bfaciet, habebit remissionem de peccato suo?“ Angelus. „Non nisi in iudi-
 [19] cio; tunc dimittentur illi omnia peccata sua.“ Anima. „O domine, quid faciemus?“ An-
 [20] gelus. „Dico tibi. Eamus de isto periculo. Sequere me. Modo ostendam tibi magna mirabilia
 [21] quae adhuc non vidisti. Vide.“ Anima. „O domine, quid est hoc?“ Angelus. „Infernus
 [22] malignus; ibi sedent adulteri, periuri, falsi episcopi, falsi presbiteri, falsi monachi, ibi sede-
 [23] bunt usque ad iudicium Dei.“ Anima. „O sancte Michael, quid faciemus?“ Angelus.
 [24] „Sequere me. Adhuc ostendam tibi omnia mala.“ Anima. „O domine, que sunt?“ An-
 [25] gelus. „Adhuc monstrabo. Vides quantas animas?“ Anima. „O domine, unde venerunt?“
 [26] Angelus. „Hoc est tota terra. Adhuc non est **completum**, adhuc non sunt omnes. Vides illum
 [27] magnum qui est ligatus catenis?“ Anima. „Domine, video.“ Angelus. „Ille magnus
 [28] fuit Coloniensis episcopus ⁵“ Anima. „O domine, quis fuit?“ Angelus. „Pastor fuit;
 [29] non fuit pastor, sed mercennarius; ille lupus fuit.“ Anima. „O domine, misericordiam;
 [30] habebit indulgentiam?“ Angelus. „Non. Magnus pastor fuit, sed non custodivit praecepta
 [31] Domini“ Anima. „O domine, quid faciemus?“ Angelus. „Eamus; modo ostendam tibi;
 [32] sequere me. Modo sede, anima, sede.“ Anima. „O domine, quare non dimittis me?“ An-
 [33] gelus. „Adhuc multa miracula demonstrabo tibi. Sequere me. Vide.“ Anima. „O domine,
 [34] quid est hoc?“ Angelus. „Hoc sunt qui omnia bona laboraverunt, et sedent hic usque ad
 [35] iudicium Dei.“ Anima. „O domine, quare non vadunt in regnum Dei?“ Angelus. „Anima,
 [36] dico tibi. Nullus intrabit usque in iudicium Dei.“ Anima. „O domine, quid faciemus?“
 [37] Angelus. „Sede. Vis adhuc dicam tibi?“ Anima. „Volo.“ Angelus. „Dico tibi. Multi
 [38] homines sunt in mundum ^a, qui hoc non viderunt quod tu vides.“ Anima. „O domine, quid?“
 [39] Angelus. „Dico tibi. Multi homines sunt, qui non viderunt quod tu vides.“ Anima. „O do-
 [40] mine, dimitte me ire ad fratres meos, et dicam illis omnia quae vidi.“ Angelus. „Non nisi
 [41] dominus Salvator voluerit. Dico tibi; sicut leo rugiens, sic diabolus inter fratres tuos. Mise-
 [42] ricordia Domini super illos fuit, quando sexta ab hac nocte diabolus puerum vivum ex fratri-
 [43] bus tuis strangulare voluit.“ Anima. „Modo hoc verum recognosco, quia interfui. Domine,
 [44] est ille liberatus?“ Angelus. „Non, quia veram confessionem dare non vult. Multi dicunt,
 [45] quia servimus **Deo**, sed serviunt diabolo. Omnes maculas, quidquid faciunt, demonstrant
 [46] per veram confessionem. Si non faciunt, dico tibi, quia cito videbis magnum periculum. Ces-
 [47] sent murmura magna in illo loco. Dico tibi; unus vetus est, qui non est acceptus coram Deo.“
 [48] Anima. „O domine, quis est ille?“ Angelus. „Tace, anima; omnia non debes scire.“ Anima.
 [49] „O domine, si dimittis me ire ad illos, dicam illis omnia.“ Angelus. „Non debes scire omnia;
 [50] multi sunt, qui nolunt tibi credere. Dominus tibi demonstrat.“ Anima. „O domine, tantum
 [51] amaverunt me. O domine, quid facient fratres mei? Sunt quatuor. O domine, domnus abbas ⁶
 [52] quid faciet?“ Angelus. „Omnia bene. Vere est Israhelita, in quo dolus non est.“ Anima.
 [53] „O domine, domnus Fredericus quid faciet? In Dei nomine dic michi.“ Angelus. „O anima,
 [54] cessa. In Dei nomine dico tibi: Omnia bona opera faciet, sed non sunt adhuc completa.“
 [55] Anima. „O domine, de aliis fratribus dic mihi bene.“ Angelus. „Bonum possum tibi dicere;

[Apparate!]

[56] a) ita c. b) qđ c.

[57] 5) Evergerum innuere videtur. 6) Richardus.

[58] 49

[1] vera confessio succurret illis.“ Anima. „O domine quid faciet“ Angelus. „Quare
[2] non cessas? Non dico tibi.“ Anima. „O domine, meus sanguis ipse et caro mea quid fa-
[3] ciet? dic mihi.“ Angelus. „Omnia bene.“ Anima. „Domine, quid illi duo fratres qui fu-
[4] gerunt Gotmundus et Balduinus?“ Angelus. „Dico tibi, praeeparatae sunt illis mansiones in
[5] inferno.“ Anima. „O domine, dic mihi.“ Angelus. „Dico tibi, malum fecit domnus ab-
[6] bas quia excommunicavit eos.“ Anima. „Domine, dic mihi de fratribus meis.“ Angelus.
[7] „Dico tibi, Dominus elegit duodecim apostolos, et unus ex illis diabolus fuit. In fratribus tuis
[8] summi boni et summi mali.“ Anima. „O domine, quid faciam?“ Angelus. „Dicam tibi „
[9] Anima. „Quare^a dimittis indulgentiae medicum, ut eam ad illos et dicam illis omnia?“ An-
[10] gelus. „Non est mea licentia, sed Domini.“ Anima. „O domine, quid facient fratres mei?
[11] Tantum amavi eos.“ Angelus. „Quid tibi possum dicere? Pastorem habent.“ Anima.
[12] „O domine, dic mihi.“ Angelus. „Verum dicerem tibi, sed tibi nolunt credere.“ Anima.
[13] „O domine, bene credent.“ Angelus. „Si unus credit, alter non credit. Qui est ex Deo cre-
[14] dit, qui non est ex Deo non credit. Omnia sciunt tormenta, sed non intelligunt; cor eorum est
[15] clausum^b.
[16] Anima. „Quis est serpens?“ Angelus. „Laici homines sunt; sed audiant quia bonum
[17] est confidere in Domino quam confidere in homine“ Anima. „Quis est quod fratribus possit
[18] succurrere?“ Angelus. „Audi, anima. Albricus serpens magnus, sicut leo rugiens circuit
[19] quaerens quem devoret.“ Anima. „Domine, ego non vidi eum; ubi est?“ Angelus. „Omne
[20] quod cogitat facit. Ille dicit quia fidelis est; sed est infidelis.“ Anima. „O domine, de anti-
[21] quo quis est?“ Angelus. „Dico tibi, quia si non emendaverit, per Dei gladium illum coram
[22] plebe cito demonstrabo in magna virtute.“ Anima. „Ve illi. O domine, quis est homo? Qui
[23] sunt monachi, qui non obediunt domno abbati?“ Angelus. „Vis audire? Domnus Robertus
[24] obedit.“ Anima. „Quid facit modo ille?“ Angelus. „Dico tibi, quia modo est in arra^c
[25] coram Deo. Die mihi, quid cogitas? Quare omnia quae cogitasti, per veram confessionem non
[26] demonstrasti?“ Anima. „Domine, malum non cogitavi.“ Angelus. „Demonstra cogita-
[27] tiones tuas.“ Anima. „Domine, mea culpa, satis cogitavi.“ Angelus. „Quid cogitasti?
[28] veram confessionem da.“ Anima. „Domine, mea culpa; satis cogitavi omnia mala.“ An-
[29] gelus. „Non, sed bene, si modo posses adimplere.“ Anima. „Domine, hoc cogitavi, quod
[30] Dominus locum sancti Bertini visitaret.“ Angelus. „Dico tibi, multa ibi sunt peccata;
[31] misericordia Dei visitabit locum illum“ Anima. „Deo gratias, Deo gratias“ Angelus.
[32] „Dico tibi, multum sunt maligni spiritus in illo loco {fol. 82v} **Angelus: „Modo**
[33] **veniemus** ad salvatorem.“ „Anima. „Ubi est salvator?“
[34] Angelus. „Modo veniet. **<Anima> Gratias domine sancte <...> Iesu** salvator et re-
[35] demptor mundi, succurre mihi misericordiam.“ Salvator. „Quid quaeris?“ Anima. „O
[36] domine, misericordiam et indulgentiam de omnibus peccatis meis. De magistro require, respice.
[37] Salvator. „Dico tibi, quia quando ibi venit sanctus Bertinus, multi fuerunt diaboli, numquam
[38] tamen fuerunt tanti sicut modo sunt.“ Anima. „O domine, **succ<ur>re** illi loco et omni-
[39] bus fratribus qui sunt in eo.“ Salvator. „Dico tibi, illi sunt quasi ad seculum sequendum.“
[40] Anima. „O domine, dimitte me ire ad illos; dicam illis ut relinquam^d mundum. Dimitte me ire
[41] ad episcopum; dicam illi ut respiciam^e locum illum“ Salvator. „Istud verbi secretum cu-
[42] stodi.“ Anima. „Dimitte me ire ad domnum abbatem; illi soli dicam.“ Salvator. „Si
[43] aliis dixeris, morte morieris. Modo vade in pace, omnia secreta custodi.“
[44] His ita finitis, anima ad corpus reversa, in momento nobis videntibus frater ille erectus,
[45] aliquantulum ista^c tamen dissimulans est loquutus. Acta sunt hec 15 Kal. Mai, anno domi-
[46] nicae incarnationis 1011.
[47] Consueto ordine religionis nobis exequentibus propositum sanctae professionis in pretitu-
[48] lata civitate Atrebatæ posito preciosissimi confessoris Christi Vedasti cenobio, eo ipso a prae-
[49] cedenti visione anno subsequenti, in mense qui Julius dicitur, die quarto, forte quempiam fra-
[50] trum nostrorum gravi corporis dissolutum **invali**tudine, aliquanto dierum spatio contigit infir-
[51] masse. Qui nimio ingravescente languoris sui dolore ad ipsum Kalendarum Augustarum qui
[52] pro vinculis beati Petri venerationi debetur evocationis suae perductus est diem, cum praesen-
[53] tibus fratribus mentis excessu raptus, emortuo penitus exivit **a** corpore, locaque revisens inferni
[54] vidit multa quae nobis coram testibus positis pro veritate confirmanda, sola absente spiritu

[Apparate!]

[55] a) Exciditne in fine membr. ñ? U. b) Hic spatium duarum linearum vacuum relinquitur. c) aia cod. d) ita c.

[56] an relinquunt? o) ita c. an respiciat?

[1] referebat lingua; et postmodum peracto pleno trium horarum spacio in se reversus, verius sic
[2] confirmabat visa praesens, ut haec quam eo ipso teste inscio praenotavimus subtitulabit pagi-
[3] nula. Egredienti animae missi ex officio tenebrarum principes extitere, paratique conducere,
[4] ipsis infernalibus claustris dicto citius affuere, cuius mox debitam penarum causam acturi in-
[5] troduxerunt **eam** in domum, quae sicut ex nimia caliginis et fetentis fumi densitate expressius colligi
[6] potuit, tantae magnitudinis immensa civitas fuit. Huius parietes et interna munitio velut muris
[7] extracta, interius undique litteris videbatur depicta, continens a principio totius mundi peccata,
[8] nisi quae pura confessione et penitentia sunt remissa, quaedam vero conculcata, ut iteren-
[9] tur, adhuc viventium servabat memoriam. Huc deductam animam diabolus tenens, illam hor-
[10] ribili nimis impulsu cepit agitare, tondere, gravissimis virgarum plagis insistere, et praeter
[11] hec appositum ignis tormentum comminari, suas etiam illi **improperabat** culpas, repraesentans
[12] quasdam scedulas et quaterniolos, quos negligenter et absque prioris licentia proprio usu con-
[13] tractavit habendas. Pluraque alia autoritate illius se retinuisse in praedicto pariete **rex** signa-
[14] bat inscripta, quae frater ille in confessione numquam potuit comminisci pro vita sua. Pro
[15] quibus cum multiplicia infligerentur tormentorum flagella, consciam tantum fatebatur culpam,
[16] divinam **quam** miserabiliter sibi rogans subvenire clementiam. Sciebat enim **hec** se promereri rea-
[17] tus sui exigentibus culpis, ac propter hec angelicae praesentiae auxilio se destitui, solamque
[18] relinqui. Ille vero amplius insultabat dicens, illam iure humanae militiae suam debere fieri,
[19] sibi que servire, nec aliquo modo ab illatis posse tormentis liberari, nisi **se** adoraret, a quo non
[20] haberet in perpetuum separari. Cui econtra anima illa immensae Dei clementiae recolens
[21] sacramenta, spe quadam et credulitatis confidentia **confisa**, sputa in faciem dabat, simul et
[22] inhonesta prout dignus est impropria imprecans, singulis illius verbis sua singula reddens,
[23] hoc ipso sermone dicebat: „Tu enim totius superbiae et perditionis spiritus **es** qui decepisti Evam,
[24] tu fecisti multa mala, quae per te humano generi sunt illata; te non adoro, quia tu es fur et
[25] latro; modo **tantum** potestatem habes in me, et hanc non haberes nisi tibi data fuisset desuper.
[26] Deus est fortis et potens et immensae misericordiae, et ipsum qui pro me passus fuit adoro. O
[27] domine Deus meus, quare me dereliquisti? Tu formasti me et creasti me; multa sunt peccata
[28] mea, Domine, mea culpa.“ Cui econtra diabolus respondebat: „Non erit ita; tu non ea con-
[29] fessus fuisti. Deus ego sum. Scio enim omnia quae fecisti, nec ulla peccati negligentia evenit
[30] fratribus tuis cui non intersim; me adora; habeo siquidem te in mea potestate, et de fratribus
[31] tuis unum. Hem. Num me ibi dudum vidisti, ubi quia et in potestate mea eras horrens praesen-
[32] sisti, et fratrem tuum per subitanam mortem ut eum mihi perdere deberem suffocare debui?
[33] Tu etiam hec fecisti, quae in pariete hoc inscripta vidisti. Sed si vis ab his tormentis liberari,
[34] me adora, quem angelum Dei esse cognovisti.“ Hinc anima illa in mortem usque flagris et ad-
[35] hibito igne iam **pene consumpta** dicebat: „O domine Deus, misericordiam. Ardeo, Domine, mea culpa,
[36] sancte Michael, succurre mihi!“ et: „Quare me domine dereliquisti? Multa sunt, scio, Domine,
[37] peccata mea. Domnus abbas scit ea. O Deus, quam magna sunt iudicia tua? O Satan, quare
[38] non dimittis me? Non te adoro; scio et ego quia tu omnia scis, sed Domini potestas est in
[39] caelo et in terra, et ipsa iudicet inter me et te. Quodsi tu Deus es, ubi sunt angeli tui? Ostende
[40] mihi faciem tuam. Phi! mentiris! Alterum angelum vidi, mentiris! non es angelus. Ego te
[41] recognosco; diabolus es. Scio quia angelus fuisti, sed superbia tua de celo cecidisti. Quod
[42] ergo in vinculis tuis sum, Domini potestas est et voluntas, non tua. Et dic mihi, quis est frater
[43] meus ille quem habes?“ et **quoniam** totius scientiae et memoriae est anima terrena hac habita-
[44] tione soluta. Reminiscebatur enim, quia et interfuit, quod frater ille novem transactis diebus,
[45] cum expleto matutinarum officio paululum cum ceteris se reclinaret in lecto, nobis nescientibus
[46] quo infirmitatis morbo, sed cum praesenti mortis suae periculo emissus a fratribus fuisset e
[47] lecto, et post unius horae spacium vix recepisset vitae spiritum; eius subitaneae morti eo am-
[48] plius condolens, mortiferas hostis insidias exprobrabat dicens: „O Satan, omnia trahis ad te.
[49] Quare decepisti illum? In hoc et tu mentiris, quia servus tuus non erit; mansuetus est multum
[50] et humilis, et magnae erga omnes obedientiae et pietatis, ac per hoc convertetur et vivet; et
[51] quia nullus est misericordiae Dei finis, qui non mortem sed penitentiam desiderat peccatoris,
[52] tuus non erit, sed convertetur et vivet. O frater, cave, cave frater insidias eius, ne decipiat te.
[53] Salvator mundi, succurre mihi. Sancte Michael, quare dereliquisti me? Pater sancte, miseri-
[54] cordiam! Domine, ardeo, ardeo. O Satan, ut quid me tota die punis et **perimis**?“ Hec et alia
[55] plura his similia quae propter importunitatem multiplicis lectoribus nova quaeque fastidien-
[56] tibus minus congruum ingerere **utile <per>**pendimus. Cum eiusmodi confabulatus altrinsecus infatiga-

[1] bili altercatione consererent anima et diabolus, consumptaque flagris cum iam pene se victam
[2] ut eum adoraret profiteretur, quam non impetus ignis ardentis et lucentis a longe ad eius auxi-
[3] lium veniens cepit comparere angelus, cuius placidissimae praesentiae gratia resumptis viribus
[4] conviciis amplius insistebat, perfidis inimici praesumptionibus resistens et dicens: „O Satan,
[5] Satan, multa te in die Domini expectant mala, quia es humani generis perditio et perditionis
[6] causa. Modo non me tenebis, de me diutius non gaudebis, modo te non adoro; quia tu Deus
[7] sis, mentiris; nichil potestatis habes amplius in me. O sancte Michael, ubi es? O Domine,
[8] misericordiam; mea culpa, Domine; video malum meum, quia praeceptis tuis non obedi. O
[9] sancte Michael, misericordiam. Emendo, Domine, emendo; Deo promitto et sancto Petra et
[10] sancto Paulo et omnibus sanctis, omnia quidquid rogas faciam. Adiuva me, Domine, ego ardeo!“
[11] Ad quam angelus: „Tace, hoc est voluntas Dei; sed sequere me.“ Et illa: „Sequor te, domine,
[12] et tecum paratus sum in mortem usque ire. Sed quid, dic mihi, domine, ille frater meus faciet, de
[13] quo dixit mihi diabolus, quod decepisset illum? O sancte Michael, indulgentiam, misericordiam
[14] domine de eo, dimitte me pergere ad fratres meos; emendabunt se! Dic mihi, domine. Possum
[15] ad illum loqui: Bene omnia.“ Mox recepto in corpore spiritu resedit, vocatoque ex nomine
[16] illo qui praesens ibi aderat fratre, dixit: „Cave **frater**, ne decipiat te diabolus {fol. 83r} quia per ipsum fuit
[17] tibi proxima **subitanea mors nudius tertius. Quo dicto iterum clausis <...> oculis receptus est** ab angelo
[18] spiritus remanente emortuo corpore sicut prius; et dixit: O sancte Michael, fui ad illum **di<...>**
[19] **et omnes <...> gratias** vidi.“ Ad quam angelus: „Sequere me.“ Et illa: „Sequor te, domine.“
[20] His dictis tenebrarum **tormenta et loca egressi homi<num... >** abinde procedentes duce angelo, rur-
[21] sus in aliam introductus est domum, quae quia lucis ac serenissim^e **quietis plenitudine**
[22] nimium renitebat, eius pulcritudine miratus nec satis expleri nec pro voto potuit saciari, sed
[23] **circumquaque potius** stupendo ac tremendo prospiciens intellexit cuius esset officii, et ad
[24] quid locus ille lucis potuisset haberi. Videbat namque in ea parietum superficie conscripta totius
[25] humani generis bona opera, sed et quodcunque usibus humanis in quibuslibet est creaturis
[26] utile, quod elemosinarum munere pauperibus Christi potest expendi pro animarum salute, **qua-**
[27] **dam** quasi substantiali edicens materia mihi videbatur expressum, equos scilicet et iumenta,
[28] **boves** asinos ovesque et **cetera** diversorum animalium **genera**, aurum quoque, argentum, vestes perplura-
[29] que preciosa eius generis munera, peregrinorum hospitia, pauperum lectisternia, ceteraque gra-
[30] tis impensa pro Christi nomine beneficia, straminis ac feni manipulos, vetustos etiam **soccos**,
[31] et virides olerum plantas, desuper quasi filo suspensas, nec non potum aquae frigidae de quo
[32] Dominus ipse testatur, fideles suos in aeterna vita mercedem non perdere. Ceterum quia lon-
[33] gum est edicere omnia, hec et plura alia Christo in membris suis collata sanctarum elemosina-
[34] rum vidit donaria, quarum pro aeternae vitae retributione in conspectu Dei solum servatur in
[35] memoria, ut maior scilicet Dei populo futuro et praesenti daretur fiducia, nullius sui licet minimi
[36] Deum immemorem esse beneficii, si in honore laudis eius et gloria quidlibet optulerit virtutum
[37] mater caritas sancta. Viso hoc interea sanctae memoriae miraculo, placida praemonitione
[38] ammonitus ab angelo, alio secesserunt in loco; ac post paululum **amplius** progressi: „Vide, inquit an-
[39] gelus, o anima, ea quae miseratione Dei tibi largiuntur, ut videas inferni tormenta, que licet
[40] sint humano generi incredibilia, sciant tamen ita sibi esse praedicta per euangelii sacramenta.“
[41] Et ille: „Video, domine, quia multa sunt peccata et mala. Sed remitte **michi** aliquantulum, quia
[42] multa sum passus. Diabolus enim non minimum me flagellavit.“ Et angelus: „Anima, vis se-
[43] dere? Sede.“ At ille tanta tamque inaudita praesentium tormentorum magnitudine perterritus,
[44] propter nimios eiusmodi mirabilis et innumerabilis populi dolores et luctus quodam compassio-
[45] nis praemovebatur affectu, commemorans intra se illius iudicii diem, quanta is tunc iudice
[46] veniente cumulabit supplicia, quos tanta ab ipso ferme mundi exordio adhuc videt possidere
[47] tormenta, et clamabat: „Quid o miseri, miseri, cum supervenerit districti et novissimi iudicii Dei
[48] inrecuperabilis hora et impenitens dies illa? Dies irae, dies illa calamitatis et miseriae, dies
[49] magna et amara valde!“
[50] Erat nimirum tanti per immensum spacii locus ipse penarum, tantaque confusio et imme-
[51] morabilis frequentia lugentium populorum, quantum non est neque continet cuiusvis imperii
[52] regnum; sed nec totum his putavit conferri cum homine mundum. Ubi plurimis distinctis tor-
[53] mentorum generibus, **coessentes** sibi ex legione sua singuli ministri sic suis principibus or-
[54] dinibus, ut pars quedam tenebris cum fetore suo tenerentur horrentibus, alter a piceis flammis
[55] obnoxiiis condebatur hominibus, alia vero puris ignibus, et alia frigore et quasi hiemalibus
[56] pruinis cruciandis augebatur peccatoribus. Sic pro meritis cuique pena a suis parabatur appa-

[1] ritoribus, et eius rursus alia pars quasi quibusdam extractis mansionibus refrigerandis inerli-
 [2] minabantur animabus. Preter hec indeficientia vermium et flammaram eternaue mortis incen-
 [3] dia ignis e contiguo maximus non lignis materialibus sed crebris adhuc viventium culpīs confi-
 [4] ciebatur et cotidianis offensionibus. Quo viso non satis sui fisis periculo, audivit ab angelo:
 [5] „Veni et vide“ Et ille: „Video, domine, quia malum est; omnia video et mala hic omnia. Sed
 [6] die, mihi domine, quid est hoc aut quid significat?“ Cui cum dixisset, quod Frandrensi comiti
 [7] Balduino pararetur et esset, eius subito admirans non imparem regii cultus personam, deno-
 [8] minatam etiam cum divitiis et humana felicitate potentiam, si tantus vir post transitorios hono-
 [9] res et gloriam infelicem eiusmodi sortiretur penam, et exitialem debitae mortis miseriam, hac
 [10] verborum voce clamabat: „O domine, quanta mala habet facta?“ Et angelus: „Quia malum fecit,
 [11] malum recipiet.“ Item ille: „Domine, si dimittis me, ego pronuntiabo illi, ut convertatur, et
 [12] vivat. Sancte Michael, misericordiam de illo; Dominus non despicit peccatores. Scio et credo,
 [13] quia ipse dixit: Nolo m. p. s. u. m. e. et u. Ac per hoc, domine, dimitte me; ve-
 [14] niam ad illum, et dicam ut se recognoscat et penitentiam agat.“ Cui angelus: „Nihil tibi proderit,
 [15] quia non credit.“ At ille: „Etiam domine; aurum et argentum habet multum; possibilia etiam
 [16] multa in terra; bene posset emendare.“ Et angelus: „Dico tibi, sua non sunt sed diaboli. Sed
 [17] anima sequere me; veni et vide.“ Erat siquidem adiacentibus mirae magnitudinis spaciis
 [18] diffusum per immensum quasi frigidissimae aquae stagnum, cuius congelascentibus undis per
 [19] exurgentes cum fetore pruinas mortiferos celos usque videbatur eructare vapores. Continebat
 [20] namque per innumeros ordines loci huius supplicium muliebrem sexum, solum scilicet meretri-
 [21] cum conventum, quae per incontinentiam propriae carnis adulterando, humanae naturae mo-
 [22] dum excedentes, siti mercatoris non pertimuerunt corrumpere leges et iura. Harum mamillas,
 [23] anteriora quoque et posteriora perhorrentia multi generis monstra et cohabitantium maxima
 [24] multitudo serpentium acceperant devoranda. Quibus visu percursis, praemissis angeli verbis
 [25] respondit dicens: „Sequor te Domine, et video quia tormenta sunt magna. Sed dic mihi, quae
 [26] sunt illa insidentium agmina, vel quod fuit peccatum eorum?“ „Angelus: Hæ sunt meretrices quas vides,
 [27] quarum mamillas tortores^a lacerant serpentes, quia peccaverunt per carnem et adulteria adul-
 [28] teraverunt magna“ At ille: „Ve vobis, o mulieres, ut quid nascendo in hanc vitam venistis?
 [29] Domine, sedebunt hic usque ad iudicium?“ Angelus: „Dico tibi. Remissius erit illis in die iudicii.“
 [30] Cui rursus: „Veni sequere me, et his quae tibi monstrabuntur, diligentius intende.“ Et ille:
 [31] Domine, quo vis sequor te.“ Ac post paululum progressi: „Sede hic, inquit angelus, quia adhuc
 [32] et alia multa videbis“ Inibi vero consistens patrem cuiusdam fratris nostri^b, quem prima visio prima
 [33] manifestavit, adhuc in ignis tormento positum vidit. De quo ad angelum dixit: „Dixi, domine,
 [34] amicis suis, et pronuntiavi quod insolubilibus inferni sic puniretur suppliciis, sed non credide-
 [35] runt verbis meis.“ Ubi etiam, appositis iuxta sententiam suam suppliciis, torrentibus flammis
 [36] quedam involvebatur persona cuiusvis honoris ut videbatur digna, quae demonum quibusdam
 [37] potestatibus tradita, maiora semper cogebatur subire supplicia. Cuius cum causam cum angelo
 [38] ageret, et quis quantusve hic esse potuit diligentius investigaret, audivit: „Is de quo queris, est
 [39] Sciherus⁷ dives, cunctis quibus effulsit avarus, et totus vere diaboli filius; cui post hec multa
 [40] quae vides tormenta, multa adhuc super sunt et manent fortiora.“ Et ille: „Domine, habebit
 [41] remissionem?“ Angelus: „Dico tibi, nullus scit nisi dominus Iesus Christus.“ Frater quoque
 [42] suus iuenculus inibi adhuc detinebatur, ignis tormento purgandus. Nec non tanta hominum
 [43] multitudo, quantam quis putaret toto non posse contineri mundo; quorum omnium penalem
 [44] condolens finem, et quandam aliquatenus illis in adventu iudicis sperans remissionem, dicebat:
 [45] „Sancte Michael, quid facient peccatores vel quando veniet iudicium Dei?“ Angelus: „Anima,
 [46] tace: veni sequere me, et vide quae ostensurus sum tibi.“ Exeuntes vero inferni^c stationes et
 [47] penarum loca ex adverso deorsum, totius pacis lucis et quietis accommodum praeminentis
 [48] montis superabant verticem ipsum, ubi per amenissima circumquaque spacia pro unius cuius-
 [49] que merito in eternam requiem mansura edificabatur mansio. A quo cum placidissimo verbo-
 [50] rum alloquio sciscitaretur, quid hoc esset, vel quibus illae tantae magnificentiae construerentur
 [51] mansiones, respondit: „Anima, num hic dudum fuisti, et non te recognoscis? Scientiam non
 [52] habes; hae sunt fratrum tuorum mansiones, quas olim tibi iuxta cuiusque meritum denominavi.“
 [53] Et ille: „Domine, si omnes habemus mansiones?“ Angelus: „Habetis iuxta opera vestra.“ Et
 [54] ille: „Domine, adhuc innotesce mihi de fratribus meis.“ Angelus: „Dico tibi; omnia vis scire,

[Apparate!]

[55] a) tortiles? b) superscript. c.

[56] 7) fortasse Seiherus? cf. Gesta epp. Camerac. I, c. 121. SS. VII. p. 454.

[1] sed non potes. **Veni** sequere me. Veni ostendam tibi, quod oculus non vidit, et a. non
[2] a. et i. c. h. non a.“ Ac **perinde** paululum eminentioribus spaciis superatis,
[3] inter eminentia eiusmodi lucis et claritatis constiterunt fastigia; ubi quoddam quasi ex auro
[4] purissimo solidum in modum parvissimae camere praefulgebat domicilium, radiis perfusum
[5] circumactumque flammantibus, quod nonnumquam ad cuiuslibet **commune** /{fol. 83v} **velut**
[6] **intelligibile** divinę potentiae speculum mundo **soliditate et**
[7] **rotunditate** imitabatur globum. Viso hoc divinae transfor-
[8] mationis **præstigio amplius** instabat **angelico** quid hoc esset cognoscere responso.
[9] Cui angelus: „Istud, o anima, quod vides, est secretissimum quoddam celestium mysteriorum
[10] secretum.“ Signatum solvit verborum Dei signaculum, et propius accedens, ostiolum in eo visus
[11] est **aperiri**, cum quo tantus odor exivit et liliorum rosarumque fragrantia ⁸, ut preciosissimas,
[12] omnium aromatum species vinceret et genera. Huius inestimabilis celestis visionis et pacis de-
[13] siderio, et inestimabili perennis letitiae gaudio multo magis anima illa exestuans perfrui, dice-
[14] bat: „Domine sancte Michael, quam multa hic totius felicitatis bona! quam mira est inexpertis
[15] suavitas ista!“ Cui angelus: „Accede, anima; sequere me, veni et vide et lege.“ Quibus ille
[16] intentus dicebat: „Domine, non possum legere.“ Item angelus: „Vide anima, **et** lege.“ Et ille:
[17] „Non possum, domine, nisi dixeris.“ Adhibitoque paululum perspicaciori oculorum lumine, **præ-**
[18] nimia qua admodum resplendebant claritate vix ea quae hoc modo continebantur inscripta, ita
[19] legere poterat: „Veniet, veniet dies Domini, sicut fur cito.“ Et dicebat: „Quid, domine, quid
[20] facient tunc peccatores? Vel quot restant anni, ut astare debeat novus orbis venturo universo-
[21] rum iudici?“ Et angelus: „Anima, lege sequentia et cognosce cunctis **viventibus** miranda.“
[22] At illa litteras quae numeros expriment videns sed ex eis numerum redigere non valens, tamen
[23] quia modicum tempus ad id usque instaret intendebat dicens: „Etiam domine pauci sunt.“ Et
[24] angelus: „Dico tibi, non est amplius; sed hodie revelatum est tibi quam in brevi sit huius seculi
[25] finis, de quo non ulli creaturae, non angelis, sed solius est scire Dei patris. Sed anima veni,
[26] sequere me.“ Et exinde procedentes, angelo illam tenente et praeduce, venerunt ad sanctum
[27] Petrum, eiusque potestati illam angelus tradidit et recessit. Qui vinculis eam alligans, et exi-
[28] gens debitum cuiusdam voti quod pro reddita sanitate in eiusdem festivitatis anniversario illi
[29] dudum devovit et non reddidit, in loco eiusmodi tormentis sic habilem ut puniretur ligavit.
[30] Hoc equidem multi eiusdem loci incolae cuius et hic frater olim canonicus fuit noverunt, quod
[31] biennio transacto, cum apud semetipsum de salute sua sollicitus et vita, multa anxius ageret
[32] quomodo mundum exiret et se soli Deo victurus alligaret: hac voluntate permotus virum Dei
[33] in loco eodem adiit, vota conferre non distulit, petens eius consilio, conscio et teste coram Deo
[34] se laneam non indui, carnibus non vesci, et ab illicitis mundi desideriis penitus abstinere, idque
[35] beati Petri testimonio firmari; cuius memoriae et venerationi praesens dies ille praesto erat
[36] agi. Quod et factum in praesenti quidem est, sed postmodum iuventute illiciente et illecebris
[37] revocatus, pactum illud totum abnegavit. Sed non illum adhuc divina misericordia dereliquit.
[38] Iterum remeante beati Petri festivitate in maxima desperatione vitae debilitatus est infirmitate.
[39] Sed rursus beato Petro quod limina eius visitaret votum faciens, recuperatus est sanitati, et hoc
[40] iterum non implevit, praeventus scilicet Dei miseratione, quae hunc ad monasticae vitae per-
[41] duxit perfectionem, suarum ob huiusmodi consciam veritatem culparum non immemor, voces
[42] attollens in fletibus, et sperans **hoc** quomodocumque sibi commodum fore si emendationem promit-
[43] teret, clamabat: „O sancte Petre, mea culpa coram te de peccatis meis; emendo, domine; sancte
[44] Petre, misericordiam; domine, emendo! Nulli hominum de promissione et salute **mea** credo nisi soli
[45] **Deo**; Domine, emendo; et o sancte Michael, quare me dereliquisti? Pastor bone sancte Petre,
[46] non diutius possum malum hoc sustinere. Sancte Petre, scio quia mala fuit cogitatio mea;
[47] tamen dixi et confessus sum omnia domno abbati.“
[48] Hoc dicto, operante divina virtute et gratia denuo spiritus ad corpus rediit, nobisque vi-
[49] dentibus in eum viventis hominis vultus resedit, ac mox vocans fratres quos viderat esse pre-
[50] sentes, colloquens ait: „Dilectissimi fratres mei et domini, miseremini mei; orate pro me, quia
[51] beato Petro sanctus Michael me tradidit, et ^his solo me relicto in loco sicut cernitis tormentis et
[52] vinculis religavit.“ Cui mox fratres missarum sacramenta exhibentes, spiritu redeunte a corpore,
[53] suo auxilio missum eminens vidit venire angelum et clamans dixit: „O sancte Michael, veni do-
[54] mine veni, testis esto mihi, adiutorium tuum volo ad sanctum Petrum; et quare me domine de-

[Apparate!]

[55] 8) i. q. fragrantia.

[1] reliquisti?“ Cui angelus: „Voluntas Domini fuit. Veni, eamus ad sanctum Petrum.“ At ille
[2] videns eum, multiplices ingeminabat preces dicens: „O sancte Petre, misericordiam. Si dimittis
[3] me, domine, stabilitatem facio tibi, et promitto tibi per Patrem et Filium et Spiritum sanctum,
[4] quia penitentiam agens requiro praesentiae corporis tui domum.“ Angelus: „Si emendare da-
[5] bis? Vis emendare?“ Et ille: „Volo, domine, volo.“ Angelus: „Et in hoc quod promisisti sancto
[6] Petro? Cui ille: Domine non fuit potestas mea, sed voluntas domni abbatis. Et si emendare
[7] non possum, veniam hic iterum, debitum luiturus supplicium, et ecce tibi iuro per Patrem et
[8] Filium et Spiritum sanctum, sic me omnia completerum.“ Hoc ita expleto, educens illam
[9] angelus ait: „Anima, Vade in pace.“

[10] His ita finitis, cum eodem verbo affuit, et sicut eo ignorante scripseramus, ita hec eadem
[11] eo ipso postmodum referente scriptis firmavimus. Amen.

[12] /{fol. 84r} 15 Anno quoque eodem, id est ab inc. Dom. 1011, regiminis autem eius a. 7. Heinricus anno regni sui 9.
[13] a Benedicto papa in imperatorem promotus est. Et cum iam Langobardorum instabilitas Arduinum quendam sibi regem
[14] constituisset, tandem non sine magna suorum cede subdidere se ei, et sic Henricus Papiam veniens, ab eis miri operis
[15] palatium sibi construi fecit. Hic etiam fecit civitatem Bavebergensem, et ecclesiam a Benedicto papa dedicari optinuit,
[16] eiusque auctoritate episcopum ibi constituit. Erat enim vere catholicus, et religionis amator praeci-
[17] puus. Adherebat moralibus seniorum consiliis, quorum puritate et nitore florebat Lotharin-
[18] gia, illuminabatur Saxonia, dirigebatur Suevia et Alemannia. Quamobrem sub eius imperio
[19] salus fuit mundo et gloria. Inter quos habebat gratissimos Odilonem Cluniacensis aeccliesiae
[20] patrem piissimum, Willelmum Divionensis aeccliesiae rectorem strenuum, religione prae-
[21] stantissimum, qui etsi non erant de regno eius, tamen in amicitiiis ei iungebantur, et eorum
[22] orationibus regni negocia in pace tractabantur. Nec deerat familiaritati eius Pandulfus Agau-
[23] nensis, vir vita, moribus, religione, sanctitate celeberrimus, cum eum faceret commendabi-
[24] lem regi et optimatibus fama virtutis eius. At vero de regno eius fere quotquot erant pon-
[25] tifices et primi aeccliesiarum, tot ei erant incitamenta virtutum, cum ipse eisdem muniretur,
[26] et ipsi vice versa eius auctoritate ab illicitis reprimerentur et ad perfectiora provocarentur.
[27] Inter quos hunc patrem nostrum habebat karissimum, inter praecipuos egregium, pietate
[28] praedicabilem, religione commendabilem; quem tanta Deus donaverat omnium gratia, ut
[29] a plerisque pro inolita sibi benignitate vitaeque et sermonis acceptione et non affectata ele-
[30] gantia sed impensa gratia hoc vocaretur agnomine, videlicet Richardus Gratia Dei, sicut et
[31] sanctus Odilo ab ingenita pietate Pius, et Willelmus a rigore ferventioris propositi Supra
[32] regula dictus est. Erat et in regalibus negociis pertractandis et disponendis consodalis eius
[33] domnus Ermenfridus Viridunensis aeccliesiae canonicus, cuius vita actuum luce satis se ipsa
[34] commendat. Felicia tunc tempora Viridunensis aeccliesiae, tantis sub Heimone episcopo in-
[35] signitae personis; ut usque in hodiernum diem actuum illorum claritate resplendeat, quae
[36] etiam tanta sit, ut nulla vetustate obliterari valeat. Sub eo enim Amicus praepositus aecclie-
[37] siam sanctae Crucis construxit, Dudo praepositus aeccliesiam sancti Laurentii, Ermenfridus
[38] prefatus aeccliesiam sanctae Mariae Magdalenae, et in ea canonicorum turmam aggregavit,
[39] quibus victum ex regali largitione et procerum traditione sufficienter providit; et venerabilis
[40] Richardus monasterium sanctorum Petri et Pauli et beati Vitoni confessoris a fundamentis
[41] erectum tanta in posterum possessionum et religionis dote ditavit, tanta reliquas aeccliesias
[42] claritate dotavit, ut merito pater urbis, lux patriae, decus aeccliesiae debeat nominari. Vita
[43] enim eius mirabilis vitam multorum mirabilem reddidit, conversatio eius spectabilis plures
[44] alios spectabiles bonis operibus instituit.

[45] 16. Sed nec ipse domnus Heimo a bonis operibus vacantem animum praebuit, quin po-
[46] tius aeccliesiam sancti Iohannis in prospectu civitatis sitam, in qua sancti confessores Maurus,
[47] Salvinus, Arator quiescunt, melioratam restauravit, et in ea congregationem sanctimonialium
[48] sub dispositione patris Richardi regulariter viventium instituit, et matrem eis consilio eius-
[49] dem providit Adelbergam fidelem Christi famulam, quae cognominabatur Ava, cuius memo-
[50] ria est aeterna. Haec enim velut apis prudentissima patris sui formam imitata, cum ob zeli
[51] boni devotionem et fidei magnanimitatem servorum Dei lustraret coenobia, ut ad eorum
[52] imitationem emularetur karismata meliora, Cluniacum ivit, et viro Dei beato Odilone adve-
[53] nisse nunciata, cuius animum ipsa possidebat pietas, cum grandi affectu suscepta est. Ubi
[54] quanquam usus aeccliesiae esset, et pro lege haberetur, ut claustra monasterii non calcaret
[55] pes muliebris, ipsa pro sua religione et patris Richardi cum sancto Odilone indivisa duali-
[56] tate non solum claustrum intravit, verum etiam capituli societatem indepta, et dominico
[57] die ad processionem cum fratribus suscepta est, quod usque hodie in eodem monasterio per-

[1] manet memoriale. Egit hoc beati Odilonis erga filium carissimum et confratrem devotissi-
[2] mum affectus propensior, dilectio profusior, caritas de illo fonte emanans, de quo tantae
[3] nobis perfectionis alveus dirivatus est, idem videlicet pater noster, qui nobis a beato eodem
[4] donatus est. Sed nec erga locum cui praeerat domni Heimonis defuit liberalitas, verum
[5] Masmelli pontem eidem contulit, mercatumque in suburbio qui eidem coenobio adiacet
[6] habendum constituit, et murum in circuitu monasterii ex suo construi fecit. /{fol. 84v} Exactisque in
[7] episcopatu 36 annis, obiit 2. Kal. Maii, anno inc. Dom. 1024. et sepultus est in aecclesia
[8] quam ipse construxit. Et successit in episcopatu Rambertus, qui saepefatum patrem non
[9] minori affectu coluit, immo devotionem a praedecessoribus iniciatam et ad se usque deriva-
[10] tam pia bonae voluntatis affectione auxit, provexit et sustulit. Verum non ab re videtur, si
[11] cum eius familiares, et regni gloriam, quae sub ipso erat, miramur, etiam quis imperatoris
[12] vitae exitus fuerit intueamur. Tempore itaque eius rex Ungrorum cum gente sua christianus factus est. Cui
[13] etiam Stephano in baptisate dicto germanam suam uxorem dedit, et ipse anno Sequenti infirmitate ingra-
[14] vescente, quia erat absque filiis, videns quia ad regni fastigium plurimi duces et comites aspi-
[15] rabant, elegit Conradum aliquando sibi suspectum, sed strenuum, qui Cono dicebatur, et sic
[16] cum gloria obiit monarches cesar augustus 3. Idus Iulii, eo videlicet anno quo superius anno-
[17] tatum est episcopum Heimonem obisse. At vero Stephanus Ungrorum rex, imminente voca-
[18] tionis suae tempore ad coelestia evocatus, nunc in aecclesia qua requiescit humatus, miracu-
[19] lis claret egregius. Regnavit autem Henricus a. 24, m. 6, et Conradus successit Othonis III.
[20] filius^a, qui accepit uxorem Gislam, Rodulfi regis Burgundiae sororem, Conradi et Mathildis
[21] filiam, de qua genuit tertium Henricum, qui venerabilem Richardum abbatem inter primos
[22] palatii habuit. Quo in tempore rebellaverunt contra Robertum Francorum regem Odo, Tebaldi fallacis filius, et
[23] Willelmus, Henrici ducis privignus, favente ei Brunone Linguonensi episcopo, cuius in matrimonio habebat sororem, et
[24] Landrico Nivernensi comite. Rainaldus vero comes praefati Willelmi filius sororem Richardi Normannorum ducis Ad-
[25] helleidam duxit uxorem. Qui videlicet Willelmus, licet advena, intantum convaluit divitiis et milicia, ut non invenire-
[26] tur ei secundus in patria. Cui tamen plurimum restitit Hugo Autissiodorensis, qui abbîcomes dictus est, cuius cogna-
[27] tam Constantiam Robertus habebat uxorem.

[28] 17. Igitur post Benedictum papam a. 1023. frater eius Iohannes largitione pecuniae ex laicali ordine neophitus or-
[29] dinatus est. A quo cum requisisset Constantinopolitanus antistes, ut sua aecclesia sicut et Romana universalis diceretur,
[30] et donis eum Romanosque qui curiae praeerant innumeris fleteret, ita ut clanculo temptarent concedere quod rogaba-
[31] tur, omnis ob hoc vehementissime commota est Italia. Sed Galliarum episcopi et abbates his obviare
[32] conati sunt, quidam in persona sua, quidam vero litteris missis sedem apostolicam visitantes,
[33] et tantum obprobrium et dedecus auctoritatibus ad medium prolatis, quibus contradicere fas
[34] non esset, a Romana aecclesia propulsantes. Nec defuit in his patris Richardi autentica prae-
[35] sentia: immo omnino satagit ut Constantinopolitaneâ praesumptio confutata conquiesceret,
[36] filium se Romanae aecclesiae, dum matris honori providebat, ostendens. Inter alios quoque Wil-
[37] lelmus abbas eximius epistolam papae misit corpore brevem, sed materia ingentem et sermone locupletem, quam hic
[38] inserere non piguit:

[39] Gratia Dei et reverentia beati Petri sedi in orbe terrarum excellentissimae indepto papae Iohanni Willelmus^b crucis
[40] Christi servus sedem iudicii cum apostolis et coronam regni. Magistri gentium dictis instruimur, seniore non increpan-
[41] dum. Isdem tamen alias dicit: „Factus sum insipiens, vos me coegistis.“ Idcirco igitur filiationis diligentia hortamur com-
[42] munem vestram paternitatem, ut in uno imitemini cogitationes hominum pervidentem dominum Salvatorem, ut dicatis ad ali-
[43] quem vobis unanimem, quemadmodum et ipse Petro: „Quid dicunt homines de me?“ Si vero responsum eius ex fide fuerit,
[44] animadvertite qualiter sonuerit. Si clare, custodite ne obfuscet. Si vero obscure, lux mundi oranda est, qualiter ita
[45] fulgeatis, ut universis in gremio aecclesiae constitutis ad viam mandatorum Dei gradiendam lumen praebeatis. Sed est
[46] fama rei, quae nuper apud vos accidit, de qua quis audiens si non scandalizatur, noverit se longe ab amore superno
[47] disparari. Quoniam licet potestas Romani imperii, quae olim in orbe terrarum monarches vixit, nunc per diversa terra-
[48] rum loca innumeris regatur sceptris, ligandi solvendique in coelo et in terra potestas incumbit magisterio Petri. Atque
[49] idcirco ista diximus, ut animadvertatis non aliter Grecos quam cenodoxia hoc quod audivimus apud vos requirere, impe-
[50] travisse. De cetero quoque optamus, uti universalem decet antistitem, vos acrius in correptione et disciplina sanctae et
[51] apostolicae aecclesiae vigere, aeterneque et feliciter in Christo valere.

[52] Sic confutata Grecorum praesumptio est. /{fol. 85r} Eodem anno, qui erat ab inc. Dom. 1024,
[53] iussu et oboedientia patris Richardi, Leduinus, de quo supra retulimus, praelatus est abbatiae
[54] sancti Vedasti.

[55] Anno quoque 1027. obiit Fulbertus Carnotensis episcopus, indictione 7; qui quanto
[56] amore hunc patrem nostrum dilexerit, experimentis per pluribus patet.

[57] Tunc temporis contigit innoti ossa hominis de loco abiectissimo a quodam mangone /{fol. 85r} collecta et feretro imposita,
[58] in monasterio sanctae Mariae apud Seusiam sub nomine Iusti martyris a Mainfredo marchione fuisse reposita. Sed
[59] licet religiosis id vanissimum et stultissimum fuisse multis et probatis documentis demonstratum sit, vulgus tamen in-
[60] iustum pro Iusto venerans in suo permansit errore^c.

Nachtrag {fol. 84v} Iohannes 14 papa

[Apparate!]

[61] a) O. III. f. in margine addita. b) W. c. c) Abhinc ordinem immutatum Hugo in margine littera adiecta indicavit et
[62] hac nota: /{fol. 85r} Secundum determinationem et ordinem litterarum tu quoque serva legendi ordinem et capitulorum.

[1] 18. Iam autem eidem patri Gratiae Dei praelationis sarcina gravis videbatur, iam ad an-
[2] teriora progredi, liberiusque divinae contemplationi inherere iuvabat; quia iam in eius corde
[3] mundus aruerat. Et quia quosdam, qui Iherosolymam ierant, beate in Christo occubuisse con-
[4] stabat, inter quos quoque quendam ex Augustudunensi territorio sanum et vegetum nullaque
[5] mortis signa habentem, in loco ubi novissime steterunt pedes Domini cum orasset, et se
[6] a Domino suscipi in pace postulasset, modico dolore mox tactum, domi relatum, moxque
[7] relatum eodem in loco quo oraverat, spiritum Deo reddidisse, certa fama vulgaverat: tactus
[8] et ipse sancto simili bonae devotionis desiderio, sepulcrum Domini invisere gestiens, quae-
[9] sita a principe et pontificibus regnique primoribus et vicinis fidelibus et vix optenta licentia,
[10] destinavit primo filiis providere et eorum in omnibus curam agere, ut posset cum bona
[11] omnium affectione peregrinationis officia sancta suscipere. Itaque Cluniacum ivit, et sicut
[12] usque hodie in eodem coenobio manet memoriale, patrem piissimum sanctum Odilonem Vir-
[13] dunum secum deduxit, quem plurimis diebus secum retinens, omnem ei monasterii habitu-
[14] dinem mores et vitam habitantium ostendit, iudicio eius et tuitioni singula contradens, et ad
[15] eius arbitrium universa corrigens et confirmans. Gavisus est autem in Domino sanctus Odilo,
[16] quia per eos, quos sibi filios fecerat et loco remiserat, fructus boni odoris carpebat. Ubi vero
[17] voluntati illorum satisfacisse se /{fol. 86r} credidit, valedicens omnibus, filium Deo commendans, Clu-
[18] niacum rediit, et de profectu aecclesiae illius gaudium filiis et fratribus Cluniacensibus exi-
[19] buit. Referunt adhuc moderni, qui audierunt a patribus, quia quotiens ab istis partibus re-
[20] grediebatur, adeo se gratiosum de bonis, quae in patre nostro et filiis gratulabatur, exhibebat,
[21] adeo eos commendabiles reddebat, ut gratum haberet qui videbat. Igitur paratis necessariis
[22] sumptibus, dispositis viae comitibus, commissa Deo filiorum cura, benedictione pontificis et
[23] vicinorum praesulum, optimatum quoque et omnium omnino postulata et accepta, venera-
[24] bilis pater Richardus Gratia Dei egressus est cum Madelveo novus peregrinus in cordis laeti-
[25] tia. Prosequutus est eum totus populus cum lacrimis et rugitu cordis, dolens quod destitue-
[26] retur eius praesentia, quem suae salutis praesulem vitaeque tutorem credebat. Quos vir Dei
[27] benigne consolans, ut reverterentur admonuit, dans in mandatis, Deum tota virtute diligere,
[28] proximum venerari, inimicos diligere, caritatem amare, hospitalitatem sectari, elemosinis
[29] intendere, et pro se sibi comitantibus Deum propensius exorare. Sic salutatis omnibus,
[30] resalutatus a cunctis, dimissus est optatae viae cum gratia, omnibus orantibus, et elata in
[31] excelsum voce clamantibus, ut prosperaretur a Deo via eius. Expensas autem viae Richar-
[32] dus comes Normannorum omnes ei attribuit. Erat enim in elemosinis largus, caritate diffu-
[33] sus, honestate praeclarus. Supersunt adhuc in Brittannica insula et Normannia nobiles et
[34] probati viri, qui viderunt hunc patrem nostrum Gratia Dei, et noverint quanto ab eodem co-
[35] mite diligebatur affectu. A quibus nos etiam ista audivimus, qui et referre soliti sunt, quia sic
[36] sibi individua dilectione adhaerebant, ut putares unam animam duobus inesse corporibus.
[37] 19. Optabili ergo peregrinatione suscepta, vir Domini Richardus septingentos peregrini-
[38] nos secum duxit⁹, quibus ex propriis subsidia victus sufficienter administravit. Erant etiam
[39] in comitatu eius quamplures alii, inter quos erant duo ab urbe Baiocensium, pater et filius,
[40] Humbertus et Gauzfredus, qui ita comitatu eius adhererunt. Erat idem Hubertus diutino lan-
[41] guore depressus, ita ut per annum integrum nec lecto surgere nec in latus aliud absque suf-
[42] fragantis amminiculo se posset deflectere. Huic una dierum in cubiculo, quo iacebat, angelus
[43] in columbae specie apparens: Vade, inquit, para necessaria, et perge Iherusalem, quia Domi-
[44] nus iubet Cui cum ille respondisset: Quid faciam, quia nequeo surgere? ille iterato: Para,
[45] inquit, necessaria, et vade, quia Dominus vult. Adquievit homo, et mane facto fratres et pro-
[46] pinquos advocans, voluntatem Domini aperuit, suam quoque voluntatem in id esse ut obediret
[47] patefecit. Illi admirantes, et pro infirmitate quam videbant voluntati eius contraire conantes,
[48] cum avertere hominem a recta intentione molirentur, impossibile esse pronuntiabant quod di-
[49] cebatur, cum ille filium Gauzfredum assistentem videns: Vade, ait, praepara expensas et quae
[50] sunt tanto itineri necessaria, quia et ego ibo, et tu mecum, Dei cooperante clementia. Adquievit
[51] filius, et paratis quo citius potuit tanto itineri necessariis, patrem de profectione admonuit.
[52] Ille propinquorum et vicinorum surgens amminiculo, pontem ante monasterium sanctae Ma-
[53] riae Magdalenae in eadem Baiocensium civitate situm, quod erat vicinum domui suae, a quat-
[54] tuor hinc et inde sustentatus transiit, et mox ut equo impositus est, sanus factus et incolomis,
[55] viae se credidit, et comitante divina gratia Vir dunum veniens, cum audiret et videret profe-

[Apparate!]

[56] 9) Ademari hist. III, 65. Vita Richardi 17.

[1] ctionem viri Dei tota urbe accelerari, sustinuit, et comitatu eius adherens, orationibus eius
[2] se cum filio commisit, quos vir Dei familiarissimos habuit. Profecti igitur per Illyricum, ve-
[3] nerunt ad deserta. Quae cum iam fere pertransissent, die quadam fontem eminens conspicati
[4] clarissimum et perlucidum, descenderunt pater Ricardus cum sociis ut acciperent genticulum.
[5] Turbis quoque circa fontem discumbentibus, venerabilis pater loco competenti pro tempore
[6] resedit, et accito famulo ut de fonte sibi afferret, cuius perlucida claritate delectatus erat, ad-
[7] monuit. Ille vadens, ex aqua fontis vase inpleto, viro Dei propinavit. Sed ut vas ori admovit,
[8] aquam in vinum Dominus mirabili virtute convertit, et sic qui aquam desideraverat, vinum
[9] accepit. Stupefactus a famulo requirit, ubi vinum acceperit, et evacuato vase, iterato eum
[10] pro aqua fontis remisit. Ille admiratus, cunctis cernentibus aquam hausit de fonte, et viro
[11] Dei propinavit. Sed iterum divinitate propicia /{fol. 86v} aqua fontis in vinum conversa est. Quod vir
[12] Dei agnoscens, Deo gratias egit, et bibit, cunctis quoque ex eodem vino in eodem vase pro-
[13] pinavit. Quid plura? Biberunt omnes, et virtutis Domino benedixerunt, qui facit mirabilia
[14] solus, cuius regnum regnum est aeternum, et potestas eius potestas aeterna, quae non auferetur.
[15] Biberunt, inquam, omnes de vino illo, et vinum imminutum non est; quia cum omnes bibis-
[16] sent, solus ille scyphus abundanter cunctis adfuit, et postmodum patri Richardo non defuit.
[17] Et qui vidit, testimonium perhibuit, praedictus scilicet Humbertus et filius eius Gaufredus; et
[18] scimus quia verum est testimonium eorum, quia ipsi ex eo biberunt, cum sederent ea hora
[19] prope latus hominis Dei; et praeterea virtutis huius tot sunt testes. quot erant viae comites,
[20] quia nullus in comitatu illo inventus est, cui non vir Dei ex hoc vino virtutis propinasset. Est
[21] adhuc in Baiocensi urbe quasi novum hoc miraculum, et patres qui viderunt, narraverunt ea
[22] filiis suis, et filii filiorum filiis, ut cognoscat generatio altera. Nos quoque hoc a Gauzfredi
[23] filio Gozelino nomine, viro probato et honesto, nunc Divionensis ecclesiae monacho, audivimus,
[24] qui iam eo tempore natus et adultus, a patre et ab avo hoc audivit, et didicit ab illis formam
[25] orandi, quam instituit simpliciores et idiotas e saeculo ad se confugientes pater Richardus in
[26] ingressu aecclesiarum dicere, in hanc formam: Adoremus Deum sanctam Trinitatem, depre-
[27] cemur sanctos eius qui pro Deo appellantur, ut ipsi deprecentur Deum, ut det nobis pacem et
[28] sanitatem, peccatoribus veram penitentiam, discordantibus veram concordiam, vivis pacem, de-
[29] functis requiem. Hec orandi forma in omnibus monasteriis suis laycis tradebatur.
[30] 20. Erat autem viro Dei familiare, mane surgere, laudes Deo dicere, iter accelerare, at-
[31] que consuetum Domino in via pensum reddere, et sic hora fractionis panis imminente, missa-
[32] rum solempnia agere, quocumque esset, et expletis misteriis ad frangendum panem discum-
[33] bere, ne gravarentur fratres labore itineris et continuatione ieiunii. Venit ergo Antiochiam,
[34] ubi cum eum itineris necessitas aliquot diebus remorari coegisset, vir Dei Symeon, qui nunc
[35] Trevirensis aecclesiam corpore et virtutibus adornat¹⁰, in amicitia ei iunctus est, et fratri-
[36] bus qui erant cum eo, adoptans sibi illum in patrem¹¹. In quo beati Simeonis facto hoc in-
[37] tueri libet, quia idem vir Dei non eius se crederet magisterio, non committeret patrocini-
[38] o, nisi divina pietas, quae eum a seculi actibus alienum reddiderat, cordi eius revelasset, dignum
[39] illum esse qui subditis praeesse et prodesse posset. Mittebatur autem isdem beatus Symeon
[40] a fratribus monasterii montis Syon pro elemosina, quae de terra Richardi comitis Norman-
[41] niae monasterio eidem debebatur; et quamquam nosset spiritu sibi revelante multa se adversa
[42] passurum, tamen pater Richardus discretionis oculis hinc inde munitus consilium dedit, ut
[43] ceptis insisteret, oboedientiam impleret, usquequo rem probaret eventus. Flentem itaque et
[44] tristem eum a se dimisit, utrimque pedibus manibus et genibus exosculatis, quia erat in eis
[45] gratia Spiritus sancti. Haec est enim sanctorum delectatio, diligere alterutrum, quia et Deus
[46] caritas est, et qui manet in caritate, in Deo manet. Caritatem aquae multae non pote-
[47] runt extinguere, nec flumina obruent illam. Probatus igitur Domini servus viam carpens, et
[48] viae ducem Christum collaudans, terram Sarracenorum ingressus est. Et cum appropinqua-
[49] ret civitatibus eorum, praedicabat omnibus Christum Iesum, in domino Deo suo confisus,
[50] quia non erat in spiritu eius dolus. Iam vero ubi ad urbem venisset, ante murum urbis psal-
[51] lebat Salvatori suo, et missarum solempnia ibidem celebrabat, paganis desuper saxa iacenti-
[52] bus, ut capiti eius illiderent; qui sic urbi appropriaverat, ut tabula altaris hereret muro. Et
[53] cum multa desuper saxa ab eisdem aspicientibus et illudentibus iacerentur, ita a Christo pro-

[Apparate!]

[54] 10) obiit a. 1035. 11) ultima haec sunt verba Eberwini abbatis Trevir. qui Richardi in itinere Hiero-

[55] solymitano comes, vitam Symeonis composuit. Mab. Act. SS. saec. VI, 1. p. 376. Cf. supra p. 209.

[1] tegebatur, ut non altare, non tabula altaris, non postremo illud quidquid est quod altari im-
[2] ponitur, non ipse denique qui altari astabat intrepidus, a lapidibus tangeretur, cum tantus
[3] esset multotiens in circuitu altaris agger lapidum desuper ruentium, ut missa dicta non nisi
[4] via facta inde extrahi posset. Monachorum vero et clericorum comitantium illum nullus ei
[5] coesse vel cohabitare poterat; set quantum iactus est lapidis a longe stantes canebant, et
[6] canenti respondebant, ipse solus intendebat his quae ceperat, donec missa perexpleta egre-
[7] deretur vel potius extraheretur. Erutus autem inde, ante urbis /{fol. 87r} prospectum tentoria figebat,
[8] et comparatis necessariis sumptibus ibidem hospitabatur, a Dei laudibus numquam vacans,
[9] quia laus eius semper erat indeficiens in ore ipsius. Pagani autem miraculo perterriti, et gra-
[10] tia reverendi vultus eius invitati, veniebant ad eum, quibus ipse per interpretem quae de Iesu
[11] erant gratanter annunciabat, et ut ab iniuria servorum Dei manus cohiberent praedicabat.
[12] Fiebatque miro modo, ut quos in adventu suo passus fuerat infestos, ipsi ei versa vice cum
[13] honore servirent, et mane facto deducerent abeuntem. Mirificabat enim Dominus servum
[14] suum signis et prodigiis, in tantum ut omnibus sanctitas eius innotesceret, et virtus Iesu per
[15] eum ubique praedicabatur, quia fama sanctitatis eius ubique ferebatur.

[16] 21. Constantinopolim veniens, cum quanto honore exceptus ab imperatore sit, dignisque
[17] muneribus et obsequiis honoratus, dicere supersedemus, quia ad alia properamus. Optatae
[18] itaque viae dimissus cum gratia, per multimoda pericula apprehendit Iherosolimae loca desi-
[19] derata. Ingrediensque civitatis portam, responsorium illud de dominica in ramis palmarum:
[20] Ingrediente Domino in sanctam civitatem, dulcissima cum sociis modulatione decantabat, Chri-
[21] stum crucifixum, qui est super omnia Deus benedictus in secula, adorans, et locum sepulchri
[22] eius oculis fidei veneranter amplectens. Omnia ergo nativitatis passionis et resurrectionis
[23] loca fide circuiens, dum non saciaretur oculis intuendo, mente pascebatur; quia ad visionem
[24] dulcissimam et diu desideratam, iamque concupiscenti animo praeparatam, mirabilium Do-
[25] mini, gaudio et laetitia ineffabili replebatur. Occurrit autem ei venienti patriarcha Iherosoly-
[26] mitanus; audierat enim famam eius omnium ore celebratam; et consalutati mutuo, dato sibi
[27] pacis osculo, laetati sunt in Domino. Videns vero in eo aspectum angelicum, modestum ser-
[28] monem, incessum mitem, caniciem venerandam, habitudinem senectutis omnibus reveren-
[29] dam, gratulabatur in spiritu: Sicut, inquit, audivimus, ita et vidimus. Introductus igitur in
[30] sanctam Syon, missarum solempnia celebravit, astante pontifice et clero; et sic locum sepul-
[31] chri Domini cordis affectu revisens, omnemque locum sanctum pia devotione perlustrans,
[32] cum se desiderio satisfecisse crederet, iterum estuantem devota sollicitudine saciabat animum.
[33] Numquam a missarum celebratione desistens, numquam a verbi Dei erogatione cessans,
[34] immo ubique quae Dei sunt annuncians, nec timore mortis, nec infestatione barbarica a veri
[35] et recti exhibitione et mali prohibitione desisteris. O quis eius affectus in Deum! quanta con-
[36] triti et humiliati spiritus exultatio! quanta cordis iubilatio! cum videret se esse praesentialiter
[37] ubi Christus natus est, ubi passus, ubi sepultus, ubi steterunt novissime pedes eius quando
[38] ascendit in celum. Ubicumque incubisset orationi, madebat terra lacrimis, clamor cordis
[39] ascendebat ad Dominum, corpus atterebatur, spiritus elevabatur. Continuabat noctes vigiliis,
[40] attenuabat corpus ieiuniis, numquam sine lacrimis, numquam sine precibus, cum totus exul-
[41] taret in Domino, laetitiam mentis, vultus serenitate proferebat. Dominica die qua celebratur
[42] adventus Domini in Iherusalem et exceptio eius a pueris cum hymnis palmarumque et fron-
[43] dium ramis, urbem ingressus est, ebdomada tota pernoctavit in laudibus Dei, cum tota aec-
[44]lesia discurreretur a paganis gladiis accinctis ipse nichil dubitans, nichil hesitans, quae Dei
[45] sunt Deo reddebat pervigil in orationibus, in ieiuniis continuus: adeo ut gentiles ipsi admira-
[46] rentur devotionis eius instantiam, et revererentur constantiam. /{fol. 86*v} Diem cenae sacratissimum
[47] in exhibitione mandati Domini et pauperum recreatione deduxit, pedes pauperum abluens,
[48] vestes et quaeque necessaria tribuens, et totum se dominicis serviciis conformans et appli-
[49] cans. Iam vero quis referat, qualiter se die parasceue mactaverit, cruciaverit, Christo cruci
[50] confixerit? Totus in lacrimis, totus in cordis compunctione, in contemplatione, in suimet ab-
[51] negatione, maxime cum videret sepulchrum Iesu prae oculis, et esset ei materia doloris et
[52] compassionis. In orationibus assiduus, pernox in vigiliis, fatiscentes ieiuniis artus spiritui
[53] servire cogebat. Die illa cum nocte sequenti a loco sepulchri non recessit, ammirantibus
[54] omnibus instantiam illius, quod aliis recedentibus ipse non recedebat, /{fol. 87r} Quid multa? venit dies
[55] sancti sabbati, quo expectabatur ignis a Domino, et gentiles armati, christianis intro conclu-
[56] sis et beneplacitam voluntatem Domini de igne suscipiendo praestolantibus, totam obserave-

[1] rant aecclesiam, ut si ignis non adveniret, omnes gladio perimerentur: cum ecce, hora circiter
 [2] nona, omnibus orantibus, in una lampade ignis¹¹ accensus est a Domino, nullius mortalium suffra-
 [3] gante amminiculo, et gentiles omnes stupor apprehendit et pavor, christianos vero gaudium et
 [4] exultatio, ut ab omnibus tota certatim caneretur aecclesia: Magnus Dominus noster, et magna
 [5] virtus eius, et sapientiae eius non est numerus. Ilico vir beatus sacris indutus vestibus, myssa incho-
 [6] ata, Kyrieleyson solempne elata in excelsum voce pronunciavit. /{fol. 87v} Iam enim lectiones et cantica,
 [7] seu quidquid est illud consuetudinarii officii usque ad accensionem luminis in expectatione
 [8] novae lucernae finierat, et sic Gloria in excelsis Deo cum lacrimis et iubilo cordis intonans,
 [9] gaudium christianis, metum et admirationem paganis incussit. Astabant in circuitu altaris
 [10] undique frementes et frendentes, sed tanta erat reverentia viri, tanta in virum protectio Chri-
 [11] sti domini, ut omnes sanctitatem eius et religionem admirantes revererentur, et omni eum
 [12] honore dignum ducerent ipsi etiam qui inimicabantur. Noctem illam pater noster Gratia Dei
 [13] duxit insomnem, Dominum resurgentem adorans, et cum Maria Magdalene in orto mentis,
 [14] ubi virebant per eum plantaria virtutum, ortolanum Iesum videre desiderans, ut vocaret eum
 [15] proprio nomine, et se magistrum et Dominum doceret agnoscere, ut factus testis verae resur-
 [16] rectionis eius, in voce fidei annuntiaret fratribus: Resurrexit Dominus. Mane facto, consuetu-
 [17] dinariis canticis expletis, missam festive circa horam terciam celebravit, et communicatis
 [18] fidelibus populis cum gaudio domum rediens, celebritati diei satisfecit, et tota die cum patriar-
 [19] cha familiariter loquutus, diem deduxit in iubilo cordis et voce exultationis, semper locum sep-
 [20] ulchri Domini revisere gestiens, recolens et admirans sudarium capitis Domini non cum lin-
 [21] teaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum.
 [22] 22. Diebus festis reliquis celebratis in gaudio et tripudio animi, destinavit vir mitissimus
 [23] cogitare de reditu. Nec rediit vacuus a munere, quia archa cordis eius repleta erat bona de-
 [24] votione. Quod autem fuit munus illud? Discurrentes pagani per munitiora templi, ipsa ebdo-
 [25] mada ante pascha, lapides in populum sacra celebrantem iaciebant. Casu lapis veniens intra
 [26] sepulcrum cecidit, quem vir Domini pro magno munere sibi assumpsit, et totis illis diebus,
 [27] quibus celebratur passio vel resurrectio Iesu, intra sepulchrum iacentem vigiliis et orationibus
 [28] Domino dedicavit. Hunc recessurus cum magna devotione sustulit, et exosculato loco sancto,
 [29] quasi totum secum ferret, inter sancta reposuit, et valedicens patriarchae, prospera ei impre-
 [30] catus abire decrevit. Ingemuit ille in voce dilecti vale dicentis, et proferens reliquias precio-
 [31] sissimas de ligno Domini, itemque marsupium unum auro textum praegrande reliquiis sancto-
 [32] rum refertum, optulit seni venerabili cum gratiarum actione. inquit: Accipe, o dilecte
 [33] Domini, munus bonae voluntatis et devotionis, quod sit mutui pignus amoris, munus quod num-
 [34] quam consummatur, semper extet, hereat, amico convivat, quod evanescentem memoriam exci-
 [35] tet, iocundum, quod obviam animo veniat, et numquam labatur a memoria. Prestet Dominus
 [36] istis et omnibus sanctis intercedentibus, ut iterum videamus nos in caelestibus, ubi finis laborum
 [37] et remuneratio praemiorum aeternorum, ubi numquam ab invicem separabimur; gaudentes et
 [38] gustantes quam sit dulce et iocundum habitare fratres in unum. Divisi sunt ergo ab invicem
 [39] flentes, quibus si licuisset convivere, et commori libuisset. Graditur pater Richardus Gratia
 [40] Dei aggere publico, oneratus onere nobili et dulcifluo, se et sibi comitantes committens Deo
 [41] universorum corde humili et contribulato. Pendebant a collo eius sanctorum reliquiae, ut
 [42] haberet prae oculis paratum specimen sanctitatis, ne deesset cordi memoria eorum, quorum
 [43] sarcina delectabili reliquias gestabat. Quanta Vero in redeundo passus sit, ipse novit qui per-
 [44] tulit: quae omnia diiudicat, qui laborum remuneratorem se promisit. Videres virum seculis
 [45] venerandum, dum iret, saepius cervice reflexa versus sanctam Iherusalem humiliari, suspi-
 [46] rare, gemere, affectum cordis oculis pandere, gaudere quod sanctum locum sepulchri vidis-
 [47] set, dolere quod non semper videret. Hinc ex affectu sermonem populis dare, beneficia Iesu
 [48] oculis monstrare, omnes subito ex devotione ingemiscere, Deum benedicere, memorari dul-
 [49] cedinis divinae, et ad bona sectanda prorsus accendi. Non cadebat passio Domini a memoria,
 [50] quae erat fere tota eius memoria Quid enim fuit totus vitae eius excursus, nisi velle pati pro
 [51] Christo, commori ei et consepeliri, ut daretur sibi per Christum in gloria resurgere cum illo?
 [52] Ideo tanta passus est, qui ut pateretur exul pro Domino factus est. /{fol. 88r} Et quidem iuste. Sapienti
 [53] enim omnis mundus exilium, et viro iusto omnis mundus^a domus. Sapiens autem erat, quem
 [54] ipsa inhabitabat sapientia, vir iustus erat, quia corpus peccatis subditum nescit inhabitare
 [55] sapientia.

[Apparate!]

[56] a) munus c.

[57] 11) De hoc igne sacro cf. Wilhelm. Malmesb. Gesta R. A. IV. ed. Hardy p. 562.

[1] 23. Reversus **tandem** ad illos suos palestrites, Sarracenos scilicet, qua via venerat, eadem
[2] et regrediebatur. Ante muros urbium missarum solempnia celebrans, nec assuetos imbres
[3] inundantium lapidum pavens. Mirabilis prorsus virtus et stupenda, grande mysterium, spe-
[4] ctaculum praedicabile. Stabant supra caput hominis Dei hostes, dirigebantque in illum lapi-
[5] des, adeo pregrandes, ut non tantum caput, sed totum prorsusⁿ **si occurrissent** conquassarent
[6] hominem. Manebat ille intrepidus, quia protegebatur a lapide praeciso de monte sine mani-
[7] bus. Dirigebantur aliorum lapides, quia lapidi vivo manenti in lapide qui reprobatus est, qui
[8] angularis missus est, timebant illidi; cui si illiderentur, frangerentur. Obstupescebant genti-
[9] les miraculo, nec novitate miraculi terrebantur, cuius admiratione deteriorabantur, quoniam
[10] ipsa eis admiratio erat peccati innovatio. Stabant a longe monachi et clerici quantum iactus
[11] est lapidis, et peregrini, ipse solus ingrediebatur propiciatorium, qui armum in sacrificio et
[12] dextrum acceperat separatum, quia non solum erat operatio **eius** utilis, sed et singularis; qui
[13] inter malos non solum quae sunt recta faciebat, sed et bene operantes subditos sicut honore
[14] ordinis, ita morum virtute transcendebat. Qui cum armo pectusculum quoque in esu accepe-
[15] rat, quia non solum pectore recta cogitabat, sed et spectatores suos ad sublimia armo operis
[16] invitabat. Sed iam quid moramur redeuntem? Reddamus patrem filiis, ut gratulentur in in-
[17] vicem, et pro absentiae tedio, quod perpessi sunt, ipsi sibi sint consolatio. Non autem prae-
[18] termittamus Antiochiam sancti Symeonis praesentia claram. Ibi enim invenit pater amantis-
[19] simum filium, ibi recepit filius patrem karissimum, ibi socii socium, fratres fratrem, comites
[20] agnoverunt comitem. Neque enim potuit, multis obstantibus periculis, perficere quod decre-
[21] verat, praecipue cum nosset divina revelatione in itinere illo plura se passurum adversa. De-
[22] lectatus igitur uterque comparis praesentia, delegerunt simul Virdunum redire, ut quod super-
[23] erat temporis simul explerent in exercicio spiritualis philosophiae. Venientes autem ad civitatem
[24] Bellegradam¹² quae est in confinio Bulgarorum et Hungariorum, a civitatis infelicissimo principe prohibitus est cum eis
[25] transire, et ita lugens et dolens divisus est a patre et fratribus lugentibus et dolentibus. Domnus Symeon per multa
[26] pericula ivit Rotomagum pro implenda obedientia, pater Richardus Gratia Dei longo et vario itineris la-
[27] bore redditus est **finibus** Galliae Belgicae.

[28] 24. Occurrit ilico patri **a longe** filiorum examen laetantium et gaudentium ob adventum
[29] eius desiderabilem. Ubi vero percubuit fama celebrior eum advenire, factus est concursus
[30] ad eum nobilium et ignobilium, divitum, mediocrium, pauperum, et quaquaversus veniebat,
[31] occursus gaudentium et concurrentium non deerat. Cum tanta frequentia, cum tanta pontifi-
[32] cum et palatinorum procerum, necnon cleri plebisque laetitia, longa mora protenso temporis
[33] spacio, Virdunum usque deducitur. Quo cum nunciaretur adesse, totis obviam portis ruunt,
[34] tota **obviam** civitas progreditur. Senes cum iunioribus, matres cum infantibus, aetas **quoque**
[35] ipsa inbecillior in occursum tanti viri se proripit, domi nullus subsistit. Clericorum, mona-
[36] chorum, necnon et sanctimonialium Domino sacer ordo dicatus obvius egreditur patri cum
[37] crucibus et cereis, et diverso aecclesiasticae dignitatis apparatu praestolans venientem, et re-
[38] morantem vix ferens, quia cupienti animo nichil satis festinabatur. Ubi vero venit, et venien-
[39] tem fas fuit videre, clamor populi attollitur, fluunt lacrimae gaudio plenae. Non erat satis
[40] cuiquam semel vidisse, nisi daretur iterum iterumque videre. Descendit itaque, et susceptus
[41] deductus est ad monasterium cum cantico in iubilo, omnibus plaudentibus et dicentibus: Be-
[42] nedictus dominus qui facit mirabilia solus. Diem illam gaudiis plenam solempnem duxit devo-
[43] tio fratrum, quia et iusta est causa laetitiae amicum laetum videre: et si amicum, quid pa-
[44] trem? /{fol. 88v} Agendum est bonis, ut voluntas bona non lateat, sed aperiatur ut luceat. Verba ces-
[45] sent, si quemadmodum debet quis afficitur, conscientia eminebit in vultu. Nichil **autem** gra-
[46] tius publica amicitia, nullum supplicium gravius publico odio. Intellectum enim rei optimae
[47] et dulcissimae amisit, qui omnium designatur oculis, et designari se iudicat, qui caret acie
[48] oculorum, qui sensum beneficiorum amisit, cuius aures morbus obstruxit. Sed pudorem tollit
[49] multitudo peccantium, et desinit esse probri loco commune maledictum. At contra qui ab
[50] omnibus diligitur, aequali perpetuaque voluptate fruitur. Adventus igitur patris nostri com-
[51] mune fuit beneficium, quia commune gaudium, quia et cum absens esset, diligebatur ab omni-
[52] bus. In prima enim parte animi apud universos positus, semper occurrebat memoriae, num-
[53] quam ita sepositus vel abiectus, ut in ignorantiam verteretur. Quidquid vero frequens cogi-
[54] tatio exercet et renovat, numquam memoriae subducitur, quae nichil perdit nisi ad quod non
[55] sepe respexit. Reliquias ergo Iherosolimitanas seu undecumque quesitas, quibus onustus

[Apparate!]

[56] a) vox haec passim proprus scribitur in c.

[57] 12) Belgrad.

[1] advenerat, in sanctuario pater Richardus deposuit, et sic **lectione praemissa**, susceptis et de-
[2] osculatis fratribus, vicem beneficiis rependit, gaudens cum gaudentibus, et gratias agens quod
[3] eorum orationibus munitus labores viarum securus percucurrerit, libens toleraverit, quod gra-
[4] tissimum est cuilibet enumerare ubi evaserit. Postquam igitur dilectioni satisfactum est, et
[5] prospera utrimque replicata, quia in talibus adversis referendis si qua sunt, dies reservatur
[6] crastina, ad refocillationem fatigati corporis ventum est; **quod** et abunde, ita tamen ut hone-
[7] stati sufficeret, procuratum est. Exinde venerabilis pater in reddenda beneficiorum vice ac-
[8] cingitur, primam eorum pensionem solvens, quod grate ad eum pervenerint effusis affectibus
[9] iudicare, et hoc ubique testari. Cepit enim, quasi nichil actum fuisset, beneficiis addere bene-
[10] ficia, rimari singulorum necessitates, et ope eas levare, ut cuncti agnoscerent patrem sibi
[11] advenisse, et plenitudini gaudii eorum nil deesset. O virum omni laudis praeconio dignum!
[12] qui etiam puerorum lecta per se circuibat, ut videret si quid esset addendum, si quid innovan-
[13] dum, si quid meliorandum, ut etiam per hoc paternus eius animus agnosceretur, et debita
[14] pietas cunctis inpenderetur. Studebat in omnibus resecare vitia, mores corrigere, ut posset
[15] plantaria virtutum inserere.

[16] 25. Nec silendum, quid de Stephano, quem coenobio sancti Laurentii praelatum diximus,
[17] actum sit. Cum enim esset idem communis pater noster in expeditione Iherosolimitana, et
[18] per annum continuum **pene** remoratus fuisset, fama fuisset defunctum eum esse. Duram-
[19] nus Leodiensis episcopus, **qui Wolbodoni successerat**, Stephanum ad se evocatum, ut loco
[20] abbatis praeset, officio monuit, et ammonendo petivit. Cui cum vir simplicis ingenii patris
[21] spiritualis praetenderet oboedientiam, absque cuius permissu et voluntate nulli fas esset quid-
[22] quam praesumere, ille respondit patris Richardi se in eius discessu voluntatem agnovisse,
[23] quod eum loco praeficere delegisset: cuius quia nunc obitum audisset fama vulgante, decre-
[24] visset ut decebat voluntatem implere. Quid multis morer? persuasum est homini, et sibi mi-
[25] nus cavens, suscepit praelationem loci, consecratus ad officium abbatis. Non multo post vir
[26] Dei rediit, et audiens quod factum erat, **super** fratris errore doluit. Ille quoque ut audivit
[27] patrem adesse, non est ausus occurrere venienti, sed cogitavit praevenire faciem eius in con-
[28] fessione, et sumptis comitibus venit ad festivitatem sancti Vitoni. At ubi venit, solus absque
[29] comitibus claustrum intravit, orationes fecit, in claustro sedit, et quasi qui numquam ordina-
[30] tus fuisset praelationem abdicavit. Conspectui patris praesentatus satisfecit, qualiter ad con-
[31] sentiendum inductus fuerit patefecit; semper tamen se errasse, se deliquisse confessus est,
[32] Aderant et comites, inter quos erat archidiaconus missus ab episcopo, poscens patrem piissi-
[33] mum ut errori locum daret veniae, et quod actum erat pro suo amore ratum sineret esse et
[34] stabile. At vir mitissimus pauca cum consilio /{fol. 89r} loquutus: Petitioni, inquit, domni episcopi ad-
[35] quiescere honorificum est, et fratrem qui publice peccavit publica satisfactione corripere bonum
[36] est. Haec loquutus. fratrem ultimum in collegio fratrum interim sedere praecepit, quoad
[37] usque tractaret in capitulo de his quae mandabat episcopus, et consilio generali quid esset
[38] agendum disponderet. Abscessit frater a conspectibus patris, et cum tanta virtute patientiae
[39] iubentis oboedivit imperio, talemque se exhibuit in oboediendo, ut miraretur qui vidisset. Vi-
[40] gilia erat festivitatis sancti Vitoni, ad quam certatim undique confluerant nobiles et spectati
[41] viri vulgusque promiscuum, et in praesentia episcoporum, abbatum, monachorum, clericor-
[42] um, nobilium et ignobilium ultimus omnium sedit Stephanus cum bona patientia et vultus
[43] eius non sunt mutati in diversa. Quamobrem ad exorandum patrem Richardum pro ipsius
[44] restitutione omnes qui aderant unanimes reddidit eius humilitas. In crastino coram omnibus
[45] culpam professus, errati remissionem optinuit, gratiam reportavit, et de ultimo promotus est
[46] in superiorem statum, cum gratia patris sui praelatus custodiae gregis dominici, et iam ad
[47] missas, ut abbatem decet, honoratus est, qui de correptione illata iniuriatus non est. Verum
[48] archidiaconus Leodiensis, quia domini sui ut voluit in omnibus exequuta voluntas non est,
[49] rediens ad illum, non tamen cum abbate Stephano, testis fallax factus est; qui rem gestam
[50] non ut gesta est, nec eo animo quo gesta est, retulisse comprobatus est. Qui prorumpentes
[51] in se animi appetitus nulla vi animi coercens vel refrenans, abbatiam Lobiensem beato patri
[52] pro his, quae secus quam mandavit gesserat, abstulit, et abbatem contra ius fasque, quem
[53] voluit, substituit. At vero domnus Stephanus aliquot diebus Virduni commoratus, et de corre-
[54] ptione melioratus est, et quamdiu vixit patrem fratresque intimo amore dilexit, filiosque suos
[55] in timore Deo servire docuit, omnibusque exemplar religionis et disciplinae extitit.

[56] /{fol. 89v} 26. Igitur ad beatum Symeonem reflectentes articulum, quid apud Richardum Norma-

[1] niae principem egerit, sicut in armario Rothomagensi continetur, licet libellus vitae eius hoc
[2] sileat, paucis explicemus. Ad hunc itaque veniens cum sociis, commendatus est cuidam viro
[3] nobilissimo Gozelino nomine, qui eos gratanter suscepit hospicio, et benigne post laborem
[4] refecit. At vero clementissimus princeps Richardus caritate profluus, misericordia copiosus,
[5] servi Dei tam prolixo itineris motu labore, necessitati servorum Dei de monte Syna compas-
[6] sus, plurimas eis largitus est divitias, quas venerabilis Symeon per fratres qui secum advene-
[7] rant, fratribus misit, et ipse cum praefato Gozelino uno tantum contentus famulo Stephano
[8] nomine, viro eque sancto, biennio mansit; cuius hortatu idem vir nobilissimus monasterium
[9] sanctae Trinitatis in vicino monte Rotomagensis urbis edificavit. Illo in loco vir mitissimus
[10] domnus Symeon reliquias sanctae Caterinae, quas secum ferebat, deposuit, gaudens divina id
[11] praeordinari dispositione, ut scilicet occidentalis plebs tanto gauderet suffragio, dum eius fre-
[12] quenter relevari mereretur antidoto. Hec autem est sancta Catherina, quae a Maxentio cae-
[13] sare apud Alexandriam martyrio coronata, ab angelis ad montem Synay delata, et in habita-
[14] culo angelicis manibus praeparato locata, quod quidem in modum turriculae in edito porre-
[15] ctum, uno tantum foramine scala apposita aditum praebet, oleo, quod de eius corpore pro-
[16] fluit, omnibus medetur infirmis. Porro ad radices eiusdem montis ipsius sanctae virginis
[17] extat Oratorium, in quo multa turba monachorum die noctuque Deo laudes canentium, beatae
[18] martyri devotum exhibet famulatum. His moris est die dominico montis supercilium ascendere, et
[19] missis ibi celebratis, duos vel tres ibidem semper fratres dimittere ob excubias sacri corporis,
[20] quibus alii vicissim fratres per ebdomadas succedunt, sacrumque oleum, quod de illo effluere
[21] non desinit, vitreo vase supposito debilium usibus reservandum summa cum veneratione ex-
[22] cipiunt, quo non solum christiani, verumetiam pagani, quod dictu mirabile est, **inuncti**, opem
[23] sibi medicinae reportant. Inter quos cum beatus Symeon suae septimanae fungeretur officio,
[24] cum illo salutaris olei liquore tria admodum minuta de sarcofago distillantia meruit ossa ex-
[25] cipere. Quae diligenter collecta, et in concha vitrea cum ipso oleo recondita secum conser-
[26] vavit multis profutura, et ea postmodum, ut diximus, aecclesiae praefatae sanctae Trinitatis
[27] Rodomi contulit, auro et argento preciosiora. Continetur adhuc in eodem coenobio vas illud
[28] vitreum cum reliquiis, id est tribus minoribus articulorum iuncturis, quod vas ob inundantiam
[29] sancti olei quaque septimana vacuatur, et petentibus pro reliquiis sancti corporis datur. Bea-
[30] tus autem Symeon apud praefatum Gozelinum biennio manens, cogitavit tandem patrem suum
[31] karissimum Richardum abbatem sociosque suos invisere, et sic valedicens omnibus, Virdunum
[32] venit, et cum eodem patre diebus quamplurimis mansit; et frequenter iniuriatus, tamquam
[33] agnus mansuetissimus omnia pertulit, et speculum totius sanctitatis omnibus se praebuit.
[34] /{fol. 85r} 27. Igitur anno ab inc. Dom. 1028. templum sepulchri Domini funditus eversum est iussu principis Babiloniae, faciente
[35] Iudeorum nequicia. Sequuta eodem anno in orbe terrarum universo fames, ita cepit convalescere, ut talem antea quis
[36] non viderit. Ceperunt enim inter se elementa compugnare, ita ut in tribus annis prae nimia pluvia non invenirentur
[37] sulci utiles seminibus. Tunc in plerisque locis fuit modii precium 60 solidorum, alias sextarius 15 solidorum. Tunc
[38] etiam humanae carnes ab hominibus devoratae sunt, ita ut in forum Trenortii delatae sint, acsi venundandae. Quas
[39] qui attulit deprehensus, igne crematus est. Carnes vero humo traditae, atque ab alio noctu effossae et comestae
[40] sunt. Qui deprehensus, et ipse combustus est. Tunc prope aecclesiam sancti Iohannis in castanedo prope civitatem
[41] Matisconensem sitam quidam sibi tugurium statuerat, qui cum nocte quadam errantem suscepisset hospicio, deprehen-
[42] sus ab eo huiusmodi cibo vesci, cum susceptus timens sibi fugae se credidisset auxilio, re in civitate patefacta, missis
[43] exploratoribus inventus cum 48 capitibus trucidatorum, quorum carnes voraverat; et hic deprehensus igni traditus est.
[44] Tanta fuit famis anxietas, quod attemptatum sit in partibus illis, ut quidam albam terram argillae similem effosam, per-
[45] mixta farina vel cantabro¹³, pane inde facto comederent. Miserum erat et dolendum, videre ora marcen-
[46] tia ieiunio, hos ad terram ruere non eis suffragante cibi solatio, istos morientes aspicere,
[47] alios dum eis funus exhiberent pariter commori et super ipsos occumbere, plures numero
[48] insepultos iacere, quia non erat qui Sepeliret. Sequuta est et alia pestis, quia e cadaveribus mortuorum
[49] prae nimia multitudine sepultura carentium lupi adescati, coepere praedam ex hominibus. Tunc carnaria facta sunt a
[50] Deum timentibus, in quibus patrem filius, fratrem frater, **et mater filium** dum deficientes aspi-
[51] ceret, protrahebat; et aliquando ipse dum desperabat de vita, superaddebatur, ita ut gratis-
[52] simum id esset officium funeris, si spirans aliquis illo a quovis proiceretur. Quamobrem in ex-
[53] pensis egenorum aecclesiarum ornamenta distracta sunt, dispertitique thesauri. Aurum enim, ut ait moralis
[54] doctor Ambrosius, aecclesia habet non ut servet, sed ut eroget. Quis autem eo tempore re-
[55] conderet, cum reconditis, si fames saltim quinquennio durasset, nullus esset qui frueretur?
[56] Sed nec omnibus subveniebatur, quia voluntati posse non suffragabatur. Hac ergo tempe-
[57] state civitatum Gallicanarum praesules consilium, quo tanta mali moles levaretur, ineuntes,

[Apparate!]

[58] 13) i. e. furfure.

[1] hoc tandem adinvenerunt, ut quia deficientibus iam ex toto alimentis omnibus opitulari ne-
[2] quibant, ne terra habitatore destituta in solitudinem redigeretur, aliquos quos esse vegetio-
[3] res constaret, dato pro posse numero cotidiano qualicumque cibo sustentarent: non ut aliis
[4] solacia quae poterant subtraherentur, set ut istos sustentatos terrae cultores reservarent, et
[5] aliis misericordiae viscera non negarentur. Det illis Deus invenire misericordiam, qui in
[6] tanta angustia misericordiam necessitatem patientibus impenderunt; et parcat eis, qui cum
[7] possent, voluntati indigentium, non ut debuissent et potuissent, consuluerunt. Inter has an-
[8] gustias venerabilis abbas Richardus mente conpunctus, cum omnia quae habebat pauperibus
[9] contulisset, non pepercit thesauris aecclisiae, immo quae in eis preciosiora erant in orna-
[10] mentis et palliis vendidit Remensi aecclisiae, et precium eorum pauperibus distribuit, re-
[11] tento quoque sibi certo numero eorum quibus cotidianum victum ut vivere possent inpartie-
[12] batur, mittens praeter haec litteras et nuncios, et per se etiam commonens reges et princi-
[13] pes, pontifices quoque quibus familiaritate iungebatur, ut thesauros, quos tinea et erugo de-
[14] molitur, per manus pauperum caelestibus palatiis inderent, et ventres egenorum gazofilatia
[15] aeternitatis sibi constituerent. Accepit etiam pecuniam non parvam a comite Rutenensi,
[16] concessa loco vadii abbatia sancti Amantii, quae erat iuris aecclisiae sancti Petri, quam
[17] omnino pauperibus partitus est. Verum comes data pecunia et abbatiam sibi usurpavit cum
[18] redditibus et fundis; et ut asserunt habitatores Rutenae urbis, antequam pecunia recepta
[19] fuisset ex eiusdem abbatae fundis, ipse morte praeventus est, et sic abbatia a successoribus
[20] eius retenta est, quamquam ab inhabitantibus non tota sancti Amantii abbatia, quae latissima
[21] est et possessionis enormis, iuris aecclisiae Viridunensis esse dicatur, sed pars quaedam, vide-
[22] licet abbatia sancti Marii de Utiabra, ut moderni testantur etiam nunc. Nec debet reticeri
[23] Willelmi Supra regulae factum memorabile. Cum a Fructuariensi coenobio, quod iuris erat
[24] Divionensis aecclisiae, redisset, et Divioni, ut decebat, susceptus in capitulo qualiter se fra-
[25] tres haberent, si necessaria non deessent inquireret, ut audivit, omnia esse plena, nullum-
[26] que locum indigentiae qui non posset levi obice obstrui, interrogat de elemosina, cognovit-
[27] que, quia etsi consuetudinaria dabatur, non tamen pauperibus prout poterant et habebant
[28] suffragabantur, zelo succensus eo qui carnes sanctorum exedit, increpata eorum duricia, a
[29] sede concitus cum bona indignati animi stomachatione surrexit, /{fol. 85v} et imposita antiphona de
[30] mandato: Ubi est caritas? non ultra progrediens, sed hoc eius inicium semper repetens, ad
[31] cellarium venit, et missile quodlibet, quod manibus Finees alterius occurrit, arripiens, cum
[32] in ore et animo eius semper versaretur: Ubi est caritas? vasa, in quibus frumentum, ordeum
[33] et vinum servabatur, dirupit, et accitis pauperibus vascula eorum implevit, illud semper
[34] corde et ore depromens: Ubi est caritas? et operis exhibitione contestans. Cuius animi in-
[35] dignationem vix adiuvando, ut quod aggregatum erat expenderetur, mitigare potuerunt, cum
[36] Ubi est caritas? semper repeteretur, et ipsi incrassati, impinguati, dilatati exprobrarentur.
[37] Nec antea cessatum est, donec omne illud repositum pauperibus donatum est, et ipse ad Italiam
[38] remeans, cum biennio suum a seculo expectasset excessum, tandem redire compulsus, ante Divionem transiens, loca sibi
[39] commissa circuit, dehinc Fiscannum¹⁴ se contulit, ubi imminente a. dom. inc. 1031. indict. 14. obiit, Kalend. Ianuarii,
[40] ad cuius sepulcrum puerulus decennis a maxima egritudine sanatus est.
[41] Hoc anno Chono, qui et Conradus, in Franciam venit.

[42] Anno igitur a passione Domini 1000, ab inc. vero 1033. cepit placida serenitas terrae dulcedinem Creatoris osten-
[43] dere, et frugum abundantiam portendere. Tunc per Aquitaniam, et Arelatensem et Lugdunensem provincias, et per
[44] universam Burgundiam concilia instituta sunt, et pax firmata. Statutum est etiam 6. feria a vino et 7. a carnibus abs-
[45] tinere, nisi gravis infirmitas intercederet, et tunc tres pauperes reficerentur. Eo quoque anno tanta copia frumenti,
[46] vini ceterarumque frugum extitit, quantam in subsequente quinquennio quis sperare non potuit. Sed humana styrps^a
[47] inmemor beneficiorum Dei, velut canis ad vomitum reversa, recalcitravit, et ad maliciam conversa est. Preerat eo
[48] tempore comitatui Normanniae Richardus iunior¹⁵, primi Richardi filius, qui in Fiscannensi
[49] coenobio, in quo pater suus clericos instituerat, abiectis clericis monachos introduxit sub
[50] regimine Willelmi abbatis, quibus etiam ad usum cotidianarium, in ornamentis et praediis,
[51] fundis et redditibus tanta largitus est, ut cupiditati satisfecisse videretur. Erat enim in ele-
[52] mosinis largus, in caritate proflus, aeccliesiarum amator, pauperum recreator, servorum
[53] Dei praecipuus venerator, in cuius manu elemosina sudabat, donec inveniretur cui debebatur.
[54] Huius tempore viris religiosus floruit Normannia, qui ad cum undique confluebant velut
[55] apes ad alvearia. Inter quos hunc virum beatum propensiori coluit reverentia, adeo ut spe-
[56] ciali eum amore diligeret, et praeceptis eius obtemperare consiliisque adquiescere gauderet.

[Apparate!]

[57] a) styrs c.

[58] 14) Fécamp. 15) Cfr. Glab. Rod. vita Willelmi Divion. 13.

[1] /{fol. 89v} 28. Obiit quoque Richardus Normannorum dux a. inc. Dom. 1026, et successit Richar-
[2] dus III, et eodem anno defunctus est. Post quem Robertus comitatum Normanniae adeptus,
[3] hunc ter beatum Richardum, de quo nobis est sermo, inter primos habuit, consilioque eius
[4] regni Normanniae tractabantur negocia. Tunc extitit quidam Britto nomine Ermenoldus,
[5] homo mentis perversae, detestandae famae, qui totam vitam suam diabolo dicaverat, ut
[6] post experimentis probatissimis compertum est. Hic horis et momentis omnibus cum dia-
[7] bolo loquebatur, et quidquid sibi agendum foret illius nebuloso colloquio disponebatur. Hic
[8] per suscepta iniquitatis consilia ad plenam iniquitatem enutritus, et vere membrum illius
[9] factus, qui est fomes maliciae et discordiae et omnis nequiciae, apud praefatum principem
[10] omnes optimates totius regni accusavit, quasi qui eius meditati **essent** deiectionem et necem,
[11] et ita statum totius terrae perturbavit, ut vere diaboli hoc opus esse, eius hoc artificium,
[12] eius commentum agnosceretur. /{fol. 90r} Inflammatur princeps adversus optimates, fiunt discidia,
[13] excitantur iurgia, et uno intestino bello tota debachatur Normannia. Hac crescente discor-
[14] dia, comitatum pater Richardus adire compellitur, et adiuncto sibi domno Ermenfrido Roto-
[15] magum advenit, et pace inter principes restituta, praedictum Ermenoldum alisquantisper
[16] mitiorem, quia ante conspectum servorum Dei cassabatur omnis diabolica astutia, **con-**
[17] **victum et correptum** secum Viridunum deduxit, monasticis vestimentis induit, et hominem
[18] diaboli laqueis irretitum quae sunt daemonis spernere docebat. Sed in corpore peccatis sub-
[19] dito refugit habitare sapientia. Simulabat ille ad tempus se phylosophum, ut crederent eum
[20] qui non noverant theosophum, sed nil fictae pacis amicum sapientia novit. Quamobrem
[21] omnis eius astutia et nequitia brevi cognita est, nec potuit latere inter sanctos feralis illa
[22] rabies, pacis inimica. Egreditur inimicus homo de loco non suo, redit ad sua, utitur arte in-
[23] pudentissima, et iterum perversitate malignitatis eius corrumpitur Normannia. Proicitur de
[24] latebris, quo se fortiorem et valentiolem credebat, et quia diaboli calliditate in mortem du-
[25] cendus esset, a beato ei viro praedicatur, nec frustratur promissis. Postquam enim plures
[26] optimatum Normanniae coniuratione conficta et imposita duello superavit, quos convictos
[27] principalis severitas oculis terrisque privaverat, a quodam forestario convictus, superatus et
[28] occisus, finem vitae fecit et criminum. Quo in facto intueri libet dulcedinem et pietatem
[29] viri iusti, qui hominem vere diaboli ergasterium ut vidit praecipitante diabolo convictum, ad
[30] sinum misericordiae confugere docuit, et factum incorrigibilem, ne diutius grassaretur in
[31] viciis, ad exemplum omnium perditorum citius perire nunciavit, ut esset ei tanto levior poena
[32] **post mortem**, quanto celerior peccanti accederet vindicta per mortem.

[33] /{fol. 89r} 29. Veniamus igitur iam nunc ad illud lacrimabile bellum apud Bar castrum habitum
[34] a. inc. Dom. 1037. in quo cecidit Odo filius Odonis filii Tetbaldi Carnotensis, cuius cognomen fuit Tricator, qui
[35] Willelmum Normannum Rollonis filium dolo interfecit, qui ex sorore Heriberti Treorum comitis genuit Odonem, ut
[36] diximus, patrem huius Odonis. Et ut plenius illucescat rei veritas, dicamus, quae fuerit causa tanti
[37] certaminis. Conradus Burgundiae rex accepit uxorem Mathildem, sororem Lotharii iunioris
[38] regis Francorum, et data est ei a Lothario in dotem Lugdunum civitas Galliarum nobilis-
[39] sima. Ex illa Mathilde genitus est Rodulfus rex, qui praefuit Burgundiae post patrem; et
[40] Gisla, quam Conradus imperator duxit uxorem, de qua genuit tertium Heinricum; Berta
[41] etiam, quam accepit Odo Carnotensis, ex qua genuit hunc Odonem. Rodulfus vero rex
[42] absque liberis existens, Conrado imperatori Burgundiae regnum dereliquit, dans ei lanceam
[43] sancti Mauricii, quod erat insigne regni Burgundiae. Eo vero defuncto, et Conrado regno
[44] potito, Odo, quia erat ex sorore Rodulfi, sumpta tyrannide ad regnum cepit aspirare: et qui
[45] erat acris animi et ferocis ingenii, frequentibus irruptionibus irrupit fines Burgundiae, opti-
[46] nuitque civitates et castella usque ad Iurum et montem Iovis, et magnus factus est vehemen-
[47] ter. Obsedit quoque Viennam, quam ea conditione in foedus recepit, ut praestituto termino
[48] in eadem urbe rex appellari et coronari debuisset. Infra hunc terminum expeditionem movit
[49] in regnum Lotharingiae, et Bar castrum cepit, dimissisque ibi militibus quingentis, ad alia se convertit, quia
[50] curis agitabatur innumeris. Rebellerat enim contra Heinricum Francorum regem Roberti filium, et econtra ceptis
[51] eius obsistebat Conradus imperator, quorum lis magna fuit. Qui misit ad expugnandum illum Gozelonem ducem. Hoc
[52] Odo agnoscens rediit, et se ad bellum contra Lotharienses accinxit. Gozelo autem, dux totius primae Retiae, cum
[53] nimio exercitu irruens in eum, cum diu utrimque pugnatum fuisset, exercitum eius in fugam vertit, et ibi Odo ipse
[54] miserabiliter corruit. Cuius corpus lacerum venerabilis pater Richardus et Rogerus Cathalaunensis episcopus a cede
[55] susceptum, reddiderunt uxori, et est sepultus Turonis. Cecidit in bello illo et Manasses comes, et **Euri-**
[56] **cianus** et **Dudo**, et **Viriduni sepulti**. Walerannus quoque comes in bello ipso a Godefrido Go-
[57] zelonis ducis filio /{fol. 89v} graviter vulneratus, cum iam deficeret pugnans, vitam poposcit et mem-

[1] bra, ut liceret ei apud Viridunum sub regimine patris Richardi monasticis indui vestimentis,
[2] sicut Deo devoverat, quod et optinuit. Et bello exacto, cum praefato patre rediit, et mona-
[3] chus factus est¹⁵.
[4] /{fol. 90r} Omittimus necationem et piscationem noveni capitibus parvulorum in vivario, viro Dei in
[5] abditis et asperis iugis Romarici montis, quae iam subierat amore quietis internae, Spiritu
[6] sancto revelante signatam, ne sancto ordini sanctimonialium iniuriam fecisse videamur,
[7] maxime cum et illae habitatione vicinae sint, et tanta urbis Viridunicae frequentia miraculum
[8] hoc celebratum sit, ut qui non vidit fama referente didicerit, licet vir prophetici spiritus id
[9] omnimodis propter improprium impiorum caelatum esse voluerit Haec est enim causa,
[10] quae eum ab illa sua quiete praefati montis interim deposuit. Unde et correptione pro tem-
[11] pore et loco data, illo se retulit, ut palam daretur intelligi, invitum eum et quasi coactum
[12] ad horam relaxasse rigorem propositi sui. Illud erat in viro Dei mirabile, quod absens cor-
[13] pore istud agnoverit, locum etiam et numerum, et quod terno tractu ab imis gurgitis gurgu-
[14] stiis illa naufragosa turba erueretur.
[15] Habitavit autem primitus in loco quinque milibus a Romarici monte semoto, qui nun-
[16] cupatur, uno tantum comite contentus, cui tamen versa vice dominus cum Martino ser-
[17] viebat. Ubi quanta se corporis maceratione attriverit, quanta mentis contritione animam
[18] relevaverit, solus internorum arbiter novit, quia et ille sic opus dexterarum peregit, ut ignora-
[19] ret sinistra, maxime cum incolatum suum prolongari cotidie defleret qui volebat a consortio
[20] habitantium Cedar tenebroso divelli. Post hec ad locum, qui Rombêchus¹⁶ dicitur, secedens,
[21] ibi habitaculum sibi instituit. Et cum ibi vellet diutius latere, non potuit. Ceperunt et illo
[22] confluere, quibus similis inoleverat ardor vitae anachoreticae, et eius se discipulatu contra-
[23] dere; quibus et ipse normam vivendi instituit secundum morem a sanctis patribus institutum.
[24] Cumque iam quinquennium dedicatae penitentiae impleteretur, devotio sancti desiderii non
[25] minuebatur, quin in dies propensiori studio augebatur, quia in ipsa sua exercitatione dele-
[26] ctabatur, qui delectatione pascebatur. Inclinaerat enim cervicem animi in testimonia Do-
[27] mini, incessu humilia, successu excelsa, processu clarissima, et quia veram philosophiam
[28] amplexabatur, excitabatur, accendebatur, et ardebat, ignitum enim eloquium tuum vehementer,
[29] Domine, et servus tuus dilexit illud. Revocabatur ab episcopo et fratribus eius absentiam
[30] egre ferentibus, et illud ei sepiissime intendebatur: Revertere, revertere Sunamitis, revertere,
[31] revertere, ut intueamur te. Sed ab eo verbis, litteris, actu quoque ipso reditus denegabatur^a.
[32] Vidi ipse quasdam epistolas in invicem missas, et legi puerulus; in quibus constantiam eius in
[33] responsis, cum ei verbum responsionis opponeretur, ut diximus, ita in fine unius epistolae
[34] fratrum repressit intentio: Si, inquiunt, verbo verbis obviare volueris, non deficient verba pro
[35] verbo laborantibus.
[36] /{fol. 90v} 30. Anno ab inc. Dom. 1035. Robertus comes Normannorum Iherosolimam ivit, infinitam pecuniam secum ferens,
[37] quam omnino pauperibus partitus est, et in redeundo apud Niceam obiit. Cui successit Willelmus in aetate puerili.
[38] Eo anno Iohannes papa obiit, et successit Benedictus, Benedicti et Iohannis nepos. Willel-
[39] mus fraude suorum Normannia pulsus, Robertum¹⁷ Francorum expetivit regem, qui bello et
[40] manu valida congressus, victis et prostratis Normannis, de traditoribus iudicio dato comita-
[41] tum ei restituit. Qui postea Mathildem, Balduini Flandrensium sororem, in matrimonium accepit. Hic etiam tanto
[42] amore venerabilem hunc, de quo sermo agitur, coluit, ut eius consiliis in illa tempestate
[43] palatina disponeret moderamina, et quamquam egre ad se accitum omnigena honoraret dul-
[44] cedinis et devotionis instantia, adeo ut aecclesiam Rotomagensem cum praesule sedis ipsius
[45] et clero, eius gauderet decorari doctrina, ut ex multarum faciebus rerum nunc usque conici
[46] potest, etiam a libro communi secundum modos institutionum eius ordinato, post maius
[47] altare catena firmato^b.
[48] /{fol. 91v} Rambertus Viridunensis episcopus Hierosolymam vadens villa Bellagrada obiit a. dom.
[49] inc. 1038, pontificatus sui a. 14. et postmodum tempore Richardi successoris sui a clericis Bernero et Bernardo
[50] relatus, Viriduni est sepultus in monasterio. Hoc^c etiam anno obiit Amadeus abbas Flaviniacensis
[51] 14. Kalendas Aprilis.
[52] Anno ab inc. Dom. 1039. die Kalendarum Iulii, 6. feria, luna 28. facta est eclipsis solis. Sol enim factus est
[53] saphirini coloris, et eadem die natali apostolorum quidam Romanorum in Clementem papam insurgentes et interimere
[54] eum volentes, cum non potuissent; a sede eum depulerunt. Sed Conradus imperator illuc veniens, propriae eum sedi
[55] restituit, et eodem anno apud Saxoniam obiit, et tertius Henricus successit. Clemens quoque papa, primo

[Apparate!]

[56] a) denegebatur c. b) maior paginae 90' pars et tota 91 vacat. c) addita post.

[57] 15) Vita Richardi 11. 16) Rumbach auctore Vitae Richardi cap. 14. 17) Henricus I. a. 1031–1060. regnavit.

[1] Bavebergensis episcopus, dictus Suicherus, obiit, et Robertus Francorum rex. Heinricus vero
[2] post mortem Ramberti primo regni sui anno viro Dei Richardo episcopium Viridunense con-
[3] cessit, sed vir mitissimus hoc renuit, et Richardum suum in baptismo filiolum Hildradi co-
[4] mitis filium intronizari fecit. Eo in tempore, in mense Novembrio luna 28. facta est eclipsis solis, et visa est
[5] stella quae Lucifer dicitur, vespere sursum et deorsum agitari, quasi comminando terrigenas. Tunc etiam in Romana
[6] sede quidam puer annorum 12 statutus erat symoniace, cuius turpitudine conversationis et vitae horrori est referre.
[7] Fuit quoque in illis diebus suprataxatis circa annum millesimum dominicae incarnationis dissensio maxima post mortem
[8] Burchardi Lugdunensis archiepiscopi, qui hoc solum fecit nobile quod periit pro episcopatu ipso, quem multi superbe
[9] appetebant. Et primus omnium praedicti Burchardi nepos Burchardus Augustanus episcopus, relicta propria sede, pro-
[10] caciter Lugdunensem arripuit, et post multas perpetratas nequitias captus a militibus imperatoris, perpetuo est con-
[11] dempnatus exilio. Post eum Geraldus comes filium suum puerulum arroganter ibi sola praesumptione auctore constituit,
[12] et hic in fugam versus delituit. Regebat eo tempore regnum Francorum Heinricus, Roberti regis ex Constantia filius.
[13] Nam Hugo, qui adhuc decennis coronatus est, in matura morte praeventus est. Tercium Robertum cum voluisset mater
[14] facere regem, nec potuisset, ducem constituit Burgundiae. Fuit quoque dissensio magna inter ipsum Heinricum et
[15] filios Odonis qui apud Barrum obiit, Tetbaldum et Stephanum: adeo ut idem rex, ablato ab eis dominio Turonicae
[16] urbis, daret illud Gotfredo Tuditi, filio Fulconis, qui eam toto anno obsedit: et inito bello Stephanus fugatus est,
[17] Telbaudus captus cum suis ante civitatem deductus, reddidit eam Gotfredo, et in captione remansit. Mille septingenti et
[18] eo amplius viri absque sanguinis effusione in praelio capti sunt. Ea tempe~~st~~aste Ungros sibi secundo rebelles cum vicisset
[19] imperator, ex omni imperio suo episcopos congregari fecit, et contra symoniam agens ita orsus est: Lugens vobis inci-
[20] pio loqui, qui vice Christi in eius aecclesia constituti estis, quam sibi desponsavit et suo sanguine redemit. Sicut enim
[21] gratuita bonitate de sinu Patris per virginem ad nos redimendus venire dignatus est, ita suis praecepit et dixit, mittens
[22] eos: Gratis accepistis, gratis date. Vos autem avaricia et cupiditate corrupti, qui benedictionem conferre debetis, in hac
[23] transgressionem dando et accipiendo maledicti estis. Nam et pater meus, de cuius animae periculo valde pertimesco, ean-
[24] dem dampnabilem avaritiam in vita sua nimis exercuit. Idcirco quicumque vestrum hac se macula pollutum agnoscit, oportet
[25] ut a sacro ministerio arceatur. Propter hanc enim offensam venit super filios hominum fames, mortalitas, et gladius.
[26] Omnes enim gradus aecclesiastici a maximo pontifice usque ad ostiarium opprimuntur per vestrae dampnationis praemium, et
[27] in cunctos spirituale grassatur latrocinium. Ad hanc vocem imperatoris stupefacti pontifices, misericordiae operam in-
[28] plorabant. At princeps misericordia motus, et pro anima patris sui orare eos monens, proposuit edictum, ut nullus
[29] gradus vel ministerium aecclesiasticum precio acquireretur; et si quis attemptaret, omni honore multaretur. Sicut, in-
[30] quiens, Deus coronam imperii gratis mihi dedit, ita ego quod ad religionem pertinet gratis impendo. Volo ut et vos simi-
[31] liter faciatis. Puerulus itaque qui Romanae incubabat ecclesiae, praecepto imperatoris a sede deiectus est, et Grego-
[32] rius VI. natione Romanus substitutus est. Cuius bona fama quidquid prior fedaverat in melius reformavit. Hic sanctum
[33] Odilonem instituens Lugdunensi aecclesiae ordinari pontificem, misit ei pallium et anulum. Sed vir religiosus humili-
[34] tati studens hoc renuit, pallium tamen et anulum retinuit, servans illud pontifici qui dignus esset; quod usque hodie
[35] Cluniaci habetur. Heinricus vero, recepto regno Austrasiorum, comperta dissensione condoluit, et apud Bysontium a.
[36] ab inc. Dom. 1041. electione cleri et populi firmatum domnum Odelricum Linguonensem archidiaconum speciosis orna-
[37] tum indumentis ad Lugdunensem destinavit sedem, et facta est provinciae quies et gaudium populo. Anno ipso treva
[38] Dei primum statuta est et firmata, et pax ipsa treva Dei appellata. Quae non solum humanis praesidiis, sed et divinis
[39] confirmata est terroribus. Quam cum nolisset recipere gens Neustriae, viro Dei Richardo praedicante, et ut
[40] eam /{fol. 92r} susciperent, quia voluntas Domini erat, et a Deo non ab homine decretum hoc proces-
[41] serat, ammonente, divino iudicio cepit in eos desevire ignis qui eos torquebat; eo anno fere totus orbis penu-
[42] riam passus est pro raritate vini et tritici. Sequuta est e vestigio mortalitas hominum praemaxima a.
[43] ab inc. Dom. 1042. Multi autem eorum qui torquebantur ab igne, venientes ad virum Dei,
[44] meritis eius et precibus curabantur medica virtute Dei. Superest adhuc **domnus** Eduensis
[45] episcopus¹⁸, vir vitae longevitate grandevus, qui et referre solitus est, quia cum a sancto
[46] Odilone et ceteris ipsa pax divinis revelationibus instituta, treva Dei appellata, et ab Austra-
[47] siis suscepta fuisset, et voluntas omnium in hoc esset una ut ubique servaretur, negocium
[48] hoc strenuitati huius patris nostri Gratiae Dei ab omnibus impositum est, ut eius studio et
[49] industria pax eadem in Neustria servaretur, eo quod certi essent de eo, quod tanta esset eius
[50] erga omnes et omnium erga eum gratia, ut quidquid servandum doceret, servaretur a cun-
[51] ctis, quidquid vitandum monstraret, id cuncti vitarent. Quamobrem sategit pater venerabilis,
[52] ut tantum bonum gratanter ab omnibus susciperetur; sed perversa quorumdam voluntas, et
[53] mens indomita, quasi inauditum hoc respuit, quasi qui nollent instituta paterna violare et
[54] nova atque inaudita suscipere. Unde et subsequuta est divina ultio, ignis scilicet in rebelles
[55] et contumaces deseviens a Domino, quo torquebantur qui viro Dei resistere et mandata eius
[56] contemnere non verebantur. Videres monasterium eximii patris ardentium turbis refertum,
[57] quos ipse sanctorum reliquiis **aqua benedicta respersis et vino lotis**, et pulvere qui de petra
[58] sepulchri Domini radebatur vino ipso consperso, et ad potandum miseris dato, pace firmata
[59] et iurata, pristinae sanitati reddebat. Pro innumeris autem turbis confluentium infirmorum
[60] **vas potui illi paratum erat**, ut si advenirent egroti, potus salutis non deesset, ne fallerentur
[61] **si hora incompetenti venissent**; neve tunc foret necessitas recurrendi ad ablutionem reliquia-
[62] **rum**, quod post expletionem missae inpleri mos erat.

[63] 18) Hagano obiit a. 1098. Iun. 25. v. infra.

[1] Anno igitur ab incarn. Dom. 1045. Heinricus duxit uxorem nomine Agnetem, filiam Willelmi Pictavensis, apud
[2] Bysontium; ubi affuerunt episcopi 28. Cum enim esset alias bonus et omnes eius sitirent dominium, carnis tamen in-
[3] continentiam frenare non potuit. Pater Richardus tunc temporis monasterium nolebat relinquere, a
[4] quo pro nullis ingruentibus causis patiebatur avelli, quia sciebat et praedixerat filiis imminere
[5] resolutionem sui corporis. Etenim superioribus annis quando lues illa, de qua inpraesentia-
[6] rum mentionem fecimus, populum vastavit, cum dilaberetur populus, et civitas Virdunensis
[7] **pene** redigeretur in heremum, commune periculum communi oratione tolli consultum est.
[8] Cuius necessitatis urgente miseria, communi voto deliberatum est, beati Vitoni implorandum
[9] esse praesidium, cuius se confidebant meritis vitae procul dubio captaturos remedium. Visum
[10] etiam est Richardo episcopo, ipsius confessoris corpus sanctissimum exponi debere de fere-
[11] tro, ut processione solempni evectum praesentaretur conspectibus omnium, ut plebs ipsius
[12] fulta patrocinio, dum sancti videret loculum, eius propensius expeteret subsidium, quod
[13] noverat sibi non defuturum. Contradicente **itaque** viro reverentissimo patre nostro, praesul
[14] quod deliberaverat in crastinum inpleri destinavit: obsistente eo et dicente, levandam qui-
[15] dem miseriam populi, sed episcopo non cessurum in prosperum, qui ausus fuisset inquietare
[16] **sancti** corpus honorificum. Noctem illam pater insonnem duxit, ante altare sancti orationi-
[17] bus vacans cum lacrimis. In crastinum venit episcopus, clerus omnis, et populus, et cum
[18] multo timore et reverentia sancti pontificis exponunt reliquias, super aurum obrizum precio-
[19] sas. Quod ubi factum est, pontificem pater adivit: Inplesti, inquit, quod voluisti, sed nove-
[20] ris te quintum abhinc annum in saeculo non visurum. Michi quoque qui assensi, ante quintum
[21] similiter annum terminus erit vitae, te post modicum subsequente. Dixerat, et dictum rei proba-
[22] vit eventus. Quarto enim necdum exacto anno, viribus corporis cepit pater destitui, et con-
[23] vocatis fratribus indicavit imminere diem suae resolutionis. Mox itaque abbatiae sancti Petri
[24] Catalaunensis Odylardum abbatem instituit, Bello Loco patrem Richardum delegit, coenobio
[25] sancti Huberti Teodericum, sancti Urbani Stephanum, viros in omni theoria probatissimos,
[26] in servando religionis proposito clarissimos. Has enim abbatias ipse per se regebat. Exone-
[27] ratus ergo ab omnibus, illam sibi tantum retinere censuit, cui pastor datus fuerat, in qua
[28] etiam se sepeliri destinaverat. /{fol. 92v} Et iam in mandatis Domini assiduus potius quam frequens,
[29] die quadam cum vidisset unum de fratribus monasterii cui nomen Mysac graviter estuare
[30] febribus, ut quasi intercipi videretur spiritus eius, manum illius tenuit, et ut nunciandae
[31] horae operis Dei signum daret sanus factus et incolumis, praecepit. Ille in voce iubentis
[32] factus sanus oboedivit patris imperio, et sic omni egritudinis caruit incommodo. Hic itaque,
[33] qui tantis abundabat virtutibus, imminente die vocationis eius decubuit febribus, et ultima illa
[34] exercebatur egritudine. Quod ubi per urbem sonuit, advenit episcopus, monachorum quo-
[35] que, clericorum et sanctimonialium coetus; et visitatione solempni ostendebant erga patrem
[36] devotionem piaae affectionis. Nec rediit ad domum episcopus, quin **immo** cotidianis excubiis
[37] adherens ei, non die, non nocte ab illo patiebatur avelli. Advenerunt et vicinarum urbium
[38] episcopi, abbates, et quique magnates, ad visitandum eum et commendandos se ei; quibus
[39] videbatur, quod in obitu eius omnino terra commoveretur et conturbaretur. Excubabat die-
[40] bus ac noctibus ante domum **eius** turba filiorum et ceterorum fidelium, alii patri ad meliora
[41] festinanti valedicere et se commendare volebant, alii sanitates corporum expetebant, ut sal-
[42] tim aquam ablutionis manuum eius mererentur, qua inuncti refocillarentur. Ubi ergo sensit
[43] imminere horam vocationis suae, filios quos Christo adquisierat convenire iussit, et inunctus
[44] ab episcopo oleo sancto, confessione data, viatico caelesti pastus, expositus est lectulo, et
[45] iacuit in cinere et cilicio, ita ut altare sancti Nicholai eius semper appareret conspectui.
[46] Inde fratres alloquutus, consueta salutis documenta replicans, Deo ut servirent et adhererent
[47] ammonuit, sui que ut memorarentur piissima devotione petivit, omnibus in commune flenti-
[48] bus et suam destitutionem ingeminantibus, cum ipse omnium cohiberet lacrimas, solaretur
[49] dolorem, et Christi domini promitteret affuturam protectionem. Post hec reliquias, **quas**
[50] Iherosolimitanus patriarcha ei dederat, sibi afferri praecepit; et salutatis eis atque deoscula-
[51] tis cum multa reverentia, eas quas collo ferre consueverat exposuit, et ante se reverenter
[52] sisti praecepit. Hinc commune sanctorum patrocinium inplorans, elata manu fratribus et
[53] omnibus qui aderant benedixit, et sibi benedici petiit. Sicque data filiis licentia exeundi, ipse
[54] oculis et manibus in coelum porrectis ei intendebat ad quem festinabat. Legebantur ante
[55] eum passiones dominicae, lectiones quoque ex quarto dialogorum libro; et felix eius anima
[56] illi soli adhaerebat, cui se totum commiserat. Ubi vero cepit iam ab inferiori parte corpus

[1] emori, sanctorum reliquias apprehendens in lectulo sedit, et ad pedes eas ponens, atque
[2] uti vitalis calor deficiebat, paulatim eas protrahens, tandem in pectore substitit, et reliquias
[3] ibidem cum reclinasset, deposuit. O admirandam viri devotionem! O predicandam eius in
[4] omnibus sanctitatem! Cum ergo reclinasset, manus reliquiis apposuit, et sic usquequo spiri-
[5] tum Creatori redderet, erectis ad Deum luminibus mansit. Aderat ibi episcopus, et viri reli-
[6] giosi, quos obligaverat amor et beneficia pii patris, qui exitum eius praemunibant orationibus
[7] continuis et psalmodia, qui vix et raro, licet ad horam separabantur ab eius praesentia, ne
[8] contingeret eos absentes esse quando a corpore migraret felix anima. Illucescente itaque
[9] die mensis Iunii 14, quod est 18. Kalendarum Iunii, hora iam imminente tertia, praesentibus
[10] filiis suis, quos loci angustia capere poterat, ceteris in maiori aeclesia consistentibus et
[11] canentibus, sancta illa anima corporeis nexibus absoluta, ad illud pervenit aeternum quod
[12] est unum et inseparabile trinum. Oculos patris clausit episcopus, polinctores funeris¹⁸ Ri-
[13] chardus, Odylardus, Stephanus et Walerannus abbates fuerunt. Ipsi corpus sanctissimum
[14] procuraverunt, vestibus sacratis ex more induit episcopus, non quibus ille voluit et praecepit,
[15] quia vilia queque delegerat, sed quas dictavit amor paternus et devotio sanctissima et debita¹⁹.
[16] Reliquiae, quas super pectus suum ipse demiserat, induto eo sacris vestibus, supra pectus
[17] eius repositae sunt. Elatum ergo funus beatissimum baiulantium manibus, cum ob impetum
[18] populi occurrentis et plangentis obserata esset aeclesia, ante altare sancti Petri positum
[19] est; ubi missa a pontifice celebrata, tandem portae monasterii apertae sunt, et ecce populus
[20] innumerabilis utriusque sexus et ordinis irruiat cum lacrimis et ululatu cordis. /{fol. 93r} Plena erat
[21] aeclesia lacrimarum, omnes in commune pii patris deflebant obitum, ac si viderent immi-
[22] nere interitum patriae. O quantus luctus omnium! quanta totae urbi mestitia! quam pia erat
[23] de eius obitu compassio! quanta omnium destitutio! Ea dies tota fuit gemituum, tota plan-
[24] ctuum. Qua advesperascente, corpus beatissimum ad principalem aeclesiam sanctae Mariae
[25] a fratribus delatum, debitis vigiliarum et psalmodiae officiis nocte ipsa ab excubitoribus ho-
[26] noratum est. In crastino missa solempniter celebrata a canonicis, per reliqua urbis mona-
[27] steria deportatum est. et vigiliis missarumque solempniis debita officiositate percelebratis,
[28] tandem ad monasterium suum relatum est, et filiis dolentibus et de morte eius merentibus
[29] restitutum. Venit ergo dies crastina, et ecce fere circa horam terciam congregata est tota
[30] civitas ad sepeliendum illum. Missam celebravit episcopus, sermonemque habuit ad popu-
[31] lum de mutabilitate vitae huius, et qualiter in hanc plorationis convallem devenerimus; quis
[32] sit finis bonorum, quisve malorum; quae fuerit patris vita, mors quam preciosa. Hinc per-
[33] celebrato officio, dictis orationibus solempnibus, ad locum sepulturae itum est. Et licet solis
[34] exequiarum ministris et baiulis funeris cum his qui officia dabant permissum sit ingredi,
[35] ceteris intra maiorem aeclesiam retentis, tanta tamen fuit obsequentium multitudo, ut fene-
[36] stras, quibus lumen criptae infundebatur, ob captationem aeris auferri necessitas impulerit.
[37] Vincebat diem luminum multitudo, et fumes incensi et thimiamatis totam repleverat aecle-
[38] siam. Tanta erat omnium erga patris sepulturam devotio. Humato itaque mitissimi viri cor-
[39] pore, clausum est sepulcrum, et solido cemento per iuncturas litum. Requiescit autem in
[40] cripta subterranea ante altare sanctae Dei genitricis Mariae et sancti Iohannis euangelistae,
[41] et super eum maius altare sancti Petri stabilitum est. In eadem cripta subtus altare praefa-
[42] tum sanctae Mariae sanctus requiescit Madelveus, ab eodem patre nostro ibidem transpositus,
[43] et reverenter tumulatus. Peracto vero sepulturae officio, ubi ab aliis discessum est, ad com-
[44] ponendum viri Dei lectum unanimis se filiorum accendit devotio. Quattuor columpnae mar-
[45] moreae cooperculo sepulchri cemento facto ex eodem marmore conectuntur, his desuper
[46] tabula marmorea praegrans ipso eodem cemento adiungitur, et sic desuper cooperculo
[47] maceriae aliquantum construitur, et solido bituminis glutine solidatur. Tabulae vero in
[48] altum porrectae linteum imponitur, et ei pallium superadditum est; ut cunctis cernentibus
[49] patenter detur intelligi, eum magni esse meriti, cuius corpus sic honoratur in terris. Et merito.
[50] Quod enim fuit eius in terris studium, nisi Deum diligere, et sanctos eius venerari, et aecle-
[51] siam Dei ornare decore competenti? Nec mirum si a filiis propensius honoratur, quos scivit
[52] regere, et regere secundum nostram disciplinam, quae ex christiana lege descendit, et ad
[53] Deum ducit. Requievit autem hic pater noster a. ab inc. Dom. 1046, regiminis sui anno 42,
[54] regnante terris Heinrico Conradi filio. Supervixit vero episcopus Richardus usque ad men-
[55] sem Novembrium, et obiit 8. Idus Novemb., sicut ipse a patre suo quesierat, cum ei oculos

[Apparate!]

[56] 18) qui mortuos curabant et unguebant. 19) Gesta Vird. 10.

[1] clauderet²⁰. Si, inquit, pater ad Deum vadis, et ei placet obsequium quo ei servisti, obtine ut
 [2] unum annum non tibi supervivam in hoc seculo, quia tibi commori quam vivere praeopto.
 [3] Dixerat, et exauditus est, additusque patribus suis. Cuius corpus cum parentes iuxta corpus
 [4] viri Dei sepeliri mandassent, a canonicis vi retentum, et in aeclesia sanctae Mariae maioris
 [5] sepultum est. Eodem anno ordinatus est Lugdunensi ecclesiae archiepiscopus domnus Halinardus. Eodem quoque
 [6] anno Heinricus Romam ivit, et concilio habito abiecti sunt pervasores Romanae aeclesiae, Iohannes, Benedictus et
 [7] Silvester; et ordinatus est Clemens papa, a quo et ipse coronam suscepit imperii. Et eodem anno Clemens obiit,
 [8] et Damasus successit. Regimen quoque Viridunensis coenobii Walerannus suscepit, homo in
 [9] seculo nobilissimus, Gelduini comitis filius; qui in bello apud Bar castrum in geniculo vulne-
 [10] ratus claudicabat Cuius frater fuit Hugo Linguonensis episcopus, postea a sancto Leone IX.
 [11] in Remensi concilio depositus. Episcopatum autem Viridunensem Theodericus suscepit, We-
 [12] zelonis comitis filius; cuius primo benedictionis anno templum sanctae Mariae a duce Gode-
 [13] frido et Balduino /{fol. 93v} succensum est, vasa sacra ablata, civitasque destructa 8. Kal. Novembris.
 [14] Quantae vero apud illius aevi homines hic pater noster Gratia Dei honorificentiae fuerit,
 [15] Theodericus Basiliensium episcopus, vir multae auctoritatis et gratiae, suo in facto ostendit.
 [16] Qui cum in deducendo novo episcopo²¹ Viridunum missus ab imperatore venisset, et esset ei
 [17] devotio sancti viri sepulchrum invisere, cum ante tumbam magna se lacrimarum contritione
 [18] mactasset, rememorans defuncti pietatem sobrietatem et mansuetudinem, pallio pretiosis-
 [19] simo crocei coloris tumbam ipsam adornavit, ut affectu ipso testaretur, dilectionem quam
 [20] vivo exhibuerat mortuo se quoque non negare; immo propensiori eum cultu dignissimum,
 [21] quem iam suo Dominus gremio confoveret. Ceperat iam tunc locus ille multis clarere mira-
 [22] culis, et in febricitantes tanta curationum refundebatur gratia, ut quisquis advenisset hoc
 [23] laborans incommodo, ubi parum obdormisset, sanitatis potiretur suffragio, et rediret omni
 [24] valitudinis sopito incendio. Sed quid moramur, nec referimus cuius meriti angelico quoque
 [25] declaratus sit esse testimonio? Etenim qui vidit testimonium perhibuit, et de cuius vita non
 [26] dubitatur, eius merito testimonio creditur. Beatae memoriae pater Rodulfus, tercius post eum
 [27] successor in regimine aeclesiae et ut credimus hereditariae sanctitatis possessor, nunc felici
 [28] beatus excessu²², ubi locum ipsum regendum suscepit, et audiret a referentibus multa de eo
 [29] relatu digna, videret quoque unanimum erga cultum memorialem eius omnium devotionem,
 [30] amplexabatur quidem quod videbat et audiebat generaliter ab omnibus, estuabat vero intra
 [31] se ipsum, si tantae sanctitatis vir ille fuisset ut referebatur, et quasi querebat sollicitis et
 [32] dispositis cogitationum excubiis, cuius meriti apud Deum esset. Solebat et ipse ad eius se-
 [33] pulchri locum, quia senserat ibi faciles orationum proventus, creberrime orare et multoties
 [34] pernoctare: cum ecce una nocte post celebrationem nocturnalis synaxis cum ibidem solitas
 [35] Deo redderet excubias, hac eum cogitatione sepius terente et ad sese devolvente, somnus
 [36] paulisper allusit. Necdum corporales in soporem erant perfecte resoluti, cum intellectuales
 [37] oculi aperti sunt, et vidit sibi astare angelum blanda se voce alloquentem et dicentem: Diu
 [38] te cogitatio tua morosa curiositate detinuit, ut scires cuius meriti hic cuius sepulchro adsistis
 [39] esset, et ne te diutius fatigandum protraat, missus sum hec tibi expedire. Duo sunt in hac
 [40] cripta quiescentes, et diem Domini, quo duplici stola remunerentur, expectant es, hic abbas Ri-
 [41] chardus, et confessor Christi praecipuus Madelveus, cuius vos festivitatem suo tempore et die
 [42] devotis, ut dignum est, honoratis officiis: utpote quem Deus in numero sanctorum suorum et
 [43] sorte iustorum ascivit. Et iste quidem digne in memoriam vertitur hominum, qui ad gaudium
 [44] transiit iustorum. Hic autem, cuius adsto sepulchro, pari vobis nec minori devotione veneran-
 [45] dus in terris, quem pari sorte nec inferiori gloria Deus decoratum sublimavit in coelis. Multa
 [46] sanctitatis eius fama in terris. quam tamen nec ad medium nostis, quia vir gratia Dei inlumi-
 [47] natus humilitati studuit et vilitati, nec actus suos prodere maluit, sed occultare. Sed noveris,
 [48] quia magnum patronum et Deo carissimum praemisistis, et quae de eo dicuntur vera sunt,
 [49] quamquam ampliora dici possent. Placeat tibi devotio filiorum eius erga memoriam eius, et
 [50] quae tibi missus a Deo refero, hac ipsa die omnibus in commune edicito, ut gaudeant de felici
 [51] successu patris, quem habent suffragatorem et devotum interventorem in coelis. Tu itaque his
 [52] de beato vir o agnitis, viam quam coepisti ne deseras, mortificationi carnis, humilitati, vilitati
 [53] et castimoniae invigila, lucrandis animabus operam da, ut cum hoc et aliis doneris beatitudine
 [54] aeternae iocunditatis.

[Apparate!]

[55] 20) Gesta Virid. 10. Vita Richardi 20. 21) Theoderico scilicet anno 1047; cf. Herimanni Aug. chron.

[56] 22) sedit biennio vivente Grimoldo, deinde annis 1078 – 1099.

[1] /{fol. 94r} Obstupuerat vir gratiarum in visione et affatu angelico, et cum videret illum pro his et
[2] aliis pietatis eius beneficiis humanae fragilitati collatis Deo laudes dicentem, et ad easdem
[3] se pararet, toto corpore ut dormiebat assurrexit, et evigilans, grates quas conatus fuerat
[4] mente, iam animo et corpore persolvit intente. Nec apparuit segnis in praedicando quod
[5] viderat et audierat, immo omnibus Dei retexit magnalia, quia et quod gratum est vidisse
[6] vel audisse, gratius refertur, et gratissimum universis creditur; fratres quoque audita patris
[7] magnificentia tanti nuncii voce testificata, laudes et gratias Deo reddidimus²³, satisque cau-
[8] tum est ab illa die et deinceps, ut eius memoria devotione recoleretur dignissima. Pro his
[9] et aliis beneficiis eius benedicatur nomen Domini in secula^a. Vivit adhuc et vivet in secula
[10] beati viri meritum²⁴, et quamdiu volvetur seculum, semper eius meritum accipiet incremen-
[11] tum. Testatur hoc Normannia, fatetur et Britannia, applaudit tota Gallia patris promens
[12] magnalia, quae quanto letata est et iubilavit de conversatione eius sanctissima dum esset in
[13] mundo, tanto nunc dolet in morte eius sublata sibi tam felicia contubernia, cuius vita sancti-
[14] tatis erat speculum, penitentium solatium, merentium consolatio, miserorum defensio. Luxit
[15] eius obitum imperator et optimates, defleverunt reges et pontifices, defecit tibia et orga-
[16] num, cithara et psalterium, raucum sonuit tuba et tymphanum. Ascendit ad Deum clamor
[17] pauperum, desiderium egentium suam destitutionem ingeminantium, et ut mage mireris,
[18] unius obitum mundus deflevit, in quo totus dum viveret requievit. Et quamquam sentirent
[19] magis esse gaudendum, si rationem vis doloris admitteret. flebant tamen praecipue monachi
[20] virgines et viduae, ordo quoque aecclesiasticus, eius peculiari fulti patrocinio, firmati consi-
[21] lio, recreati alloquio. O patris meritum seculis memorabile, posteris venerabile, omnibus
[22] imitabile. Laudes eius nulla umquam delebit oblivio, non minuet temporis interpolatio, non
[23] auferet ab ore nostro, etsi gravior excandescat in nos quam nunc est tribulatio²⁵, quo minus
[24] te venerandum, te praedicandum, te, pater, fateamur omnimoda laude colendum. Tuis enim
[25] laudibus immorari, est a tribulatione relevari, quia laus tua gaudii est et pacis admiranda
[26] comprehensio, meroris et anxietatis propulsatio. Retulit humilitati nostrae ante quinquen-
[27] nium, cum necdum gustassemus quanti sit laboris et tedii aliena curare, venerabilis abbas
[28] sanctae Trinitatis de monte Rotomagensi Hugo nomine, qui nunc usque superest, quia cum
[29] esset in obsequiis praefati comitis Normanniae Willelmi, iam tunc regis Anglorum, cum
[30] tractaretur in aula de honestis viris et memoratu dignis, quorum ipse rex habuisset notitiam
[31] aut famam audisset, inter praecipuos huius admirabilis memorabatur, summa laude eius
[32] efferendo praeconia, humilitatem, sapientiam, discretionem, animi et vultus devotam Deo
[33] hilaritatem, sermonis facundiam, morum elegantiam, subditorum reverentiam. Mirabatur
[34] etiam, quod his modernis temporibus de loco tam celebri nulla ad se commigraret per-
[35] sona, nulla, ut solebat, regalem eius magnificentiam expeteret successorum tanti patris aut
[36] monachorum loci sedulitas; adeo ut cum pro legatione quadam idem vir, a quo haec audivi-
[37] mus, quadam vice mitteretur Virdunum, inter alia id ab eodem rege et honorabili eius con-
[38] iuge ei daretur in mandatis, ut coenobium nominatissimum sancti Vitoni expeteret ibidem
[39] hospitaturus, patremque et fratres loci sua ex parte devote salutaturus, et sollicite notaturus:
[40] si idem qui quondam honestatis et religionis cultus niteret, qui esset monasterii pater, si in
[41] eo avitae paternitatis et dulcedinis specimen eluceret, si in filiis gravitatis et reverentiae
[42] antiquum decus emereret, si rerum temporalium copia exuberans, si spiritualium delectatio-
[43] num gratia ab ubertate domus Dei esset habitantes debrians: omnia prospiceret, singula
[44] vivo rimaretur ingenio, sibi que referret. Verum quid rerum intercesserit, quod praefatus
[45] vir aliorum hospitaturus diverterit, et sperantibus optima regi et reginae insperata retule-
[46] rit, nostrum non est edicere, maxime cum illo in tempore, quo id gestum est, puerilis adhuc
[47] nos ferula his vel similibus vetaret intendere. Illud tantum notasse sufficiat, quod rex auditis
[48] quae non speraverat, viri spectabilis et memoria digni egregiam conversationem reducens
[49] ad animum tot ingeminationibus eius deflevit obitum, tot reciproca vicissitudine eius effere-
[50] bat meritum, replicando miris laudibus illius praeconia, et subinde repetendo indebita et in-
[51] grata paternae sedulitati remissorum filiorum remissae vicis obsequia, in hoc ipsum quoque
[52] omni congeminante aula, ut daretur cunctis palam intelligi, si fama votis annuisset, multis
[53] ecclesiam donandam muneribus, multa dilectione a regali fore munificentia honorandam.

[Apparate!]

[54] a) pergit auctor post aliquod tempus.

[55] 23) Hugo igitur aderat. 24) in sequentibus rhythmos agnosco. 25) haec igitur post annum 1096.

[56] scripta sunt.

[1] Vidimus demoniacum ad monasterium beati Vitoni adductum, intra paucissimos dies plena-
 [2] riae sanitatis gaudia reportasse, quem cum in primo adventu suo vinctum loris, et funibus
 [3] artatum /{fol. 94v} infra criptam ad memoriam sanctorum ibidem quiescentium parentes ducere vellent,
 [4] nullatenus potuerunt, credo demone timente praesentiam eorum sanctorum, quorum meri-
 [5] tis eadem aeclesia inlustratur, et praesentia decoratur^a.
 [6] /{fol. 95r} Anno ab inc. Dom. 1051. Leoni IX. successit Victor, et 4. anno obiit; et successit ei
 [7] Stephanus, qui et Fredericus frater Godefridi ducis, cuius primo papatus anno obiit apud
 [8] Goslare Henricus imperator, et exsequiis eius interfuit, qui et Spyrae sepultus est a. ab inc.
 [9] Dom. 1056. Et remansit Agnes imperatrix cum filio parvulo, qui et regnum optinuit sub
 [10] tutore regni Annone Coloniensi archiepiscopo. Obiit quoque Stephanus a. 1058. et sepultus
 [11] est apud Lucensem urbem, ubi multae Deo cooperante fiunt ad eius tumulum virtutes. Suc-
 [12] cessit ei Nicholaus, qui 2. anno ordinationis suae concilium habuit in basilica Lateranensi,
 [13] mense Aprili, indict. 12; ubi considentibus venerabilibus archiepiscopis, episcopis, abbatibus
 [14] seu venerabilibus presbiteris et diaconis, de electione summi pontificis decernens ait²⁶: Novit
 [15] beatitudo vestra, dilectissimi fratres et coepiscopi, inferiora quoque membra non latuit, defuncto
 [16] piae memoriae domno Stephano decessore nostro, haec apostolica sedes, cui Deo auctore de-
 [17] servio, quot adversa pertulerit, quot denique per symoniacae heresis trapezetas malleis et cre-
 [18] bris tusionibus subiacerit, adeo ut columna Dei viventis iamiam pene videretur nutare, et
 [19] sagena summi piscatoris procellis intumescens in naufragii profunda submergi. Unde, si
 [20] placet fraternitati vestrae, debemus auxiliante Deo futuris casibus prudenter occurrere, et
 [21] aecclesiastico statui, ne rediviva, quod absit, mala praevaleant, in posterum praevidere. Qua-
 [22] propter instructi praedecessorum nostrorum aliorumque sanctorum patrum auctoritate, decer-
 [23] nimus atque constituimus, ut obeunte huius Romanae universalis aecclesiae pontifice, imprimis
 [24] cardinales episcopi diligentissima simul consideratione tractantes, mox sibi clericos cardinales
 [25] adhibeant, sicque reliquus clerus et populus ad consensum novae electionis accedant, ut nimi-
 [26] rum ne venalitatis morbus qualibet occasione subripiat, religiosi viri praeduces sint in promo-
 [27] vendi pontificis electione, reliqui autem sequaces. Et certe rectus atque legitimus hic electionis
 [28] ordo perpenditur, si perspectis diversorum patrum regulis seu gestis, etiam illa beati Leonis
 [29] sententia recolatur. „Nulla, inquit, ratio sinit, ut inter episcopos habeantur, qui nec a clericis
 [30] sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a comprovincialibus episcopis metropolitani iudicio
 [31] consecrati“ Quia vero sedes apostolica cunctis in orbe terrarum praefertur aecclesiis, atque
 [32] ideo super se metropolitanum habere non potest, cardinales episcopi procul dubio metropolitani
 [33] vice funguntur, qui electionem antistitem ad apostolici culminis apicem provehunt. Eligant autem
 [34] de ipsius aecclesiae gremio, si repertus fuerit idoneus, vel si de ipsa non invenitur, ex alia assu-
 [35] matur, salvo debito honore et reverentia dilecti ~~nostri~~ filii nostri Henrici, qui impraesentiarum rex
 [36] habetur, et futurus imperator Deo concedente speratur, sicut iam sibi concessimus, et successo-
 [37] rum illius, qui ab hac apostolica sede personaliter hoc ius impetraverint. Quodsi pravorum
 [38] atque iniquorum hominum ita perversitas invaluerit, ut pura sincera atque gratuita electione
 [39] fieri in Urbe non possit, cardinales episcopi cum religiosis clericis catholicisque laycis, licet
 [40] paucis, ius potestatis obtineant eligere apostolicae sedis antistitem, ubi congruentius iudicave-
 [41] rint. Plane postquam electio fuerit facta, si bellica tempestas vel qualiscumque hominum cona-
 [42] tus malignitatis studio restiterit, ut is qui electus est in apostolica sede iuxta consuetudinem in-
 [43] tronizari non valeat, electus tamen sicut papa auctoritatem optineat regendi sanctam Roma-
 [44] nam aecclesiam, et disponendi omnes facultates illius; quod beatum Gregorium ante electionem
 [45] suam fecisse cognoscimus, Quodsi quis contra hoc decretum nostrum synodali sententia pro-
 [46] mulgatum per seditionem vel praesumptionem aut quodlibet ingenium electionis, aut etiam ordi-
 [47] natus seu intronizatus fuerit, auctoritate divina et sanctorum apostolorum Petri et Pauli per-
 [48] petuo anathemate cum suis auctoribus, factoribus, sequacibus, a liminibus sanctae Dei aeccle-
 [49] siae separatus subiciatur sicut antichristus et invasor atque destructor totius christianitatis,
 [50] nec aliqua super hoc audientia aliquando ei reservetur, sed ab omni aecclesiastico gradu, in
 [51] quocumque prius fuerat, sine retractatione deponatur. Cui quisquis adhererit, vel qualemcumque
 [52] tanquam pontifici reverentiam exhiberit, aut in aliquo eum defendere praesumpserit, pari senten-
 [53] tia sit mancipatus. /{fol. 95v} Quisquis autem huius nostri decreti vel sententiae temerator extiterit, et
 [54] Romanam aecclesiam sua praesumptione confundere et perturbare contra hoc statutum tempta-

[Apparate!]

[55] a) reliqua pars paginae vacat.

[56] 26) cf. Mon. Germ. Legg. T. II. B. 177. et quae ibi notavi.

[1] verit, perpetuo anathemate atque excommunicatione dampnetur, et cum impiis qui non resur-
 [2] gent in iudicio reputetur. Omnipotentis scilicet Dei patris et f. et s. s. contra se
 [3] iram sentiat, et sanctorum apostolorum Petri et Pauli, quorum praesumit confundere aeccle-
 [4] siam, in hac vita et in futura furorem reperiat, fiat habitatio eius deserta, et in tabernaculis
 [5] eius non sit qui inhabitet. Fiant filii eius orfani, et u.^a e. v. Commotus amoveatur
 [6] ipse, et filii eius, et mendicent, et eiciantur de habitationibus suis. Scrutetur f. o.
 [7] s. e. et d. a. l. eius. Orbis terrarum pugnet contra illum, et cuncta ele-
 [8] menta sint ei contraria. et omnium sanctorum quiescentium merita illum confundant, et in hac
 [9] vita super eum apertam vindictam ostendant. Observatores autem huius nostri decreti Dei
 [10] omnipotentis gratia protegat, et auctoritate beatorum apostolorum Petri et Pauli ab omnibus
 [11] vinculis absolvat. Nicholaus episcopus sanctae et apostolicae Romanae aecclesiae huic decreto
 [12] a nobis promulgato subscripsi. Bonifacius Albanensis subscripsi. Humbertus sanctae aecclesiae
 [13] Silvae candidae subscripsi. Petrus Ostiensis episcopus subscripsi et caeteri episcopi numero 76
 [14] cum presbiteris et diaconibus subscripserunt.

[15] Item: Nicholaus episcopus, servus servorum Dei, omnibus archiepiscopis, episcopis, abbati-
 [16] bus, clericis et laycis fidelibus, tam maioribus quam minoribus per omnes Gallias commorantibus,
 [17] immo Aquitanicis, Wasconibus, salutem et apostolicam benedictionem²⁶. Quicumque sacerdos.
 [18] diaconus et subdiaconus post institutum beatae memoriae praedecessoris nostri Leonis papae
 [19] de castitate clericorum concubinam palam duxit, vel ductam non reliquit, ex parte Dei omni-
 [20] potentis auctoritate beatorum apostolorum Petri et Pauli praecipimus, et omnino contradi-
 [21] cimus, ut missam non cantet, neque euangelium aut epistolam ad missam legat, neque in presbi-
 [22] terio ad divina officia cum his qui praefatae constitutioni obedientes fuerint, maneat, neque
 [23] partem ab aecclesia recipiat, quousque a nobis sententia super huiusmodi Deo concedente pro-
 [24] cedat. Et praecipientes statuimus, ut hii praedictorum ordinum, qui eidem praedecessori nostro
 [25] obedientes eius institutum servaver(unt), iuxta aecclesias quibus ordinati sunt, sicut oportet religiosos
 [26] clericos, simul manducant et dormiant, et quidquid ab aecclesiis competit communiter habeant.
 [27] Hunc igitur Nicolaum papam adiens Walerannus abbas Sancti Vitoni, querimonia facta
 [28] super comite Rutenensi pro fundis aecclesiae Viridunensis situs in comitatu Rutenensi quos
 [29] sancto Vitono auferebat, id est Maderniacum Puliniacum et alios, optinuit litteras ab eo mis-
 [30] sas praefato comiti in haec verba: Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, R. Rutenensi
 [31] comiti dilecto filio salutem et apostolicam benedictionem²⁷. Cognoscentes tui animi propositum,
 [32] et quod propter regnum Dei et iustitiam eius volueris renunciare temporali fastigio secularium
 [33] occupationum, confidenter tibi denunciamus, ut – secundum quod tibi iniunximus cum ore ad
 [34] os loqueremur – aecclesiis Dei et pauperibus defensorem te opponas, iustitiamque eis adqui-
 [35] rendo in conspectu Dei excusatus existas, quod non sine causa gladium portas. Et quia
 [36] nostrum est te admonere, si qua non negligenda cognoverimus te negligere, orando simul et
 [37] praecipiendo auctoritate apostolica monemus, ut monasterio sancti Petri sito Viriduni, quod
 [38] venerabilis vir consanguineus tuus Walerannus abbas regit, curtes quas in terra possessionis
 [39] tuae habere dinoscitur restituas, ne, quod absit, ad perditionem animae tuae diutius eas reti-
 [40] nendo excommunicationem ab antecessoribus nostris inprecata in vasoribus earum incurras.
 [41] Nec volumus dicas a parentibus tuis vel uxoris tuae eas servis Dei subtractas, quia iustus
 [42] Dominus reddit iniquitatem patrum in filios, in terciam et quartam generationem. Ut enim
 [43] conscia veritatis testatur antiquitas, sanctus Amantius, peculiaris vester patronus, eas contra-
 [44] didit servitorum sancti Petri usibus.

[45] His acceptis litteris cum reverteretur, apud Aremare monasterium²⁸ veneno periit, et
 [46] Grimoldus successit. Capella vero ab inhabitantibus retenta est, sed postmodum requisita
 [47] reddita est, etsi non tota. Et quia eo defuncto non fuit qui litteras missas comiti Rutenensi
 [48] perferret, adhuc abbatia cum fundis retenta est. Nicholaus quoque papa obiit anno eodem,
 [49] id est 1060. ab inc. Domini, et sequenti anno Walerannus decessit, et sepultus apud eun-
 [50] dem locum.

[51] Anno igitur 1061 Nic^holao 2 papę successit Alexander II. et secundo anno obiit; cui tercius
 [52] Alexander successit²⁹. Millesimo quoque sexagesimo quinto anno, ind. 3. stella quae comete dici-
 [53] tur, apparuit, et eodem anno Ewardus Anglorum rex obiit; qui quia sine filiis fuit, consanguineum

Nachtrag {fol. 95v} Annus 560 <...>^o <...>us <.>at. <...> kal. Iulii

[Apparate!]

[54] a) u. e. u. c.

[55] 26) Cf. Mansi T. XIX, c. 873. 27) Mansi T. XIX. c. 874. 28) Moustier Ramey prope Trecas.

[56] 29) Alexander duodecim annos sedit et Gregorium VII. successorem nactus est.

[1] suum Wilelmum Normannorum comitem post se regnare instituit. Sed Heroldus, contra sa-
 [2] cramentum quod Willelmo fecerat, regnum invasit. Ipso anno, mense Octobri, Willelmus
 [3] mare transiit, et commisso praelio 2. Idus Octobris ruit Heroldus, et Willelmus die natalis
 [4] Domini apud Lundoniam in regem elevatus et coronatus est. Anno ab incarn. Domini 1063
 [5] finis fuit annorum circuli^a qui constat quingentis triginta duobus annis, et sequenti anno idem inci-
 [6] pit circulus; in cuius fine erit labor et dolor. Alexander papa Gyraldum Ostiensem episcopum, qui
 [7] Petro successerat, ad Gallias destinavit, et vices suas ei per Franciam et Burgundiam commi-
 [8] sit. At ille ex praecepto papae concilium apud Cabilonem instituit, cui praeerat Roclenus
 [9] episcopus, litteris adprime eruditus et in lectione divinorum voluminum studiosissimus³⁰.
 [10] /{fol. 96r} Anno igitur ab incarnatione Domini 1074.³¹ praesidente Romanae ecclesiae papa Alexan-
 [11] dro, Giraldus Ostiensis episcopus, Romanae sedis legatus in Galliis, concilio Cabiloni habito
 [12] Romam rediens, et apud Diensem urbem hospitatus, cum clericis in aecclesia de utilitate ec-
 [13] clesiae loquebatur. Erat enim in eadem urbe Lancelinus symoniacus dictus episcopus, qui
 [14] vocatus ad audientiam cum venire renueret, et se in domo episcopali manu militari defende-
 [15] re, et episcopatum retinere temptaret, tractabat legatus cum civibus, canonicis scilicet et
 [16] plebis maioribus, quid de episcopo agerent, dicens iuxta Ambrosium, inexpiablem esse cul-
 [17] pam venditi ministerii; et iuxta decreta sanctorum patrum, Leonis, Gregorii, Nicholai et cete-
 [18] rorum, erga symoniacos nullam misericordiam habendam in servanda dignitate, et quia
 [19] quisquis per pecuniam ordinatur, ad hoc ut fiat hereticus promovetur, et omnes qui eis con-
 [20] sentiunt, et qui emendare possunt et non emendant, et omnes qui contra illos non sunt, sed
 [21] favent eis, cum eo habeant partem qui prius commisit hoc peculiare flagitium. Dum ergo de
 [22] his inter eos tractaretur, et ut praediximus, ille dictus episcopus audientiam subterfugeret,
 [23] iuxta canonum instituta et sanctorum patrum decreta episcopus querebatur idoneus, qui et
 [24] saluti eorum invigilaret, et animabus commissis sollicitus superintenderet, ecce personuit ad
 [25] aures eorum, advenisse illic et aecclesiam qua tenebantur intrasse orationis gratia domnum
 [26] Hugonem Lugdunensem camerarium, praecinctum et paratum ad equitandum; ibat enim
 [27] Romae ad sanctum Petrum. Nec mora, Spiritus sancti gratia corda suorum illustrante, fit
 [28] clamor et concursus fidelium, ocreatus cum calcaribus invenitur, rapitur, tenetur; in conspe-
 [29] ctu apostolicae sedis vicarii summo omnium favore et gratia deducitur; quod dignus sit qui
 [30] possit aecclesiae praesesse et prodesse, acclamatur. Reclamabat ille, et votis populi parabat
 [31] obsistere, quasi qui non posset nec deberet sponso legitimo vivente castitatem aecclesiae
 [32] foeda scissione corrumpere. In hac devota contentione placuit divinitati beneplacitam suae
 [33] praesentiae voluntatem in ostensione lucis suis fidelibus declarare. Nam cum esset nubilus
 [34] dies, lux in modum sperae per aliquas horas in gremio et in facie splenduit ecclesiae, quae sic
 [35] accendit cunctos qui aderant et viderant, ad laudandam propiciationem divinae clementiae,
 [36] ut clamaretur ab omnibus: Benedictus dominus Deus, quia respexit deiectionem ecclesiae suae,
 [37] ut visitaret eam et illuminaret tali pontifice! Accessit et aliud mirabile divinae pietatis^b indicium,
 [38] quia, cum in eius^c electione omnis sibi in voce^d laudis et iubilo cordis applauderet^e aecclesia, et
 [39] praecipue^f se tali rectore opitulatam esse^g gratularetur, legatus papae^h mente praesaga
 [40] quiddam mirumⁱ in eo praevidens: Huic, inquit^k, civitati pastor quidem est^l electus et a Deo
 [41] donatus^m sed maiora ei praedestinavitⁿ Altissimus. Non diu enim^o huic ecclesiae pastoris
 [42] officium praestabit^p, quoniam excellentiori gibisserio³² donabitur^q dispensaturus^r divinae^s mu-
 [43] nerae^t gratissimo^{u,33}. Sic clamores et vota omnium iudicium probavit caeleste, et electus ille, quia
 [44] nec valuit nec voluit, tot praecurrentibus indiciis, voluntati divinae contraire, compulsus est
 [45] auctoritate apostolica remorari, et confirmata est super eum electio cleri et populi. Quo au-
 [46] dito, ipse qui aecclesiam per symoniam invaserat et armis retinere temptabat, /{fol. 96v} dolens unani-
 [47] mem assensum civium, et timens populi gaudentis et ad pia vota incalescentis animo, si
 [48] intumesceret, impetum ferocissimum, domum episcopalem deseruit et recessit. Angebatur
 [49] enim curarum estibus, et stimulis mordacis conscientiae, quam non effugere quibat, quia non

[Apparate!]

[50] a) vox iam deleta, b) -tatis deletum. c) eius deletum. d) -n voce deleta. e) ap- deletum. f) praecipue
 [51] deletum. g) esse deletum. h) papae deletum. i) mirum deletum. k) inquit deletum. l) -em est deleta.
 [52] m) -us deletum. n) -navit deletum. o) enim deletum. p) -fium praestabit deleta. q) -sserio dona- deleta.
 [53] r) -ur- deletum. s) divinae deletum. t) -a deletum. u) -ae deletum.

[54] 30) Concilium Cabillonense habitum est 6. Non. 32) i. e. marsupio. 33) provectus est in archi-
 [55] Mart. anno 1072, ut testantur actorum fragmenta episcopum Lugdunensem a. 1082 exeunte vel 1083
 [56] Mansi t. XX. p. 47. K. 31) vel potius 1073. ineunte.

[1] inveniebat quo fugeret, nec suis iam, ut solebat, delectabatur erroribus, a quibus puniebatur
[2] licet nolens et inscius; et tamen adhuc exultabat in crimine, quia novis vetera obumbrando,
[3] peccatis se utcumque adiuvari estimabat. Putabat enim insigne esse virtutis, ubi est lapsus
[4] criminis. Sed iam sileatur eius memoria, quia recessit, quia aufugit, quia quod indebite usur-
[5] paverat, non est expectatus dimittere; ad plebis gaudium, ad cleri, magnatorum quoque et
[6] infimorum tripudium flectamus articulum. Sublimatus est electus noster cum gaudio et cor-
[7] dis iubilo in pontificali solio, acclamatus est et confirmatus episcopus de Dei et Christi eius
[8] iudicio, de clericorum pene omnium testimonio, de plebis quae tunc affuit suffragio, de sacer-
[9] dotum et bonorum virorum collegio. Invenit itaque civitatem angoris plenam, tribulationibus
[10] circumseptam, vigilantia multa egentem, res episcopii direptas, ita ut non invenerit unde vel
[11] uno die de redditibus domus episcopalis vivere potuerit, ita omnia attriverant qui ante eum
[12] fuerant. Adeo ut de omnibus totius episcopatus aeclesiis vix unam haberet domus episco-
[13] palis aut mater aeclesia, cum fere omnes possiderentur a militibus et quibuslibet seculari-
[14] bus. Nec diu passus est suo in tempore tantam videre contritionem et conculcationem eccle-
[15] siae, quin potius statuit decretum, ut nullus laicus optineret aeclesiam, aut partem acciperet
[16] in redditibus aeclesiarum. Et factum est, divina cooperante clementia, ut omnes gratanter
[17] iussionem eius suscipere, et obedirent, ita ut ante eius ordinationem haec suae meliorationis
[18] incrementa sibi commissis per eum suscipere aeclesia. Obierat ipso anno papa Alexander in
[19] ipso apostolorum Petri et Pauli natalicio, et substitutus erat unanimi electione cleri et populi
[20] Gregorius VII, qui in ipsa Romana aeclesia sub praefato pontifice officio fungebatur archi-
[21] diaconatus. Et licet ordinationis et consecrationis eius privilegium solis cardinalibus episco-
[22] pis Albanensi, Ostiensi et Portuensi sit commissum, Giraldu ipse, quia aberat, expectatus non
[23] est, sed qui vices eius exequeretur subrogatus est. Qui demum reversus, papae inter cetera
[24] electionem Diensis aeclesiae innotuit, et electum ipsum quam maxime paternitati ipsius
[25] commendavit. Non multo post ipse qui commendabatur advenit, et quia solam clericatus ton-
[26] suram habebat – detestabatur enim symoniacorum ordinationes –, in mense Decembrio per
[27] manum eius usque ad presbiteratus gradum promotus est, cum hoc aliqui calumpniarentur
[28] Romanorum, et promerent morem sanctae Romanae aeclesiae, neminem licet electum anti-
[29] stitem a papa ordinandum nisi in eadem deserviret aeclesia. Quod tamen in ipso dominus
[30] autentica potestate sua fecit; complacuerat enim sibi in illo anima eius. In quadragesima vero,
[31] sabbato in presbiterum, et sequenti dominica ad missas in episcopum consecratus est. Sic
[32] post octonos consecrationis dies affatim inbutus divinis dogmatibus, et ubertim roboratus
[33] aeclesiasticis sanctionibus, benedictione percepta dimissus est ad regendos filios, quibus
[34] pastor et rector ordinatus erat.

[35] /{fol. 97r} Sed nec illud silendum, in quo egregie convalescit testimonium probitatis eius, et prae-
[36] ordinatae ac Deo placitae consecrationis eius. Cum post ipsam electionem, quae facta
[37] est mense Octobrio die 19, ad suscipiendos ordines Romam mense Decembri venisset, invenit
[38] ibidem pro simili expectatione dominum Anselmum Lucensem electum, virum omni laudis
[39] praeconio dignum, nunc felici beatum excessu³⁴, in quo omnis laus secure canitur. Cum hoc
[40] itaque tanto familiaritatis et dilectionis vinculo connexus est, et ita sibi licet divisa haberent
[41] hospicia, in palatio Lateranensi individui adhaerebant, ut unum videri sine altero mirum vide-
[42] retur his qui eorum noverant unanimitatem. Adeo ut urbis praefectus quodam veritatis prae-
[43] sagio alterum horum diem, alterum vocaret lucem: quod dies non sit sine luce et lucem
[44] dies comitetur. Lucebat enim in eorum moribus iustitiae et pietatis decus, praeponderabat
[45] amicitia constans, mutabilitatis nescia. Aetatibus pares, caritate non impares, sui delectaban-
[46] tur copula, quia et coequalium^a usus dulcior, et senum tutior est. Senes autem erant non
[47] longevitate vitae, sed morum maturitate. Et utinam gratiam virtutis et fidei alterius, quem
[48] secum in gloria iam assumptum Deus approbat, imitetur et alter qui residuus est, ut cum
[49] transierint tempora praefinita, sint in caelestibus unum, quos divinus amor hic dedit esse
[50] unum³⁵. Cum ergo Romae positi praestolarentur diem consecrationis suae, venerunt nuncii
[51] regis Heinrici Romam, rogantes ne contra morem praedecessorum suorum dominus papa eos
[52] consecrare vellet, qui episcopatus electionem solam, non autem donum per regiam acceper-
[53] ant investituram. At ipse convocatis cardinalibus legationem regis aperuit, et quid sibi ad
[54] hoc respondendum, quid esset faciendum, ammonuit. Quibus respondentibus usum aeclesiae

[Apparate!]

[55] a) coequalior c.

[56] 34) obiit a. 1086. Mart. 18. 35) Hugo anno demum 1106 obiit.

[1] hunc esse, hunc haberi pro lege, cum auctoritas eis nulla ad hoc suffragaretur, in Lucensi
[2] tamen electo eis adquevit, ut consecrationem eius differret, donec investituram episcopatus
[3] ex regio dono accepisset³⁶. In Diensi vero adquevire noluit, sed eum prima quadragesimae
[4] ebdomada, sabbato in presbiterum, et dominica consecravit in episcopum³⁷. Et quia vidit
[5] hoc sanctorum patrum adversari decretis, ut in canonica electione episcopi praevaleret donum
[6] regis, immo multoties ipsam electionem inmutaret vel potius irritam faceret, eodem anno³⁸
[7] in Romana synodo 50 episcoporum, considente presbiterorum et abbatum multitudine, iuxta
[8] decreta pontificalia et institutiones canonicas ne hoc amplius a quoquam praesumeretur pro-
[9] hibuit sub interminatione anathematis, decretum faciens in hec verba: Si quis deinceps epi-
[10] scopatum vel abbatiam de manu alicuius laycae personae susceperit, nullatenus inter episcopos
[11] vel abbates habeatur, nec ulla ei ut episcopo vel abbati audientia concedatur. Insuper ei gra-
[12] tiam beati Petri et introitum ecclesiae interdiciamus, quoadusque locum, quem sub crimine tam
[13] ambitionis quam inobedientiae, quod est scelus idolatriae, cepit, non deserit. Similiter etiam de
[14] inferioribus aecclesiasticis dignitatibus constituimus. Item: Si quis imperatorum, ducum, mar-
[15] chionum, comitum, vel quilibet secularium potestatum aut personarum investituram episcopatus
[16] vel alicuius aecclesiasticae dignitatis dare praesumpserit, eiusdem sententiae vinculo se astrictum
[17] sciat. Sequutus est autem in hoc patrum exempla, licet iam per multa annorum curricula
[18] dampnabilis haec consuetudo inolevisset, et in usum conversa esset. Dicitur enim in septima
[19] universali synodo a quinque patriarchis et 350 patribus sub Adriano papa habita, capite 3:
[20] Omnis electio episcopi, presbiteri vel diaconi a principibus facta irrita maneat, secundum re-
[21] gulam quae dicit: Si quis episcopus secularibus potestatibus usus aecclesiam per ipsos optinue-
[22] rit, deponatur et segregetur, omnesque qui illi communicant. Item in octava universali synodo
[23] habita a quinque patriarchis sub Nicholao I. pontifice, cap....: Promotiones vel consecrationes
[24] episcoporum concordans prioribus conciliis hec sancta et universalis synodus electione et decreto
[25] episcoporum fieri constituit, et statuit atque promulgavit, neminem laycorum principum et po-
[26] tentum semet inserere electioni vel promotioni patriarchae vel metropolitae aut cuiuslibet epi-
[27] scopi, ne inordinata hinc et incongrua fiat confusio vel contentio, praesertim cum nullam in ta-
[28] libus potestatem quemquam potestativorum laycorum habere conveniat, sed potius silere et at-
[29] tendere sibi usquequo regulariter a collegio aecclesiae suscipiat finem electio futuri pontificis. Si
[30] quis vero laycorum ad concertandum et cooperandum invitatur ab aecclesia, licet huiusmodi cum
[31] reverentia obtemperare asciscentibus. Quisquis autem secularium principum et potentum, vel
[32] alterius dignitatis laycus, adversus communem et consonantem atque canonicam electionem
[33] aecclesiastici ordinis agere temptaverit, anathema sit donec obediat et consentiat Item ex con-
[34] cilio Niceno, cap. 6: Per omnia manifestum est quia si quis praeter voluntatem et conscientiam
[35] metropolitani fuerit ordinatus, hunc sanctum et magnum concilium statuit non debere esse epi-
[36] scopum. Item ex concilio Antiocheno cap.... Si quis presbiter vel diaconus per secularem
[37] dignitatem ecclesiam Dei optinuerit, deiciatur, et ipse et ordinator eius a communione modis
[38] omnibus abscidatur, et sint sub anathemate sicut Symon magus a Petro. In electione igitur et
[39] consecratione domni Diensis evidenter ostenditur operata divinitas, quia per hanc occasionem
[40] sanctae Dei aecclesiae sub papatu domni Gregorii multis retro annis obnubilata electionis
[41] aecclesiasticae splenduit veritas. Viderint ergo viri cordati, quid iuris imperatoribus, regi-
[42] bus et principibus in (electione pontificis reservetur.
[43] /{fol. 96v} Commisit autem ei vices suas in Gallia, ubi plurimum symoniae serpebat pestis iniqua;
[44] quia perrari illic erant, qui non essent aut symoniaci, aut a symoniacis ordinati, aut per ma-
[45] num laicam investiti³⁹. Plurimum illi inculcans, potestate data non abuti, quo minus depra-
[46] vata corrigeret, dampnanda recideret, sancta et honesta doceret, et docenda faceret. Scripsit
[47] et ad praelatos Gallicanarum ecclesiarum, quae sunt iuris sancti Petri? epistolam pro suo
[48] censu debito beato Petro in haec verba: Gregorius⁴⁰ episcopus, servus servorum Dei, omnibus
[49] abbatibus et praelatis tam monachorum quam et canonicorum per Gallias constitutis, salutem
[50] et apostolicam benedictionem. Fraternitatem vestram, dilectissimi fratres, latereminime credimus,
[51] quasdam aecclesiarum vestrarum beato Petro et nobis annuos census persolvere ex praecedent-

[Apparate!]

[52] 36) At contra Gregorius in litteris ad Anselmum
[53] Luc. regist. I, 21. monet ne ab Henrico rege inve-
[54] stituram accipiat. Kal. Sept. Ind. 12. (1073.) K.
[55] 37) De consecratione Hugonis Gregorius in registro
[56] I, 69. litteras dedit ad comitem Diensem 17. Kal.

[52] April. Ind. 12. i. e. ipso consecrationis die 16. m.
[53] Martii 1074; pascha celebratum est die 20. Apri-
[54] lis. K. 38) Sequenti anno 1075, ut docuit Pagius
[55] ad h. a. K. 39) Cf. epist. Gregorii Regist. I, 69. K.
[56] 40) Desideratur in registro Gregorii. K.

[1] tium patrum institutionibus debere. Sed quia quidam vestrum partim negligentia, partim vero
[2] tenaci induratione haec hactenus minus plene quam oporteret **peregerunt**, hos ut emendari et debita
[3] solvere^a studeant, omnes autem ut apostolico praecepto: „Cui vectigal vectigal, cui tributum tri-
[4] butum“ optemperetis commonemus. Unusquisque enim non quod suum est, set quod alterius,
[5] querat; quoniam si digne redarguitur, qui prout oportet propria non largitur, qua sententia
[6] dignus est, qui nec aliena rapere, nec debita metuit retinere, dicente Domino: „Quae vultis ut
[7] faciant vobis, haec facite et vos illis.“ Et: „Quod tibi non vis: alii non feceris.“ Nunc igitur,
[8] quia dilectum filium nostrum Hugonem Diensem episcopum ob aecclesiasticae utilitatis diversa
[9] negocia in Gallias vices nostras exequenturum mittimus, et quia nemini potius credere debemus,
[10] quem in omnibus a nobis sibi iniunctis fideliter egisse comperimus, quae nobis ex ecclesiis vestris
[11] specialiter debetis, vos illi ad nos perferenda persolvere, ac de retentis satisfacere iubemus.
[12] Ipso anno apud Casam Dei⁴¹ monasticum susceperat habitum domnus Ierento, mense
[13] Novembrio, die 1. Hic ortus territorio Viennensi, patre Arnaldo, matre Agnes nomine, nutri-
[14] tus est diligenti cura et industria a domno Hugone Cluniacensium patre, /{fol. 98r} litteris etiam imbu-
[15] tus est ab his qui maioris auctoritatis videbantur in Cluniaco. Postquam vero adolevit, seculo
[16] adhesit, et factus est velut expers gratiae quam adeptus fuerat, levitati omnino studens, ca-
[17] nonicae professionis normam reiciens, militaria potius instrumenta appetens. Studebatque
[18] seculo crescere, non Deo. Animus quietis impatiens, laboris impiger, domari non poterat.
[19] Implebatur in eo illud ethnici^{41*} verissimum de iuvene inberbi testimonium, cuius quia nostrum
[20] non est meminisse, qui novit recolat. Hoc sane de eo omnes qui noverunt perhibent testimo-
[21] nium, levissimum quidem eum mente et corpore, et tamen gratum fuisse, et ita seculo dedi-
[22] tum, ut eius iam facta **conversio** omnibus videretur esse miraculo. Ubi vero voluntati satis-
[23] fecisse se vidit, coepit iam aliquando tedere quod liberat. Sed rursus inter ipsa conversionis
[24] primordia dum cuperet se extendere ad insolita, reverberatus animo proclivior redibat ad so-
[25] lita. Vicit tandem metus mortis et gehennae hominem. Credidit se satis tuto periculo, Chri-
[26] sti protectus auxilio. Omnia postposuit, omnia deseruit, et ad Casam Dei se contulit, ubi tunc
[27] temporis nullae divitiae, nulla gloria, sola habitantibus sufficiebat inopia. Vasta erat heremus,
[28] utpote quae ante annos 20 habitationes hominum non noverat. Sanctus illam Robertus pri-
[29] mus incoluit, qui animo et corpore mundo mori et Christo vivere paratus fuit, quod libellus
[30] de vita eius scriptus⁴² plenius elucidat scire volentibus. Anno enim ab incarn. Dom. 1043^b
[31] illuc venit, ubi praefuit **cl<austro>**^{b*.43} annis 9, et factus monachus^c et abbas praefuit annis 15^d,
[32] et migravit ad Dominum anno 1067. successorem suum designans nomine Durannum. Ad
[33] hunc ergo locum veniens, cui post obitum praefati patris praedictus abba Durannus praeerat,
[34] sumpsit animum et formam discipuli, sed mox compulsus est magister fieri, et prioratus sus-
[35] cepit officium iussu abbatis et totius congregationis. Tristabatur, quia quod desiderabat esse
[36] nequibat: et quia aliis praesse rogabatur, ipse in se de se mirabatur. Triennium in ipso
[37] mansit officio sub abbatis imperio, providens pro posse et nosse necessaria pauperibus Chri-
[38] sti, et insudans utilitati aecclesiae. Promotiones aecclesiasticorum graduum adeptus est per
[39] manum domni Hugonis Diensis episcopi, a primo usque ad septimum. Invigilabat enim idem
[40] sollicitus gregi sibi credito, et legationis sibi creditae sollicitas servans excubias, primum con-
[41] cilium celebravit apud Ansam, secundum apud Clarummontem⁴⁴, in quo Stephano Arver-
[42] nensi episcopo, Podiensis sedis invasore, quia pro ambitione ma<la> sedem suam deseruerat,
[43] Willelmo quoque symoniaco et invasore sedis Arvernensis deposito, consecratus est praefatus
[44] abbas Durannus Arvernorum episcopus, peracto decennio regiminis sui in loco Casae Dei,
[45] qui etiam post biennium petitione et voluntate fratrum curam regiminis Siguino dereliquit.
[46] Tertium Divioni. Persequebatur symoniacos, adversus quos ei iugis pugna, conflictus fuit
[47] perpetuus, quos etiam prout potuit ab aecclesia eliminavit, et orthodoxos substituit.
[48] Anno **ab incarn. Dom.** 1075^o Grimoldus abbatiam⁴⁵ dimisit die sancti Nicholai. Rodulfus
[49] successit, ordinatio eius die sancti Urbani.

[Apparate!]

[50] a) -bita sol- deleta. b) M... c.; numerum restitui ex chron. Malleacensi. b*) d.... c) vox absca.

[51] d) numerum supplevi ex chron. Malieacensi.

[52] 41) S. Robert la chaise Dieu, dioeceseos Claromon-

[53] tanae. 41*) Horatii, de arte poet. 161 seqq.

[54] 42) auctore Geraldo de Venna expolita demum

[55] a Marbodo; v. Mabillonii Acta SS. Ord. S. Bened.

[56] Saec. VI. Tom. II. pag. 183. 43) scilicet eccle-

[57] siae, et cellae prope eam constructae. 44) Habi-

[52] tum est 2. Idibus Augusti, ut ex litteris Hugonis

[53] Diensis ad Rudolfum Turonensem archiepiscopum

[54] patet. Mansi XX, 483. Anno 1076 hoc concilium

[55] congregatum esse docent litterae Gregorii ad epi-

[56] scopos Galliae, quas vide infra. K. 45) S. Vitoni.

[1] Anno ab incarn. Dom. 1076, 10. Kal. Mai terrae motus factus est, feria 6, luna 14, et hoc
 [2] anno fuit gelu magnum a 7. Idus Decembris usque Idus Martii.
 [3] Quartum concilium tenuit Augustuduni; /{fol. 97v} pro quibus autem causis Eduense celebratum sit
 [4] concilium, in litteris domini papae advertere licet quarum textus iste est: Gregorius episcopus,
 [5] servus servorum Dei, dilecto in Christo fratri Hugoni, venerabili Diensi episcopo, salutem et apo-
 [6] stolicam benedictionem. Gerardus Cameracensis electus ad nos veniens, qualiter in eadem Ca-
 [7] meracensi ecclesia ad locum regiminis assignatus sit, prompta nobis confessione manifestavit,
 [8] non denegans post factam cleri et populi (electionem donum episcopatus ab Heinricho rege se ac-
 [9] cepisse. Defensionem autem proponens, et multum nobis offerens, se neque decretum nostrum
 [10] de prohibitione huiusmodi acceptionis, nec ipsum Heinrichum regem a nobis excommunicatum
 [11] fuisse, aliqua certa manifestatione cognovisse. Cui cum nos congruis rationibus ostenderemus,
 [12] quam grave esset, etiam omni ignorantia excusante, sanctae et apostolicae sedis synodale de-
 [13] cretum transgredi, et huiusmodi participatione cum homine excommunicato commaculati: ad
 [14] satisfaciendum promptus, donum quod accepisse visus est, continuo in manus nostras refutavit,
 [15] et omnino causam suam nostro iudicio cum sui ipsius ad omnem voluntatem subiectione et ob-
 [16] auditione reliquit Cuius humiliatione, et quoniam canonicam in eo electionem praecessisse
 [17] audivimus, ad misericordiam moti sumus, et confisi in testimonio quod nonnulli confratrum
 [18] nostrorum episcoporum, cum multis pro eo supplicationibus, ad nos per epistolas suas direxe-
 [19] runt, videlicet quod eius praecedens vita et conversatio multum honesta et laudabilis fuerit, ad
 [20] promotionem eius discretae moderationis consideratione assensum praebere non indignum duxi-
 [21] mus. Attamen ne istud aliis, quorum causa et conversatio huic longe dissimilis et impar consti-
 [22] terit, ad exemplum **vel** occasionem querendae misericordiae in posterum fore debuisset, illud con-
 [23] stituimus, ut coram te et confratre nostro Remensi archiepiscopo, et aliis comprovincialibus epi-
 [24] scopis, ita se per sacramentum purgare debeat, quod ei ante acceptionem illam, et ut dicitur,
 [25] investituram episcopatus, regem excommunicatum fuisse, et illud decretum nostrum de prohibitione
 [26] huiusmodi^a investiendi et accipiendi aecclesias, neque per legatum nostrum, neque ab aliqua
 [27] persona quae se his statutis interfuisse et ea audisse fateretur, significatum et indubitanter noti-
 [28] ficatum fuerit. Quapropter ammonemus fraternitatem tuam, ut concilium in partibus illis con-
 [29] vocare et celebrare studeas, maxime quidem cum consensu et consilio regis Francorum, si fieri
 [30] potest. Sin autem aliqua occasione id consentire noluerit, in Lingonensi aecclesia conventum
 [31] celebrandi concilii instituas, atque hoc cum consilio et prudenti dispositione confratris nostri
 [32] Lingonensis episcopi facias. Sciens quoniam in omnibus fidelem adiutorem et cooperatorem
 [33] non solum nobis, sed et tibi et omnibus legatis nostris se deinceps fore promisit, et nos in eo
 [34] multam spem habemus et fiduciam. Comes etiam Tebaldu per legatos suos eandem nobis pro-
 [35] missionem fecit, ut si rex legatos nostros recipere nollet, ipse cum summa devotione reciperet,
 [36] et eis omnem quam posset aptitudinem celebrandi synodum, et aecclesiastica exequendi negotia,
 [37] locum consilium auxiliumque pararet. Stude ergo, ut praefatum fratrem nostrum Linguonen-
 [38] sem episcopum convenias, et communi consilio, ubi vobis melius videtur, synodum constitue: et
 [39] convocatis illic archiepiscopo Remensi et ceteris quotquot possis archiepiscopis et episcopis
 [40] Franciae, primo omnium causas supra memorati electi Cameracensis discutere studeas, videli-
 [41] cet ut secundum praescriptam sacramenti determinationem se coram omnibus expurget, et insu-
 [42] per ne in mortem illius, qui in ignibus proiectus est, consenserit⁴⁶, in eodem se sacramento defen-
 [43] dat. Quod si factum fuerit, praecedentem eius electionem confirmandam esse apostolica mode-
 [44] ratione decernimus, et te cum fratre nostro Remensi archiepiscopo de eius consecratione, prout
 [45] oportet, statuere volumus, nisi forte alia sibi quae nos ignoramus obstiterint, quae tamen in
 [46] providentia vestra examinanda relinquimus. Illud vero commune malum pene totius terrae,
 [47] quod altaria venduntur, et quod iste etiam in officio sui archidiaconatus se fecisse non denegat,
 [48] ne deinceps fiat tam huic quam ceteris omnibus interdicito. De cetero ammonemus dilectionem
 [49] tuam, ut reliquas causas et negotia, videlicet Catalaunensis episcopi, Carnotensis aecclesiae,
 [50] Aniciensis, Arvernensis, necnon monasterii sancti Dyonisii, et alia quae necessaria ecclesiasti-
 [51] cae religioni apparuerint, pro commissa tibi vice nostra, quantum Deo auxiliante potueris, ita
 [52] diligenter tractare et ad finem perducere studeas, quatinus in eis nostra deinceps possit sollici-
 [53] tudo et longa fatigatio sublevari. Volumus etiam, ut fratrem nostrum Hugonem, venerabilem
 [54] Cluniacensem abbatem, tecum synodo interesse ex nostra parte convetare rogando et multum
 [55] instando procures: cum propter alia multa, tum maxime ut causa Arvernensis aecclesiae com-

[Apparate!]

[56] a) huiusdemodi c. b) ita c. nostra ed.

[57] 46) cf. Chron. S. Andreae lib. III. SS. VII, 540 et not. 31.

[1] petenti et firma determinatione cum Dei et illius adiutorio finiatur. Confidimus enim in miseri-
 [2] cordia Dei et conversatione vitae eius, quod nullius deprecatio, nullus favor aut gratia, nec
 [3] aliqua prorsus personalis acceptio eum a tramite rectitudinis dimovere potent. Si igitur divina
 [4] clementia huic nostrae dispositioni effectum dederit, inter cetera quae tua fraternitas agenda
 [5] suscepit, hoc attentissime perpendat et exequi studeat, ut congregatis omnibus et in conventu
 [6] residentibus, manifesta et personanti denunciatione interdicat, ut conservanda deinceps in pro-
 [7] movendis episcopis canonica auctoritate et apostolica, nullus metropolitanorum aut quivis epi-
 [8] scoporum alicui, qui a laica persona donum episcopatus susceperit, imponere manum audeat,
 [9] nisi dignitatis suae honore officioque carere et ipse velit. Similiter etiam, ut nulla potestas aut
 [10] aliqua persona de huiusmodi honoris donatione vel acceptione ulterius se intromittere debeat.
 [11] Quod qui praesumpserit, eadem sententia et animadversionis censura, quam beatus Adrianus
 [12] papa in octava synodo de huiusmodi praesumptoribus et sacrae auctoritatis corruptoribus sta-
 [13] tuit atque firmavit, se astrictum ac ligatum fore cognoscat. Quo capitulo scripto atque in prae-
 [14] sentia omnium lecto, ad collaudationem et confirmationem eius universum coetum illius conses-
 [15] sus^a admoneas. Eos autem, qui post recensitam a nobis huius decreti auctoritatem investitu-
 [16] ram episcopatus per manum secularium dominorum et potestatum susceperunt, et qui eis in
 [17] ordinatione manum imponere praesumpserunt, ad nos super hac re rationem reddituros venire.
 [18] apostolica auctoritate commoneas atque praecipias⁴⁶.
 [19] Iuxta hec itaque mandata apostolica congregata est synodus venerabilium patrum apud
 [20] Aeduam, sub tutela et protectione Christi domini, assensu et laude Hugonis ducis, /{fol. 98r} anno ab
 [21] incarnatione Domini 1077^{o47}, ubi convenerunt ex Francia et Burgundia multi illustres viri, epi-
 [22] scopi et clerici, abbates et monachi quamplures, anno papatus domni Gregorii VII. quarto.
 [23] Dux Hugo iusti tenax Burgundiae praeerat, Linguonensem aecclesiam Rainardus cognomento
 [24] Hugo regebat, vir adprime rhetoricis inbutus studiis, clarus ingenio, sermone facundus, scien-
 [25] tia praeditus, affabilis alloquio et prudens consilio. Obierat anno ipso Divionensis cenobii
 [26] abbas Adalbero, et ut in talibus assolet, de abbate substituendo inter monachos loci diversa
 [27] ferebatur electio. Quod videlicet cenobium antiquae nobilitatis religionis stemmate sub Wil-
 [28] lelmi abbatis regimine fuerat decoratum. Sed tunc Roberti ducis violentia et praelatorum
 [29] incuria, subditorum quoque segnitia /{fol. 98v} a pristino rigore videbatur aliquantulum imminutum.
 [30] Et quia quod intus ceciderat, foris diu stare non poterat; intus parum erat religionis, foris
 [31] cumulus desolationis. Pro tantis angustiis anxietatibus et tribulationibus, ab his quorum erat
 [32] mens sanior pastor querebatur idoneus. Pontifex Linguonensis et dux, quorum erat istud pro-
 [33] spicere, concilio intererant; de multis enim, ut praescriptum est, partibus honesti quamplu-
 [34] res illo convenerant. Aderat inter alios etiam prior Casae Dei, ut querimoniam faceret iniu-
 [35] riarum aecclesiae suae illatarum; quem quia ante conversionem notum habuerat Linguonen-
 [36] sis episcopus, nunc in aspectu immutatae habitudinis cordis et corporis eius applaudebat et
 [37] congratulabatur ei, divinam collaudans potentiam, qui levitatem dissolutionis eius, quam ha-
 [38] buerat in seculo, infrenaverat monastici ordinis et regularis gravitatis freno, dans in eo exem-
 [39] plum omnibus sub remigio alarum suarum confugientibus, non desperare de sua misericordia,
 [40] cuius tanta in isto adoptionis filio agnoscebant beneficia. Concilio ergo inito, circumsedenti-
 [41] bus patribus tractatum est de multis sanctae ecclesiae utilitatibus, et earum determinatio
 [42] secunda, tertia quoque et quarta protelata est die. Accusatus est in eodem concilio Remensis
 [43] ecclesiae invasor symoniacus Manasses a clericis Remensibus; et suspensus ab officio, quia
 [44] vocatus ad concilium ut se purgaret, non venit. Qui cum canonicis Remensis aecclesiae ac-
 [45] cusatoribus suis a concilio redeuntibus plurimas parasset insidias, demum domos eorum fre-
 [46] git, praebendas eorum vendidit, et bona eorum diripuit. Inde cum a Roma litteras accepisset,
 [47] ut in concilio cum sex se purgaret episcopis, Romam ivit⁴⁸. Quinta autem die, quia Lugdu-
 [48] nensis sedes, Humberto symoniaco expulso et in locis Iurensibus monacho facto, vacabat
 [49] antistite, a latere domni Linguonensis electus est Gebuinus archidiaconus, vir morum probi-
 [50] tate venustus, ut praeficeretur Lugdunensi aecclesiae⁴⁹. Hoc totius concilii acclamavit assen-

[Apparate!]

[51] a) consensus c.

[52] 46) In registro Gregorii IV, 22. adduntur signa
 [53] chronologica: Data iuxta Padum in loco qui dicitur
 [54] Ficarolo 4. Idus Maii indictione 15. i. e. 1077.
 [55] 47) 4. Idibus Septembr. Vide epistolam Hugonis
 [56] Diensis Mansi t. XX, 492. 48) Ex registro Gre-

[52] gorii V, 17. patet praeter Manassen archiepiscopum
 [53] Remensem accusatos fuisse Hugonem Bisontinum,
 [54] Richerium Senonensem, Gotefredum Carnotensem,
 [55] Richardum Biturigensem, Rodulfum Turonensem. K.
 [56] 49) Epistola Hugonis Diensis ap. Mansi XX, 488. K.

[1] sus, hoc etiam Lugdunensis ecclesiae clericorum et laicorum qui aderant expetiit bonae vo-
 [2] luntatis affectus. Raptus igitur ab altari quo confugerat, diligentius servatur, ut in die domi-
 [3] nico more solempni benediceretur. Doluit super hoc Linguonensis episcopus, clerusque qui
 [4] aderat Linguonicus; quia amisisse videbantur virum in aecclesiasticis et secularibus negotiis
 [5] pernecessarium, cui plurimum innitebantur. Sed praevaluit concors sententia concilii, quia
 [6] sic erat praefinitum et placitum in oculis Domini. Sexta **iam** sessionis die assurgit Linguo-
 [7] nensis idem e medio circumsedentium, et ut vir nobilis et urbanae eloquentiae, ratione com-
 [8] posita attentos sibi reddens auditores et benivolos, replicuit aliqua de dampno ecclesiae sibi
 [9] commissae illato, quod quasi eruisset ei oculum, cui suum tulissent archidiaconum, in quo
 [10] spes omnis, in quo refrigerium, in cuius **sibi** erat caritate solatium. Sic honesta verborum
 [11] serie matris desolationem plangens, et filiae orbitatem non tacens, replicat antiquam nobili-
 [12] tatem aecclesiae Divionensis, zelum Willelmi abbatis in rigore iustitiae et fervore disciplinae,
 [13] et districta ordinis moderatione, nunc autem in obitu abbatis omnia ad nichilum fere redacta,
 [14] intus parum religionis, foris cumulos tribulationis, adeo ut quae quondam multis aecclesiis
 [15] pastores et rectores idoneos praeposuerat, nullum qui ei praeesset de suis invenire posset.
 [16] /{fol. 99r} Confugere se profitetur ad Dei bonorumque virorum consilium, ut anxietatis suae, cuius erat
 [17] hoc providere et disponere, aliquod in rectore substituendo, qui vere rector diceretur et esset,
 [18] **inveniret** solatium. Cum perorasset, et a legato spe promissa **consilii et auxilii** iussus esset
 [19] edicere, quem eidem officio dignum de circumsedentibus, quia in ipsa aecclesia non invenie-
 [20] batur, vellet praeficere: ille priorem Casae Dei **manu** designans, et simul in verbis procum-
 [21] bens, et genua flectens: Date, ait, mihi hunc piscem de fonte Dei. Et ut facilius postulata
 [22] acciperet, Hugonem ducem sibi sociavit in precibus, ut eius mereretur bonitas quod se per
 [23] se posse diffidebat. Oculi ergo omnium in eum qui rogabatur diriguntur. Sed quia praefatus
 [24] Romanae sedis legatus noverat, virum acris esse ingenii et animi, et dissolutionem noverat
 [25] habitatorum loci et instabilitatem terrae, parcens ei, quamquam nosset utilimum, in conce-
 [26] dendo erat difficilis. Temptabant etiam qui cum priore a Casa Dei venerant, modis quibus
 [27] poterant electioni contradicere; sed quia voluntas fuit Domini, in cuius manu corda sunt
 [28] regum, ut petitis annueretur auctoritas et laus promulgavit concilii. Illis ergo tumultuantibus,
 [29] vimque quo nisu poterant inferre parantibus, hic dum clanculo fugam pararet, iamque elabe-
 [30] retur, capitur, tenetur, et flens multumque dolens, suis etiam resistentibus et contradicenti-
 [31] bus, in concilium reducit, et episcopo Linguonensi laude circumsedentium per manum red-
 [32] dicitur: a quo sollicite custodiendus, remoto suorum amminiculo, solus deduci est iussus. Cum-
 [33] que moneretur **a praesidente episcopus**, ut de concessis Deo gratias ageret, et virum honore
 [34] dignum sibi commissum adiuveret, et in omnibus ut decebat honeste tractaret, praedecesso-
 [35] rum, Brunonis scilicet episcopi et Willelmi abbatis, quorum laudabilis praedicatur societas et
 [36] caritatis unanimitas, mentionem faciens: Si, inquit, istum non adiuvero, non dilexero, non ea
 [37] **tractavero** caritate et dulcedine, qua Bruno Willelmum, depersoner ab honore meo. Divionen-
 [38] ses **autem** fratres concilio primo die interfuerant, et quia per se nequibant, electione pontifi-
 [39] cis **sui** ordinare aecclesiam concesserant. Sexta erat feria qua haec facta sunt; et quia electio
 [40] fratrum, quibus praesesse debebat, ut assolet requirebatur, hec fuit diffinitio concilii, ut si die
 [41] dominico fratres electioni consentientes advenissent, electus benediceretur: si non, electio
 [42] cassaretur et ad sua regredi sineretur. Ob id ab episcopo et duce nuncio **praepete cursu** Di-
 [43] vioni directo, die et hora praestituta fratres adveniunt, electionem factam scripto roborant,
 [44] et obedientiae eius subdi non reformidant. Laudant in iubilo cordis et oris Dominum et
 [45] magnificantes eum^a in unum exaltant nomen eius in id ipsum. /{fol. 99v} Uno igitur die. id est die domi-
 [46] nico 15. Kalendas Octob. consecrati sunt apud Eduam summa omnium exultatione et tripudio,
 [47] domnus Gebuinus in Lugdunensem archiepiscopum ab ipso Romanae sedis legato, et praefa-
 [48] tus electus in abbatem Divionensem a praedicto Linguonensi episcopo. Multa tunc utilia et sanctae
 [49] Dei ecclesiae proficua in illo tractata et definita sunt concilio. Quo soluto, ad sua quique red-
 [50] eunt. Lugdunum praesul adivit, archiepiscopum beatificandum in gloria caelesti civibus ex-
 [51] pectantibus et desiderantibus assignavit, quem cum gaudio totius urbis in sede praedecesso-
 [52] rum **eius** Hyrenei atque Fotini ante tempora secularia preelectum locavit. Nec fuit vana po-
 [53] puli exultatio, quae in dies augmentatur, et fine carebit, quia pastor eorum benignus, in arce
 [54] poli sacerdos iam beatificatus⁵⁰, dum vixit illi adhesit qui est corona sanctorum et exultatio,

[Apparate!]

[55] a) cum c.

[56] 50) obiit a. 1082.

[1] qui loco non tenetur, et termino non angustatur, nec fine concluditur. A quo donatus prae-
 [2] mio immortalitatis beatae, civibus et omnibus ad se confugientibus patrocinator. Cuius quia
 [3] iam in pace factus est locus, et in Syon caelesti habitatio eius, oremus **eum**, ut et nos, qui
 [4] felicibus eius gaudiis non invidemus, piis suis precibus ad se trahat, cursum nostrum in bono
 [5] deduci et expleri optineat: eum, qui cum ipso uno in loco electus, uno et die est consecratus,
 [6] utinam tam sorte beata! precibus indefessis protegat, et dilectores suos et veneratores secum
 [7] in celesti gloria nos ascribi faciat.

[8] Stephanus autem Podiensis invasor cum Diensi episcopo Romanae sedis legato Hugoni
 [9] multas parasset insidias, novissime euntem eum ad concilium apud Clarum Montem, cum cano-
 [10] nicis ante altare sanctae Mariae convenit, et se placitis eius de episcopatu obtemperaturum,
 [11] si in concilio **finis** causae eius prolongaretur, promisit. Clerici quoque identidem promise-
 [12] runt, si promissis fidem episcopus servare nollet, se eum deserturos, et Romanae sedi obe-
 [13] dituros. Igitur post expletionem concilii Clarimontensis, propter pactionem quam ipse pro-
 [14] miserat infra dies 15 quibus a praefato Diensi episcopo moneretur ab episcopatu cessatu-
 [15] rum, ante expletionem dierum statutorum, cum iam Lugdunum venisset, ad Podium rediit,
 [16] paucis secum comitibus assumptis, donnus Hugo, quia omnes tyrannidem invasoris illius
 [17] suspectam habebant, et in celebratione missae post recitatum euangelium intrepidus clerum
 [18] et populum, quia erat absens Stephanus, de pactione cum eo facta convenit, et ne ei inpost-
 [19] erum obedirent apostolica auctoritate prohibuit, data in eum qui se absentav(it), excommuni-
 [20] cationis sententia, si ulterius ecclesiae incubare praesumeret. Quam eius excommunicatio-
 [21] nem dominus papa confirmavit, scribens episcopis Galliarum in haec verba:
 [22] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, universis Galliarum episcopis et cunctis ordini-
 [23] bus sub eis constitutis, quae pro meritis debetur, salutem et apostolicam benedictionem. Notum
 [24] esse volumus caritati vestrae, quod Stephanus, Aniciensis ecclesiae invasor et symoniacus, iura-
 [25] vit nobis super corpus beati Petri, quod aecclesiam ipsam dimitteret, et pastorem in ea secun-
 [26] dum Deum eligi atque constitui per fidem adiuveret, quandocumque legatus apostolicae sedis
 [27] cum litteris nostris hoc eum facere per sacramentum moneret. Postea vero commonitus a con-
 [28] fratre nostro Hugone Diensi episcopo huius specialiter negotii litteras a nobis habente, quamvis
 [29] eidem vices nostras in Galliarum partibus commissemus, ecclesiam non cessat opprimere, et
 [30] filios eius duplici contritione, corporali videlicet et spirituali, contere. Unde excommunicatio-
 [31] nem, quam praedictus legatus noster super eum fecit, nos confirmamus, ipsumque et omnes qui
 [32] ei deinceps consilium dederint, ut in hac heresi permaneat. ex parte Dei et sancti Petri anathe-
 [33] matizamus, donec resipiscant. Contradicimus etiam, ut nullam pecuniam aliquis offerat in Po-
 [34] dio sanctae Mariae, sive ad altaria, sive ad manus sacerdotum, donec aecclesia liberetur a tam
 [35] impia oppressione, quia oblationes fidelium predictum, Stephanum a Deo apostatare faciunt at-
 [36] que contra eum superbire. Vobis autem, fratres coepiscopi, hanc excommunicationem atque
 [37] contradictionem in parrochiis vestris per diversa loca recitare et ex parte vestra confirmare,
 [38] apostolica auctoritate praecipimus⁵¹.

[39] Igitur electus noster, Linguonensi comitatus episcopo ad sibi commissum locum deve-
 [40] niens, ingressus est Divionense coenobium, quod numquam antea viderat, mense Septembrio
 [41] die 21, et quia locum illum tali provisore vel pastore propitia ditasset divinitas, ex tunc et
 [42] modo beneficiis multis eius declaravit pietas. Invenit fervorem ordinis, quem in praedeces-
 [43] soribus fuisse acceperat, tepuisse, tum praelatorum incuria tum subditorum segnitia. habita-
 [44] cula servorum Dei usibus instituta laicis intrantibus et exeuntibus communia, intus parum re-
 [45] ligious, foris acervos tribulationis. Ecclesiam **annis** stipendiis egentem, ere alieno oppres-
 [46] sam, ornamentis ecclesiasticis spoliata. Urebatur ob hoc curarum estibus, quatiebatur cogi-
 [47] tationum fluctibus,, cum videret suscepisse se regendam aecclesiam magni nominis, magnae
 [48] antiquitatis et antiquae dignitatis, et se conspiceret egentem omnibus bonis, intus et extra
 [49] omni destitutum solamine, quo fultus regulariter cum sibi commissis Deo quiret servire. Hoc
 [50] **enim** sibi summum et **permaximum** erat refugium in verbis Domini dicentis: Primum querite re-
 [51] gnum Dei et iustitiam eius, et omnia adicientur vobis. Noverat, quia **cum** cresceret interius
 [52] religionis studium, exterioris quoque substantiae accederet supplementum. Ad quod sectan-
 [53] dum quia sui eum ex equo non adiuabant, /{fol. 102r} Cluniacum abiit, consilium et auxilium ab abbate
 [54] Cluniacense quaesivit, quia de loco illo per Willelmum, praedecessorem suum recolendae

[Apparate!]

[55] 51) Data Bibianello 10. Kal. April, ind. 15. i. e. 1077. Registr. IV, 19. De eodem eodem die data est

[56] epistola IV, 18. ad canonicos Anicienses. K.

[1] memoriae virum, fons derivaverat religionis, de quo postmodum omnibus vicinis, exteris quo-
[2] que et longe positus, satis abundeque propinaverat Nec ut volebat invenit. Quesivit a Deo
[3] corde contrito et humiliato, et invenit; prope est enim obritis corde Dominus, et sacrificium
[4] ei gratissimum spiritus contribulatus. Ad fontem igitur Dei hic, quem in electione sua Lin-
[5] guonensis episcopus piscem de fonte Dei nominaverat, rediit, pisces octonos octonae beatitu-
[6] dinis virtute coruscus secum adduxit, quos vere pisces dixerim pro sedula meditatione spiri-
[7] tualitatis, quam intendebant, ut piscis aquam fluminis; et fonti sibi commisso, quem viciorum
[8] prurigne sentinosum purgare decreverat, saltus super aquas pennis virtutum dantes immisit.
[9] Ex his priorem constituit, ceteris officia singula deputavit, ut eorum exemplo doceret reli-
[10] quos vicia calcare, virtutes appetere, et desuetos animos habitantium assuesceret moribus
[11] religiosorum. Sed quid multis immoror? Tanta acta sunt eius labore et industria, Dei prae-
[12] duce gratia, ut qui vidisset antea locum torpore negligentiae confusum, attendens nunc felici
[13] exercitatione virtutum floridum, clamet in iubilo cordis: Hec mutatio dexterarum excelsi. Cepe-
[14] runt iam ad eius monita multi nobilium et mediocrium sua relinquere, et regulari disciplinae
[15] se subdere, seque abnegantes sub eius ducatu Deo regi uni et vero militare.

[16] /{fol. 100v} Celebravit et quintum concilium donnus Diensis episcopus apud urbem Pictavorum⁵², ubi
[17] quanta Deus operatus sit et quanta erga servos Christi diabolus conatus sit, ex litteris ipsius
[18] domino papae directis conicere possumus, quarum textus iste est: Domino ac meritis beato
[19] papae Gregorio, Hugo humilis presbiter Diensium, in domino Deo salutem. In concilio, quod
[20] Pictavis per gratiam Dei cum aliquo fructu celebravimus, multa nobis pericula prius in itinere,
[21] multa nobis adversa in ipsa civitate, tum in concilio, tum extra extitere. Ecce enim rex Fran-
[22] corum contrarius sibi ipsi, quia contrarius erat regi caeli, misit litteras primum mihi, in quibus
[23] confitebatur Domino, desiderio desiderans se vocari filium meum, et cum omni gloria et honore
[24] auctoritatem nostrae legationis commendabilem efficiens. Deinde comiti, tum etiam episcopis sui
[25] iuris litteras misit, adiurans eos omni attestazione, et suae maiestatis ac fidelitatis reos esse in-
[26] stituens: scilicet comitem, si pateretur nos uspiam ubi posset conventicula et quasi concilia, sic
[27] ea vocans, celebrare; episcopos vero, si interessent, vel nostris faverent decretis, in quibus nite-
[28] bamur splendorem coronae eius obfuscare et principum regni eius. Ex hac ergo adversitate
[29] inimici veritatis audaciam nacti nobis insultandi eos pene traxerunt in sinistram, quos consi-
[30] derabam ad dexteram, et videbam, et non erat qui cognosceret me. Ecce enim pestis et dedecus
[31] sanctae aecclesiae, archiepiscopus Turonensis, et cum eo episcopus Redonensis, superbissime
[32] perversi, totum pene occupaverunt concilium. Redonensis namque comprobatus est reus, quia
[33] non prius ordinatus in clericum, ordinatus est in episcopum; promissa prius ac postmodum
[34] data pallii cappa ab episcopo Andegavensi, Redonense tamen illud nesciente, set aliud ante or-
[35] dinationem confitente; scilicet cum eques esset, equitem inimicum ab equo deiecit. et huius Redo-
[36] nensis socius eques deiecit illum vulnere confodit; qui pro ea deiectione et vulnere in mortem
[37] occubuit. Nos igitur multorum precibus inclinati, nondum depositum, sed interim suspensum,
[38] quia suae utilis erat aecclesiae, vestrae misericordiae praesentandum et iudicandum reliquimus.
[39] Turonensis vero comprobatus est ante episcopatum decaniam emisse, quam ex consuetudine
[40] eius ecclesiae, nisi qui iam sacerdos fuisset vel iam futurus sacerdos esset, habere non posset.
[41] Hic igitur Turonensis nullo modo canonice electus, non potuit optinere a rege donum episcopa-
[42] tus, usque dum nepos huius ipsius per nummos praefatam decaniam fuerit adeptus. De symo-
[43] nia etiam aliter accusatus est, quia cuidam militi silvam promiserit, si pro episcopatu eum iu-
[44] visset. Quod cum postea miles ipsi improbasset, Andegavensis episcopus affuit, qui nobis ex eo-
[45] dem clara voce testimonium perhibuit. Longum est, pater, enumerare turbas et conflictus, quos
[46] et quantas, quomodo et ubi hic Turonensis nobis intulerit: aliquando pro Redonense **se**, numquam ratio-
[47] cinando sed semper garriendo, aliquando pro se in clamitando, cum omni suorum garrulitate et
[48] impudenti audacia clericorum. Nam dum etiam archiepiscopum Lugdunensem pene inflecterent
[49] ad tuitionem suam, ita ut pro eis oraret vel obloqueretur, foribus ecclesiae effractis servientes
[50] eorum securibus armata manu introeuntes, ita concilium magno tumultu exturbaverunt, quod
[51] fratrem T. in mortem dedissent, nisi Dominus ut scuto bonae voluntatis suae coronas-
[52] set eum. Ita nobis cum paucitate ac dedecore relictis, Turonensis et suffraganei eius cum su-
[53] perbo tumultu inordinate et non canonice recesserunt. Altera die in aecclesia beati Hylarii inito
[54] concilio, nulla nobis promissa vel praemissa satisfactione de iniuria, iterum draco ille insurgens

[Apparate!]

[55] 52) 18. Kal. Febr. ex epistola Hugonis Diensis ad papam, Mansi XX, 490. Canones vide ibidem 498. K.

[1] tanquam leo rugiens non potuit audiri diutius; sed exerentes gladium spiritus, quod est verbum
[2] Dei, percussimus eius superbiam, et decreto huius negotii prolato suspendimus eum etiam a sa-
[3] cerdotali officio. Et quia sedem apostolicam appellavit, ubi se purgaturum fuisse de symonia
[4] asseruit, ad apostolicam sedem eum remisimus, et vestro iudicio deponendum relinquimus. Ab-
[5] bas Bergensis ecclesiae de Flandria fuisse simoniacus comprobatus est, et depositus. Bysontinus
[6] archiepiscopus nec Eduensi nec Pictavensi concilio se praesentavit, nec canonicam misit excusa-
[7] tionem. Belvacensem pulsatum de symoniaca, et qui post decretum praebendas vendiderit, iudi-
[8] candum vobis remisimus; Noviomensem pro causa sua similiter; item Ambianensem pervasorem,
[9] eum ordinatoribus suis, videlicet Laudunense, Suessionense, Silvanectense. Mala quedam nostra
[10] etiam intestina reticemus, quia personas, a quibus sunt illata, Deo iuvante quam citius venturi,
[11] commodius vobis in aure dicemus. Causas Andegavensis comitis, sicut praecepistis, ab ipsius
[12] ore audientes, rationabilem pene esse credidimus; sed de absolutione eius non presumentes, dif-
[13] finitionem huius rei prudentiae sanctitatis vestrae committimus. Si quid vero minus scripsimus
[14] sanctitati vestrae, Teuzo filius vester, fidelissimus cooperatores noster in Domino, de Tarvanensi
[15] episcopo cum Pictavensi quid statuerimus plenius intimabit. Provideat itaque sanctitas vestra,
[16] ne diutius tam obprobriose nobis improperetur, quod symoniaci vel quicumque criminosi a nobis
[17] suspensi vel depositi, aut etiam dampnati, libenter currunt Romam; et ubi deberent sentire am-
[18] pliorem rigorem iustitiae, inde reportant quasi misericordiam pro voluntate; et qui antea nec
[19] in levibus praesumpserunt peccare, postmodum exercent aptissimam negociationem cum tyran-
[20] nide in commissis sibi aecclesiis. Ora sanctissime papa pro me, inutili servo sanctitatis vestrae.
[21] /{fol. 100r} Domno Gregorio summo pontifici, patri et domino suo, M.⁵² Dei gratia Remorum archiepi-
[22] scopus, fidelem servitutis et obedientiae subiectionem et orationis devotionem. Vestro, domine,
[23] interventu et obsecratione reddidi dominae M. marchisae omnia quae de me suis antecessor
[24] tenuit, et ad defendenda eadem consilium meum et auxilium ac receptus meos promitto fideliter
[25] et promisi, et de reiciendo G. et recipiendo comite A. quidquid ipsa quaesierat paratus sum exe-
[26] qui. Ad quae omnia confirmanda diebus sacris pentecostes cum confratre nostro fidei vestro
[27] T.⁵³ Viridunensi episcopo suae civitati interfui, relictis causa necessitatis suae in sacrosancto
[28] tempore meis omnibus necessariis. Sed ego fidelis vester et per omnia ecclesiae iura vobis obe-
[29] dire paratus, vestrum de archiepiscopo Viennensi G.⁵⁴ summopere requiro consilium et imploro
[30] iudicium, qui in arciepiscopatu meo presbiteros degradavit et eosdem iterum regradavit -, legatum
[31] se Romanum, cum non esset, simulavit; marsupium suum non sub appellatione veritatis, sed
[32] imitatus eos, qui ut ait apostolus questum estimant pietatem, cum tandem impleisset, a diocesi
[33] mea ad suam rediit Quapropter ad honorem Dei et Romanae ecclesiae huiusmodi praesum-
[34] ptionem et simulationem. sicut decet, corrigite, ne deinceps quisquam in alieno praesumat ali-
[35] quid tale. Notum etiam facio vobis, quod duo suffraganei mei episcopi, Laudunensis et Suesso-
[36] nensis, tertium Ambianensem in archiepiscopatu meo, me nesciente utpote Romae posito, episco-
[37] pum consecraverunt, primum contra decretum vestrum, quo statueratis ne quis saltem archiepi-
[38] scoporum cum consecraret episcopum qui a laica persona accepisset episcopii donum, maxime
[39] cum idem ipsi interfuissent apud Augustudunense concilium, ubi dominus H. Diensis episcopus
[40] promulgavit et statuit coram omnibus hoc vestrum aecclesiasticum decretum. Hoc igitur, praeter
[41] id quod diximus, contra auctoritatem et canones factum et etiam inauditum cunctisque qui
[42] sanum sapiunt mirabile et plus quam dici possit stupendum, si placet deputetur irritum. Quin
[43] potius, quia sine metropolitano iuste expleri non potest a quibuslibet coepiscopis consecratio
[44] pontificis, sicut scitis, oratum et exoratum vos esse volo, ut ad honorem Dei vestrumque ac
[45] nostrum. tam temerariam ecclesiastici ordinis confusionem zelo iustitiae corrigatis, ut sciat
[46] unusquisque in gradu suo et modo persistere, non aliena sibi temere arrogare. Obsecro etiam
[47] benivolentiam honoris vestri, ut dignitatem, quam antecessores vestri antecessoribus meis archi-
[48] episcopis servaverunt, et privilegiis aliisque scriptis ad posterorum memoriam reliquerunt, mihi
[49] reservare dignemini; ne irritum aut infractum fiat privilegium, quod ipse dedistis mihi, scilicet
[50] ut vobis ipsi interpellatus et non interpellatus respondeam, et legatis vestris Romanis, non ultra-
[51] montanis qui coniuncti Romanis querunt quae sua sunt, non quae Iesu Christi, et sub honestis
[52] nominibus cupiditati suae consulunt, non aecclesiae Dei. Unde propter talium pudendas repre-
[53] hensiones et vocationes, mihi, qui totius Galliae episcopos debeo convocare, liceat confidere de
[54] vobis sine legatorum vocatione, donec ad pascha veniam ad vos Deo volente. Preterea volo

[Apparate!]

[55] 52) Manasses. 53) Theoderico. 54) Guarmundo.

[1] obnixe supplicare, et praenunciare vobis, ut quoniam in absentia mei nuper apud vos commo-
 [2] rantis multa prave et inordinate acta sunt in partibus meae diocesis, ego vero non potero omit-
 [3] tere quin ministerio nostro utar in his aecclesiastice corrigendis: si quid pro hoc de me accusa-
 [4] tionis perlatum fuerit vobis, ne hoc vel cito credatis, vel moleste erga me accipiatis, sed illud in
 [5] praesentia nostra ante vos dimittatis, quia ego nullatenus volo excedere metas auctoritatis.
 [6] Quandoquidem enim illi, qui legatos vestros se faciunt, multo iustius ego debeo per vos ea quae
 [7] sunt providentiae nostrae corrigere, quam quisquam aliena tractare. De comite Oebalo, qui me
 [8] in praesentia vestra accusare temptabat, et se suamque fidelitatem vobis verbis simulantibus
 [9] commendabat, satis in promptu habetis cognoscere, cuius potius sinceritas fidelitatis erga vos
 [10] videatur existere, utrum mea qui Deo et vobis paratus sum per omnia obedire, an illius qui et
 [11] apud vos per semetipsum in pugnat beati Petri aecclesiam, et apud nos per Manassem et suos
 [12] sequaces in suo castro receptos persequitur beatam Mariam. Manasses enim, de quo diximus,
 [13] cui nos iussu vestro quod in nos amiserat, si ad aecclesiam matrem suam rediret, indulsumus,
 [14] conscientia sceleris sui depressus nec ad nos vult redire, nec paci aecclesiae concordare, quin
 [15] potius cum illis suis sequacibus, quia factis non potest, verbis et maledictis aecclesiam meque
 [16] lacerare non desinit. Unde, ut de ipso Eballo taceam, in quem vos credo iustam et apostolicam
 [17] exercere sententiam, super Manasse instanter deprecor sanctitatem vestram, ut aut iubeatis
 [18] eum ad suam regredi, et ulterius non impugnare aecclesiam, aut in eum eiusque fautores et
 [19] cooperatores apostolici vigoris dirigatis animadversionem. Dignamini etiam ad eorum recepto-
 [20] res scribere aptam epistolam, ut aut eos contra aecclesiae iura non retineant, aut pari sententia
 [21] se multatos agnoscant. Restat mihi hoc vobis dicere, quia domnus Hugo Diensis episcopus
 [22] interdixit episcopum nostrum Drogonem sedis Tarvennicae, qui tantae est senectutis, ut cum
 [23] ante episcopatum diu permanserit in ordine presbiterii, iam nunc ultra tempus 60 annorum gra-
 [24] dum tenuerit episcopii, et pene per singula momenta propinquat exitui. Quapropter volumus
 [25] vos obnixius exorare, ut eum iussu vestro dignemini restituere ministerio suo, ne, quod magno-
 [26] pere formidamus, in hac moriatur interdictione. De hoc vero quod me interpellastis, ut in con-
 [27] ductu episcopi Parisiacensis aliquos vobis milites mitterem; notum vobis facio quod ego volebam
 [28] dirigere; sed comes de Arlonis Fulco rediens ab urbe Roma hoc mihi intimavit ex vestra parte,
 [29] quia libenter me de ipsa transmissione militum inportabatis, ideo ut in regione nostra strenue
 [30] et intentius exequerer domnae marchisae M. Pro hoc ergo a vobis veniente missatico, remansit
 [31] a nostra parte praedictae expeditionis transmissio. Valeat sanctitas vestra, pater reverentissime.
 [32] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo fratribus Hugoni Diensi epi-
 [33] scopo et Hugoni Cluniacensi abbati salutem et apostolicam benedictionem. Quia in sanctae
 [34] Dei, cui divina dispositione praesidemus, ecclesiae regimine sollicite nos vigilare oportet, vestris
 [35] assiduis precibus ut nobis divinum optineatis praesidium deposcimus. Quapropter vos summo-
 [36] pere studium adhibere admonendo mandamus, quatinus inquiratis, et canonice, prout potestis,
 [37] finem inponere procuretis negotiis, unde Remensis archiepiscopus confrater noster suis litteris
 [38] nobis conquestus est. Conqueritur enim de confratre nostro archiepiscopo Viennensi G.⁵⁵ qui in
 [39] suo archiepiscopatu presbiteros deposuit, et eosdem restituit sub nomine Romanae legationis.
 [40] Quin etiam conqueritur, quod duo suffraganei eiusdem Remensis, Laudunensis scilicet et Sues-
 [41] sonensis, postposita canonica auctoritate Ambianensem ausi sunt consecrare episcopum, dum
 [42] ipse esset nobiscum Romae, et de se sententiam nos dare humiliter expectaret; quod vos digna,
 [43] et sagaci indagazione discutere et cognoscere omnimodo studete, an ita se res habeat ut prae-
 [44] diximus nos suis litteris intellexisse. Presertim si idem Ambianensis contra Romanae synodi et
 [45] apostolicae sedis decretum de manu laici nefanda ambitione et temerario ausu investituram
 [46] suscipere praesumpsit, canonici rigoris severitate taliter in eum vindicare et punire obnixie sata-
 [47] gite, ut eius exempla ceteri imitari timeant. De Manasse autem, de quo similiter conqueritur,
 [48] quod Oebali suorumque suffragio et refugio, illum et ecclesiam fatigare non cessat, laborate ut
 [49] ad pacem redeat, et ab inquietatione ecclesiae et persecutione archiepiscopi desistat. Quodsi
 [50] forte in sua contumacia persistens obedire renuerit, nisi illum iustam excusationem habere
 [51] cognoveritis, quodcumque vobis iustius videtur facite^a. /{fol. 100v} De aliis autem necessitatibus eundem
 [52] archiepiscopum, si vobis obedierit, sicut dignum est, adiuvate, eique commissam aecclesiam au-
 [53] ctoritate beati Petri, quod et de aliis aecclesiis vos oportet agere, defendite. Ipse autem, sicut ex
 [54] suis cognovimus litteris, quas vobis direximus, inducias querit ut subterfugiat. Cui qualiter

[Apparate!]

[55] a) Verte folium sub hoc signo Z. c.

[56] 55) Guarmundo.

[1] rescriptimus, vobis etiam per exemplar indicamus. Vos autem, fratres mei karissimi, viriliter et
 [2] sapienter agite, vestraque omnia in caritate fiant, ut oppressi prudentes vos defensores inveniant,
 [3] et opprimentes iustitiae amatores recognoscant. Omnipotens Deus Spiritum sanctum cordibus
 [4] vestris infundat, vosque per viam sibi placitam perducatur, et ad societatem sanctorum patrum
 [5] pervenire faciat⁵⁶.

[6] Rescriptum eiusdem ad Manassem Remensem archiepiscopum: Gregorius episcopus, ser-
 [7] vus servorum Dei, dilecto in Christo fratri M. Remensi archiepiscopo salutem et apostolicam
 [8] benedictionem. Cum vos ea a sede apostolica flagitatis. Requiro⁵⁷.

[9] /{fol. 101r} Sextum nichilominus celebravit concilium apud Lugdunum, pro quibusdam negotiis,
 [10] quorum discussionem ei dominus papa imposuit, scribens ad eum in haec verba⁵⁸:

[11] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo fratri Hugoni Diensi episcopo
 [12] salutem et apostolicam benedictionem. Quod divina clementia pacem ecclesiae tuae restituit,
 [13] sciat fraternitas tua nos haud aliter quam de nostra aut sanctae Romanae ecclesiae tranquil-
 [14] litate et profectu gaudere. Et hoc in mente tua semper maneat fixum, quod omnipotens Deus,
 [15] cui fideliter famulari toto cordis affectu anniteris, et temporalem tibi pacem competenter con-
 [16] ciliabit, et sempiternam meritis tuis bonus remunerator retribuet De discordia vero, quam
 [17] inter Lugdunensem archiepiscopum et abbatem Cluniacensem significasti, noverit dilectio tua
 [18] nos non parum gravari, sed quoniam inter religiosos iurgia sunt, multum profecto dolere.
 [19] Quippe quorum concordia multis prodesse poterat et debuerat, non dubium est quin de eorum
 [20] dissensione plurimis oriatur et futura sit gravis perniciēs. Unde fraternitatem tuam vigilare
 [21] oportet, et curare necesse est religiosos tibi viros adhibere, et ita praefatos ex parte nostra
 [22] super concordia convenire. Denique quicumque illorum iustitiae secundum consilia vestra non
 [23] adqueverit, nulli sit ambiguum quod nos in eum graviter, omnis personae acceptione postpo-
 [24] sita, commovebimur. Quia vero in partibus praeordinatis concilium celebrare non potuistis
 [25] utiliter, competens arbitramur, ut aptum locum diligentia vestra inveniat, ubi synodo congre-
 [26] gata, Remensis archiepiscopi causa diligenter examinetur. Et quidem; si idonei accusatores et
 [27] testes inventi fuerint, quod obicitur ei canonice comprobantes, quam iustitia dictaverit senten-
 [28] tiam dare absque hesitatione vos volumus. Alioquin si tales personae fuerint, quae recipi ratio-
 [29] nabiliter nequeant, quoniam turpis de eo fama non solum Galliam verumetiam fere totam re-
 [30] plevit Italiam, sex episcopis, quorum vita non notetur infamia, assumptis sibi, si potest excuset
 [31] se, et sic purgatus, cum pace in ecclesia sua et propria dignitate remaneat. Preterea eum,
 [32] quem per secularem potestatem, id est regiam investituram, Cabilonensem ecclesiam intrasse
 [33] significasti; ab omni regimine et spe ipsius aecclesiae alienum esse apostolica auctoritate de-
 [34] cernimus. Quodsi post huius nostrae interdictionis sententiam ad huius regiminis dignitatem
 [35] aspiraverit, quid beati Petri gladius valeat sine dubio experietur, et in perpetuum nulla sibi
 [36] aecclesiastici regiminis fiducia relinquatur. Ad comprimendum etiam multorum conatus illicitos,
 [37] qui obstinatis animis non timent Deum postponere, et superbiam suam propalare, diabolum
 [38] imitantes, qui non contentus sibi concessis, dum illicite nititur ad altiora, et quod habebat iuste
 [39] amisit, volumus vos in omnibus conciliis vestris vice nostra omnes illos excommunicare, qui-
 [40] cumque apostolicae sedis decreto super hac re synodaliter constituto obviare praesumpserit; et
 [41] de manu alicuius layci investituram aecclesiarum susceperit; ut his saltim terroribus a spe
 [42] ambitionis suae reducti, non aliunde ut fures et latrones ad ovile dominicum ascendant, sed ex
 [43] habitatione religiosorum virorum invitati, ut boni et idonei pastores per ostium ingrediantur.
 [44] Admonemus etiam, ut viscera pietatis tuae dolor et calamitas Linguonensis aecclesiae penetret,
 [45] et una cum fratre nostro Lugdunensi archiepiscopo, modis quibus valetis tantis eius periculis
 [46] consulatis, illud principaliter perficientes, ut in decanum, qui fere omnia illius aecclesiae officia
 [47] pessimis studiis arripuit, iustam sententiam detis, et officia illa per religiosos et competentes
 [48] viros pure deinceps administrentur.

[49] Dum igitur hae ei litterae allatae fuissent, et locus concilii apud Lugdunum constitutus
 [50] esset, Remensis etiam archiepiscopus iuxta tenorem litterarum ad idem se purgaturus invita-
 [51] retur concilium, posito domno Hugone apud Viennam pro corporis curatione, nuntii praefati
 [52] archiepiscopi venerunt ad eum, multis et maximis precibus et muneribus ad hoc eum flectere
 [53] cupientes, et ob id ei in praesenti trecentas purissimi auri uncias, domesticis quoque eius pre-
 [54] ciosa donaria offerentes, insuper et celamentum ne ulli mortalium id proderent iurare volen-

[Apparate!]

[55] 56) Registr. VI, 3. Data ad Sanctum Germanum 11. Kal. Septembris ind. 1. K. 57) igitur non ad

[56] manus erat. Data, ut supra. Registrum VI, 2. 58) Desideratur in registro. K.

[1] tes, ut cum sex episcopis, quos ipse Remensis eligeret de suffraganeis suis, ei ut se purgaret
[2] concederet. remota inquisitione infamiae; addentes etiam quod nec sperare poterant, sed
[3] tamen nichil intemptatum relinquere volebant, quod si ei solo concederetur facultas se pur-
[4] gandi, inestimabiles thesauros auri, et qui etiam numerum excederent, se iuratos, et insu-
[5] per sacramentum, ne cui hoc proderent. Quod totum virilis eiusdem legati animus respuit.
[6] Et quia inexpugnabilem eius erga pecuniam animum vidit, timens sibi, concilio interesse
[7] noluit, et ideo synodali iudicio est depositus, tum quia se purgare noluit, tum quia audientiam
[8] Eduensis.) Pictavensis et ipsius Lugdunensis subterfugit⁵⁹.
[9] /{fol. 101v} Celebravit et septimum apud Avennionem, in quo depositus est Achardus Arelatensis
[10] Invasor, et electi sunt Gibilinus in Arelatensem archiepiscopum, Lantelmus in Ebredunensem
[11] eque archiepiscopum, Hugo in Gratianopolitanum episcopum, Desiderius in Cavalicensem,
[12] quos post expletionem concilii secum Romam duxit, et consecrati sunt a papa^a.
[13] /{fol. 102r} His ergo interim sepositis, beati patris Gregorii VII. Romanae ecclesiae pontificis, magni
[14] illius Gregorii cuius hodie flores eloquii in ecclesia redolent univoci et aequivoci, iam in tuto
[15] positi, iam decurso mundi naufragantis pelago, quietis aeternae fida statione potiti, securi
[16] praedicemus gesta magnifica, et quos tribulationum impetus pro sancta sustinuerit aecclesia,
[17] et sustinens mira et inedibili superaverit constantia, ut esset libera casta atque catholica,
[18] divina comitante clementia pia prosequamur instantia. Natus est igitur in urbe Roma, paren-
[19] tibus civibus Romanis, et quod maximum est religiosus, ascribendus civis curiae caelestis; et
[20] ab ineunte aetate aecclesiasticis mancipatus officiis, pueritiam suam non sine certis, quae
[21] eum illustrem futurum iam tunc signarent documentis, religiosus personis comitatus excoluit.
[22] Adolescentiam assumpto sanctitatis proposito inter mundi contemptores non sine magnis
[23] perfectionis indicis perdomuit. Iuventutem nichilominus militiae christianae dedicatam, sicut
[24] aetate ita sana doctrina et firmamento veritatis roboratam, sub praeclaris totius christiani
[25] nominis tutoribus et praesulibus, publicis sanctae aecclesiae mancipavit utilitatibus. Hic ob
[26] singularem excellentis ingenii praerogativam a Nicholao /{fol. 102v} papa in archidiaconatum matris ec-
[27] clesiae proventus, strenua et laudabili huius officii administratione in totius orbis notitiam et
[28] religiosorum dilectionem brevi devenit. Decedente vero papa Alexandro, ad summum chri-
[29] stiani regiminis culmen accitus et electus, divinitate in electi sui exaltatione communem ser-
[30] vorum suorum devotionem incitante, ad perferendum quod abhorrebat iugum, quodque sem-
[31] per quidem animi, aliquando autem corporis fuga declinaverat, mansuetum animal Domino
[32] suo cervicem subdidit. Electionem vero de se factam ipse per se publicavit, scribens Deside-
[33] rio Cassinensi abbati in haec verba:
[34] Gregorius in Romanum pontificem electus, D. abbati monasterii sancti Benedicti Mon-
[35] tis Cassini, salutem in Christo Iesu. Domnus papa A. mortuus est, cuius mors super me ceci-
[36] dit, et omnia viscera mea concutiens penitus conturbavit. <Nam> in morte quidem eius Romanus
[37] populus contra morem ita quievit, et in manu nostra <c(on)sili>i frena dimisit, ut evidenter appa-
[38] reret, ex Dei misericordia hoc provenisse. Unde accepto consilio hoc statuimus, ut post tridua-
[39] num ieiunium, post letanias et multorum orationem elemosinis conditam, divino fulti auxilio
[40] in<sta>tuere^b, quid melius de electione Romani pontificis statueretur^c. Sed subito, cum prae-
[41] dictus dominus noster papa in ecclesia Salvatoris sepulturae traderetur, ex<ort>us est magnus
[42] tumultus populi et fremitus; et in me quasi vesani insurrexerunt; ita ut cum propheta possim
[43] dicere: „Veni in altitudinem m. & <t.> d. m. l. c. r. f.
[44] s. f. m. timor et tremor irruerunt s. m. & c. m. t.“ <Sed> quia
[45] in lecto iacens valde fatigatus satis dictare nequeo, angustias meas enarrare supersedeo. Te
[46] <ita>que per omnipotentem Deum rogo, ut fratres et filios, quos in Christo nutris, ad exorandum
[47] Deum provoces, et ex vera caritate invites, quatinus oratio, quae me liberare debuit ne incur-
[48] rerem periculum, saltem tueatur in periculo positum. Tu autem quantocius ad nos venire non
[49] praetermittas, qui quantum Romana aecclesia te indigeat et in prudentia tua fiduciam ha-
[50] beat non ignoras. Dominam Agnetem imperatricem, et venerabilem Cumanum episcopum Rai-

[Apparate!]

[51] a) maior pars paginae vacat. b)... tueremus L. statueremus Regist. Greg. c) videretur Reg.

[52] 59) Synodus habita est inter d. 3. mensis Ianuarii et 17. mensis Aprilis 1080. Vid. litteras Gregorii ad

[53] Manassem Remensem in Registr. VII, 12. 20. Cfr. quoque ibid. VIII, 17. 18. 19. 20. K.

[1] naldum ex nostra parte saluta, et quantum erga nos dilectionis habuerint nunc ut ostendant
 [2] nostra vice fideliter obsecra⁶⁰.
 [3] Consecratus igitur in iustitia et sanctitate miro modo assiduis votis pro se et grege sibi
 [4] commisso excubans, urgente pastoralis officii necessitate, distorta perversorum corda ad
 [5] rectitudinis lineam summa vi corrigere nitens, veritatem Dei absque personae acceptione
 [6] omnibus patefecit, nactus omnium bonorum dilectionem ob zeli Dei fervorem et iustitiae
 [7] exequutionem. Sed quia nulla est societas luci ad tenebras, perditorum hominum odium et
 [8] detractionem, immo persequutionem acerrimam incurrit; regiam tamen viam, quam semel
 [9] intraverat, inconcussus, immotus, per arma iustitiae a dextris et a sinistris fortiter incessit.
 [10] Ac primo quidem apostolica auctoritate et veridicis sanctorum patrum animatus sententiis.
 [11] ad eliminandam symoniacam heresim et praecipendam clericorum castitatem pro com-
 [12] missi sibi officii debito vehementer exarsit. Audiant igitur qui audire volunt, ut muniantur;
 [13] qui audire nolunt, ut confundantur; quam libera quamque catholica voce contra insanos
 [14] impiorum latratus impiaque molimina aususque nefandos intonuerit hic propugnator aeccle-
 [15] siae. Cum enim omnes fere sua quererent, non quae Iesu Christi, et adherere mallent disci-
 [16] pulatui Symonis quam pauperiem Christi servare in unitate fidei; ministri quoque divini
 [17] sanctuarii foedam libidinosae contagionis pollutionem contra ius fasque usurpatam et subin-
 [18] troducedam nollent abicere, investiturae etiam aeccliesiarum a laicis indebite usurparentur;
 [19] ipse pro communi ecclesiae utilitate et necessitate in Lateranensi palatio aggregata synodo,
 [20] circumsedentibus archiepiscopis, episcopis, abbatibus et religiosis Deumque timentibus
 [21] clericis et monachis, de suprascriptis et aliis ecclesiae commodis tractans, haec decretalia
 [22] promulgavit capitula⁶¹:
 [23] Quicumque militum, vel cuiuscumque ordinis vel professionis persona, praedia aeccliesia-
 [24] stica a quocumque rege sive seculari principe, ab episcopis invitis seu abbatibus aut ab aliqui-
 [25] bus aeccliesiarum rectoribus suscepit vel suscepit, vel invasit, vel etiam eorumdem rectorum
 [26] vitioso et depravato consensu tenuerit, nisi eadem praedia aeccliesiis restituerit, excommunica-
 [27] tioni subiaceat^a.
 [28] 2. Quoniam investituras aeccliesiarum contra /{fol. 103r} statuta canonum multis in locis cognovimus
 [29] a laicis fieri, et ex eo plurimas perturbationes in aeccliesia oriri, ex quibus christiana religio
 [30] perturbatur, decernimus, ut nullus episcoporum investituram episcopatus vel abbatiae vel
 [31] ecclesiae de manu imperatoris vel regis vel alicuius laicae personae, viri vel feminae, susci-
 [32] piat^b.
 [33] 3. Si quis praebendas, archidiaconatus, praeposituras, vel aliqua aeccliesiastica officia
 [34] vendiderit, vel aliter quam statuta sanctorum patrum praecipiant ordinaverit, ab officio suspen-
 [35] datur. Dignum est enim, ut sicut gratis episcopatum accepit, ita membra eius gratis distribuat.
 [36] 4. Ordinationes, quae interveniente precio vel precibus, vel obsequio alicui personae im-
 [37] penso, vel quae non communi consensu cleri et populi secundum canonum sanctiones fiunt, et
 [38] ab his, ad quos consecratio attinet, non approbatur, irritas esse censuimus; quoniam qui taliter
 [39] ordinatur, non per ostium, id est per Christum, intrant, sed, ut ipse testatur, fures sunt et
 [40] latrones.
 [41] 5. Falsas penitentias dicimus, quae non secundum auctoritatem sanctorum patrum pro
 [42] qualitate criminum imponuntur. Ideoque quicumque miles vel negotiator vel alicui officio de-
 [43] ditus, quod sine peccato exerceri non possit, culpae gravioribus irretitus ad penitentiam venerit,
 [44] vel qui bona alterius iniuste detinet, vel qui odium in corde gerit, recognoscat se veram peni-
 [45] tentiam non posse agere per quam ad eternam vitam valeat pervenire, nisi arma deponat, ulte-
 [46] riusque non ferat nisi consilio religiosorum virorum pro defendenda iustitia, vel negotium de-
 [47] relinquat, aut officium deserat, et odium ex corde dimittat, bona quae iniuste abstulit restituat;
 [48] ne tamen desperet, quidquid boni facere potuerit hortamur ut faciat, ut Deus omnipotens cor
 [49] eius illustret ad penitentiam.
 [50] 6. Decimas, quas in usu pietatis concessas esse auctoritas monstrat, a laicis possideri
 [51] apostolica auctoritate prohibemus. Sive enim ab episcopis vel regibus vel quibuslibet personis

[Apparate!]

[52] a) Hic desunt statuta pro monasterio Casinensi quae in Actis concilii et apud Bertholdum (SS. T. V. pag. 314.) leguntur, qui
 [53] accuratiorem textum dedit. b) Item hic in Actis et apud Bertholdum adduntur: Quod si praesumpserit, recognoscat
 [54] investituram illam apostolica auctoritate irritam esse et se usque ad condignam satisfactionem excommunicationi subiacere.

[55] 60) Data Romae 11. Kal. Maii. ind. 11. Registr. I, 2, Pauli Bernriedensis vita Gregorii 28. K. 61) Mansi
 [56] XX, 509. et Mon. Germ. SS. V, p. 314. 315.

[1] eas acceperit, nisi ecclesiae restituat, sciat se sacrilegii crimen incurrere. et aeternae dampna-
 [2] tionis poenam subire.

[3] 7. Quia^a dies sabbati apud sanctos patres nostros in abstinentia celebris est, nos eorum-
 [4] dem patrum auctoritatem sequentes, ab esu carnum, nisi maiori interveniente festivitate vel in-
 [5] firmitate impediante, salubriter ammonemus abstinere omnem, qui christianae religionis parti-
 [6] ceps esse desiderat.

[7] 8. Ut nullus abbas decimas vel primitias, et reliqua quae secundum statuta canonum ad
 [8] episcopos pertinent, sine auctoritate Romani pontificis seu consensu episcopi in cuius diocesi
 [9] habitat detineat, apostolica auctoritate sancimus.

[10] 9. Nullus episcopus gravamen seu servile servitium ex usu contra ecclesiasticam normam
 [11] abbatibus seu clericis suis imponat; vel interdictum sacerdotale officium precio interveniente
 [12] restituat. /{fol. 103v} Quod si fecerit, officii sui periculum subeat.

[13] 10. Si quis praedia beati Petri apostolorum principis ubicumque posita in proprietate sua
 [14] usurpaverit, vel sciens occultata non propalaverit^b, recognoscat se iram Dei et sanctorum apo-
 [15] stolorum velut sacrilegus incurrere. Quicumque autem in hoc deprehensus fuerit, eandem here-
 [16] ditatem legitime restituat, et penam quadrupliciter de propriis bonis solvat.

[17] 11. Si quis episcopus fornicationem presbiterorum, diaconorum, subdiaconorum, et crimen
 [18] incesti precibus vel precio interveniente consenserit, vel commissum sibi compertum auctori-
 [19] tate sua non inpugnaverit, ab officio suspendatur.

[20] 12. Ut omnis christianus ad missarum sollempnia aliquid Deo <procure>... offerre, et ducat ad memo-
 [21] riam quod per Moysen Deus dicit: „Non apparebis in conspectu meo vacuus.“ Etenim in col-
 [22] lectis sanctorum patrum apparet, quod omnes christiani offerre aliquid Deo ex usu sanctorum
 [23] patrum debeant.

[24] Hec sunt beatissimi papae synodalia decreta, moribus corrigendis idonea, sanctorum
 [25] Patrum decretis consona, coelo rorante stillata, universis fidelibus inculcanda, amplectenda
 [26] atque tenenda, iustitia dictante prolata, fortitudine roborata, prudentia promulgata, tempe-
 [27] rantiae virtute praedita. Sed perversi dum in eorum norma vitae suae perversitate offen-
 [28] dunt, hec gravia, hec difficilia, hec, quia corrigi nolunt, emendari refugiunt, omnimodis
 [29] appellant impossibilia. O mentem amentem! O spurcam nequitiam et nequissimam spurci-
 [30] tiam! Numquid si perditorum mores hominum corrigi refugientes desipiunt, iustitia silebi-
 [31] tur, pietas conculcabitur, et aecclesiasticae animadversionis gladius a sanguine prohibebitur?
 [32] Vae rectori, quem denotaverit sententia huiusce maledictionis! Maledictus, ait, qui prohibet
 [33] gladium suum a sanguine. **Gladium a sanguine prohibere est praedicationis verbum a car-**
 [34] **nalis vitae interfectione retinere.** Ob hanc igitur causam, quia scilicet sanctam Dei eccle-
 [35] siam castam esse volebat, liberam atque catholicam, quia de sanctuario Dei symoniacam
 [36] et neophytorum heresim et fedam libidinosae contagionis pollutionem volebat expellere,
 [37] membra diaboli ceperunt in eum insurgere, et usque ad sanguinem praesumpserunt in eum
 [38] manus inicere, et ut eum morte vel exilio confunderent, multis eum modis conati sunt dei-
 [39] cere. Sic surrexit inter regnum et sacerdotium contentio, accrevit solito gravior sanctae Dei
 [40] ecclesiae tribulatio.

[41] Heinricus enim, Heinrici imperatoris filius, adversus Deum et matrem omnium catho-
 [42] licorum Romanam aecclesiam superbe tumidus, quia vita eius prava sanctorum patrum de-
 [43] cretis et canonicis aversabatur institutis, adversus Deum et adversus christum eius insurrexit,
 [44] aecclesiasticis sanctionibus impie factus rebellis, membra diaboli contra eum incitando, et
 [45] omnes quos potuit minis, blandiciis, /{fol. 104r} terroribus, muneribus contra eum armando, facta cum
 [46] multis episcopis Lothariensibus et Transrhenensibus conspiratione. Posito⁶² enim adhuc in
 [47] diaconatus officio eodem papa sanctissimo, cum de eo sinistra et inhonesta ubique ferretur
 [48] fama, propter imperialem dignitatem et patris matrisque reverentiam, necnon **propter**
 [49] spem correctionis eius, sepe ab eo litteris et nunciis est admonitus, ut memor clarissimi
 [50] generis, memor imperialis dignitatis vitam suam moribus imperio congruentibus institueret,
 [51] ut regem se et imperatorem moribus ostenderet, operibus exhiberet. Sed quia cum aetate
 [52] illius quoque pariter crevit iniquitas, sublimatus in ordine pontificatus, auctoritate officii **sibi**

[Apparate!]

[53] a) Q deest. b) vel debitum servitium exinde beato Petro non exhibuerit, additur in Actis concilii et apud Berthol-
 [54] dum p. 315.

[55] 62) Posito – confirmans ex epistola Gregorii ad Germanos, quae in codice Udalrici 146. apud Annali-
 [56] stam Saxonem et Bernriedensem 78. servatur. Cf. Bertholdum a. 1075.

[1] commissi multo sollicitius ad vitae meliorationem eum in dies hortabatur; cum ille excusa-
 [2] tione aetatis fluxae et fragilis de die in diem monita eius se suscepturum **verbis quidem** pro-
 [3] mitteret, ceterum re et exaggeratione culparum, malo eorum in quorum manus curia erat
 [4] **consilio**, penitus conculcaret. Hinc iam proclivior factus ad scelera, praeceps praecipiti usus
 [5] consilio ferebatur per devia. Visum est papae beatissimo, ut familiares eius, quorum machi-
 [6] nationibus per episcopatus et monasteria inductis symoniace lupis pro pastoribus, ecclesiae
 [7] innocentiam heresi nefanda fedaverat, ad poenitentiam vocaret, venientes susciperet, respu-
 [8] entes a communione corporis Christi et consortio fidelium separaret; ut vel sic eum ab
 [9] eorum surreptione et maligno consilio segregaret, admonens eum ut eos excommunicatos a
 [10] domo, a convivio, ab omni etiam familiaritate et communione sua expelleret. Interim vero
 [11] invalescente contra eum Saxonum causa, cum vires regni **et praesidia** a se videret deficere
 [12] velle, epistolam ei direxit supplicem et humilitate plenam, poenitentiam de perpetratis agens,
 [13] emendationem pollicens, et suam ei obedientiam et fidele adiutorium contra rebellantes pro-
 [14] mittens. Et hoc postmodum legatis eius Humberto Praenestino et Giraldo Ostiensi **episco-**
 [15] **pis** in illorum manus per sacratas eorum stolas, quas collo gestabant, iureiurando confir-
 [16] mans. /{fol. 103*v} **Textus autem epistolae iste est:**
 [17] **Vigilantissimo et desiderantissimo domno papae Gregorio apostolica dignitate caelitus in-**
 [18] **signito, Heinricus Dei gratia Romanorum rex debiti famulatus fidelissimam exhibitionem. Cum**
 [19] **regnum et sacerdotium, ut in Christo rite administrata subsistant, vicaria sui ope semper indi-**
 [20] **geant, oportet nimirum, domine mi et pater amantissime, quatinus ab invicem minime dissen-**
 [21] **tiant, verum potius Christi glutino coniunctissima indissolubiliter sibi cohereant. Namque sic et**
 [22] **non aliter conservatur in vinculo perfectae caritatis et pacis, et christianae concordia unitatis**
 [23] **et aecclesiasticae simul status religionis. Sed nos, qui Deo annuente regni iam sortimur ministe-**
 [24] **rium, sacerdotio ut oportuit per omnia ius et honorem non exhibuimus legitimum. Quippe datae**
 [25] **nobis a Deo potestatis vindicem gladium non sine causa portavimus, nec tamen in reos, ut iustum**
 [26] **fuit, iudicaria illum censura evaginavimus. Nunc autem divina miseratione aliquantulum com-**
 [27] **puncti, et in nos reversi, peccata nostra priores vestrae indulgentissimae paternitati nos accu-**
 [28] **sando confitemur, sperantes de vobis in Domino, ut apostolica vestra auctoritate absoluti iustifi-**
 [29] **cari mereamur. Eheu criminosi nos et infelices! partim pueritiae blandientis instintione, partim**
 [30] **potestatis nostrae imperiosa libertate, partim etiam eorum, quorum seductiles nimium sequuti**
 [31] **sumus consilia, seductoria deceptione, peccavimus in coelum et coram vobis, et iam digni non**
 [32] **sumus vocatione vestrae filiationis. Non solum enim nos res aecclesiasticas invasimus, verum**
 [33] **quoque indignis quibuslibet et symoniaco felle amaricatis et non per ostium sed aliunde ingre-**
 [34] **redientibus, aecclesias ipsas vendidimus, et non eas ut oportuit defendimus. At nunc, quia soli**
 [35] **absque vestra auctoritate aecclesias corrigere non possumus, super his, ut etiam de nostris**
 [36] **omnibus, vestrum una consilium et auxilium obnixe querimus; vestrum praeceptum studiosissime**
 [37] **servabitur in omnibus. Et nunc imprimis de aecclesia Mediolanensi, quae nostra culpa in errore**
 [38] **est, rogamus, ut vestra apostolica districtione canonicè corrigatur, et exinde ad caeteras corri-**
 [39] **gendas auctoritatis vestrae sententia progrediatur. Nos ergo vobis Deo volente in omnibus non**
 [40] **deerimus, rogantes id ipsum suppliciter paternitatem vestram, ut nobis alacris adsit clementer**
 [41] **in omnibus. Litteras vestras non post longum tempus cum fidelissimis nostris habebitis, ex qui-**
 [42] **bus nostra quae dicenda adhuc restant, Deo dante, plenius audietis**⁶³.
 [43] /{fol. 104r} **Verum**⁶⁴ **commissio praelio et victoria optenta, ad vomitum canis rediit, vota fregit, ex-**
 [44] **communicatos in communionem et gratiam suscepit, aecclesiarum confusionem non abhor-**
 [45] **ruit. Pius autem papa adhuc animum eius temptandum credens, litteras ei direxit communi-**
 [46] **torias, ut recordaretur domini Dei sui, recordaretur promissi, nec inhonoraret honorantem**
 [47] **se, nec crederet se fallere posse Deum: adiciens, Deum superbis resistere, humilibus autem**
 [48] **dare gratiam, parcensque ei et moderaminis**^a **apostolici erga eum censuram conservans**^b,
 [49] **quem potuisset pro hoc solo scelere**^c **iuste punire iuxta decretum**^d **Gelasii papae**^{64*}, **in quo ait**
 [50] **scribens**^e **Anastasio imperatori, cap(ite) <3>: Sicut non potest quilibet perversitatis**^f **communica-**
 [51] **tore suscepto non pariter**^g **perversus approbari, sic nec potest**^h **refutari perversitas <complice>**ⁱ

[Apparate!]

- [52] a) – inis iam excidit in c. b) – rvans iam excidit in c. c) scelere iam excidit in c. d) – retum iam excidit in c.
 [53] e) – ens iam excidit in c. f) – versitatis iam excidit in c. g) non pa – iam excidit in c. h) pot – iam excidit in c.
 [54] i) complice sectatore iam excid. in c.

[55] 63) Hanc epistolam medio anno 1073. scriptam esse confirmavit Stenzel I, 348. K. 64) Verum – posse
 [56] Deum ex epistola ad Germanos. 64*) Mansi VIII. p. 33.

[1] **sectatore** perversitatis admissio. Legibus^a certe vestris criminum conscii^b susceptoresque latro-
[2] cinantium pari^c iudiciorum pena constringuntur^d, nec expers facinoris esti^e **<atur> est^e**, qui
[3] licet ipse non fecerit, tamen^f facientis familiaritatem^g fedusque receperit. Et hec papa^h Gela-
[4] sius. Ceterum hoc in patre iuxta quod ait Gregorius in decretisⁱ cap. 229. illud erat^k
[5] praedicabile, quia erat in eo **<dulce>do^l** cauta, non remissa, cor**<rectio>^m** diligens, non severa,
[6] sed sic alterumⁿ condiebatur ex altero, ut et boni^o haberent amando quod **ca<verent>^p** et pravi
[7] metuendo quod **<dili>gerent^q**.
[8] Misit etiam speciales epistolas quibusdam episcopis Galliae et Germaniae⁶⁵ bulla sua
[9] signatas, ut ad erigendam aecclesiae deiectionem et eliminandam hereticam pravitatem re-
[10] parandamque ministrorum castitatem confortarentur manus dissolutae, et roborarentur
[11] genua debilia eorum. /{fol. 104v} Qui nimia usi levitate, et ex regis stoliditate et potestate tenebrarum
[12] rebellandi accepta occasione, praecepta sedis apostolicae parvipendere non timuerunt, et se
[13] non pastores ovium, sed mercennarios evidenti indicio probaverunt. Constantiensis hic, **unus**
[14] **eorum**, Otto dicebatur episcopus, quem **ab** huiusmodi ausu temerario corripuit praefati Romani
[15] pontificis auctoritas, mittens ei et archiepiscopo Mogontino litteras⁶⁶; quas cum Otto parvi-
[16] pendisset, obstinatam eius animositatem papa corripuit, secundo missis ad eum litteris in
[17] haec verba⁶⁷:
[18] Gregorius **VII**, servus servorum Dei, Ottoni Constantiensi episcopo salutem et apostolicam
[19] benedictionem. Perlatum est ad nos de fraternitate tua, quod satis invitatus et mestus audivi,
[20] quodque si vel de extremo christianae plebis membro ad audientiam nostram deferretur, seve-
[21] rioris districtiois disciplinae censura esset procul dubio castigandum. Cum enim apostolica
[22] auctoritate, et veridicis sanctorum patrum sententiis incitati, ad eliminandam symoniacam
[23] heresim et praecipendam clericorum castitatem pro nostri officii debito exarsimus, Mogontino
[24] venerabili archiepiscopo confratri nostro, cui plures et late dispersi suffraganei sunt, hoc obe-
[25] dientiae munus iniunximus, ut tam per se quam per coadiutores suos hoc Romanae ecclesiae
[26] decretum universo clero studiosius inculcarent, et inviolabiliter tenendum proponeret. Tibi quo-
[27] que, cui est plurimus Constantiensis ecclesiae clerus et populus amplissime dilatatus, ob eam-
[28] dem causam speciales litteras **cu**dere bulla nostra impressas collibuit, quali fultus auctoritate
[29] tutius animosiusque praeceptis nostris obtemperares, et de sanctuario Domini heresim symo-
[30] niacam et fedam libidinosae contagionis pollutionem expelleres. Apostolica namque beati Pauli
[31] praepollet auctoritas, qui fornicatores et adulteros cum ceteris excommunicatis connumerans,
[32] diffinitam suae iussionis sententiam subicit, cum eiusmodi nec cibum sumere. Preterea univer-
[33] sus catholicae ecclesiae coetus aut virgines sunt, aut continentes, aut coniuges. Quicumque
[34] ergo extra hos tres ordines reperitur, inter filios ecclesiae sive inter christianae religionis limites
[35] non numeratur. Unde si vel extremum laicum pellicatui adherentem liquido cognoverimus,
[36] hunc velut praecisum a corpore dominico membrum, donec peniteat, condigne a sacramentis
[37] altaris arcemus. Quomodo ergo sanctorum sacramentorum distributor et minister esse potest,
[38] qui nulla ratione potest esse vel particeps? Sed illa beati papae Leonis nos impulit auctoritas,
[39] qui subdiaconis ineundi conubii licentiam prorsus abstulit, quod decretum beati papae Leonis
[40] posteriores sanctae Romanae ecclesiae pontifices, maxime doctor eximius Gregorius, ita pro
[41] lege sanxerunt, ut deinceps tribus his ordinibus ecclesiasticis, sacerdotibus, levitis et subdiaconis,
[42] omnino vincula coniugalium sint prohibita. Cum autem hec omnia pastoralis **providentia** obser-
[43] vanda transmitteremus, tu non sursum cor, sed deorsum in terra ponens, praedictis ordinibus,
[44] sicut accepimus, /{fol. 105r} libidinis frena laxasti; ut qui mulierculis se iunxerant, in flagitio persisterent,

[Apparate!]

- [45] a) – bus iam excidit in c. b) – cii sus – iam exc. in c. c) pari iam exc. in c. d) – ntur iam exc. in c. e) – man –
[46] dus est iam exc. in c. f) –en iam exc. in c. g) –em iam exc. in c. h) papa iam exc. in c. i) –tis iam exc. in c.
[47] k) erat iam excidit in c. l) sollicitu– iam excidit in c. m) – reptio iam exc. in c. n) – c alterum iam exc. in c.
[48] o) boni iam excidit in c. p) facerent iam excidit in c. q) fu – iam excidit in c.

[49] 65) Ad Manassem Remensem, de quo vide supra, ad
[50] Isembertum Pictavensem Reg. I, 73. II, 2. 23, ad
[51] Rogerium Catalaunensem I, 56, ad Dietwinum Leo-
[52] diensem II, 61, ad Rainerium Aurelianensem III, 17.
[53] V, 9. 20, ad Liemarum Bremensem II, 28, ad Heri-
[54] mannum Bambergensem I, 84, ad Henricum Spi-
[55] rensem V, 18. K. 66) Respicit, ni fallor, ad epi-
[56] stolam Registr. I, 60. datam 15. Kal. April., ind. 12,
[57] et II, 19. ad Sigefridum Moguntinum archiepisco-

[49] pum 2. Non. Decembr. ind. 13. i. e. 1074. datam.
[50] Ad eundem de Herimanno Bambergensi episcopo
[51] et Wernerio Strasburgensi, qui regis partibus fave-
[52] bant, epistolas Registr. III, 2. 4. scripsit, et ad Ot-
[53] tonem Constantiensem Registr. I, 60. 3. Id. Martiis
[54] ind. 13. i. e. 1075. K. 67) Desiderantur hae
[55] epistolae in registro Gregorii; servatae sunt in vita
[56] Gregorii Pauli Bernriedensis 37. 38. et in codice
[57] Udalrici 142, 143. K.

[1] et qui necdum duxerant, tua interdicta non timerent. O impudentiam! O audaciam singula-
 [2] rem! Videlicet episcopum, sedis apostolicae decreta convellere, praecepta sanctorum patrum
 [3] contempnere, immo vero praeceptis contrario, et fidei christianae repugnantia de superiori loco
 [4] et de cathedra pontificali subiectis ingerere. Quapropter tibi apostolica auctoritate praecipimus,
 [5] ut ad proximam synodum nostram prima ebdomada quadragesimae⁶⁸ te praesentem exi-
 [6] beas, tam de hac inobedientia et sedis apostolicae contemptu, quam de omnibus quae tibi
 [7] obiciuntur, canonice responsurus.

[8] Verum quia ille non solum apostolicae sedi contraria ausus fuit praecipere, sed et prae-
 [9] ceptis eius repugnare nec adquiescere voluit, audiamus missam a papa Constantiensi clero
 [10] et populo epistolam, in qua liquido continetur, quod qui apostolicae sedi inobediens extiterit,
 [11] nulla ei fidelitatis exhibitio nec ex sacramentorum obligatione fiat:

[12] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, clericis et laicis, maioribus et minoribus in Con-
 [13] stantiensi episcopatu consistentibus, christianam legem diligentibus, salutem et apostolicam be-
 [14] nedictionem. Misimus fratri nostro, episcopo vestro Ottoni, litteras commonitorias, per quas
 [15] pro nostri necessitate officii apostolica illi auctoritate iniunximus, ut symoniacam heresim de
 [16] aeclesia sua penitus excluderet, et castitatem clericorum studiose praedicandam susciperet, et
 [17] firmiter tenenda^a episcopali vigilantia inculcaret. Nam sic ea nobis euangelicae et apostolicae
 [18] litterae et autenticarum synodorum decreta et eximiorum doctorum praecepta insinuant, ut
 [19] eam dissimulare et negligere sine magno animae nostrae et populi christiani detrimento non
 [20] possimus. Sed episcopus vester neque reverentia praecepti beati Petri neque officii sui sollici-
 [21] tudine attractus, ut nobis relatum est, quae paterne suaseramus, perficere curavit. Et ut non
 [22] solum inobedientiae verum et rebellionis offensam contraheret, quemadmodum accepimus,
 [23] palam clericis suis iussioni nostrae, immo beati Petri, contraria permisit; ita ut qui mulierculas
 [24] habent retinerent, et qui non habebant illicita temeritate subintroducerent. Quod ut audivimus,
 [25] moleste ferentes, secundam ei scripsimus epistolam, indignationis ei nostrae motus ostendentes, et
 [26] idem iterato acrius inculcantes; quin etiam ipsum ad synodum Romanam, quae prima proximae
 [27] quadragesimae ebdomada futura est, advocavimus, ut pro se rationem reddat, et inobedientiae
 [28] causas, si rationabiles habuerit, in audientia totius conventus exponat. Haec ideo, filii karis-
 [29] simi vobis innotescimus, ut animae vestrae saluti consulamus. Si enim beato Petro et sanctae
 [30] sedi apostolicae fronte aperta repugnans et contumax esse voluerit, liquido manifestum est,
 [31] quia qui patrem et matrem inhonorat, nullam a fidelibus patris et matris filiis iure obedientiam
 [32] exigere aut querere debeat. Quapropter omnibus, sicut /{fol. 105v} prediximus, maioribus et minoribus
 [33] Deo et beato Petro adherentibus apostolica auctoritate praecipimus, si in obduratione sua per-
 [34] sistere voluerit, nullam ei obedientiae reverentiam exhibeatis, neque id animae vestrae perniciem
 [35] esse putetis. Namque si, ut toties iam praediximus, praeceptis apostolicis voluerit esse contra-
 [36] rius, ab omni illius subiectionis iugo beati Petri auctoritate vos absolvimus; ita ut si etiam sa-
 [37] cramenti obligatione quilibet ei fuerit adstrictus, quamdiu Deo omnipotenti et sedi apostolicae
 [38] rebellis extiterit, nulla ei fidelitatis obnoxius exhibitione fiat. Non enim cuilibet personae contra
 [39] creatorem suum, qui cunctis praeponendus est, aliquis debet obedire; sed debemus contra Deum
 [40] superbienti resistere, ut saltim hac necessitate compulsus, ad viam iustitiae discat redire.

[41] Quanti enim periculi quantaque christianae legis sit alienationis, obedientiam maxime aposto-
 [42] licae sedi non exhibere, ex dictis beati Samuelis prophetae potestis cognoscere, quae sanctissimus
 [43] papa Gregorius in libro *Moralium* procuravit explanare. Ut autem ea sint vobis in promptu,
 [44] scripta transmisimus, quatinus indubitanter sciatis, nos vobis nova non dicere, sed antiquam
 [45] sanctorum patrum doctrinam propalare: „Hinc, Samuel ait, melior est obedientia quam victi-
 [46] mae, et auscultare magis quam offerre adipem arietum; quoniam quasi peccatum ariolandi est
 [47] repugnare, et scelus idolatriae nolle adquiescere.“ Obedientia quippe iure victimis praeponitur,
 [48] quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto ergo
 [49] quisque Deum citius placat, quanto ante eius oculos repressa arbitrii sui superbia gladio prae-
 [50] cepti se immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit virtus obe-
 [51] dientiae demonstratur. Ex adverso ergo melius ostenditur, quid de eius laude sentiatur. Si enim
 [52] quasi ariolandi peccatum est repugnare, et quasi scelus idolatriae nolle adquiescere; sola est
 [53] quae fidei meritum possidet, qua sine infidelis quisque vincitur, etiamsi fidelis esse videatur.

[Apparate!]

[54] a) ita c.

[55] 68) scilicet a. 1076. quo concilio Otto officio et communione privatus est, teste Bernoldo in apologia

[56] pro Gebhardo Constantiensi, Ussermann II, 379. K.

- [1] Item Roberto Flandrensi comiti: Gregorius episcopus, servus servorum Dei, R. Flan-
- [2] drensi comiti salutem et apostolicam benedictionem. Ex parte omnipotentis Dei et auctori-
- [3] tate beati Petri apostolorum principis te rogamus, et omnino tibi precipimus, ut ubicumque
- [4] potes fornicariis et symoniacis resistere et contradicere, nullius ratio vel gratia te possit retor-
- [5] quere; quia ipsi non per ostium ingredienti in ovile ovium, sed aliunde ascendentes, fures sunt
- [6] et latrones. Et post pauca: Plurimi enim eorum qui vocantur episcopi non solum iustitiam
- [7] non defendunt, verum etiam ne clarescat multis modis obscurare nituntur. Tales ergo non epis-
- [8] copos, sed Dei habet inimicos. Et sicut illi non curant apostolicae sedi obedire, ita et vos
- [9] nullam eis obedientiam exhibete. Nam praepositis non obedire, scelus est idolatriae incurrere ⁶⁹.
- [10] Item ad laicos pro exequendis superioribus statutis:
- [11] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis, Berthaldo, Rodulpho,
- [12] Welfoni ducibus ⁷⁰ salutem et apostolicam benedictionem. Scimus quoniam prudentia vestra
- [13] miserabilem christianae religionis desolationem perspicaci mente perpendit, quae pro peccatis
- [14] nostris in ea nunc extremitate est posita, ut infeliciora tempora nemo viventium viderit, nec a
- [15] tempore sancti Silvestri patris nostri scriptum reppererit Verum huius tanti mali nos caput
- [16] et causa sumus, qui ad regendum populum praelati, pro lucrandisque animabus episcopi vo-
- [17] cati et constituti sumus; ab eorum namque principatibus velut a quibusdam initiis subditorum
- [18] bona vel mala veniunt, qui aut mundanas dignitates aut magisterium /{fol. 106r} spirituale susceperunt,
- [19] qui dum nichil aliud nisi gloriam et voluptates seculi quaerunt, sine sua et populi confusione
- [20] vivere nequeunt, quoniam in malefactis prava sectantes desideria, et suae auctoritatis iura per
- [21] culpam ligant, et aliis peccandi per exemplum frena relaxant. Neque enim per ignorantiam
- [22] aut improvidi delinquant, sed praesumptuosa obstinatione Spiritui sancto resistentes, divinas
- [23] quas cognoverunt leges abiciunt, et apostolica decreta contempnunt Sciunt namque archiepi-
- [24] scopi et episcopi terrae vestrae, quod et omnibus fidelibus notum esse debet, quoniam in sacris
- [25] canonibus prohibitum est, ut qui per symoniacam heresim, hoc est interventu precii, ad aliquem
- [26] sacrorum ordinum gradum vel officium promoti sunt, nullum in sancta aecclesia ulterius locum
- [27] ministrandi habeant, nec illi qui in crimine fornicationis iacent, missas celebrare aut secundum
- [28] inferiores ordines ministrare altari debeant. Quae cum episcopus sancta et apostolica mater
- [29] ecclesia iam a tempore beati Leonis papae sepe in conciliis tum per legatos et epistolas in se
- [30] et in commissis sibi plebibus, utpote ab antiquioribus neglecta, renovare et observare commo-
- [31] nuerit, rogaverit, et accepta per beatum Petrum auctoritate iusserit: adhuc tamen inobedien-
- [32] tes, exceptis paucis, tam execrandam consuetudinem nulla studuerunt prohibitione decidere,
- [33] nulla restrictione punire, non attendentes quod scriptum est „quia ariolandi peccatum est re-
- [34] pugnare, et quasi crimen idolatriae nolle acquiescere.“ Cum ergo illis apostolica, immo Spiri-
- [35] tus sancti mandata spernentibus, et scelera subditorum criminosa foventibus patientia, divina
- [36] ministeria indigne tractari, populum seduci intelligimus, alio quolibet modo contra hec vigilare
- [37] convenit. quibus cura dominici gregis prae cunctis incumbit. Multo enim nobis melius videtur
- [38] iustitiam Dei vel novis reedificare consiliis, quam animas hominum una cum legibus deperire
- [39] neglectis. Quapropter ad te, et ad omnes de quorum fide et dilectione confidimus nunc con-
- [40] vertimur, rogantes vos et apostolica auctoritate admonentes, ut quidquid dehinc episcopi lo-
- [41] quantur aut taceant, vos officium eorum quos symoniace promotos aut ordinatos aut in cri-
- [42] mine fornicationis iacentes cognoveritis, nullatenus recipiatis; et haec eadem astricti per obe-
- [43] dientiam tam in curia regis quam et per alia loca et conventus regni notificantes, aut persua-
- [44] dentes quantum potestis, tales sacrosanctis deservire misteriis etiam vi si oportuerit prohibea-
- [45] tis. Si qui autem contra vos, quasi istud non sit vestri officii, aliquid garrere inceperint, hoc
- [46] illis respondete, ut vestram et populi salutem non impediatis, de iniuncta vobis obedientia ad
- [47] nos nobiscum veniant disputare ⁷¹.
- [48] Item ad omnes clericos et laicos in regno Theuthonicorum constitutos de eadem re ⁷²:
- [49] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus clericis et laicis in regno Theuthonicorum
- [50] constitutis salutem et apostolicam benedictionem. /{fol. 106v} Audivimus quod quidam episcoporum apud
- [51] vos commorantium, ut sacerdotes et diacones et subdiacones mulieribus commisceantur, aut

[Apparate!]

- [52] 69) Exordium et extrema pars epistolae deest;
- [53] data est Romae 4. Idibus Nov. ind. 15. i. e. 1076.
- [54] Registr. IV, 11. K. 70) Carinthiae et Sueviae;
- [55] Welfonis nomen desideratur in Registr. II, 45. et
- [56] apud Paulum Bernriedensem 39; data Romae 3. Id.
- [52] Ian. ind. 13. i.e. 1075. K. 71) Extremam epi-
- [53] stolam auctor praetermisit. K. 72) In registro
- [54] desideratur haec epistola; legitur apud Paulum Bern-
- [55] riedensem 41. K.

[1] consentiant aut negligent: his praecipimus vos nullo modo obedire, vel illorum praeceptis con-
[2] sentire, sicut ipsi apostolicae sedis praeceptis non obediunt, neque auctoritati sanctorum pa-
[3] trum consentiunt, testante sancta scriptura, facientes et consentientes par pena complectitur.
[4] Omnipotens et misericors Deus, qui ultra spem, ultra meritum miseretur et consolatur nos in
[5] tribulatione nostra, aperiatur cor vestrum in lege sua, et confirmet vos in praeceptis suis, ut
[6] auctoritate beati Petri apostoli a cunctis peccatis absolutos ad celeste regnum perducat vos
[7] regnatos. Amen.

[8] Quia ergo sunt quidam qui dicunt, inaudita haec domini papae praecepta, quatenus a
[9] secularibus potestatibus, ut ab officio cessent, vi coerceantur scismatici episcopi, et ut offi-
[10] cium eorum non recipiatur: scrutemur gesta patrum, et videamus ad edificationem audien-
[11] tium, si quid simile invenitur in serie scripturarum divinarum. Et certe nichil hic novi, non
[12] hec prima diaboli in sanctam aecclesiam temptatio, nec prima eius haec est medicinalis de-
[13] fensio. Pelagius papa vir magnae in Christo et in aecclesia gloriae, vir magnae auctoritatis
[14] et gratiae, videamus quid dicat de Paulino Aquileiensi pseudoepiscopo a Mediolanensi contra
[15] morem canonicum ordinato. Ait itaque, scribens Iohanni patricio: Relegentes litteras excel-
[16] lentiae vestrae, de iniuria quidem, quam vobis iniquorum hominum praesumptio ingessit, valde
[17] doluimus. Sed quia scimus occulto Dei iudicio animam vestram, etsi per aliorum iniquitatem
[18] ac superbiam a contaminatione scismatis custoditam, egimus omnipotenti Deo gratias, qui
[19] etiam de malis hominum actibus bona operari consuevit. Nec enim sine illius factum esse cre-
[20] dimus, ut insensati et perversissimi homines ad hoc usque prosilirent, ut suam divisionem ca-
[21] tholicam esse credentes aecclesiam, a sua vos pollutione prohiberent. Sic enim per misericor-
[22] diam Dei etiam nescientibus illis factum est, ut a scismaticorum communione eruti, catholicae
[23] quam diligitis servari vos contigisset aecclesiae. Quamvis igitur vestra per illorum scelus utili-
[24] tas facta sit, nolite tamen impunitam praesumptionem iniquorum hominum crassari permittere.
[25] Si enim hoc, quod in vestram gloriam praesumpserunt, non fuerit vindicta compressum, quid
[26] in minoribus valeant ambigi ultra non debet. Exercete igitur debitam in talibus auctoritatem,
[27] et ne eis amplius talia committendi crescat spiritus, coercionibus reprimantur. Ad hoc siquidem
[28] Dei nutu in vos talia praesumpserunt, ut vobis talia corrigentibus. ab eorum scelere alios pos-
[29] sitis Deo propiciante munire. Et post aliqua: Auferte tales ab illa provincia, utimini oblata
[30] vobis a Deo opprimendi perfidos occasione. Quod tunc plenius fieri poterit, si auctores scele-
[31] rum ad clementissimum principem dirigantur, et maxime aecclesiae Aquileiensis invasor, qui
[32] et in scismate, et a scismatico maledictus, nec honorem episcopi potest optinere, nec meritum.
[33] Pelagius Valeriano: Quod a vobis poposcimus, et nunc iterum postulamus, ut Paulinum
[34] Aquileiensem pseudoepiscopum et illum Mediolanensem episcopum ad clementissimum prin-
[35] cipem sub digna custodia dirigatis: ut iste, qui episcopus esse nullo modo potest, quia contra
[36] omnem canonicam consuetudinem factus est, ultra alios non perdat; et ille, qui contra morem
[37] antiquum eum ordinare praesumpsit, debitae canonibus vindictae subiaceat. Item Pelagius
[38] Iohanni defensori: Eleutherius frater et coepiscopus noster queritur, clericos suos sibi contra
[39] canones superbire, et id quod nobis iubentibus facta in scrinio cautione promisit, ut cotidianis
[40] diebus vigiliae in eius celebrentur ecclesia, illis contempnentibus implere non posse. Et ideo
[41] experientia tua eos, quos tibi esse ostenderit contumaces, debita obiurgatione compesce, et
[42] modis omnibus vigilare compelle. Item Augustinus super Iohannem, omelia 11: Siquidem
[43] vult Deus concitare potestates adversus scismaticos, adversus dissipatores aecclesiae, adversus
[44] exufflatos Christi, non mirentur, quia Deus concitat ut a Sara verberetur Agar. **Et post pauca mirantur**
[45] quidam, cum moventur potestates christianae contra detestandos dissipatores ecclesiae. Si non
[46] moverentur, quomodo redderent Deo rationem de imperio suo? Intendat karitas vestra quid
[47] dicam, quia hoc pertinet ad principes seculi, ut temporibus suis pacatam velint matrem suam
[48] ecclesiam, unde spiritualiter nati sunt. Et paulo post: Nabuchodonosor rex decrevit dicens:
[49] „Quicumque dixerit blasphemiam in Deum Sydrac, Misac et Abdenago, in interitu erit et domus
[50] eius in dispersione.“ Ecce quomodo rex alienigena sevit, ne blasphemetur Deus Israel, qui potuit
[51] tres pueros de igne liberare. Et nolunt ut sevant reges christiani, quia Christus exufflatur,
[52] a quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis regibus a gehennae ignibus liberantur?
[53] Quis igitur reprehendet post haec si comprimantur a seculi potestatibus scismatici, dissipatores
[54] ecclesiae, conculcatores legis divinae, praevaricatores constitutionis canonicae?

[55] /{fol. 107r} Horum igitur et ceterorum sanctorum decretorum Henricus contemptor factus est, iu-
[56] veniles animi impetus et appetitus non refruens, sed stultorum malivolis consiliis nimium

[1] fidem dans; qui corrupti et abhominabiles facti in iniquitatibus suis, inreprehensibiliter vivere
 [2] detrectantes, reprehendi non ferebant. Mittebatur⁷⁴ ei crebra domni papae legatio, tum lit-
 [3] teris, tum etiam religiosi personis et utique fidelibus suis, quibus secrete vocabatur ad peni-
 [4] tentiam de sceleribus suis, dictu quidem horrendis, et tamen pluribus notis et per loca pluri-
 [5] ma divulgatis, pro quibus non solum excommunicari, sed absque spe recuperationis omni
 [6] deberet regni honore destitui, et ut excommunicatos, quorum consilio praeceps ferebatur ad
 [7] scelera, a sua divideret participatione, ne communicando quibus non licet, in eorum transi-
 [8] ret consortium, quorum non abhorrebat communionis sacrilegium; sed servabat odorem
 [9] testa quo recens erat imbuta. Qui quanti^a scripta aut verba per legatos missa, eius decla-
 [10] rant facta, cum non solum a perpetratis criminibus ad emendationem revocari non potuit,
 [11] sed furore conscientiae mordacis arreptus, non prius destitit, donec omnes pene episcopos
 [12] Italiae et Theuthonicarum partium, quotquot potuit, circa Christi fidem naufragare fecit,
 [13] dum eos debitam beato Petro et apostolicae sedi obedientiam et honorem a domino Iesu con-
 [14] cessum abnegare coegit. Quia vero iustus diviti favere nescit, nec facit quidquam commen-
 [15] dandi se causa, eum qui a vero devius superbiebat, potenter dominus papa redarguebat,
 [16] sciens eam esse veritatis regulam, non accipere personam potentis in iudicio, ideoque quo-
 [17] rum crimina agnoverat, libera in eorum increpatione ferebatur voce. At ille reprehendi a
 [18] quoquam aut corrigi **indigne** ferens, occasionesque ab amico recedendi querens, quia non pot-
 [19] est esse participatio iustitiae cum iniquitate, introitum eiusdem beatissimi papae Gregorii **VII**.
 [20] culpae cepit, ut culpas symoniae, quae ab eodem in se puniri timebat, in illum reflecteret.
 [21] Ausus est etiam de expulsionem ipsius Romani pontificis, quem, ut ait Symmachus papa, suo
 [22] Deus sine questione reservavit arbitrio, stipatus factiosorum officio tractare, et cui concessum
 [23] est peccatorum vincula solvere, criminum compedes frangere, hunc peccator superbiens
 [24] conatus est, pro pudor! a sede iudiciaria propellere, ut posset sibi consimilem de suis con-
 [25] sentaneis in eius loco subrogare. Sed non est consilium contra Deum. Quem humana im-
 [26] probant iudicia, Deus approbat; et quem Deus tuetur et approbat, frustra impetunt humana
 [27] molimina. Sic igitur rex, non rex dicendus quia tyrannus, a Romana recessit aeclesia,
 [28] factus infelix membrum illius qui est rex super omnes filios superbiae. Impletum est sane
 [29] in eo illud Iheremiae vaticinium, quo suscepta in se totius humanae conversationis specie
 [30] per lamentum queritur dicens: Inebriavit me absinthio. Ebrius enim quod patitur nescit.
 [31] Qui vero absinthio inebriatur, et hoc quod sumpsit amarum est, et tamen non intelligit ama-
 [32] ritudinem qua repletur. Sic et hic dimissus voluptatibus suis et per eas spontaneis tribula-
 [33] tionibus traditus, absinthio est ebrius, quia et amara pro mundi huius amore tolerat, et /{fol. 107v} ean-
 [34] dem amaritudinem caecitate cupiditatis et superbiae quasi ebrietatis insensibilitate ignorat.
 [35] Stulti facti sunt consilarii eius et ignobiles, quos ab aeternae hereditatis consortio repellit
 [36] servitus mentis. Nam sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Ignobiles facti sunt,
 [37] quia qui facit peccatum servus est peccati, semper in laqueis, semper in vinculis, numquam
 [38] liber a compedibus, quia semper in criminibus. Qui quamvis iniquorum opera exercent,
 [39] occupant tamen loca iustorum; et eorum se filios estimant, quorum per honoris concupiscen-
 [40] tiam officia exterius administrant. Sed non sunt eorum filii quorum loca tenent, sed quorum
 [41] opera exercent. Stulti itaque **sunt** quia veram sapientiam non intelligunt, ignobiles facti sunt
 [42] quia nulla spiritus libertate renovantur. Hii positi ad superintendendum fidelibus premunt
 [43] eos potius quam regant, quia sub nomine pastorum lucra de religione sectantur. Sub eorum
 [44] ducatu Deus irridetur, fides est obprobrio, veritas in crimine, et tanto est quisque despectior
 [45] quanto iustior, tanto abhominabilis quanto laudabilis. Qui cum in aeclesia esse videantur,
 [46] longe ab ea fugiunt, non passibus gressuum, sed qualitatibus morum. Qui autem sint hii
 [47] malorum incentores, qui regiae iniquitatis fautores et complices, qui castitatis aeclesiasticae
 [48] spurcissimi et temerarii corruptores, suis iam laboribus, tribulationibus, tortionibus et cala-
 [49] mitatibus satis superque compertum habet mater aeclesia. Episcopi inquam, si tamen epi-
 [50] scopi dicendi sunt qui inreprehensibiliter vivere nolentes et reprehendi a suis primoribus
 [51] refugientes, instituta canonica temerantes, et canonica invectione notari nolentes, ipsi etiam
 [52] universorum matri ecclesiae et apostolicae sedi praeiudicium fecerunt, procul dubio usque
 [53] ad contemptum illius grassantes, qui discipulis suis et per eos sanctae ecclesiae rectoribus
 [54] loquitur, dicens: Qui vos spernit, me spernit; non recordantes decretorum Iulii papae quibus

[Apparate!]

[55] a) supple fecerit.

[56] 74) Mittebatur – abnegare coegit ex epistola ad Germanos.

[1] statutum est, ut vires non habeat quidquid apostolicae sedis auctoritati obvia~~verit~~, quoniam
[2] eadem sedes testante veritatis voce primum primatum optinuit, quae prima non diceretur,
[3] si aliam super se haberet; quae etiam caput est omnium aecclesiarum, a qua omnes sumpsere
[4] originem. Primatum enim non synodalibus aut aliquibus commentatis meruit institutis, sed
[5] Domino largiente, qui ait: Tu es Petrus, et super hanc petram ~~a~~edificabo e. m..
[6] Hec Julius de primatu sedis apostolicae ~~loquitur~~, cui omnium episcoporum finitiva iudi-
[7] cia et congregandarum synodorum dixit privilegia reservata. Verum novi dogmatistae iudi-
[8] cia apostolica spernunt, scripturas sanctas abiciunt, de corde suo ~~prophetantes~~ et mercedem
[9] scelerum traditi desideriis cordium suorum in suimet a Christo abiectioe recipientes. Hii
[10] igitur, concilio Warmatiae habito, ubi omnis quam patimur calamitas exorta est, abiecerunt
[11] a se iugum disciplinae, quum nullam adhuc in illos dominus papa anathematis destinasset
[12] sententiam, et sanctae obedientiae libellum /{fol. 108r} repudii conscripserunt, praelationi sedis aposto-
[13] licae superba et repentina temeritate abrenunciantes. Primum hoc fermentum totam eccle-
[14] siae massam corrumpit. Conventus hic inter nativitatem dominicam et sequentem quadrage-
[15] simam habitus est, ita distantibus spaciis, ut quaecumque ibi gererentur Romam tempore
[16] synodi referri possent. Die vero natalitio Andreae apostoli, ~~ante ipsam natalis d. festi-~~
[17] ~~vitatem~~ apud Bavemberg Heinrico posito, tanta adhuc inter regnum et summum sacerdo-
[18] tium vigeat concordia, ut destitutio pontificis urbis ipsius, et substitutio alterius obedientiae
[19] domni papae deputaretur. Ille igitur, qui ante nativitatem dominicam tantae in aecclesia
[20] magnificentiae erat, ut ad nutum illius mutationes ordinum fierent, paucis post nativitatem
[21] diebus inconventus et inauditus proscriptus est, et quantum ad illos depositus. Ex die enim,
[22] qua tanti ab omnibus habitus est, nullam eorum legationem accepit, usque dum illa veniret
[23] qua dictum est: Descende, descende, interdicimus tibi ius omne papatus.
[24] Audiatur coelum et obstupescat, intelligat terra et contremiscat. Legatur ex quo est reli-
[25] gio christiana, id ab aliquo praesumptum; dicatur quibus canonibus, quibus regulis, qua
[26] lectione, quo documento id sit adtemptatum. Auditum sub celo non legitur, omnino nec
[27] dicitur, quod possit aliquis papam deponere, et concessa sibi privare potestate. Romanus
[28] enim pontifex non modo deponi, sed nec ab aliquo potest diiudicari. Audiant tantae prae-
[29] sumptionis auctores complices et fautores, quid Symmachus papa de privilegio Romani
[30] pontificis senserit. Ait enim ~~in decretis suis capite 2~~: Aliorum hominum causas Deus voluit
[31] per homines terminare, sedis apostolicae ~~pontificem~~ suo sine questione reservavit arbitrio. Vo-
[32] luit beati Petri successores coelo tantum debere innocentiam, et subtilissimae discussionis in-
[33] dagini inviolatam exhibere conscientiam. Et papa Gelasius: Canones, inquit, sancti appellationes
[34] totius ecclesiae ad huius sanctae sedis examen sanxere deferri, ipsam vero a nulla ~~propus~~ ap-
[35] pellari debere, ac per hoc illam de tota aecclesia iudicare, ipsam vero ad nullius commeari
[36] iudicium, nec de eius umquam praeceperunt iudicio iudicari, ~~sententiamque eius constituerunt~~
[37] ~~non debere dissolvi, eius potius sequenda mandarunt decreta. Et Anastasio imperatori scribens~~
[38] ~~ait cap(ite) 3~~: Impeti possunt humanis praesumptionibus quae divino sunt iudicio constituta,
[39] ~~vinci autem non possunt. Atque utinam sic contra nitentibus perniciose non sit audacia, quem-~~
[40] ~~admodum quod ab ipso sacrae religionis auctore praefixum est non potest ulla virtute convelli.~~
[41] ~~Desinant ergo queso te temporibus tuis quidam per occasionem perturbationis ecclesiasticae~~
[42] ~~praecipitanter ambire, quae non licet, ne illa quae male appetunt, nullatenus apprehendant, et~~
[43] ~~modum suum apud Deum hominesque non teneant.~~ Melchiades quoque papa in epistola Hi-
[44] spaniae episcopis directa de privilegio beato Petro et successoribus eius vice Domini con-
[45] cesso sic ait post aliqua: Hoc privilegium Dominus beato Petro clavigero suo concessit et sua
[46] vice solummodo commisit, quod eius praerogativum cunctis successoribus suis hereditandum
[47] est atque tenendum futuris temporibus, quoniam et inter apostolos fuit quedam discretio pote-
[48] statis. Et licet cunctorum par foret electio, beato tamen Petro concessum est, ut aliis praemi-
[49] neret et eorum quae ad querelam venirent causas et interrogationes prudenter disponeret.
[50] Quod Dei ordinatione actum est, ne posterius eorum cuncta sibi vendicarent, sed ad unam beati
[51] Petri apostolorum principis sedem confluerent, ut inde suscipiant finem unde acceperunt ini-
[52] cium institutionum, ne quandoque a suo discreparent capite. ~~Adrianus quoque papa in decre-~~
[53] ~~tis suis~~: Presul summus a nemine iudicabitur. Scriptum est enim: „Non est discipulus super
[54] ~~magistrum.~~ /{fol. 108v} „ Audiatur etiam novae huius praesumptionis et praesumptuosae novitatis inven-
[55] tores et machinatores ex verbis ~~eiusdem~~ Simmachi papae quid mereantur, ut confundantur,

[1] et reveantur utinam ad penitentiam **cap. 2:** Si quis presbiter diaconus aut clericus papa
[2] incolume et eo inconsulto subscriptionem pro Romano pontificatu commodare aut pittatia pro-
[3] mittere, aut sacramentum praebere temptaverit, aut aliquod certe suffragium polliceri, vel de
[4] hac causa privatis conventiculis factis deliberare atque decernere praesumpserit, loci sui digni-
[5] tate et communione privetur, **pari** sententia dampnando eum, qui hoc vivo sicut dictum est pon-
[6] tifice, quolibet modo fuerit ambisse convictus, aut certe temptasse. Quod vero aequitate Petri
[7] roborentur apostolica iudicia, ait Innocentius papa: Manet Petri privilegium, ubicumque ex
[8] eius fertur aequitate iudicium. Gregorius quoque sic ait inter cetera in decreto suo **cap. 10:**
[9] Nulli fas est vel posse vel velle transgredi praecepta apostolicae sedis, nec eius dispositionis
[10] ministerium, quod omnium sequi oportet caritatem. Sit ergo ruinae suae dolore prostratus,
[11] nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, quisquis apostolicis voluerit contraire decretis, sed
[12] extorris a sancto ministerio fiat. Non de eius iudicio quisquam curam habeat, quoniam iam
[13] dampnatus a sancta et apostolica aecclesia et auctoritate suaque inobedientia atque prae-
[14] sumptione a quoquam esse non dubitatur, quia maioris excommunicationis deiectione est exi-
[15] gendus cui sanctae ecclesiae commissa fuerat disciplina, qui non solum praelati sanctae eccle-
[16] siae iussionibus parere **non** debuit, sed etiam alios ne praeterirent insinuare. Sit ergo alienus a
[17] divinis et pontificalibus officiis, qui noluit obtemperare praeceptis apostolicis.
[18] Sylvester etiam papa de non iudicanda prima sede sic ait **cap. 6:** Nemo iudicabit pri-
[19] mam sedem, iustitiam temperari desiderantem. Neque enim ab augusto neque ab omni clero
[20] neque a regibus neque a populo iudex iudicabitur.
[21] Bonifacius papa de potestate Romanae ecclesiae et de his qui erga eam superbiunt, sic
[22] ait scribens Eulalio Alexandriae episcopo: Olim et ab initio tantam percepimus a beato Petro
[23] apostolorum principe fiduciam, ut habeamus auctoritatem universali aecclesiae auxiliante Do-
[24] mino subvenire, et quidquid nocivum est, auctoritate apostolica corrigere et emendare. Et quia
[25] non potest domini nostri Iesu Christi praetermitti sententia dicentis: „Tu es Petrus, et super
[26] hanc petram edificabo aecclesiam meam,“ et haec quae dicta sunt rerum probantur effectibus,
[27] quia in sede apostolica extra maculam semper est servata religio catholica. De qua spe et fide
[28] separari minime cupientes, et patrum constituta sequentes. anathematizamus omnes qui contra
[29] sanctam Romanam et apostolicam ecclesiam superbiendo suas erigunt cervices, sequentes in
[30] omnibus apostolicam sedem et praedicantes omnia eius instituta; et per omnia sperem ut in una
[31] communione vobiscum, quam sedes apostolica praedicat; esse merear, in qua est integra et vera
[32] christianae religionis et perfecta soliditas. Promittens sequestratos a communione catholicae
[33] ecclesiae omnes non consentientes sedi apostolicae et eorum nomina **intra** sacra misteria non
[34] esse recitanda. Dampnans et antecessores et successores meos, et omnes qui sanctae Romanae
[35] et apostolicae ecclesiae privilegia cassare nituntur.
[36] Et quod Romana aecclesia a nemine sit appel^{landa} ait Gelasius scribens omnibus episcopis
[37] **cap. 4:** /{fol. 109r} Cuncta per mundum novit aecclesia, quod sacrosancta Romana aecclesia fas de omni-
[38] bus habeat iudicandi, neque cuiquam liceat de eius iudicare iudicio. Siquidem ad illam pertinet
[39] de qualibet mundi parte iudicare, ipsam autem nemo est appellare permissus. Sed nec illa
[40] praeterimus, quod apostolica sedes sine ulla synodo praecedente et solvendi quos synodus iniqua
[41] dampnaverit, et dampnandi quos oportuerit habet potestatem, et hoc nimirum pro suo princi-
[42] patu quem beatus Petrus apostolus Domini voce et tenuit semper et tenebit. Et Kalistus papa in
[43] decretis **cap. 1:** Quidquid sine discretionem iustitiae contra Romanae ecclesiae disciplinam actum
[44] fuerit, ratum habere ratio nulla permittit. Nicholaus quoque de contemptu sedis apostolicae
[45] universali synodo praesidens dixit: Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones vel decreta
[46] pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione scele-
[47] ratorum vel interdictione imminentium vel futurorum malorum, a sedis apostolicae praesule
[48] salubriter promulgata contempserit, anathema. Si anathem<a sit>, qui contemnit decreta aposto-
[49] lica, quid meretur, qui in reverendam sanctis omnibus apostolici nominis maiestatem manum
[50] inlicite^a non timet extendere? Et ut tandem invincibili Dei gladio feriamus^{a*}, audiant inpugna-
[51] tores^b veritatis, propugnatores perversitatis^c, ex verbis beati Petri^d apostoli cui praeiudicium fe-
[52] cerunt quid mereantur. Si quis ait hunc, ad Clementem loquens, contristat, Christum qui ei
[53] cathedram docendi tradidit non recipit, et tamquam^e qui Christum non suscepit, nec Deum
[54] <pa>tr^{e*} suscepisse iudicabitur, et ideo nec ipse suscipietur in regno coelorum. Qui **eciam**^f de

[Apparate!]

[55] a) – licite deletum. a*) Dei gladio fe – ex con. suppl. b) –atores deletum. c) perver – deletum. d) Petri deletum.

[56] e) – mquam deletum. e*) fra – ex con. suppl. f) – pra deletum.

[1] episcopis loquens: Qui, inquit, episcopos vexant, aut ammovere vel dampnare nituntur, ipsum
 [2] Dominum dampnare per prophetam videntur, et ideo usque ad satisfactionem dampnati sunt.
 [3] Et post pauca: Qui, inquit, his resistit, Deo resistit, et qui eis iniuriam vel contumeliam facit,
 [4] Deo cuius legatione funguntur facit. Sufficiunt ista, an adhuc ad confutandam adversae partis
 [5] ineptiam pluriora de scripturis^a querimus testimonia? Accedat et Iheronimus, dicat et ipse
 [6] quid mereatur qui iudicium sedis apostolicae reprehenderit. Audiant malivoli ut instruantur,
 [7] iusti et benivoli ut roborentur et in fide catholica confirmentur. Ait inter cetera scribens ad
 [8] Damasum: Hec est fides, beatissime papa, quam in ecclesia catholica didicimus, quamque semper
 [9] tenuimus, in qua si minus perite aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus
 [10] a te, qui Petri et fidem et sedem tenes. Si autem hec nostra confessio apostolatus tui iudicio
 [11] conprobatur, quicumque me culpae voluerit, se imperitum vel malivolum, vel etiam non catho-
 [12] lico nomine hereticum comprobabit. Secundum hec ergo beatissimi Iheronimi dicta, que nul-
 [13] lus fidelium ambigit veritate subnixi, quisquis iudicia reprehendit apostolica, heretica notatur
 [14] infamia. Augustinus quoque dum tractaret de his, qui sunt inter hereticos computandi, vel
 [15] qui non, sic ait inter cetera: Dicit apostolus: „Hereticum hominem post primam et secundam
 [16] correptionem devota, sciens quia subversus est eiusmodi, et peccat in semetipso dampnatus.“ Sed
 [17] qui sententiam suam quamvis falsam atque perversam nulla pertinaci animositate defendunt,
 [18] praesertim quam non audacia suae praesumptionis perceperint, sed a seductis atque in errorem
 [19] lapsis parentibus acceperunt, querunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati cum
 [20] invenerint, nequaquam sunt inter hereticos computandi. Quibus in verbis aperte ostenditur,
 [21] eos procul dubio inter hereticos computandos, qui sententiam suam falsam et perversam et
 [22] errorem infami mente concretum, audacia praesumptionis adinventum, pertinaci animositate
 [23] defendere moliantur, veritatem respicientes, a gremio matris ecclesiae recedentes, unitatem
 [24] scindentes, sanam doctrinam abicientes, errorum spinis viscera materna scindentes, et prae-
 [25] ter id, quod euangelizatum est universali ecclesiae, quod tenet, quod docet, aliena docendo
 [26] anathematis apostolici interminationem non verentur, quorum nisi respiscant certus est in-
 [27] teritus. Qui si dixerint obediendum potestati quoniam non est potestas nisi a Deo, et qui resi-
 [28] stit potestati Dei ordinationi resistit, audiant quid idem Augustinus ad hec respondens dicat:
 [29] Qui, inquit, resistit potestati, Dei ordinationi resistit; sed quid, si illud iubeat, quod non debes
 [30] facere, hic sane contempne potestatem, /{fol. 109v} timendo potestatem. Ipsos humanarum dignitatum gra-
 [31] dus adverte. Si aliquid iusserit procurator, nonne faciendum est? Tamen si contra proconsu-
 [32] lem iubeat, non utique contempnis potestatem, sed eligis maiori servire. Non hinc debet minor
 [33] irasci si maior praelata est. Rursum si aliquid proconsul iubeat, et aliud imperator, numquid
 [34] dubitatur illo contempto illi esse serviendum? Ergo si aliud imperator, et aliud Deus, quid iudi-
 [35] catis? Maior potestas audienda est. Da veniam, tu carcerem, ille gehennam minatur. Hinc iam
 [36] tibi assumenda est fides tua tamquam scutum, in quo possis omnia iacula inimici ignita extinguere.
 [37] Sed fortasse domini et utinam fratres nostri decreta apostolica et canonicas sanctiones
 [38] aut non legerant, aut lecta vel audita surda aure praeterierant, aut quod magis credendum
 [39] est, et legerant et audierant, et lecta vel audita tenaci memoriae commendarant, sed domino
 [40] suo imperatori fideles adiutores et cooperatores haberi volunt cui iuraverunt, cui per manus
 [41] et sacramenta hominum fecerunt. <Per>pendant hii qui huiusmodi sunt, quid de sacramentis
 [42] episcoporum dicat Cornelius papa. Cornelius episcopus Rufo episcopo: Sacramentum hacte-
 [43] nus^b a summis sacerdotibus vel reliquis <exigi nisi pro>^c recta fide minime cognovimus, nec^{c*} sponte eos
 [44] iurasse comperimus. Sacramentum^d igitur episcopis nescimus oblatum, nec a <um>quam^{d*} fieri
 [45] debet. Pius quoque papa de^e multimodis iuramentis loquens: <Si quis>^{e*} ait, per capillum Dei vel
 [46] caput iuraverit, vel alio modo blasphemia contra Deum <us>^g fuerit, si est ex aecclesiastico
 [47] ordine^h, deponatur, si laicus, anathematizetur. Et si quis per creaturas iuraveritⁱ, acerrime
 [48] castigetur, et iuxta id quod synodus diiudicaverit <penit>eat^k. Et Cornelius papa ineodem: Haec,
 [49] ait, sunt^l sanctorum patrum instituta; quae si quis in vanum duxerit vel violare praesumpserit^m,
 [50] hostis est animae suae, quia nemo contra prophetas, nemoⁿ contra apostolum, nemo con-
 [51] tra euangelium facit^o aliquid absque periculo. Audiant igitur ministri et provisores aecce-
 [52] siarum qui Romanae ecclesiae praepudicium fecerunt, quid Gelasius papa decernit de privile-
 [53] gio imperatorum et omnium sanctae Dei aecclesiae sacerdotum. Si, inquit, imperator catho-

[Apparate!]

[54] a) – ris deletum. b) hactenus deletum. c) fidelibus deletum. c*) sed deletum. d) –mentum deletum. d*) a quoqu-

[55] deleta. e) de deletum. e*) Qui deletum. f) –verit deletum. g) Deum confess – deleta. h) ord – deletum.

[56] i) iur– deletum. k) sustin– deletum. l) Haec ait deleta. m) praesum– deletum. n) nem– deletum. o) facit deletum.

[1] licus est, salva pace ipsius dixerim, filius est, non praesul ecclesiae. Habet privilegia potestatis
[2] suae quae administrandis publicis rebus divinitus consequutus est, et eius beneficiis non ingratus
[3] contra dispositionem caelestis ordinis nichil usurpet. Ad sacerdotes enim Deus voluit quae ecclesiae
[4] disponenda sunt pertinere, non ad seculi potestates, quas, si fideles sunt, ecclesiae suae et sacer-
[5] dotibus esse voluit subiectas. Non sibi vendicet imperator alienum ius, et ministerium quod alteri
[6] deputatum est, ne contra eum abrupte tendat a quo omnia constituta sunt, et contra illius bene-
[7] ficia pugnare videatur a quo propriam consequutus est potestatem. Non a legibus publicis, non
[8] a potestatibus seculi, sed a pontificibus et sacerdotibus omnipotens Deus christianae religionis
[9] clericos et sacerdotes voluit ordinari, et discuti et recipi de errore remeantes. imperator es
[10] christiani subdere debent exequutiones suas aecclesiasticis praesulibus, non praeferre. Hec, in-
[11] quit Gelasius, de privilegio imperatorum et omnium ait sanctae Dei ecclesiae sacerdotum.
[12] Possemus et de sacramentis iniustis minime observandis multam exemplorum copiam
[13] de scriptis patrum orthodoxorum Augustini. Iheronimi et ipsius Romanae eloquentiae fluvii,
[14] beati scilicet Ambrosii, deflorare, quod non semper solvenda **sint** promissa omnia, contra
[15] eos qui dicunt obediendum regibus imperatoribus et dominis omnibus quibus iuratum est,
[16] quidlibet faciat, quidlibet iubeat; et hoc ad patrocinium sui erroris assumunt, quod in Petri
[17] epistola positum est: Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et mo-
[18] destis sed etiam discolis. Quibus breviter respondemus, quod et nos subiectionem competen-
[19] tem discolis non negamus, sed /{fol. 110r} discola iubentibus non obedimus. Quod vero dicitur in omni
[20] timore, illum intelligimus timorem de cuius possessore dicitur: Qui timet Deum, faciet bona,
[21] et: Beatus qui timet Dominum, in mandatis eius cupit nimis, **et: Initium sapientiae timor Domini.**
[22] Et Paulus in epistola ad Titum: Admone, inquit, illos principibus et potestatibus subditos esse
[23] et obedire ad omne opus bonum. Quem locum disserens beatus Iheronimus ita conclusit: Si
[24] bonum est quod praecipit imperator et praeses, iubentis obsequere voluntati. Si vero malum est
[25] et contra Deum sapit, responde illud de Actibus apostolorum: „Obedire oportet Deo magis
[26] quam hominibus „, et super epistolam ad Titum: Servi subditi sint dominis suis in omnibus
[27] quae non sunt contraria Deo, ut si dominus ea iubet quae non sunt adversa scripturis san-
[28] ctis, subiciatur domino servus; si autem contraria praecipit, magis obediat spiritus quam
[29] carnis domino. Item in eodem pulchre imperans servis uti obediant dominis, addidit: tam-
[30] quam Christo, ut scilicet non audiat servus ad naturalem dominum, si contraria praeceptis
[31] Domini voluerit imperare.
[32] Hec igitur contra illos qui adversus Deum tumide insani desipiunt, qui clavigeri aetherei
[33] vicarium divinitus electum, ab omni christianitate susceptum, sanctitate conversationis per-
[34] spicuum, diuturnitate temporis confirmatum, quia viciis suis concinnare non vident, deicere,
[35] pro pudor! conati sunt, paucis dicta sint. Quorum conatus **nefarios** et impia molimina ipsa
[36] destruit divinitas, quae regis Egypti significum dum virtute Dei patrata suis fallatis moliuntur
[37] obscurare, dum in angelos lucis se transfigurant, dum speciem pietatis praetendunt et eius
[38] virtutem abnegant, corrupti et aphominabiles facti in vanitatibus suis, sepulcrum patens **est**
[39] guttur eorum et venenum aspidum sub labiis eorum. Ad nichilum devenient tamquam aqua
[40] decurrens, quia ova aspidum ruperunt et telas aranae texuerunt, quibus melius fuerat ma-
[41] lignorum spirituum consilia **non recipere aut** intra cordium penetralia concepta abscondere,
[42] que figurantur per aspidum ova, quam pro huius mundi concupiscentia temporalia quelibet
[43] operari, nec sibi nec aliis profutura, quia nulla stabilitate fundata, quod exprimitur per ara-
[44] nearum telas. Verum quia sibi nimium creduli, et scripturarum auctoritatibus increduli, fe-
[45] cerunt quod non oportebat, evenit eis quod decebat. Nam sequitur: qui comederit ab ovis
[46] eorum morietur, quia qui eorum consilia receperit, vitam in se animae extingit. Et quod con-
[47] ditum est, erumpet in regulum, quia per suscepta et enutrita iniquitatis consilia in corpus
[48] antichristi adcrecit, qui per consilium malignitatis eorum corde tectum ad plenam iniquita-
[49] tem enutritur, **de quibus recte subicitur:** Caput aspidum suxerunt, quia **videlicet** latentes
[50] suggestiones inmundorum spirituum parva prius persuasione susceperunt, sed occidit eos
[51] iam lingua viperae, quia capti leni subreptione daemonum, veneno violentae temptationis
[52] enecati sunt, et quid dicam enecati sunt? **Iam sepulti sunt iam** mole desperationis premuntur,
[53] iam pessime consuetudinis et consuetae nequitiae eorum fetore fideles gravantur, quatri-
[54] diani enim sunt. Iam non tantum sorores, affines et parentes, sed et mater ecclesia quae eos
[55] parturivit et lacte fidei imbuens enutrivit, utinam non ad pabulum ignis aeterni, fetorem
[56] eorum **vix** sustinet. Sed potens est Christi dextera et hos suscitare, et fidem in eis firmam redin-

[1] tegrare. quae potest de lapidibus suscitare filios Abrahae. Quorum dampnationem quia ma-
[2] ter aecclesia viscerum /{fol. 110v} suorum tortiones et parricidales manus quondam filiorum non susti-
[3] nens gemit, videamus iam quid amicus sponsi egerit, quomodo ab eorum communione et
[4] societatis participatione filios prohibuerit, postremo qualiter nisi resipuerint gladio anathe-
[5] matis ultionem noxiis intentaverit. Ac primo quidem signiferi ipsius et incentoris malorum
[6] feriendam iudicavit maliciam, et sic in corpus malorum acuendam gladii limati et evaginati
[7] mucrone vindictam.

[8] Heinricus igitur, cuius mentem torpor iniquitatis constrinxerat, causa dissensionis et se-
[9] minarium malitiae et nequitiae, in Romana synodo pro suis iniquitatibus a beatissimo papa
[10] excommunicatus cum complicibus suis atque fautoribus et a regno est depositus, ut sola
[11] vexatio intellectum daret auditui, et quorum oculos culpa clauserat, pena aperiret Nescit
[12] enim impietas mala quae fecit, nisi cum pro eisdem malis ceperit iam puniri. Omnes etiam,
[13] qui ei iuraverant vel iuraturi erant, a vinculo iuramenti sunt absoluti licentia et auctoritate
[14] apostolicae libertatis. Hoc cur et qualiter actum sit ab apostolico, Agnes imperatrix, mater
[15] ipsius Heinrici, interrogata respondeat Ita enim dicit scribens Altmanno Pataviensi episcopo:
[16] Agnes Dei gratia quidquid est, Altmanno Pataviensi episcopo salutem et carissimam dile-
[17] ctionem. Me sospitem Deo adiuvante paternitati tuae innotescat, sed maximo afficior merore,
[18] quod maximum video aecclesiae imminere periculum, filio meo nimium verbis stultorum credulo.
[19] Ea quae modo gesta sunt in Romana synodo, quoniam ut tibi referrem mandasti, referam.

[20] Legati filii mei regis venerunt in synodum, et coram omnibus dixerunt apostolico ex parte filii
[21] mei, ut surgeret et dimitteret sedem apostolicam, quam non canonicę sed rapina adeptus esset.
[22] Qui statim a Romanis capti sunt. Similiter archiepiscopi, Mogontinus omnesque episcopi illius
[23] partis, miserunt per eosdem legatos litteras, se deinceps nullam obedientiam exhibituros aposto-
[24] lico; hoc idem Langobardorum episcopi iure iurando decreverunt. Quare dominus papa omnes
[25] qui sponte consenserunt, officio et communione privavit, eisque qui coacti assensum praebue-
[26] runt, usque ad festivitatem sancti Petri inducias dedit; filium vero meum regem ob haec et
[27] quia excommunicatis communicat, et quia de sceleribus suis penitentiam agere recusat, regia
[28] dignitate privavit et anathematis gladio percussit, omnesque qui sibi iuraverant iuramento
[29] absolvit. Valet.

[30] Ecce testimonium matris de praesumptione rebellionis et iniquitate filii metus de peri-
[31] culo ecclesiae imminenti, confutatio et exprobratio illorum quorum factiosis haec sunt ma-
[32] chinata et attemptata consiliis; quid ad haec dicta, /{fol. 111r} quid responsuri, quid obiecturi sunt catho-
[33] licae partis adversarii? Ecce iam regem suum, quem super altitudinem nubium extollere,
[34] immo quem contra Dominum et Christum insurgere docuerunt, iam non regem sed tyran-
[35] num affectatae **superbia** potestatis susceperunt. Ut enim ait Ysidorus in libro sententiarum,
[36] rex a recte agendo vocatus est. Si pie, iuste et misericorditer regit, merito rex appellatur.
[37] Si his caruerit non rex sed tyrannus est. Et ut idem scribit in libro ethimologiarum: Antiqui
[38] omnes reges tyrannos vocabant; sed postea pie iuste et misericorditer regendo regis sunt no-
[39] men adepti. Impie vero, iniuste et crudeliter principantibus non regis sed tyrannicum aptatum
[40] est nomen. Rex igitur iure vocatur qui tam se ipsum quam et subiectos bene regere novit et
[41] regendo pacificare, qui cultum regiae dignitatis sanctae subicit religioni, qui magis in timore
[42] servire Domino quam in tumore delectatur dominari populo, in quo lenitas iracundiam
[43] mitigat, potestatem benignitas ornat, qui subiectis salubriter consulit, qui se magis diligen-
[44] dum quam metuendum exhibet, qui sic iustitiam tenet ut misericordiam non relinquit, qui
[45] se prae omnibus ita sanctae ecclesiae catholicae filium meminit, ut eius paci atque tranquil-
[46] litati per universum mundum suum prodesse faciat principatum. Quomodo enim reges ser-
[47] viunt Domino in timore, nisi ea quae contra Domini iussa **si<nt>** religiosa severitate prohi-
[48] bendo atque plectendo? Aliter enim iuxta Augustinum servit quia homo est, aliter quia rex
[49] est. Quia homo est, servit vivendo fideliter. Quia rex est, servit leges iusta praecipientes et
[50] contraria prohibentes convenienti vigore **sanciendo**. Omnes enim res, ait Leo papa scribens
[51] Pulcheriae augustae cap. 10, aliter tutae esse non possunt, nisi quae ad divinam confessionem
[52] **perven<iunt>**, et regia potestas, et sacerdotalis defendat auctoritas. Si igitur imperator aut **r<ex>** cogno-
[53] scit se ovem esse gregis dominici; si inter sacra altaris cum veneratione se subicit manibus
[54] sacerdotum; si beatae trinitatis cultum fide quidem sua sed sacerdos praedicatione servat;
[55] si non tam dominari se mundo, quam dominari sibi Christum gloriatur; si meminerit a

[1] quo factus est, et quo invitatur, quantum sibi praestitum sit, et quanti beneficii Deo debitor
[2] est; si misericors terrori mansuetudinem, si temperat spe minas; si sursum semper respicit;
[3] si Deo misericordiam fenerat; dico cum Iohanne Crisosthomo Christo conregnat, immo in
[4] Christi regno quae sunt humana dispensat. Regale ergo est ministerium Dei populum gu-
[5] bernare et in iustitia et equitate regere; defensorem esse ecclesiarum, tutorem pupillorum
[6] et viduarum, liberare pauperem a potente et inopem cui non est adiutor; et cum beato Iob
[7] molas iniqui conterere, et de dentibus illius praedam auferre, patrem esse pauperum, oculum
[8] caecorum et pedem claudorum. Hec qui fecerit, auris audiens beatificabit eum, et in eo con-
[9] solabitur cor viduae.

[10] Invenit itaque tyrannus hic foveam deiectionis, dum se plus equo* sustulit in culmine
[11] pompaticae potestatis. Nam ut ait mitissimus doctor Gregorius: Apostatae angelo similis
[12] efficitur, dum homo homini esse similis dedignatur. Neque hoc dicentes impugnamus regiam
[13] potentiam, quae quidem ordine suo bona est, sed cauta regentis indiget vita. Bona est, si
[14] sciat quis sumere ex illa quod adiuvat, expugnare quod temptat. Semper autem est amica
[15] potestati impatientia et ei male subiectae etiam imperat, quia quod ipsa sentit, potestas
[16] exequitur. Et utinam potestas ista ita perversa egisset, ut aliis non propinasset; utinam
[17] mors illi sua suffecisset, et non virulentis persuasionibus etiam aliorum vitam necasset.

[18] Ipsam tamen eius perversitatem domnus papa studio rectae emulationis, non zelo furoris
[19] insectatus est, Sed iuxta Iheremiam frustra conflavit conflator; maliciae enim impiorum non
[20] sunt consumptae. Ecce enim ignis excommunicationis apostolicae exterius conflans durae in-
[21] unctionis admovit penam, et tamen erroris non excoxit culpam. /{fol. 111v} Adustus est igne anathematis,
[22] segregatus est a consortio christianae communionis, sed nisi redeat ad unitatem matris
[23] ecclesiae, a qua errore scismatis deviaverat, comburi potest, mundari non potest; quia auro
[24] locus est in quo conflatur, a quo quisquis recesserit, etsi luceat, aurum tamen esse desiit,
[25] nec clarescit fulgore pulcritudinis, nisi redintegratus et incorporatus ecclesiae, hic prius
[26] arserit in officina caritatis. Sed novit Dominus opera impiorum, et idcirco inducit noctem
[27] et conterentur. In nocte enim iniqui conteruntur, cum peccatorum praecedentium confusione
[28] dampnantur. Quod exponens beatus Gregorius: Omne, ait, peccatum quod tamen cicius peni-
[29] tendo non tergitur, aut peccatum est et causa peccati, aut peccatum et pena peccati. Peccatum
[30] enim quod penitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud peccatum trahit. Unde fit ut
[31] non solum peccatum sit, sed et peccatum et causa peccati. Ex illo enim vicio culpa subsequens
[32] oritur, ex quo mens caeca ducitur, ut peius ex alia ligetur. Sed peccatum quod ex peccato
[33] oritur, non iam peccatum tantummodo. sed peccatum est et pena peccati, quia iusto iudicio
[34] omnipotens Deus cor peccantis obnubilat, ut praecedentis peccati merito etiam in aliis cadat
[35] Quod videlicet agitur superius dispositione ordinata, inferius iniquitate confusa, ut culpa prae-
[36] cedens sit causa subsequens, et rursus culpa subsequens sit pena praecedentis. Quod totum
[37] in hoc iniquorum omnium capitis membro et complicibus eius advertere possumus, qui quia
[38] cognoscentes Deum, peccatum superbiae intelligendo commiserunt, caecati sunt ne intelli-
[39] gant quod committunt; traditi in reprobum sensum, ut putent se posse divinae auctoritatis
[40] iura convellere, traditas ab ipso Domino sanctiones destruere, inaudita a seculis uti prae-
[41] sumptione, divinum illud quidquid est sacramentum prophanare subvertere et deicere. In
[42] quibus profecto hoc agitur, ut culpae culpa feriat, quatinus supplicia fiant peccantium, ipsa
[43] incrementa viciorum. Hinc de Domino per psalmistam dicitur: Immissiones per angelos ma-
[44] los, viam fecit semitae irae suae. Corda enim eorum prioribus meritis adgravata, iuste per-
[45] missa sunt subsequentibus malignorum spirituum persuasionibus falli, quae dum digne in
[46] culpam trahuntur, reatus eorum in pena cumulatur.

[47] Separato ergo Heinrico a communione corporis ecclesiae et regia dignitate privato, quod
[48] semper catholica aecclesia tenuit, quod ab inicio ceptae christianitatis usque ad monstruosa
[49] haec tempora stabile et inconvulsum perstitit, scilicet non esse communicandum excommu-
[50] nicatis, a fautoribus et complicibus suis sibimet similibus /{fol. 112r} violatum est, et impletum est quod
[51] in Danihelis volumine scriptum est, quia egressa iniquitas a senioribus et iudicibus, qui vide-
[52] bantur regere populum. Hii enim qui veritatis dicuntur praecones, quibus credita sunt eloquia
[53] Dei ad euangelizandum populo, inauditam contritionem aecclesiae adinvenerunt, communi-
[54] cando regi scelerato et pro sceleribus excommunicato, contra decreta sanctorum canonum
[55] et instituta patrum praecedentium, et non abstinendum docendo, et tali se praecipitatione
[56] voragini eidem immergendo, non intelligentes quod qui a capite, id est a sede beati Petri,

[1] excommunicatis adhaerendo dissenserint, iuxta sanctiones patrum orthodoxorum pari cum
[2] eis dampnatione teneantur adstricti, iuxta illud Niceni concilii: Quod si quis de episcopis,
[3] presbiteris, diaconibus seilicet quilibet ex clero deprehensus fuerit excommunicatis communicare,
[4] etiam iste communione privetur, tamquam qui regulam confundit aecclesiae; Fabiani quoque
[5] cap. 1: Quod si quis cum excommunicato avertendo regulas scienter saltim in domo loquutus
[6] fuerit vel oraverit, ille communione privetur; non reverentes illud Augustini quia quisquis a
[7] catholica fuerit separatus aecclesia, quantum laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere
[8] quod a Christi veritate disiunctus est, non habet in se vitam, set ira Dei manet super eum.
[9] Hec igitur est Heinrici quondam regis depositio, haec est ipsius tyranni fautorumque
[10] eius excommunicatio. Et quia secundum dicta prophetica non erat virga Dei ad correptionem
[11] super illos, dirigebatur in manu eorum dolus, sicut et de capite omni<um> pecc<atorum> scriptura testatur
[12] quia faciet et prosperabitur. Qui quanto amplius malis adhaerebant, tanto minus intellige-
[13] bant bona quae perdebant. Lux enim veritatis quo habitata negligitur, eo permittit Deus ut
[14] nec amissa requiratur, et pravi quique tanto se inani laetitia extollunt, quanto magis ad
[15] peiora convalescunt, quemadmodum scriptum est: Peccator cum venerit in profundum ma-
[16] lorum, contempnet. Perversae enim mentis est gaudere in iniquitatibus quas flere debuerat.
[17] Nam bonae mentis est vulnus sentire peccati. Qui autem gaudent ad scelera, trahunt quos
[18] valent ad perditionem suam, et sub peccatis esse, vel culpis culpas addere, credunt se vir-
[19] tutum opulentia cumulare, de quibus bene per prophetam dicitur, quod esse sub sentibus de-
[20] licias deputant, quia inde perversam mentem ad gaudia sublevant, unde spinas peccatorum
[21] portant. Contempnentes^a enim Deum, minime hic sentiunt quantum sit mali quod agunt.
[22] Manere sub sentibus delicias deputant, quia et dura ex praesentis vitae amore tolerant, et
[23] tamen affectu nimiae cupiditatis obligati, laborem eiusdem tolerantiae voluptatem putant.
[24] Fautoribus igitur tyranni Heinrici ipsa eius depositio et excommunicatio versa est in
[25] canticum, et donnus papa factus est illis in proverbium. Qui cum audirent excommunicatum
[26] regem, prae admiratione se ipsos non capiebant, impossibile hoc esse proclamabant, a seculo
[27] inauditum pronuntiabant. Audiamus ergo et nos ab eis illud tantum sacramentum, quod aut
[28] regem corrigi prohibeat, aut contumacem canonice notari non consentiat. Quid inverecunde
[29] servis Dei opponunt regni fastum? Quod utique si iustitia caruerit, a sanctis patribus etiam
[30] latrocinium est appellatum. Ait quippe beatus Augustinus in libro quarto de civitate Dei:
[31] Bonus si serviat liber est; malus etiam si regnet servus est. Et beatus Ambrosius: Misera, ait,
[32] servitus est servire peccatis, et servile est omne peccatum, liber a est innocentia. Et beatus Au-
[33] gustinus in eodem libro post pauca: Remota, ait, iustitia, quid sunt regna, nisi magna latro-
[34] cinia? quia et latrocinia quid sunt nisi prava regna? /{fol. 112v} Manus et ipsa hominum est, imperio
[35] principis regitur, pacto societatis astringitur, placiti lege praeda dividitur. Hoc malum si in
[36] tantum perditorum hominum accessibus crescat, ut et loca teneat, sedem constituat, civitates
[37] occupet, populos subiuguet, evidentius regni nomen assumit. Quod etiam in manifesto con-
[38] fert, non dempta cupiditas, sed addita impunitas. Coercenda igitur quis neget latrocinia?
[39] Si remota iustitia nichil aliud sunt regna nisi magna latrocinia, et manus ipsa latrocinantium
[40] videtur regi quasi imperio principis praesidentis ad scelera; ergo coercendus est latrocinan-
[41] tium princeps, coercenda ipsa latrocinia, ut accedente iustitia disponantur regnorum iura
[42] et cessent latrocinia. Sed et numquid reges excepti sunt, quando ipse rex regum de disci-
[43] plina aecclesiastica agens ait principi apostolorum: Quodcumque ligaveris super terram erit
[44] ligatum et in celis et reliqua. Vereantur ergo et reges ab his ligari in terris quorum senten-
[45] tiam Deus confirmat in coelis. Meminerint se esse non supra aecclesiam sed intra aecclesiam,
[46] si tamen non ex eo quod reges dicuntur in gurgitem viciorum aut in tyrannidem effrenantur,
[47] sed ex eo quod christiani appellantur per vitae puritatem et regnantis mansuetudinem Chri-
[48]stum imitantur; quem utique, sicut ait beatus Augustinus, non sequitur, qui non secundum
[49] veram fidem et catholicam disciplinam christianus vocatur. Si vero subsannantes nos contra-
[50] riae partis adversarii requisierint quisnam episcoporum reges redarguerit, audiant quid papa
[51] Gelasius dicat in epistola quam scripsit Dardaniae episcopis: Nathan, inquit, propheta palam
[52] publiceque in facie regi David et commissum denunciavit errorem, et ipsum commisisse non
[53] tacuit, et confessione correctum consequenter absolvit. Beatae memoriae Ambrosius Mediola-
[54] nensis ecclesiae sacerdos maiorem Theodosium imperatorem a communione publice palamque
[55] suspendit, atque ad penitentiam redegit regiam potestatem. Beatae memoriae papa Leo impe-

[Apparate!]

[56] a) contempnentes c.

[1] ratorem Theodosium iuniorem Ephesinae synodi latrocinio libere coarguit excedentem. Sanctae
[2] memoriae papa Hylarius Anthemium imperatorem, cum Filotheus Macedonianus eius familia-
[3] ritate suffultus diversarum conciliabula sectarum in urbem vellet inducere, apud beatum Petrum
[4] apostolum palam ne id fieret clara voce constrinxit, in tantum ut non ea facienda cum interpo-
[5] sitione sacramenti idem promitteret imperator. Sanctae memoriae quoque Simplicius, et post
[6] eum sanctae memoriae papa Felix non solum Basiliscum tyrannum, sed etiam imperatorem
[7] Zenonem pro hisdem ipsis excessibus auctoritate liber a sepius increpasse noscuntur, flectique
[8] potuisset, nisi Constantinopolitani praesulis accenderetur instinctis, qui particeps externae com-
[9] munionis effectus, necessario in quod inciderat iam fovebat, malens vi suae praevagationis
[10] obsistere, quam curandus ad salubria remeare, sicut ipse rerum probavit eventus. /{fol. 113r} Sanctae
[11] quoque memoriae Innocentius papa Archadium imperatorem, quia consensit ut sanctus Iohannes
[12] Crisostomus de aecclesia pelleretur, excommunicavit. Ecce nuper Onorico Wandalorum regi
[13] vir magnus et /{fol. 113r} egregius sacerdos Eugenius Carthaginensis episcopus multique cum eodem
[14] catholici sacerdotes constanter restitere sevienti, cunctaque extrem a tolerantes, hodieque per-
[15] sequutoribus resistere non omittunt. Nos quoque Odoacro barbaro heretico regnum Italiae tunc
[16] tenenti, cum aliqua non facienda praeciperet, Deo praestante nullatenus paruisse manifestum est.
[17] Hec Gelasius. Reliquum est, ut et nos exempla querentibus testimonia rei et tempori congrua
[18] ex decretis canonicis et scripturis autenticis proferamus, et in domo Dei, si aurum argentum
[19] lapides praetiosos non possumus, saltem quia sic nobiscum bene agitur, **vel** pilos caprarum
[20] offeramus. Ut ergo aliquanto superiora repetamus, beatae memoriae Fabianus papa Philip-
[21] pum imperatorem, primum omnium imperatorum christianum, cum voluisset in paschalibus
[22] festis communicare vivificis misteriis, inter penitentes stare praecepit, quoad culpas, quae de
[23] eo plurimae ferebantur, per penitentiae lamenta dilueret; quod et religiosissimus princeps
[24] gratanti animo suscepit. Cuius humilitas, ut iam alibi diximus, tanto mordacius tumorem
[25] regum nostrorum impetit, quanto religiosius ille disciplinam aecclesiasticam in tam rara
[26] recentique christianitate suscepit, quam hii in iam matura et dilatata nec audire consentiunt.
[27] Beatus Ambrosius **Maximum** imperatorem a communione segregavit, admonens ut effusi
[28] sanguinis domini sui penitentiam ageret. Eugenium quoque imperatorem quia de repetenda
[29] ara victoriae se sacrilegio miscuit, idem Ambrosius munera eius sprexit et ab aecclesia eum
[30] et complices eius abiecit. Sanctae memoriae quoque papa Gregorius III. removit Romam et
[31] Italiam et omnia tam rei publicae quam aecclesiasticae iura in Hesperiiis partibus ab obedi-
[32] tia Leonis imperatoris et imperii sub eo constituti. Iohannes etiam, non papa aut episcopus
[33] sed monachus et presbiter Damascenus, doctor optimus, eundem Leonem cum Orientis epi-
[34] scopis anathemati subdidit. Beatae memoriae Zacharias papa Hildericum ultimum de stirpe
[35] Merovingorum regem a regno deposuit, et in monasterium detrudi iussit, et Pippinum in
[36] honore regni sublimari constituit. Stephanus quoque Romanus pontifex, successor eius, eum-
[37] dem Pippinum in regno constituit, et omnes Francigenas a iuramento fidelitatis absolvit.
[38] Ludovicus etiam **Pius** imperator in Elisatiam profectus, occurrentibus ei ibi filiis suis cum
[39] Gregorio IV. Romano pontifice, iudicio episcoporum arma deposuit, et ad penitentiam agen-
[40] dam aliquanto tempore privatus aut sicut in gestis Francorum legitur inclusus victitavit.
[41] Legat etiam in eodem volumine **qui scire voluerit**, quid a beato Nicholao papa adversus Lotha-
[42] rium regem et complices fautoresque eius actum sit pro Tietberga regina repudiata, et Wal-
[43] drada adultera subintroducta. Sanctae memoriae quoque Germanus Parisiorum episcopus
[44] Aribertum regem, quia uxore legitima derelicta duas sibi in matrimonium iunxerat, excom-
[45] municavit; qui quia correptus non est, iudicio Dei percussus mortuus est. Niceforus quoque
[46] patriarcha Constantinopolitanus, vir catholicus, considerata difficultate et incursione barbaro-
[47] rum intolerabili, Michaelem imperatorem, quia aliquoties congressus cum barbaris sine trium-
[48] pho reversus fuerit et inglorius, deposuit, et una /{fol. 113v} cum Procopia augusta natisque suis mona-
[49] stica induit indumenta. Et ut innumerabilia praetermittamus testimonia, dicant qui reges ab
[50] aecclesiastica disciplina et per hoc a Deo volunt alienare, utrum in omni divinarum scriptu-
[51] rarum serie, in quibus diversarum sectarum heretici leguntur dampnati fuisse, imperatores
[52] videantur excepti; verbi gratia, ut cum Arriani dampnantur, Constantius imperator, aut Va-
[53] lens, aut aliquis regum Arriano caeno sordentum excipiantur? Sed iam ipse donnus papa, qui
[54] membra putrida et emortua praecidit ab unitate corporis, porrigat et obtendat contra oblo-
[55] quentes et subsannantes et maledicta iacentes clipeum defensionis. Ait itaque scribens fide-
[56] bus in Theutonicorum regno commorantibus et de excommunicatione regis, dubitantibus:

[1] Gregorius⁷⁶ episcopus, servus servorum Dei, omnibus episcopis, ducibus, comitibus ceteris-
[2] que fidelibus in regno Theuthonicorum christianam fidem diligentibus salutem et apostolicam
[3] benedictionem. Audivimus quosdam inter vos de excommunicatione quam in regem fecimus
[4] dubitare, et querere utrum iuste excommunicatus sit, et si nostra sententia ex auctoritate legalis
[5] censurae ea qua debuit deliberatione progressa sit. Quapropter qualiter^a ad excommunican-
[6] dum illum adducti simus, prout verius possumus, teste conscientia nostra, oculis et intellectibus
[7] omnium patefacere curavimus, non tam ut singulas causas quae heu! nimium notae sunt quasi
[8] nostro clamore proiciamus in publicum, quam ut eorum opinionibus satisfaciamus, qui putant
[9] nos spiritualem gladium temere et magis motu animi nostri quam divino metu et iustitiae zelo
[10] corripuisse. Cum adhuc in diaconatus officio positi essemus, perlata ad nos de regis actionibus
[11] sinistra et multum inhonesta fama, propter imperialem dignitatem et reverentiam patris et ma-
[12] tris eius, necnon propter spem et desiderium correptionis suae sepe eum per litteras et nuncios
[13] admonuimus, ut a pravitate sua desisteret, et memor clarissimi generis ac dignitatis suae vitam
[14] suam moribus quibus regem et futurum Deo donante imperatorem deceret, institueret. Post-
[15] quam vero ad pontificatum licet indigni venimus, et illius aetas crevit pariter et iniquitas; intel-
[16] ligentes Deum omnipotentem animam illius tanto districtius de manu nostra requisiturum,
[17] quanto nobis ad increpandum illum prae cunctis libertas data fuisset et auctoritas; multo solli-
[18] citius eum modis omnibus, arguendo, obsecrando, increpando, ad emendationem vitae suae
[19] hortati sumus. Qui cum sepe nobis devotas salutationes et litteras mitteret, excusans se tum ex
[20] aetate, quod fluxa esset et fragilis, tum quod ab his in quorum manus curia erat multoties sibi
[21] male suasum atque consultum sit, monita nostra se de die in diem promptissime suscepturum
[22] verbis quidem promisit, ceterum re et aggeratione culparum penitus conculcavit. Inter hec quos-
[23] dam familiares suos, quorum consiliis et machinationibus episcopatus et multa monasteria, in-
[24] ductis per pretium lupis pro pastoribus, symoniaca heresi fedaverat, ad penitentiam vocavimus,
[25] /{fol. 114r} quatinus et bona aecclesiarum quae per interventum tam scelerati commercii sacrilega manu
[26] susceperant, venerabilibus locis ad quae pertinerent dum adhuc locus esset emendandi redde-
[27] rent, et ipsi de perpetrata iniquitate per lamenta penitudinis Deo satisfacerent. Quos dum ad
[28] haec exequenda datas inducias spernere, et in consueta nequitia pertinaciter stare cognovimus,
[29] sicut dignum erat, sacrilegos et ministros ac membra diaboli a communione et corpore totius
[30] ecclesiae separavimus, et regem ut cos a domo sua, a consiliis et omni communione sua sicut
[31] excommunicatos repelleret admonuimus. Interim vero ingravescente contra regem Saxonum
[32] causa, cum vires et praesidia regni a se maxima ex parte deficere velle conspiceret, iterum
[33] direxit nobis epistolam supplicem et omni humilitate plenam, in qua omnipotenti Deo et beato
[34] Petro et nobis se culpabilem reddens, preces etiam optulit, ut quod ex sua culpa in aecclesia-
[35] sticis causis contra canonicam iustitiam et decreta sanctorum patrum deliquisset, nostra apo-
[36] stolica providentia et auctoritate corrigere studeremus, atque in eo suam nobis obedientiam per
[37] omnia, consensum et fidele promisit adiutorium. Hoc idem etiam postea a fratribus ac legatis
[38] nostris H.⁷⁷ Praenestino et G.⁷⁸ Ostiensi episcopis, quos ad illum misimus, ad penitentiam susce-
[39] ptus, in illorum manus per sacratas stolas quas in collo tenebant repromittendo confirmavit.
[40] Deinde post aliquot tempus commisso cum Saxonibus praelio, rex pro victoria quam adeptus
[41] est tales Deo grates et victimas optulit, ut vota quae de emendatione sua fecerat omnino fran-
[42] geret, et nichil eorum quae promiserat attendens, excommunicatos in suam familiaritatem et
[43] communionem reciperet, et aecclesias in ea qua consueverat confusione traheret. Qua de re
[44] gravi dolore perculti, quamquam post contempta celestis regis beneficia pene omnis spes cor-
[45] reptionis eius nobis ablata sit, adhuc tamen animum eius temptandum fore decrevimus, magis
[46] cupientes eum apostolicam mansuetudinem audire, quam experiri severitatem. Itaque misimus
[47] ei conmonitorias epistolas, ut meminerit quid et cui promiserit, ne credat se posse fallere Deum,
[48] cuius quanto prolixior est patientia, tanto severior est, cum iudicare ceperit, ira, neve inhonoret
[49] Deum honorantem se, neu potentiam suam ad Dei contemptum^b et apostolicam temptet^b extendere
[50] contumeliam, sciens quoniam superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Preterea
[51] misimus ad eum tres religiosos viros, suos utique fideles, per quos eum secreta monuimus ut
[52] penitentiam ageret de sceleribus suis, que quidem horrenda dictu sunt, plurimis autem nota et
[53] in multis partibus divulgata, propter quae eum non solum excommunicari usque ad condignam

[Apparate!]

[54] a) vox deest. b) conteptum et teptet c.

[55] 76) Exstat et in codice Udalrici 146 et apud Bernriedensem c. 78. K. 77) Humberto. 78) Geraldo.

[1] satisfactionem, sed ab omni honore regni absque spe recuperationis debere destitui, divinarum et
 [2] humanarum legum testatur et iubet auctoritas. Postremo nisi excommunicatos a sua commu-
 [3] nione divideret, nos nichil aliud de eo iudicare aut decernere posse, nisi ut separatus ab aecce-
 [4] sia in excommunicatorum /{fol. 114v} consortio foret^a, cum quibus ipse potius quam cum Christo partem
 [5] habere delegit. Sane si nostra monita suscipere et vitam suam corrigere vellet, Deum testem
 [6] invocavimus et vocamus, quantum nos de eius honore et salute gaudemus, quanta caritate eum
 [7] in gremio sanctae ecclesiae amplecteremur, utpote eum qui princeps populi constitutus et am-
 [8] plissimi regni gubernacula tenens, catholicae pacis et iustitiae defensor esse deberet. Verum
 [9] quanti ipse scripta aut verba per legatos nostros missa fecerit, eius facta declarant, qui in-
 [10] digne ferens a quoquam reprehendi aut corripi, non solum a perpetratis criminibus ad peniten-
 [11] tiam revocari non potuit, sed ampliori conscientiae suae furore arreptus non prius cessavit,
 [12] donec episcopos pene omnes in Italia, in Theuthonicis vero partibus quotquot potuit, circa fidem
 [13] Christi naufragare fecit. Cum igitur iniquitatem eius ad summum prodisse vidimus, pro his
 [14] videlicet causis quod ab eorum communione qui pro sacrilegio et reatu symoniacae heresis ex-
 [15] communicati sunt se abstinere noluit, deinde quod pro criminosis actibus vitae suae penitentiam
 [16] non dico suscipere sed nec promittere voluit, mentita ea penitentia quam in manus legatorum
 [17] nostrorum promiserat, necnon quod corpus Christi, id est unitatem ecclesiae, scindere non ex-
 [18] pavit, pro his inquam culpis synodali eum iudicio excommunicavimus, ut quem mites non potui-
 [19] mus, vel severi ad viam salutis revocare valeamus, aut si quod absit^b districtio^{is} quidem sen-
 [20] tentiam **vel censuram** pertimuerit, saltim anima negligentiae aut timoris magnitudini non suc-
 [21] cumbat. Si quis igitur hanc sententiam iniuste vel inrationabiliter prolatam esse putaverit,
 [22] si talis est, ut sacris regulis intelligentiae sensum praeberet velit, nobiscum agat, et non quid nos,
 [23] sed quid divina auctoritas doceat, quid decernat, quid consona sanctorum patrum voce iudice-
 [24] tur, patienter audiens adquiescat. Nos tamen non estimamus quemquam fidelium qui aecce-
 [25] siastica instituta noverit hoc errore teneri, ut non hoc, etsi publice affirmare non audeat, vel in
 [26] corde suo recte factum esse perhibeat. Quamquam et si nos, quod Deus avertat, non satis de
 [27] gravi causa aut minus ordinate eum huiusmodi vinculo ligaverimus, sicut sancti patres asse-
 [28] runt, non idcirco spernenda esset sententia, sed absolutio cum humilitate querenda. Vos autem
 [29] dilectissimi, qui iustitiam Dei non pro regia indignatione nec pro aliquo periculo deserere volui-
 [30] stis, fatuitatem eorum, qui de execratione et mendacio annunciabuntur, execrantes, viriliter
 [31] state et confortamini in Domino, scientes quod partem eius defenditis qui est insuperabilis rex
 [32] et magnificus triumphator, iudicaturus vivos et mortuos, reddens unicuique secundum opus
 [33] suum. De cuius multimoda retributione et vos certi esse poteritis, si usque in finem fideles et
 [34] inconcussi in eius veritate perstiteritis. Propter quod et nos incessanter rogamus Deum, ut det
 [35] vobis virtutem corroborari per Spiritum sanctum in nomine eius, et convertat cor eius ad peni-
 [36] tentiam, /{fol. 115r} ut et ipse cognoscat aliquando nos et vos verius eum amare, quam qui nunc suis ini-
 [37] quitatibus obsequuntur et favent. Quodsi Deo inspirante voluerit respiscere, quidquid contra
 [38] nos moliatur, semper tamen nos ad recipiendum eum in sanctam communionem, prout vestra
 [39] nobis consuluerit caritas, paratos inveniet.

[40] Scripsit et aliam epistolam, **intuitu** discretionis, pietatis et misericordiae dulcedine ple-
 [41] nam, pro reconciliatione quorundam; ut si qui ad Deum reverti voluissent, haberent paratum
 [42] prae oculis medicamentum reconciliationis, ne alicui egritudine praevento obsesset, quod ad
 [43] sedem apostolicam occurrere non posset; **et ut nulla haberetur communionis societas cum**
 [44] **excommunicatis:**

[45] Gregorius ⁷⁹ episcopus, servus servorum Dei, omnibus in Christo fratribus, episcopis, abbati-
 [46] bus, sacerdotibus, ducibus et principibus atque militibus, omnibusque christianam fidem et beati
 [47] Petri honorem revera diligentibus in Romano imperio habitantibus salutem et apostolicam bene-
 [48] dictionem. Gratias agimus omnipotenti Deo, qui propter nimiam caritatem qua dilexit nos pro-
 [49] prio filio non pepercit, sed pro nobis tradidit illum, quia ultra meritum, ultra spem etiam bono-
 [50] rum hominum, aecclesiam suam protegit gubernat atque defendit. Scitis enim, fratres karissimi,
 [51] quia hoc periculoso tempore, quando antichristus in membris suis operatur ubique, vix solet ali-
 [52] quis inveniri, qui revera Deum et honorem eius diligat et eius praecepta seculari commodo et
 [53] gratiae terrenorum principum praeponat. Sed ille qui non repellit plebem suam et cotidie pec-
 [54] catores a sinistra in dextram commutat, vos propicio ac sereno vultu respexit, et contra suos
 [55] inimicos ad salutem multarum gentium erexit, ut magis vobis libeat in periculo vitae transito-

[Apparate!]

[56] a) staet cod. b) lege absit ne districtio^{is} q. s. v. c. p. nostra s. ut in cod. Udalrici.

[57] 79). Regist. Greg. IV, 1.

[1] riae consistere, quam aeterni regis gloriam et honorem humanae gratiae praeponere. Hec
[2] autem facientes, non aure surda apostolorum principem transitis dicentem genus electum regale
[3] sacerdotium, et: obedire oportet Deo magis quam hominibus. Nam vestra fraternitas non igno-
[4] rat, quanto tempore sancta aecclesia inauditas pravitates et diversas iniquitates regis et utinam
[5] christiani et vestri sustinuit, et quantae ruinae quantaque calamitati ipso auctore hoste antiquo
[6] praecedente patuit. Cui nos fraterna dilectione et amore patris et matris eius ducti, adhuc in
[7] diaconatu positi admonitionis verba transmisimus; et postquam ad officium sacerdotii licet
[8] indigni venimus, ut respisceret summopere et frequenter per viros religiosos admonere curavi-
[9] mus. Ipse vero quid e contra egerit, quomodo malum pro bono reddiderit, vel qualiter calca-
[10] neum suum contra beatum Petrum erigendo, sanctam ecclesiam quam sibi omnipotens Deus
[11] commisit scindere procuraverit, vestra novit karitas et per omnia iam mundi sonuit climata.
[12] Sed quia nostri est officii homines et non vicia diligere, et pravis ut respiscant resistere, et im-
[13] pietates non homines horrere: auctoritate beati Petri apostolorum principis monemus vos, et ut
[14] carissimos fratres rogamus, omnimodo studete illum de manu diaboli eruere, et ad veram peni-
[15] tentiam provocare, ut possimus eum Deo favente ad sinum /{fol. 115v} communis matris nostrae, quam
[16] conatus est scindere, fraterna ducti caritate revocare. Ita tamen, ut nulla fraude possit recidiva
[17] clade christianam religionem confundere et sanctam aecclesiam pedibus suis conculcare. Quod-
[18] si vos non audierit et diabolum potius quam Christum sequi elegerit, et eorum qui pro symoniaca
[19] heresi iam per longa tempora excommunicati sunt consilium vobis praetulerit, divina potentia
[20] inspirante simul inveniamus, simulque statuamus, ut Deum homini praeponentes, universali
[21] ecclesiae iam pene labenti viriliter succurramus. Quicumque autem ex his respirat, qui pre-
[22] dictum regem non erubuerit Deo omnipotenti praeponere, et christianam legem si non **verbis**, ope-
[23] ribus tamen negare, sicut dicit apostolus: „Ore quidem fatentur Deum, factis autem negant“,
[24] vos fratres mei et consacerdotes, illos beati Petri auctoritate suscipite et ad gremium matris
[25] nostrae ecclesiae reducite, ut mereamini gaudium in coelo angelis Dei innovare. **In** omnibus
[26] tamen, sicut decet karissimos filios, honorem pii patris vestri apostolorum principis prae oculis
[27] habete. Quicumque autem episcoporum vel laicorum timore vel gratia humana seducti, a com-
[28] munionem regis se non subtraxerint, sed ei faventes animas suas vel illius diabolo tradere non
[29] timuerint, si^a non respuerint et condignam penitentiam egerint, nullam cum eis communionem
[30] vel amicitiam habeatis. Isti enim sunt qui animam suam et regis odio habent, et occidunt,
[31] regnum et patriam christianamque religionem confundere non erubescunt. Sicut enim nobis
[32] imminet quod per prophetam dicitur: „Si non annunciaveris iniquo iniquitatem suam, animam
[33] eius de manu tua requiram“, et: „Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine“, id est
[34] verbum praedicationis, ita imminet illis, si non obedierint, ira divini iudicii, et **ultio** sceleris ido-
[35] latriae testante Samuhele. Testis enim nobis est Deus, quia nulla nos commoda secularis respec-
[36] tus contra pravos principes et impios sacerdotes impellit, sed consideratio nostri officii et pote-
[37] stas **qua** cotidie angustamur sedis apostolicae. Melius enim est nobis debitam mortem carnis
[38] per tyrannos si oportuerit subire, quam nostro silentio timore vel commodo christianae legis
[39] destructioni consentire. Sanctos quidem patres nostros dixisse scimus: „Qui pravis hominibus
[40] sui consideratione officii non contradicit, consentit, et qui resecanda non prohibet, committit.“
[41] Omnipotens Deus a quo bona cuncta procedunt, meritis domine nostrae caelestis reginae et
[42] beatorum apostolorum Petri et Pauli intercessione corda vestra confirmet et custodiat, et Spiri-
[43] tus sancti gratiam semper infundat, ut quae placita sunt ei facientes, mereamini sponsam eius
[44] matrem videlicet vestram de faucibus luporum eripere, atque ad supernam illius gloriam ab
[45] omnibus peccatis absoluti pervenire. Amen ⁸⁰.

[46] Hec igitur pro reconciliatione regis et aliorum ab ecclesia alienatorum pius pater dabat
[47] mandata fidelibus; cui tamtus^b inerat iustitiae splendor, ut suam postponeret salutem, quo
[48] matri ecclesiae antiquam redderet libertatem. Non enim eum movebant salutis pericula pro
[49] iustitia suscepta **vel suscipienda**. Ita enim animum suum informaverat, /{fol. 116r} ut neque divitias,
[50] neque voluptates, neque honores in maximis constitueret, neque in his studium **suum** omne
[51] contereret, quin potius illud decorum et honestum ita sibi proposuerat, ut quidquid ei acci-
[52] disset quo frangi homines solent, quasi superior non sentiret. Sollicitus etiam erat, iuxta
[53] beatum Ambrosium, ne quid temere aut incuriose ageret, ex quo probabilem non posset
[54] rationem reddere. Pretendebat animo ut bonus speculator, ut appetitus rationi lege naturae

[Apparate!]

[55] a) non - non cod. b) ita c.

[56] 80) Data Laurenti 8. Kal. Aug., ind. 14.

[1] subditus, neque praecurreret rationem neque desereret; ne praecurrendo perturbaret eam
[2] atque excluderet, et deserendo destitueret. Verum Heinrici perturbata mens effuso appetitu,
[3] tamquam efferato impetu frenos rationis non suscipiebat, nec sentiebat aurigae moderamina,
[4] ideoque flecti non poterat. Nec deerant qui missas papae epistolas ei referebant, sed quae
[5] facere despiciebat, etiam scire contempnebat, ex^a verbis tamen pietatis meditabatur venena
[6] iniquitatis. Arrogantis enim **est proprium** de suis malis bona estimare, de alienis bonis mala
[7] sentire, et bonae pondus actionis vertere in maculam criminis. Dum ergo ex condescensione
[8] et compassione **caritatis** meditaretur arma furoris, audiamus quomodo patris nostri virilis
[9] animus, astutia serpentis et columbina simplicitate praeditus, velut de specula mentis cogita-
[10] tione provida obviaverit conatibus eius iniquis. Ait itaque scribens fidelibus eisdem quibus
[11] et supra:
[12] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, eisdem omnibus salutem et apostolicam bene-
[13] dictionem. Postquam fraternitati vestrae epistolam direximus quae ita incipit: „Gratias agimus
[14] omnipotenti Deo“; a fidelibus sanctae ecclesiae accepimus, quod rex summopere procuret nos
[15] ab invicem seiungere, suaque fraude decipere, modo per spirituales modo per seculares perso-
[16] nas. Proinde dubitamus ne forte ex nostris fratribus minus cauti pro licentia quam dedimus
[17] decipiantur, et ideo ex parte beati Petri apostolorum principis praecipimus, ut nullus eum prae-
[18] sumat a vinculo anathematis absolvere, quousque illius satisfactio et penitentia per idoneos
[19] vestros nobis fuerit renunciata, ut simul decernentes per legatos nostros quod aequum fuerit ac
[20] Deo placitum, omni fraude remota, apostolica auctoritate statuamus. Vos autem diligenter stu-
[21] dete eam promissionem eamque securitatem ab illo accipere, ut non videamur pro columbae
[22] simplicitate serpentis prudentiam negligere. Quodsi inter hec, quod non optamus, morte prae-
[23] ventus fuerit, non dubitet vestra fraternitas, quam vera penitentia veraque satisfactio promere-
[24] tur absolutionis medicinam impendere. Data Triburis^c 4. Kal. Septembris.
[25] Non mireris eum regem nominari licet depositum, cum et mortui pristino nominentur
[26] vocabulo. Sic quoque sanctus Gregorius episcopum inrevocabiliter depositum usurpato
[27] nomine episcopi censebat nominari, cui tamen nichil depositae dignitatis restituere volebat.
[28] Quid etiam beatus papa ad legationem illam regis se minime regentis, pro qua etiam in Ro-
[29] mana est synodo depositus, responderit, quomodo tota Spiritum sanctum mente concipiens
[30] intonuerit, subinferatur:
[31] /{fol. 116v} Gregorius⁸¹ episcopus, servus servorum Dei, omnibus qui cupiunt annumerari inter oves
[32] Christi, quas beato Petro commisit, salutem et apostolicam benedictionem. Audistis, fratres mei,
[33] novam et inauditam praesumptionem, audistis sceleratam scismaticorum et nomen Dei in beato
[34] Petro blasphemantium garrulitatem et audaciam, audistis superbiam ad iniuriam et contume-
[35] liam sanctae et apostolicae sedis elatam, qualem patres vestri nec viderunt nec audierunt um-
[36] quam, nec scripturarum series aliquando a paganis vel hereticis docet emersam. Cuius mali et-
[37] si umquam post fundatam aecclesiam et propagatam Christi fidem praecessisset exemplum,
[38] omnibus tamen fidelibus pro tanto contemptu et conculcatione apostolicae immo divinae aucto-
[39] ritatis dolendum foret et gemendum. Quapropter si beato Petro claves regni celorum a Deo
[40] traditas creditis et vobis per manum ipsius ad aeternae vitae gaudia introitum patere cupitis,
[41] cogitandum est vobis, quantum nunc de illata sibi iniuria dolere debeatis. Nisi enim hic ubique
[42] per discrimina temptationum^b quibus vestra fides et corda parantur socii passionum efficiamini,
[43] procul dubio non estis digni, ut participes futurae consolationis et filii regni coelestem coronam
[44] et gloriam mereamini. Rogamus igitur caritatem vestram, ut instanter divinam misericordiam
[45] implorare studeatis, quatinus aut corda impiorum ad poenitentiam convertat, aut reprimendo
[46] eorum consilia quam stulti et insipientes sint, qui petram a Christo fundatam evertere et divina
[47] privilegia violare conantur, ostendat. Qualiter aut pro quibus causis beatus Petrus anathematis
[48] vinculo alligaverit praefatum regem Heinricum, in sequentibus litteris cognoscere potestis: „Gre-
[49] gorius episcopus, servus servorum Dei. Audivimus quosdam inter vos,“ ut supra.
[50] **Anno ab inc. Dom. 1078. indictione 1, pontificatus eius anno 5, mense Martio**, Grego-
[51] rius papa VII. Romanae synodo **episcoporum centum** praesidens, dixit post aliqua⁸²: Ordi-
[52] nationes illorum, qui ab excommunicatis sunt ordinati, sanctorum patrum sequentes vestigia,

[Apparate!]

[53] a) in supra posito **vel ex** cod. b) teptationum cod. c) lege: Tibure.

[54] 81) Registr. Gregor. III, 6. 82) Vide in actis concilii apud Mansi XX, 503. cf. Bernriedensem p. 435.

[55] lin. 38.

[1] irritas fieri censuimus. Sanctorum praedecessorum nostrorum statuta tenentes, eos qui excom-
 [2] municatis iuraverunt, fidelitate aut sacramento absolvimus, et ne sibi fidelitatem observent mo-
 [3] dis omnibus prohibemus. Et quoniam multos peccatis nostris exigentibus pro causa excommu-
 [4] nicationis cotidie perire cernimus, partim ignorantia, partim etiam nimia simplicitate, partim
 [5] timore, partim etiam nimia necessitate, devicti misericordia, anathematis sententiam, prout
 [6] possumus, ad tempus oportune temperamus. Apostolica itaque auctoritate ab anathematis vin-
 [7] culo subtrahimus videlicet uxores, liberos, servos, ancillas, seu mancipia, necnon rusticos et
 [8] servientes, et omnes alias qui non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur,
 [9] et illos qui ignoranter excommunicatis communicant, seu illos qui communicant cum eis qui
 [10] communicant excommunicatis. Quicumque autem orator sive /{fol. 117r} peregrinus aut viator in terra
 [11] excommunicatorum venerit, ubi non possit emere, aut non habet unde emat, ab excommunica-
 [12] tis accipiendi licentiam damus. Et si quis excommunicatis non sustentatione superbiae, sed
 [13] humanitatis causa aliquid dare voluerit, non prohibemus. Actum in aecclesia domini Salvato-
 [14] ris, quae appellatur Constantiniana, 5. Non. Marcii.

[15] /{fol. 116v} Anno ab incarnatione Domini 1078, mense Februario, indictione 2, pontificatus domni
 [16] papae Gregorii VII. anno 6. convocatum est concilium ex diversis partibus orbis, et omnibus
 [17] in ecclesia Salvatoris Romae congregatis, habitus est sermo de corpore et sanguine Domini⁸².
 [18] Maxima siquidem pars panem et vinum per sacrae orationis verba et sacerdotis consecratio-
 [19] nem Spiritu sancto invisibiliter operante converti substantialiter in corpus dominicum quod in
 [20] cruce pependit, et in sanguinem qui de eius latere fluxit, asserebat. Quidam Vero caecitate
 [21] nimia percussi, figuram tantum astruebant. Verum ubi res cepit agi, priusquam tertia die
 [22] ventum foret in synodum, defecit contra veritatem niti pars altera. Denique Berengarius,
 [23] huius erroris magister, post longo tempore dogmatizatam impietatem errasse se coram con-
 [24] cilio confessus, veniam postulata ex apostolica clementia meruit, iuravitque sic: Ego Beren-
 [25] garius corde credo et ore confiteor, panem et vinum, quae in altari ponuntur, per mysterium,
 [26] sacrae orationis et verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram et propriam ac
 [27] vivificatricem carnem et sanguinem domini nostri Iesu Christi, et post consecrationem esse
 [28] verum corpus Christi, quod natum est de virgine, et pro salute mundi oblatum in cruce pependit,
 [29] et quod sedet ad dexteram Patris; et verum sanguinem Christi qui de eius latere fusus est, non
 [30] tantum per signum et virtutem sacramenti, sed in proprietate naturae et unitate substantiae,
 [31] sicut in hoc brevi continetur, et ego legi, et vos intelligitis, sic credo: nec contra hanc fidem ul-
 [32] terius docebo. Sic me Deus adiuvet, et haec sacrosancta euangelia. Tunc domnus papa prae-
 [33] cepit Berengario auctoritate apostolica, ut de corpore et sanguine Domini numquam ulterius
 [34] cum aliquo disputare vel docere praesumeret, excepta causa reducendi ad fidem eos, qui per
 [35] eius doctrinam ab ea recesserant.

[36] /{fol. 117r} Hoc anno obiit Grimoldus abbas sancti Vitoni, dum a Roma regrederetur, et sepultus
 [37] est Mantuae in aecclesia sancti Andreae apostoli 14. Kalendas Iulii, cum iam ipsam ecclesiam
 [38] tertio anno regeret donnus Rodulfus abbas, ipso Grimoldo de praelatione abbatiae excusato.
 [39] Erat enim simplicis naturae.

[40] Hoc etiam anno, qui erat ab incarnatione Domini 1078, regimen praelationis apud Casam
 [41] Dei Siguinus quondam Lugdunensis canonicus, natalibus clarus, morum probitate coruscus,
 [42] nunc felici beatus excessu^a. Sub quo ordinatus est abbas Fraxinensis⁸³ ecclesiae Pontius a do-
 [43] mino papa Gregorio, qui post aliquot annos infestatione Heinrici dicti regis abbaciam dimisit,
 [44] quesita a domno Anselmo Lucensi episcopo licentia, et optenta per haec verba: P. dilectis-
 [45] simo in Christo confratri, A. omnium episcoporum minimus, salutem in Christo. Tanto diligen-
 [46] tiores nos et sollicitiores vos erga salutem animae tuae esse convenit, quanto magis de nostra
 [47] caritate fraternitas tua confidit; ne, quod absit, nostra negligentia sanctum desiderii tui fervo-
 [48] rem extinguat, et sanguinem tuum in districto suo iudicio omnipotens Dominus de manu mea
 [49] requirat. Credidi domni abbatis et sanctae congregationis Casae Dei, necnon venerabilis patris
 [50] nostri H. Lugdunensis archiepiscopi obedientiam, cum benedictione apostolica beatissimi patris
 [51] nostri G. omnibus iniquitatibus maiorem esse, et non solum ad detergendam omnem maculam
 [52] iniquarum cogitationum, verum etiam ad promerendam requiem aeternam posse sufficere, nisi tu
 [53] non credendo indignum efficeres, et gratiam Dei in vacuum reciperes. Omne enim quod non est
 [54] ex fide, peccatum est, ita ut in his etiam qui tradere videntur corpora sua propter Deum ad

[Apparate!]

[55] a) suscepit suppl.

[56] 82) Acta concilii apud Mansi XX, 523. 83) Frainet.

[1] supplicia, mors operetur, non vita, vim ex sua diffidentia quodammodo omnipotenti Deo diffi-
 [2] cultatem perficiendi ingerat, qui omnes salvos fieri desiderat, sicut ipse in e. dicit: „Cali-
 [3] cem meum b. s. a. a. d. m. (ve)l a. s. n(on) e(st) m. d. v.“
 [4] Tibi itaque obedienti, tibi firmiter credenti, tibi omnem spem tuam in virtute sanctae ecclesiae
 [5] collocanti promissa est venia, tibi vero aliud agenti, aliud simulanti, nulla relinquitur fiducia, si
 [6] corpus tuum tradideris ita ut ardeat. Scis quia multoties in fide mea te suscepi, hac tamen
 [7] condicione, ut curam regiminis tibi iniunctam cum omni sollicitudine exhiberes, nec ulterius ani-
 [8] mae tuae, sicut tu male credebas, custodiam commissi tibi gregis necessitatibus praeponeres;
 [9] non quae tua sunt, sed quae aliorum attenderes. Sed ut video, nulla ratione a sui propositi
 [10] tramite animus tuus revocari potest. Propterea metuens ne in peius proficiant ea etiam quae
 [11] bona videntur, melius nobis visum est ut cursum suum peragat bonae intentionis tuae fluvius,
 [12] quam contra impetum currens perpetua ariditate dampnetur. Tolerabilius est enim ut tu solus
 [13] pereas, quam tecum pariter sicut hactenus omnes tibi commissos in discrimen adducas. Sed
 [14] tamen confidimus, quia tribuet tibi Dominus secundum cor tuum, quem non invenit idoneum ad
 [15] regimen aliorum secundum cor suum. Si itaque alia via plus tibi placet, nostra licentia depone
 [16] sarcinam, quam imposuit tibi sola sine caritate necessitas, et sanctis orationibus tuis adiuva me
 [17] in alia navi laborantem. Saluto per te domnum Lugdunensem archiepiscopum, si tamen ratio-
 [18] nabilis necessitas a totius orbis internecone excusat. Si enim aut timore, aut negligentia, aut
 [19] quietis noxiae amore matrem suam visitare, et liberare de manu mortis distulit, reus erit iudi-
 [20] cio, nisi sine mora venire et in omnibus auxiliari studuerit.
 [21] /{fol. 117v} Destinavit autem praefatus papa ad visitandos et corroborandos christianae fidei propu-
 [22] gnatores ad regnum Theuthonicorum descendere, quod et ab illis missis ad eum nunciis,
 [23] quesitum erat, ut in sua praesentia magis magisque manifestaretur iustitiae regula, scribens
 [24] ad omnes beati Petri fideles, in haec verba:
 [25] Gregorius⁸⁴ episcopus, servus servorum Dei, omnibus archiepiscopis, episcopis, abbatibus,
 [26] ducibus, marchionibus, comitibus omnibusque christianam et beati Petri fidem et doctrinam de-
 [27] fendentibus et observantibus, in omni regno Theuthonicorum habitantibus, salutem et per beato-
 [28] rum Petri et Pauli benedictionem omnium peccatorum absolutionem. Ego qualiscumque sacer-
 [29] dos apostolorum principis, contra voluntatem et consilium Romanorum confidens de misericor-
 [30] dia omnipotentis Dei et de vestra fide catholica, venio ad vos paratus propter honorem Dei et
 [31] salutem animarum vestrarum mortem subire, sicut Christus pro nobis animam suam posuit. In
 [32] hoc enim positi sumus, ut per multas tribulationes tendamus et perveniamus ad regnum Dei.
 [33] Vos autem, fratres karissimi et desideratissimi, summopere curate, ut vos possim Deo adiuvente
 [34] adire, vobisque in omnibus prodesse. Benedicat vos ex cuius parte dictum est mihi ad corpus
 [35] beati Petri in die ordinationis meae: „Quodcumque benedixeris, benedictum erit, et quod solveris
 [36] super terram, solutum erit et in coelis.“
 [37] Plures itaque illorum, quos in apostolici depositione desipuisse diximus, cognito peccato
 [38] inobedientiae, penitentia ducti, ad Deum post errata reversi sunt, levantes ad Deum faciem
 [39] cordis, a quo recesserant consentiendo iniquitati. Replebatur os eorum increpationibus, et
 [40] dum contra se subtile iudicantis Dei examen contemplabantur, culpas suas lamentis insequen-
 [41] tibus, seque penitendo increpabant quales fuerant, amara se penitentiae invectione perse-
 [42] quentes. Penitentis enim est proprium tunc culpas plangere, cum quid egerit coeperit pen-
 [43] sare, et tunc subtilius pensare, cum sollicitius ceperit plangere. Hii ergo absolutione quaesita
 [44] et obtenta, consilium dederunt regi, ut sicut ipsi erant absoluti, ita et ipse studeret absolvi
 [45] vinculis anathematis; adicientes, quia si annus clauderetur antequam absolveretur, omni
 [46] eorum servitio privaretur, et amplius pro rege non haberetur, quia in eius communione vel
 [47] servitio certi erant de imminente animae periculo. Sed qui foeditatem suae infirmitatis con-
 [48] siderare negligebat, sed per elationis fastum potentiae suae gloriam attendebat, unde sibi
 [49] gloriosior videbatur, inde descendebat, et unde se gloriosum iudicabat, inde in ima deterius
 [50] corruerat. Ut enim ait idem ipse Henricus in epistola Romanis directa, ubi cum omnia fal-
 [51] sitatis et mendacii plena sint, in hoc uno veritati licet nolens favit, sub specie timoris divini,
 [52] non in veritate catholicae pacis consiliis illorum adquiescere se finxit. Verum nos, quibus
 [53] Christus fides, Christus refugium, Christus est solatium, nenias eius diabolico ab ore ructatas,
 [54] iniquitatis calamo dictatas, confusionis atramento /{fol. 118r} signatas, a memoria bonorum omnium

[Apparate!]

[55] 84) legitur et in Bernriedensi c. 83. et in codice Udalrici 146.

[1] repellentes, quid egerit, quomodo absolutionem, quantum ad exterioris hominis habitudinem,
[2] optinuerit, cum sacra scriptura testetur, quia qui ficte Deum querunt, numquam invenire me-
[3] rentur, ex verbis patris nostri sepe fati audiamus:
[4] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus archiepiscopis, episcopis, ducibus, co-
[5] mitibus ceterisque principibus regni Theuthonicorum christianam fidem defendentibus, salutem
[6] et apostolicam benedictionem. Quoniam pro amore iustitiae commune nobiscum in agone chri-
[7] stianae militiae studium et periculum suscepistis, qualiter rex humiliatus ad penitentiam absolu-
[8] tionis veniam impetraverit, et quomodo tota causa post introitum eius in Italiam hucusque de-
[9] ducta sit, vestrae dilectioni sincera caritate indicare curavimus. Sicut constitutum fuit cum
[10] legatis, qui ad nos de vestris partibus missi, in Langobardiam venimus circiter dies 20 ante ter-
[11] minum, in quo aliquis ducum ad clusas nobis occurrere debuit, expectantes adventum eorum,
[12] quatinus ad partes illas transire possemus. Verum cum iam decurso termino hoc nobis nuncia-
[13] retur, his temporibus, prae multis, quod et quidem credimus, difficultatibus ducatum nobis ob-
[14] viam mitti non posse, nec aliunde copiam ad vos transeundi haberemus; non parva sollicitudine
[15] quid potissimum nobis agendum foret, circumventi sumus. Interim vero regem adventare certe
[16] cognovimus, qui etiam priusquam intrasset Italiam, supplices ad nos legatos praemittens, per
[17] omnia se satisfacturum Deo et sancto Petro et nobis optulit, et ad emendationem vitae suae
[18] omnem se servaturum obedientiam repromisit, dummodo apud nos absolutionis et apostolicae
[19] benedictionis gratiam impetrare mereretur. Quod cum diu multis consultationibus differentes,
[20] acriter eum de suis excessibus per omnes qui intercurrerent nuncios redargueremus, tandem
[21] per semetipsum nichil hostile aut temerarium ostentans, ad oppidum Canusii, in quo morati
[22] sumus, advenit, ibique per triduum ante portam castris deposito omni cultu miserabiliter,
[23] utpote discalciatus et laneis vestibus indutus, persistens, non prius cum multo fletu apostolicae
[24] miserationis auxilium et consolationem implorare destitit, quam omnes qui aderant, et ad quos
[25] ille rumor pervenit, ad tantam pietatem et compassionis misericordiam movit, ut pro eo multis
[26] precibus et lacrimis intercedentes, insolitam mentis nostrae duritiam mirarentur; nonnulli vero in
[27] nobis non apostolicae severitatis gravitatem, sed quasi tyrannicae severitatis crudelitatem esse
[28] mirarentur. Denique instantia compunctionis eius, et tanta omnium qui ibi aderant supplica-
[29] tione devicti, tandem eum relaxato anathematis vinculo in gratiam communionemque recepimus,
[30] acceptis securitatibus quae inferius scriptae sunt, quarum etiam confirmationem per manus Clu-
[31] niacensis abbatis, Mathildis, et comitissae Adheleidae, et aliorum principum, episcoporum, lai-
[32] corum, qui nobis ad hoc utiles visi sunt, recepimus. His itaque peractis, ut ad pacem ecclesiae
[33] et concordiam regni, sicut diu desideravimus, omnia Deo adiuvante plenius coaptare possimus,
[34] ad partes vestras data primum /{fol. 118v} oportunitate transire cupimus. Hoc enim dilectionem vestram
[35] indubitanter scire volumus, quoniam sicut in descriptis securitatibus cognoscere potestis, ita
[36] adhuc totius negotii causa suspensa est, ut et adventus noster et consiliorum vestrorum unani-
[37] mitas permaxime necessaria videatur. Quapropter in ea fide quam cepistis et amore iustitiae
[38] omnes permanere studete, scientes nos non aliter regi obligatos esse, nisi puro sermone, sicut de
[39] nobis mos est, in his eum sperare dixerimus, in quibus eum ad salutem et honorem suum, aut
[40] cum iustitia aut cum misericordia, sine nostrae et animae illius periculo adjuvare possimus.
[41] Hec est autem iuratoria promissio regis: „Ego Heinricus rex de murmuratione et dissen-
[42] sione, quam nunc habent contra me archiepiscopi, episcopi, duces et comites, et ceteri principes
[43] regni Theuthonicorum, et alii qui eos in eadem dissensionis causa sequuntur, infra terminum
[44] quem dominus papa Gregorius papa constituerit, aut iustitiam secundum iudicium eius, aut concordiam secun-
[45] dum consilium eius faciam: nisi certum impedimentum mihi vel sibi obstiterit, quo transacto ad
[46] peragendum idem paratus ero. Item si idem dominus papa Gregorius ultra montes vel ad alias
[47] partes terrarum ire voluerit, securus ex mea parte erit, et eorum quos constringere potero, ab
[48] omni lesione vitae et membrorum eius, seu captione, tam ipse quam qui ab illo mittuntur vel
[49] ad eum de quibuscumque terrarum partibus venerint, in eundo et ibi morando et ibi redeundo;
[50] neque aliud aliquod impedimentum habebit ex meo consensu, quod contra honorem suum sit, et
[51] si quis ei fecerit, cum bona fide secundum meum posse adjuvabo illum.“
[52] Quod sacramentum quam parum rex attenderit, hec epistola notat:
[53] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilectissimis in Christo fratribus et filiis, archi-
[54] episcopis, episcopis, ducibus, comitibus, caeterisque principibus, cum omni populo regni Theu-
[55] thonicorum christianam fidem et religionem defendentibus, salutem et apostolicam bene-
[56] dictionem. Sicut in prioribus litteris et legatorum verbis vobis significavimus, intelligentes quod

[1] digne Deo defensores iustitiae vos in vera oboedientia et apostolici principatus reverentia exi-
 [2] buistis, in vestra fide et consiliis fiducialiter spem ponentes, contra voluntatem pene omnium
 [3] fidelium nostrorum, excepta carissima et fidelissima beati Petri filia videlicet Mathilde, iter ad
 [4] vos non solum inter multa incommoda, sed et pericula aggressi sumus, et pervenisse quidem po-
 [5] tuissemus, si ducatum eo tempore, eo loco quo constitutum erat, ex vestra parte habuissemus.
 [6] Cum autem ex ipsa suspensione nostrae profectionis regi in Italiam properanti ad nos perve-
 [7] niendi daretur occasio, victi eius humilitate et multimodae penitudinis exhibitione ab anathematis
 [8] vinculo absolutum in gratiam communionis eum recepimus. De cetera nichil secum statuen-
 [9] tes, nisi quod ad cautelam et honorem omnium vestrum fore putavimus. Cumque Langobardo-
 [10] rum episcopi totius negotii summam ad communem conventum et prudentiae /{fol. 119r} vestre consulta-
 [11] tionem reservatam esse cognoscerent, nec de suis culpis ea quam sperabant impunitate absolu-
 [12] tionem consequi potuissent, quantam superbiam quantosque maliciae conatus contra nos adorsi
 [13] sint ad dicendum quidem triste, ad audiendum est abhominabile, cum illi, qui in aecclesia Dei
 [14] columpnae esse debuerunt, non modo in compage corporis Christi nullum locum teneant, sed
 [15] pertinaciter impugnatores, et quantum ad se destructores existant. De rege vero, ut in his quae
 [16] nobis promisit simpliciter aut obedienter ambulaverit, non multum letari possumus, praesertim
 [17] cum ex eius praesentia pessimi quique contra nos et apostolicam sedem plus audaciae quam
 [18] terroris pro perpetrata iniquitate habeant. Inter hec vestra consilia expectantes, tandem per
 [19] filium nostrum Rapotonem, quem ad vos misimus, hoc vos velle et postulare cognovimus, si quo-
 [20] modo ad partes vestras transire possimus, atque id ut cautius fieri possit, cum regis consilio et
 [21] adiutorio agere studeamus. Nos itaque sicut vobis mandavimus, vestrae voluntati atque consi-
 [22] liis in omnibus secundum beneplacitum Dei satisfacere cupientes, id ipsum per nuncios nostros
 [23] cum rege statuere atque coaptare operam damus. Verum quo animo ipse nobis et vobis in hac
 [24] causa consentire debeat, ante missionem huius legationis, quoniam rex a nobis longe distabat,
 [25] praenosceri non potuimus, sed mox ut cognoverimus, vobis intimare non tardabimus. Scitote
 [26] igitur: quoniam haec est voluntas et desiderium nostrum, ut vel consensu regis, vel si eo nolente
 [27] fieri possit, ad vos pro communi utilitate et salute omnium vestrum pertranseamus. Quod si
 [28] peccatis et pravorum studiis obstantibus fieri nequiverit, absens tamen omnipotentem Deum ob-
 [29] nixis semper orabo precibus, ut corda vestra et fidem in omni gratia et virtute confirmet, et ita
 [30] in omnibus vestra consilia et facta dirigat, ut libertatem christianae religionis indefessa virtute
 [31] defendere, et ea quae ad statum et gloriam nobilissimi regni vestri Deo dignissima et vobis uti-
 [32] lissima sunt providere possitis et exequi. Vos autem in proposito defendendae iustitiae, quod
 [33] pro nomine Christi et aeterna retributione incepistis, ita persistite, ut ad coronam tam sancti,
 [34] tam Deo placiti certaminis, Deo donante pertingere valeatis. Plura vobis per scripta misisse-
 [35] mus, nisi quod tales ad vos nuncios direximus, quibus indubitanter credere potestis, in quorum
 [36] ore quidquid in epistola minus continetur, et pro vobis vel ad vos cor nostrum habet, posuimus.
 [37] Amen.

[38] Qui autem fuerint hii domni papae legati⁸⁵, ex verbis regis accepimus, Paduanus scilicet
 [39] et Albanus episcopi⁸⁶, a quibus etiam in Wizeburge synodus est habita. Regi itaque praefato
 [40] **Heinrico**, ut in verbis domni papae colligere possumus, sola est communionis gratia reddita⁸⁷,
 [41] non tamen regno restitutus, nec fidelitas omnium, qui ei vel iuraverant vel iuraturi erant,
 [42] ut sibi servaretur praeceptum est. Quod ideo retentum est, ut inter eum et principes ultra-
 [43] montanos, qui ei causa iussionis apostolicae restiterant, iustitia fieret vel pax componeretur,
 [44] sicut ipse iuramento per duos episcopos promiserat. Verum praedicti episcopi et /{fol. 119v} principes
 [45] ultramontani audientes illum non servare quod promiserat, quasi de eo desperati, absque
 [46] domni papae consilio elegerunt sibi Rodulfum ducem in regem.

[47] **Rodulfus igitur** festinanter misso nuncio, indicavit se quidem coactum regni gubernacula
 [48] suscepisse, tamen se paratum domno papae in omnibus obedire. Et eundem semper promit-
 [49] tens sermonem, adiecit etiam, filio suo dato obside itemque fidelis sui ducis Bertaldi filio,
 [50] quod promittebat sacramento firmare. Interea etiam Heinricus precabatur eum, ut contra
 [51] Rodulfum eum adiuvaret. Cui domnus papa respondit se libenter facturum, audita utriusque
 [52] partis ratione, ut sciret cui iustitia magis faveret. Quam responsionem contempsit inani ela-
 [53] tus **tumore**, putans eum suis se viribus posse devincere. Mens enim eius quo procellosis

[Apparate!]

[54] 85) fuerunt Bernhardus diaconus cardinalis et Bern-

[55] hardus abbas Massiliensis; vide Reg. IV, 23. 24.

[56] 86) Hi anno demum 1079 ad Heinricum missi sunt.

[54] Bertholdi Ann. p. 318. 87) sola est – possit de-

[55] vincere ex actis concilii Romani a. 1080. Mansi

[56] XX, 534.

[1] actuum motibus concitabatur, eo ab internae sapientiae quiete atque stabilitate disiungebatur.
 [2] Quia enim maliciam tegebat in corde, ore autem blandimenta exhibebat quia cogitationes suas
 [3] duplicitate obnubilabat, quia puritatis verba quasi fatuitatem iudicabat, et vias simplices inno-
 [4] centiae declinabat, idcirco sapientiae tranquillitate perfrui nequaquam poterat.
 [5] Igitur dominus papa quod coeperat ut perficeret omnimodis intendebat, querens ducatum
 [6] qualiter ad Theuthonicorum regnum transiret, et eo magis ansiabatur, quo magis regni sta-
 [7] tus turbabatur. Et quoniam fideles illo legatos destinaverat qui votorum eius non segnes exe-
 [8] quutores essent, misit eis speciales pro hoc negocio litteras, scribens eis ab Italia:
 [9] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Bernardo sanctae Romanae ecclesiae diacono
 [10] et Bernardo Massiliensi abbati salutem et apostolicam benedictionem. Fraternitati vestrae no-
 [11] tum esse non ambigimus, quia ideo ab Urbe, confisi de Dei misericordia et adiutorio beati Petri,
 [12] egressi sumus, ut ad Theuthonicorum partes, composituri inter eos ad honorem Dei et sanctae
 [13] ecclesiae utilitatem et pacem, transiremus. Sed quia defuerunt, qui nos ad id quod dispositum
 [14] erat conducerent, impediti adventu regis in Italiam, in Langobardia inter inimicos christianae
 [15] religionis non sine magno periculo remansimus, et adhuc, sicut desideravimus, ultra montes
 [16] proficisci nequivimus. Quocirca monemus vos, et ex parte beati Petri praecipimus, ut fulti
 [17] auctoritate huius nostri praecepti nostraque vice ab eodem principe apostolorum accincti,
 [18] utrumque regem Heinricum atque Rodulfum quatinus viam nobis illuc secure transeundi ape-
 [19] riant, et adiutorium atque ducatum per tales personas, de quibus vos bene confidatis, prae-
 [20] beant, ut iter nobis, Christo protegente, pateat. Desideramus enim cum consilio clericorum et
 [21] laicorum eiusdem regni, qui Deum timent et diligunt, causam inter eos Deo favente discutere,
 [22] et cuius parti ad regni gubernacula magis iustitia faveat, demonstrare. Scitis enim, quia nostri
 [23] officii et apostolicae sedis est providentiae, maiorum aecclesiarum regna discu/ {fol. 120r} tere et dictante
 [24] iustitia diffinire. Hoc autem quod inter eos agitur negotium tantae gravitatis tantique periculi
 [25] est, ut si a nobis fuerit aliqua occasione neglectum, non solum illis et nobis, sed et universali
 [26] ecclesiae magnum et lamentabile pariat detrimentum. Quapropter, si alteruter regum huic no-
 [27] strae voluntati et deliberationi parere, et ad vestra monita locum dare renuerit, suamque super-
 [28] biam cupiditatis face contra honorem Dei omnipotentis accendens, ad desolationem totius Ro-
 [29] mani imperii anhelare temptaverit, omnibus modis omnique ingenio usque ad mortem, si oportet,
 [30] nostra vice, immo beati Petri auctoritate, ei resistite, et totius regni gubernacula contra-
 [31] dicendo, tam illum quam omnes sibi consentientes a participatione corporis et sanguinis do-
 [32] mini nostri Iesu Christi et a liminibus sanctae aecclesiae separate, illud semper habentes in
 [33] memoria, quia scelus idolatriae incurrit, qui apostolicae sedi obedire contempnit, et quod Gre-
 [34] gorius doctor sanctus et humillimus decrevit reges a sua dignitate cadere, si temerario ausu
 [35] praesumerent contra sedis apostolicae iussa venire. Alteri autem, qui nostrae iussioni humiliter
 [36] paruerit, et obedientiam, sicut decet christianum regem, universali matri exhibuerit, convocato
 [37] concilio omnium clericorum et laicorum quos advocare poteritis, consilium et adiutorium in
 [38] omnibus praebete, et in regia dignitate per auctoritatem beatorum apostolorum Petri et Pauli
 [39] nostra vice confirmate, omnibusque episcopis, abbatibus, clericis et laicis in omni regno habi-
 [40] tantibus, ut sibi fideliter, sicut oportet regi, obediant et deserviant, ex parte Dei omnipotentis
 [41] praecipite⁸⁸.
 [42] **Item ad reliquos fideles:**
 [43] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, archiepiscopis, episcopis, ducibus, comitibus et
 [44] universis Christi fidelibus in regno Theuthonicorum consistentibus, salutem et apostolicam bene-
 [45] dictionem. Notum vobis fieri volumus, fratres karissimi, quia legatis nostris, Bernardo videli-
 [46] cet sanctae Romanae aecclesiae fidei filio et diacono, itemque Bernardo abbati religioso Massi-
 [47] liensis monasterii praecipimus, ut utrumque regem Heinricum et Rodulfum aut per se aut per
 [48] idoneos legatos admoneant, quatinus nobis viam pro discutiendo negotio, quod peccatis facien-
 [49] tibus inter eos ortum est, ad vos Deo favente secure perveniendi praebeant. In magna enim
 [50] tristitia et dolore cor nostrum fluctuat, si per unius hominis superbiam tot milia hominum chri-
 [51] stianorum temporali et aeternae morti traduntur, et christiana religio confunditur, Romanumque
 [52] imperium, ad perditionem deducitur. Uterque namque rex a nobis immo ab apostolica sede, cui
 [53] licet indigni praesidemus, adiutorium requirit. Et nos de misericordia omnipotentis Dei et adiu-
 [54] torio beati Petri confidentes, parati sumus cum vestro consilio, qui Deum timetis et christianam
 [55] fidem diligitis, aequitatem causae utrimque diligenter decernere, et ei praebere auxilium, cui

[Apparate!]

[56] 88) Data Carpinetae 2. Kal. Iunii; ind. 15. Registr. IV, 23. K.

[1] iustitia ad regni gubernacula favere dinoscitur. Quapropter si alteruter eorum superbia infla-
 [2] tus aliquo ingenio, quominus ad vos venire possimus, obstiterit, et /{fol. 120v} de sua iniustitia timens,
 [3] iudicium sancti Spiritus refugerit, inobediens factus resistendo sanctae et universali aecclesiae,
 [4] hunc veluti membrum antichristi et desolatorem christianae religionis contempnite, et senten-
 [5] tiam quam nostri legati contra eum dederint, conservate^a. Alteri autem, qui humiliter se ha-
 [6] buerit, et iudicium decretum a Spiritu sancto, per vos autem prolatum, non contempserit –
 [7] indubitanter enim credimus, ubicumque duo vel tres congregati fuerint in nomine Domini, prae-
 [8] sentia eius illuminantur – illi, inquam, servitium et reverentiam secundum quod praefati legati
 [9] nostri decreverint exhibete, annitentes et omnibus modis obsequentes, ut regiam dignitatem ho-
 [10] neste possit obtinere, et sanctae ecclesiae iam pene labanti succurrere. Non enim a corde
 [11] vestro debet excidere, quod qui apostolicae sedi obedire contempnit, scelus idolatriae incurrit;
 [12] et quod beatus Gregorius, sanctus et humillimus doctor, reges decrevit a suis dignitatibus ca-
 [13] dere, et participatione corporis et sanguinis Domini carere, si praesumerent apostolicae sedis
 [14] decreta contempnere. Si enim caelestia et spiritualia sedes beati Petri solvit et iudicat, quanto
 [15] magis terrena et secularia? Scitis autem, fratres karissimi, quia ex quo ab Urbe exivimus, in
 [16] magno periculo inter inimicos christianae fidei mansimus, et tamen neutri praedictorum regum,
 [17] neque terrore neque amore flexi, aliquod contra iustitiam adiutorium promissimus. Magis enim
 [18] volumus **mortem**, si hoc oportet, subire, quam propria voluntate devicti, ut aecclesia Dei ad
 [19] confusionem veniat consentire. Ad hoc enim nos ordinatos et in apostolica sede constitutos esse
 [20] cognoscimus, ut in hac vita non quae nostra, sed quae Iesu Christi sunt queramus, et per mul-
 [21] tos labores patrum sequentes vestigia, ad futuram et aeternam quietem Deo miserante tenda-
 [22] mus⁸⁹.

[23] Interea Henricus, quia affectatis iniquitatibus eius subsequens favebat effectus, bella,
 [24] cedes, homicidia per se suosque perpetrare non desistebat, aecclesiarum destructionem et
 [25] ovilis dominici perturbationem sciens, pastores ab aecclesia abigebat, lupos ad ovilia subin-
 [26] troducens; et prosperitate sua decipiebatur, quia dirigebatur in manu eius dolus. Quia enim
 [27] vitae viam deserens in peccatorum se tenebras deiecerat, voragine iniquitatis demersus, et
 [28] mole pravae consuetudinis obrutus, reprobo sensui est traditus, ut nesciret pensare mala
 [29] quae faciebat: qui utinam vitae itinera quae noluit per innocentiam, teneret saltem per poe-
 [30] nitentiam. Hic itaque contra Rodulfum tertio congressus, postquam persensit se quod spera-
 [31] verat non posse peragere, duos episcopos de consentaneis suis. Virdunensem et Obseburgen-
 [32] sem^b Romam misit, et domnum papam in synodo ut ei iustitiam faceret per eos rogavit;
 [33] quod et nuncii Rodulfi, /{fol. 121r} qui praesentes aderant, fieri laudaverunt. Statutum est itaque in ea-
 [34] dem synodo, in partibus ultramontanis fieri colloquium, sicut ex verbis domni papae plenius
 [35] quilibet potest advertere:

[36] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, archiepiscopis, episcopis, ducibus, principibus,
 [37] marchionibus, omnibusque maioribus atque minoribus in Theuthonico regno constitutis, exceptis
 [38] his qui canonica excommunicatione tenentur, salutem et apostolicam benedictionem. Notum
 [39] vobis fieri volumus, fratres karissimi, quod in ea synodo, quam nuper Romae celebravimus,
 [40] inter multa alia quae de statu sanctae ecclesiae Deo cooperante peregrimus, de ruina et con-
 [41] fusione nobilissimi regni vestri diligenter tractantes, hoc salutiferum et opportunum pro repara-
 [42] tione pacis vestrae fore putavimus; ut religiosi legati sedis apostolicae ad partes vestras diri-
 [43] gantur, qui archiepiscopos; episcopos et religiosos clericos, necnon laicos ad id idoneos, in
 [44] loco qui utrique parti sit habilis et congruus convenire commoneant, ita ut pacem Deo auxi-
 [45] liante inter vos componant, aut cui parti iustitia faveat veraciter addiscant. Nam in eadem
 [46] synodo diffinitum est, ut nos contra eam partem, quae pacem fastu superbiae refutaverit, et
 [47] cui iustitia non faverit, omni conamine omnique modo potestate **beati P(etri)** insurgamus. Et quoniam
 [48] nonnullos de regno vestro intelleximus magis iurgium et discordiam quam pacem diligere, ex
 [49] parte omnipotentis Dei et beatorum apostolorum Petri et Pauli interdicimus, ut nullus sit, qui
 [50] aliquo ingenio aut studio aut violentia impediatur praedictos viros ad restaurandam regni
 [51] vestri concordiam convenire; ut convenientes iustum et legalem discordiae huic finem possint
 [52] imponere. Ad reprimenda etiam mala ingenia et illicitos conatus iudicio sancti Spiritus et
 [53] auctoritate sedis apostolicae anathematizamus et anathematizamus, quicumque, sive rex, sive

[Apparate!]

[54] a) scientes quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam additur in Registro IV, 24. et in codice Udalrici 149.

[55] b) ita c.

[56] 89) Data ut supra.

[1] archiepiscopus, sive episcopus, sive dux, sive marchio, sive alicuius dignitatis vel ordinis per-
 [2] sona sit, praesumpserit aliquo modo hanc salutiferam constitutionem perturbare, videlicet qui
 [3] operam dederit ne praedictus conventus fiat aut concordia^a tantae perturbationis. Adiecimus
 [4] etiam eidem anathemati, ut qui huius iniquitatis praesumptor fuerit, non solum in anima, sed
 [5] et in corpore et in omnibus rebus suis vindictam Dei omnipotentis sentiat, et in omni congres-
 [6] sione belli nullas vires nullumque in vita sua triumphum optineat; sed duplici contritione pro-
 [7] stratus, semper vilescat et confundatur, ut sic saltim ad penitentiam redire addiscat. Presen-
 [8] tium vero portitorem ad hoc vobis dirigimus, ut una cum venerabili fratre nostro Trevirensi
 [9] archiepiscopo, qui Heinrico favet, et altero qui utilis et religiosus ad hoc opus sit episcopo ex
 [10] parte Rodulfi locum et tempus praedicti conventus statuatur, quatinus legati nostri, quos prae-
 [11] fati sumus, securius et certius ad vos venire, et quae Omnipotenti placeant ipso auxiliante
 [12] vobiscum valeant perficere. Amen⁹⁰.

[13] /{fol. 121v} Misit etiam pro hoc negotio speciales litteras Trevirensi archiepiscopo, quas hic etiam
 [14] subnectere non pigebit: Gregorius episcopus, servus servorum Dei, Udoni Trevirensi episcopo
 [15] salutem et apostolicam benedictionem. Quanta nobis sollicitudo, quantaque sit tristitia de per-
 [16] turbatione, immo de discidio regni vestri olim clarissimi et potentissimi, in communibus litteris,
 [17] quas hoc in anno ad vos misimus, satis vobis declaratum esse putamus. Verum quia res de
 [18] die in diem perniciosius implicatur, nobis quoque cura cum nimia anxietate altius infigitur.
 [19] Proinde quidquid super hac re ad praesens melius nobis visum est, quod nostra providentia vel
 [20] auctoritate intervenire potuisset maturare curavimus, quod tua fraternitas in litteris, quibus
 [21] illud singulariter descriptum est, plenius cognoscet. Rogamus igitur et ammonemus prudentiam
 [22] tuam, in qua multum confidimus, ut secundum tenorem earumdem litterarum sine omni dilatione
 [23] de causa hac te intromittas, et omnibus tam minoribus quam maioribus, quoad potes, quod
 [24] apud nos deliberatum, et qualiter tibi iniunctum sit, notum facias, ut miserante Deo, et adiu-
 [25] vantibus his qui Deum diligunt, tam feralis discordiae furorem aut penitus compescere, et quod
 [26] maxime optamus, ad plenam pacem reducere possimus, aut si illud peccatis impediens
 [27] minime obvenire potuerit, saltem nos in tanto fratrum nostrorum periculo culpam negligentiae
 [28] declinemus. Notificato autem consilio et decreto nostro, et requisitis utrimque responsionibus,
 [29] ut eam certitudinem et consensum inveniatis, ne in mittendis legatis vobis dubitandum sit, ordi-
 [30] natis et confirmatis omnibus, quae ad prosequendum hoc negotium loco, tempore, vel ceteris
 [31] convenientiis necessaria sunt, volumus ut tu, et ille frater qui huius rei mediator esse debuerit,
 [32] confestim ad nos veniatis, quatinus cognitis securitatibus, et quae spes pacis esse debeat, lega-
 [33] tos nostros tam sine periculo quam sine desperatione fructus laboris et fatigationis eorum vo-
 [34] biscum mittere valeamus. Nec durum tibi sit, frater, subire quod imponimus; quoniam ex quo
 [35] in ecclesia locum sacerdotii et officium suscepisti, nichil Deo dignius aut animae tuae salubrius
 [36] fecisti, quam si in hac re nequitiam diabolicae fraudis elidere et saluti tot milium hominum,
 [37] Deo opitulante, consulere potueris. Et si hoc fatigationi tuae pro voto non successerit, tibi ta-
 [38] men apud illum certa manet retributio, apud quem nichil infectum reputabitur omne bonum,
 [39] quod perseveranti voluntate concipitur. Illud tamen a dilectione tua omnino nobis exhiberi volu-
 [40] mus, ut etiamsi illum alium, quem huius rei mediatorem te habere supra diximus, socium itine-
 [41] ris habere non possis, tu tamen ad nos venire nullatenus praetermittas. Precipimus etiam tibi
 [42] ex auctoritate beati Petri, ut cui iustitia favet, tu omnino faveas, /{fol. 122r} et hoc idem facere clericos
 [43] et laicos quos poteris ex nostra parte commoneas. Treva etiam a vobis provisiva usque ad 15
 [44] dies post conventus solutionem omnino servetur illesa. Volumus autem, ut apud regem diligen-
 [45] ter procures, quatinus legati nostri qui in partibus illis sunt^b si voluerint licenter et secure ad
 [46] nos redire valeant⁹¹.

[47] Udo igitur Trevirorum archiepiscopus non multo post beato fine quievit, et sic negotium
 [48] apostolicae legationis intermissum est. Quamobrem domnus papa pro hoc eodem negotio
 [49] exequendo alios legatos mittere statuit, scribens fidelibus omnibus in haec verba⁹²:

[50] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus archiepiscopis, episcopis, in Theutho-
 [51] nico^c regno commorantibus^d, si obedire voluerint, salutem et apostolicam benedictionem. Quo-

[Apparate!]

[52] a) concordia c. b) Bernardus scilicet diaconus sanctae Romanae ecclesiae et Bernardus Massiliensis abbas subiicitur in
 [53] Registro V, 16. et apud Paulum Bernried. 101. c) atque in Saxonico addunt Ann. Sax. et Paul. Bernried. d) omni-
 [54] busque principibus cunctisque maioribus et minoribus qui non sunt excommunicati habent Ann. Saxo et Paul. Bernried.

[55] 90) Data Romae 7. Id. Martii, ind. 1. Registr. V, 15. Paulus Bernried. 100. 91) Data Romae 7. Idus

[56] Martii, ind. 1. 92) extat et apud Annalist. Sax. et Paul, Bernried. 105.

[1] niam ex lite et dissensione, quae tam diu inter vos sunt, maximum in sancta aecclesia pericu-
 [2] lum, maximum inter vos undique detrimentum fieri cotidie cognoscimus, idcirco visum est nobis
 [3] et fratribus nostris in concilio congregatis summo desiderio estuare, summa ope elaborare,
 [4] quatinus idonei legati, tam religione quam scientia pollentes, e latere sedis apostolicae ad par-
 [5] tes vestras mitterentur, qui religiosos episcopos, laicos etiam pacis amatores et iustitiae in par-
 [6] tibus vestris commorantes, ad hoc opus idoneos congregarent; qui Domini gratia praeunte
 [7] die et loco ab illis statuto, tam ipsi quam quos eis adhuc coniungere debemus, aut pacem com-
 [8] ponant, aut veritate praecognita super illos, qui sunt tanti discidii causa, canonicam censuram
 [9] exercent. Verum quoniam nonnullos diabolico instinctu confectos, iniquitatis suae facibus
 [10] ignitos, cupiditate inductos, discordiam potius quam pacem fieri et videre desiderantes fore
 [11] non ignoramus, statuimus in hac synodo ad eandem formam sicut **et** in praeterita, ut nulla um-
 [12] quam persona alicuius potentiae vel dignitatis, sive magna sive parva, sive princeps sive sub-
 [13] iectus, aliqua praesumat legatis nostris obsistere, et postquam ad vos pervenerint, de compo-
 [14] nenda pace contraire, nec postea contra interdictum illorum alter in alterum audeat insurgere;
 [15] sed usque ad diem ab illis statutam firmam pacem omnes sine contradictione et fraude obser-
 [16] vent. Quicumque autem hec nostra instituta ulla praesumptione violare temptaverit, anathema-
 [17] tis vinculo non solum in spiritu, verum et in corpore et omni prosperitate huius vitae, apostolica
 [18] auctoritate innodamus, et victoriam eis in armis auferimus, ut sic saltem confundantur et
 [19] duplici contritione conterantur.

[20] Secundum ergo fidem dictorum missi sunt legati a latere sedis apostolicae, de quibus
 [21] cum aliqua sinistra referrentur, dominus papa has eis misit litteras⁹³ ab urbe Roma:
 [22] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo fratribus et coepiscopis, Petro
 [23] Albanensi et Odelrico Pataviensi, salutem et apostolicam benedictionem. Sunt multi, quibus
 [24] tamen non credimus, qui de legatione vestra murmurare incipiunt, suspicantes vos aliter velle
 [25] incedere, quam a nobis praeceptum est; et alterum vestrum nimis simpliciter, alterum vero non
 [26] adeo simpliciter acturum esse causantur. /{fol. 122v} Quapropter diligentissima circumspectione cavendum
 [27] est vobis, ut utramque suspicionem possitis extinguere. Quod ita facile cum Dei adiutorio pro-
 [28] veniet, si praecepta nostra ante mentis oculos semper teneatis, et nichil aliud praesumatis effi-
 [29] cere, nisi quod nos vobis noscitur non modo nudis verbis, verum etiam litteris inculcando
 [30] mandasse. Volumus autem ut de causa regum vel regni sive etiam de Trevirensi vel Colo-
 [31] niensi et Augustensi electis, vel de omnibus istis qui investituram per manum laicam acceperunt,
 [32] nullum praesumatis exercere iudicium, summumque vobis studium sit, si rex adquireverit vobis
 [33] de statuendo colloquio et pace firmanda in regno, et de restituendis episcopis in sedibus suis;
 [34] et hec eadem cito ad nos aut per vos ipsos aut per certos legatos annunciare, ut tot et tales
 [35] personas possimus illuc ad constitutum tempus dirigere, qui ad tantum negocium determinan-
 [36] dum valeant una vobiscum Deo auxiliante sufficere. Interim vero sic⁹⁴ vos utrique parti com-
 [37] munes, et ab omni suspicionis nevo, quantum in vobis est, cum divinae gratiae adiutorio exhibete
 [38] immunes, ut iustitiae semper et nullo modo partibus faveatis, sicut habetis formam nostram;
 [39] qui videlicet, postquam iudicium tanti huius negotii in manu beati Petri commissum est, nichil
 [40] aliud vobis testibus intendimus, nisi ut per iustitiae semitam incedamus. Ad nullam partem sin-
 [41] ceritatem apostolicae discretionis infleximus, nullis promissionibus aut terroribus cessimus, nec
 [42] aliud umquam Deo protegente acturos nos esse confidimus. Preterea specialiter vobis de abbate
 [43] Augiense iniungimus, qui nuper ad apostolorum limina veniens, non solum captus est, sed etiam
 [44] in loco eius quidam est tyrannice subrogatus, ut ea bona sua, quibus exspoliatus est, expulso
 [45] invasore illo restitui faciatis. Qui tamen postquam de his quae perdidit, fuerit pleniter investi-
 [46] tus, si quid contra illum habet aliquid, paratus erit in nostro iudicio respondere. Non enim
 [47] debet ab alio aliquo iudicari, qui in apostolica sede scitur a memet consecratus. Et certe gra-
 [48] vis fuit praesumptio, manum in eum ponere, qui tanto erat privilegio munitus. Quodsi invasor
 [49] ille contra interdictum nostrum praedicto fratri sua restituere contempserit, confestim in eum
 [50] velut in rebellem et invasorem ex auctoritate apostolica sententiam excommunicationis intendite.
 [51] Quidquid autem agitis, vel quidquid vobis contigerit, litteris semper mandare et frequenter ad
 [52] nos mittere procurate. Omnipotens et misericors Deus, a quo bona cuncta procedunt, mentis
 [53] beatae Dei genitricis Mariae, dominae nostrae, et beatorum apostolorum suorum Petri et Pauli
 [54] ab omni malo vos defendere, et in omnem veritatem inducere dignetur, quatinus quidquid agi-

[Apparate!]

[55] 93) In registro desiderantur. K. 94) Sic vos – confidimus habet et Paul. Bernried. 103. K.

[1] tis, secundum timorem Dei et utilitatem sanctae ecclesiae feliciter peragatis. Inter omnia stu-
 [2] diosissime Wormaciensis episcopi mementote, qui cum esset diu ab aecclesia sua expulsus, et
 [3] ob id Romam veniret, ut auxilium apostolicae sedis acquireret, non solum /{fol. 123r} nichil sibi profuit,
 [4] sed modo etiam peius incurrit. Interim vos salutamus, et rogamus ut sitis memores nostri me-
 [5] moris vestri apud Deum.

[6] His acceptis litteris, quia corrupti muneribus a sententia et proposito gravitatis apostoli-
 [7] cae deviaverunt, aliud quam quod eis impositum fuerat agentes, Heinricum videlicet in
 [8] regnum reformantes et Rodulfum pervasorem et invasorem regni, ab aecclesia publice preci-
 [9] dentes, quod omnino veritati adversabatur, episcopos quoque simoniacos confirmantes, qui
 [10] manifeste Heinricianis communicabant: cum fideles rei veritate minus inspecta a sede hoc
 [11] apostolica ita processisse crederent et dubitarent, et sermo titubationis illorum ad aures
 [12] patris nostri venisset, litteras eis misit, in quibus et quod male actum fuerat reprehendit,
 [13] quodque se ignorante factum esset edocuit, et ut in fide recta inconcussa spe perseverarent,
 [14] evidentem ammonuit, scribens eis in haec verba:

[15] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus fidelibus sancti Petri in Theuthonico
 [16] regno commorantibus salutem et apostolicam benedictionem. Pervenit ad nos, quod quidam ex
 [17] vobis de nobis dubitant, tamquam in instanti modo necessitate usus sim seculari levitate. Qua
 [18] certe in causa nullus vestrum praeter instantiam praeliorum maiores me et patitur angustias,
 [19] et suffert iniurias. Quotquot enim laici sunt, omnes causam Heinrici praeter admodum paucos
 [20] laudant et defendunt, et perniciam duriciae ac impietatis in eum me redarguunt. Quibus omni-
 [21] bus Dei gratia sic hactenus restitimus, ut in neutram partem adhuc nisi secundum iustitiam et
 [22] equitatem secundum nostrum intellectum declinarem. Nam si legati nostri aliquid contra quod
 [23] illis imposuimus egerint, dolemus; quod tamen ipsi, sicut comperimus, tum violenter coacti,
 [24] tum dolo decepti fecerunt^a. Nos vero iniunximus eis, ut locum ac terminum communiter statue-
 [25] rent oportunitate, ad quem sapientes nostros et idoneos legatos propter discutiendam causam
 [26] vestram dirigeremus, atque ut in sedes suas episcopos restituerent, et abstinere ab excommuni-
 [27] catis docerent. Si quid contra hec vel coacti vel decepti fecerunt, non laudo. Sciat is indubitan-
 [28] ter, quoniam Deo gubernante nemo hominum, sive amore, sive timore, aut per aliquam cupidi-
 [29] tatem potuit me umquam aut amodo poterit seducere a semita recta iustitiae. Vos itaque si
 [30] revera et in caritate non ficta fideles Dei et sancti Petri estis, nolite in tribulationibus deficere;
 [31] verum ut boni emulatores in incepta fideliter immobiles perseverate, quoniam qui perseveraverit
 [32] usque in finem, hic salvus erit. Inpraesentiarum nichil aliud vobis de praedicto negotio man-
 [33] dare possumus, quia nuncii vestri nondum sunt reversi, quibus utique venientibus, secundum
 [34] quod ab ipsis intellexerimus, vobis quantocius possimus veraciter indicabimus⁹⁵.

[35] Colloquium itaque illud qualiter vel a quibus personis fuerit impeditum, in verbis prae-
 [36] cellentissimi patris nostri constat apertum. Quia enim Henricus abiecto iugo obedientiae.
 [37] ipsum colloquium impediendo, excommunicationem intentatam non est veritus incurrere, pro
 [38] his, inquam, et aliis innumerabilibus malis, homicidiis, periuriis, adulteriis, fornicationibus,
 [39] symonia, aecclesiarum quoque destructione non minima, in Romana synodo anathematizatus
 [40] est et dampnatus, et a regno inrecuperabiliter depositus. Quam eius dampnationem hic sub-
 [41] nectere dignum iudicavimus:

[42] /{fol. 123v} Beate Petre princeps apostolorum, et tu beate Paule doctor gentium, dignamini queso
 [43] aures vestras ad me inclinare, meque clementer exaudire. Quia veritatis estis apostoli et ama-
 [44] tores, adjuvate ut veritatem dicam vobis, omni remota falsitate, quam omnino detestamini; ut
 [45] fratres mei mihi melius adquiescant, et sciant et intelligant, quia ex vestra fiducia post Deum et
 [46] matrem eius semper virginem Mariam pravis et iniquis resisto, vestris autem fidelibus auxilium
 [47] praesto. Vos autem scitis, quia non libenter ad sacrum ordinem accessi, et invitus ultra mon-
 [48] tes cum domino meo papa Gregorio abii, sed magis invitus cum domino meo papa Leone ad
 [49] vestram specialem aecclesiam redii, in qua utcumque vobis deservivi. Deinde valde invitus cum
 [50] multo dolore et gemitu et planctu in throno vestro valde indignus sum collocatus. Hec ideo
 [51] dico, quia non ego vos, sed vos elegistis me, et gravissimum pondus ecclesiae vestrae super me
 [52] posuistis; et quia super montem excelsum me iussistis ascendere, et clamare et annunciare po-
 [53] pulo Dei scelera eorum, et filiis ecclesiae peccata eorum, membra diaboli contra me coeperunt
 [54] insurgere, et usque ad sanguinem praesumpserunt in me manus inicere. Astiterunt reges terrae

[Apparate!]

[55] a) fuerunt c.

[56] 95) Data Romae Kalendis Octobris, ind. 3. Registr. VII, 3. K.

[1] et principes seculares et aecclesiastici, aulici etiam et vulgares convenerunt in unum adversus
 [2] Dominum, et adversum vos christos eius dicentes: „Disrumpamus vincula eorum, et proiciamus
 [3] a. n. i. i.“ Et ut me omnino morte vel exilio confunderent, multis modis in me
 [4] conati sunt insurgere. Inter quos specialiter Heinricus, quem dicunt regem, Heinrici imperato-
 [5] ris filius, contra vestram calcaneum erexit aecclesiam, facta cum multis episcopis ultramonta-
 [6] nis et Italicis conspiratione, adnitens me deiciendo eam sibi subiugare. Cuius superbiae vestra
 [7] restitit auctoritas, eumque vestra destruxit potestas. Qui confusus et humiliatus, ad me in Lan-
 [8] gobardiam venit, absolutionem ab excommunicatione quesivit. Quem ego videns humiliatum,
 [9] multis ab eo promissionibus acceptis de vitae suae melioratione, solam ei communionem red-
 [10] didi; non tamen eum in regno, a quo in Romana synodo deposueram, restauravi; nec fidelita-
 [11] tem omnium qui ei iuraverant vel iuraturi erant, a qua omnes in eadem synodo absolvi, ut sibi
 [12] servaretur praecepi. Et ideo hec detinui, ut inter eum et principes ultramontanos, qui ei causa
 [13] iussionis ecclesiae vestrae restiterant, iustitiam facerem^a, vel pacem componerem, sicut et ipse
 [14] Heinricus iuramento per duos episcopos mihi promisit. Predicti autem episcopi et principes
 [15] ultramontani, audientes illum non servare quod promiserat, quasi desperati de eo, vobis testi-
 [16] bus, elegerunt sibi Rodulfum ducem in regem. Qui rex Rodulfus festinanter ad me misso nun-
 [17] cio, indicavit se coactum regni gubernacula suscepisse, tamen se paratum mihi modis omnibus
 [18] obedire. Et ex eo tempore eumdem mihi semper misit sermonem; adiciens etiam, filio suo dato
 [19] obside et fidelis sui ducis Bertaldi, quod promittebat sacramento firmare. Interea Heinricus
 [20] cepit me precari, ut illum contra praedictum Rodulfum adiuverem. Cui respondi, me libenter
 [21] facere, audita utriusque partis ratione, ut scirem cui iustitia magis faveret. /{fol. 124r} Ille vero putans
 [22] eum suis viribus posse devincere, meam contempsit responsionem. Postquam autem persensit
 [23] se non posse sicut speravit agere, duo episcopi ex consentaneis suis, Viridunensis scilicet Teode-
 [24] ricus, et Obseburgensis, Romam venerunt, et in synodo ex parte Heinrici me ut ei iustitiam
 [25] facerem rogaverunt, quod et nuncii Rodulfi fieri laudaverunt. Tandem aspirante Deo, sicut
 [26] credo, statui in eadem synodo, in partibus ultramontanis fieri colloquium, ut illic aut pax
 [27] statueretur, aut cui iustitia faveret amplius cognosceretur^b. Et quia putabam quod iniustior
 [28] pars colloquium nollet fieri ubi iustitia locum suum servaret, excommunicavi et anathemate
 [29] obligavi omnes personas sive regis, sive ducis, sive episcopi, aut alicuius hominis, qui collo-
 [30] quium aliquo ingenio impediret ne fieret. Predictus autem Heinricus cum suis fautoribus non
 [31] timens periculum inobedientiae, quod est scelus idolatriae, colloquium impediendo excommuni-
 [32] cationem incurrit, et se ipsum anathematis vinculo obligavit; magnamque multitudinem christia-
 [33] norum morti tradi, et aecclesias fecit dissipari, et pene totum Theuthonicorum regnum desola-
 [34] tioni dedit. Quapropter confidens de iudicio et misericordia Dei, eiusque piissimae matris sem-
 [35] per virginis Mariae, vestra fultus auctoritate sepe nominatum Heinricum, quem dicunt regem,
 [36] omnesque fautores eius, excommunicationi subicio, et iterum regnum Theuthonicorum et Italiae
 [37] ex omnipotentis Dei parte et vestra interdicens ei, omnem potestatem et dignitatem regiam illi
 [38] tollo, et ut nullus christianus ei sicut regi obediat interdico^c. Ipse autem Heinricus cum suis
 [39] fautoribus in omni congressione belli nullas vires, nullamque in vita sua victoriam optineat.
 [40] Ut autem Rodulfus regnum Theuthonicorum regat et defendat, quem Theuthonici elegerunt sibi
 [41] in regem, ad vestram fidelitatem ex parte vestra dono, largior et concedo, omnibusque sibi
 [42] fideliter adherentibus absolutionem omnium peccatorum vestramque benedictionem in hac vita
 [43] et in futura, vestra fretus fiducia, largior. Sicut enim Heinricus pro sua superbia et inobe-
 [44] dientia et falsitate a regni dignitate iuste abicitur, ita Rodulfus^d pro sua humilitate obedientia
 [45] et veritate, potestas et dignitas regni conceditur. Agite nunc queso, patres et principes sanctis-
 [46] simi, ut omnis mundus intelligat et cognoscat, quia si potestis in coelo ligare et solvere, potestis
 [47] in terra regna, imperia, principatus, ducatus, marchias, comitatus, et omnium hominum pos-
 [48] sessiones pro meritis tollere et concedere. Vos patriarchatus, archiepiscopatus, primatus, epi-
 [49] scopatus frequenter tulistis pravis et indignis, et religiosis viris dedistis. Si enim spiritualia
 [50] iudicatis, quid de secularibus potestis? Et si angelos dominantes omnibus superbis principibus,
 [51] quid de illorum servis facere potestis? Addiscant nunc reges terrae et omnes seculi principes,
 [52] quanti vos estis, quid potestis, et timeant parvipendere iussionem ecclesiae vestrae, et in prae-

[Apparate!]

[53] a) facere c. b) Ego enim, sicut vos mihi testes estis, patres et domini, usque hodie nullam partem disposui adiuvere
 [54] nisi eam cui plus iustitia faveret additur in actis concilii Mansi XX, 535. et apud Paulum Bernriedensem 107; desunt
 [55] in codice Udalrici 150. c) omnesque qui ei iuraverunt aut iurabant de regni dominatione, a iuramenti promissione
 [56] absolvo. Acta conc. a. 1080. et Paul. Bernried, et cod. Udalr. l. l. d) ita c.

[1] dicto Heinrico tam cito iudicium vestrum exercete, ut omnes sciant, quia non fortuito, sed vestra
 [2] potestate cadet et confundetur, utinam ad penitentiam! ut spiritus salvus sit in die Domini
 [3] Data Romae Non. Martii.
 [4] /{fol. 124v} Preerat tunc temporis⁹⁶ Mediomatricum urbi vir egregius, et inter praecipuos chatholi-
 [5] cae fidei propugnatores magnum patientiae religionis et iustitiae documentum, domnus He-
 [6] rimannus episcopus, Leodiensis aecclisiae filius, piae memoriae Adalberonis episcopi **Metten-**
 [7] **sis** successor a Deo praedestinatus et donatus; qui in primevo iuventutis flore, temporibus
 [8] Annonis venerabilis Coloniensium archiepiscopi, tutoris et moderatoris regni, palatii frequen-
 [9] tiam nanctus, regis illius pene universa noverat, in tantum ut etiam ante perceptam episco-
 [10] patus gratiam pro eius insolentia a curiae se **plerumque** administratione subtraheret, et magis
 [11] eligeret contemptus esse mediocritate sua, quam ex iniquatione societatis factiosorum spe-
 [12] rare maiora: maxime cum videret praefatum reverendae memoriae virum Annonem dolere
 [13] et genere frequenti contritione, desolatum sub tali principe statum regni, incurvatum ius
 [14] imperii, contritum cornu dominii, in quo esset sola spes deiectionis aecclisiasticae, et pertur-
 [15] batio pacis catholicae, confusio et horror, vanitas et contritio, et omnia pessumdans superba,
 [16] lubrica, vana, inconstans atque immunda presumptio. Ubi vero episcopatus officium adeptus
 [17] est, satis penituit de manu regis **illius** investituram pontificatus se suscepisse, adeo ut etiam
 [18] impositam praelationis sarcinam libens reiecerit, volens deposuerit, toto **se ab ea** nisu excu-
 [19] saverit, si assensum praestitisset auctoritas Romani pontificis, apud quem pro excessibus
 [20] suis, id est incaute usurpata **eadem** investitura, quae est contra instituta canonica, culpam
 [21] fateri non erubuit, satisque cavit in posterum a communione eius et fautorum eius, propter
 [22] quod et tanta passus est, ut et de illo dictum possit videri: Ego ostendam illi quanta oporteat
 [23] eum pro nomine meo pati. In primo sane congressu passus est quod fuit hominis, ut disceret
 [24] iam in secundo, qui ei fuit iugis et perpetuus, de Deo praesumere, non de se. Lapsus est
 [25] **enim** ut homo, titubavit ut homo, quia praesumpsit ut homo. Sed evacuatum est **iam** in illo
 [26] scandalum obprobrii, quia in bonitate **vitae suae** abscisum est quod conturbaverat illum, et
 [27] per illum bonos omnes, et obscuritate rarescente reluxit aurum, invaluit color optimus, re-
 [28] splenduit in diademate regis eterni lapis sanctuarii. Hic igitur in ipso primo suo ingressu,
 [29] **apostolicae doctrinae exequutor factus**, cum **postmodum** communicasset regi scelerato et pro
 [30] sceleribus excommunicato, a cuius se, **ut dictum est**, iam per aliquantum temporis commu-
 [31] nione suspenderat, doluit ut praediximus se deceptum; viribusque resumptis, a domno papa
 [32] absolutionem quesivit errati. Qui etiam praecepit domno Diensi episcopo, ut eum vice sua
 [33] aut per se, aut si timore regis vereretur illo transire, per aliquem religiosum virum, de cuius
 [34] fide et magnanimitate confideret, absolveret. At ille vicem obedientiae imponens abbati
 [35] Divionensis coenobii, Mettim eum direxit, a quo absolutus est ipsa vigilia natalis Domini.
 [36] /{fol. 125r} Cum ergo totis medullis cordis adhereret praeceptis apostolicis, et e contrario omnia ei
 [37] intentaret adversa indignatio regia, et fallax adulantium ei lingua, **conqu**rentium non posse
 [38] auctoritatem sanctae Romanae aecclisiae regem imperatoris filium a Deo electum et honora-
 [39] tum, sanctam illam regiae maiestatis dignitatem a seculis honoratam deponere, et a gremio
 [40] matris ecclesiae segregare, et concessa privare potestate, cum non esset potestas nisi a
 [41] Deo, quae autem sunt a Deo, ordinata sunt: et ille a sede apostolica contra rabiem oblatran-
 [42] tium curationis expeteret antidotum, ut erga eorum impetus scriptis apostolicis quasi clypeo
 [43] defensionis muniretur, hanc ei ab urbe mitissimus doctor misit epistolam **per Rodulfum ab-**
 [44] **batem Viridunensis monasterii**, ita auctoritatibus scripturarum divinarum munitam atque
 [45] refertam doctrinaeque apostolicae sale conditam, ut hec sola sufficiat fidelibus ad confutan-
 [46] dam adversariorum ineptam stultitiam:
 [47] Gregorius⁹⁷ episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo fratri^a **He(rimanno)** Mettensi episcopo
 [48] salutem et apostolicam benedictionem. Quod ad perferendos labores et pericula pro defensione
 [49] veritatis te paratum intelligimus, divini muneris esse non dubitamus, cuius haec est mira et inef-
 [50] fabilis gratia, quod numquam electos suos penitus aberrare permittit, numquam funditus labe-
 [51] factari aut deici sinit, dum eos persecutionis tempore quadam utili probatione discussos, etiam
 [52] post trepidationem aliquam semetipsis fortiores facit. Quoniam autem, sicut inter ignavos alium
 [53] quo turpius alio fugiat timor **examinat**, ita etiam inter strenuos alium quo fortius alio agat,

[Apparate!]

[54] a) Herimanno supplendum.

[55] 96) obiit a. 1090. 97) extat in Regesto lib. VIII. ep. 21. et in cod. Udalrici N. 156. apud Eckh. SS.

[56] II, 158 sqq. Apographum hoc V. Cl. Urlichs debemus.

[1] quo ardentius prorumpat, virile pectus inflamat: hoc caritati tuae exortationis vice curavimus
 [2] imitare, ut eo magis in acie christianae religionis stare te delectet inter primos, quo eos non
 [3] dubitas victori Deo proximos atque dignissimos. Quod autem postulasti, te quasi nostris scri-
 [4] ptis iuvari et praemuniri contra illorum insaniam qui nefando ore garrunt auctoritatem san-
 [5] ctae et apostolicae sedis non potuisse regem Heinricum, hominem christianae legis contemptorem
 [6] atque hereticorum auctorem et consentaneum, excommunicare, nec quemquam a sacramento
 [7] fidelitatis eius absolvere: non adeo necessarium nobis videtur, cum huius rei tam multa ac cer-
 [8] tissima documenta in sacrarum scripturarum paginis repperiantur. Neque enim credimus eos
 [9] qui ad cumulum suae^a dampnationis veritati impudenter detrahunt et contradicunt, haec ad suae
 [10] defensionis audaciam tam ignorantia quam miserae desperationis verecundia coaptasse. Nec
 [11] mirum; mos est enim reproborum, ob suae nequitiae protectionem niti consimiles sibi defendere,
 [12] quia pro nichilo habent mendacii perditionem incurrere. Nam ut de multis pauca dicamus,
 [13] quis ignorat vocem Domini ac Salvatoris, dicentis in euangelio: „Tu es Petrus & s. h. p.
 [14] e. e. m. & portę i. n. p. a. e. & t(ib)i d.
 [15] c. r. c. & q(uo)dcum-
 [16] q(ue) ligav(it) s. t. e. l. & i. c. & q. s. s. t. e. s. & i. c.“ Numquid hic sunt reges excepti, aut non
 [17] sunt de ovibus, quas filius Dei beato Petro commisit? Quis rogo in hac universali concessione
 [18] ligandi et solvendi a potestate Petri se exclusum esse existimat; nisi forte infelix ille qui iugum
 [19] Domini portare nolens, /{fol. 125v} diaboli se subicit oneri, et in numero ovium Christi esse recusat? Cui ta-
 [20] men hoc ad miseram libertatem minime sufficit, quod potestatem Petro divinitus concessam a superba
 [21] cervice excutit, quam quanto quisque eam per elationem ferre abnegat, tanto durius ad dampna-
 [22] tionem suam in iudicio portat. Hanc itaque divinae voluntatis institutionem, hoc firmamentum
 [23] dispensationis ecclesiae, hoc privilegium beato Petro apostolorum principi celesti decreto princi-
 [24] paliter traditum atque firmatum, sancti patres cum magna veneratione suscipientes atque ser-
 [25] vantes, sanctam Romanam ecclesiam tam in generalibus conciliis quam etiam in ceteris scriptis et
 [26] gestis suis universalem matrem appellaverunt; et sicut eius documenta in confirmatione fidei et
 [27] eruditione sacrae religionis, ita etiam iudicia susceperunt in hoc consentientes, et quasi uno spi-
 [28] ritu et una voce concordantes, omnes maiores res et precipua negotia, nec non et omnium eccle-
 [29] siarum iudicia ad eam quasi ad matrem et caput debere referri, eam nusquam appellari, iudi-
 [30] cia eius a nemine retractari. Unde beatus Gelasius papa Anastasio imperatori scribens, divina
 [31] fultus auctoritate, quid et qualiter de principatu sanctę et apostolicę sedis sentire deberet, hoc modo
 [32] eum instruxit: „Etsi, inquit, cunctis generaliter sacerdotibus recte divina tractantibus fidelium
 [33] colla submitti convenit, quanto potius sedis illius praesuli consensus est adhibendus, quem cun-
 [34] ctis sacerdotibus et divinitas summa voluit praeminere, et subsequens ecclesiae generalis iugiter
 [35] pietas celebravit?“ Ubi prudentia tua evidentem advertit, nullo quolibet penitus humano consilio
 [36] equare se quemquam posse illius privilegio vel confessioni, quem Christi vox praetulit universis,
 [37] quem ecclesia veneranda confessa semper est et habet devota primatem. Item Julius papa
 [38] orientalibus episcopis scribens de potestate eiusdem sanctae et apostolicae sedis ait: „Decuerat
 [39] vos, fratres, adversus sanctam et apostolicam Romanam ecclesiam limare et non hyronice loqui,
 [40] quoniam et ipse dominus noster Iesus Christus eam decenter alloquitur dicens: „Tu es P. &
 [41] s. h. p. e. e. m. & p. i. n(on) p. a. e.
 [42] e. t(ib)i d. c. r. c.“ Habet enim potestatem singulari privilegio sibi conces-
 [43] sam, aperire et claudere ianuas regni celestis quibus voluerit. Cui ergo aperiendi et claudendi
 [44] caeli data est potestas, de terra iudicare non licet? Absit. Non retinetis quod ait beatissimus
 [45] Paulus: „Nescitis quoniam angelos iudicabimus, quanto magis secularia?“ Beatus quoque Grego-
 [46] rius papa reges a sua dignitate cadere statuit, qui apostolicae sedis decreta violare praesum-
 [47] pserint, scribens ad quendam Senatorem abbatem his verbis: „Si quis vero regum, sacerdotum,
 [48] iudicum atque secularium personarum hanc constitutionis nostrae paginam agnoscens, contra
 [49] eam venire temptaverit, potestatis et honoris sui dignitate careat, reumque se divino iudicio ex-
 [50] istere de perpetrata iniquitate cognoscat; et nisi ea quae ab illo male sunt ablata, restituerit,
 [51] vel digna poenitentia male acta defleverit, a sacratissimo corpore et sanguine domini nostri Iesu
 [52] Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtae ultioni subiaceat.“ Quodsi beatus Gre-
 [53] gorius, doctor utique mitissimus, reges qui statuta sua non modo^e super unum xenodochium vio-
 [54] larent, non modo deponi, sed etiam excommunicari atque in aeterno examine dampnari decre-
 [55] vit, quis nos hoc non solum apostolicorum iudiciorum /{fol. 126r} contemptorem, verum etiam ipsius matris

[Apparate!]

[56] a) suae suae bis c. b) ligau cod. c) n. m. desunt Reg.

[1] ecclesiae quantum in ipso est conculcatorem, totiusque regni et ecclesiarum improbissimum prae-
[2] donem et atrocissimum destructorem deposuisse et excommunicasse reprehendat, nisi forte si-
[3] milis eius? Sicut beato Petro docente cognovimus in epistola de ordinatione Clementis in qua
[4] sic ait: „Si quis amicus fuerit his quibus ipse“ – de eodem Clemente dicens – „non loquitur:
[5] unus est, et ipse ex illis qui exterminare volunt Dei ecclesiam; et cum corpore nobiscum esse
[6] videatur, mente et animo contra nos est, et est multo nequior hostis hic, quam illi qui foris sunt
[7] et sunt evidenter inimici. Hic enim per amicitiarum speciem quae inimica sunt gerit, et eccle-
[8] siam dispergit et vastat.“ Nota ergo, karissime, si eum qui amicitia vel colloquio his quibus papa
[9] pro actibus suis aversus est sociatur tam graviter iudicat, quanta illum ipsum cui pro actibus
[10] suis aversus est animadversione dampnat? Sed ut ad rem redeamus, itane dignitas a secula-
[11] ribus^a inventa non subicietur ei dignitati quam omnipotentis Dei providentia ad honorem suum in-
[12] venit, mundoque misericorditer tribuit? Cuius filius sicut Deus et homo indubitanter creditur^a,
[13] ita summus sacerdos caput omnium sacerdotum ad dexteram Patris sedens et pro nobis sem-
[14] per interpellans habetur, qui seculare regnum, unde filii seculi tument, despexit et ad sacerdo-
[15] tium crucis spontaneus venit. Quis nesciat reges^b ab his habuisse principium, qui Deum ignoran-
[16] tes, superbia, rapinis, perfidia, homicidiis, postremo universis pene sceleribus mundi principe
[17] diabolo agitante, super pares, homines scilicet, dominari caeca cupidine et intolerabili praesum-
[18] ptione affectaverunt! qui videlicet dum sacerdotes Dei ad sua vestigia inclinare contendunt, cui
[19] rectius comparentur quam ei qui est caput super omnes filios superbiae? qui ipsum summum
[20] pontificem, sacerdotum caput, Altissimi scilicet filium temptans, et omnia regna mundi illi pro-
[21] mittens, ait: „Haec omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me.“ Quis dubitet sacerdotes Chri-
[22] sti, regum et principum omniumque fidelium patres et magistros censi? Nonne miserabilis in-
[23] saniae esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, et iniquis
[24] obligationibus illum suae potestati subicere, a quo credit non solum in terra sed etiam in caelis
[25] se ligari posse et solvi? Haec, sicut beatus Gregorius in epistola ad Mauritium imperatorem
[26] directa commemorat, Constantinus imperator, omnium regum et principum fere totius orbis
[27] dominus, evidenter intelligens, in sancta Nicena synodo, post omnes episcopos ultimus residens,
[28] nullam iudicii sententiam super eos dare praesumpsit, sed illos etiam deos vocans, non suo eos
[29] debere subesse iudicio, verum se ad illorum pendere arbitrium iudicavit. Supradicto quoque
[30] Anastasio imperatori praelibatus papa Gelasius persuadens ne ille intimatam suis sensibus veri-
[31] tatem arbitraretur iniuriam, subintulit dicens: „Duo sunt quippe, imperator auguste, quibus
[32] principaliter hic mundus regitur, auctoritas sacrata pontificum et regalis potestas, in quibus
[33] tanto gravius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus hominum in divino sunt
[34] reddituri examine rationem. / {fol. 126v} „ Et paucis interpositis inquit: „Nosti itaque inter hec te ad illo-
[35] rum pendere iudicium, non illos ad tuam redigi voluntatem.“ Talibus ergo institutis talibusque
[36] fulti auctoritatibus plerique pontificum, alii reges, alii imperatores excommunicaverunt. Nam si
[37] speciale aliquid de personis principum requiratur exemplum, Innocentius papa Archadium im-
[38] peratorem, qui a consensit ut sanctus Iohannes Crisosthomus de ecclesia pelleretur, excommuni-
[39] cavit. Alius item Romanus pontifex Stephanus^c regem Francorum, non tam pro suis iniquitati-
[40] bus quam pro eo quod tantae potestati non erat utilis, a regno deposuit, et Pippinum Karoli
[41] Magni imperatoris patrem in eius loco substituit, omnesque Francigenas a iuramento fidelitatis
[42] illius absolvit. Quod etiam ex frequenti auctoritate sancta sepe agit ecclesia, cum milites ab-
[43] solvit a vinculo iuramenti; quod factum est his episcopis qui apostolica auctoritate a pontificali
[44] gradu deponuntur. Et beatus Ambrosius licet sanctus, non tamen universalis ecclesiae episco-
[45] pus, pro culpa quae ab aliis sacerdotibus non adeo gravis videbatur, Theodosium Magnum im-
[46] peratorem excommunicans ab ecclesia exclusit. Qui etiam in scriptis suis ostendit, quod aurum
[47] non tam preciosius sit plumbo, quam regia dignitate sit altior dignitas sacerdotalis, hoc modo
[48] circa principium sui pastoralis suae scribens: „Honor, fratres, et sublimitas episcopalis nullis pote-
[49] rit comparationibus adaequari. Si regum fulgori compares et principum diademati, longe erit
[50] inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgores compares; quippe cum videas regum colla
[51] et principum submitti manibus sacerdotum, et exosculata eorum dextra orationibus eorum se
[52] credant muniri.“ Et post pauca: „Hec cuncta, fratres, ideo nos praemisisse debetis cognoscere,
[53] ut ostenderemus nihil in hoc seculo excellentius sacerdotibus, nichil sublimius episcopis repperiri.
[54] Meminisse^d enim debet fraternitas tua, quia maior potestas exorcistae conceditur, cum spiritua-
[55] lis imperator ad abiciendos demones constituitur, quam alicui laicorum causa secularis domi-

[Apparate!]

[56] a) etiam Deum ignorantibus addit Reg. b) et duces addit Reg. c) Zacharias Registr. cf. supra p. 326. 5. d) Cod.:

[57] meminisset, sed ibi correctum est. URL.

[1] nationis tribui possit. Omnibus quippe regibus et principibus terrae qui religiose non vivunt et
[2] in actibus suis Deum ut oportet non metuunt, demones, heu proh^a dolor! dominantur et misera
[3] servitute confundunt. Tales enim non divino ducti amore sicut religiosi sacerdotes ad honorem
[4] Dei et animarum salutem praeesse cupiunt, sed ut intolerabilem ~~suam~~ superbiam ~~suam~~ ostendant
[5] animique libidinem expleant ceteris dominari affectant; de quibus beatus Augustinus in libro
[6] primo de doctrina christiana dicit: „Cum vero etiam ipsis qui sibi naturaliter pares sunt quili-
[7] bet dominari affectat, intolerabilis omnino superbia est.“ Porro exorcistae ut diximus super
[8] demones a Deo imperium habent; quanto igitur **magis super eos, qui demonibus subiecti et membra sunt diaboli? Si ergo his tantum preminent**
exorcistę, quanto amplius sacerdotes? Praeterea omnis rex
[9] christianus ad exitum veniens, ut inferni carcerem evadat, ut de tenebris in lucem ten-
[10] dat, ut de peccatorum vinculo in Dei iudicio absolutus appareat, sacerdotis opem supplex
[11] et miserandus requirit. Quis autem non modo sacerdotum verum etiam laicorum in extre-
[12] mis positus pro suae animae salute terreni regis imploravit auxilium? Quis vero regum vel
[13] imperatorum aliquem christianum ex imposito sibi officio valet sacro baptismate ex diaboli
[14] potestate eripere, et inter filios Dei connumerare, /{fol. 127r} sacroque crismate praemunire? et quod
[15] maximum est in christiana religione, quis eorum valet **proprio**^b ore corpus et sanguinem Do-
[16] mini conficere, vel cui eorum data est potestas ligandi et solvendi in caelo et in terra? Ex qui-
[17] bus aperte colligitur, quanta potestate praecellat dignitas sacerdotum. Aut quis eorum potest
[18] aliquem clericum in sanctam ecclesiam ordinare, quanto minus pro aliqua culpa eum deponere?
[19] Namque in ecclesiasticis ordinibus maioris est potestatis deponere quam ordinare. Episcopi pos-
[20] sunt alios episcopos ordinare, sed nullo modo sine auctoritate apostolicae sedis deponere. Quis
[21] igitur tenuiter sciolus sacerdotes dubitet regibus anteferre? Quodsi reges pro peccatis suis a
[22] sacerdotibus sunt iudicandi, a quo rectius quam a Romano pontifice iudicari debent? Ad sum-
[23] mam quoslibet bonos christianos multo convenientius quam malos principes reges intelligi decet.
[24] Isti enim gloriam Dei querendo se ipsos strenue regunt; at illi non quae Dei sunt sed sua que-
[25] rentes, sibimet hostes alios tyrannice opprimunt. Hii veri regis Christi, **hii** diaboli corpus sunt.
[26] Isti ad hoc sibi imperant, ut cum summo imperatore eternaliter regnent; illorum vero id agit
[27] potestas, ut cum tenebrarum principe, qui est rex super omnes filios superbiae, eterna dampna-
[28] tione dispereant. Nec valde sane mirandum, quod mali pontifices iniquo regi, quem male ad-
[29] eptis per eum honoribus diligunt metuuntque, consentiunt; qui symoniace quoslibet ordinando,
[30] Deum pro vili etiam precio vendunt. Nam sicut electi insolubiliter suo capiti uniuntur, ita et
[31] reprobi maxime contra bonos ei qui est caput maliciae pertinaciter foederantur. Contra quos
[32] profecto non tam disserendum quam pro eis est lacrimosis planctibus ingemendum, ut Deus
[33] omnipotens illos a laqueis satanae quibus captivi tenentur eripiat, et tandem aliquando vel post
[34] pericula ad agnitionem veritatis perducatur.
[35] Hec de regibus et imperatoribus qui seculari gloria nimium tumidi, non Deo sed sibi regnant.
[36] Sed quia nostri est officii unicuique secundum ordinem vel dignitatem qua videtur vigere exorta-
[37] tionem distribuere, imperatoribus et regibus caeterisque principibus, ut elationes maris et super-
[38] biae fluctus comprimere valeant, arma humilitatis Deo auctore providere curamus. Scimus enim
[39] quia mundana gloria et secularis cura eos maxime qui praesunt ad elationem trahere solet,
[40] qua semper neglecta humilitate propriam querendo gloriam fratribus cupiunt praeminere. Pro-
[41] inde videtur utile maxime imperatoribus et regibus, ut cum mens illorum se ad alta erigere et
[42] pro singulari vult gloria dilatare^c, inveniatur quibus se modis humiliet, atque unde gaudebat sen-
[43] tiat plus timendum. Perspiciat ergo diligenter, quam periculosa quamve sit **timenda** imperatoria
[44] vel regia dignitas, in qua paucissimi salvantur, et illi qui Deo miserante ad salutem veniunt,
[45] non eque ut multi pauperum iudicio sancti Spiritus clarificantur. A mundi enim principio usque
[46] ad haec nostra tempora in tota autentica scriptura non invenimus septem imperatores, quorum
[47] vita adeo fuerit religione praecipua et virtute signorum decorata, sicut innumerabilis multitudo
[48] seculi contemptorum, licet illorum plures credamus apud omnipotentem Deum misericordiae
[49] salutem invenisse. Namque ut de apostolis et martyribus taceamus, quis imperatorum vel regum
[50] aequae ut Martinus, Antonius et Benedictus miraculis claruit? Ecce Constantinum pia memoriae
[51] imperatorem, Theodosium et Honorium, /{fol. 127v} Karolum et Ludovicum iustitiae amatores, christianae
[52] religionis propagatores, ecclesiarum defensores, sancta quidem ecclesia laudat et veneratur, non
[53] tamen eos tanta fulsisse miraculorum gloria indicat. Praeterea ad quae nomina regum vel im-
[54] peratorum basilicas seu altaria dedicari, **vel** ad eorum honores sancta ecclesia missas statuit
[55] celebrari? Timeant reges aliique principes, ne quanto se ceteris hominibus in hac vita praeferri

[Apparate!]

[56] a) pl^hp cod. b) proprio Reg. c) oblectare Reg.

[1] gaudent, tanto amplius aeternis incendiis subiciantur. Unde scriptum est: „Potentes potenter^a
[2] tormenta patientur.“ De tot enim hominibus reddituri sunt Deo rationem, quot suae dominationi
[3] subditos habuerunt. Quodsi alicui religioso privato non parvus labor est, animam suam custo-
[4] dire, quantus labor imminet principibus super multis milibus animarum? Praeterea si iudicium
[5] sanctae ecclesiae valde constringit peccatorem pro unius hominis interfectione^m, quid erit de his
[6] qui multa milia morti tradunt pro huius mundi honore? Qui licet aliquando ore dicant „mea
[7] culpa“ pro multorum occisione, corde tamen gaudent in sui quasi honoris extensione, noluntque
[8] non fecisse quod egerunt, neque dolent quod fratres suos in Tartarum compulerunt. Cumque ex
[9] toto corde eos non penitet, neque volunt humano sanguine acquisita omittere, illorum paeniten-
[10] tia apud Deum sine digno fructu paenitentiae manet. Unde profecto valde est timendum atque
[11] ad memoriam eorum crebro revocandum, quod sicut praefati sumus a mundi principio paucis-
[12] simi per diversa terrarum regna reges sancti ex innumerabili eorum multitudine reperiuntur,
[13] cum in una tantum pontificum Romanorum pontificum sede seriatim succedentium a tempore beati Petri
[14] apostoli ferme centum inter sanctissimos computentur. Cur autem hoc non quia reges terrae et
[15] principes vana gloria illecti, sicut praelibatum est, quae sua sunt spiritualibus praeferunt, reli-
[16] giosi autem pontifices vanam gloriam despicientes, quae Dei sunt carnalibus rebus praeponunt?
[17] Illi in se delinquentes facile puniunt, in Deum peccantes aequo animo ferunt; isti in se peccanti-
[18] bus facile ignoscunt, Deum offendentibus non leviter parcunt. Illi terrenis actibus nimium dediti
[19] spiritualia parvipendunt; isti caelestia sedulo meditantur quae sunt terrena contempnunt. Ammo-
[20] nendi ergo sunt ergo christiani omnes qui cum Christo regnare cupiunt, ne ambitione secularis pote-
[21] statis regnare affectent, sed potius prae oculis habeant quod beatus Gregorius papa sanctissi-
[22] mus in libro pastorali admonet dicens: „Inter haec itaque quid sequendum est, quid tenendum,
[23] nisi ut virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus nec coactus accedat?“
[24] Quodsi ad apostolicam sedem in qua rite ordinati meritis beati Petri apostoli meliores efficiun-
[25] tur, qui Deum timent coacti cum magno timore veniunt, ad regni solium cum quanto timore et
[26] tremore accedendum est, in quo etiam boni et humiles sicut in Saul et David cognoscitur, dete-
[27] riores fiunt? Nam quod de apostolica sede praelibavimus, in decretis beati Simmachii papae
[28] licet experimento sciamus, sic continetur: „Ille scilicet beatus Petrus perennem meritorum dotem
[29] cum hereditate innocentiae misit ad posteros.“ Et post pauca: „Quis enim sanctum esse dubi-
[30] tet, quem apex tantae dignitatis attollit?“ /{fol. 128r} In quo si desunt bona acquisita per meritum, suffi-
[31] cere possunt quae a loci praedecessore praestantur. Aut enim claros ad hec fastigia erigit, aut
[32] eos qui eriguntur illustrat. Quapropter quos sancta ecclesia sua sponte ad regimen vel impe-
[33] rium deliberato consilio advocat, non pro transitoria gloria sed pro multorum salute humiliter
[34] obediunt, et semper cavebit quod beatus Gregorius in eodem pastorali libro testatur: „Apostatae
[35] angelo similis efficitur, dum homo homini similis esse dedignatur.“ Sic Saul post humilitatis
[36] meritum in tumorem superbiae culmine potestatis excrevit. Per humilitatem quippe praelatus est,
[37] per superbiam reprobatus, Domino attestante qui ait: „Nonne cum esses parvulus in oculis tuis,
[38] caput te constitui in tribus Israel?“ Et paulo inferius: „Miro autem modo cum apud se par-
[39] vulus, apud Deum magnus, cum vero apud se magnus apparuit, apud Deum parvulus fuit.“ Vi-
[40] gilariter quoque retineant, quod Dominus in euangelio dicit: „Qui vult inter vos primus esse, sit
[41] omnium servus.“ Honorem Dei semper suo praeponant, iustitiam unicuique suum ius servando
[42] amplectantur; non eant in consilio impiorum, sed religiosi semper adquiescendo corde adhereant.
[43] Sanctam ancillam non querant sibi sicut ancillam subicere vel subiugare; sed permaxime oculos
[44] illius videlicet Domini sacerdotes magistros et patres recognoscendo, decenter studeant hono-
[45] rare. Nam si carnales patres et matres Honorare iubemur, quanto magis spirituales? Et si ille
[46] qui carnali patri et matri maledixerit morte multandus est, quid ille qui maledicit patri et matri
[47] spirituali meretur? Non carnali amore illecti studeant filium suum gregi pro quo Christus san-
[48] guinem fudit praeponere, si meliorem illo et utiliorem possunt invenire, ne plus Deo diligendo
[49] filium maximum sanctae ecclesiae inferant detrimentum. Patenter enim Deum et proximum
[50] sicut oportet non amare convincitur, qui tantae utilitati tamque necessariae sanctae matri ec-
[51] clesiae prout melius potest negligit providere. Hac namque virtute, id est caritate, neglecta,
[52] quidquid boni aliquis fecerit, omni salutis fructu carebit. Hec itaque humiliter agendo, et amo-
[53] rem Dei et proximi sicut oportet servando, praesumant de illius misericordia qui dixit: „Discite a

[Apparate!]

[54] a) portenter c.

[1] me, quia mitis sum et humilis corde. “ Quem si humiliter imitati fuerint, de regno servili et trans-
 [2] ituro ad regnum verae libertatis et aeternitatis transibunt⁹⁶. Amen.
 [3] Hanc igitur epistolam Mettensis episcopus suscipiens, plurimum confortatus est in Do-
 [4] mino. Verum nos hac decursa ad historiae ordinem redeamus.
 [5] Ubi ad aures Heinrici regis et fautorum eius anathema a domino papa factum personuit,
 [6] infremuit tyrannus, factiosorum strepitus in beati Petri vicarium turpia et nefanda concrepans
 [7] intonuit, dicentium magum eum esse et impostorem, hereticum, homicidam, fornicarium, et
 [8] si quid aliud aversatur sanae doctrinae. Non debere regem, imperatoris filium, qui non sine
 [9] causa gladium portaret, qui Romanae rei publicae patricius tutor et defensor esse deberet,
 [10] tantam pati sanctae Dei aecclesiae conculcationem, ut homo omnium peripsima, pro suis sce-
 [11] leribus iuste puniendus, et merito ab aecclesia exturbandus, summam illam regii nominis
 [12] maiestatem inpugnaret. Maledictum frustra prolatum, in eum, a quo processerat, retorquen-
 [13] dum: ut qui domino suo et regi foveam paraverat maledictionis, eo inmuni remanente, ille,
 [14] qui caput et causa mali erat, prior incideret in eam. Cum in hoc omnis perstreperet aula,
 [15] decretum est communi consilio, ut ille qui reverendam a seculis regiam maiestatem ab ec-
 [16] clesia extorrem pronunciaverat, ab aecclesiae corpore segregaretur, et Romanae aecclesiae
 [17] pontifex, qui supra omnes est, ab his qui ei subesse debebant, excommunicationi adiudicatus
 [18] est. O dementia incomparabilis, furor inedicibilis, insania mirabilis! /{fol. 128v} Quis, rogo, imperato-
 [19] rum, quis regum ad tantam prosilire ausus est protervam insaniam insanamve proterviam,
 [20] ut clavigeri caelestis vicarium, cuius lingua clavis coeli est, canonicè electum, ab omni chri-
 [21] stianitate susceptum, bene viventem, recta docentem, ab ecclesia alienandum pronunciaverit?
 [22] Conventus hic apud Ulterius Traiectum habitus est, ubi contra Deum et Dominum disputatum
 [23] est. Dies erat sabbati, et vespere sabbati ipsa nocte dominicae diei illucescente, in concilio
 [24] malignantium constitutum est et deliberatum, ut in crastino ad missas in omnium audientia
 [25] papa excommunicaretur, quia ausus fuisset regem et dominum suum excommunicare; iustam
 [26] hanc esse sententiam, ut in quo peccaverat, puniretur. Aderat in consessu illo iniqua geren-
 [27] tium Virdunensis Teodericus, et Pibo Tullensis, et plures alii, qui etsi favebant regiis nego-
 [28] ciis, hoc tamen, quia sanctorum patrum obviabat decretis et sanctionibus repugnabat canoni-
 [29] cis, aversati sunt. Et quidem Tullensi id officii impositum a rege **fuit**, eo quod esset mentis
 [30] timidae et multae inconstantiae, ut negotium id exequeretur; sed ille dum pavet ad singula
 [31] nec audet reniti, noctu cum Virdunensi assumptis sociis fugae **se** credit consilio; quamobrem
 [32] et in crastinum aliquanto morosius prolongata est negotii huius exequutio⁹⁷. Solus Willelmus
 [33] Traiectensis inventus est, qui dum hesternam ructat crapulam, posuit in coelum os suum, et
 [34] lingua eius in dominum et magistrum suum maledictionis intorsit iaculum⁹⁸. Sed non inpune.
 [35] Nam cum hoc inter sacra missarum peregisset solempnia, et peracto scelere **datus in repro-**
 [36] **bum sensum** ad eadem perexplenda accingeretur, ne vel in hoc a Iudae proditoris consortio
 [37] et merito separaretur, ubi corpus dominicum, in quod peccaverat, male sibi conscius sumpsit,
 [38] ultio divina manifestata est. Percussus est enim a Deo plaga insanabili, ita ut cum horrore
 [39] et stupore mirabili clamaret: Ardeo! ardeo! quia corpus quod vivificat, incendium illi poe-
 [40] namque pariebat, quod exarserat in eo sicut ignis in spinis, ut manifesta in eo fieret ultio
 [41] Domini. Nec datum est illi tempus ut peniteret, sed mox ut sensit ignem in se grassantem,
 [42] in sede corpore reclinato, dum clamasset: Sancta Maria! miseram vitam miserabili morte

[Apparate!]

[43] 96) Nonnulla alia subiicit Udalricus p. 165; quibus-
 [44] cum partim et codex saeculi XI. Arundelianus N.
 [45] 77. fol. 6. in Museo Britannico consentit; haec enim
 [46] a Lappenbergio nostro exscripta addit: His igitur ar-
 [47] mis rationis, quibus se reges ceterique principes
 [48] contra superbiam et vanam gloriam muniant, com-
 [49] paratis; fraternitatem tuam et eorum qui predica-
 [50] tionis locum in sancta ecclesia tenent paucis com-
 [51] monere censuimus, ut inter alia que debentur veri-
 [52] tatem fere ab omnibus neglectam, cuius propugna-
 [53] tores et defensores vix paucissimi(mi) reperiuntur, fir-
 [54] miter tenere et constanter denunciare studeatis, per-
 [55] pendentibus, quod beatus Gregorius in libro moralium
 [56] VII dicit, exponens capitulum illud „Qui timent prui-
 [57] nam, irruet super eos nix „, „Sepe, inquit, nonnulli

[43] dum temporalia adversa pertimescunt, districtioni se
 [44] eterne animadversionis obiciunt.“
 [45] Ex parte omnipotentis Dei et auctoritate beati Petri
 [46] apostolorum principis, concedo et largior tibi potesta-
 [47] tem frater H. in omni regno Lotharii faciendi ea que ad
 [48] episcopatum pertinent in his episcopatibus, in quibus sunt
 [49] episcopi excommunicati, participando Henrico quondam
 [50] regi dicto quousque idem episcopi manserint in excom-
 [51] municatione et non fuerint a nobis absoluti seu legali no-
 [52] stro successore. 97) Paulo ante scripta videtur epistola
 [53] Gregorii III, 12, ad Udonem Trevirensis, Theodericum
 [54] Virdunensem et Herimannum Mettensem. K. 98) Hoc
 [55] a. 1076. paschali tempore factum esse narrat Lamber-
 [56] tus; Hugonem Wormatiense concilium cum Mogun-
 [57] tino a. 1080 confudisse monuit Stenzel I, 387. K.

[1] finivit¹. De quo certum est, quia nobis ista vidit, nobis hoc monstratum est, ut prodesse in-

[2] ciperet nobis pena eius. **Impletum est sane in eo, quod in commentario super Lucam Beda protestatus est cap(ite) 1: Ve, ait, homini illi, qui ad mensam <D>omini malignus accedit, qui precordiis aliquo scelere pollutis mysteriorum Christi secretis participare non metuit. Ve, inquam, homini illi, de quo Iesus, qui altaribus sacrosanctis inter immolandum utpote proposita consecraturus adesse non dubitatur astantibus sibi ministris celestibus queri cogitur**

Grandis hinc inolevit terror omnibus, ita ut Viridunensis, quem clam

[3] abscessisse notavimus, urbi suae appropinquans, exeuntibus sibi obviam clericis suis cum cru-

[4] cibus et cereis, ut moris est, processionem palam interdixit, et excommunicatum se quia

[5] ad horam cessisset pronunciaverit, satisque **tunc** penituerit in excommunicatione domini

[6] papae se factiosus communicasse; ita ut palam protestaretur, quia nisi divina illi prospexisset

[7] misericordia et bonorum virorum oratio, penam quam Willelmus perpessus erat, ipse pertu-

[8] lisset. Quamobrem etiam papae dimissis nunciis, abbate videlicet Rodulfo cum sociis, cum

[9] se omnino pro communionem illa excommunicatum affirmaret, et ob id ab officio cessasset, in

[10] manu eius per litteras² stolam reddidit et anulum. Et cum se sic ipse dampnaret, parebat

[11] tamen regi, quia hec erat hora **illius**, et potestas tenebrarum. Nam inveteratam **eius** maliciam,

[12] quae obduruerat, non frangebant miracula; ut incrementa viciorum parerent **ei** etiam addi-

[13] tamenta tormentorum. Unde et impletum est in eo quod scriptum est: Multo labore sudatum

[14] est, et non exivit de eo nimia rubigo eius nec per ignem. Ignis **enim** ei tribulationis circumstre-

[15] pebat, qui viciorum rubiginem purgaret; sed nec per ignem rubiginem amisit, qui nec per

[16] flagella correctus est; quia malicia eius a conflatore consumpta **non est**.

[17] /{fol. 129r} **Anno incarnationis 1087. obiit Willelmus Anglorum rex.**

[18] Anno **igitur** ab incarnatione Domini 1079. factum est praelium in Saxonia, in quo Rodul-

[19] fus rex cecidit, et Henricus fugiendo victus est. **Hoc etiam** anno facta sunt tonitrua et ful-

[20] gura in Ianuario **et Februario**, et luna nigra et sanguinolenta visa est 3. Kal. Febr. Et sequenti anno Wit-

[21] bertus invasit sedem apostolicam, a dampnatis et excommunicatis suisque similibus in apostat-

[22] icum, non apostolicum electus. Quae conspiratio primum facta est apud Brixiam, ubi con-

[23] gregati aliqui episcoporum de sinagoga satanae, traditi in reprobum sensum, contra fidem,

[24] quae est confessio Petri, et sanctam sedem eius Romanam aecclesiam turpia et nefanda

[25] iacentes, ad plenitudinem dampnationis suae elegerunt Witbertum heresiarcham de sui simi-

[26] libus, et desperata superbia apostolicum eum vocantes, apostatam, non apostolicum effece-

[27] runt. Qui idcirco omnium fidelium odio dignior est, quia cum a principibus, Henrico scilicet

[28] rege deposito et caeteris huius perditionis ministris, quesitum esset, quis ad inpugnandum

[29] sanctum virum, papam videlicet Gregorium, falsitatis vexillum susciperet, nemo omnium tam

[30] audax, tam praesumptor, tam desperatus vel perditus inventus est, qui naufragium fidei sub-

[31] ire deligeret, praeter eum solum. Qui idcirco, credimus, antichristi negotium suscepit, ut rui-

[32] nam archiepiscopatus Ravennensis, quem pro suis criminibus eodem Gregorio praesidente

[33] synodali iudicio perdiderat, susceptione oblatis periculi compensaret. Aderat in conventu illo

[34] malignantium multus numerus dampnatorum, quos ad persequendum amatorem iustitiae

[35] communicatio criminum et amor principis illexerat, eum solum invenit diabolus promptio-

[36] rem, cui maliciae suae omnem principatum committeret. **Suscepit itaque sedem satanae, et**

[37] **in cathedra pestilentiae sublimatus, impiorum mentes ad expugnandum nomen Domini exa-**

[38] **cuebat, factus omnibus fovea peccandi.** Quae autem fuerit eius promotio seu intronizatio,

[39] quomodo ad hanc deiectionem et quam praecipitanter ascenderit, et a quibus execratus sit,

[40] quaeve eorum fuerit vita vel conversatio, et quid de ordinato vel ordinatoribus eius sentien-

[41] dum sit, Gevehardus Salzeburgensis episcopus, cuius vita speculum erat bonorum, interroga-

[42] tus edicat. Ait enim scribens Herimanno Mettensi episcopo:

[43] G. Salzeburgensis episcopus H. Mettensi episcopo salutem. Wibertus quondam Ravennas

[44] archiepiscopus cum obedientiam, quam apostolicae sedi iuramento promiserat, non attendere,

[45] sed contra ipsam omnimodis superbe studuisset, in Romana synodo inreperabiliter depositus

[46] et anathematizatus est ab apostolica sede et ab episcopis totius aecclesiae; nec hoc semel in

[47] una synodo, sed in omnibus synodis, quotquot iam septennio Romae celebratae sunt. Hic igitur

[48] ita in periuriis inveteratus et pro eisdem inreperabiliter depositus et anathematizatus, sedem

[49] Romani pontificis, cui obedientiam iuravit, per manus anathematizatorum, utpote sui similium,

[50] invasit, legitimo pastore adhuc eidem sedi praesidente. Ipsorum autem excommunicatorum nul-

[51] lus eum consecrare, vel potius execrare praesumpsit, praeter Mutinensem et Arithinum exepi-

[52] scopos, qui ambo pro suis criminibus iam annis tribus officio et communionem caruerant. Sed

[53] hii etiam si officium et communionem haberent, et Romana sedes pastore vacaret, nullum tamen

[54] eidem sedi pontificem ordinare possent. Huius enim ordinationis privilegium solis cardinalibus

[Apparate!]

[55] 1) obiit a. 1076; cf. Bertholdum, Lambertum, Brunonem, Bernoldum. 2) In registro desiderantur.

[1] episcopis Albanensi, Ostiensi, Portuensi, a sanctis patribus est concessum. Ergo Mutinensis et
 [2] Arithinus **ex**episcopi iuxta testimonium sanctissimi papae Innocentii non benedictionem, sed damp-
 [3] nationem quam habuerunt suo Ravennati imponere potuerunt; nec illum in Romanum patriar-
 [4] cham, sed in perditissimum heresiarcham promoverunt. Caveat igitur omnis christianus, caput
 [5] antichristo inclinare, statuum quam Nabuchodonosor erexit adorare, sicque se ipsius heresi-
 [6] aarchae perniciosissimo anathemati innodare. Nam quicumque illi obēdierit, qui dixit: „Ponam
 [7] sedem meam ad aquilonem, et ero similis Altissimo,“ certissime in aeternam dampnationem ibit
 [8] cum ipsis. Amen.

[9] Hec sunt de Witberto Gevehardi Salzeburgensis, viri utique doctissimi et autentici, scri-
 [10] pta veridica, quibus utique nullus cum iustitia obviare praevallet. Extant et alia eius scripta
 [11] auctoritate et veritate subnixa, quae pro viri merito reverenter fidelium honorat et amplexa-
 [12] tur aecclesia. Ab hoc itaque Wiberto, sale utique infatuato, Heinricus coronam suscepit im-
 [13] perii, factus infelix membrum illius qui est rex super omnes filios superbiae, suscipiens ab
 [14] illo maledictionem pro benedictione; et quidem satis congrue. Nam dignum erat, et pro meri-
 [15] tis acta res est, ut talis rex talem papam institueret, et ab eodem ipse coronam ignominiae
 [16] et sceptrum dedecoris susciperet.

[17] /{fol. 129v} Defuncto per id temporis Lugdunensi archiepiscopo Gibuino³, cum varia quorumdam
 [18] esset electio, domnus Hugo Diensis episcopus electione cleri et populi **Lu(gdunensis)**, auctoritate et prae-
 [19] cepto Romani pontificis in archiepiscopum Lugdunensem promotus est **anno incarnationis**
 [20] **Domini 1082**⁴. Adhuc enim Romanae urbi domnus Gregorius praeerat, quamquam Wiberti-
 [21] starum iam esset facta conspiratio, non tamen promotio. Ubi vero et promotio eius execra-
 [22] tione sua illa quasi auctorizata est, et iudicatum est ab impiis et periuris hostili manu Romam
 [23] aggrediendam, ut papa, qui populi obsequio et amore cum gratia Dei protegebatur, cum ini-
 [24] iuria et dedecore a sede propelleretur: eousque res devenit, ut rex cum papa suo exercitu
 [25] innumerabili fultus Romam tenderet, **et in itinere** quotquot poterat ad adorandam statuum,
 [26] et in ea imaginem bestiae compellebat. Sed modo mirabili quo plus ad explendam profanae
 [27] mentis vesaniam ferebatur, eo gravius deiciebatur et dehonestabatur. Aliquando enim
 [28] magnum erat si quis regium osculum merebatur, gratum si quis vestigia papae oscularetur.
 [29] Nunc versa vice rerum, quicumque inventus fuisset, tenebatur, nec antea dimittebatur, nisi
 [30] primo pedem paparelli illius oscularetur, et sic demum osculo regis potiebatur: ut esset in
 [31] ambobus equipartita iniuria, verum regis tanto gravior, quanto hic cuius pedibus inclinabatur,
 [32] erat deterior. Quae enim maior esse potest insania, quam virum litteris adprime eruditum,
 [33] disciplinis aecclesiasticis imbutum, sanctionis aecclesiasticae non ignarum, tenentem in aec-
 [34] clesia magnae dignitatis et praelationis locum, ad tantam mentis devenire hebetudinem, ut
 [35] contra Deum superbire incipiat, et locum celsitudinis non in aecclesia, sed extra aecclesiam
 [36] et supra aecclesiam contra ius et fas appetens, illi assimilari omnino studeat, qui dixit: Po-
 [37] nam sedem meam ad aquilonem, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam
 [38] super altitudinem nubium, similis ero Altissimo *.

[39] *) Hoc loco proponere libet fragmentum in codice Musei Britannici inter Arundelianos N. 390. manu saeculi XI.
 [40] exeuntis exaratum, quod in itinere Anglico a. 1844 exscripsi. Legitur ibi fol. 132, et pactum Heinrici IV.
 [41] cum Romanis a. 1083 mense Iunio ictum illustrat: Quidam qui dicuntur religiosi et sanctissimi,
 [42] sicuti hactenus soliti sunt facere, se posuerunt contra ius, et temptaverunt Deum, et fecerunt
 [43] quod facere non debuerunt; ob hoc magnum dedecus habuerunt. Nam isti sunt illi qui
 [44] fecerunt iudicium de regno et sacerdotio; set Deus qui est misericordissimus et piissimus
 [45] praevidit quod iustum est. Nam abbas Cassini montis et cancellarius qui cardinalis est de
 [46] sancto Paulo, et episcopus Portuensis cum aliis coepiscopis et Bernhardus diaconus, et Wi-
 [47] mundus monachus qui alio nomine Christianus nuncupatur, et Gratianus, qui omnes ex prae-
 [48] cepto papae fecerunt hanc legem quam audituri estis. Set prius dicam qui benedixit aquam,
 [49] scilicet quidam vir qui est nimis religiosus, et nuncupatur Petrus Neopolitanus, et est mo-
 [50] nachus, qui prius presbiter fecit triduanum ieiunium cum aliis clericis qui ibi fuerunt, et ipse
 [51] presbiter sanctissimus celebravit missam. Peracta vero missa, abiit ad aquam cum supra-
 [52] dictis et benedixit aquam. Misit vero puerum quendam in aquam ex parte regis, ut Deus
 [53] discerneret veritatem, si ipse rex haberet iusticiam. Mox ergo ut puer missus est in aquam,

[Apparate!]

[54] 3) 15. Kalend. Maii depositio d. Gebuini archiepi-
 [55] scopi Lugdunensis legitur in necrologio S. Benigni
 [56] Divionensis. K. 4) In litteris Registr. IX, 18.
 [57] 9. Kalend. Novemb. ad Hugonem datis monet Gre-
 [58] gorius ne regimen Lugdunensis ecclesiae accedere

[54] dubitet. Scripta est epistola a. 1082, si Hugo a.
 [55] 1083 et ineunte quidem consecratus est archiepi-
 [56] scopus Lugdunensis, quod e veteri quadam charta
 [57] recte collegisse videntur auctores Gall. christ. tom.
 [58] IV, 109. K.

[1] Reversus inter haec ab urbe Roma Rodulfus abbas venit Viridunum, et Viridunensi epi-
 [2] scopo communionis gratiam a papa reportans, absolutionem eius domno Mettensi episcopo
 [3] impositam, qui vices papae exequabatur, requirendam esse satisfactione praemissa insinuavit.
 [4] Verum quia Wibertum execratum, et regem obstinato animo Romam tendere iam fama vul-
 [5] gaverat, intumuit animus hominis, et quidquid egerat, quidquid dampnaverat vilipendens, ad
 [6] vomitum rediit, culpam non solum fateri non erubuit, quin potius gravioribus se vinculis peccati et
 [7] pertinaciae innodare non pertimuit. Nam subito per semetipsum absolutus, pontifex in vestitu
 [8] sacerdotali apparuit, missas celebravit, et quidquid illud est quod sacerdotali officio convenit,
 [9] quod eotenus caverat implere non formidavit, in monasterio novo sanctae Mariae, quod ipse
 [10] summo studio et cura extruxerat, reliquias introducens, aquam benedicens et aspergens, et
 [11] singula episcopi officia complens.
 [12] Exhinc orta sunt mala in Israel. Anno enim ab incarnatione Domini 1084 Henricus
 [13] Romam veniens urbem cepit, muros evertit, Gregorium papam in turre Crescentis muro clau-
 [14] sit, suumque papam in ecclesia sancti Petri sedere constituit, ut impleretur quod scriptum
 [15] est: Cum videritis idolum abominationis stantem ubi non debet, qui legit intelligat. Inter haec
 [16] Viridunensis fera tota humanitatis facie eversa, hac illacque debachabatur, ita ut omnis in eo
 [17] religionis species immutaretur, et obsequium quod prius viris religiosis, qui tunc a Leodio
 [18] confluxerant et ab aliis undique partibus, atque sub habitu monastico in coenobiis suburbanis
 [19] degebant, exhiberat, verteret in arma furoris. Totus illi sermo de imperio Henrici, de pa-
 [20] patu Clementis erat, ita ut publice in aeclesiis nomen illius heresiarchae nefandi in canone
 [21] recitari praeciperet. Quod etiam faciebant reliqui episcopi Lotharingiae et Langobardiae,
 [22] exceptis perpauca, qui magisterio Petri adhaerebant; quorum vita cum esset sancta, pia,
 [23] casta et catholica, publica notabatur infamia, insana dicebatur et heretica; non intelligentes
 [24] illud Ysidori dictum, quod noverit se a communione totius orbis separari, quicumque nomen
 [25] apostolici pro qualicumque dissensione in canone non recitaverit. Admiranda prorsus Dei
 [26] omnipotentis miseratio, qui electos suos etsi aliquando permittit concuti, non sinit tamen
 [27] penitus labefactari. Non sufficiebat sacerdotibus vel solos /{fol. 130r} peccare; facti erant laqueus iu-
 [28] venum omnes, ut etiam absque synagogis facerent eos qui non communicabant operibus
 [29] eorum in communicando excommunicatis, in abiectioe Gregorii, in assertionem Wiberti. Iam
 [30] vero si quis esset qui Gregorio communicaret, hic publice conviciis appetebatur, hic hereti-

[31] abiit iusum in fundo aquae^a. Ad hoc miraculum stupefacti fuerant omnes qui ibi aderant,
 [32] et unus illorum nomine Wimundus qui Christianus nuncupatur, cepit dicere contra Gratia-
 [33] num: Certe tu impressisti puerum ut iret iusum in fundo aquae. Set ipse Gratianus cepit
 [34] detestare et dicere: Quia nunquam feci tale quid. Tunc ipse Wimundus nomine cum iracun-
 [35] dia abiit ad papam, et dixit: Quoniam Gratianus impressit puerum ut iret in fundo aquae.
 [36] Papa ut audivit, praecepit illi Wimundo et dixit: Vade et dic illis ut iterum mittant puerum
 [37] in aquam, ut videamus si verum est quod tu dicis. Ad tale praeceptum perrexit ipse Wi-
 [38] mundus, et dixit omnibus illis qui ibi aderant ex parte papae, ut alia vice misissent puerum
 [39] in aquam. Et ipsi ex praecepto papae miserunt iterum puerum in aquam, et abiit puerulus
 [40] iusum in fundo aquae sicut prius. Post haec eandem legem ipsi supradicti fecerunt pro-
 [41] pter papam, et miserunt puerulum in aquam, qui cepit natere desuper. Miserunt et alia
 [42] vice, qui supernatavit similiter. Ob hoc impulerunt subter aquam ut iret in profundum
 [43] aquae, set Deus non permittebat. Nam habuerunt eum suffocare in aqua. Ad tale miracu-
 [44] lum sunt stupefacti, et nesciunt quid agere debeant. Sunt modo consiliati, ac fidem inter
 [45] se dederunt, si res ista in propatulo esset, regi per aliquem hominem, ut nec unus illorum
 [46] audeat dicere sine communi consilio et sine consilio papae. Nam ipse accepit fidem ab
 [47] omnibus, ut nullus audeat dicere. Hoc factum est in Pallaria in monasterio sanctae Mariae,
 [48] quae est capella ipsius abbatis Cassini montis. Hoc factum est ad confusionem illorum qui
 [49] fecerunt et ad salutem vestri imperii, et fuit factum in dominica die post missam de ad-
 [50] ventu Domini.
 [51] SACRAMENTUM.
 [52] Tibi dicimus, rex Heinric^b, quia nos infra terminum illum quem tecum ponemus ad 15
 [53] dies postquam Romam veneris faciemus te coronare papam Gregorium si vivus est, vel si
 [54] forte de Roma non fugerit. Si autem mortuus fuerit, vel si fugerit et reverti noluerit ad
 [55] nostrum consilium ut te coronet infra constitutum terminum, nos papam eligemus cum tuo
 [56] consilio secundum canones, et ipsum papam studebimus per bonam fidem ut te coronet, et
 [57] nos studebimus per bonam fidem ut Romani faciant tibi fidelitatem. Haec omnia observa-
 [58] bimus tibi absque fraude et malo ingenio, nisi quantum communi consilio nostro et tuo ad-
 [59] datur vel minuatur.

[Apparate!]

[60] a) aq. c. b) H. c.

[1] cus, destructor regni, assertor mali, qui nec vita dignus esset, qui publicae indignationis
 [2] offensam contraheret periurus, et quodam adinventio nomine Paterinus dicebatur. Advene-
 [3] rant tempora periculosa, obnubilata erat facies aecclesiae, non agnoscebat quos genuerat
 [4] filios, quia patiebatur infestos, nec ipsi matrem agnoscebant, quam cum multis et miris modis
 [5] affligerent et insectarentur, vicem eius dolere non noverant. Beati qui in hac sanctae Dei
 [6] ecclesiae conculcatione non inquinaverunt vestimenta sua; ambulabunt in albis, quia digni sunt.
 [7] Nec mutabat pardus varietates suas, Heinricus scilicet nequicias suas, quin immo Romae
 [8] positus, quotquot poterat minis, terroribus, blandimentis, promissis sibi conciliabat; bella,
 [9] cedes, homicidia per se suosque faciens, et totis quibus poterat nisibus iniquitati favens, veri-
 [10] tati resistens, et insuper suis litteras mittens, quibus se Romam optinuisse, papam deiecisse,
 [11] et omnibus omnino praevaluisse mendaciter confingebat. At vero Mathildis comitissa, Roma-
 [12] nae aecclesiae filia, virilis animi constantiam teneris, tanto ei fortius resistebat, quanto magis
 [13] huius astutias et papae innocentiam noverat. Sola enim tunc temporis inventa est inter femi-
 [14] nas, quae regis potentiam aspernata sit, quae calliditatibus eius et potentiae etiam bellico
 [15] certamine obviaverit, ut merito nominetur virago, quae virtute animi etiam viros praeibat.
 [16] Adesto, summe Deus, et aecclesiae tuae regnum et aecclesiasticae constitutionis robur, quod
 [17] Spiritu sancto tuo ordinante firmaveras, non patiaris de culmine gloriae suae dilabi, nec sinas
 [18] tantis subiacerere periculis. Hec est mulier illa, de qua ab ottrectatoribus^a fidei et conculcato-
 [19] ribus veritatis crimen incestus sancto pontifici obiciebatur. Cui si deessent meritorum laudes,
 [20] hoc solum satis eam commendabilem redderet, quod cum tali viro, dum exprobratur, dum
 [21] convitia suscipit, dum impropria audit, approbatur, honoratur, laudatur. Quae enim ut haec
 [22] pro Romana decertavit aecclesia? Quot et quanta passa est, ut illa debita libertate frueretur?
 [23] Extant ad eam plures epistolae papae; quarum hic unam non pigebit inserere, ut agnoscat,
 [24] qua sibi invicem unione connectantur, ut omne os loqui iniqua volentium obstruatur, et ut
 [25] benivoli instruantur, et maliloqui erubescant et confundantur:
 [26] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilectae in Christo filiae Mathildi salutem et
 [27] apostolicam benedictionem. Quanta sit mihi cura, quantaque sollicitudo de te tuaque salute,
 [28] ipse solus qui cordis archana rimatur intelligit, et multo melius me ipso cognoscit. Tu tamen si
 [29] pensare non negligis, ut reor animadvertes, quia pro tantis me tui curam habere oportet, pro
 [30] quantis te caritatis studiis detinui, ne illos desereres, ut tuae solius saluti animae invigilares.
 [31] Karitas enim, ut sepe dixi et dicam, sequens celestem tubam, non querit quae sua sunt. Sed
 [32] quia inter cetera quae tibi contra mundi principem, favente Deo, arma contuli, quod potissimum
 [33] est, ut corpus dominicum acciperes, indicavi, et ut certae fiduciae matris Domini te omnino
 [34] committeres praecepi, quid inde beatus Ambrosius, videlicet de sumendo corpore et sanguine
 [35] Domini dicat, his in litteris intimavi. Ait enim in libro 4. de sacramentis inter cetera: „Si
 [36] mortem Domini annunciamus, annunciamus remissionem peccatorum. Si quotienscumque fun-
 [37] ditur sanguis Domini, in remissionem peccatorum funditur, debeo illum semper accipere, ut
 [38] semper mihi peccata dimittantur. Qui semper pecco, semper debeo habere medicinam⁵.“ Item
 [39] in libro 5. de sacramentis^{b, 5}.
 [40] /{fol. 130v} Gregorius igitur in turre Crescentis muro clausus, legatos misit ad Robertum Apuliae
 [41] ducem, qui tunc forte classe instructa mare transire parabat, ut veniret et obsidionem solve-
 [42] ret. Erat tunc forte Romae abbas Divionensis domino papae per omnia fidelissimus, quem
 [43] pro ingenita sibi bonitate et obedientia debita beato Petro, dulcissimo amplectebatur affectu,
 [44] adeo ut concaptivum suum eum vocaret; quia non eum movebant salutis pericula pro iusti-
 [45] tia suscepta. Hunc ergo ad evocandum ducem cum quibusdam cardinalibus misit. Qui obe-
 [46] dientiam non segniter exequutus, principem adduxit, et data Urbi obsidione, patefactoque
 [47] ingressu, rege fugato, papa liberatur, et ad Lateranense palatium cum gloria reducitur.
 [48] At quia Normannorum instabilitas Urbe capta et praedae data multa mala perpetrave-
 [49] rat, nobilium Romanorum filias stuprando, et nocentes pariter innocentesque pari poena
 [50] affligendo, nullumque modum, uti victoribus mos est, in rapina, crudelitate, direptione
 [51] habendo: veritus ne duce recedente infidelitas Romana exagitata recrudesceret, et quos
 [52] antea habuerat quasi fidos amicos, pateretur infidos, cedendum temporis arbitratus, Sa-
 [53] lernum se contulit. Rex vero hoste adventante, fugae praesidium requirens, sigillum do-

[Apparate!]

[54] a) ita c. b) locus vacat.

[55] 5) Desunt permulta. Data est epistola 15. Kalend. Mai. ind. 12. i. e. 1074. Registr. I, 47. Cod. Udal-

[56] rici 157. K.

[1] mini papae, quem furto subriperat, secum tulit; et Portuensem, quia olim familiaris papae
[2] fuerat, sibi conciliatum secum duxit. Witbertus vero et ipse aufugit. Quamobrem verita
[3] Mathildis, ne simplices quique astutia regis specie sigilli deciperentur, praevenit malitiam
[4] illius, mittens litteras fidelibus in hec verba:
[5] Mathildis Dei gratia si quid est, omnibus fidelibus in Theuthonicorum regno commorantibus, salu-
[6] tem. Notum vobis facimus. quod Henricus falsus rex furto subripuit sygillum domni papae
[7] Gregorii. Unde si quid audieritis quod discordet a nostra legatione, falsum arbitramini, neque
[8] mendaciis eius adquiescatis. Preterea episcopum Portuensem secum ducit; quoniam olim fuit
[9] familiaris domini papae. Si igitur aliquid vobiscum vel contra vos per eum vult operari, eum
[10] falsum testem nolite dubitare. Nulli umquam credatis, qui aliter quam nos dicere audebit.
[11] Sciatis domnum papam iam recuperasse Sutrium atque Nepe. Barrabas latro, id est Henrici
[12] papa, ipse quoque aufugit. Valet, et de insidiis Henrici cauti estote.
[13] Igitur summo pontifice ab Urbe discedente, eius comitatus abbas Divionensis non defuit.
[14] Verum die quadam exercitu ultra quam speraverat summo diluculo progresso, cum ipse
[15] cum sociis celer subsequeretur, calorum turbam offendit, qui extrema hostium sequentes,
[16] mira agilitate currendi ignaros doli et fraudis trucidabant. Quorum nequitiam abbas, ut ex-
[17] pertus in talibus, agnoscens et praecavens, socios iter accelerare praemonuit. Verum illis
[18] propere abeuntibus, cum post terga subdole clamaretur ab impiis, non esse eam viam quae
[19] praeentium vestigia sequeretur, se viam scire, et paratos ostendere si expectarentur, abbate
[20] contradicente et dolos eorum manifestante, frater qui comitabatur Walterius nomine sub-
[21] stitit, et ultra votum omnium viam ab eis querebat. A quibus mox peremptus, viam univer-
[22] sae carnis ingressurus erat. Quod et ita contigit. Cum enim accelerantem praestolatur^a,
[23] emissa lanceola in eum dirigitur; set dum tarde sibi providet, et ictum devitare gestit, vul-
[24] nus letale suscepit. Et dum ex dolore ictus gradum accelerat, abbatem subsequutus, supra
[25] pectus eius capite reclinato, vitali spiritu deficiente corruit, et deficiens mortuus est. Cui
[26] illud obfuisse credimus, quia partibus papae iustis et sanctis aversabatur, nec corrigi poterat
[27] cum sepius obiurgaretur. Parcat ei omnipotens Deus, et tribuat, ut ultio praesens et pecca-
[28] torum veniam et aeternitatis ei pariat mansionem. Illo ergo ruente, non destitit malorum
[29] improbitas a persequendo, donec bestia quae sarcinas ferebat remanente, inveniret Romana
[30] avaritia quo cupiditatis ingenitae frena laxaret, sicque malicia eorum propter sarcinas inter-
[31] rupta est. Intueamur nunc fluctuantem et estuantem animum patris de morte filii, et cogite-
[32] mus quae potuit consolatio dolori illius mederi. Apud exteras gentes positus, duobus tantum
[33] sociis et hoc tercio fultus quid putamus cordi eius accesserit? Qui cogitationum fluctus, qui
[34] perturbationum impetus, qui dolorum gemitus, quae suspiria, quae mentis anxietas; cum
[35] perderet socium socius, filium pater, magister discipulum, et non solum insalutatum dimit-
[36] teret, quin etiam ruentem, deficientem, morientem respicere non auderet, nec humanitati
[37] officia pia persolvere? O qui patres estis, qui affectum filiorum corde tenetis, attendite et
[38] videte, quis patris huius dolor extiterit, qui filium dum putat vivum et vegetum, innocenter
[39] ante se videt mactatum, in morte filii pater passus est. Qui habet amicum karissimum, et
[40] eum cogitat moriturum, scit quid pater passus sit, licet maiora passus sit /{fol. 131r} quam aliquis ami-
[41] cus de amico excogitare possit. Multum enim distat inter id quod somniamus, et quae oculis
[42] praesentialiter videmus; sic permaxima est differentia inter cogitatum et actum. Venit ergo
[43] tandem abbas ad socios, et osculato pede papae, cum vultus mentem indicaret, dolorem cor-
[44] dis aperuit. Papa vero directis militibus cum armorum apparatu, auctores tanti sceleris per-
[45] sequi, et corpus exanimati fratris ad se praecepit deportari. Quod inventum est omni veste
[46] spoliatum et in suo sanguine volutatum, sicque a quodam clerico de sociis in papae prae-
[47] sentia perlatum. Qui benigno ut erat animo compaciens, pluviali suo quo indutus erat, cor-
[48] pus fratris operiens, et absolutionem ei faciens, missam pro defuncto cecinit, et sic terrae
[49] quod suum erat restituit, multum consolatus abbatem, ut voluntati Dei sui concordaret, iudi-
[50] cia eius esse occulta, numquam tamen iniusta. Confortatus est autem spiritus illius in Do-
[51] mino, et cum omnia perdidisset, non ad iracundiam provocatus est, neque stultum quid con-
[52] tra Deum loquutus est. Cogitabat vero papa mitissimus eum penes se retinere diebus vitae
[53] suae, sed quia idem anxietate iam per annum integrum commissos sibi fratres et filios se
[54] non vidisse, licet doleret illos non ut decuerat eum a se dimisisse: videns animum eius in
[55] hoc esse ut fratres visitaret, dimisit eum, imposita ei legatione Colimbriae, dans litteras ad

[Apparate!]

[56] a) ita codex; praestolamur Labbeus edidit.

[1] Sisenandum principem praefatae provinciae⁶, ut ei tamquam alteri sibi crederet. Misit etiam
[2] per eum, et per Petrum Igneum⁷, et per principem **Salernitanum Gisulfum nomine**, quos
[3] Cluniacum mittebat, litteras omnibus fidelibus, in quibus et calamitatis sanctae Romanae
[4] aecclesiae causam, et cur tanta passus sit, quamobrem ad hec patienda adductus sit, breviter
[5] dilucidavit, et ut sui miserentur ammonuit in hec verba:
[6] Gregorius episcopus, servus servorum Dei, omnibus in Christo fidelibus, apostolicam sedem
[7] revera diligentibus, salutem et apostolicam benedictionem. Pervenit, fratres karissimi, pervenit
[8] ut estimamus ad notitiam vestram, quia nostro tempore innovatum est quod in psalmis inqui-
[9] rendo dicitur: „Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges
[10] terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus christum eius.“ Prin-
[11] cipes enim gentium, et principes sacerdotum cum magna multitudine convenerunt in unum ad-
[12] versus Christum omnipotentis Dei filium, et adversus apostolum eius Petrum, ut christianam
[13] religionem extinguerent, et hereticam pravitatem propagarent. Sed Deo miserante, illos qui
[14] confidunt in Domino, nullo terrore nullaque crudelitate vel mundanae gloriae promissione ad
[15] suam potuerunt deflectere impietatem. Pro nulla quippe alia qualibet ratione contra nos inique
[16] conspirantes manus erexerunt, nisi quia periculum sanctae ecclesiae noluimus silentio praeter-
[17] ire, et his qui eandem sponsam Dei non erubescunt in servitutem redigere. In omnibus enim
[18] terris licet etiam pauperculis mulierculis suae patriae lege suaque voluntate virum accipere
[19] legitime, sanctae vero aecclesiae, quae est sponsa Dei et mater nostra, non licet, secundum im-
[20] piorum votum et detestabilem consuetudinem, divina lege propriaque voluntate suo sponso lega-
[21] liter in terris adherere. Non enim pati debemus, ut filii sanctae ecclesiae hereticis, adulteris et
[22] invasoribus, quasi patribus subiciantur, atque ab eis velut adulterina infamia notentur. Hinc
[23] multa mala, diversa pericula et inaudita crudelitatis scelera qualiter sint exorta, a nostris le-
[24] gatis luce clarius veraque relatione potestis addiscere, et si revera doletis et contristamini de
[25] ruina christiana religionis et confusione, eique vultis manum praebere adiutorii, intrinsecus
[26] certo tacti dolore, ab eisdem instrui satis potestis. Sunt enim beato Petro fidelissimi, et inter
[27] primos domus eius unusquisque in suo ordine adnumerati, qui nullo terrore nullaque tempora-
[28] lium rerum promissione potuerunt in aliquo ab eius fidelitate et defensione avelli et a gremio
[29] sanctae matris aecclesiae separari. Sed quia **michi**, sicut novit vestra fraternitas, licet indigno et
[30] peccatori divinitus per prophetam dicitur: „Super montem excelsum“ et reliqua; et iterum,
[31] „Clama, ne cesses „; velim nolim, omni postposita verecundia, timore quoque vel alicuius ter-
[32] reno amore, euangelizo, clamo, clamo, et iterum clamo, et adnuncio vobis, quia christiana reli-
[33] gio et vera fides, quam filius Dei de coelo veniens per patres nostros nos docuit, in secularem
[34] versa pravam consuetudinem, heu! proh dolor! ad nichilum pene devenit, et inmutato antiquo
[35] colore cecidit non solum in diaboli verum etiam in Iudeorum, Sarracenorum atque paganorum
[36] derisionem. Illi enim leges suas, licet hoc tempore ad nullam animarum salutem utiles, nullis-
[37] que miraculis sicut lex nostra aeterni regis frequenti attestazione clarificatas et corroboratas,
[38] prout credunt, observant. Nos autem seculi inebriati amore, et vana decepti ambitione, omni
[39] religione et honestate cupiditati atque superbiae postpositis, exleges et quasi fatui videmur; quia
[40] praesentis vitae et futurae salutem et honorem sicut patres nostri non habemus, nec etiam sicut
[41] oportet speramus. Et si sunt aliqui, licet rarissimi, qui Deum timeant, pro se utcumque, non
[42] pro communi fratrum salute decertant prompta voluntate. Qui vel quot sunt, qui pro timore vel
[43] amore omnipotentis Dei, in quo vivimus movemur et sumus, tantum desudent, vel usque ad
[44] mortem laborent, quantum seculares milites pro dominis suis, vel etiam pro amicis et subditis?
[45] Ecce multa milia hominum secularium pro dominis suis /{fol. 131v} cotidie currunt in mortem, pro caelesti
[46] vero **D(omino)** et Redemptore nostro non solum in mortem non currunt, verum etiam quorumdam
[47] hominum inimicitias subire contempnunt. Et si sunt aliqui, immo Deo miserante sunt, licet per-
[48] paucissimi, qui in faciem impiis usque ad mortem resistere pro amore christiana legis contem-
[49] dunt; non solum a fratribus, ut dignum est, non adiuvantur, sed etiam imprudentes et minus
[50] discreti ut dementes habentur. Sed quia hec et his similia specialiter inminent nobis ut vobis
[51] indicemus, quatenus Deo largiente vicia possimus a cordibus fratrum avellere et virtutes in eis
[52] plantare, rogamus et obsecramus in domino Iesu, qui nos sua morte redemit, ut tribulationes
[53] et angustias quas patimur ab inimicis christiana religionis, cur et qualiter patiamur, diligenter
[54] investigando intelligatis. Ex quo enim dispositione divina mater aecclesia in trono apostolico
[55] me valde indignum et Deo teste invitum collocavit, summopere procuravi, ut sancta aecclesia

[Apparate!]

[56] 6) Neque hae neque sequentes Gregorii litterae in registro leguntur. K. 7) cardinalem.

[1] sponsa Dei, domina et mater nostra, ad proprium rediens decus, libera casta et catholica per-
 [2] maneret. Sed quia hosti antiquo hec omnino displicent, armavit contra nos membra sua, ut
 [3] omnia in contrarium verteret. Ideo in nos, immo in apostolicam sedem tanta fecit, quanta
 [4] facere a tempore Constantini Magni imperatoris nequivit. Nec valde mirum, quia quanto plus
 [5] antichristi tempus appropinquat, tanto amplius christianam religionem extinguere decertat.
 [6] Nunc autem, fratres mei karissimi, diligenter quae vobis dico audite. Omnes qui in toto orbe
 [7] christiano censentur nomine, et christianam fidem vere cognoscunt, sciunt et credunt, beatum
 [8] Petrum apostolorum principem esse omnium christianorum patrem, et primum post Christum
 [9] pastorem, sanctamque Romanam aecclesiam omnium aecclesiarum matrem et magistram. Si
 [10] ergo hoc creditis et indubitanter tenetis, rogo vos et praecipio ego, qualiscumque frater et in-
 [11] dignus magister vester, per omnipotentem Deum adiuuate et succurrite praedicto patri vestro
 [12] et matri, si per eos absolutionem omnium peccatorum et benedictionem atque gratiam in hoc
 [13] seculo et in futuro habere desideratis. Omnipotens Deus, a quo bona cuncta procedunt, men-
 [14] tem vestram semper illuminet, eamque sua dilectione ac proximi fecundet, ut mereamini prae-
 [15] fatum patrem vestrum et matrem certa devotione debitores vobis facere, et ad eorum societa-
 [16] tem sine verecundia pervenire. Amen.

[17] Abbas igitur Divionensis cum Petro Igneo et principe Salernitano apud Salernitanam
 [18] urbem mare ingressi, quia per terram ire propter discursantium hostium impetus pertime-
 [19] scebant, longa navigatione pertesi tandem applicuerunt apud Sanctum Egidium⁸, ubi diversis
 [20] curarum aestibus cepit mens eius anxari, utrum sicut papa praeceperat iret recto tramite Co-
 [21] limbriam, an visitaret filios quos iam emenso anno non viderat. Ei itaque fluctuanti providit
 [22] respectus pietatis divinae, inspirans cordi illius, ut postposita omni dubietate fratres et filios
 [23] visitaret; quod et fecit, nec eum fecisse penituit. Nam nisi hoc fecisset, fortasse rediens a
 [24] Colimbria vix invenisset quos visitaret. Perdidisset etiam tantam frugem filiationis, quantam
 [25] eo anno suscepit, cuius tanta extitit multiplicatio, ut merito debeat Divionensis aecclesia an-
 [26] num ipsum meliori numerare lapillo. Venit ergo Divionem, et quos in discessu suo passus
 [27] fuerat infestos, invenit toto sibi corde substratos. Invenit etiam scissam in aliquibus cordi-
 [28] bus caritatem, quae sanavit prout potuit et Dominus dedit. Nondum multum temporis fluxe-
 [29] rat, cum audita dissensione inter Viridunensem episcopum et religiosos quosdam qui in
 [30] eadem urbe in cenobiis suburbanis degebant, quibus contrarium erat Witberto^a, et eis qui
 [31] Wibertistis^a communicabant, subesse, Bertiniacum se contulit, praestolans et praecavens si
 [32] forte cum gratia Dei fratres illos posset venari, ut ad se confugerent, ubi in innocentia et
 [33] quiete modesti spiritus Deo libere servire valerent. Verum de his hec interim dicta sint.
 [34] Igitur papa Salernum veniens, ibidem remansit Deo devote serviens, et in tribulationi-
 [35] bus quae increverunt super eum, gratias agens. Confortabatur autem in Domino, et prospe-
 [36] rabatur in spiritu; quia sicut omnia adversa habet qui sibi displicet, ita et quem non remor-
 [37] det conscientia simplex /{fol. 132r} pura et lucida, nullo bono indiget. Rememorabatur praedecessorum
 [38] suorum Romanorum pontificum, Gregorii, Leonis et aliorum, qui quanto perfectiores in via
 [39] Dei fuerunt, tanto a Romanis gravius insectati sunt, et ideo digni inventi sunt. Simplex
 [40] oculus corpus reddebat lucidissimum. Incedebat securus per iustitiae semitas, cui testimo-
 [41] nium perhibebat conscientia, quod pro defensione veritatis patiebatur; ideo non tribulabatur.
 [42] Videbat et sollicitus secum retractabat, quia si papa cum Deo esse vult, pauper et inops **effi-**
 [43] **cietur**; qui autem volet esse cum seculo, ut querat quae sua sunt, non quae Iesu, a symonia
 [44] manum non cohibeat, iniquitati faveat, non aequitati, congregandis pecuniis inhiet: hic dita-
 [45] bitur opibus, et superabundabit. Ideo pauperiem Christi non habentis in corde pravorum
 [46] ubi caput reclinet, tanto magis appetebat, quanto mammonae furentis et illicientis fallaces
 [47] et non veras aspernabatur divitias. Astringebatur **enim** in utroque humero velamine super-
 [48] humeralis, qui contra adversa et prospera virtutum semper ornamento muniebatur, **et** ad
 [49] sola quae anteriora sunt nitens, in nullo delectationis infimae latere flectebatur^b.

[50] /{fol. 132v} Iam autem tempus adest, ut resolutionis eius series referatur, et quo fine ad Dominum
 [51] suum, pro quo tanta passus est, migraverit, oratio brevis nec tediosa prosequatur. Re enim
 [52] vera finis eius laus Domini est, quia si omnis laus in fine canitur, cum consummata vita eius
 [53] tota sit apud Deum gratiarum actio, ipsa eiusdem consummatio perhennis est in laudibus

[Apparate!]

[54] a) ita c. b) reliqua pagina vacat.

[55] 8) S. Gilles in Languedoc.

[1] Dei iubilitio. Sciens ergo imminere diem vocationis suae, longe ante convocatis cardinali-
[2] bus episcopis et caeteris concaptivis, diem obitus sui praedixit; consummatisque omnibus
[3] aecclesiasticae institutionis officiis, 15. Kal. Iunii praedictos fratres sub districti iudicii inter-
[4] minatione et sanctae obedientiae praecepto constrinxit; ut si qua in se corrigenda depre-
[5] hendissent, nullatenus tacere praesumerent. Quibus collaudantibus et vitae conversationem,
[6] et disciplinam doctrinae sanctae morumque institutionem, et secundum scientiam sancti zeli
[7] fervorem, compulit eos apostolica auctoritate singillatim sibi dextras dare, promittentes
[8] quod hereticum illum invasorem sanctae et apostolicae aecclesiae numquam reciperent, nisi
[9] forte canonicè respiscens, puram confessionem cardinalibus episcopis offerret nudatus omni
[10] aecclesiastici **ordinis** dignitate; contestans et affirmans omnes simul in perpetuum condemp-
[11] nandos, quicumque communicare praesumpsissent Heinrico archipyratae, usurpatori imperii,
[12] nisi deposita dignitate regni secundum praeceptum eorum et reliquorum religiosorum in Theu-
[13] tonico regno commorantium condignam penitentiam ageret. Deinde confirmavit vicem suam
[14] potestatemque ligandi et solvendi omnibus vicariis suis, sicut ipse per orbem constituerat;
[15] ut quos ipse ligaverat, ipsi post condignam satisfactionem absolverent secundum apostolicae
[16] fidei normam; non sicut quidam se ipsos fallentes, errantes, et alios in errorem trahentes
[17] confingunt, quod omnes excommunicatos indiscrete absolverit, ac si posset vivificare eos qui
[18] non vivunt. Deinde quod vanitas ipsa per multa regna dissiparetur, divina inspiratione co-
[19] gnovit et praedixit. Demum absolvit omnes, qui in fide ista, quae per illum innotuit, usque
[20] ad finem perseveraverint, ab omnibus peccatis suis; et sic Creatori^a spiritum tradens, anno
[21] ab inc. Dom. 1085. obiit martyr et confessor. Eodem anno ventus, grando, fulgura et toni-
[22] trua, 4. et 3. Kal. Iulii Galliam attriverunt.

[23] /{fol. 130*r} Dixit⁹ Urbanus papa in quadam epistola sua: Dominus noster papa Gregorius beatae ac
[24] dignae memoriae cum apud Salernum gravi teneretur infirmitate, unde ipse postea obiit, con-
[25] venerunt ad eum episcopi et cardinales Romani qui ibidem aderant, rogantes eum et postulan-
[26] tes, ut quem sibi vellet subrogari successorem in pontificatu eis ostenderet. At ille secum ali-
[27] quantulum cogitans, hec illis verba dedit: „Quemcumque horum trium, Lucensem scilicet episco-
[28] pum, Ostiensem, aut archiepiscopum Lugdunensem habere poteritis, in pontificem eligit.“ De
[29] excommunicatis autem similiter requisitus respondit: „Preter Heinricum regem dictum, et Ra-
[30] vennatem archiepiscopum, nisi forte ad vos prout vobis videbitur, ad dignam atque canonicam
[31] venerint satisfactionem, et praeter omnes principales personas, quae aut consilio aut auxilio
[32] favent nequiciae illorum et impietati, omnes absolvo et benedico, quicumque me hanc habere
[33] potestatem spiritualem in vice sancti Petri apostoli credunt indubitanter.“

[34] /{fol. 132v} Post Gregorium Desiderius Cassinensis abbas pontificio Romanae urbis assumpto, Victo-
[35] rem se nominavit. Cuius qualis fuerit electio promotio et consecratio, domnus Hugo Lugdu-
[36] nensis satis evidenter expressit, scribens comitissae Mathildi in haec verba:

[37] Hugo sanctae Lugdunensis aecclesiae servus, dilectissimae in Christo sorori Mathildi divi-
[38] nae consolationis uberrimam gratiam. Quot et quantis sanctae Romanae ecclesiae litteris, et
[39] reverentissimae memoriae beati Anselmi, et vestris tam legationibus quam et litteris coactus,
[40] Romam venerim, quantoque tempore in partibus Italiae contra officii mei propositum moratus
[41] sim, prudentia vestra doceri non indiget. Electionem vero Cassinensis abbatis antequam ego
[42] Romam venerim factam, sufficienter audistis, cui tam ego quam et ceteri fratres mei sanctae
[43] Romanae ecclesiae filii, diligentes magis gloriam hominum quam Dei, pro temporis infirmitate
[44] assensum praebuimus. Postquam autem ad montem Cassinum, quo ipse iam praecesserat,
[45] Romae aliquamdiu morati, ipsius ducatu pervenimus, ex eiusdem familiaribus nobiscum collo-
[46] quiis, dum videlicet nefandissimos actus suos in auribus episcoporum et cardinalium iactanter
[47] recitare non erubesceret, copiosius necessario deprehendimus, quam intolerabiliter Deum in
[48] ipsius electione offenderimus. Quis enim, nisi ex ipsius ore audisset, umquam crederet, Hein-
[49] rico dicto regi fidem eum dedisse, ut de optinenda Romani imperii corona fideliter eum adiu-
[50] varet? Aut cuius accusatio contra talem virum reciperetur, nisi ipse quasi ad cumulum gloriae
[51] suae adscribendo nobis narrasset, praedictum regem ad invadendas terras beati Petri nun-
[52] quam, **nisi** suo consilio et persuasione animaretur, Romam transisse? Numquid **non** delirans
[53] videretur, si quis Romanum electum post absolutionem a beatissimo papa Gregorio susceptam,

[Apparate!]

[54] a) sp̄m. C. sp̄m. t. c.

[55] 9) cf. cod. Udalrici N. CLXVI. in SS. T. V. p. 563 l. 49 sqq.

[1] excommunicatum garriret; nisi ipse Attonem cardinalem Mediolanensem electum a praedicto
[2] papa eodem abbate subscribente publice excommunicatum, et sine penitentia defunctum, non
[3] solum beatum in communi nostra audientia praedicare praesumeret, verum etiam se ipsum non
[4] in alia, nisi in qua ille est, gloria futurum oraret? In quibus omnibus dilectissimos fratres no-
[5] stros He. et B. cardinales, quos vobiscum esse putamus, testes advocamus, qui vel ipsi de eius
[6] ore audierunt, vel bonis viris, quibus indubitanter credunt, referentibus, se audisse dixerunt.
[7] Quotiens decreta domini sui papae Gregorii aliorumque sanctorum patrum non solum verbo
[8] aperte inprobaverit, verum etiam manifestis operibus postea destruxerit, in quot et quibus locis
[9] electionem suam non secundum Deum, sed tumultuarie factam /{fol. 133r} asseverans, publice refutaverit,
[10] et numquam se adquevisse, vel in perpetuum adquieturum, sub terribili attestazione affirmave-
[11] rit; quasve personas electionem reddendo aecclesiae idoneas eligi in Romanum pontificem dix-
[12] erit, inter quas quendam vobis ex nomine, **Mettensem scilicet Herimannum** quorundam consilio
[13] scripsit quoniam vobis magna ex parte manifesta sunt, et epistolarem modum scripta excede-
[14] rent, ex ordine scribere omittimus. Nunc vero, cum iam tandem post tantum laborem inaniter
[15] insumptum respirare videbamus, et electionem totiens refutatam, et aecclesiae redditam, divina
[16] gratia, et vestro fulti consilio et auxilio, in proximo libere facere sperabamus, sub occasione
[17] eligendi Romanum pontificem concilium in Capua sicut illarum partium apostolicus vicarius
[18] congregavit. Ad quod ego et abbas Massiliensis atque archiepiscopus Aquensis apud Salernum
[19] commorantes, ab episcopo Ostiensi et principe Salernitano et Cenciano Romano ex parte vicarii
[20] et Romanae aecclesiae invitati, ut communi consilio Romanum pontificem eligeremus, veniendo
[21] obedivimus. Dux etiam quibusdam circumventionibus a Iordano principe juveniliter illectus,
[22] illuc venit. Cum ergo de proposito negotio tractare disponeremus, abbas quibusdam mollibus
[23] et gestuosis repulsionibus fautores suos episcopos et principem ad compellendum se provocare
[24] coepit. Comperta autem versutia sua, cum praedicti ad restitutionem sui quasi invitum eum
[25] compellerent, nos praenominati cum Ostiensi episcopo et Witmundo monacho et quibusdam
[26] aliis consilium habuimus, qualiter astutiae illius contrairemus. Postquam ergo ipse iam para-
[27] tus erat insignia pontificatus resumere, et electionem etiam in ipso conventu multoties refutatam
[28] iterum in se retorquere, praedictorum consilio, nos tantam hominis levitatem et propositi sui
[29] mutabilitatem inprobantes, in audientia omnium nos nequaquam assensum praebituros diximus;
[30] nisi de quibusdam contra famam suam et tanti ordinis dignitatem, quae post electionem suam
[31] nobis de eo innotuerant, primum canonice examinatio fieret. Quod ipse indigne ferens, neque
[32] ad examinationem venturum, neque electionem umquam suscepturum se, publice affirmavit.
[33] Sicque data nobis **iterum** licentia ab eo quem vellemus eligere, excutiens brachia sua, cepit a
[34] nobis recedere, cum Witmundus ex consilio Ostiensis episcopi publice exclamavit, infamem per-
[35] sonam non debere in Romanum pontificem eligi **vel** ordinari, cum constaret eum indubitanter
[36] infamiam incurrisse, quoniam quidem excommunicationem domni papae Gregorii per annum
[37] integrum et continuum et eo plus sine canonica penitentia sustinisset. Taliter itaque dissoluto
[38] conventu, et quia nox iminebat, nobis recedentibus remansit dux cum eo, retento secum
[39] Ostiensi cum ceteris Romanis episcopis et cardinalibus. Ubi cum diu rogando dux institisset,
[40] ut quendam Alfanum in Salernitanum episcopum consecraret, sed Ostiensi contradicente abbas
[41] voluntatem ducis implere non auderet, quoniam de manifestissima ambitione Alfanus convictus
[42] fuerat, dux graviter indignatus recessit ab eis. Abbas igitur gratia destitutus, quoniam sine eo
[43] ad Romanum pontificatum aspirare desperabat, profunda iam nocte cunctis dormientibus lega-
[44] tionem ad ducem misit, sicque duce ad abbatem redeunte, et abbas gratiam apud ducem **ut**
[45] **papa fieret**, et dux quod querebat optinuit apud abbatem, **ut Alfanus consecraretur** sequenti die,
[46] videlicet dominica in palmis, ex praecepto abbatis id se cunctis facere respondentibus. Eadem
[47] itaque die cum post prandium abbas, dux et princeps, uterque a somno meridiano surrexissent,
[48] sole declinante ad inferiora, set vino optinente superiora, heu! proh dolor! abbas pro mercede
[49] nefandissimae consecrationis, fultus auctoritate ducis, pluvialem sibi ipse imposuit, Ostiensi et
[50] nobis inconsultis, et prorsus ignorantibus. His ita gestis, cum Ostiensis **episcopus** nobiscum bene
[51] per omnia cucurrisset, ut vidit quod abbas per potentiam principis Iordani ad consecrandum
[52] se Romam ire intendebat, timens forte ne sui dignitate privaretur, si ab alio prima manus con-
[53] secratio ei imponeretur, conversus est in die belli; et in memor factus propositi et factae nobis
[54] sponsionis, quod dicere pudet, cum abbate pacem faciens, reverentiam ei per omnia sicut papae
[55] persolvit. Qualiter autem vel quomodo Romam ire disponat, quoniam praesentium lator et

[1] peregrini, quidquid postquam a nobis recesserunt per Capuam transeuntes de huiusmodi appa-
 [2] ratu fieri viderunt, vel aliis referentibus didicerunt, plenius vobis referre poterunt, inutile iudi-
 [3] cavimus scribere⁹.

[4] Hic igitur consecratus ab Ostiensi episcopo, cum missas apud Sanctum Petrum diceret,
 [5] infra actionem iudicio Dei percussus est. Et quamvis tarde, cognoscens se errasse, se ipse
 [6] deposuit, et accitis fratribus de monte Cassino qui secum aderant, praecepit se illo deferri,
 [7] et in capitulo non ut papam, sed ut abbatem sepeliri.

[8] /{fol. 133v} His ergo ita digestis, quia iam ad id locorum devenimus, ut de peregrinatione nostra
 [9] nobis agendum sit, oremus Deum ut cordi nostro scientiam verbi infundat, sapientiae gratiam
 [10] largiatur, ut verum dicentes non laboremus. Annus erat ab inc. Dom. 1085. et efferatus im-
 [11] petus Teoderici Virdunensis episcopi pro defendenda et attollenda parte Witberti Ravennatis
 [12] heretici nullo iustitiae moderamine reprimebatur, quominus illum sanctum iustum et catholicum
 [13] pontificem Romanum annunciarer, et annunciandum praeciperet: adeo ut solempnes pro eo
 [14] in aecclesia orationes diceret, sub eo ordinationes faceret, et quidquid iuris sancto papae de-
 [15] betur, huic contra ius et fas ab omnibus exsolveretur. Non potuit hoc diutius pati abbatis
 [16] Rodulfi simplicitas, maxime cum in eum omnium praecipue deseurent omnia, quasi dolentium
 [17] quod solus ab eis dissentiret, qui unus illorum et inter primos esse deberet, et nunc
 [18] ad illorum contumeliam novas leges, novas institutiones contra principem regni et sacerdo-
 [19] tes proponeret. Et quia tectum odium ad apertas iam inimicitias procedebat, cedendum tem-
 [20] pori ratus Flaviniacum se contulit, quae est villa ditioni ecclesiae sancti Vitoni subdita, in
 [21] territorio Tullensi sita: ut aliquantulum semotus a civitate, expectaret si quis daretur locus
 [22] remedii, ut illis aliquantisper sedatis ipse ad fratres posset regredi; sed incassum res age-
 [23] batur. Tractaverat autem de his nuper cum abbate Divionensi, et consilii illius haec fuit de-
 [24] terminatio, vanissimum esse, si cum fratribus, ut disposuerat, peregrinari vellet, cum
 [25] aperta esset via periculi, si fratres iuvenes et moderni, qui eotenus sub arta custodia Deo in
 [26] monasterio servierant, seculo exponerentur; id melius fore, ut pater simul cum filiis, quia
 [27] in suo esse quieti nequibant, aliquem locum religione nominatum expeterent, in quo Deo cum
 [28] gratia et quiete servirent, donec decurso nubilo erroris eiusdem ad sua redire possent. Ad-
 [29] iecit etiam praedictus abbas se praesto esse qui haec illis non negaret, qui non sua eis daret,
 [30] sed quae illorum erant eis cum gaudio assignaret, quia bona aecclesiae omnibus filiis ecclesiae
 [31] sunt communia; Divionensem aecclesiam bonis omnibus assignatam, quae in ea essent bona
 [32] temporalia religiosus omnibus non defutura. Aderat et tunc ipse in proximo apud Bertinia-
 [33] cum scilicet, fundum ipsius Divionensis aecclesiae in eodem Tullensi territorio situm, para-
 [34] tus fidem facere promissis, longa mora praestolans si veniret, et crebris nunciis admonens
 [35] ut veniret; quod et ita factum est. Videns enim abbas Rodulfus omnem reversionis sibi in-
 [36] tercludi aditum, malis undique multiplicatis, venit ad eum ad praedictam villam Bertiniacum,
 [37] ipsa vigilia annunciationis dominicae, et festum ipsum nocte eadem ibidem celebravimus.
 [38] In crastino Linguonas venimus, et sic die tertia Divionem peraccessimus, ubi honorifice et
 [39] caritate suscepti, congregationi monasterii sociati sumus.

[40] Delectat nos hic paulisper immorari meditationi memoriae mirabilium Domini, quae
 [41] fecit nobiscum dominus Deus, qui operatur magna in pauperes suos: ut confiteatur ei tota
 [42] substantia nostra, quia fecit nobiscum non secundum merita nostra, sed secundum beneficia
 [43] sua. Iuvat ergo memorari dulcedinis misericordiae eius, quoniam bonus est, quoniam dulcis
 [44] est, cuius gratia gratuita est, cuius pietas incomparabilis, misericordia inedicibilis, qua salvat
 [45] eos etiam qui salutem qua salvari debeant refugiunt, quos tua, Domine, gratia ad salutem
 [46] trahit etiam invitos. Tuum est, Domine, regnum, tua virtus, tua potentia; tibi soli cum Patre
 [47] et Spiritu sancto honor debetur et gloria, laus et iubilatio et perennis gratiarum actio. Tu
 [48] me, Domine, huius tui muneris participem fecisti, tu me refugum et aliena magis querentem
 [49] et sub specie discendi seculo adherere volentem per servum tuum abbatem Rodulfum a va-
 [50] nitate seculi subripuisti, et peregrinationis huius comitem constituisti; multiplicans gratiam
 [51] tuam in me, ut non me taederet adolescentulum notos, affines, patriam, et nidum quo coa-
 [52] lueram relinquere; immo gauderem, et gratias agerem, quidquid tuae paternitati de me
 [53] libuisset, et corpus et animam totamque nostri substantiam tibi gaudens devoverem, et in tuo

[Apparate!]

[54] 9) Aliam Hugonis epistolam post Urbani II. electionem ad Mathildam de eadem re scriptam ex char-

[55] tulario Cluniacensi edidit d'Achery II. K.

[1] servitio quidquid virium esset iuvenilis corporis expendere praeoptarem. /{fol. 134r} Addidisti insuper
[2] infimo mihi **et immerito** gratiam et benivolentiam servi tui abbatis Divionensis, qua mox
[3] ut me vidit et agnovit, totum in se, te volente, te favente, transfudit, sperans et cre-
[4] dens ut reor, aliquid boni a te manaturum in nobis. Et utinam quod speravit, quod credidit,
[5] quod quesivit et querit a te de nobis, fiat per gratiam tuam in nobis, ut gaudeat de profectu
[6] nostro, quem voluisti ut nos diligeret pro amore tuo. Quid enim erat in nobis, quod tantus
[7] vir tanto caritatis affectu diligeret, nisi tua, Domine, gratia quam sperabat et expectabat a
[8] te in nobis? Fiat, Domine, per gratiam tuam fructuosus devotionis eius affectus in nobis,
[9] ut laetetur dulcis eius anima super benignitate tua, quae nos eius meritis, tua cooperante
[10] gratia confortare et regere dignetur, ut in illo et in nobis misericordia tua praedicetur et
[11] honorificetur. Nolo enim beneficiis tuis ingratus esse, nolo patris huius beneficia, quae abs
[12] te sunt, tam longe proicere, ut extra conspectum sint. Volo ut frequens illa cogitatio exer-
[13] ceat et renovet, ut numquam memoriae subducantur, quae nichil perdit, nisi ad quod non
[14] sepe respexerit. In prima parte animi ponantur, ut semper occurrant. Delegi ergo propen-
[15] siori affectu et ferventiori studio servire tibi, quia videbam redundantem in me misericor-
[16] diam tuam ad delendam iniquitatem meam et confortandam humilitatem meam. In omnibus
[17] tibi gratias agit exilis et infima humilitas nostra, quia me a consortio malignantium eripuisti,
[18] et a tribulationibus quae increverunt super servos tuos fratres nostros, postquam a nobis
[19] discessum est, gratuita pietate liberasti. Capti enim, cum exprobratione et inproperio con-
[20] spectui Viridunensis illius bestiae praesentati sunt, quo totus senatus urbis convenerat, et
[21] **quasi** de fide agendo, quem papam haberent, quem regem venerarentur, inquisitum est.
[22] Quibus silentibus, ad inaudita mox perrectum est. Textus euangelii in medio positus est,
[23] inde data sententia ut a maximo usque ad minimum omnes iurarent, Witbertum cognomento
[24] Clementem papam esse iustum et catholicum, Heinricum imperatorem a Deo electum et co-
[25] ronatum; quod qui non fecisset, cum dedecore et ignominia vestibis nudatus ab urbe pelle-
[26] retur. Factum est hoc, ut probati manifesti fierent. Noverat pietas tua, domine Deus, ser-
[27] vum tuum illum Rufum, latentem inter lapides margaritam Dei, qui spoliatus, cesus, fusti-
[28] gatus, quia iurare noluit, per medium urbis fugatus, ignominiam crucis **tuae**, Christe, in cor-
[29] pore portare non erubuit. Nudus ergo in sola staminia¹⁰ per octo fugatus miliaria, cum a
[30] quibusdam servis Dei aliquantula veste donatus esset, tandem venit Divionem, et cum gaudio
[31] susceptus, et de labore refocillatus est. Multiplicabatur interim numerus fratrum advenien-
[32] tium, et ut concordia et pacis unanimitas inter utrasque turmas artius servaretur, de promit-
[33] tenda stabilitate monebantur. Quod verbum ideo illis erat gravissimum, quia quasi abhorre-
[34] bat a recto, eo quod nec primam fidem infringere, nec secundam professionem facere se
[35] posse, salva prima quam fecerant, sanum eis videbatur. Timebant **enim** primum votum, pri-
[36] mam professionem violare, et ideo de secunda facienda nefas putabant vel sermonem audire,
[37] cum id eis omnino intolerabile videretur, monasterium in quo stabilitatem Deo voverant, de-
[38] serere **vel** ad horam; quod omnino abnegarent, si secundam stabilitatem in aliena aecclesia
[39] firmarent. Quesierat super hac re consilium abbas Rodulfus a quampluribus, et Lanfrancus
[40] Cantuariorum archiepiscopus tale ei responsum reddiderat, scribens ad eum in haec verba:
[41] L. Cantuariae archiepiscopus Rodulfo abbati salutem. Indicatum est mihi, quia de tuo
[42] monasterio recedere vis, de promissa stabilitate sollicitus es; ne unde Deum placare debes, inde
[43] offendas. De quo rationem talem ostendo, et in ostendendo me in exemplum sic do. Si ego L.
[44] manu propria me de aliquo monasterio non recessurum iurassem, viderem autem quod ibi ani-
[45] mam meam salvare non possem, exirem, nec periurii crimen incurrerem. Qui enim Deo propter
[46] Deum alligatur, non solvitur ab ipso, nisi contra ipsum solvatur. Porro ab ipso contra ipsum
[47] non solvitur, qui propter amorem eius, et ut ei bene placeat, a filiis discordiae, superbiae, diffi-
[48] dentiae, et ut apertius dicam, a filiis diaboli migrat ad filios pacis, spei, humilitatis, immo filios
[49] Dei. Qui enim sic transit, nonne fugit a sede diaboli ad sedem Dei? Quis autem iudicet illum
[50] dampnandum, qui ut ad patrem, ut ad Deum et amicum, fugit ad ipsum? Preterea qui sic
[51] transit, non ab aecclesia ad aecclesiam transit. Non sunt plures aecclesiae, sed una est toto
[52] orbe diffusa, et uni Deo ubique servitur, uni regi militatur. /{fol. 134v} Postremo sanctus Benedictus, qui
[53] stabilitatem praecipit firmare, monachum ab illo monasterio ad aliud venientem suscipi iubet,
[54] et si bonae vitae fuerit, ut stabilitatem firmet suaderi.

[Apparate!]

[55] 10) lanea camisia.

[1] His et aliis quampluribus probabilibus argumentis et rationibus muniti, praecepto patris
 [2] sui obtemperantes, quidam stabilitatem ecclesiae Divionensi in praesentia patris monasterii
 [3] professi sunt et obediuntiam; quidam autem dubitaverunt, et adquiescere ut profiterentur
 [4] noluerunt. Ego eram, Iesu bone, de dubitantibus unus, cum tua pietas per servum tuum
 [5] abbatem nostrum mihi iam praecepisset, ut fideli tuo, cui complacuerat sibi in me anima
 [6] eius, cotidiana adhererem instantia: quamquam et hoc ipse timerem, quia viri modestiam,
 [7] pietatem et dulcedinem non noveram: cuius licet nossem sanctitatem, reverebar. Et tamen
 [8] adherebam ei de longe, et benignitatem eius multopere sitiebam, quia bonis coesse et coha-
 [9] bitare desiderabam, quod totum abs te erat, domine Iesu. Venabatur ille discretionem prae-
 [10] cipua, ut peritus auceps, animam meam, muneribus quibusdam et affectione multimoda, quae
 [11] tamen religionis propositum non excederent, attrahendo et quasi inlaqueando devotionem
 [12] meam, quae aliquanta erat erga illum; sed rursus timebam hominem quem non noveram,
 [13] quamquam iam ei pectus nostrum aperuissem, et omnia animae secreta retexissem. Quid
 [14] erat, domine Iesu, in corde illius fidelis tui? Quid erat, cum me ita dimitteret voluntati pro-
 [15] priae, ut etiam publice prohiberet, quidquid facerem, quidquid dicerem, ne quis obiurgaret,
 [16] ne quis saltim in capitolio reclamaret? Quid erat, cum cotidie quasi pedibus eius procum-
 [17] bens, cum iam quasi venatus essem, orarem ut me reprehenderet et edoceret, et ipse me
 [18] quasi repelleret, et optionem daret ut quidquid vellem facerem? Et iam professionem fece-
 [19] ram, ad quam faciendam tali ratione ductus sum. Casu de claustrum veniebam, cum ipse se-
 [20] deret in consistorio suo, et videns me, de professione monere cepit. Ego audito quod nole-
 [21] bam, erubui, et gradum repressi; cum ecce columpnae lignae appropians, colubrum offendi
 [22] spira sua inrotatum. Cui, cum nesciens quid esset, quia nichil tale verebar, pedem proten-
 [23] dissem, ut quid esset agnoscerem, collo protenso hianti ore morsum minatus est. Cum cla-
 [24] massem, et gradum retro tulissem, iussu eius prior adveniens, pede capite colubri con-
 [25] quassato, mortuum proiecit, clamante eodem viro beato, et dicente: Occide, sic moriatur ser-
 [26] pens qui insidiatur saluti fratris Hugonis! me quoque in corde assentiente, et dicente: Sic
 [27] fiat, amen. Statim, Iesu bone, ut hoc in corde meo deliberatum est et assensum, dulcedo
 [28] tua in me pie convaluit, et sensi amorem tuum quasi extinxisse in me omnia venena serpen-
 [29] tis, quae me ab implenda obedientia professionis implendae impediabant. Quid mora? die
 [30] eodem sentiens vir praefatus cor nostrum inmutatum, te ut credo inspirante solum me ag-
 [31] gressus est, et cum multa de simplicitate et modestia abbatis nostri perorasset, quedam
 [32] etiam de irreverentia nostra et pertinacia, qua obedire patri spirituali refugiebamus, repli-
 [33] cuisset, deducta in medium auctoritate regulae, quae praecipit obediendum patri, etiamsi
 [34] ipse, quod absit, aliter agat, nec esse discutiendum de obedientia: vicit me, fateor, auctoritas
 [35] viri, et vis verborum ratione et auctoritate subnixi, illud etiam, quia te praestante veritati
 [36] repugnare nolebam. In omnibus tibi, bone Iesu, gratias ago, quia protexisti me, quia sub
 [37] umbra alarum tuarum fovisti me, et gratia servorum tuorum fidelium donasti me. Itaque eo
 [38] deducente, abbati nostro de pertinacia satisfeci, et in crastino praeceptis eorum obediivi. Per
 [39] omnia benedictum nomen gloriae tuae, qui disponis omnia in tranquillitate. Precor, domine
 [40] Iesu, non me secernas a numero et consortio servorum tuorum, qui dereliquerunt gloriam
 [41] mundi cum suis oblectationibus; quia et ego, cum tu inspirasses cordi meo, seculum et quae
 [42] eius sunt voluntate promptissima postposui **et postpono**, animam et corpus meum tibi do-
 [43] mino Deo, teste et mediatrice beata Maria, devovi et voveo, et in tuo servitio emori prae-
 [44] opto, quia tibi servire regnare est. Mortifica in me, Domine, quidquid illud est, quod neque
 [45] cibis neque sacrificiis aptum est, et da patri nostro servo tuo abbati Divionensi /{fol. 135r} videre quae
 [46] optat de nobis; ut lauderis in ipso et in nobis, qui es potens, gloriosus, admirabilis et bene-
 [47] dictus in operibus tuis.
 [48] Igitur his qui residui erant ad obediendum inclinatis, cum in pace et modestia quieti
 [49] spiritus Deo ab omnibus serviretur, ecce repente de obitu papae Gregorii VII. nuncio ve-
 [50] niente*, fratrum praecipue corda turbata sunt, dolentium desolationem sanctae Dei eccle-

Anno ab
inc. Dom.
1088 fun-
datio ba-
silicae
Clunia-
censis.

[51] *) Haec de obitu Gregorii VII. leguntur in codice Musei Britannici inter Cottonianos Nero C. V. membr. saec. XI.
 [52] exeuntis fol. 1: „Volumus vos scire qui aecclesiasticae cure solliciti estis, quod apostolicus
 [53] Hiltebrandus nunc in extremis suis ad se vocavit unum de duodecim cardinalibus quem
 [54] multum diligebat pre caeteris, et confessus est omnipotenti Deo et sancto Petro ac toti
 [55] aecclesiae valde peccasse in pastoralis cura quae ei ad regendum erat commissa, suadente
 [56] diabolo contra humanum genus odium et iram incitasse. Postea vero sententiam quae

[1] siae, quamquam congaudendum illi scirent, quem multis tribulationibus probatum suo iam
[2] Dominus gremio confoveret; pro animae tamen eius absolutione et requie consuetudinarium
[3] pensum promptissima voluntate persolverunt in officiis et celebratione missarum et largi-
[4] tione elemosinarum. Vigebat enim virtus caritatis in patre nostro abbate Divionensi, quae
[5] tanta erat, ut **quamquam** eo anno **ubique** tempestatis violentia maturae segetes **in spicis** et
[6] vinum in racemis. omnia prostrata et prorsus dampnata essent, nichil tamen minus fieret
[7] in refectorio et elemosina, cum fratres centenarium fere excederent numerum, et his qui de
[8] terra fertili et plenissima venerant, et nichil minus noverant quam penuriam pati, abundan-
[9] tissime in omnibus ministraretur, et tua pietas omnia supplebat, domine Iesu. Et quidem
[10] iuste. Habenti enim caritatem, dabitur et abundabit. Quae autem maior potuit esse karitas,
[11] quam virum anno integro a monasterio semotum, inde ad sua redeuntem omnia invenisse
[12] confusa et prorsus adnullata, cum omnia deessent, panis, vinum, substantia, 40 fratres
[13] cum gratiarum actione suscepisse; et qui suis nullo pacto quibat in necessariis sufficere, hunc
[14] pro his quos non noverat deducendis ad terras extraneas isse, et suis eos expensis ad suum
[15] locum deduxisse? Hec sunt tua, Iesu, mirabilia, hec de tuo fonte procedunt. Noverat ille
[16] tuus famulus, te tuis non defore, qui consuisti cibos in deserto parare, et de paucis panibus
[17] multa milia hominum saccare. Hec etiam ei tua omnipotentia praevidisti, qui et necessaria
[18] ei subministrasti, et insuper tanta in praediis et fundis aecclesiae eidem anno ipso et dein-
[19] cept contulisti, ut duplicatus videretur census aecclesiae, et insuper te donante, benedictio-
[20] nem hereditate possidebit, quia in modico inventus est fidelis.

[21] Anno igitur sequenti, persecutione Heinrici tyranni Herimannus Mettim exiit, et sedem
[22] cathedrae eius Walo abbas sancti Arnulfi illicite usurpavit. Actum est illic miro Dei iudicio,
[23] ut cum ad execrationem eius crisma quereretur, et allatum esset crisma ab Herimanno con-
[24] fectum, episcopus Viridunensis reprobaturum crisma quod sanctum erat, proiceret, et allato
[25] suo, quod ipse contra ius et fas sacraverat, inde perficeret Walonis sacrationem, ne bene-
[26] dictionem patris filius impudens mereretur. Walo tamen, quia patris cubile ascendit, publi-
[27] cam penitentiam egit. Henricus in loco eius Brunonem quemdam exepiscopum creavit, qui
[28] postea ab urbe cum dedecore et ignominia pulsus est, et sic Herimannus post multa laboris et
[29] viae pericula a suis de Langobardia, quo cum Mathilde morabatur, revocatus, 4. anno egres-
[30] sionis suae Mettis recipitur cum omnium affectione, anno ab inc. Dom. 1089. Eodem anno
[31] Odo Ostiensis episcopus in papam consecratus est, et Urbanus dictus est.

[32] Nos igitur loquuturi de obitu domni Herimanni, videamus primo revelationem factam
[33] de translatione corporis beati Clementis, primi Mettensis ecclesiae apostoli et episcopi, et de
[34] obitu **eius**. Apparuit sanctus Clemens cuidam puero Hugoni **nomine**, innocentis et simplicis
[35] vitae, et ostendens ei in aecclesia sancti Felicis locum sepulturae suae, praecepit, ut iret et
[36] diceret Herimanno Mettensi episcopo, ut elevaret inde ossa eius. Adiungens etiam quia die
[37] tertio post factam revelationem corporis sui ipse moreretur. Iniunxit etiam puerulo, ut mu-
[38] taret vitam et ne quid puerile ageret, sed monasticum appetens indumentum, Deo servire
[39] studeret. Puer evigilans **dominum advocat** – patre **enim** et matre orbatus apud eum qui
[40] sororem suam habebat, morabatur, – et venienti visionem indicat. Petit ut ducatur ad epi-
[41] scopum. Sed dominus eius timens, duxit eum ad abbatem sancti Felicis, cui puer quae vide-
[42] rat refert. Ille religiosus personis omnia per ordinem pandit, inde iam omnes episcopum de
[43] translatione ammonent. Puer vero sollicitus de implenda obedientia, flebat quidem quia non
[44] praesentabatur episcopo. Illi vero Gallico laborantes coturno, abbati sancti Felicis inpone-
[45] bant factam revelationem, quasi ut maioris esset auctoritatis, silentes de puero. /{fol. 135v} Requisivit
[46] etiam monasticum habitum, sicut ei iniunctum fuerat, et cum a quibusdam in monasterio

[47] in orbem terrarum effusa est, pro augmento christianitatis cepisse dicebat. Tunc demum
[48] misit praedictum confessorem suum ad imperatorem et ad totam aecclesiam, ut optarent illi
[49] indulgentiam, quia finem vitae suae aspiciebat, et tam cito induebat se angelicam vestem,
[50] et dimisit ac dissolvit vincula bannorum omnium suorum imperatori et omni populo chri-
[51] stiano, vivis et defunctis, clericis ac laicis, et iussit suos abire de domo Theoderici, et ami-
[52] cos Heinrici ascendere. Teste Mogontino archiepiscopo.

[53] Narrationem in codice Catalaunensi (non Laudunensi, ut male scribitur) obviam supra SS. T. V. pag.
[54] 563 lin. 42 sqq. habes. Ibi et lin. 16 sqq. male expressa leguntur, quae hic a nobis exscripta dedimus.

[1] sancti Clementis iudicaretur poni debere, sua ipsius voluntate, quia duos fratres in mona-
[2] sterio sancti Vitoni habuerat, qui iam seculo excesserant, illuc ductus est et susceptus. Det
[3] illi Dominus vitam in omni sanctitate et religione perfectam meritis et intercessione sancti
[4] Clementis, ut videat bona Domini in terra viventium.

[5] Igitur venerabilis Herimannus in urbe sua susceptus, in quadragesima infirmari cepit,
[6] et tamen ab episcopali officio multis infirmitatem eius admirantibus, non destitit. Et quia
[7] multis iam praecedentibus annis a quibusdam religiosis personis ammonitus fuerat de transla-
[8] tione beati Clementis, urbis Romae patricii, postea discipuli et legati beati Petri, qui ab eodem
[9] missus primus Mettensis aecclesiae apostolus et episcopus extitit, quibusdam etiam asserentibus
[10] per revelationem satis probabilem, hoc esse reservatum a Deo implendum diebus eius, oratio-
[11] nes et ieiunium, ut erat pius, pie ordinavit, et post pascha translationem distulit, et diem de-
[12] terminavit. Abbas autem sancti Felicis revelationem sibi a puero relatam partim aperuit, par-
[13] tim dissimulavit. Tacuit enim diem obitus eius eadem revelatione determinatum die tercio post
[14] translationem eiusdem beati Clementis. In cena Domini quanto affectu penitentes reconci-
[15] liaverit, quam devotum se in consecrando crismate exhiberit, quis satis narrare possit; cum
[16] magis angelus quam humana persona filiis ecclesiae astantibus in ipso refulserit? Infirmas
[17] licet gravis dignitatem vultus et oris constantia mentis in ipso turbare non potuit. Cum
[18] omnibus praedicaret publice, non tacebat in domino Deo suo confisus de vitandis Symonia-
[19] corum et Nicholaitarum sacrificiis, exponens Nicholaum ideo secundum beatum Augustinum
[20] ab apostolis hereticum iudicatum, quia in ordine diaconatus eum quem prius habuerat uxoris
[21] usum apostolis arguentibus dimittere noluit. In pascha celebrato divino officio, se et oves
[22] sibi commissas sacramento corporis et sanguinis Dei munivit. Eadem die ad vesperam gra-
[23] vius infirmari cepit. Appropinquante vero die determinato ad transferendas venerabiles reli-
[24] quias, vires tenues Domino annuente recepit, et in transferendo beato Clemente Kal. Maii
[25] cum summa cleri plebisque devotione divina gratia desiderium eius inplevit, et tota urbe,
[26] immo tota regione ad verbum praedicationis eius astante, et de ore eius rore supernae dul-
[27] cedinis distillante, omnibus absolutis, et ab omnibus quasi ab ipso Deo absolute petita,
[28] tandem in auribus omnium desideravit, dicens: Sufficit mihi! O utinam respiciat Deus, et
[29] finiat labores meos, et suscipiat in pace spiritum meum per intercessionem sancti Clementis,
[30] cuius sacratissimum corpus hodie videre, palpare, et transferre magnifico munere nobis de
[31] coelo donatum est! Sub hac voce populus ingemuit, et fracto finemque laborum inploranti
[32] condoluit. Duobus diebus intercedentibus quasi praesagis vicinis transitus, fidelibus ecclesiae
[33] fieri epistolas iussit, orans et adiurans per viventem in secula seculorum, ut sine dolo, sine
[34] simulatione tractarent negotium aecclesiae in simplici et nuda veritate, et omnibus ultimum
[35] vale dixit, cum mirabili verborum et vultus affectione. Die tercio circa horam nonam intel-
[36] ligens suum transitum imminere, convocari fratres iussit, et filios astantes ne dolerent voce
[37] et manu compescuit. A quibus cum interrogaretur, cui eos desolatos relinqueret, quid eis
[38] praeciperet: Commendo vos, ait, Deo; state in fide et doctrina beati Petri, sicut a successoribus
[39] eius et vidistis et audistis. Et post hec omnes benedicens, signo crucis se munivit, et invocata
[40] sancta Trinitate, sanctae Mariae se commendans, commune patrocinium sanctorum inplorans,
[41] oculis et manibus in coelum elevatis, sine ullo strepitu vocis et motu corporis, quasi obdor-
[42] miens spiritum emisit. Sequenti nocte apparuit cuidam dilecto suo, quem in filium adopta-
[43] verat, qui cum psalmi cantarentur, prae tristitia obdormierat, et ait illi: Noli mestus esse,
[44] salvus sum. Iterum apparuit cuidam venerabili viro, et ait: Mortuum me dicunt, sed vivo.
[45] Hec abbatibus referentibus, et aliis personis non levibus, cognitum est. Obiit autem Non.
[46] Maii venerabilis antistes Herimannus, cruce mitra et pallio decoratus, et his sepultus insigniis
[47] in ecclesia sancti Petri anno ab inc. Dom. 1090.

[48] Anno praeterito Teodoricus Viridunensis defunctus erat 4. Non. Mai, qui tamen in infir-
[49] mitate de communionem Witberti et de expulsionem fratrum penitentiam egit, culpam professus
[50] est; et a quodam fratre Gerardo nomine quondam /{fol. 136r} canonico et archidiacono Viridunensis
[51] aecclesiae, tunc autem monacho sancti Vitoni, quem Rodulfus abbas pia sollicitudine pro hoc
[52] illo miserat, praecepto eiusdem abbatis, qui potestatem absolvendi eos, qui ab excommuni-
[53] catis redibant, ab apostolica sede optinuerat, absolutus est. Ex tunc abbas Rodulfus cum
[54] fratribus ad coenobium sibi commissum revocatus est, cum post discessum eius intrassent in

[1] illud lupi^a rapaces, loco non parcentes, et Deum et hominem non reverentes, a quibus ita
[2] omnia confusa sunt et destructa, ut memoria confusionis et pessundationis illius hodieque
[3] oblitterari non valeat. Quo in facto admirari libet prudentiam et caritatem patris nostri abba-
[4] tis Divionensis, qui tales et tantos fratres cum suscepit, letatus est, cum remisit loco, gratu-
[5] latus est. Utique solus temporibus nostris inventus est, qui fratres quos tempore necessitatis
[6] retinuerat, pacis tempore dimitteret, nec doleret. Quod enim eos suscepit, et congregatio-
[7] nem congregationi sociavit, signum fuit cui contradictum est, adeo ut omnes rogarent in
[8] bonum monstra converti. Nam et Cluniacensis abbas domnus Hugo cum inprobasset factum
[9] eius, dicens impossibile fore tres congregationes invicem esse concordas, tale ei dedit consi-
[10] lium, ut si vellet ecclesiae sibi commissae pacem acquirere, eos qui vellet aecclesiae Divio-
[11] nensi perpetualiter stabilitatem firmare retineret, qui vero nollent a se omnino dimitteret.
[12] Aliter tuta esse pax aecclesiae non posset, cum illi qui essent suscepti vel nutriti in aecclesia,
[13] dissentirent ab illis qui suscipi refugerent, quod religioni adversabatur. Attestans se id factu-
[14] rum, si similis ei necessitas incumberet. Hoc ipse ab eius ore audivi, cum essem cum eodem
[15] patre nostro Cluniaci. Iam enim me secum ducebat, ut viderem quae circa eum erant, et
[16] perfectioni operam darem; cum ipse humiliter requisitus a me, quare tanto tempore volun-
[17] tati me propriae dimisisset, breviter respondit: Volebam, inquiens, scire si terra tua semen
[18] verbi susciperet, si suscepto semine fructum faceret, ne incassum sementem iactarem, ne labor
[19] et impensa periret. Quibus eius verbis ex devotione affectum, ex affectu devotionem colligens,
[20] tibi, Christe, gratias agebam, et ut fructificaret in me gratia tua, ut letaretur in te de nobis
[21] multo affectu orabam, et adhuc in eodem maneo desiderio, supplicans ut adsit nobis digna-
[22] tio tua, quae nos dignos faciat propitiatione tua: quatinus operante in nobis misericordia tua,
[23] alieni inveniamur ab omni iniquitate, ut letetur paternus eius affectus de filiatione nostra.
[24] O Deus, et o beata mater eius, suscipite clamores cordis eius pro nobis, et laetificate ani-
[25] mam eius de nobis, ut simul inveniamur in sorte gloriae filiorum Dei. Ingratus enim patri
[26] beneficia danti esse nolo, nec remotis arbitris agere gratias. Et licet in adolescentiam col-
[27] lata pereant, quia ipsa numquam retractentur, ego qui beneficium iuveni impensum grate
[28] accipio, primam eius pensionem solvo, quod grate ad nos pervenerint effusis affectibus iudi-
[29] cando, et hoc ubique testando. Et si referre gratiam non potero, illud certe non desinam
[30] ubique confiteri, me referre non posse.

[31] Fratres igitur pater noster et gaudens suscepit gaudensque remisit, quia depositum Dei
[32] esse sciebat, et ideo in servando illo et remittendo voluntati Domini sui libens parebat. Ut
[33] enim ait beatus Ambrosius in libro de excessu fratris, nichil interest, utrum abiures depositum,
[34] an doleas restitutum. Non igitur doluit restitutum, quia sciebat Dominum; et voluntati illius
[35] contraire nefas putabat. Reversus est autem ad coenobium suum cum fratribus suis domnus
[36] abbas Rodulfus anno ab inc. Dom. 1092. cum iam ecclesiae Viridunensi Richerus praelatus
[37] esset, in aecclesia sancti Stephani Mettensis decani functus officio. Mettenses vero domno
[38] Herimanno viduati, elegerunt quendam clericum Trevirensis Popponem nomine, fratrem
[39] Heinrici comitis palatini, et absque regio dono sola electione praeponentes eum aecclesiae,
[40] de consecratione tractare coeperunt. Et quia Trevirensis episcopus Wibertistarum commu-
[41] nione contaminatus erat, a domno Lugdunensi archiepiscopo consecrari eum expetierunt,
[42] imposito negotio hoc strenuitati domni abbatis Divionensis, de cuius industria confidebant.
[43] Qui nichil cunctatus, domnum Lugdunensem cum duobus suis suffraganeis, Matisconense
[44] scilicet et Linguonense, per bella et gladios, cum omnia mortem intentari viderentur, Met-
[45] tim usque deduxit; a quo et consecratus est prima ebdomada quadragesimae cum gloria, et
[46] sic domnus Lugdunensis cum suis reversus est ad propria. Sequenti anno Richerius^b pro
[47] consecratione sua Lugdunum veniens, cum sacramento se de simonia purgasset, in die
[48] sancto paschae consecratus est ab eodem, praesentibus episcopis Matisconensi, Cabilonensi,
[49] Augustensi, Tullensi, cum filiis Viridunensis aecclesiae, et litteris domni Mettensis de eius
[50] electione concinentibus.

[51] Anno ab inc. Dom. 1094. concilium habitum est apud Eduam 32 episcoporum a
[52] domno Hugone Lugdunensi¹¹, cui etiam interfuerunt abbates quamplurimi et viri religiosi.

[53] Anno ab inc. Dom. 1095. feria 4, luna 25, 2. Non. Aprilis, a noctis medio usque ad au-

[Apparate!]

[54] a) rupi c. b) ita c.

[55] 11) cf. litteras Hugonis ad Lambertum Atrebatensem, Mansi XX, 801. K.

[1] roram stellae de celo cadere visae sunt, et eadem nocte Gyraldus abbas Silvae maioris¹² mi-
 [2] gravit ad Dominum. / {fol. 136v} Eo quoque die domnus Lugdunensis archiepiscopus iter arripuit ad
 [3] Sanctum Iacobum¹³, honesto clericorum et laycorum comitatu decoratus, et apud Anicium¹⁴
 [4] tribus diebus remoratus, cum maxima difficultate ab eisdem avulsus est, cum convenissent
 [5] ibi quamplures religiosi ad retinendum eum. Venit autem ad Sanctum Iacobum imminente
 [6] vigilia diei sancti pentecostes, et in die sancto missarum sollempnia ad altare sancti publica
 [7] celebravit, astante episcopo et clero populoque infinito. In crastinum accepta a sancto
 [8] licentia, destinavit ad sua redire, et venit Lugdunum die 3. ante nativitatem sancti Iohannis
 [9] baptistae, ubi cum favore et laude et gaudio omnium susceptus, nuncios habuit papae Ur-
 [10] bani* de Apulia venientis et ad Galliam festinantis.
 [11] Hic habuit concilium apud Clarummontem, cui praeerat Durannus episcopus, cuius
 [12] deiectionem cum meditata esset Cluniacensium devotio. Christus eum exaltavit, et quod ei
 [13] placuerit, modo mirabili manifestavit. Cum enim suscepisset legationem, ut papam hospicio
 [14] reciperet et necessaria subministraret, et ipse ad hoc cum gratia accingeretur, graviter infir-
 [15] mari cepit, quibusdam eam ipsius infirmitatem male interpretantibus, cuius meritum Christus
 [16] proxime populis erat ostensurus. Insidiabantur autem ei quidam fratrum Cluniacensium, pro
 [17] eo quod Moysiace cenobium, quod erat iuris ecclesiae Arvernensis, quod etiam pro re-
 [18] stauracione ordinis Cluniaci contulerat, salva obediencia et reverentia aecclesiae Arvernensis
 [19] in subiectione sua habere vellet, et ob id eum apud papam accusaverant, et depositionem
 [20] eius attemptabant¹⁵. Adveniente igitur papa, visitatus ab eo, et absolutus, cum iam extre-
 [21] mum spiritum traheret, nocte sequenti spiritum Creatori reddidit¹⁶, lotus et curatus summa
 [22] filiorum, id est abbatis Divionensis, abbatis Casae Dei, episcopi Gratianopolitani et aliorum
 [23] diligentia. Et sic antequam concilium inciperetur, toto orbe ad eius exequias occurrente,
 [24] ab ipso papa et episcopis terrae est mandatum cum gloria, et sedem eius Willelmus de Bafia
 [25] adeptus est laude cleri et populi, praecepto eiusdem apostolici. Obiit quoque infra spatium
 [26] temporis eiusdem concilii Desiderius Cavellensis episcopus, et abbas Gemmeticensis coeno-
 [27] bii. Anno ipso confirmata est via christianorum euntium cum armis in Hierusalem. Obiit
 [28] etiam anno eodem Rainaldus Remensis archiepiscopus, Hildebertus Bituricensis archiepisco-
 [29] pus, Landricus Matisconensis¹⁷. Iudeorum quoque exterminium ipso anno multis in locis
 [30] factum est a viris Iherosolimitanis. Quod certe mirum videri potest, quod una die pluribus
 [31] in locis uno spiritus fervore exterminatio illa facta est, quamquam a multis inprobetur factum,
 [32] et religioni adversari iudicetur. Scimus tamen, quia non potuit inmutari quin fieret, cum
 [33] multi sacerdotes data excommunicationis sententia, multi principes terrore comminationis
 [34] id perturbare conati sint.
 [35] Tunc temporis pro componenda inter fratres Willelmi regis filios concordia, Willelmum
 [36] videlicet regem Anglorum et Robertum comitem Normannorum, abbas Divionensis ex prae-
 [37] cepto papae mare transierat, et ut praescriptum regem ammoneret de multis quae illicite

[38] *) De gestis papae in Italia haec habet codex Musei Britannici inter Harleianos 3014. signatus saec. XII. mbr.
 [39] manu Germ. aut Gall.: Anno dom. inc. 1095. ind. 3. Kal. Mart. caelebrata est Placentiae syno-
 [40] dus praesidente domno Urbano papa cum episcopis et abbatibus tam Galliarum quam et
 [41] Longobardiae et Tusciae. Facta est autem magna consultatio de his qui aecclesias vel prae-
 [42] bendas emerant, sed et de his qui in scismate Wipertino fuerant ordinati. Primo itaque
 [43] die etc. usque capellarum officiis ipse provideat. quae alio loco dabimus. Sequitur:
 [44] Anno dom. incarn. 1095. indictione tertia, 4. Idus April, veniente domno papa Urbano
 [45] Cremonam, rex Chounradus II. obviam procedens, stratoris officio usus est. Deinde 17. Kal.
 [46] Mai fecit sacramento securitatem ei de vita, de menbris, de captione, de papatu Romano,
 [47] et regalibus sancti Petri tam intra Romam quam extra Romam acquirendis, tenendis ac de-
 [48] fendendis contra omnes homines, bona fide, sine fraude et malo ingenio. Tunc papa eum
 [49] in filium Romanae aecclesiae assumpsit, et si rex ista sicut promisit observaret, coram po-
 [50] pulo pollicitus est eum adiuvere ad acquirendum et tenendum et defendendum regnum.
 [51] Et quando ei Deus Romam pro corona venire concesserit, coronam imperii dare, et eum in
 [52] caeteris negotiis adiuvere, ad honorem Dei ac sancti Petri et Romanae aecclesiae, salva sci-
 [53] licet ipsius aecclesiae iusticia, et decretis apostolicis, maxime de investituris.

[Apparate!]

[54] 12) Ia Saulve-Majeure dioec. Burdegalensis. 13) Com-
 [55] postellensem. 14) le Puy. 15) De alia Du-
 [56] ranni cum Cluniacensibus lite exstat epistola Urbani
 [57] ad eum a. 1094. scripta ap. Mabillon. annal. Be-
 [58] nedict. V, 314. K. 16) 13. Kal. Nov. in duplici

[54] quod composuit epitaphio testatur Baldricus Bur-
 [55] guliensis. K. 17) 15. Kal. Nov. a. 1096. Urba-
 [56] nus papa Cluniaci bullam ad Landricum dederat.
 [57] Gallia christ. Instrum. IV, 285. K.

[1] fiebant ab eo, de episcopatibus videlicet et abbatibus quas sibi retinebat, nec eis pastores pro-
 [2] videbat, et redditus proventusque omnium sibi assumebat, de symonia, de fornicatione cleri-
 [3] corum; et quia conventionem fecerat cum eo Albanensis episcopus, quem primum illo mise-
 [4] rat papa, ne legatus Romanus ad Angliam mitteretur nisi quem rex praeciperet, et quia adeo
 [5] auctoritas Romana apud Anglos avaritia et cupiditate legatorum viluerat, ut eodem Alba-
 [6] nense praesente et consentiente nec contradicente, immo praecipiente, Cantuariensis archi-
 [7] episcopus fidelitatem beato Petro et papae iuraverat salva fidelitate domini sui regis. Quae
 [8] res intantum adoleverat, ut nullus ex parte papae veniens honore debito exciperetur, nullus
 [9] esset in Anglia archiepiscopus, episcopus, abbas, nedum monachus aut clericus, qui litteras
 [10] apostolicas suscipere auderet, nedum obedire, nisi rex iuberet. Qui veniens tanta libertate
 [11] usus est, ut rex, integritate eius inspecta et inadulata mentis constantia, se consiliis et votis
 [12] eius adquieturum promitteret, ut omnes fideles gratularentur eum advenisse, ad cuius adven-
 [13] tum quasi respiraret et resurgeret decus et vigor aecclesiae Anglicae /{fol. 137r} et libertas Romanae
 [14] auctoritatis. Sed quid inperturbatum relinquit inexplebilis gurgis Romanae^a avaritiae? Rex
 [15] suspectam habens viri auctoritatem, quem iam diu venturum audierat, legatum papae prae-
 [16] miserat, et in manu eius auri probati et purissimi 10 marchas. Hoc fisis praenuncio, respon-
 [17] dere praedicto abbati differebat, et interim eum in pascha secum retentum reverenter et
 [18] honorifice tractabat: cum ecce legatus rediens, inducias regi de omnibus usque ad nativita-
 [19] tem Domini reportavit, per quemdam papae nepotulum seu vernaculum, si debita beato Petro
 [20] caritas in suo discessu maturius ut credebat futuro, ei per eundem tantae auctoritatis lega-
 [21] tum, ut est papae sororis filius, et si non tota, saltem ex parte mitteretur. Quo responso
 [22] accepto, rex letus factus, praefato viro apostolicas praetendit inducias; quamquam privatim
 [23] et publice hoc ipsum papae improbaret factum, qui tantum virum fama ubique celebratum,
 [24] privilegiis auctoritatis suae munitum, ita inhoneste tractasset, ut legationem eius unius lay-
 [25] cae personae, nec litteris apostolicis nec secularis scientiae seu dignitatis honore munitae,
 [26] rescinderet. Sic re infecta, fama tamen sua, integritate, honestate, sapientia omnibus oppido
 [27] commendata, ab eodem viro recessum est; et tamen pro componenda inter fratres pacis
 [28] concordia in Normannia substitit, donec pace facta, decem milium marcarum pensione ac-
 [29] cepta, terram suam comes Normanniae regi Anglorum usque ad trium annorum spacium
 [30] custodiendam traderet, et sic Iherosolimam profectus, ab eodem abbate usque ad vicum qui
 [31] dicitur Pons Arliae¹⁸, comitatu eius Stephane comite Franciae et Roberto comite Flandriae
 [32] adherentibus, deductus est.

[33] Verum cum adhuc in Normannia essemus, congregatis ad exequias Matisconensis epi-
 [34] scopi domno Lugdunensi archiepiscopo, Eduensi quoque et Cabilonensi episcopis, electus
 [35] archidiaconus Lugdunensis Berardus consecratur in episcopum Matisconensem¹⁹. Ibi quoque
 [36] domnus Eduensis episcopus Haganus conquestus plurimum desolationem Flaviniacensis eccle-
 [37] siae, cum iam post obitum domni Raynaldi, fratris ducis, septem annis ecclesia eadem pa-
 [38] store viduata mansisset²⁰, me eo quod quasi essem notus archiepiscopo, quod etiam per-
 [39] saepe fecerat, requisivit ab eo in abbatem; quod etiam vix optinisset, nisi canonicorum et
 [40] laycorum suffragia ad id expetendum sibi adhibuisset. Optinuit tamen, et missus est Cabilo-
 [41] nensis episcopus, qui domnum Divionensem apostolica auctoritate ut assentiret, me etiam
 [42] ut obedirem vice sua constringeret, quod et factum est ubi redimus. Confirmata vero
 [43] electione, et consecrationis determinato die, archiepiscopum adii; quae eius super hoc esset
 [44] sententia requisivi. Ipse anxietatem nostram plurimum consolatus, ad exequendum quod
 [45] iuebatur ratione induxit, auctoritate munivit; et sic dimissum, litteris suis honestavit, quas
 [46] misit Eduensi episcopo in hec verba:

[47] Venerabili in Christo fratri, Haganoni^b Eduensi episcopo, Hugo Lugdunensis ecclesiae servus
 [48] salutem. Quotiens humilitatem nostram dilectio vestra adierit, quotiens nos pro restauratione
 [49] Flaviniacensis aecclesiae rogaverit, benignitas vestra satis recolit, Quesistis a nobis multa se-
 [50] dulitate et instantia karissimum fratrem nostrum Divionensis ecclesiae monachum Hugonem,
 [51] quem nobis assumpseramus; cuius nos sedulitati credebamus, immo cuius lingua vox nostra
 [52] erat; et quod quesistis, ab invito et nolente quasi extorsistis. Electionem igitur eius a vobis^c

[Apparate!]

[53] a) ita codex; at Labbeus edidit humanae. b) Ha. c) nobis c.

[54] 18) Pontarlier ad fontes Dubis. 19) 4. Idib. Dec.

[55] 1096. donationem quandam firmavit; Gallia Christ.

[56] IV, 1067. K. 20) Philippus rex Francorum ro-

[54] gante Aganone episcopo Eduensi et Rainaldo abbate

[55] monasterii possessiones confirmaverat anno 1085. K.

[1] factam apostolica auctoritate confirmantes, consecrationem ipsius pro debito vestro vobis inponi-
[2] mus, certum habentes, quia etsi corpore absentes sumus, spiritu praesentes ad honorem Dei per
[3] Christum in Spiritu sancto consecrationi eidem intererimus, et fideles vobis cooperatores erimus.
[4] Nunc igitur praedictum fratrem et filium nostrum, quem tanto subicimus oneri. vestrae speciali-
[5] ter tuitioni contradentes, committimus eum fidei vestrae. Quem quidem semper penes nos volue-
[6] ramus retinere, sed cessimus instantiae vestrae. Nostis quo eum teneamus affectu; hoc ipso
[7] vobis eum committimus. Ei autem consilium et auxilium nostrum non deerit; qui non solum
[8] Flaviniacensi aecclisiae, verum quotquot sunt in dioecesi vestra pro eius amore parati sumus
[9] pro debito subvenire. Ita ergo agite, ut idem frater pro adiutorio et consolatione sibi impensa
[10] gratias nobis habeat referre, ut habeatis gratiam super gratiam.
[11] /{fol. 137v} Anno itaque dom. inc. 1097.²¹ ind. 5. anno aetatis 32. die itaque 10. kal. Decembris, qui est
[12] dies festus sanctae Ceciliae, 7. sabbati, Flaviniacum nobis ingressis, in crastinum consecra-
[13] tione peracta, de profectu ecclesiae tractatum est; et sic post dies paucos a domno episcopo
[14] et domno Divionense ceterisque discessum est.
[15] Eodem anno Aymo reddidit 3 solidos censuales de castro quod Sacriba dicitur, et de
[16] terris in circuitu castris ad ius aecclisiae Flaviniacensis pertinentibus, in festivitate sancti Petri
[17] in plenaria curia, quos retinuerat multis retro annis, et pro retentione culpam fecit, et ab-
[18] solutus est. Actum die festo apostolorum.
[19] Quidam etiam Folcuinus acceptis a nobis 15 solidis, calumpniam quam habebat in
[20] manso de Galiaco, quod Waldinus dederat, vurpivit praesentibus his consanguineo
[21] suo, qui frenum^a trium solidorum pro concessione habuit.
[22] Pro equabus quas ceperat et abduxerat Wido Luciniacensis 100 solidos dedi.
[23] Odoni vicecomiti Rubeimontis, cum noster factus est, pro quibusdam compositionibus 30
[24] solidos dedi.
[25] Gyrardo de Duismo 11 solidos pro quodam nostro serviente de Galiaco, Artaldo de
[26] Sancto Baudelio 20 solidos.
[27] Hagano etiam de Roca noster factus, vidente Raynaldo avunculo suo, calumpniam
[28] faedi^{b. 22} sui finivit Deo et sancto Preiecto et nobis dimisit, acceptis a nobis 20 solidis.
[29] Actum Flaviniac(o).
[30] Hildegarius etiam de Gurziaco noster factus, quod non fuerat antecessorum nostrorum,
[31] auxit elemosinam quam avus suus fecerat, dans ecclesiae nostrae Eremburgem filiam Heliar-
[32] dae filiae Wihelelmi, et omnem posteritatem eorum, acceptis a nobis solidis 58 pro caritate
[33] Actum mense Febr. 6. feria, 8. Idus Febr.
[34] Aymo etiam Lovels liius²³ homo noster omnem alodum suum Deo et sancto Petro san-
[35] ctoque Preiecto tribuens, torturas quas in casamento nostro faciebat, vurpivit, enarratis co-
[36] ram omnibus rectis consuetudinibus casamenti, de capite mansi 2 sextarios avenae, et 4
[37] vini in salvamento.
[38] Feci etiam pacem cum Walone Sarmaciensi, et ei nostro facto 100 solidos, equum 1,
[39] canem 1 dedi.
[40] In redemptione aecclisiae de Fontanis 35 solidos dedi. In caldaria Salinensi 40 soli-
[41] dos pro equo.
[42] In redemptione terrae et vinearum, quas praedecessor noster abba Raynaldus Walterio
[43] Frossardo homini ducis promiserat, 30 solidos dedi, et terram retinui.
[44] Teberto praeposito pro quibusdam placitis 25 solidos dedi, et pro compositione cervi
[45] quem canes sui moverant, et homines nostri ceperant meque nolente diviserant, solidos 30.
[46] Bernardo de Montbar in captione sua solidos 30.
[47] In redemptione fanoni deaurati et capsae argenteae 60 solidos dedi, et in cappa 7.
[48] Dedit aecclisiae nostrae quidam miles mc. conversus Arnulfus de Monasterio mansum
[49] 1 apud Prusiliacum.
[50] Dedit etiam Gislebertus de Luciniaco mansum 1 apud Darciacum pro filio suo Pontio
[51] nomine, cum omnibus appendiciis, et homines tres cum eorum posteritate.
[52] Dedit itidem Hugo de Draciaco mansum unum cum appendiciis in eadem villa pro filio
[53] suo. Actum apud Colchas.

[Apparate!]

[54] a) ita c. b) fędi c.

[55] 21) dies sanctae Ceciliae anno 1096 in sabbatum incidit, anno 1097 in dominicam; indictio 5. anno 55

[56] 1097 congruit. 22) i. e. feodi. 23) i. e. ligius.

[1] Brutinus etiam dominus castri, quod olim Sedunum, nunc Blismurus dicitur, reddidit
[2] nobis aecclesiam castri eiusdem cum appendiciis et cum omnibus quae olim possederat vel
[3] tunc possidebat. Et quia de suo proprio quaedam ad victum fratrum addidit, 20 ei solidos pro
[4] caritate dedi.
[5] Aymo miles eiusdem castri, avunculus ipsius, ad conversionem in infirmitate veniens,
[6] reddidit Deo et sancto Petro et sancto Preiecto terras et homines quas nobis vi auferebat, et
[7] calumpniam dimisit.
[8] In redemptione cappae et pallii solidos 110 dedi.
[9] Prefatus etiam Hildegarius Gurziacensis quia Bellum Locum nobis auferens iniustitiam
[10] nobis fecerat, multo tempore a nobis excommunicatus, tandem culpam fecit apud Conedam,
[11] et absolutus a nobis est. Hominum recognovit et refirmavit, et ex toto cellam eandem vur-
[12] pivit. Obsides dedit, quorum haec sunt nomina: Hugo frater eius, Rainaldus de Roca, Deo-
[13] datus, Girardus de Roura, et frater eius, Waldricus, Gauzfredus de Masiaco; cui ego 20 so-
[14] lidos dedi. Actum 5. feria paschae 18. Kal. Maii Conedae.
[15] Pontius quoque Grimensis comes pro homicidio quod fecerat de Pontio serviente nostro,
[16] natalem et neptem eius nobis reddidit 110 solidis acceptis, et absolutus est 16. Kal. Maii.
[17] Postea eum cepit, et pro redemptione 50 solidos habuit.
[18] /{fol. 138r} Ioffredum de Prumiaco, et fratrem eius cum uxoribus et filiis, uxore quoque Odonis
[19] Tuac. et uxorem Heinrici cum filiis, uxorem etiam Iohannis de Poliniaco cum filiis et totam
[20] eorum progeniem, quae latissima et optima est, mediante Raynaldo de Roca, datis solidis 30
[21] Odoni vicecomiti Rubei montis, sancto Petro quietam feci. Testes horum, qui int.: Gisle-
[22] bertus iuvenis, Teubodus Mant, Rainaldus Roca, Gislebertus de Turre, Hagano Roc(a), Hugo
[23] Misc(hins), Goslenus, Gerardus Duis<mo>, Brunardus, Rainaldus Fla<v(iniacensis)>, Rainaldus.
[24] Willelmo de Turraboit 30 solidos pro quibusdam compositionibus; Gisleberto solidos 30
[25] pro redemptione equi illius de Grosbof quem cepit et mihi reddidit.
[26] /{fol. 137v} Anno eodem ab incarn. Domini 1098. obiit Agano Eduensis episcopus 7. Kal. Iulii²⁴; et
[27] sequenti obiit abbas Rodulfus 5. Kal. Aprilis. Regimen aecclesiae Eduensis post venerabilem
[28] Aganonem Norgaudus suscepit, in eadem aecclesia praecentoris functus officio²⁵. Hic sub
[29] contentione electus est. Pro qua tamen electione cum multoties Eduam issem, quia vox no-
[30] stra prima esse debebat in electione; tandem in ascensione Domini invitatus, cum essem in
[31] exteris partibus, occurrere nequivi. Quendam tamen e nostris misi qui vicem nostram sup-
[32] pleret; et ego postmodum exoccupatus, Lugdunum euntem ad consecrationem solus de abba-
[33] tibus sum prosequutus; et hec faciens furorem animi eius, quem conceperat ex absentia no-
[34] stra, sedare non potui, cum etiam in redeundo duobus ei diebus apud Colticas²⁶ et toto comi-
[35] tati eius servierim satis superque. Hic Flaviniacum veniens honeste a nobis susceptus est;
[36] et in eadem nocte dominicae diei, cum ei honeste servissem, in treua Dei bancos et scarrition-
[37] nes²⁷ mercati homines eius fregerunt et tulerunt, quia erant ante domum episcopalem, et
[38] terra ipsa, antequam domus ibi fuisset, censita erat hominibus pro mercato eorum; et requi-
[39] siti ab hominibus quorum iuris erant, redditi non fuerunt. Et cum redditi non essent, interim
[40] emit quidam homo eorum carnem bovis ad opus episcopi: cum homines nostri pro reverentia
[41] episcopi alibi eum vellent occidere, ille coegit eos ante praefatam domum mactare, nostrique
[42] parati sunt affirmare, quod defensionem eis et tuitionem promiserit. /{fol. 138r} Occiso bove, homines
[43] nostri iussu nostro pro honore episcopi alibi eum traxerunt. Videntes homines quorum erat
[44] terra censita, quia ego eis primus, qui defendere debebam, de consuetudine et usu eorum de-
[45] ficiebam, ipsimet in terra censuali sua scarritiones firmaverunt, et carnes reposuerunt. Pro-
[46] pter baculos qui allati sunt, et quia congregati sunt homines ad tuendum usum censualitatis
[47] suae, malum fuit episcopo, et dixit se assallitum; tamen hominem non percusserunt, quia
[48] nullus eos assallivit, et ipsi neminem. Ubi vidi molestum id esse episcopo, ego ipse cum qui-
[49] busdam fratribus et nobiles viris et servientibus ivi ad eum, et cum consilio optuli ei,
[50] quod tantum ei inde facerem in crastino, quantum congrueret iusto et honori, et quantum
[51] possem et deberem. Et mox ascendens, casatos requisivi et nobiles quos potui, ad faciendum
[52] quod optuleram. Interim ipse christianitatem mihi abstulit²⁸, ita ut nuptiales qui aliunde

[Apparate!]

[53] 24) 6. Kal. Iul. habet necrologium S. Benigni. K.

[53] 26) Couchy. 27) bänke und scharren teutonico.

[54] 25) Paschalis papa litteris 18. Kal. Mai. 1100. datis

[54] 28) i. e. sacris mihi interdixit.

[55] Norgaudi electionem confirmavit. Mansi XX, 1017. K.

[1] veniebant missam perdidit, et corpus sepulturam. Ego tamen quod promiseram munitus
[2] consilio implere volui, et in me non remansit, nec sic missam habui. Diem constituit mihi
[3] apud Eduam; suscepi. Cumque vellet ut homines illo ducerem, dixi non facturum; non enim
[4] poteram, quia nec usus erat aecclisiae. Quesivi christianitatem, non habui. Videns quia non
[5] haberem, de casatis ecclesiae salvam firmantiam ei optuli quattuor milia solidorum, Walo-
[6] nem de Sarmatia, Gislebertum de Luciniaco, Rainaldum de Roca, Milonem de Frollone, Gos-
[7] lenum Sinemuro, Rainaldum, et Hugonem praepositum, videntibus canonicis suis, Walterio,
[8] Stephano, Duranno, et laycis Aymone et Iosberto; et hec faciens missam quesivi, et non
[9] habui. Eduam ivi, et in placito, quia ita egeram, missam ante alia quesivi, et hoc per iudi-
[10] cium curiae. Et quoniam de testimoniis nostris laycos nominavi et ostendi, et quia de suis
[11] laycis Bernardus mariscalcus noster nominavit Aymonem et Iosbertum, iudicium factum est
[12] per clericos et laycos. Firmaritia autem hanc ita fuisse oblatam affirmare voluerunt nostra-
[13] tes, ut iudicatum fuisset etiam per ignis aut aquae iudicium. De his factum est huiusmodi
[14] iudicium:
[15] Quoniam abbas et sui Iosbertum non nominavit ad placitum accipiendum, hoc debet esse
[16] in respectu quod abbas requirit de missa recipienda, et propter hoc ipse non debet habere re-
[17] spectum de iustitia hominum faciendam.
[18] Audito hoc iudicio obstupui, et consilium aecclisiae quod antea habueram requisivi, nec
[19] habui. Cumque adhuc morarer in consilio placiti et iudicii, rupit placitum, et abiit pransurus.
[20] Misi ad eum, et respectum quesivi, et non habui, nisi iudicium laudarem.
[21] Quantum pro huiusmodi placito gravaverit ecclesiam, hinc colligi potest, quod hac ea-
[22] dem septimana, qua hoc factum est, centum equos absque servientibus 2^a, 3^a, 4^a, 5^a, 6^a
[23] feriis Eduae me tenere fecit; et communiam Eduensis et Cabilonensis parochiae super nos
[24] postea Flaviniacum iuratum adducere voluit, quod tamen infectum remansit. Voluit etiam
[25] interdicere omnes cellas et loca ad nos pertinentia; sed obstitit votis eius integritas capituli
[26] Eduensis; fecisset tamen, nisi obstitisset. Tandem cum multociens pro hac causa Eduam
[27] venissem, et iustitiam praesentans, et aliquando misericordiam quaerens, et nec et iustitiam ha-
[28] buissem nec misericordiam, consilio et hortatu eius quidam fratrum nostrorum insurrexerunt
[29] in me, dicentes me conscium fuisse seditionis illius pro qua hec agebantur. Et ob id vocatus
[30] Eduam proficisci ceperam, vallatus consilio monachorum nobilium et servientium, ut crede-
[31] bam, quod tamen amisi instinctu eius. Nam Bernardum de Montfort, quia suus erat de foedo
[32] sancti Petri, cui promiseram solidos 30 et bonum nostrum tenebat, ipse ne mecum iret prohi-
[33] buit. Quod ceteri videntes, cum essemus 25, omnes recesserunt a nobis. Ego solus cum solo
[34] monacho et 3 servientibus capitulo me praesentavi. Ecce circa horam tertiam advenerunt,
[35] conscio eo, quidam nostrorum, accusantes me in capitolio, quod conscius fuisset, et alia
[36] quedam obicientes, quae probare non poterant, maxime cum essent infames personae. Qui-
[37] dam etiam eorum Helinannus me relicto in consessu etiam canonicorum sedebat, cum eo
[38] manducans bibens et equitans. Ego cum essem paratus canonicis respondere et iudicari,
[39] monachum ipsum nostrum, quem mihi episcopus tulerat, canonicis requisivi, nec habui. In-
[40] super vidi eos me accusantes, et compulsus sum, ne quasi culpabilis viderer, ipse eis praeci-
[41] pere, ut erga me loquerentur. Abbatem ibi aliquem non vidi; iudicium quoque ceptum factum
[42] non fuit, quia talis quedam nos concordia sociavit, mediante episcopo Cabilonensi et Anserico
[43] praeposito, ut redderem hominem, qui probaret sacramento me conscium non fuisse, et sic
[44] amicitiam episcopi reciperem, et in gratiam redirem: feci, nec gratiam, nec missam habui.
[45] Insuper prohibuit sub anathemate, ne fratribus ipsis pro hac de causa inimicarer, et omnino
[46] eos a nostra dispositione removit; /{fol. 138r} ne vel saltim eos ab oboedientiis, quibus praeerant, re-
[47] moverem.
[48] Septies propter hoc placitum a festo apostolorum usque ad festum sancti Nicholai Eduam
[49] ivi, nec iustitiam, nec gratiam, nec missam habui, maxime cum ad satisfaciendum ei quos-
[50] dam laycorum, qui impetebantur, illo duxerim contra usum aecclisiae. Quos qualiter ipse
[51] tractaverit, pudet reminisci, maxime cum nulla esset occasio pro qua haec agi deberent.
[52] /{fol. 138v} Fratres quoque nostros Divionenses, qui mihi ad solatium laboris et ordinis custodiam
[53] dati fuerant, mihi abstulit, praecipiens auctoritate qua poterat et debebat, ut infra dies tres Divio-
[54] nem nisi eos remissem, et eos qui proiecti fuerant revocarem, nullum in ecclesia divinum
[55] officium fieret; et sic in crastinum mane facto Romam profectus est, ut nullus esset de missa
[56] recipienda vel fratribus retinendis deprecationis locus.

[1] Ego, qui tanto constrictus articulo vellem etiam maiora promittere – nimio enim tedio
[2] angebar, quod tantis iniuriabar tribulationibus; siquidem a festo apostolorum Petri et Pauli
[3] usque ad diem ipsum beati Nicholai natale insignem, quo hec gesta sunt, nulla mea culpa
[4] existente, divino officio Flaviniacus vacaverat et sepultura – decrevi omni ei, **etiam in con-**
[5] **trariis et noxiis**, subdi obedientia, ut vel sic leniretur et pacaretur animi eius pertinacia; et
[6] dum ruinam quasi vitare volui, immanis praecipitii^a baratrum incurri. Hoc enim in facto nec
[7] eius amicitiam recuperavi, quam numquam habui, nec monachorum nostrorum caritatem;
[8] quin potius, quod ipsi querebant, ad quod intendebant, patris nostri Divionensis et fratrum
[9] nostrorum unanimitatem offendi. Et quidem satis digne. Nam pro meritis acta res est, ut
[10] qui malum feceram – quod certum est malum mihi esse, bonos a me mittendo ut veniret
[11] bonum, cuius venturi nullam habebam confidentiam, sed plenariam diffidentiam–, ut im-
[12] praesentiarum patet, ipse nec bonum haberem quod non credebam, et quod habebam perde-
[13] rem, ut sola vexatio intellectum daret auditui. Recepi postmodum absolutionem a Lugduno,
[14] non tamen per eum, quia per archiepiscopum, et interim dum absens fuit quievi, nisi quod
[15] omnia in peius ruere videbam pro destitutione ordinis, et emendare nequivi, quia solus eram.
[16] Tunc cepi sentire quid cogitaverant, quid attemptaverant, quid machinati fuerant, cum iam
[17] emendare non poteram.

[18] Interim feci pacem cum Rainaldo de Granciaco, qui frequentibus irruptionibus et de-
[19] praedationibus omnia nostra perturbabat, et **quia iustam causam habebat**, 60 ei solidos com-
[20] posui. Pacem etiam cum Widone de Luciniaco fratre eius, et de fedo quod calumpniabatur
[21] duos ei modios et octo sextarios reddidi, dum tutor esset filiorum Tebaldi Rufi; quartum mihi
[22] laude uxoris suae et filiorum donavit, hominum fecit, et fidelitatem iuravit.

[23] His, qui graviore^s erant, ita pacatis, pro Walterio de Insulis, quem calumpniabatur Gis-
[24] lebertus Misc^hins, 35 solidos dedi, et pro filio sororis eius 7 solidos et totam eorum progeniem
[25] quietam sancto Petro et sancto Preiecto feci. **Actum Flaviniaco.**

[26] Ducem pro salvamento²⁹, quod homines nostri de Galiaco contra ius et usum ei dare
[27] volebant, Flaviniacum venire feci; et per iudicium curiae nostrae et suae, quia foedum no-
[28] strum habebat, salvamentum ipsum vurpivit. Cui ego equum centum solidorum pro honore dedi.
[29] Arnulfus etiam de Grosboes, accepta a nobis societate, et 15 solidis pro caritate, duas
[30] familias de foedo sancti Petri in Cleriaco et Agerniaco nobis reddidit, et tertiam nobis contra
[31] **Aymonem Lovel militem nostrum conquisivit. Reddidit et mansum unum in Cavanniaco de**
[32] **terra sancti Petri de fedo suo Flaviniaci, vidente R. maiore, et filio eiusdem Arnulfi.** Actum
[33] 4. feria ieiunii mensis Septembris.

[34] Aymo quoque de Griniaco hominum recognovit, et noster factus est. Walterius necnon
[35] de Grinione pro filio suo **monacho** terram magnam et pratum indomnicatum iuxta Corticel-
[36] las multi precii sancto Preiecto dedit Actum die festo S. Petri ad vincula.

[37] Raynerio de **Duismo**, pro quibusdam compositionibus, quibus terra de Empiliaco vasta-
[38] batur, 30 solidos dedi.

[39] Hugo de Asiaco accepta a nobis societate et 7 solidis pro caritate dedit sancto Petro
[40] feminam Walonis sacristae, **laudante filio suo**, et alias quasdam de progenie eius, feminam
[41] scilicet Cristiani.

[42] Quedam sanctimonialis sancti Iohannis Eduensis, soror Aymonis Lovel, eodem fratre
[43] suo vidente faciente et laudante, hereditatem suam in Agerniaco sitam in terris cultis et in-
[44] cultis, mancipiis utriusque sexus, sancto Petro contradens super altare posuit, ea conditione
[45] ut neptis eius soror Hugonis de Curenciaco, ea obeunte illa potiretur, et post eius obitum
[46] dominio aecclesiae Flaviniacensis eadem proveniret. Defunctis utrisque, de haereditate nos
[47] vestivimus. Et cum calumpniaretur praedictus Hugo, iudicio dato, duos legitimos homines
[48] produximus, praedicti fundi servum qui pariter datus est, et ministralem eiusdem fundi nostri
[49] qui interfuit, et probare voluerunt donum ita factum. **Expectatum tamen est ut audiretur**
[50] **idem iudicium in maiori curia. Actum Agenniaco.** Sic terram habuimus.

[51] Redemi etiam **duos** mansos **duos**, 1 intracuriam Laliaci, alium extra curiam, solventes quoque
[52] anno 12 denarios, 2 solidis, cum iret Hispaniam Folcuinus. Actum Flaviniaco.

[53] Adelelmum quoque et progeniem eius optinui ab eodem Folcuino 12 solidis. Actum Galiaco.

[54] Tapetiolum etiam, quod Carlet dicitur, redemi 5 solidis.

[Apparate!]

[55] a) ꝑcipii c.

[56] 29) schutzgeld.

- [1] Duci equum 1 dedi 10 librarum pro insolentia unius /{fol. 139r} servientis nostri, et ipse laudavit
[2] nobis donum quod quilibet miles eius de fedo suo faceret Flaviniacensi ecclesiae.
[3] Walterio de Tilio in adiutorium ecclesiae de Prisciaco equum unum 50 solidorum dedi.
[4] Erleio et Widoni dominis Colticarum 40 solidos dedi, et ipsi vurpiverunt omnes malas
[5] consuetudines in Colticas.
[6] In thesauro ecclesiae hec addita sunt, filacterium 1 quod dedit Walterius monachus de
[7] Grin., cum mappula pretiosa et alba parata. Cortina 1 quam dedit Teubodus cum mantili.
[8] Albae 5 quas Hugo monachus de Bello loco moriens mihi misit cum calice argenteo, qui est
[9] apud Bellumlocum. Calices 2, unus in toto deauratus, quos Walo monachus de Roca fecit,
[10] cum cappa 1 de pallio et casula et stolis 2 et albis 4. Albae 2 quas fecit Gyrardus de Colticis.
[11] Alba 1 in capella nostra, quam mihi dedit uxor Gozelmi de Besua. Alba quam mihi dedit
[12] Bovo de Bar, Baldrici filius super Albam, quando noster factus est. Supersedium 1. Redemi
[13] etiam palliolum unum 30 solidis et de eo limbum in pallio, quo corpus sancti Preiecti invo-
[14] lutum fuit 300 et eo amplius annis, feci.
[15] Bovoni praedicto de Bar, cum apud Flaviniacum requireret a me foedum suum, quia
[16] haberet filiam Folcuini, de sorore abbatis Odonis. qui idem fecerat casamentum, id est salva-
[17] mentum hominum sancti Petri, qui sunt in Castro illo vel in villis in circuitu castris, nolui ei
[18] ad plenum reddere, quia legeram cartam quandam factam hominibus castris Blesensis, qui
[19] sunt sancti Petri, et verebar ne idem essent aut de eisdem. Tamen cum multi testes acces-
[20] sissent, quod Folcuinus idem salvamentum habuisset, ita concessi, ut si ego per nostros,
[21] misso nuncio et re explorata, aut ipsi homines per se ipsos probare potuissent quod numquam
[22] fuissent in salvamento, nichil ei dabam, quia magis aecclesiam quam eum diligerem. Sin ali-
[23] ter, haberet quod sui iuris esset. Et ita noster factus est, sacramentum tamen non accepi ea
[24] pro causa. Actum Flaviniaco in claustro. Testes: Gerardus prior, Achadeus, Helinandus
[25] mc.; layci: Hugo praepositus, Raynaldus, et servientes, Raynaldus filius praepositi, Gis-
[26] leriarius. Ab hoc casamento illos de Arvico subtraxi, de quibus censum habebam, caseos scili-
[27] cet, et illos quibus fuit carta facta. Omnes quoque, si probare potuissent, ut dixi. Quod et
[28] ipse laudavit.
[29] His interim omissis superiora repetamus. Non tamen praetermittamus feminam illam,
[30] quam Deodatus tenebat de Noeirs, quae nostra erat, et pater dimidius, quorum erant 6 filii,
[31] quos ita cum abbate sancti Valerii Hugone partivimus, in parte matris 3 filios, in patris vero
[32] unum et alterum dimidium, et censum capitis mihi primum misit mater. Partem etiam in
[33] Berengerio et fratribus eius, quam acceptis 10 solidis Rainaldus de Colpeio nobis dimisit.
[34] Igitur reverso a Roma episcopo, occurri ei apud Sedelocum, et benigne susceptus, osculo
[35] donatus sum et gratiis. Altera vice ab eo ibidem evocatus, post multas iniurias finem de
[36] omnibus pro 10 libris feci. Quesivit iturus ad regem, ut mulam sibi praestarem. Ego, qui eius
[37] amorem sciebam, quem et sciebam difficilem in acquirendo, optuli ei optimam mulam, quam
[38] manu ad manum emeram 150 solidis et dedi ei. Et sic veniens ad festum sancti Nazarii,
[39] honeste ei servivi, et gratus redii. Pro placito et fine illo Stephano dedi 20 solidos, Hubaldo
[40] 20, Hugoni Spiriac. 40, Rainaldo 40, Teubodo 10, Hugoni Misc(hins) 5, Gosleno 10.
[41] Pro equo Gyrardi monachi dedi pro compositione Miloni constabulo 10 solidos.
[42] Iam prope oblitus eram, quod furnum villae calumpniabatur quidam Erembertus de Mas-
[43] siniaco, et praebendam et campum sancti Clementis, quia pro his 300 solidos dederat pater
[44] suus Odoni abbati, excepto quod praebendam pro sepultura sua donasset. Unde cum me mul-
[45] tis placitis gravasset, et ob gravamen homo ducis et praepositi Sinemurensis factus esset, et
[46] testes quosdam e fratribus, qui hoc viderant, produxisset, eis omnino illi deficientibus, iudi-
[47] cium habuimus, quod pacem nobis in posterum contulit.
[48] Ibi praepositus Sinemurensis mansum 1 vestitum in Massiniaco nostro sancto Petro et
[49] sancto Preiecto dedit pro amore nostro, quietum ab omni exactione, qui nobis debet omnes
[50] consuetudines. Actum Flaviniaco.
[51] Sunt in summa quae dedi in proficuo aecclesiae in 3 annis, 2 mensibus minus, sol(idorum)
[52] duo milia, exceptis quod datum est in pane et vino et vestitu fratrum, in procuracione hospiti-
[53] tum, in bobus et equis et vineis et in omni nostro apparatu et expensis.

[1] Ab incarnatione Domini 1099. Abhinc multiplicata sunt mala in terra nostra, sed hec
[2] interim.

[3] Eo anno, prima hora noctis, a parte aquilonis lux ingens quasi ignis ardentis emissa,
[4] usque prope diluculum, noctem prope convertit in diem. Quo etiam anno hiemps solito asperior
[5] octo continuis ebdomadibus inhorruit, ita ut bestias, aves, homines quoque plerosque vis algo-
[6] ris existeret^a. Fuerunt qui dicerent, lucem illam datam a Deo in necem et deiectionem Sar-
[7] racenorum, ferente eo adiutorium et vires praebente Iherosolimitanis ad sternendam et
[8] omnino consumendam multitudinem principis Babiloniae, qui venerat ad proterendos eos qui
[9] Hierosolimam ceperant, quorum numerus erat ut arena maris, et ob id lucem divinitus dire-
[10] ctam, ne christianis, qui eo die praeliabantur praelia Domini, etiam in nocte lux deesset ad
[11] contritionem gentis adversae. Utrum ita sit, an igneus ille splendor qui apparuit, et igneae
[12] illae acies portenderint effusionem humani sanguinis, quae eo die et sequenti facta est, sicut
[13] legimus factum cum immineret bellum illud lacrimabile inter filios Ludovici Pii imperatoris;
[14] an immineat aliqua mundo tribulatio, ut legitur factum eo anno quo Ludovicus rex a Hugonis
[15] Magni procuratione separatus est, quando idem signum apparuit, portendens Hungarorum
[16] pestem, quae mox acriter invaluit, viderint quorum opis^b est id experiri et cognoscere. Visa
[17] est autem lux in parte aquilonari versus solis occasum, et nocte declinante respiciendo por-
[18] rigebatur in ortum, sed antelucanum aliquantum delituit.

[19] /{fol. 139r} Hoc anno obiit Urbanus papa, Paschalis successit. Obiit domnus Rodulfus abbas Virdu-
[20] nensis 5. Kal. Aprilis, et Hugo abbas Eduensis^c.

[21] /{fol. 141r} Verum consideranti mihi dispensationem admirandae et ineffabilis patientiae tuae et mi-
[22] sericordiae, cuius non est numerus in me, libet inherere considerationi miserationis tuae,
[23] quamquam super me sint haec, Christe: quomodo raptum ab uberibus ditasti donis superha-
[24] bundantis pietatis tuae, tradens me contubernio servorum tuorum, et replens gratia te diligen-
[25] tium; quomodo ab ineunte aetate, cum iam irem per devia et lubrica, et praeceps praecipit-
[26] tantem aetatem sequerer, confessionis antidoto cor lubricum medendo respirare sinebas, et
[27] fugientem te quadam blanda et inopinata nec cognita mihi revocabas dulcedine; quoque modo,
[28] ubi iugi confessionis remedio aliquantulum tractus didici illecebrosa cavere, quamquam non-
[29] dum tederet me ad integrum perversitatis meae, ita ut scirem intellectu et opere, quod perdis
[30] omnes qui fornicantur abs te, remotum et segregatum a consortio eorum quorum in medio
[31] coalueram, ad exteris terras nolentem et repugnantem et quasi nescientem eduxisti; ubi
[32] positum benedictione insperata et multiplici ditasti, gratia scilicet servorum tuorum admira-
[33] bili, qui in me diligebant quod nesciebam. Licet in his tua, Deus, dona, etsi refugus et deser-
[34] tor mei ipsius, intelligebam. Iuvat, inquam, memorari mihi in me dulcedinis tuae, qua mise-
[35] reris omnium, salvans homines et iumenta; id est et illos salvans, qui rationabiliter viventes
[36] non obliviscuntur dignitatis in qua et pro qua creati sunt, et eos, qui iumentorum more vi-
[37] ventes facti sunt ut equus et mulus, quibus non est intellectus, per penitentiam supra primae
[38] originis reparans dignitatem; inter quos et me gibbo peccatorum deformem, vanitatis et levitatis
[39] horrore sordentem, ad deponendam malitiam et inclinandam cervicem cordis iugo ser-
[40] vitutis tuae edomandam per tuos evocabas, et me mihi ipsi sordere intuitu miserationis tuae
[41] faciebas. O miseriam meam, quae ad tot vocationis ingeminationes non evigilabat! utique
[42] nimia rubigo mea per ignem excoquenda erat, et ideo etsi surgere conabar, scoria voluptatis
[43] inolitae pravae consuetudinis aggravabar. Proieceram post tergum peccata mea; denigrata
[44] enim erat facies mea, et tamen tu in servis tuis diligens, non feditatem meam, sed curationem
[45] in me quae a te gratia tua futura est, sinebas me ire et prosperari, ut cum haec reciperes a
[46] diligente non te, sed illa data tua vel permissa in quibus prosperabar, adurerer igne tribula-
[47] tionis, et saltim tunc intelligeret impietas mea mala sua, cum pro eisdem malis inciperet iam
[48] puniri. Quid referam, quibus me nunciis ad meliorationem in mari navigatione nostra pro-
[49] cellosa spiritu maris et quassatione navis, quae per se infirma piscium impulsu quatiebatur,
[50] adgravata praemonuisti, et stertentem somno teporis et negligentiae excitare conatus est,
[51] cum gubernaculo fracto, velo vi ventorum ad medium usque scisso, nautis timore dissolutis,
[52] praesentem intentarent omnia mortem, nave solo tibi relicta, et quandam in vertiginem ro-
[53] tante? O qualis illa tunc hora eram! quam bene credulus, quam vel devotus, quam penitens,
[54] quam in promittenda correptione sedulus constans et benivolus! quam peccatorum meorum

[Apparate!]

[55] a) ita codex; lege extingueret. b) ita c. operis? c) /{fol. 139r} Verte II folia et lege secundum determinationem litterarum A.
[56] in marg. c.

[1] accusator et iudex fidissimus! quam in conversione morum et emendatione vitae paratissi-
 [2] mus! Vidisti haec, Domine, et liberasti me; exaudisti me, et consolatus es me, et quamquam
 [3] desperatum, quamquam novissimum, cum primi movissemus a portu, illesa nave cum omni-
 [4] bus quae in ea erant, terrae reddidisti me. Sed ut pedem terrae appuli, illa dudum devota
 [5] inter fluctus fervoris et emendationis promissio aliquantulum frigit, quam tamen reductus
 [6] menti terror ex toto tepescere, ut assolet, non sivit.
 [7] Subsequuta est evestigio alia vocationis compellentis iteratio mox ut Baiocas veni, infir-
 [8] mitas scilicet qua omnino desperatus sum, et quasi conclamatus, de qua suscitasti me, iuste
 [9] rerum arbiter, idem sanctus Iesus. Quid in me operata sint hec tua magnalia, Deus, aut in
 [10] quo miseram animam lethargico somno oppressam, ad te timendum, te diligendum, exurgere
 [11] et evigilare docuerunt; testis est repatriatio nostra, testis subsequens vita mea, quae pium
 [12] Dominum de placato reddere possit iratum, non quae offensum dare sufficiat conciliatum.
 [13] /{fol. 141v} Et nunc hec qualiacumque nostra legat qui volet, irrideat ut volet, dummodo libeat et
 [14] concedatur immorari memoriae dulcedinis tuae, qui peccantem sustines ad penitentiam, et
 [15] parcendo invitas ad conciliandam sustinentis patientiam. Inde evestigio illa nostra promo-
 [16] tione, quae nunc nobis horrore est, promotus, utrum gratia tua an permissu vel iudicio nescio,
 [17] perparvo temporis spacio assumpta praelationis gravitas, cum in me durasset, superducta
 [18] eius species multis modis ita oblitterata est, ut non iam qualis essem, verum qualis fuerim
 [19] rememorari difficile esset, vel quia honores mutant mores, vel quia id merebatur insolentia
 [20] morum, nondum, ut decebat, satisfactionis verbere castigata et emendationis antidoto curata.
 [21] Hinc iterum infirmitatis commonitio, privatae et publicae inquietudinis animadversio, illa de
 [22] dormitorii solario plancis deficientibus vel sublatis ruina, immo propulsatio, qua ita affectus
 [23] sum, ut vita me carere crederem. Nam et sanguis ab auribus eliciebatur, cum **miser cordia**
 [24] **tua ad** invocationem nominis Preiecti martiris, et boni studii exequutio, in qua invenit me
 [25] casus ipse – nam circam³⁰ matutinis exactis faciebam, – a mortis faucibus eripuerit. Et
 [26] quidem eo ipso tempore, mense quoque eodem, in Colticensi cella nostra a dormitorio per
 [27] praecipitium; item in Melundensi coenobio aequae duo monachi lapsi, non tamen satis de tam
 [28] **eminenti** altitudine ut ego, confessione et communione caruerant: mihi pietas tua vitam in-
 [29] dulsit, qui etsi gravatus, non tamen aliqua corporis parte sum pessumdatum, quamquam cum
 [30] difficultate sanitati redditus, adhuc casum doleam. Quam tantis beneficiis gratiarum actio-
 [31] nem, die qua iacens in lecto signo **sanctissimi** clavi tui sanctarumque reliquiarum munimine
 [32] signatus sum, et ablutione virtutifera potatus, post decursam ebdomadariam mei ipsius alie-
 [33] nationem, rependerim, rememorans **erubesco, erubescens** confundor, et quod tunc non feci
 [34] iam facio, supplicans ut accepta tibi sit confessionis et laudis oblatio **et** inter flagella miseri-
 [35] cordiae tuae ipsa erratus mei tuaeque pietatis rememoratio. Et quia omnia adversa habet qui
 [36] sibi displicet, in hoc tibi placere appeto, quod mihi te donante, te faciente, displiceo.
 [37] Sunt adhuc plura dulcedinis tuae monimenta ingrato adhibita, usque ad haec in quibus
 [38] nunc versatur anima mea, in quibus quia faciem tuam reveritus non sum, iuste versa est in
 [39] luctum cithara mea, et organum meum in voce flentium. Itaque proclamet tibi tota sub-
 [40] stantia nostri in voce exultationis et confessionis: omnia quae fecisti nobis in vero iudicio
 [41] fecisti. Proclamet, inquam, **tibi** vita mea tota, ante promotionem peccatrix, post promotio-
 [42] nem irritatrix: tibi peccavimus, et mandatis tuis non obedivimus. Condemnet se totam iu-
 [43] dicio suo, iam **quasi** condemnata iudicio humano; et non spe recuperandae secularitatis, sed
 [44] amore provocandae in se iuste exertae, et magis magisque exerendae divinae animadversio-
 [45] nis, quoniam ego in flagella paratus, qui fragilitate deliqui, unde merito ad penam videar
 [46] debere aptari, et dolor meus ante me est semper, quia a mandatis tuis declinavi. Quid **enim**
 [47] referam tam evidens tuae pietatis indicium, quod rarus invenitur aut pene nullus qui ignoret
 [48] Flaviniacensium, cum redirem a Sinemuro septus comitatu monachorum et laycorum, inter
 [49] choruscos et turbines tempestatis inundantis, fulmen ante conspectus nostros cecidisse, ita
 [50] ut bestia cui sedebam igne ipso ustulata caput pectus et crura, per 40 dies vix stabulo extrahi
 [51] posset, et me clementia tua immunem a lesione servavit, cum ante me non longe cubito uno
 [52] fulmen ipsum ceciderit? Quod in crastino quesitum et inventum est, omnibus admirantibus
 [53] quomodo vivus evaserim, aut immunis a laesione, quamplurimis quoque sinistro id omine
 [54] interpretantibus, maleficum me et morte dignum, quem Deus ipsa sua animadversione mon-

[Apparate!]

[55] 30) circa teutonice die runde.

[1] straret merito puniendum. Forte autem mihi iunctus equitabat ante me eques armatus, et
[2] toto corpore pluviae expositus, clipeo se recurvo et supra se protento munierat, qui dum
[3] equo calcaribus acto gressum accelerat, in ipsa fulminis iaculatione lanceam aversam ferebat;
[4] cuius mihi acies, dum pavet et ad tantam visionem hebescit, ipso suo timore gressu retardato,
[5] acceleranti mihi gutturi inlisa, nisi **tu**, Deus, bestiam cui insidebam a suo impetu refraenasses,
[6] et socii conclamatum illum ad anteriora compulissent, vitae me extorrem dedisset. Quae **du-**
[7] **plex** nostri salvatio his qui viderunt, et qui audierunt, facta est miraculo. Iam praeterierat
[8] illa nostra superius relata impetio; iam multa alia, quae enumerare perlongum est, tua be-
[9] neficia **mihi** ingrato, sed non usquequaque inpensa, docebant te amandum, tibi adherendum,
[10] si invenissent cor docile, benivolum et humile. Quid est, Deus piissime, quomodo procella
[11] venti inundantis secularitatis grassantis rapuit me **ad** te? Abstrahebar et videbam, rapiebar
[12] et sentiebam: furabar mihi ipsi a me ipso, et dolebam, et in conspectu tuo gemebam, et cura-
[13] tionem sitiebam, et a te vindicari et consumi peccata mea cupiebam, quae iam ipse tibi con-
[14] fitens in me puniebam, quamquam non usque ad dignam poenitentiam. Licet enim me pec-
[15] care dolerem, et aliquando compungerer, non tamen in **finem** compungebar, ut peccare desi-
[16] sterem, quod est summa penitentiae. Ei mihi! quomodo perturbatur animus praesidentium
[17] favore adulantium? Quomodo qui beati dicuntur, decipiuntur, et viae gressuum eorum dissi-
[18] pantur! Et quidem nervi testicularum **Beeth**mot perplexi, ossa eius velut fistulae aeris, carti-
[19] lago eius laminae ferreae: quia argumenta diaboli inexplicabilia, consilia sonora **quidem** per
[20] dulcedinem sed enervia per delectationem, vitia specie virtutum palliata. Absorbet **Leviathan**
[21] **hic** fluvium, et non miratur, /{fol. 142r} et habet fiduciam quod influat Iordanis in os eius; sed perforata
[22] maxilla eius hamo passionis dominicae, electa tenere nequit, etsi ultro **aliquando** influant,
[23] traicere non praevalet quin effluant.

[24] Dies erat dominicae resurrectionis honore insignis, missarum sollempnia agebantur, ad-
[25] eramus omnes. Forte porcus discurrens invisibilis, sed sensibilis, chorum peragrando sentiri
[26] datus est, et sensus est a cunctis, a me ipso quoque, cum iam aliis vicissim sibi id nutu signi-
[27] ficantibus perdidicissem, moxque sensissem, et quid portenderet intelligerem; iterato a me senti-
[28] tur iam stomachante, et vere dolente, et in me primo pro hoc ipso indignante adeo, ut in
[29] eum conculcatione qua poteram deseivirem, qua actus in fugam cum grunnitu quodam, qui
[30] et audiri potuit, ultra sentiri non potuit. Ingemiscebam dolore continuo, et tibi soli flebam,
[31] cybus in lacrimis, potus erat in suspiriis: et ut me purgares, qui aliis purgandis institutus
[32] eram, tacito conscientiae gemitu supplicabam, quia **tanto** videbam me invalidum peccatis
[33] meis exigentibus ad corrigenda quaedam gravia, quae solo tamen auditu didiceram, quanto
[34] videbatur mihi **id** ex incuriae meae et negligentiae desidia procedere. Sed quid dico gravia,
[35] cum ne minuta quidem corrigere praevalebam? Ita a me omnis virtus, omnis iustitia, omnis
[36] rigor, postremo quidquid illud est quod praelatum decet, a me recesserat, quasi factis ipsis
[37] mihi loquereris, et diceres, me primo curandum. Quis enim ego tunc, vel qualis eram? Uti-
[38] que homo, cui omnia ad votum suppetebant, singula pro voto erant, ut mihi ipsi palam dare-
[39] tur intelligi, si tibi adhesissem, nec vitae **remissiori** frena laxassem, succedentibus utrimque
[40] prosperis rex essem, et vere rex. Qui enim dominatur animo suo, melior est expugnatore
[41] urbium; quia vero regia mihi ipsi viluerat dignitas, et nomen quod merito honoratur sordue-
[42] rat, sordes meae foetere fecerunt odorem meum, ut fructus penitentiae darent odorem suum,
[43] te illuminante tenebras meas, et emundante conscientiam nostram. Unde non in longum
[44] prosperitate malorum meorum fruitus sum. Non enim multi fluxerant dies. et visitasti me
[45] gratia pietatis tuae, ut discerem sperare in te, non in incerto huius vitae; decreverat enim
[46] facere hoc manus omnipotentiae tuae. Hora celebrabatur tertia, intereram ipse choris psal-
[47] lentium. Subrepserat mihi illa cogitatio, quam te permittente et donante habet qui sibi dis-
[48] plicet: me arborem infructuosam, terram inutiliter occupantem, fructus boni operis afferre
[49] fastidientem, dignam succidi et succendi. Non esse filios sanctorum qui tenent loca eorum,
[50] sed qui exercent opera eorum, me omni lacrimarum fonte plangendum, quo nemo magis no-
[51] ceret in aecclesia, quoniam et perverse vivebam, speciemque religionis et locum praelationis
[52] habere videbar. Clamabam non parvo affectu, interno tantum cordis gemitu, ore silenti, quod
[53] tu dabas, quod cordi aspiraveras, usque ad oris suffusionem, et credo quod exaudieris vocem
[54] meam. Ostendisti enim servo tuo quae oportebat fieri cito, loquens voce tua interna et my-
[55] stica, multa esse peccata mea, pro quibus expiandis trium mihi daretur optio, aut famem ven-
[56] turam, qua populo dilabente et in mortem ruente tota pessumdaretur abbatia, aut impugna-

[1] tionem diripientium vicinorum pati populum, qua ita dilapidaretur ut mons ipse rarissimo
[2] incoleretur habitatore, aut me fugere inimicos meos tempore praefixo, illos invalescere, me
[3] omnino deficere, ut omnino non esset qui me amicum agnosceret et **ut** amico beneficeret, et
[4] tamen infamia mea in omni tripertito hoc purgationis genere non lateret: esse autem in vo-
[5] luntate mea, ut abbreviaretur mali tempus exaggeratione vindictae acrius inundantis, an pro-
[6] longaretur morositate alicuius deliniationis. Obstupui ad vocem loquentis, et cum artarer
[7] responsis, recogitans quia ego sum qui peccavi, ego qui inique egi, subdidi me iustitiae Dei,
[8] quoniam bonus, et in seculum misericordia eius. Timens vero ne deficerem in tribulationi-
[9] bus, cum orarem reservari mihi aliquos amicorum. quorum consiliis protegerer, non optinui
[10] nisi gratiam patris nostri, quem etiam novissime habiturus non essem, et audivi quod domus
[11] ducis maxime infamiam dilataret et amplificaret. Precatus sum, ut patientiae virtute munirer,
[12] ne subcumberem, et ammonitus **sum** in tribulatione semper gratias agere, vera eius iudicia
[13] laudare, et mea malefacta accusare: hoc addito, quod quotiens hoc fecissem, mali molem
[14] levigandam consolatione propinquante. Futurum autem ut infamia cessaret. gratia rediret,
[15] tribulatio evanesceret, consolatio succresceret: tunc non obliviscerer Domini, qui percutit et
[16] sanat, deicit et allevat: cuius flagella miseraciones sunt, verbera propiciationes sunt. Plura
[17] praetereo quae inplebuntur tempore suo.

[18] /{fol. 139v} Tercius **igitur** agebatur annus, et ipsius anni mensis nonus ex quo Flaviniacum veneram,
[19] cum repetitis ea quae solebat **domestica** malicia me est aggressa calumpniis, et maioribus,
[20] Deo utique permittente, quem solum repperit turbavit iniuriis. Ac primum clanculo fide sibi
[21] invicem data, **fratres et filii nostri** operis huius conscios sibi consciscunt, complices advocant,
[22] fautores promissis et muneribus sibi conciliant, inde ipsi **idem** accusatores et testes procedunt,
[23] et ad lacerandam famam nostram et improbandam vitam nostram quaeque possunt maligna
[24] concinnant, accusantes me apud omne hominum genus criminibus mortiferis, et quae ipsae
[25] audire aures expavescerent. Quod cum ego minus curarem, et cessasse eos atque ab iniuria
[26] nostra cessasse, pro eo quod conatus eorum iam secundo irritus factus erat, crederem, et
[27] maxime pro iugi eorum obsequio, qui tamen non satis aptus et ideo parum erat acceptus,
[28] ita ut etiam referentibus **non** crederem, sensi tandem et expertus sum quem vix potui sperare
[29] dolorem. Avertat Deus furiam hanc ab aecclesia sua; in me finiatur tanta malicia; huc eam
[30] venisse sufficiat. Hec Vigilium diaconem in Silverii papae beatissimi armavit deiectionem, et
[31] dum eius concupivit sedem, adeptus est anathematis dampnationem; quam postmodum pari
[32] sorte multatus expiavit. Haec pestis, ut de speciali, **quia innumera occurrunt**, interim tacea-
[33] mus, generali tabe omnia fere nostri temporis corruptit monasteria; et ignitus ille serpens
[34] ob murmurationis malum a populo Iudaico migravit in turbas monachorum, ut iam pene ab
[35] eis quis filius patris benedictionem mereatur **prorsus ignoretur**; a quibus non tantum patrum
[36] pudenda revelantur, non tantum fratribus, verum extraneis irrisoribus, sed etiam ipsa paterna
[37] viscera scinduntur, dum pax aecclesiastica, glutine caritatis rescisso, dirimitur. Ubi ergo pri-
[38] vatis consiliis factiosorum, non filiorum sibi **ipsi** visa est processisse calumpnia, ex occultis
[39] insidiis ad apertas prorupit inimicitias, et quod per socios disperserant, mihi ipsi **inerubide**³¹
[40] palam protestati sunt. Fateor, erubui, et ad me ipsum reversus, cogitans quia iudicia tua,
[41] Deus, abyssus multa, cum solum me invenirem de amicis, obiurgatis eis assurrexi, et multa
[42] volvens quae audieram nec credideram, foveam mihi paratam, dolos aptatos intellexi, decre-
[43] **vique** tandem experiri fortunam, si saltim in his quos ceteris praefeceram, fidem invenirem.
[44] Et licet pluribus experimentis unam eorum voluntatem scirem, cogitavi tamen eo mihi illos
[45] vinciri posse modo, si auctoritatem eorum illis opponerem, et conatus illorum illicitos horum
[46] gravitate coecererem; qua tamen molitione nichil profeci. Dederunt enim mihi verba, non
[47] consilia, ut Colticas irem, quo iam exacto anno et eo amplius non fueram. quasi ad ibi pau-
[48] sandum post laborem messis et vindemiarum, ipsis interim laboraturis pro pace et quiete no-
[49] stra, re autem vera ad quod intendebant oportunitatem et ocium absentia nostra adepturis ut
[50] perficerent. Feci, et hoc minus astute, et paratis quae necessaria erant, benedictione accepta,
[51] die 5. Kal. Octobr. pransum ivimus, quibusdam ex fratribus, quamplurimis ex laycis nobiscum
[52] accumbentibus, et post solito accuratius nobiscum progredientibus, nosque deducuntibus, tota
[53] plebe quod non sperabam ingeminante, me scilicet non **ad praesens** reversurum discedere.
[54] Notabam singula, et admirans inopinatos voti eorum proventus, sentiens etiam in me multa

[Apparate!]

[55] 31) i. e. non erubescences.

[1] et pene innumerabilia verbere et correptione dignissima, subdebar animo iudiciis divinae mi-
[2] sericordiae, rememorans iudicia Dei occulta et numquam iniusta. Et nunc adhuc hec scri-
[3] bens supplico tibi, pater misericordiarum et Deus totius consolationis, da peccatori supplici
[4] tuo animum patientem, in tribulatione gratias agentem, errata sua agnoscere et sub flagellis
[5] pietatis tuae humiliter ad te suspirare. Ab illo die neminem Flaviniacensium vidi, manifesta
[6] cognita Dei virtute, qui disponit omnia in tranquillitate, quia recesserunt omnes a me, qui et
[7] cum mecum essent, longe erant a me, et si qui adhererunt mihi in tribulatione, videntes quod
[8] defecerat Flaviniacus a me, ipsi quoque abiire. Et quia abusus sum potentia et honore secu-
[9] lari, dum licuit, donis tuis, Christe, quia totum erat abs te, nec ut debui et potui reveritus
[10] sum datorem illorum te: ecce solus sum. et non sum solus, quia nec solus patior; conpatiun-
[11] tur enim quotquot sunt patres, quotquot se viscera paterna habere memorantur. Sed cui
[12] averteras faciem tuam, iuste factus est conturbatus. In omnibus ore et corde benedico te
[13] solum meum refugium, qui et conturbatum non deseruisti, sed miris et variis **modis** cor meum
[14] visitasti, ut scirem quae patior, a te esse; quia etsi peccavi, et peccata mea multa sunt et in-
[15] numera, arenae maris numero et pondere incomparabilia, non tamen qualia **et quanta** impo-
[16] suerunt, mihi sunt. Et ecce porto pondus^a ignominiae impositae, obtenebratur mihi sol ve-
[17] spere, mane et meridie, benedicta dispensatio tua in me.
[18] Veni ergo Divionem ultra spem et votum fratrum et filiorum nostrorum; sed et ibi tur-
[19] bata erant omnia nimietate infirmitatis quae invaserat patrem nostrum, quem tu sanasti ora-
[20] tionibus filiorum suorum fidelium tuorum. Attamen infirmitas eiusdem patris mea fuit infir-
[21] mitas, quia nec ei loquutus sum, ad quem veneram accepturus de tanta tribulatione consi-
[22] lium. Aliis rem non iudicavi propalendam, quod adhuc agebatur ut credebam in clanculo;
[23] sed Colticas abii, quia prioris eiusdem loci satis me credebam strenuitati, **cuius tamen boni-**
[24] **tate non in longum fructus sum:** /{fol. 140r} et in crastino eumdem cum fratre qui nobiscum advenerat,
[25] Flaviniacum misi, ut ipse stultorum comprimeret insolentiam et edomaret superbiam. Quo
[26] venientes, nuncios episcopi invenerunt; et simul villam ingressi sunt, sed intentione diversa.
[27] Mox enim ut ego Flaviniaco exivi, contrariae partis filii non segnes in exequutione sui propo-
[28] siti, Sedelocum ierunt pontifici nostro prima gaudia perlaturi, quod abbas Flaviniacensis,
[29] suus et aecclesiae hostis apertus, a quo tanta passus pontifex foret, aecclesiam dimiserit,
[30] fugae praesidium latiturus non reversurus elegerit; aecclesia iam sine pastore, locus sine
[31] rectore, castrum sine tutore. Videret cuius hoc erat prospicere, ne quod dampnum inferretur
[32] matri aecclesiae, neve ille rediret qui recesserat, quia omnia constaret amodo periclitari in
[33] eius praesentia. Audiit episcopus, et letatus est, et auditum omnibus protestatus est. Et qui
[34] debuerat vecordium coercere praesumptionem, et perterrere exemplo Cham, qui quia patris
[35] verenda detexit, maledictionem hereditate possedit, inmemor fidei et pacis pactae gavisus
[36] est, quod invenisset locum optatum quasi suas iniurias ulciscendi; et infamiam nostram, ante-
[37] quam me conveniret legatis aut litteris, omnibus in curia et extra curiam publicandam cura-
[38] vit. Nec mora; Hubaldum de suis, illis fratribus infamatoribus nostris sociatum, Flaviniacum
[39] misit, et e diverso venientes legati sui, et nostri, coenobium ingrediuntur. Nostri conventu
[40] adunato, salute data, pauca pro tempore et re loquuti, cum redarguissent eos verbis iuvenum
[41] esse **nimium** credulos, optulerunt eis ex nostra parte purgationem illatorum, ne dissentirent
[42] a subiunctione nostra et obedientia; **nec suscepti sunt**. Ingressis et illis, qui expectabantur
[43] omnium fere votis et assensu, revolvuntur in nos mille convicia, effunduntur obprobria, im-
[44] properia dilatantur, quae dum recolo horreo, dum horreo stupeo, et lux ipsa mihi est fastidio.
[45] Nec est inventus ex omnibus quibus benefeceram, qui vicem nostram doluisset, et saltim ver-
[46] bum pro patre quamquam peccatore dedisset. In conciliabulo illo fratres et **fili** nostri san-
[47] ctae obedientiae libellum repudii conscripserunt, domno episcopo filiationem per legatos eius
[48] offerentes, ei villam servari promittentes, et in omnibus mihi abrenunciantes. Decreverat
[49] hoc facere manus tua, Deus, et peccata mea etiam maiora promeruerant, quia possederant
[50] nos, Domine, absque te, nec indignabitur humilitas nostra pati quaecumque decreveris, intuitu
[51] misericordiae tuae. Tunc primum legatis nostris ad nos sine fructu reversis, didici satius
[52] esse Deo absque Flaviniaco servire, quam propter Flaviniacum Deum offendere, quod ego
[53] feceram, cum fastu superbiae turgidus et obsequentium cuneis delinitus, Deum non **ut debui**
[54] respexi, nec timorem eius animo circumdedi. Fateor, sensi quod, ~~non dicam~~ credere **non dicam**, sed nec
[55] sperare potui: quia vidi me omnino sine amicis, qui, ex quo potui, ad hoc semper laboravi ut

[Apparate!]

[56] a) vox erasa c.

[1] congregarem mihi amicos. Sed licet ipsum fluvium Romanae eloquentiae beatum Ambrosium
[2] legissem in libris de officiis tuba sancti Spiritus intonantem et eructuantem vires amicitiae,
[3] nondum tamen ad plenum didiceram quis esset fructus eiusdem amicitiae, quod omnimodis
[4] nescit qui unicuique personae actum congruum dare non novit. Unde fit ut plerumque noxio
[5] velimus assentarie gratificari, et innocenti amico non vereamur insidiari, quod extra officium
[6] est, Quod dum stultus agit, violantur foedera pacis, ut nec dicenda sit amicitia quae nulla
[7] est, quia in nullo congruit ei qui huiusmodi est. Sit igitur benedictum nomen Domini, cuius
[8] iudicium concessa vel permissa dedit, et misericordia abstulit.

[9] Sed quis potest investigare vias hominis? Quamquam persuaderet mihi mens et ratio,
[10] iudicio Dei id actitari, deliberavi tamen animo adire Lugdunum, vel quia intercepto nullum
[11] est consilium, vel quia tot sibi adversis succedentibus, bonum est a multorum maxime sapien-
[12] tum querere caritate consilium. Videbam enim me praegravari a proprio episcopo, et ideo
[13] recurrendum mihi videbatur ad metropolitanum, secundum scita canonum, tum propter
[14] antiquam familiaritatem et, ut rebar, indissolubile vinculum amicitiae, quo iugi obsequio me
[15] peculiari ipsius famulitio devinxerat sedula nostri devotio, quod utique vinculum nullus mihi
[16] videbatur posse rescindere, nec ipsa manus referta munere: tum propter obstinatam dicti
[17] episcopi proterviam, et protervam obstinationem, qua nemini umquam inimico ignovit, nec
[18] noxio aut innocenti pepercit, quod furor animi eius animatus in nos nullo nisi magni censura
[19] iudicii foret medendus antidoto. Ivi itaque, et invenissem utique quod speraveram, nisi pluris
[20] constaret apud archiepiscopum numquam vacua a munere amicitia episcopi servitio nostro.
[21] Attamen remissus sum ab eo pro defendenda et tuenda parte nostra ad illum, a cuius alarum
[22] patrocinio rapuerat me, domnum scilicet Divionensem; ut ipse conveniret episcopum, quo-
[23] niam inconventum, indiscussum, inauditum me bonis ecclesiae spoliasset, quod canonicis
[24] omnino sanctionibus aversabatur. Veni itaque ebdomada ipsa ante festum Sancti Benigni*,
[25] cum in omni terra adversus me hostis clamaret, et non iam extra synagogam, sed extra com-
[26] munem omnium habitationem ab inimicis pelli debere iudicaret. Audierant et ipsi malum
[27] meum; nam quis locus esset, quo bona fama nostri praecesserat, ad quem tanti infortunii
[28] rumor non accessisset? sed eum plus dolor angebat qui plus dilexerat, quia plus laboraverat
[29] Ei mihi! quid refero? Vide, Domine, quia tribulor, vulneratum est cor meum caritate, quia a
[30] filiis viscera materna quatiuntur et scinduntur. /{fol. 140v} Inveni offensos animos omnium, quia eo ipso
[31] quo eos offenderam, scilicet in dimissione fratrum, memet destruxeram; unde et compassione
[32] pro his et aliis iudicio eorum merito carere debebam. Verum ubi adveni, a patre susceptus
[33] benivole, contuli cum illo incommoda hominis utriusque, et consiliator mihi factus est bonus,
[34] iuxta quod eum decebat dare, et melius quam me decuisset accipere. Nam quia dixeram epi-
[35] scopo, me ad eum venturum cum a Lugduno regrederer, qui me, ut audieram et per me ipsum
[36] probaveram, omnibus bonis spoliaverat, fuit consilium, ut prius Flaviniacum irem, loquuturus
[37] fratribus, casatis et servientibus nostris, et temptaturus quem erga me gererent affectum,
[38] quo uterentur animo; qui mihi ubi ab eis discesseram vale fecerant, et reditum nostrum ma-
[39] turius impleri rogaverant. Ivi itaque, et nuncio praemisso, priorem, quem amoto eo qui me-
[40] cum erat priore Colticensi, in locum eius substitueram, ad me apud Vidiliacum, et cum eo
[41] quos dignum duxi venire mandavi. Venerunt satis protrahendo, et inmutata erat facies eorum,
[42] et cor eorum recesserat a me, nec agnoscebar ab illis quibus omnia bona feceram, et obstu-
[43] pescebam, quia fugiebat a me vox et sensus. Dixi me venisse ad festivitatem dedicationis,
[44] quae postera die futura erat; non receperunt, quia villam episcopo reddiderant, et me non
[45] suscepturos promiserant. Loquutus sum de infamia mihi imposita, pro qua defendenda
[46] Eduam proficisci paratus eram. Cum monuissem ut mecum irent, nec hoc audierunt, episco-
[47] pum ut dicebant verentes. Videns, quia omni eorum qui mihi iuraverant destitutus eram
[48] solatio et amminiculo, et solus relictus, cum omnia quae offerebam, derisui haberentur, de-
[49] stinavi per me ipsum ad nostrum reverti monasterium, satis et super satis experta fidelitate,
[50] ubi ipsi idem qui mecum erant a me in crastina, nec expectata festivitate sancti Benigni re-
[51] cesserunt. Benedictus Deus, qui misertus est nostri, ipse iudicabit causam meam, cum liberam
[52] fecerit a peccatis, quae increverunt super nos, animam meam.

[53] Misi ergo episcopo litteras, ut quod per me ipsum non poteram, litteris implerem, qua-
[54] rum textus iste est: Reverentissimo patri et domino suo N. Eduorum episcopo frater
[55] Hugo Flaviniacensis aecclesiae servus salutem. A Lugduno regressus, vobis ut nuper apud
[56] Eduam condixeram, occurrere debui, sed quia domnus Lugdunensis cognita causa nostra spe-

[1] ciali me patris nostri Divionensis patrocínio, a cuius me alarum tuitione rapuerat, commisit,
[2] ut eius consilio omnis ipsa causa nostra muniretur et protegeretur, Divionem peraccessi. Vo-
[3] lens vero Flaviniacum ire, quosdam de fratribus, quosdam etiam de nobilibus et servientibus,
[4] ad me apud Vidiliacum venire feci, ut mecum irent, qui neque se mecum ituros, neque intra
[5] Flaviniacum recepturos dixerunt, timore vestro, ut asserebant, acti. Monui ut mecum Eduam
[6] proficiscerentur, noluerunt. Ita omni nostrorum amminiculo destitutus et spoliatus, Divioni me
[7] recepi; et quod solum potui litteras has vestrae paternitati direxi, expoliationis indices, restau-
[8] rationis supplices, defensionis et purgationis meae praesentatrices. Rogo itaque ne erga me ali-
[9] ter quam sancti canones praecipiant, agere velitis, quia et ego in nostro capitulo Eduensi, quod
[10] iustitia dictaverit paratus sum exequi. Advertite, queso, quid debeatis nobis, ut et nos faciatis
[11] advertere quid debeamus vobis. Valete.

[12] Has ipsas litteras apertas direxi capitulo, et extunc usque nunc Divioni maneo, tuum,
[13] Christe. praestolando auxilium, non ut abbas, sed quasi unus e fratribus, quod mihi est tutius.
[14] Episcopus autem consilio a se ipso accepto, per nuncium diem mihi constituit apud
[15] Eduam, dicens me non esse spoliatum, et inde dandum iudicium si revestiri deberem. Ego
[16] communicato consilio respondi eis litteris directis in haec verba: Domino N. Eduensi epi-
[17] scopo frater Hugo Flaviniacensis ecclesiae servus salutem. Miratur humilitas nostra, quo-
[18] modo discretio paternitatis vestrae diem mihi constituerit, Eduam quasi ad iudicium profici-
[19] scendi. Dicitis etiam, quod magis miramur, me non esse spoliatum. Nonne mox ut ad aures
[20] vestras rumor infamiae nostrae pervenit. qui debueratis laborare ad liberandas, non infaman-
[21] das, personas, Flaviniacum misistis, villam vobis servari mandastis, fratres nostros et filios,
[22] nostro abiecto nomine, in filiationem recepistis, me indiscusso, inaudito, et nichil minus quam
[23] proscribi verente? Nonne apud Eduam in illo vestro honorabili consilio, cum Lugdunum me
[24] profecturum dixissem, promittere me fecistis, ut de bonis ecclesiae non me intermitterem, neque
[25] aliquid cuiquam darem, quasi ad tuendam et defendendam nequitiam meam? Ubi sunt abba-
[26] tes, decanus, archidiaconus et meliores in clero, per quos talis persona, qualis Flaviniacensis
[27] abbas esse debet, conventus est? Et ecce ad iudicium vocor, non restorationis, non redinte-
[28] grationis, sed ad iudicium iudicii, si debeam investiri. Ubi sunt queso decreta apostolica, ubi
[29] constituta canonica, quae censent neminem spoliatum vocandum ad iudicium, cum non sit unde
[30] iudicari debeat iam nudatus? Sed heu misero mihi! Cui soli vigor et integritas canonum de-
[31] periit. Diem igitur constitutam attendere nequeo, quia non debeo. Data die competenti, para-
[32] tus sum occurrere. Sin alias, in Lugdunensi capitulo paratus sum me praesentare. Si ad
[33] altiora tenditis, et quae dixi nichili penditis, Romanum appello iudicium, et Interim ex parte Dei
[34] et beati Petri eiusque Vicarii, domni quoque Lugdunensis et nostri capituli Aeduensis interdico,
[35] ne mihi abbatiam Flaviniacensem auferatis, neve in ea aliquem subintromittatis.

[36] Exemplar earum capitulo quoque missum est; cuius cum fuisset voluntas et definitio ut
[37] investirer, noluit episcopus. Attamen postmodum mandavit, ut secunda feria primae ebdo-
[38] madae in adventu Eduam irem investiturus, aut tertia feria ante nativitatem Domini media
[39] via iustitiam ei facerem, et ipse mihi. Dixi me iturum, si mitteret monachos et servientes
[40] qui mecum irent, et in eo remansit. /{fol. 141r} Et interim publica et privata satisfactione conciliavi mihi
[41] animos fratrum, subdendo me illis et corpore et voluntate, quia sic mihi noveram expedire,
[42] cum quo bene agebatur, si saltim inter infimos privato concedebatur vivere.

[43] Anno ab incarnatione Domini 1100 apud Ansam convenerunt archiepiscopi Lugdunen-
[44] sis, Cantuariensis, Senonensis, Turonensis, Bituricensis, et episcopi numero novem, Eduensis,
[45] Matisconensis, Cabilonensis, Autissiodorensis, Parisiacensis, Diensis et alii duo, et pace sta-
[46] tuta, de via Iherosolimitana loquuti sunt, eos qui voverant, et voti exequutores non fuerant,
[47] a communione segregantes, quoadusque vota complerent. Miserat autem Lugdunensis lega-
[48] tos Romam, per quos velle suum papae ostenderat de via eadem, ut cum sua benedictione et
[49] absolutione illo deberet ire; et Romanus pontifex annuerat, ammonens ut per se iret, ut le-
[50] gationem suam ei committeret in Asia, quam bene rexerat in Burgundia, et interim legatos
[51] a latere suo mittendos pro posse instrueret, qui vices papae exequerentur: et ideo illud collo-
[52] quium quam maxime statutum fuerat, ut reversis missis suis cum litteris absolutoriis, ibi quo-
[53] que a suffraganeis et diocesi sua viaticum acciperet.

[54] Hoc anno obiit Philippus Catalaunensis episcopus; quo etiam anno magna fuit annonae
[55] penuria, et multi fame periclitati sunt.

[1] /{fol. 142r} Igitur anno incarn. Domin. 1100 advenerunt missi ad Gallias legati sanctae Romanae
[2] ecclesiae, Iohannes et Benedictus, a quibus concilium primo apud Eduam designatum, apud
[3] urbem Valentinam institutum est 2. Kal. Octobris, ad quod convenerunt archiepiscopi, epi-
[4] scopi et abbates numero 24, occurrentibus legatis domni Lugdunensis archiepiscopi, quia
[5] ipse infirmabatur, quamquam episcopi dioceseos eius, Linguonensis et Cabilonensis – Mati-
[6] sconensis enim in redeundo a Roma captus a Wiberto in custodia detinebatur – non inter-
[7] fuerint, prohibiti, ut dicebatur, ab eodem Lugdunensi. Eduensis autem interfuit, quia accusa-
[8] batur a canonicis suis de symonia et aliis quibusdam; pro cuius defensione maxime illo con-
[9] venerant Lugdunenses. Ibi ego in primo aditu concilii purgationem illatorum offerens, accu-
[10] satoribus tacentibus et deficientibus, iudicio concilii ad primam **D** abbatis Divion(ensis) vocem de
[11] abbatia investitus, astantibus canonicis Eduensibus et laudantibus, cappa et baculo donatus,
[12] in circo residere iussus, post soluto concilio ad propria sum remissus, litteris apostolicis mu-
[13] nitus in haec verba: /{fol. 142v} Iohannes et Benedictus, sanctae Romanae ecclesiae cardinales et legati,
[14] monachis, clericis et laicis ad abbatiam Flaviniacensem pertinentibus, obedientibus, salutem.
[15] Fratrem nostrum abbatem vestrum Hugonem, nobis karissimum, quem sancta synodus iudicio
[16] concilii de abbatia investivit, dilectioni vestrae commendantes remittimus, praecipientes ex
[17] parte Dei et beati Petri, ut Divionem venientes eum ut abbatem vestrum requiratis, et in manu
[18] karissimi fratris nostri, sanctae Romanae ecclesiae filii, Divionensis abbatis, promittentes, vos
[19] eum secure et paterne tractaturos, cum honore debito ad monasterium eum reducat. Obedien-
[20] tes benedictionibus multiplicemini; inobedientes vero iram Dei in posterum sentietis, et a nobis
[21] pro contumacia sententiam dignam excipietis. Et quia nostrum est, obedire nolentibus aut dif-
[22] ferentibus praecavere vel obviare, interdicimus omnibus vobis in villa Flaviniacensi et in omni-
[23] bus omnino locis ad eandem abbatiam pertinentibus divinum officium, donec praeceptis nostris
[24] quae sancta synodus firmavit, obediat.
[25] Imminente vero eodem concilio, ante mensem unum et eo amplius missae fuerant a me
[26] litterae Flaviniacum, quarum textus iste est: Frater Hugo Flaviniacensis expulsus abbas,
[27] Girardo ^a priori et omnibus qui se profitentur filios ecclesiae Flaviniacensis monachis, clericis,
[28] laycis, casatis, servientibus, nobiles et ignobilibus, cuiuscumque aetatis aut conditionis. Audi-
[29] vimus, fratres, et scimus concilium celebrandum a cardinalibus sanctae Romanae ecclesiae
[30] 2. Kal. Octobris apud urbem Valentinam, ad quod convocati sunt archiepiscopi, episcopi et ab-
[31] bates. Ad hoc vos invitamus ex parte Dei et beati Petri eiusque vicarii domni papae Paschalis
[32] et cardinalium Iohannis atque Benedicti, qui ad vices eiusdem papae exequendas directi sunt.
[33] Nos enim concilio nos praesentabimus, Deo protectore, si vita comes fuerit, parati cum Dei
[34] adiutorio audire, respondere et iudicari canonice. Veniant igitur accusatores, criminatores
[35] et testes, quicumque erga nos causam habent, qui expulsionem et spoliationem nostrae consensistis,
[36] qui inauditum, indemnatum abiecit, et ammoniti resipiscere despexit. Venite; ibi enim
[37] dabitur locus audiendi vos, ubi omnia Deo favente iuste tractabuntur et canonice.
[38] His acceptis litteris, consilio dato quendam de suis contra me conspiratores illi miserunt,
[39] hominem qui in scholis puerum occiderat, et Christum eiusque genitricem baptismumque ab-
[40] negans, servum se diaboli propria confessione fecerat, et absque penitentia monachus ordi-
[41] natus fuerat; postea maligno spiritui traditus, et **orationibus fratrum** curatus, publicam inde
[42] confessionem fecerat, et quater professione violata. tandem pro fornicatione et immundicia
[43] a populo de monasterio cum sociis suis, eis scilicet qui contra me conspiraverant – **sex <e>n-**
[44] **im erant** –, proiectus fuerat, et extra aecclesiam suam presbiter ordinatus erat, cum ante
[45] haec omnia in cella Colticensi archa fracta, pecunia sublata, dalmatica furata et in proprios
[46] usus aptata, sacrilegium perpetrasset, et alia quedam, quae referre pudet, commisisset. In
[47] episcopi^{que} **sociorumque** tamen praesentia purgationem illatorum ante alia **in** omnium audientia
[48] optuli; quod deficientibus accusatoribus prosequi necesse non fuit; et sic in eorum praesentia
[49] abbatia iudicio concilii mihi reddita est, et sedi restitutus sum. Litterae quoque missae rece-
[50] ptae non sunt, quamvis a quibusdam lectae sint. Die autem festivitatis exceptionis corporis
[51] sancti Preiecti, quae celebratur 8. Idus Novembris, venerunt Divionem duo ex fratribus
[52] Flaviniacensibus **missi ab eis**, mandantes ut redirem, ipsi obedirent nobis. Consilium vero
[53] fratrum nostrorum fuit, quia dicebant pro timore Sarmatiae et Sombornonis, quorum castro-
[54] rum habitatores ecclesiam Flaviniacensem impugnabant, se non posse ut decebat ad nos ve-
[55] nire, si hii qui praesentes aderant, litteris obedirent, culpam clamando et securitatem et obe-
[56] dientiam in manu prioris, quia domnus abbas aberat, ut paterne ab eis tractare^r promittendo,

[Apparate!]

[57] a) Gir^o.

[1] et eos qui domi erant idemtidem facturos spondendo, ut Sarmatiam irem, suscepturus ab eis
[2] iuxta tenorem litterarum. Ivi, et nichil eorum factum est, cum ad me quidam venissent, di-
[3] centes honestius id se facturos in capitulo Flaviniacensi. Credidi adclamationibus omnium, et
[4] in susceptione nostra nullum honorem, nullum affectum, nullam reverentiam expertus, quin
[5] potius dedecus contumeliam et omnem inveni irreverentiam, ita ut etiam his qui mecum
[6] erant, panis negaretur, et equus servienti, quem solum mecum adduxeram, et ipsa omnis re-
[7] verentia etiam a minimis non **mihi** redderetur, immo ipsi qui diligebant **nos**, vocati a me ipso
[8] ante me venire non auderent, sicut protestati sunt, prohibiti ab inimicis nostris, et insuper
[9] nisi citius monitus cameram exissem, iturus cum eis ad concilium, quia retardabar pro equo
[10] famuli nostri, minae et opprobria et tumultuantis turbae turbatio mihi intentaretur.
[11] /{fol. 143r} Mane diei ipsius in capitulo litteras cardinalium lectas omnibus exposui, **et expositis eis**,
[12] utrum obedirent, requisivi. In verbis vero eorum et factis nulla inventa est humilitas, aut
[13] erga statuta concilii obedientia. Sic in nulla re honoratus, ad concilium Pictavense proxima
[14] ebdomada futurum accelerantes, apud Colticas usque in diem quartum remorati, retrogradum
[15] iter arripuimus sub ea occasione, quia noluerunt ire eo quod de investitura sermo ageretur,
[16] cum etiam me coram eis professus essem bene investitum: ut vel sic ducerer ab eis, qui
[17] nec unum saltim fratrem amicum nobis et pernecessarium comitatu nostro, qui pro libitu
[18] eorum agebatur, adiungere volebant, cum ipsi omnes essent inimici, re autem **vera ob id ire**
[19] **noluerunt**, quia parti suae minus credentes, concilii iustitiam et domni abbatis Divionensis
[20] **nostramque** verebantur praesentiam. Quod hinc liquido conici potest, quia cum me ita remo-
[21] rato quemdam de suis illo misissent cum litteris, et hoc me inscio, nec concilio interfuit, nec
[22] cardinalibus loquutus, ut venit, sic rediit. Hic autem illius superioris, quem Valentino concilio
[23] clandestina fuga se subduxisse memoravimus, in perpetratione sacrilegii pecuniae et dalma-
[24] ticae sublatae et in expulsionem pro fornicatione sanctimonialium, maritatarum et puerorum
[25] particeps et socius fuit, **causa caputque mali abba designatus a sibi similibus**, qui mortem ab-
[26] batis **Sancti Germani Autissiodorensis**, a quo de monasterio fuga lapsus susceptus fuerat et
[27] honeste habitus, tercia manu iuraverat, et ob id ad Cellam pulsus habitum dimiserat, et ite-
[28] rum post ignominiosam eius expulsionem a me receptus, inhoneste et omnino perditate vixerat,
[29] ad hoc inhians deiectioni nostrae, ut ipse subrogaretur.
[30] Verum, quid mirum, si iuvenilia pectora a vero et iusto exorbitare cogit dominandi cu-
[31] pido, nullo religionis **humilitatis** caritatisve radicata plantamine? cum et ipsas mentes senii
[32] albescentis canicie venerandas, et quae a primis annis religionem praetulerint, ab ipsa quo-
[33] que tam diuturna monachilis gravitatis imaginatione desuescere, et in patres armari faciat?
[34] Priorem ibi dictus episcopus constituerat grandevum, honoratum, et qui **primo** mecum semper
[35] fuerat. Hic ubi me Flaviniacum introduxit, cum me in sua praesentia passus fuisset dehone-
[36] stari irrogatis contumeliis, et virgam pastorem in ipso ingressu nostro latenter vi et aperta
[37] rapina tulisset, illam nostram Valentinensis investituram concilii, in crastinum, cum omnia
[38] nobis perturbata relinqueret, exivit, et per dies 10 quibus inibi moratus sum, tanta sum arta-
[39] tus custodia, ut omnis mihi negaretur ad publicum processus, omnium ad me vetaretur acces-
[40] sus; **et non solum nulla investiturae melioratio, verum omnis erga me omnium rerum procederet**
[41] **deterioratio, illis privatim et publice per devia et facinorosa impune gradientibus, et in**
[42] **nullo religionis statuta servantibus**, adeo ut propter eorum incorrigibilem et pudendam con-
[43] versationem, et maxime quia inobedientes erant preceptis apostolicis, compellerer egredi,
[44] donec finito concilio Pictavensi, ubi de causa Eduensis invasoris, cuius tuitione eorum factio
[45] protegebatur, diffinitio synodalis et canonica expectabatur, legatorum consilio et iudicio ne-
[46] gocium aecclesiae ventilaretur: tum praecipue, quia ad propulsandam illius malivoli infau-
[47] stam praelationem, maiores in aecclesia Eduensi, quorum erat istud nostri discidii genus di-
[48] rimere, Pictavis abierant, sine quibus vecordium praesumptio non poterat coherceri. Misera-
[49] bilis et prorsus desperata huiusmodi hominum praesumptio, qui nec Deum reverentur nec
[50] homines, dum intemerata a seculo praecepta spernunt apostolica, et interdictum usurpare
[51] non metuunt divinum officium. Non dubium, quin eos ad hunc finem duxerit digna necessitas,
[52] ut quia contempnentes Deum, nec attendentes se ipsos, in patres armantur, et publicantes pu-
[53] denda eorum pietatis paternae iura violant; quae etiamsi publicata, nec **tamen** a se, irridere
[54] **solum** voluissent, maledictionis Cham hereditarii possessores forent. Fiat illis, ut peccatum
[55] eorum, quod penitendo correctum non est, sit et peccatum et causa peccati, et idem pecca-
[56] tum quod ex peccato oritur, sit non iam peccatum tantummodo, sed peccatum et poena pec-

[1] cati, ut putent se divinae legis statuta inpune rescindere, dum attrectant inhibita altaris sa-
[2] crosancta mysteria; non intelligentes quid sanctus Leo dicat in epistola sua: quodsi quis con-
[3] tra canonum instituta venire temptaverit, et prohibita admittere ausus fuerit, a suo se noverit
[4] officio submovendum, nec communionis nostrae futurum esse consortem, qui socius esse no-
[5] luit disciplinae. Quanta Vero in eis et coessentibus sibi sit obcaecatio, hinc datur intelligi,
[6] quod ipsi qui pro vita sua dampnabili et pudenda, omnibusque nota, a monasterio pulsi sunt
[7] manu layca, hii in hac fece temporis praelati rectores et domini constituuntur: quondam ab
[8] eis a quibus nunc honorantur, publico obprobrio habiti, publica despectione, abiectioe repro-
[9] bati, verberibus et vinculis dedecoroso scemate dehonestati, et qui publica notatus confessione
[10] a clero reprobatus, et solum in fine vitae suae communionem donandus esset, hic celerarius
[11] monasterii, pater congregationis, ut curam gerat de omnibus promotus est; quique post ab-
[12] negationem Christi Dei et Domini sine penitentia ordinatus diaconus fuit, nunc post homicidii
[13] et abnegationis publicam penitentiam, sacerdos et princeps* institutus est.

[14] Hec autem fuit occasio modernae dissensionis, quia videbatur eis propter promissionem
[15] praeceptam in litteris faciendam in manu abbatis Divionensis, velle se Flaviniacensem aec-
[16] clesiam subdere ditioni Divionensis; quod ego nec speraveram, nec volebam.

[17] /{fol. 143v} In spacio igitur temporis quo Valentinense celebratum est concilium, obiit Wibertus, 20.
[18] anno ex quo sedem invasit apostolicam 7 cum haberet in captione Matisconensem episcopum
[19] et alios quamplures clericalis ordinis, quos omnes pro absolutione sua in egressu suo per se
[20] absolvit, monens episcopum, ut Romam remeans apud papam pro sua laboraret ereptione.
[21] Qui papam adiens, repperit ibi legatos ecclesiae Eduensis super suo episcopo conquirentes,
[22] et gesta concilii referentes modumque accusationis:

[23] Quod promiserit Walterio archidiacono praesente Stephano cantore in dormitorio
[24] Eduensi, si ipse adiuveret eum, ne mater eius vel frater, penes quos magnum erat posse, no-
[25] cerent ei de episcopatu adipiscendo, haberet quidquid vellet in aecclesia, et quod pro hac ac-
[26] cusatione, cuius erant auctores omnes fere canonici, illi quam maxime qui concilio interfue-
[27] runt missi ab aliis numero 13 de primoribus aecclesiae, et in ea meliores archidiaconi duo,
[28] praepositus, cantor, et alii nobilitate et scientia honestateque praecellentes, ego quoque ipse
[29] qui ad querimoniam capituli Eduensis iudicio concilii in sedem et locum restitutus eram; quod
[30] pro hac, inquam, accusatione, quam eo enixius domnus abbas Cluniacensis per legatos suos,
[31] domnus quoque Divionensis per se efferebant, quo inclementius tyrannidem ipsius qui impe-
[32] tebatur, experti erant, controversia in concilio orta fuerit; dicentibus his qui partes accusati
[33] defendebant, non esse idoneas ad accusandum personas, pro eo quod oves pastorem repre-
[34] hendere aut accusare non habent, hii maxime qui electioni eius consenserant, et faverant con-
[35] secrationi. Audierant quoque anathema invectum in eos, qui eam reprobendam scirent nec
[36] manifestarent, et rem ipsam ante consecrationem actam constabat, quodque post consecra-
[37] tionem accusator ipse diaconii officium locumque promotionis ab eo susceperit, et testis ac-
[38] cusationis officium cantoris, et uterque ei hominum fecerint, non esse sufficientem accusa-
[39] tionem, in qua alter accusator, alter esset testis idemque accusator. Legatis e contra respon-
[40] dentibus, in causa symoniae nullum omnino, quamquam infamem, quamquam subditam per-
[41] sonam, removeri ab accusatione, et cum domnus papa Gregorius VII. in concilio Romano ad
[42] accusationem cuiusdam abbatis symoniacum quemdam deposuerit episcopum, eodem abbate
[43] primo pro eadem symonia, cuius ipse particeps et consentaneus fuerat, deposito, sufficientem
[44] esse in uno accusatore et uno teste accusationem. Illis quoque qui impetebant obicientibus,
[45] et sacramento probare volentibus, quia iuniores erant et non adeo in canonibus exercitati,
[46] ignorasse quod esset in promisso illo pestis symoniae, et mox ut resciverunt prodidisse, sic-
[47] que a se iaculum excommunicationis repellentibus, adicientibus etiam quod electio eius in ipso
[48] exordio infirmata et omnino reprobata fuerit a metropolitano, pro eo quod anno et die in ex-
[49] communicatione manserit, archidiaconii officium in aecclesia Linguonensi optinendo, itemque
[50] archidiaconi et cantoris – cum non esset diaconus – in aecclesia Eduensi, contra vetitum
[51] eiusdem metropolitani et legati, et in ipsis praelaturis symoniace vivendo; quodque postea
[52] quam infirmata est, absque conscientia capituli Lugduni diaconus ordinatus sit. Referebant
[53] etiam idem legati, ubi ad iudicium ventum est, dissensionem accrevisse, dicentibus episcopis,
[54] pro usu Gallicanae aecclesiae, qui quasi confirmatus erat in concilio Clarimontensi pro prae-
[55] sentia Urbani papae, itemque in conciliis habitis a domno Lugdunensi, purgationem imponen-
[56] dam ipsi qui impetebatur, quamvis hoc canonum auctoritatibus firmare non sufficerent

[1] Legatis e diverso respondentibus, et canonica assertione firmantibus, accusatorum esse probare
[2] quod obiecerint, si legitimi sunt, vel in causa symoniae ubi nulla requiritur legalitas, eo quo-
[3] que qui accusabatur Romanam sedem appellante, cui appellationi non assensum sit ab eis:
[4] eo quod curam, quam alii in parte sollicitudinis, ipsi haberent in plenitudine potestatis, qui
[5] Romana aecclesia, et iudices in eadem essent aecclesia. Cumque tardantibus episcopis iudi-
[6] cium dare, nox imminens et expectatio episcoporum conventum solvisset, dilatione data, sen-
[7] tentia suspensa, in crastinum eadem re diutius ventilata, agitata, nec terminata – petentibus
[8] omnibus episcopis de iudicio dissidentibus – induciae datae sunt usque ad Pictavense conci-
[9] lium, quo pars utraque vocata est; eo tamen a pontificali et sacerdotali suspenso officio, cum
[10] idem per se et suos munera quaedam episcopis nocte eadem misisset, quae a quibusdam sus-
[11] cepta, a quibusdam sunt reprobata: quod etiam cardinales non latuerit, adeo ut in plenario
[12] conventu gratiae circumsedentibus redditae ab eis sint, quod sacerdotalia pectora auri sacra
[13] fames etsi temptasset, non irrupisset.
[14] Hec quidem, cum praesens esset Matisconensis, in audientia domni papae referebantur.
[15] Aderant et litterae cardinalium sedi apostolicae directae pro eadem causa; ne quod factum
[16] erat ad honorem Romanae aecclesiae cardinales sinerent infringere. Et cum rogaret pro
[17] confratre episcopo, dimissus est ab eo, acceptis mandatis ut iustitiae faverent cardinales,
[18] apud se ratum fore iudicium aequitate Petri prolatum. Sicque rediit, et Pictavensi concilio
[19] interfuit.
[20] Quod aggregatum est in aecclesia sancti Petri, die octavarum sancti Martini⁶², episco-
[21] porum et abbatum numero 80. Affuit et Eduensis cum Cabilonensi, Diensis quoque episco-
[22] pus, quem illo miserat domnus Lugdunensis, ut partes Augustudunensis sua vice tueretur.
[23] Advenerunt et canonici adversus eum numero 35. Repetuntur quae iam in priori concilio
[24] super accusatione eius obiecta fuerant; quibus miro modo, multo documento, **sed non**
[25] **probabili**, ab alia parte resistitur. Manet controversia praefata, et fere a toto concilio repu-
[26] gnatur superius dictis cardinalium responsionibus pro usu Gallicanae aecclesiae, illis suam
[27] auctoritatem in nullo infringere volentibus, nec appellationi assentientibus. Datur **tamen** ei
[28] locus se purgandi cum idoneis personis, sicut /{fol. 144r} voluerat concilium, et hoc impraesentiarum,
[29] non concessa dilatione induciarum quae quaerebantur, nec admissis ad purgationem Cabilo-
[30] nensi, quem secum adduxerat, et Diensi, quem archiepiscopus miserat. Quod cum factum
[31] non fuisset, iudicio dato, eis frustra sedem apostolicam appellantibus, rogabatur stolam red-
[32] dere et anulum. Et interim ipse retro altare secedens cum suis, nec iudicio parere voluit,
[33] nec ad consessum remeare, ut praecipiebatur, assensit. Quamobrem ab episcopali et sacer-
[34] dotali est officio omnino depositus, et nisi obediret, a liminibus sanctae aecclesiae segrega-
[35] tus; omnesque qui ei ulterius ut episcopo obedirent vel revererentur, aeterna maledictione
[36] multantur, vel qui ei opem ferrent in pertinacia persistendi. Quid autem intercesserit, quod
[37] cum Turonensis archiepiscopus, et Redonensis, et alii quamplures cooperatores se primo op-
[38] tulerint defensionis et adiutores purgationis, quia erant de provincia Lugdunensi, in tempore
[39] se necessitatis subtraxerint, reticere non debemus. Ubi audierunt canonici nostri, id ab eis
[40] praesentari personae illi cuius ignorabant vitam et mores, solliciti ad eos conveniunt, priva-
[41] tim contestantes et publice, ne attaminarentur communionem illius nec dicendi sacramenti,
[42] immo periurii, quorum **in** purgatione eadem certissimum erat periculum, si tamen purgatio di-
[43] cenda esset criminis exaggeratio; asserentes si non adquevissent, se quotquot erant cano-
[44] nici, periurium eorum **ratione et** sacramento declaraturos, et iudicio **ignis** probaturos. Quod
[45] dictum ab incepto eos prohibuit, maxime quia videbant viros tantae auctoritatis et nobilitatis
[46] rationem suam evidenti assertione et documento probabili astruere. Et de eo quidem ita se
[47] res habet. Ipse vero quamquam depositus, quamquam a consortio et communionem aecclesiae
[48] sequestratus, stolam retinuit et anulum; bona tamen episcopii clerici providebant et dispone-
[49] bant, quod et nunc usque faciunt, omnimodis id egre ferente archiepiscopo, quod extra vo-
[50] luntatem suam et accusatus et iudicatus depositusque foret a se sacratus episcopus, querimo-
[51] nia extra provinciam ventilata per manus legatorum, nec ad se, qui metropolitanus et primas
[52] erat provinciae, infra provinciam relata secundum scita canonica. Ad quod tamen exequen-
[53] dum et ita ut actum est peragendum, iustae eos rationis evidens adduxit necessitas. Etenim
[54] cum in ipso primordio scandali cardinales advenissent, hortatu et precibus eiusdem pseudo-

[Apparate!]

[55] 32) cf. epistolam legatorum ad Lambertum Atrebatensem, Mansi XX, 1125. Vide ibidem acta concilii

[56] a. 1100. non integra. K.

[1] episcopi ad componendam pacem aecclesiae, quae foeda dilaceratione sed necessaria scinde-
 [2] batur, Aeduam in festo sancti Nazarii venerunt, et audita partis utriusque sententia tanto
 [3] favore prosequuti sunt, et tuebantur vices illius, quamquam iustitia canonicorum parti fave-
 [4] ret, ut de maxima dissensione ad pacis unionem rediretur, et talis eos concordia sociaret, cui
 [5] quamvis egre a canonicis assensum esset. Quae cum tandem obstinatione eius in irritum de-
 [6] ducta fuisset, ab eisdem **post capitulo abnegatam iustitiam**, ad audientiam metropolitani et
 [7] iudicium eius, de communitatis **dilapidatione**, unde agebatur, vocatus est. Quod respuit, et de
 [8] priori benignitate cardinalium confidens, ad designatum Valentinense concilium eos ibidem
 [9] responsurus et satisfactorius invitavit, et nolentes ire coegit invitatione sua, illis et pro pu-
 [10] blico dampno communitati eorum illato et pro privatis iniuriis hominum eius reicientibus,
 [11] et apertos se inimicos ex hoc maxime, quia de rebus domesticis ad concilium et extra pro-
 [12] vinciam vocabantur, protestantibus. Dolenda hominis miseria, qui nullum umquam dilexit, a
 [13] nemine dilectus est, nulli in se peccanti ignovit, nulli post iram remissionem tribuit, in sola
 [14] pecuniae aggregatione spem suam omnem constituens. Non credatur nobis, si non in hoc
 [15] vox una consonat omnium. Nec nostrum est, etsi lesi sumus, lesionis maledicto talionem
 [16] rependere, qui scimus in nos peccantibus nos debere ignoscere; sed nec congruit veritati et
 [17] pietati aecclesiasticae, de his quibus **in se** peccantibus ignoverit, falsa pro veris concinnare.
 [18] quia vera dilectio a fide veri nescit deviare. Tribuat illi Dominus, ut quia ceptis suis omnia
 [19] adversa responderi videt non adiciat ut similem principio finem faciat, sed speret in nomine
 [20] Domini, non in incerto divitiarum, et innitatur super domino Deo suo. Amen.

[21] Et quoniam viros virtutis memoriae commendare gratissimum omnibus et utile arbitra-
 [22] mur, non ab re videtur nobis, si zelum horum legatorum contra impudicissimum Philippi
 [23] regis Francorum adulterium, secundae Ihezabelis veneficiis a vero et iusto, utili et honesto
 [24] depravati, paucis explicemus. Nec indignetur erga nos quispiam, quod quasi regia a nobis
 [25] carpatur vita, aut laceretur tantae maiestatis vel nominis excellens auctoritas. Non est no-
 [26] strae voluntatis aut studii, in his vel tempus expendere vel studium atterere; sed virorum
 [27] facta fortia, quae sine illis, quorum comparatione fortia sunt, et cum quibus decertatum est.
 [28] memorari aut vix aut nullatenus possunt, a nostro non patimur alienari labore, ut si fortia
 [29] audere nequimus, saltem fortium bene acta rimemur. Si sileat scedula, tota conclamabit
 [30] Francia, immo totus Occidens una intonabit fama, quod rex legitimo abdicato matrimonio,
 [31] regiae stirpis uxore repudiata, thori fide violata, regii cubilis decore obnubilato, regii germinis
 [32] splendore obfuscat, comiti suo Andegavensi uxorem subripuit, militi utique **suo** cui fidem
 [33] promiserat, et carnis consanguinitate propinquo: adeo ut ex una parte in tertio, ex alia in
 [34] quarto propinquitatis sanguine necterentur, et federa coniugii, quae **ne** dirimerentur regalis
 [35] gladius ultor **hactenus** inhibuit, impudica et incontinenens regis dissolvit lascivia, impudica et
 [36] inreverens, scindenda et dirimenda tot annis violat obstinatia. Verum quid mirum, si in
 [37] fluvio seculi, in torrente fluoris regii, Leviathan antiquus quem **absorbeat** invenit; qui in
 [38] descensu Iordanis preciosa et electa rapit, in ordine episcoporum qui praeesse debent ipsos
 [39] praesidentes sibi substernit? Rex regiae castitatis osor, regii thori violentus effractor, dia-
 [40] dematis regii procax conculcator, etsi potuit reginam a thoro et corona indebite deicere, non
 [41] poterat adulteram in solio regni benedictione firmare, nisi in ordine episcoporum complices
 [42] sibi invenisset, vel sibi ipse miserabili desperatione promovere fecisset, qui voluntatis eius
 [43] exequutores, et reginae novae novi forent sacratore. O impudentia! o miserabilis dispersio
 [44] lapidum sanctuarii in capite platearum! si regina immerito abicitur, quid est quod adultera,
 [45] quod cognato iuncta, marito reclamante vimque passo, subintroducitur? Si vis regia ius
 [46] abnegat, fas subruit, nefas attollit, quid rogo est, quod nefas benedicatur, et in templo /{fol. 144v} sacri-
 [47] legium attollitur, adulterium sacratur, impudicia promovetur, et hoc per manus episcopo-
 [48] rum? Nequius hic aliquid video, quam in tempore beati papae Nicholai in Tietberga regina
 [49] repudiata et Waldrada adultera subintroduta a Lothario, Lotharii imperatoris qui monachus
 [50] factus est filio, quia etsi ibi fallax episcoporum iudicium, si reginae innocentis deiectio, si
 [51] legitimi thori divortium, si pelicis exaltat^a intra regales aulas prostibulum, non illa tamen
 [52] viro iuncta, non a latere viri, consanguinei et militis rapta, non in ea nuptiarum utrimque
 [53] sunt federa violata, sed concubinariae oblectationis antiquae gurges inexplebilis intemperan-
 [54] ter memoriae reductus, dum concupiscentiae enerves laxat habenas, nec scit revocare solu-

[Apparate!]

[55] a) exaltatam primo scriptum fuisse videtur.

[1] tas, sibi mortem, regno horrorem, episcopis calamitatem, optimatibus miserabilem induxit
 [2] necem et confusionem. Hic omnia confusa, omnia horrentia, omnia diabolico astu et mali-
 [3] gnitate corrupta. Invenit, **inquam**, rex iste in episcopis. quos sibi sociaret, quos tanti sacri-
 [4] legii ministros efficeret, Philippum Trecensem episcopum, et Walterium Meldensem; cui ob
 [5] hoc episcopatum dedit, ut sacrationi, cuius Trecensis esset operator, hic foret consentaneus
 [6] et minister. Sed quid succensem episcopos, quibus pietas apostolica errati tribuit remis-
 [7] sionem? Multa hii a domno **episcopo** Lugdunensi tunc temporis legato **Romanae ecclesiae**
 [8] coerciti invectione, multa nisi ipsi sibi praecavissent multati fuissent severitate. Sed, ut
 [9] praefati sumus, Romana pietas et errata donavit et remissione sua infamiam superavit. Adeo
 [10] ut compelleretur archiepiscopus datis a Roma sibi litteris, utrumque in communionem susci-
 [11] pere et osculo. Quod ex quo pietatis fonte manaverit, querat qui volet, et si potest intelli-
 [12] gat. Regem quoque ipsum pelicis suae prostitutione superbum, a reproba eiusdem coniun-
 [13] ctione sequestrare **temptavit**, interdicta illi corona nisi obediret. Sed nescit impietas mala
 [14] quae fecit, nisi cum pro eisdem peccatis caeperit iam puniri. Diu de his tractatum est, sed
 [15] renuit apostolico mederi antidoto, cui veritas et iudicium ad arbitrium pendet femineum;
 [16] usquequo Urbano papa decedente Paschalis succederet, et has aeccliesiae columnas de quibus
 [17] agitur, ad Gallias destinaret, quos iure columnas aeccliesiae dictos ex ipsa sui firmitate et in-
 [18] concussa animi virtute, qui opera eorum solerter intuetur, colligere potest. Hii post conci-
 [19] lium Valentinum per se ipsos rege convento, cum nullam in verbis vel actibus eius correptionem
 [20] vel penitentiam, fodiendo circa arborem infructuosam et cophinum stercoris aggre-
 [21] gando, repperissent; non passi tantam videre in aeccliesia catholica ignominiam et concul-
 [22] cationem, membrum putridum **in concilio Pictavensi** a compage corporis Christi gladio ana-
 [23] thematis praecidere non metuerunt. Aderat ibi comes Pictavensis, summa prece eos depo-
 [24] scens, ne dominum suum excommunicarent. Aderant et episcopi identidem facientes, et
 [25] cum non impetrarent quod volebant, a consessu et loco concilii, idem comes et sui minas
 [26] intendendo, aliqui quoque ex episcopis, multi ex clericis, innumerabiles ex laycis exierunt.
 [27] Sic ordine turbato, pace in tumultu versa, illi remanserunt qui Finees zelum imitari gestie-
 [28] bant; et sicut ille scortum Zamariae cum Chorami Madianita gladio pupugit, furoremque Do-
 [29] mini placavit, sic et isti, non veriti fremitum perstreptentium, adulterantem regem cum adul-
 [30] tera quem corrigere nequiverunt, pugione excommunicationis **perfossum**, vitae, quae in
 [31] Christo est, extorrem reddiderunt. **Hoc autem actum est, quando iam erat solvendum con-**
 [32] **cilium**. Iamque laus Christi in ore eorum qui astabant pro dimissione concilii, ut moris est,
 [33] resonabat, et aestus turbae tumultuantis ut fervor maris incandescebat pro domini sui regis
 [34] excommunicatione insanientis, cum quidam e populo in superioribus consistens aeccliesiae
 [35] lapidem iecit, cardinales ferire volens, cuius ictu clericus quidam qui astabat capite illiso pro-
 [36] sternitur. Sanguine manent^a pavimenta, clamore confuso domus impletur, furore et insania
 [37] intus et extra ministri satanae debachantur. Manent columnae Christi immobiles, mortem si
 [38] Dominus iubeat intrepidi opperientes, et ad saxa volantia mitris ablatis capita nuda retegen-
 [39] tes, nec aliquando a laude Dei et praedicatione veritatis reticentes, quod voce prosequuti
 [40] erant, sanguine confirmare, si sit necesse, gestientes. Quorum constantia devota et devotio
 [41] constantissima furentium facta est repressio et ad penitentiam cordium inclinatio. Adeo ut
 [42] comites et quotquot antea grassabantur in confusione eorum humiliati sint in conspectu
 [43] illorum satisfactione praemissa et praetenta obedientia.
 [44] Tractatum est in concilio eodem de expulsionem abbatis sancti Remigii iniusta et Bur-
 [45] chardi substitutione illicita, et cum diu re ventilata conversatio eius sancta, introitus legiti-
 [46] mus, promotio atque sacratio inventa fuisset autentica et canonica, quae etiam litteris domni
 [47] papae Urbani roborabatur, quibus merito fides adhiberetur, cum iam ipsa etiam pars inimica
 [48] restorationem eius non reprobaret: pro quibusdam litteris confictis, quasi a sede apostolica
 [49] directis, in quibus cardinales nec stilum Romanum nec pergamenum Romanum agnoscebant,
 [50] maxime cum in fine earum subscriptum foret: Valet, quod Romana non habet auctoritas,
 [51] pro illis inquam confutandis iudicatum est ad sedem eundem apostolicam, quibusdam qui
 [52] primo appellaverant, nec concessum erat eis, id egre ferentibus; quibus tamen **ratione** evidenti
 [53] **ratione** responsum est, etsi satisfactum non est.
 [54] Quantam autem fidei frugem virilis illa propugnationis coelestis seges attulerit, hinc col-
 [55] ligi potest, quod postea cum apud urbem Senonum rex cum regina sua per 15 fere dies

[Apparate!]

[56] a) ita c. loco manant.

[1] remoratus fuisset, clausis tota urbe aeclesiis, nulla facta est ei christianitas³³, in tantum ut
 [2] Ihezabelis furor usus novitate profana manus impias in Deum extendens, missis apparitori-
 [3] bus aecclesiam frangeret, et in ea sibi missam a sui similibus dicere cogeret. Ve humanae im-
 [4] pudentiae! Inerubida servilis et non regii animi cavillatio, Romana usa levitate, nunc usque
 [5] reginam suam tuetur, et dedecorosis amplexibus erroris et impudicitiae estibus succensa,
 [6] coronae dignitatem dedecorat; et cum olim ad exorandum Deum gentiles reges, et absque
 [7] iugo leges dederint, et blasphematoribus seu contemptoribus Dei vindictam intentaverint,
 [8] hic regni Francorum propagator, christianae legis propugnator, contraria praeceptis praede-
 [9] cessorum peragit, legis sanctae et Romanorum pontificum statuta convellit; et quod peius
 [10] est, eisdem patrocinantibus, si dici licet quod pudet, ignominiae suae defendit causas, excu-
 [11] sationes praetendit, et a quibus cogi debuerat ut resipisceret, eisdem faventibus admonetur,
 [12] ut in iniquitate perduret. Agit hoc Romanae^a avariciae gurges inexplebilis, qui dum nequit
 [13] expleri, novit resecanda tueri. Verum de his ista sufficiant.

[14] /{fol. 145r} Anno inc. dom. 1101. Iohannes Tuscolanus episcopus a papa in Angliam missus est
 [15] propter censum beati Petri. Hic canonicus Sancti Quintini Belvacensis regularis, professione
 [16] violata, habitu deposito, ad seculum rediit; et cum improperium ferre nequiret, Becci monachus
 [17] factus, cum esset natione Romanus, papa Urbano ad Gallias veniente, familiaritatem eius
 [18] adeptus est, Romamque reductus, et defuncto Lavicano episcopo, cum iam de abbacia qua-
 [19] dam muneratus esset, demum de abbate in episcopum promotus est. Iam Romam cardinales
 [20] redierant, sententiam depositionis factam in Eduensem invasorem palam confirmantes, et
 [21] testimoniis authenticis canonicam eam pronunciantes, cum a domno Lugdunense hoc eorum
 [22] factum improbaretur palam et publice. Hunc Ierosolimam euntem praedictus Tuscolanus
 [23] sive Labicanus episcopus invenit in itinere³⁴ cum Cabilonense et ipso Eduensis ecclesiae
 [24] invasore, et absentibus accusatoribus extra provinciam purgationem Eduensis suscepit, Lug-
 [25] dunensi prosequente, et iuramentum eius ita confirmante: Credo Norigaudum istum Eduen-
 [26] sem episcopum vera iurasse sicut me Deus adiuvet, Cabilonensi quoque in id consentiente, et
 [27] idem iurante. Ego miror, gravitatem tanti viri, pro ingenita sibi bonitate et honestate fama
 [28] ubique celebrati, cuius inadulatam constantiam Gallicana veneratur aecclesia, ita ab uno
 [29] homine potuisse decipi, ut nunc usque partes illius manu teneat tueatur et protegat, et fere
 [30] solus sit in nostro orbe, qui de illo homine bona et recta sentiat, cum sententiae eius huic
 [31] omnium fere etiam absentum et ignotorum repugnet generalitas et generalis unanimitas.
 [32] Additur et hoc miraculo, quia cum ante ordinationem illius infaustam venissent ad eum bo-
 [33] nae memoriae domnus Hugo abbas Sancti Martini Eduensis, praepositus quoque eiusdem
 [34] Eduensis ecclesiae, et archidiaconus Sigⁱⁿus, et electionem illam symoniace factam appro-
 [35] bassent, decania, archidiaconia, praecentura et aliis quibusdam aecclesiasticis officiis pro-
 [36] missis et datis, ut nunc potis est apparere, verba dixit esse ex odii fonte manantia, coegit-
 [37] que viros ab incepto interim silere, dum voci illorum renuit aurem accommodare. Adeo ut
 [38] eos etiam fecerit eidem ordinato professionem facere, quem culpabant de tam manifesta am-
 [39] bitione; promittens, si symonia illa effectui manciparetur, se aliter loquuturum; nunc de
 [40] occultis alieni cordis non debere temere iudicari. Et ne aliquis esset, qui ordinationem illam
 [41] a se factam improbaret, eandem professionem, quam illi fecerant, omnes canonicos qui con-
 [42] venerant promittere fecit, et eos qui domi remanserant idem agere mandavit, cum in
 [43] primordio electioni eidem omnino obstitisset, quia semper canonicis repugnasset decretis,
 [44] in duabus aeclesiis praelationem optinendo, scilicet archidiaconias duas, cum non esset dia-
 [45] conus, nec esse vellet, et cantoris officium.

[46] Ea igitur suscepta purgatione, praefatus Iohannes Aeduensem secum reduxit, Lugdunense
 [47] Romam tendente, ubi et canonicorum Eduensium aliquos invenit causam suam agentes. Ex-
 [48] communicaverat enim eos idem post discessum cardinalium, quia se dimisso apud Romanos
 [49] iudices accusationem retulerant, et quia bona aecclesiae pro hac dissensione, dum quod ce-
 [50] perant ad perfectum elaborant deducere, aliquantulum distraxerant, et quia de his vocati ad
 [51] iudicium, audientiam eius, quem sibi inimicari cognoscebant, non receperant, et quia do-
 [52] mum episcopalem sibi reddere nolebant. Unde Romae questione habita, et ipsi a papa abso-
 [53] luti pronuntiati sunt, et domum cum litteris apostolicis remissi, Lugdunensi cum Diensi

[Apparate!]

[54] a) vox a Labbeo praetermissa.

[55] 33) i. e. missa. 34) Hugonem post 4. Id. Mart, anno 1101. iter ingressum esse docet charta Gall.

[56] christ. IV, 107, K.

[1] Iherosolimam proficiscente. Norigaudus vero Eduam veniens cum Iohanne, apud Sanctum
 [2] Martinum hospitatus, a canonicis susceptus non est; in eodem tamen coenobio missas cele-
 [3] brabat, crisma fecit, et ministerium sacerdotale attemptare non timuit, parvipendens quid-
 [4] quid cardinales in eum intentaverant, et de tuitione archiepiscopi et pietate apostolici et sua
 [5] liberalitate confidens. At vero cardinales in sua sententia permanentes, quod factum erat
 [6] publice reprehendebant, quod non esset canonicum, sed ab aequitate Petri alienum; et ob id
 [7] a familiaritate et consilio papae se subtraxerunt, ita ut Iohannes, Roma relicta, Papiae etiam
 [8] nunc remoretur, regulariter degens cum fratribus in aecclesia, de qua ad palatium raptus
 [9] erat. Benedictus vero in titulo suo remoratur, a curiae consilio se removens, et quod dampna-
 [10] vit improbens. Ita turbata Eduense aecclesia, Norgaudus Flaviniacum ivit, et Gyrardum ali-
 [11] quande priorem Colticensem contra interdictum capituli Eduensis ibi abbatem constituit,
 [12] mercedem pertinaciae suae in hoc etiam consequutus, ut omnia diebus suis in peius vergi
 [13] videret, sicut et de ecclesia sancti Martini religionem exturbavit, et secularitatem introduxit
 [14] eum ibi ordinans, quem nomine tenus domnus archiepiscopus interdixit: sic et in hac sum-
 [15] mam infelicitatem de dispersione et destructione ordinis consequutus, non intelligens quod
 [16] dicitur in Sardicense concilio cap. 4: Cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcopo-
 [17] rum iudicio, qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negocium in urbe
 [18] Roma, episcopus in eius cathedra post appellationem eius qui videtur esse depositus, omnino
 [19] non ordinetur, nisi causa fuerit iudicio Romani episcopi terminata. Ita Norigaudus indiscus-
 [20] sum, inauditum, indemnatum me, Eduensis capituli audientiam et Lugdunensis appellan-
 [21] tem, et cum ad hec non admitterer, Romam etiam appellansem, et ex parte Dei et beati
 [22] Petri et papae ordinationi illi contradicentem, quantum in se fuit deiecit, et ipse quod ques-
 [23] vit invenit. Nunc igitur si iuste, si canonicè egit, letetur in pastore quem constituit, et **in**
 [24] grege cui tam idoneum pastorem providit; sin aliter, egrediatur ignis de Norigaudo, et
 [25] devoret eum cum suis, egrediatur ignis de Gyrardo et sibi commissis, et consumat Norigau-
 [26] dum cum ordinationibus suis.
 [27] Post hoc missus est legatus in Franciam Milo ex monasterio sancti Albini³⁵^a
 [28] episcopus. Hic fecit. ut infra civitatem Norgaudus reciperetur, et quandam concordiam inter
 [29] eum et canonicos fecit; fecit etiam ut in capitulo Cluniacensi susciperetur, et episcopus ac-
 [30] clamaretur, facta in eodem capitulo cessione quarumdam aecclesiarum numero.....^b
 [31] absque laude canonicorum, et eorum qui erant cum eodem Norgaudo, et eorum qui contra
 [32] eum venerant causas acturi in praesentia legati^c.

[33] /{fol. 145v} Anno inc. dom. 1099. obiit Urbanus papa, successit Paschalis. Obiit etiam Willelmus
 [34] iunior rex Anglorum. Quo etiam anno in Anglia fons verum sanguinem olidum et putentem
 [35] manare visus est. Ad quod spectaculum cum fere tota insula cucurrisset, insolita rei novi-
 [36] tate stupefacta, rex praefatus advenit, et vidit. nec tamen ei profuit vidisse. Autumabat vul-
 [37] gus promiscuum, portentum istud mortem regis portendere, quod etiam ei dicebatur a refe-
 [38] rentibus; sed homo secularis, et in quem timor Dei non ceciderat, voluptatibus carnis et
 [39] superbiae deditus, divinorum praeceptorum contemptor et adversarius, qui tamen satis regii
 [40] fuisset animi, si non Deum postposuisset fastu regni inflatus, nec cogitabat se moriturum.
 [41] Ideo cum temporibus eius miranda in Anglia contigissent, Domini recordatus non est, immo
 [42] nec sui ipsius, cum etiam quibusdam revelationibus, quae tamen ei non profuerunt, ad Deum
 [43] converti moneretur, quibus nec obedivit, pena quae ei iudicio divino intentabatur perterritus.
 [44] Impletum enim erat in illo quod dictum est: Peccator cum venerit in profundum malorum,
 [45] contempnet. Et quia Deum deseruit, sanctam aecclesiam opprimens et eam sibi ancillari con-
 [46] stituens, a Deo quoque derelictus est; in silva, quae adiacet Wintoniae³⁶ civitati, dum vena-
 [47] tionem exercet, sagitta a quodam percussus, quo lethali vulnere decidit, et exanimatus est,
 [48] penitentia et communione carens, et apud eandem urbem sepultus. Temporibus eius ventus
 [49] vehemens de flumine Tamisiae exurgens edificia plura destruxit, nec aliquando tantus turbo
 [50] ventorum sevientium illo auditus est. Hic irruens monasterio sanctae Mariae in civitate Lun-
 [51] doniae constituto, ubi hec acta sunt, tectum omne deiecit, trabes novem numero uti erant
 [52] compactae, distantibus inter se spaciis insimul arripiens, longius asportavit usque ad forum

[Apparate!]

[53] a) cathedrae locus vacuus. b) numerus vacat. c) reliqua paginae vacant.

[54] 35) scilicet Andegavensis. 36) Winchester.

[1] passus fere 50, et in eodem foro, quod dictu quoque incredibile est, ita distantibus equaliter
[2] spaciis ut erant compactae, terrae capitibus in ima demersis, infixit, ut vix cubitus unus de
[3] tanta earum longitudine foris appareret, quod et permanet usque in hodiernum diem. Qua-
[4] dros etiam super muri altitudinem sitos, supra quos tectum stabilitum erat, usque ad septem
[5] miliaria evolare fecit, quod nunc usque cernere possibile est; fuit autem circa horam diei
[6] nonam. In eadem etiam aeclesia iacebat quidam edituus cum alio quodam in lecto uno, et
[7] inter medium eorum, cum iacerent distante inter se spacio, una trabium vento acta per me-
[8] dium lecti terram intravit, ut vix summitas eius appareret, nec lesit iacentes, nisi quod timore
[9] pene exanimati sunt.

[10] In eadem civitate spaciosa et populosa, cum essent multi canes ad observandas domos,
[11] qui quanto breviores sunt corpore, tanto sunt acrioris et ferocioris naturae, nocte obtene-
[12] brante ante domum maioris aecclisae sancti Pauli congregabantur, ita insistentes transeun-
[13] tibus, si quem forte offendissent solum aut impotentem aut sine baculo, ut nullus auderet
[14] absque comitatu vel defensione per locum illum transire, praesertim cum iam plurimos mor-
[15] sibus attrectassent; et singulis noctibus ad huiusmodi excursus ferebantur. Iam prope nullus
[16] per illud iter agebatur, et si cui forte incumberet necessitas itineris, diverticula querebantur,
[17] cum congregati Lundonienses in banno placito suo clamorem super hoc bis terque fecerunt,
[18] et cum praeceptione data, ut unusquisque canes suos includeret noctibus et custodiret, nec
[19] sic revocari ab incepto potuissent, data sententia adiudicatum est omnes debere occidi, die
[20] quoque constituta qua id deberet fieri. Quae cum instaret, nocte ipsa quae diem praecedebat,
[21] ita omnis multitudo canum illorum fere usque ad quatuor milia diffugiens, non comparuit, in-
[22] certum an in mare se iecerint, ut nullus inveniretur qui diceret quo abierint, vel quid facti
[23] fuerint; et ita civitas liberata est.

[24] Pudet referre illud inauditum seculis omnibus monstrum, quod tunc temporis in eadem
[25] insula contigit; sed reticendum non est, ut quicumque audierit, tinniant aures eius, et obstu-
[26] pescat, et erubescat talibus involvi, quibus nullus umquam irretitus est, nisi qui a Deo dere-
[27] lictus in reprobum sensum traditus est, hominem dico masculum a masculis impregnatum,
[28] et monstrum illud cum dedecorosa concretionem usque ad quaedam liniamenta corporis hu-
[29] mani perductum, et hominem illum, quod detestabilius est, clericum de capella regis, Petrum
[30] dictum, per annum integrum et eo amplius hoc portentoso et ignominioso onere dehonesta-
[31] tum, et usque ad mortem perductum, cum ille palam et publice confiteretur peccatum suum,
[32] quod si vellet, celare non posset, et aperiri sibi uterum ad detrahendam et eruendam infor-
[33] mis prodigii sarcinam deprecaretur, nec impetraret, ad hoc usque ingravescente et recru-
[34] descente insania, cum feminea pati cogere, et natura repugnaret, perductus est, ut mori
[35] ei necesse esset, ignominiosam mortem de ignominiosa vita consequutus, et extra cimite-
[36] rium absque officio christianis debito, suo tamen iussu et petitione, sepultura asini sepultus.
[37] Cuius cadaver apertum, ita in se habere inventum est, sicut relatam est. Frater hic erat
[38] Girardi, cui post rex praefatus Eboracensem dedit archiepiscopatum; cuius vita cum satis
[39] superque esset notabilis, etiam diabolo sacrificasse impetebatur. Fuisset nimia in omnes
[40] magnates eius et amicos demonum oppressio, et in omnes ei obsequentes, nisi camerarius
[41] eius, cui porcum parare et sibi clanculo afferri mandaverat, ammiratus quid vellet facere, in
[42] locis abditioribus se occulisset, cum rogatus fuisset egredi. illis tamen locis de quibus liber
[43] esset videndi quae ab illo operabantur accessus; et cum eum cum demone loquentem audis-
[44] set, cuius tamen vocem audiens formam non vidisset, et post cum illum per necessarias
[45] translatum iussu demonis ab illo vidisset, et post ab eo adoratum, infanda etiam quaedam in
[46] conciliabulo illo audisset, cum post evocato ei praeceptum fuisset instruere convivium, con-
[47] vocare omnes quotquot posset ad epulum, et de illo porco omnibus omnino praelibationem
[48] quandam parare, ut nullus esset qui non gustaret, ille porcum terrae infodisset, et de alio
[49] quod praeceptum fuerat implere studuisset: illo ita ut praeceperat factum fuisse putante et
[50] credente, nisi a daemone instructus fuisset, a quo, quidquid camerarius fecerat, publicatum
[51] ei est. Qua de re cum camerarius impeteretur, et capi mandaretur, ille qui hoc timens sibi
[52] praecaverat, gladio educto sese defendendo domum venit, et consensu equo quem parave-
[53] rat, ad regem Heinricum Willelmi successorem confugit, cui omnia retulit, paratus quod di-
[54] cebat uti iudicatum fuisset approbare. Hec et alia quaedam monstruosa ferebantur hoc anno
[55] de eo per totam insulam, quando ibi fuimus, et dies quo de his et aliis disceptatio haberetur,
[56] et iudicium daretur, constitutus erat, quem tamen non expectavimus. Hoc tamen de eo omni-

[1] bus notum erat, esse eum malae vitae et omnino episcopi officio indignae, quae a puero
[2] impura extitisset, nec aliquando emendationem suscepisset Quo etiam anno inundatio san-
[3] guinis a praefato fonte manare dicta est, quam tamen non vidimus. In capella autem omni-
[4] bus diebus dominicis sive festis sodomitae excommunicantur. /{fol. 146r} Alibi quoque enixa est vacca
[5] fetum informem bicipitem, quadricornem, ammirari quis posset tantam rerum novitatem,
[6] nisi, quod mirabile, Dei patientiam tanta hominum crimina et peccata tanta patientia susti-
[7] nere, ut iam pene rarus sit qui credat Deum aut res humanas curare, aut in malefactores
[8] vindictam exercere; ita cernimur omnes in iniquitatibus efferbere. Quid enim nunc in mundo,
[9] nisi omnis iustitiae exinanitio, omnis iniquitatis et abominationis inundatio? Sed nos inte-
[10] rim hec tristitia seponentes, paulo superiora repetamus et quod dulcescat spiritui referamus.
[11] Non autem praetermittendus a nobis est domnus Hugo abbas Sancti Martini Eduensis,
[12] qui ad eandem aecclesiam in pristinum statum ordinis et religionis restituendam, de ecclesia
[13] Divionensi raptus, et inibi pastor institutus, cum multa adversa passus fuisset, et nec nocte
[14] nec die requiesceret, cum etiam de monasterio expelli ad horam quos secum adduxerat a
[15] Divione vidisset, et post securi percussus pene cerebro vacuatus esset, indefessus perstitit,
[16] et novissime, ut dicitur, veneno vitam finivit, bravium beatae perennitatis adeptus. In cuius
[17] obitu omnis illa religiositas cepta deperiit. Quis autem eius successor institutus sit, referre
[18] supersedeo, quia ad iniuriam domni Lugdunensis referri potest, nec sine eius nota dici; cum
[19] ille, quem ipse nomine tenus, ne intronizaretur adhuc abbate vivente, interdixerat, ut dicitur,
[20] hic eo sciente, eo suscipiente, eo annuente ordinatus est. Sed hec interim.
[21] Anno igitur praefato ab inc. Dom. 1099. domnus et pater noster Rodulphus abba post
[22] multa peregrinationis et laborum pericula, cum ad aeternae repausationis vocaretur gaudia
[23] repromissa, in quadagesima infirmari cepit. Morabatur tunc apud Flaviniacum villam, hone-
[24] stam et optimam monasterii cellam, vel propter incurantium occupationum vitandas mole-
[25] stias, vel ut liberius spiritualibus intenderet theoriis et filiorum intenderet utilitatibus. Et quamvis gra-
[26] vissimis infirmitatis corporeae artaretur anxietatibus, perniox tamen in orationibus et vigiliis,
[27] divinis intererat officiis, diurnale seu nocturnale officium ante se religiosa devotione cele-
[28] brare faciens, et ad missam semper in oratorio sustentatione obsequentium fultus iens; ubi
[29] vero immensitate doloris et infirmitatis lecto in totum decubuit, quod solum poterat, affectu,
[30] desiderio, manibus protensis, et oculis totus ad Deum vigilabat, nec de rigore propositi, ani-
[31] mo et fide constans, quidquam minui patiebatur. Et iam fama infirmitatis eius vicinos et
[32] absentes. longe etiam positos perterruerat fideles, et certatim confluebant omnes, mediocres,
[33] divites, comites, duces, ipsi etiam praesules, ut tanti viri solarentur alloquio et caritate;
[34] dampnum enim sibi maximum reputabant, si insalutatus ab eis recederet. Quibus ipse tanta
[35] sedulitate, dapsilitate, industria, et caritate servire ammonebat, ut cum pene innumerabiles
[36] cotidie confluerent, mirum videretur etiam his qui suscipiebantur, unde tanta abundantia,
[37] tanta largitas, tanta in omni apparatu hylaris et non deficiens exuberaret caritas. Nec recu-
[38] sabat, ut plerisque infirmis moris est, intrantium et exeuntium devotorum frequentiam; quin
[39] potius tanto affectu et officiositate qua poterat, et gestu corporis suscipiebat, ut nullus esset
[40] qui non se reffectum, qui non consolatum, qui non adiutum, dum solum videre liceret, profi-
[41] teretur. Direxerat iam Viridunum epistolam infirmitatis suae nunciatricem, et ipsi circumqua-
[42] que miserant ad congregandos fratres qui possent venire, et qui non possent, ut sanitatem
[43] eius a Domino expeterent, aut exitum eius orationibus praemunirent^a.
[44] Cum igitur ad eum visendum certatim undique concurreretur, ipse omnes commonefa-
[45] ciebat, omnibus fidem quam tenuerat et pro qua exulaverat tenendam inculcabat; dicens
[46] hanc esse veram fidem, hanc catholicam et apostolicam, pro qua nullus dubitare deberet
[47] pati adversa, immo nec ipsam mortem subire; asserens se, si vellent et oportunum fuisset,
[48] in tam tremenda hora, cum ad Dei iudicium festinaret anima, se paratum esse quod dicebat
[49] sacramento firmare, et pro fide eadem milies, si Deus iuberet, velle occidi. Et cum iam totus
[50] ad sui dissolutionem laboraret, inde tamen totus ei sermo, totum desiderium, tota affectio,
[51] ut hec fides servaretur, haec tota virtute, tota anima custodiretur; nec aliquis ante eum
[52] venit, qui non ad hoc commoneretur: dicens omnino dampnatos esse, quorum mens ab hac
[53] observantia per se repelleretur, si contingeret eos absque poenitentia defungi, ut non per
[54] penitentiam unitati corporis aecclesiae redintegrarentur. Aliquibus ergo diebus interceden-
[55] tibus, quasi presagus vicini sui transitus, fratres et filios quos Christo adquisierat, ante se

[Apparate!]

[56] a) 14 lineae erasae.

[1] venire fecit, et ammirabili vultus et oris gratia de salute sua eos commonefaciens, et in Do-
 [2] mino sperare ammonens, confitebatur, quod non bene eos rexerit, non ita paterno erga eos
 [3] affectu egisset ut debuerit, quia homo esset, qui numquam in eodem statu permanet. /{fol. 146v} Et cum
 [4] eos satis paterne ammonuisset, ut in fide recta firmi persisterent, sicut eum viderant con-
 [5] stanter et **fortiter** perdurasse, et omnes astantes ne flerent manu et voce qua poterat com-
 [6] pesceret: Ego, ait, qui patris vice et officio, licet immeritus fungor, primus vos absolvam aucto-
 [7] ritate Dei et sanctorum et officii mihi commissi, et vos post haec patrem karissimum, sicut
 [8] filii amantissimi et desiderantissimi; et sic separabimur corpore, non autem spirituali affectione.
 [9] Vos praemittetis patrem, et ipso affectu deducetis ad Dominum; ego, si Deus misericordiam
 [10] animae meae fecerit, quod credo et expecto, adiutor et corroborator ero fidei vestrae omnibus
 [11] diebus, et mei memorum memor ero per auxilium gratiae Dei. Hec dicens, stolam sibi fecit
 [12] afferi, et cum eam collo eius imposuissent, iacentis tanta gratia et decore resplenduit facies
 [13] eius, et ita aptabatur ei, ut omnes mirarentur, et nunc usque protestentur, quod numquam ita
 [14] ei in tota vita sua habitudo vestimenti illius in gratia coaptata sit sicut tunc, cum omnibus
 [15] diebus usque ad id tempus et horam vix inventa sit persona aliqua, cui sic conveniret ornatus
 [16] et appositio sacrarum vestium sicut ei, in gratia, in honestate, in proceritate, in vultus et
 [17] pronunciationis et habitudinis dignitate. Prostratis ergo omnibus, absolvit cunctos, et abso-
 [18] lutus ab eis est. Inde sociatus omnibus in osculo sancto, cum vidisset aliquos nobilium astan-
 [19] tes, viros religiosos et qui Deum pluris habuerant quam seculum, ipsos etiam ad se evocavit
 [20] et osculatus est. Stabant in partem alteram et nobiles feminae, et ipsae a seculo conversae,
 [21] soror scilicet Richardi Albanensis episcopi, et alia quedam non ignobilis familiae; quas cum
 [22] ad se similiter evocasset, et pio patris affectu eas filias et sorores suas protestatus fuisset,
 [23] dicens debere et ipsas patri ultimum vale dicere, manum eis porrexit ut eam oscularentur,
 [24] hanc designans ipsarum esse debere ad eum socialem unionem, quod non sit licitum mulieres
 [25] sacerdotibus iungi in osculo, et maxime religiosas religiosis. Cum igitur et ipsas ammonitas,
 [26] ut his quae aliis dicta erant intenderent, et scirent eadem dicta esse et sibi, a se dimissas
 [27] gratiae Dei assignasset, corpus dominicum sumpsit, et totus ad Deum conversus, se et omnes
 [28] pietati eius commisit, praecipiens omnibus, ut quem nominaret donnus Godezo, qui sibi assi-
 [29] stebat, vir utique boni testimonii et religiosae conversationis, ipsum sibi **ipso die tumulatio-**
 [30] **nis suae** per obedientiam successorem eligerent, et illi obedirent; et si alter illo neglecto et
 [31] repulso eligeretur, nullo modo ei obedirent. **Dicebat enim, nolle se ut quod ipse aedificaverat,**
 [32] **alius destrueret.** Cui praecepto cum omnes se assensuros promisissent, omnes manu pro-
 [33] tensa benedixit, et clausis oculis, praeparabat se ad horam Domini venientis, ut aperiret ei,
 [34] intraturus cum eo, et per eum ad nuptias agni. Legebantur ante eum passiones dominicae
 [35] ab eo quem voluit, et cui praecepit³⁷, et cum recitaret lector quae et quanta fecerunt ei, totus
 [36] in se fremebat, adeo **ut** crebro audiretur vox dicentis: Inimici Dei quare hoc fecerunt? Non
 [37] agnoscebant Deum vera dicentem, mir a facientem? Ah! quales penas modo luunt! Venit ergo
 [38] hora quam semper optaverat, et cum paululum siluisset, oculis clausis veluti dormiens spiri-
 [39] tum efflavit. Corpus eius lotum et curatum pia filiorum diligentia, vestibus sacratis ex more
 [40] indutum est, et ante altare sancti Firmini piis suorum humeris delatum est, et excubiis de-
 [41] bitis, quas dictavit et potuit amor filiorum, honoratum est. In crastinum missa cum nimio
 [42] luctu et ululatu omnium celebrata, ad monasterium iter aggredi maturarunt, quo se sepeliri
 [43] mandaverat, quia inter filios in humili loco, sicut et praecepit et voluit, tumulari disposuerat.
 [44] Ideo autem egredi acceleratum est, ne veniente duce vel comite ceterisque patriae primoribus,
 [45] a quibus nimio diligebatur affectu, corpus eius retineretur, et ad monasterium perferri veta-
 [46] retur; quod et contigisset, nisi ab his, quorum studii id erat prospicere, anticipatum esset,
 [47] ut a villa elatum iam partem viae peregisset, quae ducit illo quo erat tendendum. Occurre-
 [48] bat corpori honorifico turba populi diversi sexus et aetatis, et ubicumque per villas intrasset,
 [49] signa pulsabantur, populus a vicis et agris conveniens venientes opperiebatur cum crucibus,
 [50] thuribulo et luminaribus. Illud autem mirabilius? quod cum a longe viderent venientes fune-
 [51] ris obsequutores, hii qui erant in agris vel in pascuis equorum, rustici boves relinquebant,
 [52] equites equos ascendebant, et funus iniussi prosequerentur, et ne saltem oneri viderentur
 [53] esse baiulis exequiarum, quae necessaria erant ipsi sibi praeparabant, et cum offerretur, non
 [54] accipiebant. Cum tali igitur triumpho Tullum veniunt, **et ab episcopo** et abbate Sancti Man-

[Apparate!]

[55] 37) scriptor horum fuisse videtur.

[1] sueti parata sollempniter processione, tota congregatione albis induta, crucibus vexillis et
 [2] diverso gloriae apparatu elatis, corpus sanctum excipitur, ante altare deponitur, et exequiis
 [3] sollempnibus honoratur. Itaque ibi pernoctatum est. Ubi illuxit, ad missam devota fratrum
 [4] caritas accingitur, et occurrentibus certatim fidelibus, cum summa devotione in laude Dei et
 [5] fidelium oblatione percelebratur. Expectabant ecclesiae maioris sancti Stephani canonici
 [6] deferri sibi glebam corporis, ut et ab ipsis exequiis debitis honoraretur, et per monasteria
 [7] civitatis deportaretur; sed ab his, quorum erat iter accelerare, permissum non est, quod satis
 [8] egre ab episcopo et canonicis acceptum. /{fol. 147r} Ea die longo ordine praecedentium et subsequen-
 [9] tium, ventum est ad monasterium sancti Michaelis³⁸ super Mosam fluvium situm, uti tunc et
 [10] nunc praesidet abbatis officio domnus O.³⁹ bonae simplicitatis vir, innocentiae et religionis
 [11] domicilium, de eodem cenobio, ubi vir Dei de quo agitur monachicum scema susceperat,
 [12] raptus ad regimen animarum! Qui etiam tanta se invicem caritate dilexerant, ut intelligeres
 [13] quandam in eis caritatis et benivolentiae communionem et similem innocentiae et religionis
 [14] concordiam, unde et iste illum patri debito reverebatur honore, et istum ille quadam tener-
 [15] rima et inreprehensibili amplexabatur filiatione, utpote qui bonae vitae, bonae famae, bonae
 [16] conversationis erant et gratiae. Hic ut audivit patris defuncti adesse corpusculum, quasi qui
 [17] suscepturus esset preciosissima pignora sanctorum, sic instituit processione officium cruci-
 [18] bus, vexillis, timiamatheriis, ceroferariis et omni gloriae apparatu, et sic decoratis omnibus
 [19] sericis auroque textis vestibus obvius procedit corpori totus festivus, excepto quod cum
 [20] lacrimis et gemitu; quamquam et hoc sit festivum esse, exequias religiosorum, eorum
 [21] maxime qui laboraverunt in verbo et opere, et de quorum vita non dubitatur, in quorum
 [22] estimatione laus nostra non periclitatur, celebrare sollempniter in gemitu et animi con-
 [23] tritione. Volebant aliqui reprimere impetum viri, sed qui noverat defuncti innocentiam,
 [24] nichil nimis facturum se credebat ad eius pro Deo reverentiam. Fecit ergo nocte illa, quod
 [25] potuit et dictavit aestuantis affectus animi, et locata nave et nautis baiulis funeris per Mosam
 [26] fluvium, ipse praesens cum fratribus, quoadusque navi impositum aspectui subduceretur,
 [27] dirigit Viridunum, omnibus trito calle gradientibus, et psalmodiae officium non deserentibus.
 [28] Ventum est igitur ad quandam villam Giniscort nomine populosam, supra praefatum alveum
 [29] sitam, tribus leugis ab urbe longe positam, et illis remorantibus aliquantulum qui per sinuo-
 [30] sos et reflexos fluminis anfractus corpus deducebant, cum illi iam venissent qui exequias
 [31] deducebant, et remigantes expectarent, vellent etiam et ammonerent clericos villae, trium
 [32] scilicet aecclesiarum, ut corpori obviam euntes funebria iusta persolverent, sicuti et alii fece-
 [33] rant etiam non ammoniti: maligna quaedam et indigna obicientes sacerdotes, numquam ad
 [34] id cogi potuerunt, ut consueto iure humanitatis orationem progredientes darent; sed ma-
 [35] lignum eum asseverantes, eum esse, qui erga episcopos rebellionem uteretur, ipsos sacerdotio,
 [36] imperatorem regno quasi detrudere moliretur, conclamabant beatam esse horam funeris eius,
 [37] in quo omnis rebellionis et dissensionis occasio deperisset. His ita garrulitate rusticana per-
 [38] strepentibus, corpus pertransiit, prosequentium turba ceptum iter prosequuta est, rusticano-
 [39] rum vesaniam ultione divina evestigio consequente. Cum enim hec se fecisse gaudent, et
 [40] quadam superba levitate recte se fecisse applaudunt sibi palam et publice, impenitentes ignis
 [41] ultor invasit, et totam villam incendio ab integro concrematam necdum mense exacto fuisse
 [42] constat. Non credent his, qui non credunt Deum vindictam retribuere in hostes populi sui,
 [43] sanguinem servorum suorum paratum ulcisci. Iam ad monasterium nuncius adventantium
 [44] exequiarum praecurrerat, iam grex filiorum patri pie devotus in occursum corporis appro-
 [45] pinquantis **longo processu** se proripuerat, et praetergressa civitate ad suburbium ultramura-
 [46] neum opperens venientes in aecclesia sancti Victoris consederat. Erat in eadem **congrega-**
 [47] **tione** frater aliquantae utilitatis, si scisset reprimere motus animi indignantis, et appetitus
 [48] frangere carnis male blandientis, ut quod plerumque male ceperat bene nosset dimittere;
 [49] qui et ordinationi eius in initio, in medio et in fine semper extitit contrarius, et omnibus
 [50] prope factis eius et praeceptis seu constitutionibus erat adversarius; sed quod destruere non
 [51] poterat, quia aliter nequibat, egre videbatur assentaneus. Erat etiam, ut videbatur, et ut
 [52] asserebat, infirmitatibus carnis aliquantulum praepeditus, sicut plerumque assolet ex indigna-
 [53] tione et adversa habitudine seu passionibus hominis interioris exteriorem corrumpi et in-
 [54] dignari; dum non est qui medicamentum adhibeat, aut malagma plagae liventi imponat,

[Apparate!]

[55] 38) S. Mihel. 39) Odelricus.

[1] quod illi quam maxime contingit, qui passiones animae patri spirituali differt confiteri. Hic,
[2] dum alii accinguntur expeditioni, qua patri obviam eant, operam dare dum conantur et
[3] necessaria praeparant, ad priorem accedens causas infirmitatis enunciat: non posse se iter
[4] illud conficere autumat, ut remittatur exorat. Prior tergiversationis eius non ignarus, quo
[5] pede claudicaret bene sciolus, nec concessit nec abnuit, sed ei totum imposuit, ut ipse videret
[6] quid ageret, negocium istud dicens inter Deum et ipsum constare, qui cordis videret
[7] occulta, praecaveret ipse sibi, si vera esset impossibilitas quam praetendebat. Deum para-
[8] tum ulcisci omnem dolositatem inobedientiam et mendacium; se super se nichil horum
[9] accipere, sed Deo et ipsi totum imponere. /{fol. 147v} Itum ergo est, illo remanente, et omnem illum
[10] pro mortuo apparatus quasi graviter ferente. Sed qui ad patris ire distulit exequias, ipse
[11] eo qui sibi confessionem daret, viaticum porrigeret, morienti exequias faceret, obsequio
[12] caruit: subita et inopinata morte defunctus, ut etiam post mortis eius maximum intervallum
[13] vix adveniret qui funeri eius iusta persolveret, Deo in hoc etiam servi sui iniurias ulciscente.
[14] Fratribus igitur, ut ad rem redeamus, in aeclesia sancti Victoris corpus patris operientibus,
[15] episcopo vero cum clericis et diverso, ut in talibus assolet, apparatu ripae fluminis astan-
[16] tibus, nautae adveniunt cum corpore; et tota urbe certatim occurrente, ut ex concertatione
[17] affectum omnium erga mortuum intelligeres, funus excipitur; et congregationibus praece-
[18] dentibus, ut moris est, crucibus et reliquo apparatu circa corpus remanentibus, ad aeclesiam
[19] maiorem sanctae Mariae iter protenditur, tota urbe signis pulsantibus. Videre erat suburba-
[20] nos homines, et etiam rusticanos, compati doloribus monachorum pro sua destitutione me-
[21] rentium, et ex compassione in vocem cum lacrimis erumpere, et dicere: Boni monachi, non
[22] amplius recuperabitis patrem tam pium, tam amantissimum; merito doletis, merito tristamini.
[23] Quod ideo erat mirabilius et ad divinitatis laudem honorabilius, quia qui aliquando ab ineptis
[24] et minus sapientibus subversor legum et patriae pro dissensione regis, quia nolebat commu-
[25] nicare destructoribus sanctarum constitutionum divinae legis, appellabatur, hic nunc ab omni-
[26] bus in commune et absque detrectatione pater civitatis et patriae, et qui non amplius re-
[27] cuperari posset, vir consilii, murus et scutum domus Domini pronunciabatur, ut lacrimae et
[28] gemitus dictorum fidem astruere viderentur.

[29] Sic deductum corpus a filiis et ab omni fere populo civitatis, a canonicis occurrentibus
[30] infra monasterium sanctae Mariae excipitur, et post exequias de more celebratas missa
[31] generalis cum oblationibus celebratur. Dehinc ad monasterium sancti Vitoni processio diri-
[32] gitur. Precesserant autem fratres eiusdem coenobii, postquam corpus patris a canonicis
[33] susceptum est, et quasi patrem recepturi quem eternaliter essent habituri, sic se competenti
[34] more adornaverant, et ita caverant, ut canonicis egredientibus portam urbis, ipsi in suo sub-
[35] urbio occurrerent, et corpus honore condebito suscipientes, eisdem comitantibus cenobio
[36] inferrent. Post quod a canonicis discessum est, et a filiis quae iusta sunt corpori propensius
[37] exhibita sunt. Ita omnia ordinate et composite proveniebant, ut palam daretur intelligi, quod
[38] quia ipse, cuius erat funus, ordinate vixerat, honeste et ordinate se habuerat, omnia quae
[39] ei competebant, ordinata et composita a Deo ei providerentur. Nam et cum de petra qua
[40] claudi debebat ageretur, et vix inveniri posse videretur, ad locum ubi inveniri putabatur
[41] artifices directi, prima irruptione seu aditu terrae quinque petras excavatas invenerunt cum
[42] operculis, quarum quae dignior et maior et habilior visa est, receptui corporis beati aptata
[43] est. Dicebant aliqui, ut iuxta domnum Berengarium episcopum, qui institutor fuit cenobii,
[44] ante altare scilicet sancti Firmini sepeliretur, pro eo quod in monasterio, ubi preciosum corpus
[45] eius quiescit, vita excesserat; sed quia locus ille a conspectu congregationis nimium remotus
[46] erat, ante altare sancti Benedicti, iuxta domnum Dadonem episcopum, ubi etiam domnus
[47] Humbertus primus eius loci abba requiescere dicebatur, sepultura eius iniciata est. Qua ope-
[48] rose accelerata, in crastinum congregata est omnis civitas ad sepeliendum eum; et missa
[49] dicta, sermone dato, terrae redditus est, resurgendus in gloria et nobiscum semper spiritua-
[50] liter conversaturus; quod et ipse promiserat, dum suos, qui praesentes aderant, ad Deum
[51] iturus, Deo, cuius erant, qui sibi eos commiserat, assignaret. Cui et hoc digne potest in me-
[52] ritis ascribi, quod apud Deum vivens optinuerit, ut inter sepulcra episcoporum 25 sepelire-
[53] tur, ubi praeter domnum abbatem Richardum, et praefatum Humbertum Ermenricum quo-
[54] que aequae abbates, domnum quoque Bernerium urbis praepositum, cui pro suae sanctitatis
[55] merito sepultura illa concessa est, nullus sepultus invenitur, cum locus ille ducum, marchio-
[56] num, comitum aliorumque procerum sepultura insignis habeatur.

[1] Expleta igitur sepultura, ad consolandos fratres in capitulum venit episcopus cum abba-
 [2] tibus et cleri primoribus; et cum habita tractatione de morte patris, ad eligendum successo-
 [3] rem qui esset idoneus commonerentur, cuius protelatio religionis et honoris esset diminutio,
 [4] maxime cum constaret defunctum praecepisse, ut die eodem sepulturae suae successor sibi
 [5] eligeretur, de capitulo egressus est episcopus dans oportunitate locum fratribus, ut de patre
 [6] sibi praeposendo licentius ab eis tractaretur. Et cum omnes exissent, et hii solum ad quos
 [7] pertinebat electio, remansissent, et terrae prostrati 7 psalmos, cum orationibus, quarum ini-
 [8] tium est: Adsumus, sancte Spiritus, peccati quidem immanitate detenti, sed in tuo nomine con-
 [9] gregati, decantassent, ubi assurgentes resederunt, et a priore ammoniti essent, ut quem ido-
 [10] neum iudicarent eligerent, se si idoneum nosset electum, paratum electioni assentire: assur-
 [11] gens suprascriptus frater bonae vitae et testimonii ante conversionem et /{fol. 148r} post conversionem,
 [12] fideles orationes toto conventui ex parte domni abbatis Rodulfi peroravit. Quibus ammiran-
 [13] tibus, et salutationem illam genibus terrae deflexis grate et cum lacrimis excipientibus, ille
 [14] adiecit: iubere domnum abbatem Rodulfum per obedientiam, ut successorem sibi quem ipse
 [15] nominasset, quem elegisset, cui onus suum imponendum decrevisset, eligerent. Qui cum
 [16] stupentes obedientiam excepissent, ille subiungens priorem nominavit, et **pro** eadem obe-
 [17] dientia, quae sibi sicut et aliis iniuncta fuerat, ne inobediens esset, eum cum nominasset
 [18] elegit. Assensum est ei a cunctis, sed ab eo, qui nominabatur, non est: Ego, inquam, dixi-
 [19] ram, si idonea persona eligeretur, me consensurum electioni; nunc, quia video vos infirmum et
 [20] hebetem elegisse, et cuius infirmitas desidia vobis fomentum sit, non assentio, maxime cum et
 [21] electio vestra canonum repugnet institutis, et ob hoc infirma sit, quod non licet praelatum eccle-
 [22] siae successorem sibi eligere. Dicebat hec et alia multa, cum ille frater id solum omnibus
 [23] obiceret: Domnus abbas Rodulfus per obedientiam precipit. Quid multa? Electio facta ad
 [24] laycos relata est, et praeceptum atque consilium praefati patris illis relatum est, in quo
 [25] omnis assentiret congregatio. Quam electionem illis suscipientibus, et in ea una voce omni-
 [26] bus acclamantibus, ad capitulum revocatur episcopus. Et cum resedisset cum abbatibus et
 [27] cleri capitaneis, assurgens sepe dictus frater idem, quod dixerat fratribus, recapitulavit epi-
 [28] scopo ceterisque primoribus, domnum videlicet abbatem Rodulfum et iubere et precari, ut
 [29] successor a se electus et nominatus sibi daretur. Electionem igitur quantum in se erat, lau-
 [30] dat episcopus, et inquit, utrum in hac consentiret conventus et populus. Quibus pariter
 [31] acclamantibus, cum electus quae dixerat eadem et similia vellet repetere, et electionem in
 [32] se factam niteretur improbare, a fratre cui praeceptum fuerat concurratur, arripitur, et cum
 [33] sederet, ab eo et reliquis qui ad hoc ipsum opem suam paraverant, praesentiae episcopi
 [34] sistitur, et ut baculum pastorem suscipiat, ammonetur, cogitur, nec vincitur. Ubi inflexibi-
 [35] lem eius animum vidit episcopus et qui aderant, inchoata antiphona Confirma hoc Deus, in
 [36] aecclesiam a fratribus asportatur potius quam deducitur, et in loco abbatis sistitur, signa
 [37] manibus eius vi imponuntur, nec ab eo pulsantur; et a conventu ut moris est iam non resi-
 [38] stens, quia non proficiebat, deosculatur, et sequenti dominica in abbatem benedicatur. Actum
 [39] est hoc anno ab inc. Dom. 1099. 4. Non. Aprilis, 4. feria, 5. die depositionis⁴⁰ bonae memo-
 [40] riae patris Rodulfi. At vero sepulcrum patris praedicti diligenter clausum et bituminatum
 [41] est, et ei tabula marmorea imposta est, et quia est in ingressu chori, ante altare scilicet
 [42] sancti Benedicti, ut ibi a mandato cotidiano fratres redeuntes prosternantur, et oratione finita
 [43] memoriam patris inibi quiescentis faciant, constitutum est; et ne cui grave videretur, memo-
 [44] ria quae solita erat pro domno abbate Richardo dici post matutinos, quae quasi ob gravamen
 [45] fratrum ab eo intermissa est, quia id fratribus aliquibus, apud quos, ut dignum est, patris
 [46] Richardi memoria celebris habetur, grave videbatur, repetita est, ne quasi causarentur me-
 [47] moriam illius intermissam, et huius iniciatam. Sed et usque hodie bonus utrorumque patrum
 [48] successor, ante sepulcrum transiens, oves sibi ab eo commissas illi reassignat; et ut ab eo
 [49] regantur et protegantur, et pastor et oves plerumque ore, semper autem animo ac devotione
 [50] exorat. Tribuat illi Deus ut curam, quam invitatus suscepit, fideliter exequatur, ut ab auditu
 [51] malo non timeat, sed Euge dominicum audiat, et supra multa constitui mereatur. Qui autem
 [52] voluerit agnoscere, quid de patre nostro Richardo huic patri nostro Rodulfo ab angelo
 [53] ostensum sit, ut ab eo fratribus relatum est, in vita praefati venerabilis viri Richardi querat,
 [54] et inveniet. Natus est autem isdem vir, qui sic ordinatus est, in episcopo Leodiensi, non

[55] 40) scilicet primae, ante altare S. Firmini Flaviniaci, ipso die obitus.

[1] ignobilis familiae, et eodem tempore quo et domnus abbas Rodulfus seculo derelicto mona-
 [2] chicum habitum suscepit, et in eodem cenobio quo et ipse; et illo promotus ad abbatiam cum
 [3] prior esset, in locum eius substitutus est, et post cum Divionem commigrassemus, claustra-
 [4] lis ibi prior habitus est, et postmodum regressis fratribus ad cenobium, revocante eum prae-
 [5] fato patre, sub eo et ab eo prior Virdunensis institutus est. Sic per singula monasteria et
 [6] ministeria probatus, semper ascendens et proficiens, ad regimen animarum loco et voto
 [7] patris assumptus est.

[8] Anno ab inc. Dom. 1101. die festivitatis sanctae Ceciliae, ventus vehemens Norman-
 [9] niam intravit, qui adeo vehemens fuit, ut quedam edificia straverit, silvas autem ita deva-
 [10] staverit, ut etiam annosas quercus non aliquibus ut assolet in locis, sed totam silvam, dum
 [11] hec eruta alteri innisa, eam cui innititur frangit et deicit, ab imis radicibus eruerit. Fuit
 [12] autem circa mediam noctem, et duravit fere usque ad diem mediam, nec aliquando tempo-
 [13] ribus nostris huiusmodi ventus auditus est, qui quocumque irruit, ita omnia pessumdedit.
 [14] Anno ab inc. Dom. 1102. ordinatus est in episcopum Aniciensem Pontius Casae Dei ab-
 [15] bas, et abbatiam Casae Dei procurandam suscepit Aymericus. Legatus quoque in Burgun-
 [16] diam et Franciam directus est Richardus Albanensis episcopus, primo sancti Stephani Met-
 [17] tensis ecclesiae decanus.

[18] SERIES ABBATUM FLAVINIACENSIVM.

[19]^a Gayroinus episcopus successit, et in expeditione imperatoris obiit 2. Non. Iulii
 [20] 755. indict. 13.

[21] Manasses ordinatur abbas dono Pippini regis. Hic corpus sancti Praeiecti a Volovico
 [22] relatum Flaviniacensi ecclesiae intulit. Moritur anno 787. ind. 15. et post eum^b Adalbertus
 [23] ordinatur. Obit anno 4. et Zacho successit, ordinatus Kal. Maii⁴¹, et hic quarto anno obiit 7.
 [24] Idus Maii. Alcuinus post hunc successit, 7. anno Apollinari sedem reliquit dono Karoli impe-
 [25] ratoris. Quantus hic, qualisve fuerit, publica continent gesta; obiit tempore Ludovici impera-
 [26] toris indict. 4. 826. et mortuo Vigilius successit. Huic anno 839. Adrevaldus successit, et
 [27] tertio anno obiit. Marianus successit 845. ind. 8. et Wifaldo sedem reliquit. Quo migrante,
 [28] Warinus comes dono imperatoris Karoli praefuit vice abbatis, et sub eo Sarulfus diaconus,
 [29] et post eum Gozserus abbas successit. Quo defuncto, Hugo successit 16. anno Karoli; et ei
 [30] successit sanctus Eygil, postmodum Senonensis archiepiscopus, qui corpus sanctae Reginae
 [31] transtulit. Huic etiam Sigardus succedit, et 5. anno Wolfardo, Ludovici II. imperatoris so-
 [32] rorio, dono eiusdem sedem reliquit. Cuius ordinationis anno 3. consecratio Flaviniacensis
 [33] ecclesiae acta est a Iohanne papa et 18 episcopis, anno 878. ind. 11. Quo etiam anno mo-
 [34] ritur Ludovicus imperator, et Karlomannus successit. Post haec Adalgarius episcopus Eduen-
 [35] sis a Karolo Simplice primo anno regni eius sub Odone abbatiam perquisivit et obtinuit, et
 [36] ob hoc a papa Romam invitatus, in itinere obiit Trenortii, anno eodem, scilicet 893; et sub
 [37] eo Aquinas praepositus fuit.

[38]
 [39]
 [40] Richardi ducis successore ordinari, quem ordi-
 [41] navit Argrimus a Iohanne papa de Lingonensi episcopatu depositus, sed a Formoso restau-
 [42] ratum in Lugdunensi. cum non haberet pallium, nec restitutam dignitatem qua posset episco-
 [43] pum consecrare, et contradiceret ordinationi ex parte papae Tetbaldus Lingonensis episco-
 [44] pus. Quamobrem Argrimum Formosus inrecuperabiliter deposuit, et Walonem cum fauto-
 [45] ribus, id est Richardo, Manasse et reliquis, pro invasione ecclesiae Flaviniacensis excom-
 [46] municavit. Walo tamen saeculari potentia fultus, episcopatum obtinuit, et abbas Flaviniacen-
 [47] sis factus a se ipso casamentum sua manu retinuit, et sub se Otbertum praepositum consti-

[Apparate!]

[48] a) Qua praecedunt, investigare nulla ratione valuimus. Labbe. b) p.... apud Labbe.

[49] 41) 9. Kal. Mart. Ann. Flavin.

[1] tuit. Sic per multa annorum curricula absque abbate fuit Flaviniacensis ecclesia. Sic etiam
[2] casamenta ecclesiae, dum sibi vicissim succedunt, pontifices Eduenses in sua divisione obti-
[3] nuerunt. Post Otbertum praelatum, Girfredus de morte Adalgarii culpatus, sed iudicio epi-
[4] scoporum purgatus, praelationem obtinuit: cui successit Raingus magnae utilitatis et hone-
[5] statis. Obiit Idus Maii. Obiit etiam Walo anno inc. Dom. 913. ind. 15. Herveus successit,
[6] et sic abbatiam sibi tenuit, et sub se Gausarium praelatum constituit. Herveo nihilominus
[7] decedente, Romundus substitutus est. Hic curam Flaviniacensis ecclesiae Rainoni abbati Ma-
[8] gabrensi commisit, tempore Rodulfi regis filii Richardi Iustitiarum. Quo decedente, Wichardus
[9] succedit, et ei dominus Fulcherius tempore Ludovici filii Caroli Simplicis. Hic Hierosolymam
[10] profectus anno dom. inc. 944. indict. 2. partem clavi Domini et portiunculas crucis eius,
[11] zonae et sudarii, baculi quoque apportavit suae ecclesiae. Rexit etiam Divionensem eccle-
[12] siam. Sanctam quoque Paschasiam Flaviniacensi intulit ecclesiae, mediam scilicet partem
[13] corporis eius. Obiit quarto Kalendas Maii, anno 955. et successit ei Milo Magabrensis. Ro-
[14] mundo migrante anno 968. indict. 11. Gerardus successit. Milo abbas Romam profectus,
[15] privilegium a Benedicto papa obtinuit. Gerardo pontifici Eduensi dominus Walterus successit
[16] anno 978. ind. 6. Hic defuncto Milone, Roberto Flaviniacensem tradidit ecclesiam; qui to-
[17] tam eam, nisi cautum esset, pessumdedit ecclesiam. Expulsus enim de abbacia, quia erat
[18] propinquus Landrici comitis Nivernensis, commissus est ei prioratus cellae Corbiniaci, et
[19] Heldricus Cluniacensis monachus abbas subrogatus est. Robertus vero Corbiniacum veniens,
[20] de eo se abbatem vocari fecit. Ex eo Corbiniacum abbatia dicitur. Obiit Heldricus anno dom.
[21] inc. 1010. et Amedeus successit, et cellam Corbiniaci recuperavit. Colticensem etiam et
[22] Sinemurensensem et Bellilocensem cellas instituit, et multae autoritatis et dignitatis obiit, et
[23] Aymo successit, sed culpatus de simonia, in manu Leonis papae IX. virgam pastorem dimi-
[24] sit, et Odo I. Aremari monasterii monachus successit, et post 2 annos Odoni II. sedem reli-
[25] quit, Elmuino sedem Eduensem procurante, qui etiam Corbiniacum, quia tunc non habebat,
[26] nostrae reddidit ecclesiae; ubi cum processione facta susciperetur a monachis, in proces-
[27] sione minus caute virgam pastorem, quam Robertus diabolicus laqueus habuerat, suscepit,
[28] a fratribus nostris id omnino calumniantibus, et ob id de processione statione recedentibus.
[29] Hac igitur de causa invalescentibus mandatis apostolicis, ne quis abbas duas obtineat abba-
[30] tias, accusatus ab eisdem in concilio Exoldunensi, quasi qui contra decreta apostolica duabus
[31] praeesset ecclesiis, virgam reddidit, et requisita iustitia de cella sua, id est fundo Flaviniacen-
[32] sis ecclesiae, nihil obtinuit. Errwino tandem episcopo decedente, cum in Aganonem commu-
[33] nis processisset electio, curiam regis Francorum Henricus abbas adiit, auribus regiis queri-
[34] moniam suam propalavit, et procedente iustitia coactus est episcopus sacramento firmare,
[35] ut mox post consecrationem suam ius suum reformaret Flaviniacensi ecclesiae. Et quia ab-
[36] batis Flaviniacensis est prima vox in electione episcopi, quam omnes debent confirmare, in
[37] capitulo Flaviniacensi veniens electus episcopus, fidem fecit in osculo sancto fratribus pusillis
[38] et magnis de redintegratione ecclesiae Flaviniacensis, id est de restitutione cellae Corbinia-
[39] censis. Sed quod promisit, delinitus obsequio Corbiniacensium non implevit, ius tamen suum
[40] esse semper protestatus est privatim et publice. Odone ergo decedente, Rainaldus ducis fra-
[41] ter, eiusdem loci monachus, substitutus est. Hic corpus sancti Praeiectionis recondidit in loculo
[42] aureo, gemmis et argento sub studio et labore composito, et ad transmutationem ipsam invi-
[43] tavit dominum Hugonem Cluniacensem abbatem. Ecclesiam quoque sibi creditam honestavit
[44] palliis et cappis et ornamentis diversis; strenuitatem tamen animi sui infirmitate praepe-
[45] diente, ut voluit, exequi non potuit: mortuus enim est in primaevo flore iuventutis, necdum
[46] septem annis in praelatione perexpletis. Et post haec fere septem annis absque rectore fuit
[47] ecclesia, nisi quod Elmuinus solis duobus praefuit mensibus.